C 123 / 148

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 1 Septembre 1945 Շաբաթ 1 Սեպտեմբեր

Ամէ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4494-Նոր շրջան թիւ 123 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՄԷՆ ՁԱԿԱՏԻ ՀՐԱՑ

Նորէն ամերիկեան թերթերն են որ նիւթ կը ճարեն ռուսեւթիւրք յարաբերութեանց, եւ առ հասարակ Թուրքիոյ մասին

Այսպէս, մասնագիտական թերթ մը, «The National Geographic Magazine», Մայիսի թիւին մէջ հրատարակած է երկար գրութիւն մը, 30 գունաւոր նկարներով: «Հայրենիք»ի մէկ աշխատակիցը հատուած մը կը ներկայացնէ այդ գրութենէն.

— « Այդ պատկերները կը ներկայացնեն արդի Թուրքիան՝ գեղանի Թրքուհիներու եւ տղոց «սկաուտ»ի եւ մարմնամարզական խաղերու տարազներով: Անոնք կը ներկայացնեն նաեւ գեղեցիկ շէնքեր, պարտէզներ, եւայլն: Յօդուածագիրը դիտել կուտայ թէ թրքական հանրապետութիւնը հաստատուած, հաստատուած է: Թուրքերը թէեւ ասիական լեզու մը կը գործածեն, բայց երեւոյթով եւրոպացի են: Թրքուհիներ անթելով ալ կը խօսին Ամերիկացիներու: Ահա ևմոյշ մը այդ խօսուածքէն.—

« ԼՍԷ՛, ԱՄԵՐԻԿԱ, ՄԵՆՔ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԿԻՆԵՐԸՆ ԵՆՔ, ՄԵՆՔ ԱԶԱՏ ԵՆՔ, ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ՄԵՐ ԵՐԿԻՐԸ ԱԶԱՏ Է: Մենք շահեցանք մեր ազատութիւնը եւ կ'ողջագուրենք զայն, ձեզի պէս մենք ալ մարդոց հաւասար իրաւունք ունինք:

Լսէ՛, Ամերիկա՛: Մենք Թուրքիոյ կիներն ենք»:

Յօդուածագիրը, Ամերիկացի կամ Անգլիացի, պուտ մը ճշմարտութիւն ալ կը սահեցնէ, անաչառութեան տպաւորութիւն գործելու համար: Կ'ըսէ թէ Թուրքերը դիւրաւ չեն փոխեր իրենց վաղեմի կենցաղը եւ, հակառակ պետութեան ջանքերուն, կրթութիւնը չէ թափանցած թրքական գիւղերուն մէջ: Բայց, երբ կը խօսի Սերաստիոյ կամ Կարինի մասին, կը մոռնայ յիշել թէ ժամանակին Հայեր եւ Յոյներ կը բնակէին այդ նահանգներուն, ինչպէս ամբողջ Թուրքիոյ մէջ...

Ինչպէս կը տեսնէք, Թուրքերը եւ իրենց բարեկամները կը գործեն ամէն ճակատի վրայ, իւրաքանչիւր պատառներ տրամադրելով:

Այս պայքարին մէջ, դժուար թէ գտնէք ո եւ է հայրենասէր Թուրք, որ մտքէն անցընէ հակազդել կամ հակաճառել: Մինչդեռ հայ «խաչակիրներ» հայրենասիրական պարտականութիւն կը սեպեն Թուղթ մրոտել, հայերէն եւ անգլերէն, սեւցնելու համար այս կամ այն հոսանքը: Մինչեւ անդամ ափ առնելով ամերիկեան թերթերու դուռը: Եւ կը գտնուին թերթեր որոնք ոչ միայն տեղ կուտան զանազան ցնդաբանութեանց, այլեւ կ'իւրացնեն զանոնք ...

Բարեբախտաբար, արթուն են ամերիկեան մամուլին գլխաւոր օրգանները: Եւ արթուն են մեր անգլիագէտ հայրենակիցները, խելքի կանչելու համար խառնակիչները:

Մխիթարեան երեւոյթ մը, այս առթիւ: Նիւ Եորքի ռուսական օրկանը, «Ռուսկոյէ Սլովօ», ձայն բարձրացուցած էր վերջերս (16 Յուլիս), հակաճառելով լեհական «Թաբոդնիկ Պոլսկի» թերթին, որ Թուրքիոյ կողմը բռնած է:

Լեհական օրկանը — դժբախտաբար ընկերվարական — կը ժխտէր հայկական իրաւունքները Կարսի եւ Արտահանի վրայ: Ռուս թերթը դիտել կուտայ արդար բարկութեամբ.

— « Առաջին անգամ չէ որ Լեհերը բարեկամութիւն կ'ընեն Թուրքերուն հետ, որոնք միշտ կեղեքած են եւ այժմ ալ կը կեղեքեն ոչ-թուրք ազգութիւնները: Այս պարագան չի կրնար չյարուցանել մասնաւոր կասկածներ»:

Ուրիշ նպաստաւոր պարագայ մը,— «Քրխչէն Սայչնս Մօնիթոր», որ քաղաքանօթ է Մոսկուայ Արեւելքի գործերուն, Յուլիս 20ի խմբագրականով կը յայտարարէ թէ «Թուրքիա կրնայ կորսընցնել որոշ մաս մը իր վարկէն եւ հոգերէն, իրեւ հետեւանք երեք Մեծերու համաձայնութեանց »:

Ամերիկեան Թերթին կարծիքով, «Թրքական հարցը» անգլեւռուսական խնդիր մըն է եւ պիտի կարգադրուի երկու պետութեանց փոխադարձ համաձայնութեամբ:

Եզրակացութիւն,— անվհատ եւ անընդհատ աշխատանք ամէն ճակատի վրայ, կանխելու համար խելացի թշնամիներու եւ անխելք բարեկամներու խաղերը:

Եւ մանաւանդ քիչ մր լրջութիւն:

Շ·

ԻՐԱՆԻՈՄ ԵՒ ՀԻՒԼԷ-ՌՈՒՄԲ

Ճափոնի Հիրոշիմա եւ Նակազաքի քաղաքներուն վրայ արձակուած հիւլէական ռումբերուն (bombes atomiques) *պատճառած ահռելի աւերներն ու քանդիչ ահաւոր ուժը ամէն երեւակայութիւն կը զլեն կ'անցնին: Այդ ռումբերը պայթած տեղն երկրաշարժի նման մեծատարած հողամասեր հիմէն կը սարսեն: Մէկ ռումբին ազդեցութիւնը համարժէք է երկու հազար վիթխարի օդանաւերու պատճառած վնասներուն:*

Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», վերոյիշեալ քաղաքները հիւլէական ռումբի ազդեցութեան տակ աւերակոյտի վերածուեցան, բնակիչներուն մեծագոյն մասը ածխացած էր անճանաչելի ըլլալու աստիճան, իսկ անոնք որ տուներու մէջ կը գըտնուէին, օդին ահաւոր ճնշումէն եւ տաքութեան աներեւակայելի աստիճանէն մեռած էին:

Այս մահասփիւռ ռումբին պատրաստութեան մէջ իբրեւ կարեւոր դեր մը ունի իւրանիոմ կոչուած պարզ մետաղը, որ ռատիոմին պէս բնական վիճակի մէջ իր իւրանիոմի օքսիտ, perchblende *պարունակած հանքերէն կը հանուի:*

Ելեկտրական փուռի մէջ իւրանիոմի օքսիտը պակսեցնելով, կը ստացուի ճերմակ մետաղ մը, որուն տեսակարար ծանրութիւնը 18.6 է: Ան օդին մէջ չափազանց ենթակայ է այլափոխումի եւ կը հալի 1.800 աստիճան տաքութեան մէջ:

Իր հիւլէական ծանրութիւնը 238 է· թթուածինին հետ կը կազմէ չատ մը օքսիտներ, ինչպէս՝ իւրանական օքսիտ կամ իւրան:

Իւրանիոմէն առաջ եկած կարգ մը աղեր ֆիլեօն արձակելու յատկութիւնն ունին, այսինքն՝ ճառագայթարձակ են եւ ծանօթ՝ «իւրանիոմական ճառագայթներ»· անունով : Իւրանիոմը նըկատուած է ռատիոմի անջատողական տարր մը:

Իւրանիոմը բնութեան մէջ կը գտնուի 100է աւելի մետաղներու հետ խառն, սակայն carnotite *կոչուած մետաղը ամէնէն աւելի հարուստ է իւրանիոմով, այսինքն՝ 64 առ հարիւր համեմատութեամբ: Carnotiteի հանքեր կը գտնուին Հիւս· Ամերիկայի Քօլօրատօ նահանգին մէջ, ինչպէս նաեւ Քանատա, Պոհեմիա, Աւստրալիա եւ հարաւային Ափրիկէ:*

Եթէ 235 հիւլէ ծանրութիւն ունեցող իւրանիոմ մը բախի Neutronի մը, որ իր կորիզին մէջ կը թափանցէ, իր հիւլէական ծանրութիւնը 236ի կը բարձրանայ, ինչ որ կուտայ պայթուցիկ հիւլէ մը, որ դիւրաւ կ'անջատուի:

Զինուորական մասնագէտները մեծ զգուշաւորութիւն ցոյց կուտան հիւլէական ռումբին պատրաստութեան եղանակի մասին, այնպէս որ առայժմ անկարելի է թափանցել այդ մահասփիւռ ռումբին չինութեան գաղտնիքին:— Այս չէր բաւեր, վերջերս Ամերիկացիները արուեստական եղանակով ձեռք բերած են «Pluton» անունով քիմիական նոր տարր մը, որուն չնորհիւ պիտի ստեղծուի գերհիւլէական (superatomique) զօրութեան նոր զրեհիւր մը, օժտուած հիւլէական ռումբէն չատ աւելի պայթուցիկ յատկութիւններով:

Հ· ՏԷՐՕՍԿԻ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ԴԱՇՆԱԿԻՑ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ յայտարարութիւն մը ուղղելով գերման ժողովուրդին, կը յիշեցնէ թէ ամբողջ երկրին գերագոյն իշխանութիւնը պիտի վարեն Անգլիոյ, Մ· Նահանգներու, Խ· Միութեան եւ Ֆրանսայի կառավարութիւնները: Այս նպատակով, հաստատուած է վերատուգիչ խորհուրդ մը, ամէն լիազորութեամբ: Արգիլուած է գերման համազգեստը: Ռուսերը ծրագիր մը ներկայացուցած են, Գերմանիոյ զինուորական կարողութիւնը ոչնչացնելու համար: Զօր· Այզընհաուըը յայտարարեց թէ քաղաքապետական ազատ ընտրութիւնները կրնան տեղի ունենալ ամէնէն առաջ, նախ դիւղերու, յետոյ քաղաքներու մէջ: «Գերմանները պէտք է սորվին կառավարել իրենք զիրենք: Տակաւին կարելի չէ նախատեսել թէ որքան պիտի տեւէ գրաւումը: Այժմ գլխաւոր հոգն է անունդ, վառելիք եւ բնակարան ապահովել գերման ժողովուրդին» : Զօրավարը աւելցուց թէ ամերիկեան գրաւման բանակը, որ 2.500.000 էր, պիտի իջնէ 400.000ի , ամէնէն չատ առաջ»:

ԵՐԹԵՒԵԿԸ Ա.ԶԱՏ Է ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, տեղացիներու թէ օտարականներու համար, համաձայն 1945 Օգոստոս 20ի հրամանագրին որ հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին Օգոստ· 22ի թիւին մէջ:

Անշուշտ կարգ մը վերապահումներ կը մնան:

ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ
Հայաստանեան վերադարձողները

ԽՄԲ.— «Ցուսաբեր» երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է նաեւ Եգիպտոսի առաջնորդին՝ Մամբրէ արք· Սիրունեանի հետ: Հրատարակուած չորս յայտարարութիւններէն ալ կը խաղեմ ինչ որ շահեկան է եւ նորութիւն, լրացնելու համար պատկերը.—

Առաջնորդը կը պատմէ թէ իրենց ճամբորդութիւնը եղած է հրաշալի: Պաղտատի, Թէհրանի, Թաւրիզի մէջ, թէ երթալու եւ թէ գալու ատեն, գտած են մեծ ընդունելութիւն:

Թէհրանի մէջ խօսած է: Ընդունելութենէն դուրս, նաեւ՝ Մշակութային Միութեան մէջ, որ 400 երիտասարդ անդամներէ բաղկացած գործօն Միութիւն մըն է· ինչպէս նաեւ Ուսանողական Միութեան առջեւ, 180 անդամներէ բաղկացած, բոլորն ալ խանդավառ ու հայրենասիրութեամբ տոգորուած երիտասարդներ:

— Հանդիպեցա՞ք Մելիք Թանգեան Արքեպիսկոպոսին:

— Այո՛, Թաւրիզի մէջ: Դժբախտաբար չկրցաւ էջմիածնի Համազումարին գալ, ուր կրնար չատ օգտակար ըլլալ: Էջմիածնի մէջ չատ կը սպասէին որ գար: Մէկէ աւելի անդամներ հրաւէրներ եղան, բայց չկրցաւ գալ: Նորընտիր Կաթողիկոսը յայտարարեց թէ չատ կը փափաքէր որ Մելիք Թանգեան Սրբազան հոս ըլլար, «այս պատմական մոմէնտում»: Հաւանաբար, ուրիշ առիթով մը երթայ սակայն:

Երբ անցանք Արաքսը, ու մտանք Ջուլֆա (ազերպէճանական հող) երկու երիտասարդներ յանուն կառավարութեան բարի գալուստ մաղթեցին մեզի: Առաուն հասանք Ջուլֆա, ուր փառաւոր ճաշ պատրաստած էին մեզի ի պատիւ: Այս առթիւ եղան ուղերձներ եւ ճառեր խօսուեցան, ողջունելով հայրենիքը, էջմիածինը եւ ոգեւորուելով կառուցելիք գործերով: Կառավարութիւնը մանաւանդ վակոններ տրամադրած էր պատուիրակներուն, որոնք ճամբու ընթացքին, ամէն կայանի մէջ անօրինակ ընդունելութեան կ'արժանացնէին հայ գիւղացի բազմութիւններու կողմէ: Ցաճախակի կը լսէինք բացագանչութիւնը.— « Տէրտէր ջան, մեր գիւղում էլ ժամ ունենալո՞ւ ենք· տէրտէր ունենալո՞ւ ենք» :Ճամբու ընթացքին, չատ մը հայրենակիցներ եւ ծանօթներ ալ գտանք:

Նկարագրելէ վերջ երեւանի եւ էջմիածնի մէջ եղած ընդունելութիւնները,—

Իւրաքանչիւր այժմ էջմիածին կը կոչուի (նախապէս Վաղարշապատ): Աւելցնեմ այս առթիւ որ չարթուան օրերը նոր կարգադրութեամբ կը կոչուին իրենց սովորական անուններով (Երկուշաբթի, երեքշաբթի եւն.)· առաջ Թուական կոչում ունէին, եւ կիրակին կը կոչուէր Հանգստեան օր:

Կաթողիկոսին ընտրութենէն վերջ·— *Ամէնէն յուզիչը՝ երդման արարողութիւնն եղաւ, բոլոր պատգամաւորներուն կողմէ: Նորընտիր Կաթողիկոսը, ինչպէս ներկաներէն չատերը, ուրախութեան եւ յուզումի արցունքներ կը թափէին: Պահ մը յուզումը այն աստիճանին հասաւ, որ տաճարը լեցուեցաւ հեկեկանքներով:*

Անմիջապէս «էջմիածին ի Հօրէ» չարականը երգուեցաւ, թնդացնելով տաճարին կամարները: Յուզումի, լացի եւ ոգեւորութեան պատմական պահ մը եղաւ, երբ երկու Հայրապետները՝ Վեհ· Գէորգ Զ· եւ Վեհ· Գարեգին Ա· ողջագուրուեցան դիրկընդխառն, եւ պատգամաւորները մօտեցան նորընտիր Հայրապետին՝ Աջը առնելու համար:

Կաթողիկոսը յայտարարեց· «Պիտի աշխատիմ որ Ազգ· Եկեղեցական ժողովը յաճախակի գումարուի: Մի՛ սպասէք որ Կաթողիկոսը մեռնի եւ հոս գաք, Կաթողիկոս ընտրելու համար»:

— Եկեղեցական Սահմանադրութիւնը մշակուեցա՞ւ: — Ոչ ամբողջապէս: Որոշուեցաւ որ ամէն առաջնորդութիւն իր դիտողութիւնները ներկայացնէ: Կաթողիկոսը նկատի պիտի առնէ բոլոր դիտողութիւնները, հրահանգներով կարգադրութիւններ պիտի ընէ, մինչեւ որ յարմարագոյն ժամու մը ամբողջանայ եւ վաւերացուի Սահմանադրութիւնը:

— Համագումարը ի՞նչ հեռագիրներ տուաւ:

— Գիտէք արդէն թէ ժողովի բացումին, ինչպէս փակումին, չնորհակալութեան հեռագիրներ ղրկուեցան Մոսկուա, մարաջախտ Սթալինին՝ Եկեղեցական ժողովին դումարման տրուած դիւրութիւններուն համար: Ապա յիշատակուեցան նաեւ հայկական բաղձանքները: Ամենակարեւորը՝ երրորդ հեռագիրն էր, որ երկար յուշագիր մըն էր եւ պատմականը կ'ընէր Հայկական Դատին, պահանջելով ազգ· իրաւունքներու վերահաստատումը: Այս յուշագիրը եկեղեցական համագումարին մէջ չկարդացուեցաւ եւ պաշտօնական հանգամանք չառաւ: Ժողովէն վերջն էր որ կարդացուեցաւ եւ վիճաբանուելէ ետք անհատ պատուիրակներու կողմէ ստորագրուեցաւ, Մոսկուա ղրկուելու համար: Աւելցնեմ որ հաքիւրաւոր ստորագրողներ կային, պատգամաւորներու եւ ոչ-պատգամաւորներու կողմէ, ակադեմականներ, ծանօթ մտաւորականներ, արուեստագէտներ եւն·, ինչպէս նաեւ հոգեւորականներ:

— Ի՞նչպէս գտաք ժողովուրդի կեանքը Հա·

յաստանի մէջ։

— 1933ին այցելած էի Հայաստան, այժմ կարելի չէ բաղդատել կացութիւնը։ Երեւանը գիւղաքաղաք մըն էր այն ատեն, այժմ արդէն արդիական մայրաքաղաք մըն է։

Ժողովուրդը պատերազմէն առաջ աւելի լաւ կ'ապրէր, իսկ հիմա, պատերազմի պատճառով, ունի դժուարութիւններ։ Բայց աշխատանքները սկսած են եւ կացութիւնը բարւոքելու վրայ է։

— Ի՞նչ է վերաբերումը առհասարակ զաղութներու հանդէպ։

— Գաղութներու նիւթական օժանդակութիւնը մեծ զոհողութիւն պատճառած է։ Այնպէս որ դրամական օգնութեան մասին չէ, որ մեծ նշանակութիւն մը չի կրնար ունենալ։ Բայց, այս առթիւ յայտ բերուած ոգին մեծ տպաւորութիւն ձգած է։

Մեր կառավարական պալատ այցելութեան ընթացքին, Խորհրդային կառավարութեան ներկայացուցիչը (Փոլեանոք) մեծ համակրանքով խօսեցաւ Հայաստանի հանրապետութեան եւ բանակի մասին, աւելցնելով որ Խորհրդային Միութեան մէջ մասնաւոր նախապատրաստութիւն տրուած է Հայաստանի, արտօնելով որ էջմիածինը տիրանայ իր կալուածներուն, մամուլ ունենայ ու գիրքեր հրատարակէ։ Այս գնահատութիւնը արդար է, որովհետեւ Հայերը մեծ քաջութեամբ կռուած են մասնաւորաբար Կերչի մէջ եւ առհասարակ բոլոր ճակատներուն վրայ, կարեւոր զոհեր տալով եւ նիւթապէս ու ամէն կերպով ալ օժանդակելով պատերազմական ճիգին։ Կարեւորը այն է՝ որ ներչընչուած է նաեւ այն համոզումը՝ թէ հայ եկեղեցականութիւնը դէմ չէ եղած կառավարութեան։

Ընտանեկան կեանքը բնականոն վիճակի մէջ կը մտնէ հետզհետէ։ Նախկին ծայրայեղութիւնները մէկ կողմ ձգուած են։ Ամուսնութիւնները օրինաւոր են եւ լուծումը՝ շատ դժուար։ Ուտելիքը ճոխ չէ, բայց անբաւարար ալ չէ։ Հագնելիքն ալ համեմատ է։ Երբ կը հարցնենք իրենց վիճակի մասին, կ'ըսեն. «Ոչինչ, կ'ապրինք մի կերպ, էլի»։ Գոհ են որ հայրենիքին մէջ են եւ բաժին ունին յաղթանակին մէջ, եւ ամէնէն աւելի խանդավառ են ապագայով, յոյս դնելով ազգային ցանկութիւններու իրականացման վրայ։

Երիտասարդութիւնը մեծ մասով բանակ մեկնած է, պատանիները շատ են։ Բոլորը կ'ուսանին, մանաւանդ աղջիկները, կայսրան, խելացի եւ վայելչակազմ։

Այցելեցի տասնամեայ աղջկանց վարժարան մը, որ 800 ուսանողուհի ունի։ Հետաքրքրուեցայ. ամէն դաս կ'ուսուցուի առարկայական կերպով։

Կրօնական դպրոցներն ալ զօրաւոր գտայ, նոյնիսկ երիտասարդներուն մօտ։ Ամէն տեղ, դիւղերուն մէջ, եկեղեցի եւ քահանայ կ'ուզեն։ Անշուշտ ժամանակի ընթացքին պիտի ունենան, բայց ներկայիս կարելի չէ. չկան պէտք եղած ոյժերը, որոնք պիտի պատրաստուին Գէորգեան Ճեմարանին մէջ։ Եկեղեցիները պիտի բացուին։ Առայժմ երեք եկեղեցիներ բաց են Լենինականի եւ Թիֆլիսի մէջ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԵԹԷ ՊԱՐՏՔԵՐԸ ՊԱՀԱՆՋԷՔ ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏԵՐԱԶՄ...»

—o—

Մ. Նահանգներու նախագահը հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը ուղղեց ամերիկեան ժողովուրդին, որով կը յայտնէ թէ Փոխ-Վարձի օրէնքով եղած պարտքերը եթէ պահանջուին բարեկամ ազգերէն, հետեւանքը պիտի ըլլայ քաոս, եւ հաւանաբար երրորդ մեծ պատերազմ մը։ Նախագահը այս ազդարարութիւնը կ'ընէ խորհրդարանին ուղղուած տեղեկագրով մը, կը յիշէ թէ բարեկամ ազգերու պարտքն է տասը միլիառ անգլ. ոսկի, 1941 մարտէն մինչեւ 1945 Յունիս 31 Ֆրանսայի պարտքն էր 1.205.000.000 տոլար, որուն 396 միլիոնը տրամադրուեցաւ այս տարուան առաջին կիսուն։ Այս գումարէն Ֆրանսա վճարեց (կամ վճարելու յանձնառու եղաւ), 400 միլիոն տոլար արժէքով քաղաքային պիտոյքներ ղրկելով գլխաւորաբար Հիւս. Ափրիկէ։

Նախագահը իր տեղեկագրին մէջ կ'ազդարարէ թէ եղած պարտքերը այնքան մեծ գումար մը կը կազմեն որ, եթէ անոնց վճարումը պահանջուի, զինակիցները պիտի հարկադրուին յուսահատական միջոցներու դիմել, ինչպէս տեղի ունեցաւ պատերազմէն առաջ, Առանցքի պետութեանց համար։ Անոնք պիտի ստիպուին յաւելեալ արտադրումներ կատարել իրենց պարտքերը վճարելու համար։ «Տեւական խաղաղութիւն մը ապահովելու համար մենք պէտք է փոխադարձաբար նպաստաւոր յարաբերութիւններ հաստատենք միւս ազգերուն հետ»։ Խօսելով Անգլիոյ պարենաւորման վտանգաւոր վիճակին վրայ, նախագահը հաստատեց թէ ուտեստի հայթայթումը տագնապալի խնդիր մը պիտի ըլլայ այդ երկրին համար, բաւական առեն։ Այս առթիւ գնահատեց Անգլիոյ ահադին ճիգն ու զոհողութիւնները պատերազմին համար։ «1939էն — երբ պատերազմը պայթեցաւ Եւրոպայի մէջ — մինչեւ 1941 երբ Ճափոն մեր վրայ յարձակեցաւ, բրիտանական կայսրութիւնը եւ Խ. Միութիւնը շատ աւելի մեծ բաժին ծախսեցին իրենց ազգային եկամուտներէն քան Մ. Նահանգները իրենց պաշտպանութեան համար։ 1943էն ասդին Մ. Նահանգները, բրիտանական կայսրութեան զլխաւոր ազգերը եւ Խ. Միութիւնը իրենց ազգ. տնտեսութեան գրեթէ կէսը ծախսեցին պատերազմին համար, մէկն ըլլալով Փոխ-Վարձը։ Մեծն Բրիտանիոյ զիտական եւ ճարտարադործական մեծադործութիւններէն մէկը եղաւ նաեթուղին՝ ովկիանոսի տակէն (Փլութօ) եւ «Ճիտօ»ն, մշուշը փարատելու գիւտը։ Փոխ-Վարձի օրէնքով Մ. Նահանգներու Ծաղաղականի բանակները 90 առ հարիւր նոյնքան միս ստացան Աւստրալիայէն եւ Նոր Զելանտայէն որքան իրենք ղրկեցին միւս բոլոր երկիրներուն։ Անգլիա աւելի քան 125.000 ռաւտռնակներ չինեց։ Մ. Նահանգները Անգլիա ղրկեցին աւելի քան 10.000 միջին եւ թեթեւ ռմբաձիգներ եւ զանազան օդանաւեր։ Անգլիան զինագործարան մը դարձաւ Միացեալ Ազգերուն համար, իսկ Մ. Նահանգները 1.925.000.000 տոլարի ռազմանիւթ եւ այլ պիտոյքներ ճարեցին։ Իրենց ազատագրութենէն վերջ Ֆրանսա, Պելժիա եւ Հոլանտա իրենց նիւթական հարստութիւնները եւ ռազմական ուժը դրին Միացեալ Ազգերու տրամադրութեան տակ։ (Փոխ-Վարձի օրէնքով տրըուած գումարը կը հաչուեն 42 միլիառ տոլար)։

Ճափոնի գրաւումը

—o—

Անգլեւամերիկեան բանակը Թոքիօ մտաւ հարիւրաւոր օդանաւերու եւ բազմաթիւ մարտանաւերու պաշտպանութեան տակ։ Սպարապետը, զոր. Մէք Արթըր, ցամաք ելլելով, յայտարարեց, — «Վերջապէս հասանք։ Ճամբան շատ երկար էր Մէլպուրնէն (Աւստրալիա) Թոքիօ, բայց յողնութիւնը արժէց։ Անձնատուութեան ծրագիրը կը դործադրուի աբանչելապէս։ Բոլոր կարեւոր ռազմաչտերուն մէջ կռիւը դադրած է։ Թշնամին կը պատրաստուի անձնատուրը ըլլալու։ Այս չորքանին մէջ (Եոքոհամա) մէկ չաբաթ առաջ կային 300.000 զինուորներ որոնք զինաթափ եղած են։ Թշնամին կը վարուի կատարեալ ուղղամտութեամբ»։

Թերթերը կը դրեն թէ Ճափոնի ժողովուրդը հանդարտ էր եւ ոչ այնքան յուզուած։ Կը կարծուի թէ Ամերիկացիները պիտի յարգեն կայսր. դահը։ Եոքահամա սարսափելի տեսարան մը կը ներկայացնէ։ Ամբողջ տարածութիւններ աւերակի վերածուած են եւ հազարաւոր քաղաքացիներ տուն-տեղ չունին։ Թոքիօն ալ մեծ մասով աւերակ է։ Որ եւ է միջադէպ չպատահեցաւ եւ ժողովուրդը քաղաքավար էր։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Թոքիոյի աւերակները այնքան սարսափելի չեն որքան Պերլինի մէջ։ Ճափոնցի աղջիկները կը ծածկուէին հովանոցներու տակ, երբ կ'անցնէին դաշնակից զինուորները։

Ամերիկեան թերթերը 250 թղթակիցներ ղրկած են, ներկայ ըլլալու համար անձնատուրութեան հանդիսաւոր արարողութեան որ տեղի պիտի ունենայ վաղը, կիրակի։ Աչխարհի ամէն կողմերէն 400 թղթակիցներ գացած են Ճափոն։

Մոսկուա կը պահանջէ գերիները եւ տարագիրները

—o—

Անգլեւամերիկեան թերթերը կը դրեն թէ Խ. Միութիւնը կը պահանջէ իրեն յանձնել արեւմտեան Գերմանիա ապաստանած խորհրդային քաղաքացիները, համաձայն Եալթայի ժողովին որոշման։ Եթէ նոր եւ աւելի զոհացուցիչ մեկնութիւն մը չտրուի Եալթայի որոշման, հաւանական է որ անգլիական եւ ամերիկեան զինուորները միջամտեն, քանի որ յանձնուելիք տարագիրները եւ գերիները կը գտնուին իրենց գրաւման չրջաններուն մէջ։

Եալթայի համաձայնութեամբ, Ռուսերը իրաւունք ունէին մասնաւոր կայաններ (քէմփ) հաստատելու արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ, իրենց տեղահան եղած հպատակներուն համար, յատուկ իրաւունքներով, որ պիտի սահմանափակուէր այդ կայաններուն չուրջը։ Մինչեւ հիմա այդ կայաններէն անցած են աւելի քան 2 միլիոն ռուս տարագիրներ եւ գերիներ, եւ խորհրդային քաղաքացիներու մեծ մասին վերադարձը վերջացած է։ Բայց կան քանի մը հազար խորհրդային քաղաքացիներ որոնք ընդդիմանալով բռնի վերադարձին, փախած են արեւմտեան Գերմանիա։ Եալթայի համաձայնութեան մէկ յօդուածին վրայ հիմնուելով, Ռուսերը կ'ըսեն թէ արեւմտեան Դաշնակիցները պարտաւոր են իրենց յանձնելու այս փախստականները։ Դաշնակիցները կ'առարկեն թէ քանի որ Ռուսերուն տրուած մասնաւոր իրաւասութիւնը որոշ կայաններէն անդին չանցներ։ Հետեւաբար այդ փախստականներուն ձերբակալութիւնը կը վերաբերի տուեալ չրջաններու զինուորական ուժին։ Կացութիւնը ծանր կը համարուի մանաւանդ որ համար որ, չատ մը Ռուսեր պատրաստուած են զէնքով դիմադրելու քան համակերպելու ձերբակալութեան։ Աւելորդ է ըսել թէ անգլիական, ամերիկեան եւ ֆրանսական կեանքեր պիտի վտանգուին, եթէ որ եւ է փորձ կատարուի բռնի կատարելու այդ ձերբակալութիւնները։

Ինչպէս կ'երեւայ, Ռուսերը վճռած են կարելի եղածին չափ մաքրել, հաւաքել արեւմտեան չրջանններու տարագիրները։ Հինդչաբթի օր ռուս պատեր արտօնութիւն խնդրեցին Դաշնակից հրամանատարութենէն՝ հետեւեալ ազդը հրատարակելու համար արեւմտեան երեք չրջաններու թերթերուն մէջ.— «Կը ծանուցուի Խ. Միութեան բոլոր այն քաղաքացիներուն որ այժմ կ'ապրին Գերմանիոյ ամերիկեան չրջանի քաղաքներուն եւ փոքր վայրերուն մէջ, թէ իրենց հայրենիք վերադարձին համար կրնան դիմել խորհրդային դրասման ուժերու կեդրոնի ներկայացուցիչին, հետեւեալ հասցէով.— Frankfort, 25 Holzhausenstrasse»։

Բռնի վերադարձը չի վերաբերիր այն տարադիրներուն որոնք Ռուսիայէն տարբեր երկիրներու կը պատկանին։ Անոնք որ չեն ուզեր վերադառնալ, կը դասակարդուին իբրեւ «ոչ-վերադառնալի» եւ կը դտնուին Եւրոպայի պարենաւորման վարչութեան խնամքին տակ։ Ցետադային նոր բնակավայրեր պիտի ճարուին ասոնց, տարագիրներու միջկառավարական յանձնաժողովին աջակցութեամբ։ Ռուսերը կը պնդեն թէ «ոչ-վերադառնալի» (non-repatriable) չեն կրնար նկատուիլ անոնք որոնց խորհրդային հպատակութիւնը ապացուցուած է։ Այս տրամադրութիւնը չի վերաբերիր Էսթոնիոյ, Լիթուանիոյ եւ Լեթոնիոյ քաղաքացիներուն, քանի որ այդ երկիրները նախապէս մաս չէին կազմեր Խ. Միութեան։ Ոչ ալ այն Ռուսերուն եւ կամ ուրիշ երկիրներու այն քաղաքացիներուն որոնք ամբաստանուած են իբրեւ ոճրագործ եւ ենթակայ են ձերբակալութեան, դրասման ա՛ր չրջանին մէջ ալ գտնուին։

ԱՅՈՒՆԻ ՄԹԵՐԸ հաչուելով, այժմէն որոշուած է առ նուազն 200 քիլօ բաժնել երկու հոդինոց ընտանիքներու։ Ասկէ զատ, նոյեմբեր 1էն սկսեալ 150 քիլօ յաւելուածական ածուխ պիտի բաժնուի E. J1 եւ V. տոմս ունեցողներուն, ինչպէս եւ մէկ տակր (400 քիլօ) փայտ անոնց որ նախապատուութիւն կը վայելեն։ Պէտք չէ այժմէն վաճառել ածուխը եւ փայտը։

ՋՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ. Փարիզ վերադարձաւ հինդչաբթի իրիկուն։ Շատ գոհ կ'երեւայ իր պատոյէն, որուն արդիւնքը հազորդեց երէկ նախարարական խորհուրդին։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ - ՄԻՒԻՆԿ Առնուվիլի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Ա. Ը. Միութեան, վաղը, կիրակի, ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն։ Կը խօսին Մեթր Մարմարեան եւ Գ. Ֆէնէրճեան, որոնք նոր վերադարձան Հայաստանէն։ Շոգեկառք կառ. մինչ Նոյէն ամէն ժամ։ Ճոխ պիւֆէ եւ դեղարուեստական բաժին։ Անձրեւի պարագային ժողովը տեղի կ'ունենայ D. C. A.ի սրահը, ժամը 3ին։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Բարսեղեան իր խորին չնորհակալութիւնը կը յայտնէ ամէն անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, ծաղկեպսակով կամ նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իր տարաբախտ ամուսնոյն ԱԲՐԱՀԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆի մահուան առթիւ, գոհ ոուսքի մը պայթումին։

ՅՈՐ. ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքին վերաբացումը՝ Սեպտ.ի առաջին հինդչաբթի, Սեպտ. 6։ Աչակերտները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ առաջին իսկ դասէն։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԻՆ կը խնդրուի փութացնել անվճար բաժնեդիները։ Թուղթի տագնապին պատճառով ստիպուած ենք Սեպտ.ի վերջ դադրեցնել բոլոր անվճար բաժանորդագրութիւնները, առաջին վեցամսեայ լրանալուն առթիւ։

× Ջերմապէս կը խնդրուի դրամի առաքման առթիւ Mandatի կտրօնին վրայ անպատճառ գրել ղրկուած գումարին մանրամասնութիւնը։

AIX LES BAINSի ՄԷՋ

Հայկ. ընտիր ճաշեր ուտելու համար այցելեցէք «Restaurant Téléphérique Plaisir au Mont Revard» ուր պիտի գտնէք Արեւելեան եւ Եւրոպական համեղ կերակուրներ եւ անթերի սպասարկութիւն։

CHEZ SASSOUNI

ՃԱՇԱՐԱՆ Հ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԲՈԼՈՐ ՆՐԲԱՃԱՇԱԿՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՃԸՐԸ

31 rue d'Alexandrie, Paris (2) Métro: Reaumur

Tél. GUT. 92-65

Հայկական կերակուրներ, ընտիր օղի եւ գաղձեր։ Հարմնիքի, նշանառքի, կնունքի մասնաւոր սրահ։ Կիրակի օրերը գոց է։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 2 Septembre 1945 Կիրակի 2 Սեպտեմբեր

Ամ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4495.-Նոր շրջան թիւ 124 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՓՈՐՁի ՇՐՋԱՆ ՄԸ

Երկրին ազատագրումէն ի վեր, մեր գաղութին մէջ ալ աչքի կը զարնէ բնորոշ երեւոյթ մը, — բազմաթիւ մարդիկ որոնք վերէն կը նայէին հանրային գործերու վրայ, սկսան հետաքրքրուիլ: Համախմբուիլ ու գործել: Ուրիշներ ալ որ քէն կապած էին եւ օրը իրիկուն կ'ընէին պատն ի վեր, նոյնպէս աշխուժացան: Մէկ խօսքով, իրար խառնուեցան հինն ու նորը: Ձերմակն ու սեւը: Երիտասարդն ու ալեւորը:

Անոնք որ թերթ կը կարդան, ամէն օր կը հանդիպին խայտաբղէտ անուններու: Կուսակցական, բոլորտիքեան կամ չէզոք:

Շատեր կը հարցնեն թէ մինչեւ հիմա ո՞ւր էին այս երեւելի կամ աներեւոյթ արժէքները, աւելի կամ պակաս վաւերական: Ինչո՞ւ մինչեւ հիմա հեռու կը մնային հանրային կեանքէն, որ այնքան կը կարօտի աշխատանքի եւ վերանորոգման:

Անհրաժեշտ չէ հարցումին պատասխանը փընտռել: Կարեւորը այն է, որ անոնք հրապարակ իջած են այժմ, «հրաշիւք իմն», եւ կ'ուզեն ծառայել հայրենիքին եւ ժողովուրդին:

Մենք ուրախութեամբ կ'արձանագրենք այս բարենշան իրողութիւնը: Եւ կը մաղթենք որ պարզ «պատահմունք» մը չըլլայ այս երեւոյթը, հետեւանք՝ բացառիկ չրջանի մը:

Այս թերթը տարիներով ասպարէզ հրաւիրած է ոչ միայն երիտասարդները, այլ եւ բոլոր պիտանի տարրերը:

Ի՞նչ օգուտ իմաստութիւն ծախել չորս պատի մէջ: Կամ պատուհանէն դիտելով եւ տեսակէտ յայտնելով:

Հանդիսատեսները չեն որ պիտի վերանորոգեն մեր հանրային կեանքը: Անհրաժեշտ է դիրքեր գրաւել: Պատասխանատուութիւններ ստանձնել - Ցնծալ - Ըլլել: Գործել: Տառապիլ: Այնպէս ինչպէս տառապեցան ամբողջ սերունդներ:

Ճոխութիւնը, տարիքի բեռը, մահերը ահապին բաց մը ձգած են հայկական ճակատին վրայ, մասնաւորապէս մեր գաղութին մէջ: Օրուան պահանջներն ալ բոլորովին տարբեր են:

Չի բաւեր «ազգասէր» ըլլալ աւանդական ըմբռնումով: Հայրենասիրութիւնը եւ աշխատանքի տենդը կը պահանջեն նաեւ պաշար: Մանաւանդ այս ափերուն վրայ:

Հիմա որ, մէկ առիթ ի վեր իրար խառնուած են բազմաթիւ ծանօթ եւ անծանօթ հայրենակիցներ, հաւատա՞նք թէ ափ մը նոր, բանուկ եւ վըստահելի ղէմքեր պիտի հասնին, վերակազմելու համար այս գաղութին կեանքը: Ոչ թէ «ամա - թէօր»ներ կամ փառամոլներ, այլ մարդիկ որ հաւատան իրենց կոչումին եւ այս ժողովուրդի ճակատագրին:

Փորձի շրջան մըն է որ կը բոլորենք: Տեսակ մը «սթաժ»:

Ինչուչտ ինքնին պիտի մաղուին, պիտի զըտուին չատ մը «թեկնածուներ»: Ժամանակն ալ պիտի հարթէ, կամ աւելի ցայտուն դարձնէ այս ու այն «չրջանաւարտ»ը:

Ամէն պարագայի մէջ, չօշափելի, կազդուրիչ հեռք մը պիտի մնայ մէկ տարուան ժխորէն: Եւ բացուած ակօսները պիտի ծագկին, փոխանակ աւազի վերածուելու:

Մեր խօսքը ուղղուած է մասնաւորապէս երիտասարդութեան, որ կենդանի մասը կը կազմէ նոր գործունէութեան:

Շատ ենք խօսած նոր սերունդի արժէքներուն եւ թերութեանց մասին: Ու պիտի վրդովինք միշտ, քանի որ ահա ճամբան բացուած է իրենց առջեւ:

Օրինակ, հիմա որ Թրքահայ Դատ կը հետապնդենք, նորերէն, Լոյս - Ջալաքի չրջանաւարտներէն քանի՞ն պատրաստ են որոշ յանձնառութեանց տակ մնալու, քանի՞ն ձեռնարկած են լրացնելու իրենց փորձի չրջանը: Գոնէ հարիւրին տացնելու իրենց փորձի չրջանը: Գոնէ հարիւրին տասը, որ հիմա չփման մէջ է երկչոտութեան հետ, մտքէն կ'անցընէ՞ հայերէնի չրջան մըն եւս բոլորել, որպէսզի կէս ճամբան չմնայ...

Որ եւ է պատրուակ խուսափելու համար այս տարրական պարտականութենէն, պարզապէս արգահատանք պիտի չարժէր:

Այսօր, ինչպէս վաղը, անոնք պիտի դառնան միջակութիւններ, խեղճութիւններ, առանց մայրենի լեզուի:

Մի՞ոցնե՞րը,— թող իրենք փնտռեն գտնեն, եղած-չեղած մտաւոր ուժերը իրենց տրամադրութեան տակ են: Թող տեսակ մը ուխտ կնքեն,— « Ես վճռած եմ հայերէն սորվիլ»: Եւ կէս ճամբան կտրած կ'ըլլան:

Շ.

ԴԻՄՈՒՄ ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒՆ

ՄՄԲ.— Հայաստանի նախկին վարչապետ եւ առաջին Մեծ Պատերազմին խաղաղութեան խորհրդաժողովի Հայաստանի Հանրապետութեան երեք պատուիրակներէն մէկը, Տոքթ. Հ. Օհանջանեան, **1945** Մայիս **28**ին, Միացեալ Ազգերու շահած յաղթանակին առթիւ, նոյնանման բովանդակութեամբ շնորհաւորական հեռագիր մը յղած է երեք Մեծ ազգերու պետերուն՝ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետ՝ Ու. Չըրչիլի, Խ. Միութեան գերագոյն հրամանատար՝ սպարապետ Ի. Սթալինի եւ Ամերիկեան Հանրապետութեան նախագահ՝ Հ. Թրումընի: Այս առթիւ ընկեր Հ. Օհանջանեան իր դիմումին մէջ երեք Մեծերու ուշադրութեանը կը յանձնէ Հայկ. Դատը:

Հեռագիրը յղուած է երեք Մեծերուն Գահիրէի դեսպանատուներուն միջոցով՝ անգլիական, խորհրդային եւ ամերիկեան: Ահաւասիկ թարգմանութիւնը. —

Թոյլ տուէք իմ ջերմ չնորհաւորութիւնները յայտնել դարաշրջան կազմող յաղթանակին առթիւ, զոր Դաշնակից Ազգերը, միացած Աստուծոյ Ուխտով, չահեցան Ձեր իմաստուն ղեկավարութեանը տակ, ի խնդիր ժողովրդապետութեան եւ ազատութեան վերջնական յաղթանակին:

Ամենը հասած կը նկատեմ Ձեզի յիշեցնելու ժողովուրդի մը մասին, որուն Դատը կը մնայ անլոյծ, Դատ մը, որ քաղաքականապէս ծնունդ առաւ 1878ին եւ որ այդ թուականէն ասդին կը զրաղեցնէ բովանդակ քաղաքակիրթ աշխարհը:

Փոքր ժողովուրդներու մէջ քիչերը այնքան առատօրէն արիւն թափեցին ի խնդիր իրենց Դատին, որքան հայ ժողովուրդը:

Միայն առաջին մեծ պատերազմին, կուռելով Դաշնակիցներուն կողքին, ռազմաճակատ հանելով չուրջ 200.000 զինուոր:

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին եւս բովանդակ հայութիւնը, զէնքով թէ դաւանանքով, կեցաւ Դաշնակիցներու կողքին եւ ռազմաճակատ զրկեց աւելի քան 300.000 զինուոր:

Իբրեւ արդիւնք երկու մեծ պատերազմներու, Թրքահպատակ Հայաստանի ժողովուրդէն չուրջ մէկ միլիոն Հայեր բռնադատուեցան լքել իրենց հայրենիքը եւ զանդուածաբար գաղթել դէպի աշխարհի հեռաւորագոյն անկիւնները: Այս մէկ միլիոն Հայերը ակնդէտ կը սպասեն, որ ճանչցուի իրենց իրաւունքը իրենց հինաւուրց հայրենիքին վրայ:

Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան Հայերը զգուշացան Ձեզի դիմելէ՝ կնճիռ մը եւս չաւելցնելու համար արդէն իսկ հոգեբոյծ ծանրաբեռն Ձեր ուսերուն վրայ: Սակայն այսօր, երբ վերջնապէս ջախջախուած է Փաչական պլոքը, եւ աշխարհի դէմ մէկ մասին մէջ աննախընթաց յաղթանակով մը պսակուած է պատերազմը, մենք թէ մեր պարտքը եւ թէ իրաւունքը կը նկատենք դիմելու Ձեզի եւ պահանջելու, որ ճանչցուի Հայոց տեղը գալիք նոր աշխարհին մէջ: Վստահ եմ, որ թէ՛ Դուք եւ թէ Ձեր երկիրը, որ այնքան խոր համակրանք տածած էք միշտ դէպի հայ ժողովուրդը, պիտի ընէք Ձեր բովանդակ կարելին՝ արդար լուծում մը գտնելու համար Դատի մը, որ իրրեւ գերագոյն պարտք կը ճնշէ քաղաքակիրթ աշխարհի խղճին վրայ»:

ԾԽԱՎՈՏԻ պաշարը զգալապէս աւելցած ըլլով, Հոկտեմբերէն սկսեալ պիտի բաժնուի ամսական ութ տուփ, 1946ի վերջը՝ 12 տուփ, իսկ «Ծխատումս»ը պիտի ջնջուի 1947ին:

ԿԱԹԻՆ ԼԻՏՐ պիտի ծախուի 8 Ֆրանքի, Սեպտ. 2էն սկսեալ (այսօր) — Ելեկտրականութեան քիլովաթը 4.60էն բարձրացած է 5.33ի, Օգոստ. 1էն հաշուելով:

ԿԵՂԾ ՀԱՋԱՐՆՈՑՆԵՐԸ Պանք տը Ֆրանսը կողմէ պիտի փոխուին, պայմանաւ որ ունեցողները ուղղակի մարդիկ ըլլան: Դրամատան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հրապարակ հանուած կեղծ դրամները այնքան մեծ գումար մը չեն կազմեր որքան կ'ըսուի: Համախորհուրդ եւրոպական նախարարութեան հետ, Պանք տը Ֆրանսը 1945 Ցուլիսէն ի վեր ձեռնարկած է վերջնական հազարնոցներ տպելու որոնք պիտի փոխանակուին Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ պատրաստուած հազարնոցներուն հետ:

ՖՐԱՆՔԵԻՍՈՒՐԻԱՆ բանակցութիւնները պիտի վերսկսին մօտերս: Նոյնպէս Լիբանանի հետ: Այս առթիւ պիտի որոշուի Ֆրանսայի վերջնական դիրքը երկու երկիրներուն մէջ:

Խ. ՀԱՑԱԱՖԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿՈԹՈՂԸ

Ոտբերիս տակ, խորունկ ձորում, գալարւում է մի բարակ գետ,
Ձորի եզրին ինձ է նայում հնադարեան մի ձեռակերտ :
Կիսաւեր է այդ կոթողը, չկայ նակատը գեղեցիկ,
Ցած են թափուել, փշրըուել են սիւներն ամուր , վեհ ու վերծիգ :
Եւ ամբաշէն պատերի մէջ ժամանակի ձեռքը բանդիչ
Անդունդ ճեղքեր է բաց արել, բաժանել է բարը բարից.
Բայց հիմքը կայ. հիմքի վրայ՝ հէքիաթային ու հաստատուն՝
Բարձրանում է մարմրնացած մի փառահեղ գեղեցկութիւն :
Փա՛ռք հո հոգուն, փա՛ռք հո մտքին, ժողովուրդ իմ մեծամասնաբար,
Քո հանճարն է փառաբանում այս հրաշքի ամէն մի բար :
Այս վայրկեանին հոգիս լցուած է անպատում հպարտութեամբ.
Եւ յոյզերիս էլ չի իջնի վհատութեան ո՛չ մի սեւ ամպ.
Գուցէ բոռան ծոռան ծոռն եմ ես վարպետի այն անանուն ,
Որ բարերից հիւսել է այս հէքիաթն անմեռ ու հմայուն ,
Եւ ձորերում, ժայռի գլխին, բազմաթներում հնամենի
Կերտել է լոյս կոթողների մի աստղախումբ, որ մահ չունի :
Փա՛ռք հեզ, վարպետ իմ նախահայր, փա՛ռք հո գործին լուսապայծառ,
Դու յար - յաւէտ պիտի մնաս, որպէս գարնան ծաղկավառ ծառ :

ՍԱՐՄԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ

Զօր. տը Գոլ նամակ մը խրկեց Ֆրանսայի Ազգային խորհուրդի վերջին նիստին, մանրամասնօրէն պարզեց Ամերիկայի մէջ կատարուած բանակցութեանց արդիւնքը: Առաջին առթիւ 240 միլիոն տոլարի վարկ մը պիտի բացուի, ուտեստի տազնապը թեթեւցնելու եւ վերաշինութիւնը փութացնելու համար: Այս վարկը կրնայ բարձրանալ մինչեւ 660 միլիոն տոլարի: Այս առթիւ կարծողներ կան թէ ֆրանքին արժէքը կրնայ փոփոխութեան ենթարկուիլ: (Իւմաթիք երկմ արձանագրած էր գրոյց մը, որուն համաձայն ֆրանքը պիտի արժեզրկուի քանի մը չարաթէն):

Զօր. տը Գոլ իր դեկուցման մէջ չեշտեց թէ սրտաբաց խօսակցան Եւրոպայի վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու մասին, թէ երկու կառավարութեանց տեսակէտները համաձայն էին եւ շատ մը թիւրիմացութիւններ փարատեցան: Մ. Նահանգները պատրաստ են օգնելու Ֆրանսայի վերաշինութեան եւ մասնաւորապէս տնտեսական փոխանակութիւններ կատարելու: Ամերիկայի վարիչները լիովին հասկցած են թէ Ֆրանսայի վերելքը կենսական է ամբողջ Եւրոպայի կեանքին համար: Ֆրանսայի հետ ալ կարդաղրութիւններ եղած են, մեծաքանակ ապրանք եւ մեքենաներ փոխադրելու համար: Դահլիճը գոհունակութեամբ լսեց այս տեղեկութիւնները: Նիստէն վերջը հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցն ալ կը հաստատէ թէ Ամերիկա լայն վարկեր պիտի բանայ:

Ամերիկեան գործակալութեան տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանսա 900 միլիոն տոլարի ապրանք պիտի գնէ Մ. Նահանգներուն մէջ, իսկ 400-450 միլիոնի՝ Քանատայի մէջ: Այս գնումները մասնաւորապէս պիտի ծառայեն Ֆրանսայի անտեսական վերակազմութեան: Գնումներուն 30 առ հարիւրը կանխիկ պիտի վճարուի, մնացեալ 600 միլիոնին համար վարկ պիտի բացուի երկար պայմանաժամով: Նոյն ձեւով համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Քանատայի հետ:

Գերմանական առաջին կառավարութիւնը

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» կը գրէ թէ մառէչալ Ժուկով գերման կառավարութիւն մը հաստատած է ռուսական չրջանին համար եւ առաջին նախարարները հասած են արդէն Պերլին, Վիլհէլմշթրասէի այն կիսաւեր չէնքը ուր երբեմն կը գտնուէր Կէօրինկի օդանաւային նախարարութիւնը: Այս գործողութիւնը կատարուած է գաղտնի: Նորակազմ չրջանային կառավարութիւնը պիտի վայելէ լայն ինքնավարութիւն:

(Շարունակութիւնը կարդալ Ը. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԳԵՏՆԻՆ ՎՐԱՑ

—o—

Մեր զաղութը աւելի կազդուրիչ եւ իր նիւթական մակարդակին համապատասխան պատկեր մը կրնար ներկայացնել, եթէ փոքր ճիգ մը ընէր թօթափելու համար իր անհոգութիւնը որ քիչ մը չատ ասիական է: Այլապէս զգացումի պակաս չկայ մեր հայրենակիցներուն մօտ:

Դիտած եմ թէ ինչ մեծ հետաքրքրութեամբ կը կարդան «Հայրենիք»ի անդլերէն չաբաթաթերթը,— Hairenik Weekly, ամէնէն չատ տարածուած հայ օրկանը այստեղ — որուն չունչը արդէն նկատած է վարակել նորահաս երիտասարդները:

Ահաւասիկ կարգ մը մանր - մունր տեղեկութիւններ, իրրեւ սփոփանք:

1943ին Սուրիոյ վարժարաններուն ի նպաստ հանդանակութիւն կատարուելով, Հալէպի Առաջնորդին ղրկուեցաւ 550 սթերլին՝ բոլոր կրթական հաստատութեանց բաժին հանելու թելադրութեամբ:

1944ին Բարեգործականի Մանչէսթրի մասնաճիւղին նախաձեռնութեամբ (Լոնտոնի անդամներըը ցրուած էին հոս ու հոն) հաւաքուեցաւ, ամբողջ Անգլիոյ մէջ, մօտ 4000 սթերլին: Այս հանդանակութեան մասնակցեցան Պ. Գ. Կիւլպէնկեան եւ Արզարեան Հիմնադրամը, իւրաքանչիւրը 1000 սթերլինով, ու Պ. Մ. Պազրճեան եւ Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեան իւրաքանչիւրը 300: Այս չորսէն զատ Կիւլպէնկեան իւրաքանչիւրը 300: Այս չորսէն զատ ուրեմն Լոնտոն ու Մանչէսթր կրցած են իրարու քով բերել 1400:

1944ի Դեկտեմբերին «Կաղանդի Ծառ» մը սարքուած էր Անգլեւխորհրդային ընկերակցութեան մը կողմէ, ի նպաստ պատերազմի աղէտեալներուն: «Ծառայ»ի թղթակիցը ընդ առաջ երթալով իրեն եղած խնդրանքին, բարեկամներու սեղմ շրջանակի մը մէջ կրցաւ հաւաքել **120** սթերլին: Գումարը յանձնուեցաւ խորհրդային դեսպանին, «հայ ժողովուրդին եղբայրական ողջոյններով»:

ԱԲՈՒ ԼԱԼԱ ՄԱՀԱՐԻՆ ԱՆԳԼԵՐԷՆ

Մշակոյթի ճակատին վրա՞յ:

Օր. Զապէլ Պոյաճեան, մեր տաղանդաւոր արձակագրուհին, որ միանգամայն նկարիչ է, բացում ունի ստեղծագործութեանի «Աբու Լալա Մահարր»ի եւ այլ օրերս պիտի հրատարակէ, եթէ մեկենաս մը գտնէ...

Հակառակ տարիներու ծանրութեան, Օր. Պոյաճեան կ'աշխատի առանց յոգնելու, առանց վհատելու: Մշակոյթի մեր վաստակաւորներէն ու նորերէն քանի՞ հոգի կը ճանչնան դինքը, քանի՞ հոգի հետաքրքրուած են իր գործով: 1943ին Ամերիկայի մէջ հրատարակեց «Էջմիածին» անուն անդլերէն թատերգութիւն մը տաղաչափեալ, Գրիգոր Լուսաւորիչի շրջանէն առնուած: Ո՞վ կարդաց, ո՞վ կը կարդայ մեր բանաստեղծներէն:

Նամակ մը ունիմ իրմէ 15 Օգոստոս թուակիր.

—« Կը լսեմ թէ «Էջմիածին»ը օփերայի կը վերածեն Ամերիկա, բայց առանց ինծի հարցնելու եւ առանց գիտնալու թէ ինչ տեսակ երաժշտութիւն է... «Աբու Լալայ»էն զատ երեք նոր գիրքեր ունիմ՝ հրատարակութեան համար պատրաստ, — Ա. The death of Tiberius. պատմական.— Բ. Four Fairy Plays. չափաւոր ու յանգաւոր.— Գ. Short Stories. անբնական ու անհաւատալի հէքեաթներ, որոնցմէ մէկը Արտաւազդի կեանքէն...

Ինչո՞ւ չէք գար տեսնելու զիս, աշխատանոցս, նկարներս, հայկական նիւթերու շուրջ պատրաստած յօդուածներս ...»:

Թելադրած էի վերջերս որ հայերէն բանաստեղծութեանց նոր չարք մը անդլերէնի թարգմանէ, 50—60 կտոր, ամբողջացնելու համար իր «Armenian Legends»ը զոր այնքան յաջողութեամբ հրատարակեց 1917ին: Օր. Պոյաճեան սիրայօժար կ'ուզէ կատարել այս աշխատանքը, եթէ իրեն յանձնուի ընտրուած ու հայաչունչ քերթուածներու փունջ մը՝ մեր հին ու նոր բանաստեղծներէն: (Այս աշխատանքը խաչալերողներէն կը խնդրեմ որ Ծառայի միջոցաւ ինծի ուղարկեն ինչ որ յարմար կը նկատեն):

«ԵԶՆԻԿ»Ն ԱԼ ԱՆԳԼԵՐԷՆ

Օքսֆըրտի համալսարանին անդամ յայտնի եկեղեցական մը, քալ դրաբարագէտ, բնագիրէն անդլերէնի թարգմանեց Եղնիկ Կողբացիի «Եղծ Աղանդոց»ին չորրորդ գիրքը — Եղծ Աղանդոյն Մարկիոնի:

Եթէ չեմ սխալիր, սկսած է թարգմանել առաջին երեք գիրքերն ալ — Եղծ Հեթանոսացն — Եղծ Քէշիշ Պարսից, Եղծ կրօնից Ցունաց իմաստնոցն: Թարգմանիչը այնքան ընտելացած է մեր դրաբարին որ, զարմանքով տեսայ թէ ամբողջ թարգմանութեան մէջ միայն ութ կարճ ու անչատ նախադասութիւններ չէր կրցած ճշդօրէն վերածել իր բարբառին:

Օքսֆըրտը Եղնիկ կը կարդայ, մենք...

ՀԱՑԵՐԷՆԷ - ԱՆԳԼԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Ուրիշ Անգլիացի մը՝ նախկին ուսուցիչ Պրոնօյի (Չեխոսլովաքիա) համալսարանին, հայերէնէ անդլերէն բառարան մը կր պատրաստէ օժանդակութեամբ այս տողերը գրողին: Հեղինակը քաջահմուտ է բազմաթիւ լեզուներու ստուգաբանութեան: Իր առաջադրած բառարանին մէջ տեղ պիտի ունենան միայն արմատ բառեր՝ մօտաւորապէս 5 — 6000, լատին տառերով, բայց արեւմտահայ արտասանութեամբ: Հարցուցէք իրեն թէ մահակ արտասանութեամբ: Հարցուցէք իրեն թէ ինչպէս ծագում առած են, օրինակ, գիր, մատ, կաթ, սագ, սուրճ, ֆաջ, օձ, ձագ, բադ, արեւ, օդ, ծառ, սունկ, տիւ, ևու եւայլն բառերը, եւ Սթիւըրթ Մէն ձեզի կը համբէ անոնց համարժէքները ուրիշ լեզուներու մէջ — լիթուաներէն, հնդկերէն, ալպաներէն, իրլանտերէն, սպաներէն եւն.: Կրնայ նոյնպէս բացատրել թէ ինչու եւ ինչպէս կը փոխուին տառերը մէկ լեզուէն միւսը:

ԱՆԿԼԻՔԱՆ - ՀԱՅ ՇԲՋԱՆԱԿԸ

Նամակս կէս մնացած պիտի ըլլար, եթէ մտածելու չիշել «Անկլիքան - Հայ Շբջանակը» որ կազմուեցաւ տարուան սկիզբը:

Անգլիոյ Ազգային Եկեղեցին ունի մասնաւոր կազմակերպութիւն մը որ կ'աշխատի կապհաստատել Արեւելքի եկեղեցիներուն հետ: Նախագահն է Արքեպիսկոպոսը, իսկ Աթենապետը Սըր Բոնըլա Սթորզ, Կիպրոսի նախկին կառավարիչը: Պատերազմի ընթացքին այս մարմինը (Church of England Council on Foreign Affairs) հետզհետէ ստեղծեց, օրինակ, Անկլիքան - լեհ, Անկլիքան - ռումանական, Անկլիքան-Հելլէն «շբջանակ»ները ուր տեղացիները պատեհութիւն կ'ունենան ծանօթանալու օտար զաղութներուն, անոնց պատկանած եկեղեցիներուն, անոնց պատմութեան ու մշակոյթին:

Երկար վարանումներէ վերջ, մենք ալ ուզեցինք զոհացում տալ մեզի եղած խնդրանքներուն ու անցեալ Մարտին կազմեցինք Անկլիքան - Հայ Շբջանակը, ապահովութիւններ ստանալէետք թէ ձեռնարկը պիտի դրուի զուտ կրօնական - մշակութային հողի վրայ: Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսը պատուոյ նախագահն է. կ'անդամակցին Ճիպրալթարի եպիսկոպոսը (Հարոլտ Պըքսթըն), Երուսաղէմի եպիսկոպոսը, բազմաթիւ անդլիացի կղերականներ — որոնց մէջ մեր հին բարեկամը՝ Տակլըս — ինչպէս նաեւ Սըր Բոնըլա Սթորզ (աւենապետ), Սըր Հէրի Լիւք, Էրիք Քինկ (քարտուսպագիւս ուսիներ: Հայ անդամներն են ՁԷյմս Ըթ. Իւթիւճեան եւ Ժիրայր Մխաքեան (օշնական քարտուղար):

Ծրագրուած է պարբերաբար թէյասեղան - դասախօսութիւններ սարքել յառաջիկայ աշունէն սկսելով, պատմական ու դրական նիւթերու շուրջ: Դատուելիք այս ձեռնարկին հանդէպ ալ կը պահէ «բարեացակամ չէզոքութիւն», որովհետեւ չափէն աւելի «փոլիթիքոս» է երբեմն:

Այս առթիւ պէտք է յայտարարեմ, առանց կէղծ համեստութեան, թէ Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը գրեթէ միակն է որ կրցած է կապ ու օղակ հաստատել Լոնտոնի պատասխանատու շրջանակներուն, մամուլին, մշակութային հաստատութեանց ու հանրային դէմքերու հետ: «Ծառայ»ի ղրասնեակը այստեղ հայկական միակ կեդրոնն է, տեսակ մը «Տեղեկատու Դիւան» ուր աչքէն ձախէն կը դիմեն հայկական զանազան նիւթերու համար: Դաշնակցութիւնը կը հաւաքէ ու կը դասաւորէ անդլիական մամուլին մէջ երեւցած ամէն հայկական լուր՝ կարօտներու ընկերութեան մը բաժանորդագրուած ըլլալով, ու անմիջապէս կը պատասխանէ, երբ յարձակում գործուի հայ ժողովուրդին դէմ: Ուրիշ առթիւ աւելի լայնօրէն՝ այդ մասին:

ԺԻՐԱՅՐ

ԻՏԱԼԻՈՑ հաշտութիւներ ամէնէն առաջ պիտի կնքուի: Անգլիա եւ Ամերիկա չեն ուզեր հատուցում պահանջել այդ երկրէն, որ չարաչար տուժեց պատերազմէն:

ԿԵՂԾ ՀԱԶԱՐՈՑՆԵՐՈՒ խնդրին առթիւ նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան Փարիզի, Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Ամբաստանեալներէն մէկը խոստովանած է թէ 500 նոցներ ալ պիտի հանէին:

ԵՐԿՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ՋԱՐԴՈՒՑՑԱՆ Նանսիի մէջ: Մէկը՝ մայր մը, աղջիկը եւ երեք տարեկան Թոռնուհին: Երկու ժամ վերջը, երկրորդը.— Հայրը, կինը եւ երկու զաւակներ, երկու եւ հինգ տարեկան: Բոլորն ալ ծակ ծակ եղած էին գնդացիրի գնդակներով: Կը կարծուի թէ վրէժխնդրութեան հետեւանք է:

ԳԵՐՄԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ մը երեւան հանուեցաւ Փրակայի մէջ, փոխ-վարչապետին եւ կրթական նախարարին դէմ: Դաւադիրներէն մէկը սպանուեցաւ, միւսը փախաւ:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ վեց միլիոնի պիտի հասնի տարուան վերջը, իսկ 8 միլիոնի՝ մինչեւ դարուն, Մ. Նահանգներուն մէջ: Կը խորհուի չարաթական 25 տոլար վճարել 26 չարթուան համար:

ԲԱՐՁՈՒՆՔՆԵՐ

—o—

Բարձունքնե՛ր, բարձունքնե՛ր ոսկեհուռ,
Քայլում եմ ես, ահա՛ դէպի ձեզ,
Տճնապան անցնելով խառնիխուռ
Բիւրաւոր ուղիներ տօթահեղձ:

Թռչում եմ օդերի վազքի հետ՝
Դէպի ձեզ, բարձունքներ վեհաւքեան,
Աղօցուն յոյզերով կենսաւէտ
Եւ յուրքի երգերով ձեր վազուան:

Գալիս եմ բեռնաթափ, ձեռնունայն,
Դէպի ձեր լոյսերը մշտախինդ
Եւ ինձ հետ բերում եմ ես միայն
Ցուշերի մի մշուշ լաբիրինթ:

Թողնելով խոհ ու խոկ յեղյեղուկ
Եւ աշնան ցուրտ ցոլքեր վաղաշէջ,
Վարդագոյն երազներ յուսազուրկ
Եւ պատրանք, եւ ցնորք սնամէջ:

Գարունները անծաղիկ ու անսէր,
Արշաւող գաղջ խաւար պանահանջ,
Միշտ աշուն, միշտ մշուշ, միշտ գիշեր,
Ամեհուր մթնշաղ, մղձաւանջ:

Թողնում եմ ես ամէն, ամէն ինչ,
Ինչ հին է ու մահին մատնուած,
Եւ գալիք օրերի լուսաջինջ
Իղձերն եմ բերում իմ փայփայած:

Բարձունքնե՛ր խոհերի եւ փառի,
Իմաստի ամրոցներ լուսագէս,
Ուխտում եմ գլուխ բաց, ծնրադիր,
Որ անշեղ, անվարան հասնեմ ձեզ:

ԳՈՐԵԱՆ

ԳԵՐԻԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

—o—

20 Յուլիս.— *Այսօր ծանօթացայ Տիկին Peuvrierին հետ:*

Ընկեր Զադմըշեան Պոլսոյ Վիէննական Մխիթարեաններու ուսանող՝ իր զերմաներէնի ակար պաչարովն իսկ, յաջողած էր 107րդ խումբին — մեր խումբին — խմբապետ ըլլալ: Եւ հարիւր հոգիի մէջեւ դիս էր նչանակեր... գործի համար քաղաք զացող միւս խումբերու ընտրեալներուն հետ: Մե՛ծ չնորհ:

Առաջին անգամ կ'ելլեմ քաղաք: Հակառակ երկու պահակներու հսկողութեան՝ մեր չարքը պիտի ճամբորդեցնէ երկաթուղի, ուղեկիցներով՝ որոնք բուռ բուռ ուտելիքներ կը նետեն մեզի. եւ կամ անուններ կը հարցնեն:

Արեւը կը խաչէ: Անօթի ենք եւ ծարաւ: Յոգնութիւնը կը յառաջանայ լուռ, հեւալով, քաշկռտուելով...:

Ի՞նչ: Զինուորական քայլերո՞վ քալեցնել կ'ուզեն մեզ: Ինչպէ՞ս: Կօչիկները նետած են շաւերը: Ուրիչներ՝ ազատու քուրջերով են ծածկած իրենց դեռ արիւնող ոտքի վէրքերը: Ինչպէ՞ս ոտքի կրնանք կենալ...: Պուտ մը չուրով՝ երեք նահանջներ ենք կարեր:

Կը պայթի՛ զանկ: Աչքերս ու ականջներս գործադուլ են հռչակած: Ուղեղս՝ ուղեղս միայն՝ աչքերը հոգիիս՝ կը տեսնէ դեռ քչիկ մը: Նուագդուն, խորունկ, նայուածք մը, որ սարսուռը, հաւատքը ունի՝ արիւնիս ինծի ներարկած ազուոր ցեղիս անմահութեան ազբիւրին...:

Ո՛չ, կր ճանչնամ եսայդ խումբը...: Բայց, ինչո՞ւ ոստիկանները հազուստ են փոխեր...:

— Հայրի՛կ, հայրի՛կ, ծրա՛ր մը...:

Այդ չարքին մէջ ճանչցայ զինքը: Կապեցի՛ն, միացուցին զինքն ալ իր երեք ընկերներուն...: Մայրիկիս արցունքով պատրաստած ծրարը ձեռքըս մնաց...: Աբթնցան աքաղաղները՝ մենք դեռ առաջքն ենք Եոզկատի բանտին: Ես ալ հայրիկիս ուտելիք չի բերած: Զընդունեցին...: Տեսայ զինքը...: Պոռացի ...:

— Ազա պապա՛...:

Փղձկելով՝ անէծքով, ատելութեամբ լեցուն՝ երեքցուցի ծրարս...: Իրեն, իրե՛ն համար էր...: Ամէն բան կար մէջը...:

Չիմացայ պատասխանը: Ձեռքը չարժե՞ց: «Մնաք բարով» րսել էր ատիկա...: Կրցա՞ ձեռքը չարժել...:

Շարքին քովէն՝ հրէշ չուք մը՝ խարազանը երերցուց...: Ու մարքին ուժով իջնող կաչիի ձայն մը սարսռացուց պատանի էութիւնս:

Ու կը յառաջանայ երկար կարաւանը...:

Յոգնութիւնը կը հետեւինք զացողներուն: Հաց, պաչար, ծրար, չիչ մը ունինք տալիք մեր «մեծ»երուն, որ՝ չղթայուած կր տանին...:

— Ետ դարձէ՛ք, լակոտներ...: Հրացան մը կը պայթի...:

« Վանի մէջ Թուրքերը ջարդեր են: «Պէյլիկ» են ուղեր...: »

Ուղե՞ր են...: Ինչո՞ւ պիտի չուզեն: Ինչո՞ւ պիտի չունենան: Պիտի չմեռնի հայրիկս...: Հայրիկս չի կրնար մեռնիլ...:

— Ես եմ, Տիկին ե՞ս: Շնորհակալ ենք, Տիկին Peuvrier: Երեք հոգիի ազատաբարուհին էք դուք: Եւ...

— Ոաո՛ւս...:

ՊՈՒՏՄ ԾԻԾԱՂ

ԽՕՍՔ ԱՌ ՏԱՃԻԿՍ...

Հայոց հողերուն թուրք վարձակալները կըրկին իրար անցած են, Հայկական Հարցին առթիւ։

Օտար թերթեր վարձելով, իրենց երեւակայական «քաղաքակրթութեան» նմոյշներով զարդարել կուտան զանոնք։ Թուրք մարդկուհիներու նկարներն ալ զանց չեն առներ այդ առթիւ...

Մենք Հայերս, այդ բոլոր միջոցները- հորձեցինք ժամանակին, երբ տակաւին Օսմանցիները իրենց աղջիկները կնարդելանոցներու մէջ պահդնելով՝ իրենց մանչերն ու երիտասարդներն ալ նամազի կամ կեավուր հալածելու «նուիրական» գործին լծած էին...

Հայ սկաուտներն եւ սկաուտուհիները, Պոլսոյ մայթերը թնդացուցին՝ ծափեր եւ «հուրրա՛»-ներ խլելով եւ չքանչաններ չահելով, Պոլսոյ միջազգային գրաւման բանակներու Բարձր Գոմիսէրներէն։ Կը յիշէ՞ք, Թաքսիմի մարզարանին Միջազգային Սկաուտական Հանդէսը, ուր Հայերը քանակով եւ որակով առաջնութիւնը չահեցան բոլորին վրայ։

Հիմայ, մեր թուրք «հայրենակից»ները նոյն միամիտ ձեւերը կը փորձեն։ Եթէ այդ միջոցներով զատ չահիլը կարելի ըլլար, մենք Հայերս, կայսրութիւն մը հիմնած կ'ըլլայինք անպայման..

Այս օրերս Պոլսոյ թուրք ղազէթաճիները չեն գիտեր չոյե՞ն թէ պարսաւեն իրենց հայ «եղբայրները» ...

Սարէն-ձորէն տղայական փաստեր կը հաւաքեն թէ՝ Հայկական Հարց մը գոյութիւն չունի, թէ Հայերը խիստ դոհ են թուրք «հանրապետական» ազատամիտ» կառավարութենէն, թէ՝ անոնք ազատ են Թուրքիոյ մէջ։ Այնքան ազատ, որ հայ վարժարաններու ուսուցիչներն իսկ՝ կառավարութիւնը ինք կր հայթայթէ։ Այդ վարժարաններուն համար հայ ծնողքներէն հաւաքուած դրամները, ամբողջութեամբ լեցնելով, անունը հազիւ գրելու կարող հաճի Հիւսէյիններու կամ Ապտուլլահ էֆէնտիներու գրպանները, որոնք իբր «վարժապետ» կամ «հսկիչ» կը պաշտօնավարեն հայ դպրոցներու մէջ...

Ապերախտ չըլլա՛նք, մարդիկը «չեն կասկածիր Թուրքիոյ իրենց հայ «եղբայր»ներուն վրայ, որովհետեւ Հայ գոյութիւն չունի Թուրքիոյ մէջ՝ Պոլսէն զատ։ Ձեն ուրանար, Ամերիկայի մէջ, «Ամասիացի եւ Ակնցի, իրենց նախկին հայ հայրե-

---

Պայուսակս լեցուն վերադարձայ։

Մեր Ֆրանսացի դրացիներուն եւ Մարսէլլիայէն երեք հայ երիտասարդներու եւս բաժին հանեցի պաշարէս։

25 Յուլիս.— *Քաղցը նորէն կը պրկէ մեր մկանները։ Ստամոքսս քացախով եւ կամ քիմիական թթուով լեցուն է կարծես։*

Գերման տեղակալը բացարձակապէս արգիլած է դուրսի հետ չխում ունենալ։ Շատ խիստ են պահակները։ Իրրեւ թէ ծրարներուն մէջ «սիվվիլ» հագուստ եւ ղէնք անցուցած են գերիներուն։

26 Յուլիս.— *Նոր հրաման։ Գերիներուն արտօնուած է այսօր՝ մուտքի դրան մօտ՝ պահակներուն եւ ընդհ. թարգմանին առջեւ՝ հայր, մայր եւ զաւակներու հետ հինգ վայրկեան տեսնուիլ։ Անոնց բերած ծրարները տեղին վրայ կը խուզարկուին։*

27 Յուլիս.— *Ամբապետը ձեռքին թուղթին կտոր մը չարժելով՝ ուրախութեամբ դէպի ինծի կը վազէ։*

— *Վազէ՛, վազէ, բախտաւոր տղայ, կինդ եկած է քեզ տեսնելու համար։*

— *Կի՞նս... իմ կի՞նս... մինչեւ հոս...*

Քառակուսի թղթիկը ձեռքս է արդէն։ Ձեռագիրը անծանօթ է ինծի...։ Բայց ճիշդ են գըրուած անունս, մականունս եւ հասցէս։

Գրասենեակէ։ Ձեռքի թուղթս կը քննեն, ի՞նչ քննեցին ...։ — Եա՛։

Չինուոր մը կ'ընկերանայ ինծի, կի՞նս... կը դողամ...։ Մարդկութենէ զուրս եմ եղած։ Ներկայանալի վիճակ ունի՞մ։ Շարաթներով չեմ կըրցած ածիլուիլ, լուացուիլ։ Ջուրը խմելու համար միայն՝ զեղ է եւ դարման...։ Ժամերով պոչ կը բռնենք չիչ մը ջուր ստանալու համար հոդէ մը, որ պարպուած՝ որդերով լեցուն պղտոր բան մը միայն կ'արտաքսէ դուրս։

Դռան առջեւ՝ խումբ մը պահակներու, խժռոտ խուզարկիչներու մօտ՝ կը ճանչնամ... Տիկին Peuvrier՝ որ թեւերը բացած՝ թաց աչքերով կը մօտենայ ինծի ...։

Կը համբուրուինք... «կնկանս» հետ։ Ու յանկարծ մեր քովէն երկու դեղեցիկ աղջիկներ, մէկը խարտեաշ, միւսը թուխ, կը մօտենան ինծի ու կը համբուրեն դիս զպուած արցունքով... :

— Bonjour, papa!

— *Մէկը աղջիկս է, միւսը՝ հարսս։ Երկուքին ալ ամուսիններէն լուր չունինք, կը փափաչ Ֆրանսուհի բարերարուհին, թաչկինակը աչքերուն մօտեցնելով ...։*

Ա. ԿԱՊՆՑ

նակիցներու կողմէ եղբօր պէս հիւրասիրուելու» պարագան...

Արդեօ՞ք չեն հարցուցած այդ «նախկին հայրենակից»ներուն թէ՝ ինչո՞ւ իրենց ծննդավայրը լքած են և հոն օտար երկիրներու մէջ անօրկարօտը կը քաշեն։ Եւ կամ, իրենք ալ փոխադարձաբար հրաւիրա՞ծ են այդ հայրենակիցները, զալ իրենց երկրին չնորհները ճաշակելու ...

Թուրք լրագրողները, «սրացաւօրէն» կը յիշեն նոյնպէս, Ս. Ֆրանչիսկոյի մէջ «երեւելի կարգ մը Հայերու ծայր աստիճան ազդուած ըլլալը՝ հայ «ռոմիթէեի»ներու ապերախտ ձեռնարկէն։ Նոյնպէս ուրիչ հայ ծանօթ փիրմայի մը խոստովանութիւնը, «Հայերու յանցաւորութեան մասին» ... կ'երեւայ այդ «ծանօթ փիրման», չուանի կամ եաթաղանի վաճառական մըն է անպայման...

Վերջապէս, մարդիկը պոլսէն դուրս բնակելէ զատ, ամէն ազատութիւն տուած են մեզի Թուրքիոյ մէջ... Թէեւ երբեմն, ձիւն-ձմեռ օրով, պտոյտի կը ղրկեն Հայերը, դէպի հեռաւոր դաւառներ, ղոյքէ եւ հարստութենէ թեթեւցնելով զանոնք....

Հապա ի՛նչ կ'ըսէք կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ պատգամաւորներու տրուած արտօնութեան։ Կրնային եւ չարտօնել։ Շնորհակալութի՛ւն իրենց եւ ռուսական հիւպատոսարանին...

Ուրիշ աւելի զօրաւոր փաստ մըն ալ Թուրք կառավարութեան ազատամտութեան այն է որ Թոյլ կուտան, Պոլսոյ փողոցներուն մէջ «պոռալ» հայ լրագիրներուն անունները,— «Մարմարա՛», «Նոր Լո՛ւր», «Ժամանա՛կ»... Ըսէք, ո՛վ Հայեր, կրնա՞ք այս մեծ շնորհին ալ կոթ մը յարմարցնել...

Գիտեմ, առաջ պիտի քշէք թէ՝ Համիտի եւ Իթթիհատի օրով, Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, նոյն իսկ Եըլտըզի պատերուն տակ, կը պոռայինք «Հայրենի՛ք», «Մասի՛ս», «Ազատամա՛րտ»... Ապերախտութի՛ւն է ըրածնիդ, հայրենակիցներ..

Աղա Թուրքեր, վերցուցէք սա «քոմիթէճի» բառը, որ չատ մաշած է։ Համիտ կը հոտի այդ բառը, մանաւանդ որ ձերքէմալականչէքէներն ալ դէչ տեսակէն ընդօրինակելով զայն, ձեր այսօրուան դիրքը ապահովեցին ձեզի։

Դուք որ, «վարպետ դիւանագէտ»ի անուն հանած էք, աւելորդ յոռնութիւն չէ՞, օտար թերթերու մէջ ձեր պատկերազարդ իրարանցումը։ Այդ ճգապարարութիւնները, դիւանագէտներու խուցերէն ներս չեն կրնար թափանցել...

Խնայեցէք այս մասին ձեր վատնելիք դրամն ալ, որովհետեւ, ասկէ ետքը գժտաւոր է ձրի դրամ ձեռք անցընել, քանի որ, ոչ Յարդելիք կեավուր մնաց ձեր երկրին մէջ եւ ոչ ալ «Հարստութեան տուրք»ի անունով կողոպտելիք հայ - վաճառական։

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՈՒԻԼԵԼՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Gavroche *գրական չաբաթաթերթը իր վերջին թիւին մէջ քրոնիկ մը յատկացուցած է ամերիկահայ երիտասարդ գրագէտին*, «William Saroyan, le flâneur», (30 *Օգոստ.*)։

Յօդուածագիրը, Judith Paley, *որ երեւի լաւ սերտած է Սարոյեանի գրականութիւնը եւ յաճախ թարգմանած, ճչգրիտ գիծերով կը նկարագրէ անոր գրելու եղանակը։ (Զրսեր թէ Հայ է· չգիտնալո՞վ, թէ... տպաւորութիւն գործելու համար, մինչդեռ Սարոյեան երբեք չէ ծածկած իր հայկական ծագումը)։*

— « *Ամերիկացի գրագէտ Սարոյեանի նորավէպերը նոր արուեստ մը կը յայտնեն,— միաժամանակ ճարտար եւ անկշռելի ստուերագիծեր, ուր զուգընթաց կ'երթան անվրդովութիւնը եւ սրութիւնը· անոնք գրի առնուած են լեզուով մը որ չատ քիչ անգամ սերտուած է, բայց գրեթէ միշտ ճոխ եւ խրոխտ։ Իր ոճին ինքնատպութեամբ, Սարոյեան ուշադրութիւնը գրաւած է ամերիկեան հանրութեան որ կը հրապուրուի գրական որ եւ է եղանակէ զուրկ գրուածքներով։ Սարոյեան ինքնարեր թափն իսկ է։ Առանց հոգն ընելու ընթերցողներուն ճաշակը, ան կը գրէ միշտ պարզապէս հետեւելով իր գրչին։ «Ես գրել սկսայ ինր տարեկանին», կ'ըսէ, «առով ըսել չեմ ուզեր թէ խորհեցայ այդ հարցի մասին։ Պարզապէս սկսայ»։ Եւ մինչեւոյն պարզութեամբ չարունակած եւ արտադրած է աւելի քան 300 նորավէպեր (ՀՄԲ. — Ամերիկացիները կ'ըսեն «կարճ պատմութիւններ») նոր սեռով մը, կատրներ որոնք աւելի չատ կը նմանին «Օրագիր»ի մը քաղուածքներուն քան առանձին բանուած գործերու։*

Սարոյեան կ'ատէ ճիգը։ Իր ամենամեծ հաճոյքն է թարթափիլ - չրջիլ կեանքի մէջէն։ «Ես ժամանակիս մեծ մասը կ'անցընեմ ովկիանոսին ափը քալելով։ Շատ քիչ անգամ կը կարդամ։ Այդ բոլոր պատմութիւնները կը ձանձրացնեն դիս։ Կը սիրեմ դրաւ բռնել արշաւներու մէջ, խմել, փոճէր խաղալ։ Ոչինչէն ոչինչ դիտեմ, եւ մանաւանդ բան չեմ գիտեր գրականութենէն »։

Հակառակ այս կենդանագրին ուր Հեղինակը հաճոյք կր զգայ ինքզինքը անվրդով եւ ծոյլ ցուցնելով, Սարոյեան կը յաջողի օրը քանի մը ժամ նուիրել աշխատանքի· մինչեւ անդամ կ'ըսէ թէ բաւական նիչեր եւ նախագիծեր ունի ամբողջ կեանքի մը համար։ Ամէն օր նոր զաղափարներ կուգան, նոր գոյներ իր երանգապնակին վրայ։ Զինուած՝ վրձինով մը որ անվրդով կ'երեւայ, ան գոյներով կը նկարէ հակիներ զոր կը լքէ հեղնութեամբ եւ քաղցրութեամբ։

Սարոյեան մեծ համակրանք ցոյց կուտայ այն մարդոց համար զոր կեանքր չարչրկած եւ անժառանգ ձգած է· խորապէս կը հետաքրքրուի ամէն բանով որ մարդկային զգացում է։ Իր բոլոր դրուածքները լեցուն են խորչանքով՝ իր դիտած տմարդի հակազդեցութեանց հանդէպ։ Ան կը գերազանցէ մանուկներու կենդանագիրներ գծած ատեն· ան այդ պատկերները կ'արտադրէ թարմութեամբ եւ վաւերուն կեանքով։ Մնաց որ, իր գրուածքներու մեծ մասին մէջ, կարծես խօսքը կ'ուղղէ մանուկներու հասարակութեան մը որուն պատկերները կը ցուցնէ։ Ինքն իրեն հանդէպ զոհող է, եւ միշտ հաճոյք կը զգայ անողոքմտաբար նկարագրելով իր թերութիւնները։

Կ'իմանանք թէ մէկ, նոյնիսկ քանի մը վէպեր գրած է պատերազմին սկիզբէն ի վեր որոնք մեզի չեն հասած տակաւին։ Հետաքրքրական պիտի ըլլար տեսնել թէ ի՛նչ կրնայ ընել Սարոյեան, երբ կ'որոշէ յաղթել իր անփութութեան եւ նուիրուիլ աշխատանքի, երկարաշունչ աշխատանքի մը։

Ֆ. ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Երեւանի «Գրական Թերթ»ին մէջ հրատարակուած «եզոյթ»ով մը (զեկուցում), Եդ. Թոփչեան չահեկան տեղեկութիւններ կր հաղորդէ հետեւեալ խորագրին տակ.— «Սովետական Հայաստանի Գրականութիւնը Հայրենական պատերազմի չըրջանում »։

— « *Պատերազմում դարբնուեց մեր ժողովուրդը· է՛լ աւելի խորացաւ համամարդկայինի գիտակցութիւնը սովետական ժողովրդի մէջ։ Նա հասու եղաւ ատելութեան գիտութեանը եւ կենսահաւաստման(?) սիրոյն, եւ մեր գրականութիւնը դարձաւ մարդկային ամենավեհ արժանիքների մարմնացումը»։*

— « *... Հայրենիքի թեման միշտ էլ առաջատար է եղել հայ գրականութեան մէջ։ Հնագոյն ժամանակներից հայ գրականութիւնը ոգեշընչուել է հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարներով· բայց պատերազմի օրերին այդ թեման (նիւթ) դարձաւ գերիշխող։ Հայ գրողներն իրենց մարտական բանաստեղծութիւններում, ակնարկներում եւ յօդուածներում արտացոլեցին հայ ժողովրդի անսահման հայրենասիրութիւնը եւ նրա թեժ (վառ) ատելութիւնը փաշիզմի նկատմամբ»։*

Զեկուցանողը այս առթիւ մասնաւորապէս կը դնահատէ Ա. Իսահակեանը, որ «հանդէս եկաւ փաշիստական խաւարասպաշտութեան եւ ռասայական (ցեղային) բանդիտիզմի դէմ (աւազակութ.)։

— « *Իսահակեանն իր յօդուածներով նորից կենդանացրեց մեր յիշողութեան մէջ հայկական ահաւոր կոտորածները Թուրքիայում, որոնց ոգեշընչողը արիւնարբու Վիլհելմ Բ.ը ու իր արբանեակներն էին»։*

Զեկուցանողը յետոյ կր խօսի միւս գրագէտներուն եւ բանաստեղծներուն վրայ, հին թէ նոր։ Կը փառաբանէ «բոցաշունչ եւ համայիչ Նաիրի Զարեանի ստեղծագործական ձիրքերը»։

— « *Այս իսկական տրիբուն բանաստեղծի ամէն մի նոր գործը բոցավառեց հազարաւոր սրտեր թէ Մոլգորեկի ու Մոգդոկի, Կերչի ու Նովոռոսիյսկի հեռաւոր խրամատներում, թէ Ղափանի հանքահորերում եւ Արարատեան դաշտի կոլտնտեսութիւններում։ Նրա ամէն մի նոր գործը աւերող մեծ ռումբի նման էր պայթում եւ իր բեկորներով պատռում մեր երդուեալ թշնամու բարոյական խտմնելի դէմքը, նրա ստոր մտադրութիւնները, հրէշաւոր գործերը։ Հայկական Թամանեան - Բերլիոեան հրածիգ դիվիզիայի (զօրաբաժին) հերոսական գնդերը Թերեքից մինչեւ Բերլին գնացին Զարեանի բոցաշունչ ու ոգեշնչող խօսքը շուրթներին »։*

Երկրորդ երիտասարդ բանաստեղծ մը, Գեղամ Սարեան, իր «լիրիքական բալլադներում » (քնարական գեղօններ) *նկարագրած է սովետական ժողովուրդին հերոսութիւնը եւ անճնազոհութիւնը, սովետական մարդու անսահման սէրը եւ հաւատարմութիւնը հայրենիքի եւ ժողովուրդի հանդէպ»։*

Երրորդ մը, Գուրգէն Բորեան, *իրրեւ գինուորական թղթակից «բանաստեղծօրէն լուսաբանած է սովետական ռազմիկի ծանր, բայց հերոսութեամբ լեցուն ուղին»։*

Չորրորդ մը, Յովհ. Շիրազ, *որմէ յաճախ արտատպումներ կր կարդաք «Ցառաջ»ի մէջ, տուած է «մի չարք յայտնի, ժողովրդական ստեղծագործութեան ոգով գրուած գործեր»։ Նշանակելի գործեր տուած են նաեւ Ս. Տարոնցի, Ս. Վահունի, Սարմէնց, Վ. Գրիգորեան։*

Պատերազմի ընթացքին երեւան եկած են խումբ մը նոր բանաստեղծներ,— Ս. Կապուտիկեան, Համօ Սահեան, Հր. Յովհաննիսեան, Գ. Լմին եւ Մ. Մարգարեան։

Յաջորդող՝ արձակագիրներու մասին։

Գերման վարչապետ պիտի չգտնուի նոր կառավարութեան մէջ: Մառէչալ Ժուկով ինք պիտի վարէ այդ պաշտօնը: Իւրաքանչիւր նախարարու - թեան գլուխը պիտի գտնուին խորհրդային սպաներ: Այս 12 նախարարութիւնները յարմարցուած են խորհրդային զինուորական կառավարութեան 12 բաժանումներուն: Գերման նախարարները պատասխանատու պիտի ըլլան խորհրդային սպաներուն, բայց պաշտօնէութիւնը գերմանացի պիտի ըլլայ: Նախարարները առաջարկուած են գերման չորս կուսակցութեանց կողմէ եւ նշանակուած՝ Ռուսերու հաւանութեամբ: Երեք - չորս շաբաթ առաջ իւրաքանչիւր կուսակցութեան առաջարկուած էր 12 թեկնածուներ ներկայացնել, որոնց մէկը պիտի ընտրէին Ռուսերը իւրաքանչիւր աթոռի համար: Նշանակուած նախարարներուն մէջ կան չորս համայնավարներ, չորս ընկերվարականներ, երկու քրիստոնեայ ռամկավարներ, մէկ ազատական ռամկավար եւ մէկ անկուսակցական: Ճարտարագործական նախարարը 40 տարեկան գործարանատէր մըն է որ 1942ին ձերբակալուած էր Նացիներուն կողմէ, եօթը տարի գաղտնի գործունէութեան նուիրուելէ վերջը: Երկաթուղիներու նախարարն ալ նախապէս արգելափակուած էր: Վառելանիւթի եւ ուժի նախարարը Պերլինի ոստիկանութեան նախկին նախագահն է: Միւս նախարարներն են առեւտրական, էլմտական, աշխատանքի, հողագործական, ընկերային բարօրութեան, առողջապահութեան եւ հաղորդակցութեանց:

2.000.000 հոգի աւօրի աւերակ Թոքիոյի մէջ

Հիմա որ Դաշնակիցները տեղաւորուած են Ճափոնի մայրաքաղաքին մէջ, նոր երեւան կը հանուին սարսափելի մանրամասնութիւններ Թոքիոյի մասին: Քաղաքը աւերակոյտի վերածուած է ռմբակոծութիւններէն եւ երկու միլիոն բնակիչներ գրեթէ սովամահութեան դատապարտուած են: Մէկ վառեակը, որ միայն սեւ չուկայով կը ճարուի, կ'արժէ 25 տոլար, մէկ հաւկիթը՝ 25 ոչնիբ: Սաստիկ տաքին մէջ անտանելի դարձած է դիակներու գարշահոտութիւնը: Ամերիկեան դեսպանատունն ալ վնասուած է, թէեւ զօր· Մէք Արթըր երբեմն հոն կը բնակի: Կարելի պիտի չըլլայ ճշդել մեռելներու թիւը, որովհետեւ հրդեհները փճացուցած են մարզահամարի տոմարները:

× Ամերիկեան եւ անգլիական զինուորները հետզհետէ կը տեղաւորուին Ճափոնի կենսական կէտերուն վրայ: Մինչեւ 500.000 զինուոր ցամաք պիտի հանուի: Հինգ հազար օդանաւեր կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն Օքինաւա կղզին (ուր չատ մը հայ զինուորներ ալ սպաննուած են): Ճափոնցիները զբօսաշրջիկներու տեղ կը դնեն ամերիկացի օդաչուները որոնցմէ առաջին անգամ ցամաք իջան 6000 հոգի:

Ճափոնցիները իրենք սկսած են ցրուել բանակները: Ժողովուրդը հագուստ - կապուստ չունի, այնպէս որ հազարաւորներ զինուորական զգեստով կը մնան:

Նախապատրաստական ժողով Լոնտոնի մէջ

Հինգ արտաքին նախարարներու ժողովը, որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, Սեպտ· 10ին, պիտի ըլլայ նախապատրաստական խորհրդակցութիւն մը խաղաղութեան դեսպանախորհուրդին համար: Անոր առաջին գործերը պիտի ըլլան մշակել Իտալիոյ եւ ուրիշ պետութեանց հետ կնքուելիք դաշնագիրներու նախագիծերը: Այս առաջին քննութենէն վերջը, ծրագիրները պիտի ներկայացուին բուն խորհրդաժողովին, որուն մասնակցելու իրաւունք ունին բոլոր Միացեալ Ազգերը,— 50 պետութիւններ:

Շատ մը դժուարութիւններ կը ներկայացնէ իտալական խնդիրը: Կը կարծուի թէ Ափրիկեան Տրիպոլիսը եգիպտոսի հովանաւորութեան տակ պիտի դրուի, Թունուզը՝ ամբողջովին Ֆրանսայի: Մէկ խօսքով Իտալիա պիտի կորնցնէ իր գաղթական կայսրութիւնը:

Հինգ նախարարները պիտի պատրաստեն նաեւ Ռումանիոյ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ հաշտութեան դաշնագիրները եւ ծրագիրներ պիտի մշակեն, սահմանային վէճերը լուծելու համար: Պիտի գրաւիճ ճաեւ Նեղուցներու խնդրով: Ժողովը պիտի փակուի Թղթակիցներուն առջեւ, բայց պաշտօնական զեկոյցներ պիտի հրատարակուին կատարուած աշխատանքներու մասին: Նախարարները Լոնտոն պիտի մնան 10—15 օր, յետոյ պիտի վերադառնան իրենց երկիրները, զեկուցում տալու համար: Աշխատանքները պիտի չարունակուին օդնականներու կողմէ:

Մասնակցող նախարարներն են,— Պըրնզ (Մ· Նահանգներ), Պիտօ (Ֆրանսա), Մոլոթով (Խ· Միութիւն), Պէվին (Անգլիա) եւ Քուանկ (Զինաստան):

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան Յանձնախումբին կողմէ ընդարձակ յուշագիր մը եւ ատոր կըցուած խնդրագիր մը յանձնուեցաւ Խ· Միութեան, Մ· Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Չինաստանի Փարիզի դեսպաններուն եւ Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարութեան: Վեցերորդ օրինակ մը ղրկուած է Խ· Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար Սահակ Կարապետեանի:

Յուշագիրը հիմնուած՝ Թրքահայ Դատին պատմական եւ իրաւական փաստերուն վրայ, կը պահանջէ արդար լուծում մը տալ Թրքահայ Հարցին, եւ Ուիլսընի սահմանագծին մէջ գտնուող հողերը միացնել Խ· Հայաստանին: Յուշագրին կցուած է քարտէս մը որ ցոյց կուտայ· 1.— Խորհ· Հայաստանը իր ներկայ սահմաններուն մէջ· 2.— 1914ի ռուսեւթուրք սահմանագիծը· 3.— Դաշնակիցներու խնդրանքով նախագահ Ուիլսընի սահմանագծած Թրքահայաստանի հողամասը:

× Մարսէյլի, Լիոնի, Պորտոյի, Վալանսի, Իսկ լէ Մուլինոյի, Արժանթէօյի գաղթական հոծ բազմութիւնները «Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան ենթայանձնախումբեր» կազմած եւ հաղորդակցութեան մէջ մտած են Փարիզի կեդր· Յանձնախումբին հետ, խոստանալով նիւթական եւ բարոյական ամէն աջակցութիւն եւ զոհողութիւն, հասնելու համար ցանկալի նպատակին: (Դիւան)

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ (Ցապաղած)·— Հ· Ա· Մ· մասնաճիւղը անցեալ հինգշաբթի ժողովի հրաւիրած էր շրջանիս բոլոր կազմակերպութիւնները, հրապարակային ժողով մը կազմակերպելու համար: Բոլոր ներկաները համաձայն էին եւ ժողովը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 28ի գիշերը, Թաղապետական ընդարձակ սրահին մէջ, որ լեցուած էր: Պատուոյ նախագահն էր Իսիի քաղաքապետ F.Maillet որ ժողովը բանալով բաւ թէ պիտի չմոռնանք որ մեզ Ֆաշականութեան վտանգէն փրկեց Խ· Միութեան բանակը, որուն մաս կը կազմէ նաեւ ձեր Հայրենիքը: Ցետոյ խօսք տրուեցաւ նախագահ Պ· Ա· Կէնճեանի որ Հայկական Հարցի պատմականը ըրաւ սկսելով 1890ական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը: Ցիշեց բոլոր կնքուած դաշնագիրները եւ տրուած խոստումները: Ըսաւ որ ահա այսօր կրկին մեզի առիթ կը ներկայանայ պաշտպանելու մեր ազգային Դատը: Բանախօսութիւնէն վերջ, լսելով Հայաստանէն վերադարձած երեք պատգամաւորները, կարդացուեցաւ բանաձեւ մը որ Հայկ· Դատի յանձնախումբին հաւանութիւն կը յայտնէ մեր դատը պաշտպանելու դաղութին անունով: Բանաձեւը ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ եւ ծափերով:

Ժողովի կարգապահութեան կր հսկէին Հ· Մ· Ը· Մ·ի մարզիկները, իսկ զեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին «Արմէնեան»ի սաները:

× Շավիլի մէջ ալ անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ հրապարակային ժողով մը, նոյն առաջադրութեամբ: Բանախօսութիւններէն վերջքանաձեւը քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ:

ՏԷՍԻՆ, 29 Օգոստոս (Ցառաջ)·— Հ· Ա· Ը· Միութեան մասնաճիւղը հրապարակային ժողովի հրաւիրած էր զաղութը, կազմելու համար թրքահայ Դատի յանձնախումբ մը: Ժողովը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 26ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ժողովրդային Տան մէջ: Ներկայ էին հարիւրի մօտ հայրենակիցներ: Հ· Ա· Ը· Միութեան նախագահ Պ· Հայկ Ղուկասեանի առաջարկին վրայ, ձեռամբարձ քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ դիւանը,— նախագահ՝ Պ· Ս· Առաքելեան, քարտուղարներ՝ Պ· Պ· Գ· Պօյաճեան եւ Հ· Գուլումճեան: Լիոնի Շրջ· յանձնախումբին կողմէ ներկայ էին Պ· Պ· Աչըքպաշեան եւ Ց· Տէյիրմէնճեան: Առաջինը պարզեց Հայկ· Դատին զանազան երեսները ու շեշտեց ներկայիս ստեղծուած նպաստաւոր պայմանները: «Մեր ձեռքին մէջ ունինք պողպատէ ոյժը՝ մեր իրաւունքները պահանջելու եւ Խ· Միութեան նման զօրաւոր պաշտպան մը՝ մեր պապենական դարաւոր հողերուն տէր կանգնելու համար»:

Ներկաներու կողմէ եղած հարցումներու պատասխանեցաւ լուսաբանութիւններ տրուելէ վերջ, ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ հաւանութիւն կը յայտնէր Փարիզի Կեդր· Յանձնախումբին պատրաստած յուշագրին: Թեր ու դէմ կարծիքներէ վերջ, որոշուեցաւ 13 անդամներէ բաղկացած յանձնախումբ մը ընտրել, հինգը Հ· Ա· Ը· Միութեան վարչութենէն, իսկ մնացեալը ներկաներէն: Ընտրուեցան Պատուելի Կ· Պարսամեան, Պ· Պ· Հ· Ղուկասեան, Ս· Առաքելեան, Ց· Մովսէսեան, Վ· Պալեան, Ա· Միքայէլեան, Հ· Գուլումճեան, Ս· Հէքիմեան, Ս· Քէօսկեան, Ց· Ճօրճալեան, Ն· Շանլեան, Տ· Տէյիրմէնճեան, Ց· Զաքարեան: Յանձնախումբը յաջորդ օրն իսկ ունեցաւ իր առաջին նիստը եւ ընտրեց իր դիւանը·— Նախագահ՝ Ս· Առաքելեան, փոխ-նախագահ՝ Ց· Մովսէսեան, Ա· քարտուղար՝ Ա· Միքայէլեան, Բ· քարտուղար եւ հաշուապահ՝ Հ· Գուլումճեան, գանձապահ՝ Ց· Ճօրճալեան:

Յաջողութիւն մաղթելով նորակազմ յանձնախումբին, վստահ ենք որ, իր անունին համապատասխան նուիրումով պիտի լծուի վսեմ գործին, Տէսինի գաղութին նիւթական եւ բարոյական առաւելագոյն աջակցութիւնը բերելով մեր ընդհանուր արդարան Դատին իրականացման համար:

Թղթակից

ՎԱԼԱՆՍ, 30 Օգոստ· (Ցառաջ)·— Հ· Ա· Ը· Միութեան մասնաճիւղի վարչութեան նախաձեռնութեամբ Օգոստոս 26ին, 42 հայրենակիցներ խորհրդակցութեան հրաւիրուած էին Հ· Ե· Միութեան սրահին մէջ: Անմիջապէս կազմուեցաւ յանձնախումբ մը, Վալանսի մէջ գործելու եւ գըլխաւորապէս Փարիզի կեդր· Մարմնին աջակցելու համար:

Վալանսի եւ շրջաններու (Ռոման, Մօնթէլիմար, Արաէչ, եւն·) մօտաւորապէս 5000 Հայերը համերաշխ՝ հաստատակամօրէն պատրաստ են նիւթական ու բարոյական կարելի ամէն օժանդակութիւն ընծայելու Կեդր· Յանձնախումբին:

Թղթակից

ՍԷվրանի Հ· Ա· Միութեան կազմակերպած միթինկը տեղի պիտի ունենայ Սեպտ· 9ին (փոխանակ Սեպտ· 2ի): Դպրոցի սրահը ժամը 3ին:

ՊԻՍԷԹ - ԺԱՆԹիԳԻ Հ· Ա· Ը· Նորակազմ յանձնախումբը ժողով մը կազմակերպած է Դ· 5 Սեպտեմբեր, իրիկուան ժամը 8ին, Ժանթիլի քաղաքապետարանին սրահին մէջ, նախագահութեամբ Հրանտ Իպրաահեանի: Պիտի խօսի Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորներէն մէկը:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ գերման մառէչալներ Պրաուխիչ եւ Մանշթայն, Գորման, Հիթլէրի աջ բազուկը որ պատերազմի գլխաւոր ոճրագործներէն կը համարուի: Անձնատուր եղաւ Հիթլէրի մամուլի տեսուչը Տիթրիխ, որ թաքստոցկըփոխէր երեք ամիսէ ի վեր, անգլիական շրջանին մէջ:

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ պահանջուեցաւ Նորվեկիոյ նախկին վարչապետին, Քուիսլինկի համար, որ կը պատուի իբրեւ հայրենադաւ:

ՎԱՐՁԱԿԱՆ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ջնջուած են Օգոստոս 30էն սկսեալ: Բայց արգելափակման ենթակայ են, բացառաբար եւ առժամապէս, 15 օրուան համար՝ անոնք որ կասկածելի կը համարուին իբրեւ լրտես կամ դաւադիր պետական ապահովութեան դէմ, իսկ մէկ ամսուան՝ սեւ չուկայինները, որպէսզի կարելի ըլլայ կազմել թղթածրարները: Նոյեմբեր 30էն առաջ պէտք է վերաքննուին բոլոր թղթածրարները, որոնց ենթակաները կամ դատի պիտի յանձնուին եւ կամ ազատ պիտի արձակուին:

ԽՐՏՈՒՄՆԵՐ Ծագեցան Քանի (Քալվատոս) գիւղերուն մէջ, երկու ամբաստանեալներու ձերբակալման առթիւ: Երկու պաշտօնեաներ եւ ոստիկան զինուորներ խոշտանգուեցան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ·— Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէփոյեան (Սէն Մորիս տը Պէյնօ), Տէփոյեան ընտանիքը եւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ զաւկին՝ իննամեայ ՍՏԵՓԱՆի արկածալի մահուան առթիւ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԹ՝ Ցուլիս 25 — 31

ՎԻԼԼՕՐՊԱՆ՝ Պօղոսեան 200 ֆրանք, ԳԱԶԱՊԼԱՆԳԻԱՆ՝ Սիւրմէնեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Դաւիթեան 750, ՔՐՈՉ՝ Մկրտիչեան 750, ԼՈՒԱՐԼԻ՝ Սէմէրճեան 400, ԼԻՈՆԷՆ՝ Պուրսալեան 400, Մերճանեան 200, Գրիգորեան 200, Առաքելեան 550, ՊՈՒՐԿ ԼԷ ՎԱԼԱՆՍ՝ Խանճեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Բէգզատեան 200, ԷՓԻՆԷ՝ Տէր Ցարութիւնեան 500, ՍԵՎՐԱՆ՝ Նապարէթեան 200, ՆԷՕՎԼԻ՝ Տիւվէլեան 400, ՊՐԻՒՔՍԷԼ՝ Մարտիրոսեան 1000, ՊԱՆԹԷՕ՝ Աբրահամեան 200, ԼՈՒԱՐԼԻ՝ Սէյրանեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Կարապետեան 1000, Նիքսարլեան 750, ԼԱՆՍԻԳ՝ Շահինեան 400, ԹՈՒՐՊ՝ Ազայիկեան 200, ՄԱՐՍԷՑԼ՝ Քիւրքճեան 200, Հալաճեան 250, Գործ· Սուփիանեան 2100, ՄԵՏՕՆ՝ Դարբինեան 750, ՇԱՎԻԼ՝ Քէօսկեան 1000, ՎԱԼԱՆՍ՝ Գործ· 1170, ԹՈՒՆՈՒԶ՝ Եղիչեան 1000, ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ՝ Զէքեան 589.50, Աբրահամեան 200, Ա· Նիէմ՝ Զերթաֆեան 750, ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ՝ Գործ· 3800, ԼԻՈՆԷՆ՝ Տայանեան 200, Առաքելեան 200, Պաղտասարեան 400 ֆրանք:

ՓՐ· ԿԱՊՈՑ ԽԱԶԻ Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքին վերաբացումը՝ Սեպտ·ի առաջին հինգշաբթին, Սեպտ· 6: Աշակերտները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ առաջին իսկ դասէն:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1926 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 4 Septembre 1945 Երեքշաբթի 4 Սեպտեմբեր

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année No 4496-Նոր շրջան թիւ 125 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ

—o—

Այսօր, 4 Սեպտեմբեր, Դիմադրական Ձակատին ղանդան հոսանքները հանդիսաւորապէս պիտի տօնէն Գ· Հանրապետութեան հաստատման տարեդարձը:

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ օրուան կառավարութիւնը, որ գիտէր Սըտանի անձնատրութիւնը, տեղ մը ծածկեց զայն իրականութիւնը, սուտ լուրեր տարածելով: Բայց Սեպտ· 3ին Փարիզի մէջ արդէն իմացեր էին ամէն բան: Ժողովուրդը փղոց թափելով, կը պահանջէր որ կայս· դեր - դաստանը քաշուի անմիջապէս:

Նոյն տեղն զիչերային նիստ մը գումարուեցաւ եւ պատերազմական նախարարութիւնը հարկադրուեցաւ խոստովանիլ ճշմարտութիւնը: Ճե - դափոխական երեսփոխան մը, Հ· Ֆաւրե պահանջեց գահընկեց հռչակել Լուի - Նափոլէոնը, ամ - բողջ արքայական տունով, եւ ամէն գնով դիմադրել արշաւանքին: Իրրեւ պատասխան, խնամակալ կայսրուհին կառավարութեան եւ ազդ· պաշտպանութեան խորհուրդ մը կազմեց: Զախակողմեան երեսփոխանները չհամակերպեցան եւ նորէն Գահին անկումը պահանջեցին աւելի չափաւորութեամբ, համաձայն Թիէրի թելադրութեան:

Մինչ երեսփոխանները կը խորհրդակցէին, բազմութիւնը խուժեց Ժողովատեղիին վրայ, ուր տեղաւորուեցան հանրապետական երեսփոխանները: Վերջապէս, հռչակաւոր արիւրունը, կամպէթթա, քաղաքապետարան հրաւիրելով ժողովուրդը, հանրապետութիւն հռչակեց:

Ուրեմն ժողովուրդը յաղթեց առանց արիւն թափելու: Հիմա կը հրաւիրուի տօնելու տարե - դարձը, նախաձեռնութեամբ այլապէս յեղափո - խական հոսանքներու:

Պատմութեան ձայնն է որ կը փոխանցուի մէկ սերունդէն միւսը: Ներչնչումի, ողեւորութեան աղբիւր մը: Ձիշդ այն պահուն երբ Դ· Հանրապետութեան հիմերը կը դրուին:

Տօնակատարութիւնը կր զուգադիպի ընտրա - կան պայքարին, որ արդէն բացուած է բոլոր ճակատներուն վրայ, եւ հետզհետէ պիտի ծաւալի, մինչեւ հոկտեմբեր 21: Ֆրանսայի նոր կարգու - սարքն է որ պիտի ճշդուի, այս ընտրութիւննե - րով: Բազմազան հոսանքներ մինչեւրար կը պատրաստեն թերթերով, թռուցիկներով եւ ճառերով: Տեսակէտներ է որ կ'ընդհարին, լայն ձեղքեր բանալով զանազան հոսանքներու, ինչպէս հանրային կարծիքին մէջ: Դիմադրական Ձակատն անդամ թեւերու բաժնուած է:

Այսուհետեւ չատ պիտի զբաղինք այս պայքարին ելեւէջներով: Ուրիչ խնդիր մըն է որ կր դրաղեցնէ մեզ, Սեպտ· 4ի տօնախմբութեան առթիւ:

Ահաւասիկ մեծ ժողովուրդ մը, յեղափո - խական սերունդ մը, որ հազիւ թօթափած թշնամի լուծը, հազիւ իր վէրքերը կապած, կը թղթատէ իր պատմութիւնը: Կ'ուզէ լսել անոր ձայնը: Հա - ղորդուիլ: Ի հարկին դասեր առնել:

Այս ժողովուրդը ունի իր ազդ· տօնը, — Յուլիս 14, զոր այս տարի փառաբանեց արտա - կարգ հանդիսաւորութեամբ, հինգ տարուան քունի լուծթենէն վերջը: Եւ սակայն կր տօնէ նաեւ 1870 Սեպտ· 4ը:

Կը կարդանք եւ կ'արձանագրենք այս պարա - գան: Եւ բնազդաբար մեր մտածումը կը թռիի մեր «փոքր ածու»ին վրայ:

Այս ժողովուրդն ալ ունի ազդ· տօն մը, — 1918 Մայիս 28: Քսան - քսանըհինգ տարի առաջ, ամբողջ բազմութիւններ, առանց դաւանանքի եւ հոսանքի խտրութեան, հպարտութեամբ կը վա - ռաբանէին զայն: Հռետորներ բեմէ բեմ կր ցատ - կէին: Թերթերը բացառիկ թիւեր կը հրատարա - կէին: Ժողովուրդը կր ցնծար: Հոգիները կը պա - ղկէին, վարդաւառ երազներ հիւսելով:

Պատահեցաւ որ Հայաստանի կարգուսարքը փոխուի, — 1920 դեկտ· 2: Եւ մարդիկ հին դրօշը վար առած, սկսան նորը փառաբանել:

Այդ ոչինչ: Մարդիկ հերոսակո՞ն պայքարի մը ձեռնարկեցին, հինը — ափ մր հողին ծնունդը — ժխտելու, վարկաբեկելու, ուրացնելու համար: Պատմութեան թելը կտրելու համար: Եւ նորէն դարձանք «անուս մանուկ»:

1870 Սեպտ· 4ի տօնակատարութիւնը բան մը չի՞ խօսիր այս նոր «խաչակիրներ»ուն: Մանա - ւանդ անոնց որ Դիմադրական Ձակատով կ'երդ - նուն օրն ի բուն...

Շ·

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՄՕՐ

—o—

ՄՄԲ·— Աթէնքի Ագգ· վարչութեան ատենապետը, Պ· Գ· Բարազամեան, որ էջմիածին գացած էր իբրեւ պատգամաւոր, վերադարձին Եգիպտոս հասնելով, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է «Ճուսարեր»ի, (Զանց կ'առնենք հարցումները)· —

Գերման դրաւման շրջանին՝ երկրին անտեսական կացութիւնը հիմնովին խանգարուեցաւ, որմէ տառապեցաւ ընդհ· բնակչութիւնը, ըսել է նաեւ մեր ժողովուրդը: Ճունահայութեան մեծամասնութիւնը աշխատաւորներէ եւ արհեստաւորներէ կը բաղկանայ, որոնք առաւելագոյն չափով նեղ - ուեցան· իսկ փոքրաթիւ առեւտրականներ եւ ճարտարարուեստականներ ալ զգալի վնասներ կրե - ցին: Կացութեանը դիմագրաւելու համար համա - գործակցական Ազգ· Կեդր· Վարչութիւնը արտակարգ միջոցներու դիմեց, ընդառաջ գնաց համազգային Ինամատարութեան մը կազմութեան, ո - րուն կը մասնակցէին Ազգ· Վարչութեան, Բարեգործական Ընդհ· Միութեան, Կ· Պոլսի, Ազգա - տախնամի, յարանուանութիւններու եւ զանազան հոսանքներու եւ հատուածներու ներկայացուցիչ - ները: Միացեալ ճիգերով եւ առաւելագոյն տեղա - կան կարելիութիւններով, միջազգ· կարմիր Խաչի, Բարեգործականի եւ մասամբ հելլէն բարեսի - րական կազմակերպութեանց յատկացումներով եւ օժանդակութիւններով, կարելի եղաւ մասամբ ա - մոքել թշուառութիւնը: Փարիզէն կարմիր Խաչի (Յառաջ·— եւ Կապոյտ) միջոցաւ ղրկուեցան դե - ղօրայք, որոնց չնորհիւ բազմաթիւ չքաւոր հայրե - նակիցներ հիւանդութիւններու ճիրաններէն փըր - կուեցան:

Գերման բռնակալութեան յուծին դէմ ծագած հելլէն ազատագրական չարժումին մասնակից էին հելլէն ժողովուրդին բոլոր խաւերը, առանց մե - ծամասնութեամբ: Երախտագիտական զգացումէ մղուած՝ մեր ժողովուրդէն բազմաթիւ երիտա - սարդներ, հայրենասիրական նուիրական պարտա - կանութիւն մը կատարած ըլլալու համոզումով եւ գոհունակութեամբ, մասնակցեցան յիշեալ շար - ժումին, որու հետեւանքով հայ երիտասարդներ եւս գնդակահարուեցան, աքսորուեցան, բանտար - կուեցան իրենց հելլէն եղբայրներուն կողքին: Հրկիզուեցան նաեւ իրենց թաղամասերը: Հայերու այս հայրենասիրական ելոյթը այն առնն մեծա - պէս գնահատուեցաւ հելլէն ժողովուրդի բոլոր խաւերէն:

Գրաւման շրջանին Ճունաստանի հայութիւնը ազդովին ցոյց տուաւ ամբողջական նուիրում Հել - լադայի չահերուն: Անհերքելի իրականութիւն մըն է սա՝ որ պատիւ կը բերէ մեր ազգին: Այսուամե - նայնիւ, հաւանաբար մեր մէջ ալ գտնուած ըլլան փոքրաթիւ բախտախնդիրներ, որոնք անձնական չահու ակնկալութեամբ գործած ըլլան ապօրինու - թիւն եւ սխրագործութիւններ: Սակայն անոնց այս դատապարտելի արարքը կը կրէ բացարձակա - պէս անհատական պատասխանատուութեան բը - նոյթ, որմէ ոչ կարելի, ոչ ալ ներելի է եղրակա - ցնել հաւաքական պատասխանատուութիւն: Ճու - նահայութեան ազդովին օրինապահութիւնը եւ ուղղամտութիւնը է եւ պիտի մնայ օրինակելի եւ անհերքելի իրականութիւն մը:

— Ի՞նչ է հելլէն մամուլին հակահայ արտա - յայտութիւններու չարժառիթը:

— Ոչ կառավարական եւ պետական պաչտօ - նական չրջանակներ եւ ոչ ալ հելլէն ժողովուրդի դիտակից զասը հակահայ ծրագիր եւ ուղղութիւն որդեգրած չեն, եւ ոչ ալ հելլէն մամուլի արժա - նահատատ եւ հեղինակաւոր մասը հակահայ ար - տայայտութիւններ ունեցած է· անոնք գիտեն եւ համոզուած են հայ ժողովրդի օրինապահութեան եւ ուղղամտութեան: Դանուեցան սակայն քանի մը թերթեր, որոնք գծուած հաչիւներէ տարուած, պահ մը ընդհանուր չփոթութենէ օգտուելով, հա - կահայ ամբոխավարական հրատարակութիւններ ըրին զրպարտական հոգեբանութեամբ· բայց ա - նոնք ձախողեցան իրենց թաքուն նպատակներուն մէջ: Դարերէ ի վեր գոյութիւն ունեցող հելլենեւ - հայ եղբայրակցութիւնը հետզհետէ պիտի ամրա - նայ: Այս երկու ժողովուրդները իրարմէ բաժնող անտեսական եւ քաղաքական ոչ մէկ ազդակ եւ պատճառ գոյութիւն ունի: Հելլէնները իրաւունք ունին պահանջելու յունահայ ժողովուրդէն երախ - տագիտութիւն, իսկ վերջիններս՝ հելլէններէ՝ եղ - բայրութիւն: Երկու կողմերը այս պահանջքի

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՁԱՓՈՆ, ՊԱՀՏՕՆԱՊԷՍ ՍՏՈՐԱԳՐԵՑ ԱՆՁՆԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Սեպտ· 1ի առաւօտ ժամը 10ուկէսին (ճափո - նական ժամ, եւրոպականով՝ Սեպտ· 2ի առաւօտ 3ին) ճափոնական պատուիրակութիւնը պաչտօնա - պէս ստորագրեց անպայման անձնատրութիւնը, ամերիկեան «Միսուրի» զրահաւորին մէջ: Այս առթիւ ղօր· Մէք Արթըր, դաշնակից բանակներուն սպարապետը ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— « Այստեղ, համաձայն իմ ներկայացուցած երկիրներուս աւանդութեանց, կը յայտարարեմ թէ մտադրած եմ ինձի յանձնուած պաչտօնը կատարել արդարութեամբ եւ ներողամտութեամբ, ձեռք առնելով հանդերձ բոլոր անհրաժեչտ միջոցները, ապահովելու համար անձնատրութեան պայման - ներուն կատարեալ, արագ եւ հաւատարիմ դործա - դրութիւնը: Մենք այս տեղ հաւաքուած ենք իբրեւ ներկայացուցիչները պատերազմիկ մեծ պետու - թեանց, կնքելու համար հանդիսաւոր համաձայ - նութիւնը որուն չնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ վե - րահաստատել խաղաղութիւնը: Հոս տեղը չէ քըն - նել այն խնդիրները որոնց խառնուած են ներհակ գաղափարներ: Այդ խնդիրները լուծուեցան աչ - խարհի ռազմադաչտերուն վրայ: Դարձեալ, մեզի չի՛նար, իբրեւ ներկայացուցիչները աչխարհի ժո - ղովուրդներուն մեծամասնութեան, իրար դիմա - ւորել արհամարհանքով, ոխակալութեամբ կամ առելութեամբ· այլ մեզի կը վայլէ — յաղթականե - րուն թէ պարտեալներուն — բարձրանալ այն արժանաւոր դիրքին որ միայն կրնայ ծառայել մեր նո - իրական նպատակներուն: Ես չերմապէս կը յու - սամ — ամբողջ մարդկութիւնը կը յուսայ — թէ ներկայ հանդիսաւոր ժամէն սկսեալ, լաւագոյն աչխարհ մը պիտի ծնի երկունքն սպանդէն· աչ - խարհ մը հիմնուած ուղղամտութեան եւ փոխա - դարձ հասկացողութեան, մարդու արժանապատա - ուութեան եւ իր ամէնէն թանկագին բաղձանքին վրայ,— Ազատութիւն, ներողամտութիւն, արդա - րութիւն »:

Չօրավարը յետոյ հրաւիրեց ճափոնի պատ - ուիրակները ստորագրել անձնատրութեան գիրը: Ինքն ալ ստորագրելէ վերջ, կարգով իրենց ստո - րագրութիւնը դրին Չինաստանի, Անգլիոյ, Խ· Միութեան, Աւստրալիոյ, Քանատայի, Ֆրանսա - յի, Հոլանտայի եւ Նոր Զելանտայի ներկայացու - ցիչները:

Նախագահ Թրումընի ճառը

—o—

*Ճափոնի անձնատրութեան առթիւ, Մ· Նա - հանդներու նախագահը ճայնասփիւռ ճառ մը խօ - սեցաւ ղիչերը: Նախագահը համառօտակի յիչելով Փըրլ Հարպըրի ղէպքը, չեչտեց թէ չատ երկար եւ արիւնալի եղաւ Թոքիոյի ճամբան եւ աւելցուց·— «Մենք պէտք չէ մոռնանք Փըրլ Հարպըրը: Ճափո - նի ռազմապաչտօնէն ալ պիտի չմոռնան «Միսու - րի»ն: Ճափոնի պաչտօնական անձնատրութիւնը տակաւին չի նչանակեր Ծայր· Արեւելքի պատե - րազմի վախճանին յայտարարութիւնը, բայց այդ օր մըն է որ միչտ պիտի մնայ ամերիկեան պատ - մութեան մէջ իբրեւ խորհրդանչանը մեր վրէժին: Մենք կը յիչենք ուրիչ օր մը,— Փըրլ Հարպըրի անպատուութեան օրը: Բայց այսօր մեզի համար կը բացուի նոր չրջան մը ապահովութեան, եւ, բովանդակ աչխարհի համար, դարաչրջան մը մի - ջազգային խաղաղութեան, բարեհաճութեան եւ գործակցութեան: Աստուած մեզ առաջնորդեց մինչեւ այս յաղթանակի օրը: Իր օգնութեամբ, մենք պիտի ստանանք բարօրութեան խաղաղու - թիւնը մեզի եւ բովանդակ աչխարհի համար, գա - լիք տարիներուն մէջ»: Նախագահը փառաբանեց նաեւ Րոզվելթի յիչատակը:

× *Անձնատրութեան պայմանագրին ստորա - գրութենէն վերջը, ծովակալ Նիմից ալ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.*— « *Վերջացաւ այն եր - կար եւ դժուան ճակատամարտը զոր սկսած էին պարտաւորութեանց մէջ չեն թերացած եւ պիտի չթերանան:*

Ազգ· դպրոցները կը պահեն իրենց գոյութիւ - նը, անշուչտ, անբնական կացութեան հետեւան - քով ոչ գոհացուցիչ կերպով, սակայն Ազգ· Կեդր· Վարչութիւնը որոշած է բոլոր վարժարանները — անհատական եւ յարանուանական — միացնել Ազ - գային վարժարանին: Այս որոշումին կը հաւանին բոլորը, կը յուսամ: Այս պարագան կատարուած իրողութիւն մը պիտի ըլլայ յառաջիկայ կրթական տարեչրջանին համար· նկատի պէտք է ունենալ, որ վարժարանային հարցի մէջ Բարեգործականի հակակչիռը եւ տոհմային կրթական ծրագիրը հիմ են: Մեր ուչադրութիւնը ներկայիս նուիրուած է առաւելագոյն չափով խնամատարական գործին, ամրոցելու համար չքաւորութեան հետեւանքները: Հայերուն մէջ մուրացկան չկայ, սակայն բազմա - թիւ պատանիներ ներկարարի տուփին կառչած՝ փողոցները կը դեգերին պատառ մը հացի դրամը ապահովելու համար:

ձափոնցիները այնքան դաւաճանօրէն: Ես չատ հպարտ եմ ամերիկեան ուժերէն որոնք նպաստեցին այս յաղթանակը տանելու, հպարտ՝ սպանե - րով, զինուորներով եւ նաւազներով, որոնք իրենց արիւնով գրեցին հայրենիքի պատմութեան այս հերոսական էջը: Մենք երախտապարտ ենք նաեւ այն մեծ ղերին համար զոր կատարեցին մեր քաջարի զինակիցները այս յաղթանակին մէջ»:

Ձափոնի կայսրը հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակեց այս առթիւ.—«Ընդունելով դաշնակից պետերուն պարտադրած պայմանները, կը հրամայեմ կայսերական կառավարութեան եւ Ձափոնի ընդհ. բանակատեղիներուն իմ անունով ստորագրել անձնատուրութեան դիրը եւ այս իմաստով հրահանգներ տալ մեր բոլոր ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերուն: Կը հրամայեմ ամէն բանակի անմիջապէս դադրեցնել թշնամութիւնները, վար դնել զէնքերը եւ հաւատարմօրէն գործադրել անձնատուրութեան բոլոր պայմանները:

× Ձափոնի արտաքին նախարարութեան բանբերը պարզելով Ձափոնի ապագայ քաղաքականութիւնը, բացատրեց թէ իրենք անհրաժեշտ կը գտնեն Մ. Նահանգներուն բարեկամութիւնը: «Մենք պատրաստ ենք վճարելու մեր պարտութեան դինը: Գիտենք որ հաստատակամութեամբ պիտի վարուին մեզի հետ, որովհետեւ կ'ըմբռնենք որ պարտուած ենք: Բայց կը յուսանք թէ Ամերիկացիները չատ խիստ պիտի չըլլան: Փոցտամի պայմանները չատ ծանր են»: Ամերիկեան թղթակիցները հարցուցին թէ Ձափոն յոյս ունի՞ նորէն աշխարհի տիրապետութիւնը փորձելու, օրինակ՝ յիսուն տարիէն: Բանբերը ուսերը թօթուելով, պատուհանէն նայեցաւ Թոքիոյի աւերակներուն վրայ եւ յայտարարեց.

— «Մենք չատ սուղ վճարեցինք մեր առաջին փորձը: Բայց եթէ չատ խիստ վարուիք մեզի հետ, Ձափոնի ժողովուրդը պիտի մաքառի»:

Անձնատուրեան պայմանները

Անձնատուրեան դրով, Ձափոնի լիազօրները յանձն կ'առնեն ընդունիլ Մ. Նահանգներուն, Անգլիոյ եւ Չինաստանի յուլիս 26 թուակիր յայտարարութեան պայմանները որոնք մշակուեցան Փոցտամի մէջ եւ որոնց յետոյ միացաւ Ս. Միութիւնը: Ուրիշ խօսքով, կ'ընդունին անպայման անձնատուրութիւնը: Հետեւաբար կը հրամայեն բոլոր ճափոնական ուժերուն, ո՛ւր որ ալ գտնուին, ինչպէս եւ Ձափոնի ժողովուրդին անմիջապէս դադրեցնել թշնամութիւնները, վար դնել զէնքերը: Բոլոր իշխանութիւնները պէտք է իրենց պաշտօնին վրայ մնան եւ կատարեն իրենց պարտականութիւնը, գործադրելով դաշնակից հրամատարութեանց հրամանները: Անմիջապէս ազատ պիտի արձակուին բոլոր գերիները եւ քաղաքային արգելափակեալները: Կայսր եւ կառավարութեան իշխանութիւնը ենթակայ պիտի ըլլայ դաշնակից պետութեանց սպարապետութեան, որ ամէն միջոց ձեռք պիտի առնէ, գործադրելու համար անձնատուրութեան պայմանները:

Մեծ վարկ Ֆրանսայի համար

Թերթերը լրացուցիչ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Ամերիկայի կողմէ բացուած վարկերու մասին: Այժմ բանակցութիւններ կը կատարուին որոնց չնորհիւ Ֆրանսայի ստանալիք վարկերը կրնան բարձրանալ մինչեւ 1450 միլիոն տոլարի: Ինչպէս գրած ենք արդէն, առաջին վարկը պիտի ըլլայ 240 միլիոն տոլար: Ասկէ զատ, ամերիկեան կառավարութիւնը ուրիշ երեք մեծագումար վարկեր պիտի բանայ,— մէկը՝ 400 միլիոն տոլարի, երկրորդը՝ 500 միլիոնի, երրորդը՝ 300 միլիոնի, ուրեմն համագումար 1450 միլիոն տոլար: Առաջին 240 միլիոնի եւ 400 միլիոնի վարկերը կրնան միացուիլ եւ տրուիլ այն պայմանով որ Ֆրանսա կանխիկ վճարէ 20 առ հարիւրը, ստացուած ապրանքներու համար, իսկ մնացեալը 30 տարիէն, 3 առ հարիւր տոկոսով: Բանակցութիւններ կը կատարուին նաեւ 350 միլիոն տոլարի պնուններ կատարելու համար Քանատայի մէջ (ցորեն, հողագործական մեքենաներ, նաւեր եւն.):

ՖՐԱՆՔԻԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՉԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ մը կնքելու համար ուղղակի բանակցութիւններ պիտի կատարուին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներուն միջեւ, Սեպտ. 10ի ժողովին առթիւ, որ պիտի զրագի խաղաղութեան դաշնագիրներու պատրաստութեամբ: Այս առթիւ պիտի քննուին զերմանական հարցը, ինչպէս եւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի խնդիրները: Կը յուսացուի թէ համաձայնութիւն պիտի գոյանայ բոլոր կենսական հարցերու մասին, ճամբան հարթելով զինակցութեան մը համար:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՌՈՒՍԱԿԱՆ չրջանին մէջ գերման կառավարութիւն մը կազմած է մասնչալ Ժուկովի, ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր: Այս կարգադրութիւնը մեծ ուշադրութիւն գրաւած է դաշնակից երկիրներու մէջ, որոնք անակնկալի եկած են եւ միջոցներ կը խորհին, իրենց չրջաններուն համար:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԻՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՔՈՑՐԵՐՈՒՆ

Ֆրանսահայ կանանց Միութեան կեդր. վարչութիւնը փոքր նուէր մը ղրկած էր Երեւան, եւ նամակով մը պարզած իր գործունէութիւնը՝ Դիմադրական շրջանին եւ ներկայիս: Երեւանի Կանանց Յանձնաժողովը Ցունիս 30 թուակիր գրութեամբ մը շնորհակալութիւն յայտնելով, հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները կը հաղորդէ. —

Մեր ռազմիկներն արիաբար կռուեցան իրենց սրբազան հայրենիքի, օջախի, մայրերի, կանանց ու քոյրերի պատուի եւ ազատութեան համար եւ յաղթեցին: Մենք հպարտ ենք որ փառապանծ կարմիր բանակի չարքերում, որին ղեկավարում է մեր իմաստուն եւ մեծ մարշալ Ստալինը, հերոսաբար մարտնչում էին հայ դեներալներն ու մարտիկները: Նրանցից չատ չատերը արժանացան Սովետական Միութեան հերոսի պատուաւոր կոչմանը: Պատերազմի տարիներին չատ երիտասարդ հայ աղջիկներ եւ կանայք կամաւոր կերպով ռազմաճակատ գացին եւ աշխատում էին որպէս գթութեան քոյրեր եւ բժշկուհիներ. բազմաթիւ հայ կանայք այժմ պարգեւատրուած են քաջութեան ու փառքի չքանչանով:

Թիկունքում մնացած կանայք մեծ մասամբ փոխարինեցին իրենց ամուսիններին եւ եղբայրներին եւ անձնուիրաբար աշխատում էին գործարաններում եւ գիւղատնտեսութեան մէջ. դրանով իսկ օգնում էին բանակին եւ մեր ժողովուրդը քաղցի ուրուականը չտեսաւ, ինչպէս այդ լինում էր անցած պատերազմների ժամանակ: Մեր առջեւ ծառացած էր մի չատ կարեւոր խնդիր. ապահովել մեր ռազմիկների մանուկների դաստիարակութիւնը ու խնամքը: Ձչմարիտ է, այդ հոգն իր վրայ է վերցրել մեր կառավարութիւնը, սակայն մեր խնդիրն է նպաստել մեր կառավարութեան մարմիններին այդ կարեւոր գործում: Հէնց այդ նպատակով, «Սովետական Հայաստան» թերթին կից ստեղծուեց մեր յանձնաժողովը եւ մենք կարողացած չափով օգնեցինք եւ այժմ էլ օգնում ենք այդ գործին:

Կառավարութեան միջոցներով բացուած մանկատներում տեղաւորեցինք զոհուած ռազմիկների երախաներին, եւ Լենինգրատից եւ այլ վայրերից էվակուացուած (պարպուած) մանուկներին, կազմակերպեցինք մանկապարտէզներ եւ ամառնային մանկական հրապարակներ՝ ճակատայինների երեխաների համար, որպէսզի նրանց մայրերն ազատ լինեն հոգից եւ կարողանան աշխատել: Այդ մանուկներին խնամում եւ դաստիարակում են փորձուած մանկավարժուհիներ: Տօն օրերին յանձնաժողովն իր միջոցներով երեխաներին ուղարկում է քաղցրաւենիք, մրգեղէն, հագուստ, կօշիկ: Նոր տարում մենք կազմակերպեցինք տօնածառեր, որպէսզի մեր ռազմիկների երեխաները լաւ տօնեն մանուկների ուրախութեան այդ տօնը: Մենք չափազանց ուրախ ենք, որ դուք էլ, այդ նոյն բարձր նպատակներով նիւթական եւ բարոյական օգնութիւն էք հասցնում զոհուած մարտիկների երեխաներին եւ կարօտեալ ընտանիքներին: Մենք եւ դուք մեծ երախտապիտութեամբ ենք լըցուած դէպի զոհուած հերոսները, որոնք ընկան մեր պատուի եւ ազատութեան համար եւ նրանց երեխաների խնամքը մեր պարտքն է: Ուստի զարմանալի չէ, որ թէպէտ իրարից հեռու՝ այդպէս են մտածում եւ գործում թէ Ֆրանսիայի Հայ Կանանց Միութիւնը, եւ թէ մենք:

Մենք ջերմօրէն աղջնում ենք հայ կնոջ մտաւոր մակարդակը բարձրացնելու եւ նրան հասարակական աշխատանքի ասպարէզ հանելու ձեր դովելի նախաձեռնութիւնը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՆՁԻՐԻ կնճռոտ հարցին առթիւ համաձայնութիւն գոյացաւ Փարիզի մէջ, չահակից պետութեանց միջեւ: Այս առթիւ որոշուեցաւ պահանջել զօր. Ֆրանքոյէն որ ետ քաչէ սպանիական զօրքը, վերահաստատելով Թանճէրի չրջանին միջազգային հանդամանքը: Միեւնոյն առեն ճնշում կը գործադրուի Սպանիոյ վրայ, որպէսզի հիմնովին վտռէ վարչաձեւը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ արտակարգ ցոյցերով տօնուեցաւ 1922ի յաղթանակը, որուն չնորհիւ Սեվռի դաչնագիրը ջնջուելով կազմուեցաւ Լոզանի խաչտառակ դաչնագիրը եւ Մ. Քէմալ կրցաւ հանրապետութիւն հռչակել 1923 Հոկտ. 29ին:

ՊԼԵՐՈՒԹԻՆ կը հեռագրեն թէ նոր դէպքեր պատահեցան Թարթուսի մէջ, Լաթաքիէի հարաւակողմը: Ֆրանսացի զինուորներ յարձակում կրեցին անցորդներէ: Մէկ հոգի սպաննուեցաւ, ուրիշ մը վիրաւորուեցաւ:

ՀՈՇՈՐ ՉԵՂՈՒՄ մը երեւան հանուեցաւ Տոմպալի (Նանսի) դերիներու կայանին մէջ: Ութ հոգի ձերբակալուեցան անմիջապէս: 20 հոգի ամրաստանութեան տակ են: 400.000 հոգիի յատուկ բաժնէչափ (ուտելիք) եւ ահազին քանակութեամբ հանդերձեղէն եւն. իւրացուած են, 60.000 հոգիի համար, տեսրակները խարդախելով: Գերիներու նախարարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Վիէն, 28 Օգոստ.— Հպարտութեամբ կարելի է ըսել որ Կիրակի օրուան (26 Օգոստ.) Հ. Մ. Ը. Մ.ի գաչտահանդէսը յաջող ձեռնարկ մը եղաւ: Իրապէս զեղեցիկ օր մը, անսովոր տաքուկ եւ պայծառ արեւով, խուռներամ համակիր բազմութիւն մը, եւ չատ զոհացուցիչ հասոյթ մը, մօտաւորապէս 35 հազար ֆրանք: Հիւրեր՝ Վալանսէն, Մարսէյլէն եւ Շասէն աւելի փայլ եւ խանդավառութիւն տուին հանդէսին, իսկ ձայնափիւռը՝ անընդհատ խօսեցաւ, երգեց, արտասանեց եւ կատակեց հայերէն:

Մէկ կողմը պուրակին՝ սկաուտները եւ գայլուկները իրենց վրանները լարած՝ մեղուաջան աչխատանքի լծուած էին, ասդին, ցիրուցան ժողովուրդը կ'ուտէր ու կը խմէր: Վառվռուն տեսարան մը, հայկական բանակումի տեսարան մը:

Ձայնասփիւռի առջեւ երգելու մրցակցութիւնը նոր անակնկալ մը ստեղծեց ամէնուն համար: Եւ այսպէս, չատ յաջող կերպով երգեցին Օր. Մարի Տէրվիչեան (Շաս), Օր. Մարգրիտ Գարրիէլեան (Մարսէյլ), իսկ Վիէնէն՝ Տիկին Ովսաննա Խօքսիզեան, Օր. Փայլիկ Թէրզեան, Օր. Ա. Կարապետեան եւ Օր. Մաթոսեան Սիրվարդ: Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սանուհիները, ղեկավարութեամբ տիկիններ Արշալոյս Մաղաքեանի եւ Ա. Խաչիկեանի, երգեցին քառաձայն, եւ պարեցին հայկական պարեր: Սկաուտները եւ գայլուկները հայրենաչունչ արտասանութիւններ ըրին ձայնասփիւռին առջեւ, ուրախացնելով եւ յուզելով պահիկ մը ներկաները: Հայրենիքի կարօտը ամէնուն աչքին մէջ կը կարդացուէր:

Գիրուկ սազ մը աճուրդի դրուեցաւ, որուն կնքահայրը եղաւ Վալանսէն Պ. Ժան Կօչկակարեան: Ամէնքը անխտիր եւ լիառատ մասնակցեցան աճուրդին, մասնաւորապէս նոյն ինքն կնքահայրը եւ Պ. Պ. Կէվիկեան եւ Մանուկեան (Վալանսէն): Կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ 26.800 ֆրանք, եւ սազը չահեցաւ Պ. Ե. Պաքալեան, որ 500 ֆրանքի նուէր մը եւս ըրաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ին:

Կարճատեւ եւ յաջող աճուրդէն վերջ տեղի ունեցան քանի մը զուարճալի խաղեր եւ մրցում - ներ: Երբ հանդէսը փակուեցաւ, մութը կոխած էր արդէն:

Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը հազիւ երեք ամիս կ'ընէ որ վերակազմուած է եւ արդէն ուչագրաւ դերք մը գրաւած է: Ունի 25 սկաուտ - գայլուկներ 3 խմբակներու բաժնուած, 1. Առիւծ, 2. Արծիւ, եւ 3. Անդրանիկ: Իսկ Ֆութպոլի խումբը՝ մեծ պատրաստութեանց մէջ է: Կը յուսանք թէ ճիշդ ժամանակին պիտի կարենայ ասպարէզ իջնել եւ անուն չահիլ ինչպէս անցեալին: —Թղթակից 1945

ՈՍԿԻԻ ԱՌԻԹՈՒՐԻ ՀԱՄԱՐ վեց հոգի ձերբակալուեցան Լոնտոնի, 40 հոգի ալ Փարիզի մէջ: Կալանաւորները մեծ մասով Պալքանեան երկիրներէն են: Կ'ըսուի թէ քանի մը զօրականներ իրենց միջնորդ ծառայած են: Միլիոնաւոր ֆրանքի դրամանութիւններ կատարուած են: Ձերբակալուեցաւ նաեւ Վայս կոչուած հրապարակագիր մը, որուն կառքր խուզարկելով Զուիցերիոյ սահմանին վրայ, 5.244.000 ֆրանքի թղթադրամ, 500 տոլարնոց մը եւն. գտնուեցան: Այս մարդը 22 անգամ Ֆրանսայէն Զուիցերիա գացած էր Մարտ 15էն ի վեր: Պելժիոյ սահմանին վրայ եւս ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

1944ի ՁՕՐԱԴԱՍԻՆ մեկնումը, որ տեղի պիտի ունենար Սեպտեմբերին, յետաձգուեցաւ, մինչեւ 1946ի սկիզբը, գլխաւորաբար հանդերձեղէնի եւ տեղաւորման դժուարութեանց հետեւանքով:

ՄԱՐՍԷյԼ.— Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մալաքեան եւ իրենց զաւակը՝ Պ. Աչոտ, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Քիրազեան եւ զաւակները (Ֆիլիպէ), Օր. Գայիանէ Քիրազեան, խորին ցաւով կը ծանուցանեն դառնադէտ մահը՝ Օր. ԱՆՆԻԶԱ ՔԻՐԱԶԵԱՆի, իրենց քենիին, քրոջ, մօրաքրոջ, որ երկարատեւ հիւանդութենէ ետք, կնքեց իր մահկանացուն, 65 տարեկանին, խոր սուգի մատնելով իր ազգականները եւ պարագաները:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Օգոստոս 31ին: Շնորհակալութիւն բոլոր անոնց որ հաճեցան իրենց վշտակցութիւնը յայտնել անձամբ կամ գրաւոր:

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ.— Գ. Տէօվլէթի նոր երկը, ԶԷՑԹՈՒՆ, պատմութիւն 1895ի պատերազմնեբուն, տեղական բարքերով եւ հին դէպքերով ճոխացած: Ընտիր հատոր մը պատկերազարդ: Տպ. Տէր - Յակոբեան:

ՏԷՍԻՆԷՆ Վահան Հագվէրտեան կը փնտռէ իր հօրեղբօր տղան՝ Պարոյր Հագվէրտեան եւ հօրաքրոջ տղան՝ Գայիա Զէքմէեան, որոնք պատերազմէն առաջ Պէյրութ կը բնակէին: Տեղեկացնել V. Hakverdian, 9 Cours Lavoisier, Décines (Isère):

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 5 Septembre 1945 Զորեքշբ. 5 Սեպտեմբեր

ԹԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4497-Նոր շրջան թիւ 126 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Բոլոր քաղաքական հոսանքները եւ մանաւանդ ձախակողմեան կուսակցութիւնները արտակարգ ճիգեր կը թափեն այս միջոցին:

Ընտրական պայքարը բացուած է արդէն: Թերթերուն երկու լայն էջերն ալ անբաւական կու գան, հրատարակելու համար տեսութիւնները, հին ու նոր պատմութիւնները, ճառեր եւ բանաձեւեր:

Միեւնոյն առեն մեծագումար հանգանակութիւններ կը կատարուին, հոդալու համար ծախքերը: Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, ընտրութիւնները ալ տեսակ մը պատերազմ են: Ճակատամարտ, որ ահագին դրամ կը պահանջէ:

« Իմանիթէ », համաչնաւոր պաշտօնաթերթը, ցանկեր բացած է քանի մը շաբաթէ ի վեր: « Լը Փոփիւլէր », ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, Սեպտ. 2ի թիւին մէջ նոյնպէս դրամ կը պահանջէր, Լէօն Պլումի խմբագրականով.

— « Կուսակցութիւնը դրամի պէտ ունի, Սեպտեմբերի եւ Հոկտեմբերի ընտրական կրկնակ պայքարին համար: Իր հաստատածները դրամի պէտ ունին. իր շրջանային վարչութիւնները դրամի պէտ ունին. իր կեդրոնական կազմերը դրամի պէտ ունին: Կուսակցութիւնը այս դրամը կը պահանջէ իր անդամներու եւ «համակիր»ներու գանգուածէն: Կուսակցութիւնը պէտ ունի դրամի, մեծագումար դրամի, որովհետեւ չի հարցներ փնտռեր թէ իր թեկնածուները պիտի կրնա՞ն թրեմ իրենց գոցել ընտրական ծախքերը, որովհետեւ ամէն բան սուղ է, շատ սուղ: Ագդեր պէտ են, թռուցիկներ, տետրակներ, իմֆնաշարժներ, վառելանիւթ, իսկ այս բոլորը շատ սուղ կ'արժեն... Շատ դրամի պէտ ունինք եւ դրամ չունինք »:

Միւս հոսանքներն ալ՝ իրենց կարգին: Կան աւելի կամ նուազ կարեւոր խմբակցութիւններ որ հարուստ են, իրենց կռնակը տուած ըլլալով ջոջերու եւ դրամատիրական հաստատութեանց: Ժողովրդական հոսանքները ընդհանրապէս անդամավճարներով եւ հանգանակութիւններով կ'ապրին: «Ընկերվարական կուսակցութիւնը միշտ աղքատ եղած է», կ'ըսէ Լէօն Պլում, եւ «այսօր աւելի քան երբեք, ամէն բան կորնչուցած ըլլալով փոթորիկին մէջ»:

Թող սրբապղծութիւն չհամարուի յիշեցնել թէ՝ դաղափարներու, գործունէութեան ուժին չափ, եթէ ոչ աւելի, նիւթական կարողութիւնն ալ վճռական դեր կը կատարէ, այս կամ այն յաղթանակը չահելու համար: Որքան լայն կարենաս ծախսել, այնքան աւելի դէտին կը չահիս, այս ափերուն վրայ: Ինչպէս ամէն տեղ:

Գալով բուն ճակատամարտին, հեռանկարը այնքան ալ պարզ չէ:

Զախերը, եւ առ հասարակ Դիմադրական ճակատին հոսանքները դժգոհ են ընտրական կանոններէն: Կառավարութիւնը քանի մը անգամ բարեփոխեց զանոնք, բայց բողոքները մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուին: Վերջին փորձ մը պիտի կատարուէր առջի օր, առաջնորդութեամբ Աչխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին, բայց զօր. տը Կօլ մերժեց ընդունիլ պատուիրակութիւնը:

Ուրիշ պարագայ մը, որ կր պղտորէ մթնոլորտը, համայնավար եւ ընկերվարական կուսակցութեանց խուլ պայքարն է:

Համայնավարները ամիսներէ ի վեր «Միութի՛ւն, միութի՛ւն» կ'աղաղակեն, պահանջելով ձուլել երկու հոսանքները եւ կազմել մէկ Բանուորական Կուսակցութիւն: Ընկերվարականները այս առաջարկը մերժեցին իրենց վերջին համագումարին մէջ: Մերժեցին չախչախիչ մեծամասնութեամբ, չարք մը պատճառաբանութիւններով:

Անոնք հակառակ չեն գործակցութեան եւ արդէն կը գործակցին: Բայց, կը խրաչին ձուլումէն, մասնաւորապէս պնդելով թէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը ազատ եւ անկախ կազմակերպութիւն մը չէ, հակառակ բոլոր բարեփոխումներուն (ընչում Կոմինտէրնի— Գ. Միջազգային եւն.) եւ զանազան հաւաստիքներու:

Համայնավարները չեն յուսահատած, եւ իրենց վրդովումը յայտնելով հանդերձ, ամէն միջոց կը փորձեն, որպէսզի կապերը բոլորովին չխզուին: Ընտրական պայքարը նոր ճեղք մըն ալ բացաւ երկու հոսանքներուն միջեւ:

Այսպէս կամ այնպէս, Ֆրանսայի ապագայ կարգուսարքն է որ պիտի վճռուի ընտրական ճակատամարտով:

Շ.

ՄԻՀՐԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1918ի Զինադադարն է: Համաձայնական բանակները հաղիւ Պոլիս մտած են: Ֆրանսական կապոյտ եւ անգլիական խաֆի համազգեստները կը նշմարուին հոս ու հոն: Տօլմա Պահչէի պալատին դէմը իր ահարկու թնդանօթները ուղղած է անգլիական Iron Duke զրահաւորը: Թուրք ամբոխը ծակամուտ եղած՝ հաղիւ կը համարձակի դեղեւկոտ քայլերով փողոց էջնել: Քրիստոնեայ բնակչութիւնը տօնի եւ խրախճանքի մէջ է:

Այս ուրախութիւն պարագան չէր կրնար աննշմար անցնիլ քանի մը հայ սպաներուս համար, որ հիւանդանոցի անհրապոյր մթնոլորտին մէջ առողջանալու կը սպասէինք: Անմիջական որոշում մը,— եւ դուրսն ենք արդէն, յայտրդ առտու կրկին հիւանդանոց վերադառնալու խոստումով:

Ելեքսէք Քալըրըմի վերելքէն դէպի Բերա՝ հօրեղբօրս տունը կ'ուղղուիմ: Յանկարծ անգլիացի զինուոր մը ուսովը ուժով մը ինծի կը զարնուի: Կը նայիմ իրեն ղազայացած ու ճամբան կը չարունակեմ: Քանի մը քայլ առած, նոյն զինուորը նակեմ: Քանի մը քայլ առած, նոյն զինուորը նոյն չարժումը կը կատարէ աւելի կոպիտ ու կը սկսի բարձրաձայն խնդալ.— Ծօ, չճանչցա՞ր զիս:

— Վա՛յ, Միհրան, ուրկէ՞ց ուր. երբէ՞ն ի վեր Անգլիացի եղար:

Կ'ողջագուրուինք: Ու կը պատմէ: Զանաք Գալէի մէջ իր թրքական դումարտակը ձգելով կը յաջողի գիծին միւս կողմը, Անգլիացիներուն մօտ փախչիլ: Կը ղրկուի Սեղանիկ, ապա Պոլիս իբրեւ թարգման: Կը զարմանայ ու կը զարմանայ որ դեռ թրքական համազգեստ հագած եմ:— Հայտէ, եկո՛ւր, Հարպիյէ երթանք. թարգման կ'ըլլաս: Բոլոր պատճառաբանութիւններս անզօր կ'ըլլան զինքը հոս կեցնելու, գէթ առժամաբար, այդ անանկընկալ զաղափարէն:

Հարպիյէի դրան առջեւ անգլիացի սպառազէն պահակները խոժոռադէմ՝ վերէն վար կը զննեն թուրք սպան, որ պիտի համարձակի ներս մտնել: Միհրան խնդիրը բացատրելով զանոնք զինաթափ կ'ընէ ու կ'աւելցնէ. «Այս տղան ինձմէ աւելի Անգլիացի է»: Գրասեր փոքր քննութիւն մը եւ կ'ընդունուիմ Ն. Կ. Վեհափառութեան բանակներուն մէջ, իբրեւ թարգման: Խորխափոխութիւն քանի մը վայրկեանի մէջ, մէկ Վեհափառութենէն միւսը, սա տարբերութեամբ որ մէկուն մէջ մտեր էի բանի ու չկամ, մինչ միւսին մէջ կը մտնէի կամովին, հաճոյքով....

Ճարպիկ, չարաճճի ու յախուռն Միհրանը Պարտիզակի Ազգ. վարժարանի դպրոցական խլէզ աշակերտներուս մէջ նշանաւոր էր: Իր «հերոսական» արկածախնդրութիւններէն մէկին ես ալ մեղսակից եղայ անգամ մը, Զէյնիի պախալի խանութէն երկու կտոր օճառ թռցնելով, որ ինծի արժեց մէկ օր ճաշազրկում, լուսահոգի Տնօրէն հայրիկիս հրամանով: Ու Միհրանի մեծ հայրը, Մկրտիչ քահանան, որ խոհական զաւկին՝ Աղասի էֆ.ի դեղարանը նստած՝ ամէն անգամ մեզ տեսնելուն դողդոջուն ձեռքը երկարելով կը պօռար, «հոս եկէ՛ք, ծօ սապօնի գողեր»:

(Հայրենասէր եւ պատուական քահանայ մըն էր ան որ 1896ի Նիկոմիդիոյ չրջանի Ադսար գիւղի ջարդին զոհ գացած հայրը թաղելու տխուր պաշտօնով գացեր էր հոն եւ այդ սրտաճմլիկ տեսարանէն չափազանց ազդուած՝ ձեռքերուն ու ոտքերուն չիղերը թուլցած էին ու կը դողդողային):

Մեր չերամատուններ, խաւերը, դէմ դիմաց էին եւ Աչխանենց արտի չունն անգամ աչք կը գոցէր այլեւս մեր սովորական պտղահաւաքումին եւ ձմերուկներու դողութեան: Տէր պատային ձորի քարերը օրական հարիւր անգամ կը չրջուէին ըռամատա (խեչափառ) կամ « Մարիամ Գորա » փնտռելու համար: Ու չէինք վախնար, քանի Միհրանին փայտէ տապանեան կար...

Միհրան յետագային իր ծնողքին հետ փոխադրուեցաւ Ատափազար եւ յաճախեց Կեդր. վարժարանը: Ու մեր կապը երկար ժամանակ խզուեցաւ:

Ինծի համար չատ դժուար է, նոյնիսկ անկարելի Պոլսոյ գրաւման չրջանին Միհրանի ունեցած ազդանուէր եւ հանրային գործունէութիւնը գէթ մասամբ ներկայացնել: Թուրքերուն սարսափն էր ան եւ Հայերուն, նոյնիսկ Ճոյներուն պաչտպան փաստաբանը: Անգլիական ոստիկանութիւնը որ եւ է դէպքի առեն Միհրանի խորհուրդին կամ միջամտութեան կր դիմէր: Առանց չափազանցած ըլլալու կարելի է ըսել որ, բազմաթիւ Հայեր ուղ-

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒԻՄ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՃՏՈՒԻՆ

Գրած էինք թէ Փարիզ եկած է Մոսկուայի մետրոպոլիտը, Նիկոլա արք., հաչտեցնելու համար ռուս տարագիրները եւ եկեղեցիները որոնք պառակտուած են տարիներէ ի վեր:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ մետրոպոլիտը լիովին յաջողած է իր պաչտօնին մէջ: Եկեղեցիներու պառակտումը վարդապետական հանգամանք չունէր, այլ հետեւանք էր քաղաքական տեսակէտներու: Անոնք որ չէին ուզեր հպատակիլ Մոսկուայի եկեղեցիին, կը դանգատէին թէ այդ եկեղեցին ենթակայ է խորհրդային իչխանութեան. հետեւաբար ոչ-աղատ: Այս տեսակէտին յարած էին Պալքաններու (մասնաւորապէս Եուկոսլաւիոյ) ռուս օրթոտոքս եպիսկոպոսները, որոնք խզելով յարաբերութիւնները Մոսկուայի հետ, կազմեցին Քարլովացի եկեղեց. ժողովը: Այս խմբակցութեան պետն էր մետրոպոլիտ Անաստաս, որ այժմ Գերմանիա ապաստանած է: Փարիզի մէջ իր ներկայացուցիչն էր մետրոպոլիտ Սերաֆիմ, որուն մատուռին մէջ (Միչել Անժ փողոց) զոհաբանական պատարագներ կը մատուցանէին Հիթլէրի համար, գերման զրաւման չրջանին, ինչպէս կը գրէ տեղական թերթ մը:

Ֆրանսայի օրթոտոքս եկեղեցին կը վարէր մետրոպոլիտ Եւլոգէ, որ նոյնպէս չուզեց հպատակիլ Մոսկուայի պատրիարքութեան, բայց մերժեց նաեւ մասնակցիլ Քարլովացի կրօնական ժողովին (Կոնսիստորիա) եւ նախընտրեց առժամապէս մտնել Կ. Պոլսոյ պատրիարքին հովանաւորութեան տակ: Այս եպիսկոպոսը միեւնոյն առեն մնաց թունդ հակագերման:

Արդ, Մոսկուայի արքեպիսկոպոսը, որ 53 տարեկան է, երկու չաբթուան մէջ յաջողեցաւ հաչտեցնել բաժան - բաժան եղած եկեղեցին եւ վերահաստատել միութիւնը: Ուրիչ խօսքով, բոլորն ալ կապել Մոսկուայի պատրիարքութեան: Հեռաւոր Մանչուրիայէն եւ Մոնկոլիայէն, ինչպէս եւ Պալքաններէն ալ դիմում կատարուած էր, միութիւնը վերահաստատելու համար: Մնաց որ, Մոսկուայի եպիսկոպոսը վերջերս Այէքսիյ պատրիարքին հետ այցելելով Միչին Արեւելքի երկիրները, մինչեւ Երուսաղէմ եւ Եգիպտոս, մեծ տպաւորութիւն գործած էր:

Կիրակի օր հանդիսաւոր արարողութիւն մը կատարուեցաւ Ռիւ Տառիւի օրթոտոքս եկեղեցին մէջ, ուր միասին պատարագեցին Նիկոլա եւ Եւլոգէ եպիսկոպոսները, նուիրագործելու համար հաչտութիւնը: Բազմութիւնը այնքան մեծ էր որ չատեր ստիպուեցան բակին մէջ կամ փողոցը կեցնալ: Քաղաքական տեսակէտով, նչանակալից էր Փարիզի խորհրդային դեսպանին՝ Պ. Պոկոմոլովի եւ ցարական դեսպան Մաքլաքովի ներկայութիւնը: (Մաքլաքով տարագիր Ռուսերուն պաչտօնական ներկայացուցիչն է): Ներկայ էին նաեւ

զակի թէ անուղղակի օգտուած էին իրմէ: Թուրքերն անդամ թէեւ ակռայ կը կճրտէին, բայց կր յարգէին զինքը:

Հարպիյէի ընդարձակ սրահներուն մէջ, մինչ միւս թարգմաններս զանազան գործերով զբաղած կ'ըլլային, Միհրան յանկարծ եւ խորհրդաւոր կերպով կ'անհետեւութեանս: Ու երբ կը վերադառնար ծեծկեծուն քայլերով՝ խոչոր ատրճանակր մէկ կողմէն կախուած եւ խարազանը ձեռքին, կը դուչակէինք թէ կարեւոր բան մը պատահած էր.— աուն խուզարկել, չարդարար ձերբակալել, առեւանդուած Հայուհի փնտռել...

Լեզուական արտակարգ ընդունակութիւն ունէր: Ամէն կողմէ հարցում կ'ուղղուէր.— Փա՛ռ, այսինչ բառին անգլիերէնը ի՞նչպէս է, թուրքերէնը ինչ է, յունարէնը, ֆրանսերէնը ինչպէ՞ս է: Ու կը հիանայինք իր անսահման պաչարին վրայ, հակառակ անոր որ ընթերցամոլ մր չէր, այլ աւելի չատ fէյֆ ու հաճոյք սիրող...

Տարագրութեան մէջ հօրը մահը մեծ վիչտ պատճառած էր իրեն: Պատահմամբ մօտս ունէի Տէր Զօրի կոմիտէին անոր ինծի ուղղած թուրքերէն մէկ բացիկը, որով Միհրանի մասին տեղեկութիւն կը խնդրէր: Առաւ բացիկը, կարդաց թրքուած աչքերով ու դրպանը դրաւ: Բոլոր իրընդրանքս ինծի վերադարձնելու համար անօգուտ եղաւ:— Հօրս միակ յիչատակ է, կը կրկնէր:

Ճունաստանի հայ գաղութը անչուչտ Միհրանի ծառայութիւններէն չատ աւելի օգտուեցաւ, քանի որ ան իր եռեւը ունէր տարիներու հասուն փորձառութիւն: Հոն ունեցած գործունէութիւնը պէտք է որ ներկայացնեն Ճունաստանի իր ընկերները:

Այսպէս, ան որ իր անձն ու կարողութիւնը ի սպաս դրած էր իր ազգակիցներու բարօրութեան, վայրագօրէն կր սպաննուի, իր կնոջ ու զաւկին եւ ուրիչ ազնիւ հայորդիի մր հետ, հայ կռչուած մարդերու ձեռքով:

Վա՛խ, Միհրան: Կոտպէկոտ ըլլան:

Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Երկու խօսք Զէյթունի մասին

Հայկ. Դատի Ցանձնախումբի վերաբերեալ տեղեկութեանց մէջ, կարդացի խօսք մը, «Զէյթունի ապստամբութիւն»:

Թոյլ տուէք ըսել թէ այս բացատրութիւնը ճիշդ չէ, թուականի տեսակէտով ալ տարտամ: Զէյթունցիներու պատերազմները չըլլակայ աչի - ըչքներուն եւ թուրք կառավարութեան զօրքերուն դէմ, կ'ընդդիմին զրեթէ մէկուկէս դարու մէջոց մը, բոլորն ալ ինքնապաշտպանութեան կռիւներ, որոնց չի յարմարիր ապստամբութիւն բառը: Այս վերջինը կը նշանակէ, սովորական իմաստով, կանխաւ ծրագրուած դիտեալ չարժում մը: Մարդ ապստամբած չըլլար երբ իր կեանքն ու ինչքը կը պաշտպանէ արտաքին յարձակումի մը դէմ: Զէյթունցիներու բոլոր կռիւներն ալ այս նկարագիրն ունին:

Զէյթունցիները, դարերէ ի վեր թխմուած լեռնային երկրի մը մէջ, անբեր՝ քաղաքակրթուած կառավարութեան մը չղոյութեան պատճառով, մանաւոր բանակցութիւններով իրենց ազգատութեան համաձայն տուրքի սակ մը ձեռք բերած էին, կայս. հրովարտակներով կնքուած, սկսեալ Սուլթան Սուլէյմանի օրերէն, մանաւանդ Մուրատ Դ.ի, Սուլթան Մահմուտի եւ Սուլթան Մէճիտի առտրագրութիւններով վաւերացուած ու վերանորոգուած: Բայց կառավարութիւնը ինքն էր որ չէր յարգեր իր առտրագրութիւնը, եւ բանակներ կը ղրկէր Զէյթունի վրայ, որոշուածէն տասնապատիկ աւելի տուրք պահանջելով եւ ժողովուրդը բնաջինջ ընելու սպառնալով: Այս էր այդ պատերազմներուն արտաքին պատճառը, բայց կառավարութեան թաքուն նպատակն էր տկարացնել, քայքայել ու ցրուել այդ լեռներու տակուն հայութիւնը որ զօրանալու միտում ցոյց կուտար:

Ճիշդ քանի մը օրինակներ.— 1860ի ամառը Խուրշիտ փաշա եկաւ Զէյթունի վրայ առատ բանակով մը եւ մեծ գումար մը պահանջեց իբրեւ 12 տարուան տուրք, իր ըմբռնած սակովը: Զէյթունցիները ցոյց տուին կայս. հրովարտակը որ 30 հազար ղուրուշ տուրք կը ճանչնար Զէյթունի համար, կէսը Այա Սոֆիա մզկիթին եւ կէսը Զէյթունի եկեղեցիներուն յատկացնելու պայմանով: Փաշան բորբոքեցաւ, «Պէն Փէրման Խանըմամ» ըսելով, իսկ Զէյթունցիները պատասխանեցին իր պատգամաւորին՝ «Մատէմ քէնտիսի իւչ փաթիշահըն Փէրմանը Թանըմայոր, պիզմէ քէնտիսինի Թանըմայըզ»:

Կռիւն սկսաւ եւ Խուրշիտ փաշա պարտուելով փախաւ, ինդրելով Զէյթունցիներէն որ չնորհք ընեն չհալածելու զինքը իր փախուստին առեն:

Երկու տարի վերջ Ազիզ փաշա եկաւ չատ աւելի խոշոր բանակով մը եւ աւելի մեծ պարտութիւն մը կրեց: Սուլթան Ազիզ վճռեց ջնջել Զէյթունը ի դէն ամէն զոհողութեան, եւ երբ նոր բանակ մը կազմակերպելու վրայ էր, Փարիզահայ սեղանաւոր մը, Իզմիրցի Յովհաննէս Սալօեան, որ Պոլիս կը գտնուէր այդ առեն եւ կը տեսնէր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ, Զէյթունցի Գրիգոր վարդապետի ծախքերը հոգաց, որպէսզի Փարիզ գայ եւ Նափոլէօն Գ.ի միջամտութիւնը խնդրէ: Այդ միջամտութիւնը տեղի ունեցաւ եւ Զէյթուն առժամապէս փրկուեցաւ նորէն:

Ռուսեւթուրք պատերազմի օրերուն ալ, նորահաստատ թուրք կառավարութիւնն էր Զէյթունի մէջ յառաջ եկած խռովութեանց բուն պատճառը: Գայմադամը դիւերային անլուր չարչարանքներու մէջ սպաննած էր հայ պաշտօնեայ մը: Զէյթունցիները ուզեցին լինչել (բզկտել) ոճրագործը, բայց հայ վարդապետի մը աղաչանքներուն վրայ թոյլ տուին որ Մարաշ մէկին ան եւ հոն պատժուի կառավարութեան ձեռքով: Այդ պատիժը սակայն չտրուեցաւ, որով Զէյթունցիները առտրագաս պաշտօնեաներն ալ վռնտելով երեք տարի անկախ ապրեցան վերստին, Պապիկ փաշայի դեկավարութեան տակ: Ցետոյ Զէյթունցիներու ընթացքը արդարացաւ Պոլսէն եկած փաշաներու յանձնաժողովի մը առջեւ: Նոյնիսկ 1895ի մեծ փոթորիկը կարելի չէ ապստամբութիւն կոչել բառին բուն իմաստով, քանի որ Զէյթունցիները նախապատրաստուած էին միայն քաղաքին չուրջը կազմուած բանակի մը դէմ, մինչ անդին ընդհանուր հայութիւնը արեան մէջ կը լողար, Սասունի կոտորածէն մէկ տարի վերջը: Այս բոլոր կէտերը պարզուած են Զէյթունի պատմագիրներուն գրիչովը, ինչպէս եւ մէկ աչխատութեամբս որուն առաջին հատորը լոյս տեսած է այժմ:

Առանց երկարելու ըսեմ որ լաւագոյն պիտի չըլլա՞ր «Զէյթունի ինքնապաշտպանութեան կռիւները թրքական բռնութեանց դէմ» բացատրութիւնը, փոխանակ «ապստամբութիւն» բառը գործածելու, ինչ որ պիտի նշանակէր թէ Հայերն էին որ երկրին անդորրութիւնը խանգարեցին, ապստամբութեան դիմելով:

Մանաւորելով խօսքս Նորէն Զէյթունցիներու վրայ, յիշեմ Ազատիլ բառերը իր պատմութեան վերջը՝ — «Զէյթունցին սովորաբար աչխատասէր է եւ հոգւով բարի: Երբ արդարութեամբ կառավարուի, հաւատարիմ քաղաքացի մ'է եւ պիտի օրէնքին հնազանդի: Բայց երբ իր կեանքին ու պատուոյն կը սպառնան, ան կը զոհէ ամէն ինչ ինքզինքը պաշտպանելու համար»:

Եւ այս է ճշմարտութիւնը. ինքնապաշտպանութիւն եւ ոչ թէ ապստամբութիւն:

Գ. ՏԷՕՎԼԷԹ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՋԱՆԷՆ կը գրեն մեզի.— Գերմանիայէն հոս եկած են քանի մը պոլսահայ ուսանողներ, Թըշուառ վիճակի մէջ: Թէեւ ունեւորի տղաք, չեն կրնար դրամ ստանալ Պոլսէն (Թուրքիա տրվիզի հրաման չի տար Զուիցերիոյ համար): Ունեւորները չեն պակսիր զաղութին մէջ, բայց անտարբեր են: Հազիւ 1600 ֆրանք կրցանք հաւաքել, դումար մը որ չատ սպառեցաւ եւ տղաքը բացը մնացին: Մէկը, որ այս աշնան պիտի լրացնէր բժշկական համալսարանը, ճարահատ Պոլիս վերադարձաւ խումբ մը թուրք ուսանողներու հետ:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ընդդիմադիրները դահլիճին հրաժարումը պահանջեցին, թօխափելու համար համայնավարական աղեցութիւնը: Վարչապետը յայտարարեց թէ ընտրական օրէնքը պիտի բարեփոխուի, որպէսզի բոլոր հոսանքներն ալ կարենան մասնակցիլ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ազգ. խորհուրդին մէջ, վարչապետը եւ արտաքին նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեցին օտար պինուորներու հեռացման եւ Պաղեստինի մասին: Ֆրանսա միշտ կրկնած է թէ իր զօրքերը պիտի քաշէ Անգլիացիներուն հետ միաժամանակ: Արդ, Լիբանանի կառավարութիւնը խնդրած է Անգլիացիներէն ճշդել թէ երբ պիտի պարպեն իրենց զօրքը: Կառավարութիւնը մօտերս օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ, ճշդելու համար թէ ինչ պայմաններով կարելի է հող ծախել Սիոնականներուն, որոնք միեւնոյն առեն մեծ դումարներ կը տեղաւորեն Լիբանանի մէջ:

ՃԱՓՈՆԻ անձնատուրեան ստորագրութենէն հէս ժամ վերջը 42 նաւեր խարիսխ նետեցին Թոքիոյի առջեւ, եւ 13.000 զինուորներ ցամաք եկան: Արդէն իսկ 35.000 ամերիկեան զինուորներ ցամաք եկած են, իսկ բուն բանակը սպարապետին հրամաններուն կը սպասէ: Ճափոնի կայսրը եւ կայսրուհին պանդուխտեան համաձայն Ճունկի եկան երեք խորաններու առջեւ, անձամբ իրենց նախահայրերու հոգիներուն հաղորդելու համար պատերազմին վախճանը: Ճափոնական բոլոր թերթերը կը յորդորեն համախերպիլ նոր կացութեան, ապահովելու համար նոր քաղաքականութեան սկզբունքները,— խաղաղութիւն, ազատութիւն, միջազգային արդարութիւն:

ՍԵՒՈՏ. Ահ ՏԱՐԵԴԱՐՁ տօնուեցաւ երէկ, պատշաճ հանդիսաւորութեամբ: Զօր. տը Կօլ ճայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ իրիկուան դէմ, վառարանելով հանրապետութեան սկզբունքները:

ՍՈՎԸ ԵՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԿՆԵՐԸ անխուսափելի կը համարուին Գերմանիոյ անգլիական չրջանին մէջ: Հունձքերը կէս ատ կէս փտած են խոնաւութենէն: Կացութիւնը բաղդատաբար լաւ է ռուսական եւ ամերիկեան չրջաններուն մէջ:

ՍՊԱՐԱՊԵՏ ԱԹԱԼԻՆ Սեպտ. 3ին պաշտօնապէս հաղորդեց ճափոնական պատերազմին վախճանը: Այս առթիւ յիչելով ռուսեւճափոնական յարաբերութիւնները 1904էն ի վեր, հաստատեց թէ Սախալին կղզիին հարաւային մասը եւ Քուրիլեան կղզիները Ս. Մխիթեան պիտի վերադարձուին:

ՏԱԼԱՏԻԻ ԴԷՄ բուռն ղրուիչ մը հրատարակեց Մոսկուայի «Փրավտա»ն, ամբաստանելով թէ «սուտ կը խօսի»եւ կը խեղաթիւրէ պատմական ղէպքեր (Մխիթիա, Զեխոսլովաքիա եւն.):

ՆՈՐ ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան ոսկիի առեւտուրի համար: Անգլ. ոսոիկանութիւնը ձերբակալեց վեց Ֆրանսացի օդաչուներ: Փարիզի կալանաւորներուն թիւը 60ը անցած է: Մէկը 22 տարեկան աղջիկ մըն է, որ ծրար մը ճոյլ ոսկի եւ ոսկեդրամ կը փոխադրէր օդանաւով:

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ պաշտօնեաներուն մէջ գժգոհութիւն կը տիրէ թոշակներու անբաւականութեան մասին: Կը հերքուի թէ դործադուլ պիտի հռչակեն:

ՁԱՅՆ ՄԸ ՌՈՄԱՆԷՆ

ՌՈՄԱՆ.— Սիրելի «Ցառաջ», չատոնց է որ կ'ուզէի լուրեր տալ քեզի: Բայց ի՞նչ լուր: Որովհետեւ ամէն ինչ զրեթէ լուսնեան դատապարտուած է:

Ռոմանի պաղուբր որ ժամանակին (պատերազմէն առաջ) քեզի կը հրճուեցնէր իր բարի լուրերով, այսօր կը յօրանջէ: Գրիչ գիտցողները պակաս չեն: Ոչ ալ գործելու կարողութիւնն է որ կը պակսի, սակայն զերութենէ վերադարձէս ի վեր կը տեսնեմ որ բոլորն ալ թմրած են: Ինչո՞ւ: Պարագանե՞րը նպաստաւոր չեն: Բայց ի՞նչպէս կը գործեն միւս զաղութները: Ազգ. Միութի՞ւն մըն ալ չեն կրնար կազմել:— Սուրէն

ՊԱՆԵԼԻՕ - ՔԱՇԱՆի հայկական դպրոցը կը բացուի Սեպտեմբեր 6ին, հինգշաբթի: Կը հրաւիրուին բոլոր աշակերտները:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ը. Բրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 8 Սեպտեմբեր, չաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, ընկերվարականներուն սրահին մէջ, Provence, 2 Cours Liautaud:

Երկու խօսք Զէյթունի մասին

Հայկ. Դատի Ցանձնախումբի վերաբերեալ տեղեկութեանց մէջ, կարդացի խօսք մը, «Զէյթունի ապստամբութիւն»:

Թոյլ տուէք ըսել թէ այս բացատրութիւնը ճիշդ չէ, թուականի տեսակէտով ալ տարտամ: Զէյթունցիներու պատերազմները չըլլակայ աչի - ըչքներուն եւ թուրք կառավարութեան զօրքերուն դէմ, կ'ընդդիմին զրեթէ մէկուկէս դարու մէջոց մը, բոլորն ալ ինքնապաշտպանութեան կռիւներ, որոնց չի յարմարիր ապստամբութիւն բառը: Այս վերջինը կը նշանակէ, սովորական իմաստով, կանխաւ ծրագրուած դիտեալ չարժում մը: Մարդ ապստամբած չըլլար երբ իր կեանքն ու ինչքը կը պաշտպանէ արտաքին յարձակումի մը դէմ: Զէյթունցիներու բոլոր կռիւներն ալ այս նկարագիրն ունին:

Զէյթունցիները, դարերէ ի վեր թխմուած լեռնային երկրի մը մէջ, անբեր՝ քաղաքակրթուած կառավարութեան մը չղոյութեան պատճառով, մանաւոր բանակցութիւններով իրենց ազգատութեան համաձայն տուրքի սակ մը ձեռք բերած էին, կայս. հրովարտակներով կնքուած, սկսեալ Սուլթան Սուլէյմանի օրերէն, մանաւանդ Մուրատ Դ.ի, Սուլթան Մահմուտի եւ Սուլթան Մէճիտի առտրագրութիւններով վաւերացուած ու վերանորոգուած: Բայց կառավարութիւնը ինքն էր որ չէր յարգեր իր առտրագրութիւնը, եւ բանակներ կը ղրկէր Զէյթունի վրայ, որոշուածէն տասնապատիկ աւելի տուրք պահանջելով եւ ժողովուրդը բնաջինջ ընելու սպառնալով: Այս էր այդ պատերազմներուն արտաքին պատճառը, բայց կառավարութեան թաքուն նպատակն էր տկարացնել, քայքայել ու ցրուել այդ լեռներու տակուն հայութիւնը որ զօրանալու միտում ցոյց կուտար:

Ցիշեմ քանի մը օրինակներ.— 1860ի ամառը Խուրշիտ փաշա եկաւ Զէյթունի վրայ առատ բանակով մը եւ մեծ գումար մը պահանջեց իբրեւ 12 տարուան տուրք, իր ըմբռնած սակովը: Զէյթունցիները ցոյց տուին կայս. հրովարտակը որ 30 հազար ղուրուշ տուրք կը ճանչնար Զէյթունի համար, կէսը Այա Սոֆիա մզկիթին եւ կէսը Զէյթունի եկեղեցիներուն յատկացնելու պայմանով: Փաշան բորբոքեցաւ, «Պէն Փէրման Խանըմամ» ըսելով, իսկ Զէյթունցիները պատասխանեցին իր պատգամաւորին՝ «Մատէմ քէնտիսի իւչ փաթիշահըն Փէրմանը Թանըմայոր, պիզմէ քէնտիսինի Թանըմայըզ»:

Կռիւն սկսաւ եւ Խուրշիտ փաշա պարտուելով փախաւ, ինդրելով Զէյթունցիներէն որ չնորհք ընեն չհալածելու զինքը իր փախուստին առեն:

Երկու տարի վերջ Ազիզ փաշա եկաւ չատ աւելի խոշոր բանակով մը եւ աւելի մեծ պարտութիւն մը կրեց: Սուլթան Ազիզ վճռեց ջնջել Զէյթունը ի դէն ամէն զոհողութեան, եւ երբ նոր բանակ մը կազմակերպելու վրայ էր, Փարիզահայ սեղանաւոր մը, Իզմիրցի Յովհաննէս Սալօեան, որ Պոլիս կը գտնուէր այդ առեն եւ կը տեսնէր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ, Զէյթունցի Գրիգոր վարդապետի ծախքերը հոգաց, որպէսզի Փարիզ գայ եւ Նափոլէօն Գ.ի միջամտութիւնը խնդրէ: Այդ միջամտութիւնը տեղի ունեցաւ եւ Զէյթուն առժամապէս փրկուեցաւ նորէն:

Ռուսեւթուրք պատերազմի օրերուն ալ, նորահաստատ թուրք կառավարութիւնն էր Զէյթունի մէջ յառաջ եկած խռովութեանց բուն պատճառը: Գայմադամը դիւերային անլուր չարչարանքներու մէջ սպաննած էր հայ պաշտօնեայ մը: Զէյթունցիները ուզեցին լինչել (բզկտել) ոճրագործը, բայց հայ վարդապետի մը աղաչանքներուն վրայ թոյլ տուին որ Մարաշ մէկին ան եւ հոն պատժուի կառավարութեան ձեռքով: Այդ պատիժը սակայն չտրուեցաւ, որով Զէյթունցիները առտրագաս պաշտօնեաներն ալ վռնտելով երեք տարի անկախ ապրեցան վերստին, Պապիկ փաշայի դեկավարութեան տակ: Ցետոյ Զէյթունցիներու ընթացքը արդարացաւ Պոլսէն եկած փաշաներու յանձնաժողովի մը առջեւ: Նոյնիսկ 1895ի մեծ փոթորիկը կարելի չէ ապստամբութիւն կոչել բառին բուն իմաստով, քանի որ Զէյթունցիները նախապատրաստուած էին միայն քաղաքին չուրջը կազմուած բանակի մը դէմ, մինչ անդին ընդհանուր հայութիւնը արեան մէջ կը լողար, Սասունի կոտորածէն մէկ տարի վերջը: Այս բոլոր կէտերը պարզուած են Զէյթունի պատմագիրներուն գրիչովը, ինչպէս եւ մէկ աչխատութեամբս որուն առաջին հատորը լոյս տեսած է այժմ:

Առանց երկարելու ըսեմ որ լաւագոյն պիտի չըլլա՞ր «Զէյթունի ինքնապաշտպանութեան կռիւները թրքական բռնութեանց դէմ» բացատրութիւնը, փոխանակ «ապստամբութիւն» բառը գործածելու, ինչ որ պիտի նշանակէր թէ Հայերն էին որ երկրին անդորրութիւնը խանգարեցին, ապստամբութեան դիմելով:

Մանաւորելով խօսքս Նորէն Զէյթունցիներու վրայ, յիշեմ Ազատիլ բառերը իր պատմութեան վերջը՝ — «Զէյթունցին սովորաբար աչխատասէր է եւ հոգւով բարի: Երբ արդարութեամբ կառավարուի, հաւատարիմ քաղաքացի մ'է եւ պիտի օրէնքին հնազանդի: Բայց երբ իր կեանքին ու պատուոյն կը սպառնան, ան կը զոհէ ամէն ինչ ինքզինքը պաշտպանելու համար»:

Եւ այս է ճշմարտութիւնը. ինքնապաշտպանութիւն եւ ոչ թէ ապստամբութիւն:

Գ. ՏԷՕՎԼԷԹ

Զօր. տը Կօլ եւ Զախերը

Զախակողմեան հասունքները որոշեր էին պատուիրակութիւն մը ղրկել զօր. տը Կօլի, նախագահութեամբ Աչխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին, Պ. Ժուհոյի, կարդ մը առաջարկներ ներկայացնելու համար, յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ: Պ. Ժուհօ նամակով մը ժամադրութիւն խնդրած ըլլալով, չօբավարը դրաւորապէս մերժեց ընդունիլ պատուիրակութիւնը, որուն պիտի մասնակցէին արմատական, ընկերվարական եւ համամչնավար կուսակցութեանց եւ Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները:

«Աժամեայ կառավարութեան նախագահը իր ժխտական պատասխանին մէջ կ'ըսէ թէ Աչխատանքի Դաշնակցութիւնը արհեստակցական կազմակերպութիւն մըն է եւ ոչ թէ քաղաքական կուսակցութիւն. հետեւաբար չի կրնար անոր հետ խօսիլ քաղաքական հարցերու մասին: Այս առթիւ կը յիշեցնէ կազմակերպութեան իրաւական հանդամանքը, որ ճշդուած է 1884ի օրէնքով: «Պաշտօնական խօսակցութիւն մը այս տեսակ նիւթի մը մասին ձեր եւ կառավարութեան նախագահին միջեւ՝ չի համապատասխաներ Աչխատանքի Դաշնակցութեան հանդամանքին, այնպէս ինչպէս ճշդուած է օրէնքով»: (Այս օրէնքին Դ. յօդուածին տրամադրութեամբ, Աչխատանքի Դաշնակցութիւնը կրնայ զբաղիլ միայն տնտեսական, ճարտարագործական, առեւտրական եւ հոգագործական չահերու պաչտպանութեամբ):

Այս պատասխանին վրայ, անմիջապէս ժողովի հրաւիրուեցան Աչխատանքի Դաշնակցութեան եւ ձախակողմեան կուսակցութեանց ներկայացուցիչները: Այս առթիւ իրենց թերթերը դիտել կուտան թէ «այս ժխտական պատասխանը անչուշտ մտահոգութեան պիտի մատնէ Աչխատանքի Դաշնակցութեան հինգ միլիոն անդամները, ամբողջ բանուոր դասակարգը եւ բոլոր հանրապետականները»:

Մինչ այս մինչ այն, ընտրական պայքարը հետզհետէ կը սաստկանայ:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

բազմաթիւ Ֆրանսացիներ եւ օտարականներ: Աբարտղութենէն վերջ Մոսկուայի մետրոպոլիտը սրտաչարժ քարոզ մը խօսեցաւ, իսկ տարագիրներուն կողմէ պատուիրակ մը խնդրեց եպիսկոպոսէն Փարիզի բոլոր Ռուսերուն ողջոյնը տանիլ Մոսկուա:

Առեւելեան խնդիրներ եւ Ամերիկա

Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Պեվին, լայն խորհրդակցութեան մը հրաւիրեց Միջին եւ Մօտաւոր Արեւելքի դեսպանները եւ խումբ մը մասնագէտներ, քննելու համար քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրներ: Օրակարգին վրայ կը գտնուին Սուրիա-Լիբանանի, Պաղեստինի հրէական պետութեան, Միջին Արեւելքի քարիւղի հանքերու, Իրանի եւն. խնդիրները: Լոնտոն հրաւիրուած են Սուրիոյ, Պաղեստինի, Եգիպտոսի, Իրաքի անգլ. ներկայացուցիչները:

Պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ է որ այսքան լայն ժողով մը կը զումարուի, արեւելեան երկիրներու մասին, ուր չահերու հակամարտութիւնը կրնայ վտանգաւոր կացութեան մը յանդիլ: Այսպէս, Լիբանանի եւ Սուրիոյ խնդիրը սերտ կապ ունի անգլեւֆրանսական յարաբերութեանց հետ: Ցետոյ, Պաղեստինի Հրէական Տան հարցը խորապէս յուզած է արաբական աչխարհը: Կայ նաեւ Իրանի խնդիրը մը: Անգլիա, Ռուսիա եւ Ամերիկա որոշեր էին իրենց զինուորները քաչել այդ երկրէն, պատերազմի դադարումէն վեց ամիս վերջը: Երբ գերմանական պատերազմը վերջացաւ, Պարսիկները պահանջեցին որ գործադրուի այս յանձնառութիւնը: Բայց կարելի չեղաւ ճշդել հետեւեալ կէտը,— վեց ամիսը գերմանակա՞ն պատերազմէն պիտի հաչուէին թէ ճափոնական: Ամերիկացիները սկսան քաչել իրենց զօրքը, բայց Ռուսերը եւ Անգլիացիները կր ձգձգին: Աւելի ճիշդ, մէկը կը սպասէ որ միւսը առնէ առաջին քայլը: Փոցտամի մէջ զոյացած համաձայնութեամբ, երկուքն ալ պիտի պարպէին Թէհրանը, իբրեւ միջին ճամբայ:

80 ՄԻԼԻՈՆ ԹՈՆ ԱՅՕՒԽ պէտք է այս ձմեռ, Եւրոպայի ազատագրեալ երկիրներուն, մանաւորապէս Ֆրանսայի, Հոլանտայի, Նորվեկիոյ, Տանըմարքայի, Պելժիոյ, Լուքսամպուրկի եւ Իտալիոյ համար: Այս երկիրները տարեկան 135 միլիոն թոն կը ծպտէին պատերազմէն առաջ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 6 Septembre 1945 Հինգշաբթի 6 Սեպտեմբեր

Թէ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4498-Նոր շրջան թիւ 127 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

ՄՄԲ.— «Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Յուլիս 14ի խմբագրականով, ըսկսեր Հ· Օհանջանեանի դիմումին առթիւ զոր հրատարակեր էինք կիրակի օր (ուղղուած երեք Մեծերուն).—

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմը ընդայլ մէջ տեւեց չուրջ վեց տարի· իրողութիւն է, որ այս վեց տարիներու ընթացքին երբեք չդադարծուեցաւ Հայկական Դատը, վարիչ ուժերէն եւ ոչ մէկը բերան առաւ մեր Հարցը եւ դէմ բառով մը յիշեցուց անոր զոյութեանը մասին քաղաքական աշխարհին:

Բնաւ տրամադիր չենք խորհելու, որ այսպէս եղաւ, որովհետեւ ի սպառ ուրացուեցաւ մեր Դատը: Երբեք· դիւրին չէ ուրանալ Դատ մը, որ միլիոնաւոր նահատակներով կը ներկայանայ աշխարհի եւ որ իր ձեռքին մէջ ունի չվճարուած քաղաքական մուրհակներու ամբողջ դէզ մը:

Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան դադարծուեցաւ Հայկ· Դատը, որովհետեւ կար այդ Դատի հիմնական պարտապանի՝ Թուրքիոյ պարագան, որուն բարեկամութեամբ չհագրդռուած էին դաշնակից ոյժերը:

Այլ է կացութիւնը այսօր· յաղթանակը չհաց Միացեալ Ազգերը այսօր այլեւս ոչ թէ պատերազմի, այլ խաղաղութեան հոգեր ունին իրենց ուսերուն, ու ճիշդ այդ պատճառով մեր Դատը, որ այլեւս ոչ թէ պատերազմի կապուած է (Թուրքիոյ հետ եւ կամ Թուրքիոյ դէմ), այլ կապուած է խաղաղութեան, կապուած է սկզբունքներուն եւ ոգիին այն ուխտին, որ վերջերս Միացեալ Ազգերու կողմէ որդեգրուեցաւ Ս· Ֆրանչիսկոյի մէջ, չի կրնար լրջօրէն չմտահոգել աշխարհի վարիչ ոյժերը, որոնք կոչուած են խաղաղութեան այդ չէնքը կերտելու:

Երեք Մեծերու ուշադրութեանը յանձնելով Հայկ· Դատը՝ ընկ· Հ· Օհանջանեան արդար իրաւունքով կը նկատէ·

— « Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան Հայերը զգուշացան Զեզի դիմելէ՝ կնճիռ մը եւս չաւելցնելու համար արդէն իսկ հոգերով ծանրաբեռն Ձեր ուսերուն վրայ: Սակայն այսօր, երբ վերջնապէս ջախջախուած է ֆաշական պլոքը, եւ աշխարհի դէմ մէկ մասին մէջ աննախընթաց յաղթանակով պսակուած է պատերազմը, մենք թէ մեր պարտքը եւ թէ իրաւունքը կը նկատենք դիմելու Ձեզի եւ պահանջելու, որ ճանչցուի Հայոց տեղը դալիք նոր աշխարհի մէջ»:

Նման դիմում մը, ինչպէս յայտնի է, առաջին անգամ կատարուեցաւ Սան - Ֆրանչիսկոյի մէջ, ուր Հայ Ազգային Կոմիտէն սեղմ, այլ բովանդակալից յուշագրով մը Հայկ· Դատը յանձնեց Մորհրդաժողովի ուշադրութեան:

Այդ Յուշագրէն եաք, ընկ· Հ· Օհանջանեանի դիմումը թիւով երկրորդ պաշտօնական քայլն է, որ կը կատարուի Երեք Մեծերու առջեւ, ի պաշտպանութիւն Հայկ· Դատի:

Այս դիմումը տարբեր բան չէ, քան կրկնութիւնը Հայ Ազգային Կոմիտէի կողմէ Ս· Ֆրանչիսկոյի Մորհրդաժողովին ներկայացուած Յուշագրին:

Ու նաեւ այն լուծումին, որ մատնանշուած է այդ Յուշագրին մէջ:

«Միացեալ Ազգերու պարտականութիւնն է,— կը վկայէր Հայ Ազգային Կոմիտէն իր Յուշագրով, — այս ժողովուրդին կրած անիրաւութիւնները դարմանել եւ մնայուն կերպով լուծել Հայկական Հարցը համաձայն այն սկզբունքներուն, որոնք մեծ պետութեանց կողմէ իրը հիմ հռչակուեցան արդար եւ տեւական խաղաղութեան մը:

« Թէ արդար եւ թէ մարդասիրական լուծում մը պիտի ըլլար պետութեանց կողմէ առաջարկուած եւ նախագահ Ուիլսընի կողմէ իրը բուն Հայաստան սահմանագծուած Հայաստանի այն մասը, որ ցարդ Թուրքերուն ձեռքը կը մնայ ամուլ եւ ամայի, կցել այժմու Հայ Հանրապետութեան»:

Մորքին մէջ այս նոյն իմաստով արտայայտուեցաւ նաեւ Ազգային Եկեղեցական այն ժողովը, որ վերջերս գումարուեցաւ Էջմիածնի մէջ:

Ցաւը չէ, որ համայն հայութիւնը արտատրուի կը սպասէ այն որոշումին, զոր, ի վերջոյ, երեք Մեծերը համաձայնարար պիտի առնեն Հայկ· Դատի մասին, եթէ երբեք անոնք որոշած են խաղաղութիւն հաստատել մեր աշխարհին մէջ:

ՄԱՐՍԼԻԱԻի մէջ 300 զինուորներ աւարի տուին կարդ մը fապաէներ, ջարդուփչուր ընելով ամէն բան: Միայն մէկ հաստատութեան վնասը կ'անցնի մէկ միլիոն ֆրանքը:

Ճառեր Հայկ. Դատի մասին

Ամերիկայի Հ· Ց· Դ· 52րդ պատգմ· ժողովին առթիւ, մեծ զաչտահանդէս մը սարքուած էր Պոսթընի, «Հայաստան» քէմփին մէջ, մասնակցութեամբ աւելի քան 3000 ներկաներու: Տեղի ունեցան խրախճանք եւ, առաջնորդութեամբ Թմրուկի եւ փողի՝ պարեր Վանեցիներու, Մարբերդցիներու, Էսկրիկցիներու, Զմշկածագցիներու, Զարսանճաքցիներու, Սեբաստացիներու եւն.:

Ցետոյ յաջորդաբար խօսք առին օրուան բանախօսները.—

Ընկեր Կապեռնիկ Թաւտրեան արագ ակնարկ մը նետելէ ետք վերջին Պատգ· ժողովի կատարած աշխատանքներուն վրայ, չեչտեց, որ հակառակ ստեղծուած դժուարին պայմաններու, Հ· Ց· Դաշնակցութիւնը այսօր ալ կանգնած իր դիրքերուն վրայ, կը շարունակէ կատարել իր պարտականութիւնը,— ստեղծել ազատ հայրենիք եւ անոր վրայ տեղաւորել Սփիւռքի ցանուցիւր հայութիւնը: Այսօր, ունինք փոքրիկ հայրենիք մը, որուն հիմերը դրաւ ազատատենչ հայութիւնը Դաշնակցութեան առաջնորդութեամբ, բայց մենք կը պահանջենք որ, Սեւրի դաշնագրով խոստացուած հայկական հողերն եւս կցուին ներկայ Հայաստանին: Եւ, ինչ որ մեծապէս ուշագրաւ է, Սեւրի դաշնագրի իրագործումը ներկայիս կը պահանջեն ամէնքը, հայ քաղաքական բոլոր կուսակցութիւնները· կը նշանակէ յաղթանակած է այն տեսակէտը, որուն համար տարիներով պայքարեցանք:

Ցաջորդ բանախօսը՝ ընկ· Վարդգէս Ահարոնեան ընդգծեց այն աշխատանքները զոր Դաշնակցութիւնը կատարած էր յամառ հետապնդումով:

« Երբ 1918ին, աշխատեցանք անկախ հայրենիք ստեղծել, մարդիկ մեզ ծաղրեցին եւ մեզ կոչեցին յամառ երազատեսներ: Բայց ստեղծուեցաւ այդ Հայաստանը: Մեր փոքրիկ Հայաստանի մէջ թաթարական հոծ զանգուած մը կար, որ նստած մեր սրտին, կ'աշխատէր մեզ խեղդել: Մենք վերցուցինք այդ վտանգը՝ երբ չատեր ցնորք համարեցին այդպիսի վտանգ մը վերացնելու մեր ձգտումը: Խորհրդ· իշխանութեան ստեղծումէն յետոյ զանազան չատեր, որոնք ըսին թէ այլեւս Հայկ·Դատ չկայ, բայց այսօր ոչ միայն Հայ Ազգային Կոմիտէն, այլեւ Համակիրներէ, Հնչակեաններէ եւ Պոլշեւիկներէ կազմուած մարմին մըն ալ կայ, որ կ'ըսէ թէ կայ Հայկ· Դատ եւ կը պահանջէ Սեւրի իրագործումը:Ասիկա մեր յամառութեան արդիւնքն է: Այսօր ալ մենք կ'ըսենք թէ պէտք է ունենանք մեր անառարկելի հողերը եւ մենք յոյս ունինք որ Հայաստանի սահմաններու ընդլայնումը պիտի իրականանայ՝ ուչ կամ կանուխ, թերեւս մօտիկ ապագային:

Վերջին բանախօսը, ընկեր Ս· Վրացեան, ըսելէ վերջ թէ Հայկ· Դատը յամառօրէն հետապնդուեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ, աւելցուց որ Համաժողովի սկիզբը չատ պետութիւններ կարելի է ըսել բացարձակապէս բան չէին գիտեր մեր Դատի մասին, իսկ ոմանք ալ կը կարծէին որ մենք արդէն համակերպած էինք մեզի վիճակուած ճակատագրին: Բայց երկու ամսուան յամառ աշխատանքի շնորհիւ, կենդանացաւ մեր Դատը: Մենք ըսինք այնտեղ, որ հայ ժողովուրդը, շնորհիւ իր ստեղծագործ հանճարի, այսօր ունի փոքրիկ բայց ամէն տեսակէտով յառաջադէմ հայրենիք մը, ու եթէ թրքահայ ժողովուրդէն զատարկուած մեր հողերն եւս կցուին մեր այսօրուան փոքրիկ հայրենիքին, ընդարձակուած եւ մեր ժողովուրդի պահանջին գոհացում տուող այդ հայրենիքը եւս պիտի չէննայ: «Մորհրդաժողովի սկիզբը մենք հանդիպեցանք սառն անտարբերութեան . բայց Մորհրդաժողովի վախճանին բոլոր պատուիրակներու, միջազգային մամուլի եւ ռատիոներու համար այլեւս կար Հայկական Դատ մը՝ իրրեւ միջազգային քաղաքական խնդիր: Հայկ· Դատը պիտի ներկայացուի յառաջիկայ Խաղաղութեան վեհաժողովին եւս, իսկ մինչ այդ մենք պէտք է աշխատինք ամէն տեղ մեր զաղափարներու ծաւալման, ժողովրդականացման, վստահ ըլլալով որ կատարուած յամառ աշխատանքները պիտի չանցնին ապարդիւն »:

ՀԱՑԻ բաժնեչափը 200 կրամէն 250ի բարձրացաւ Զուիցերիոյ մէջ:

«ՓԷՆԻՍԻԼԻՆ»ի ՀՆԱՐԻՔԸ, Սըր Ալէքսանտր Ֆլէմինկ, որ Փարիզ կը գտնուի քանի մը օրէ ի վեր, տեսակցութեան մը առթիւ յայտարարեց թէ իր համայնաւորյժ դերը չուտով մատչելի պիտի ըլլայ բոլոր քաղաքներուն, Ֆրանսայի մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՁՕՐ. ՏԸ ԿՕԼԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՁԱՌԸ

Զորրորդ հանրապետութիւն

Առաջամեայ կառավարութեան նախագահը առջի օր ճառ մը խօսելով հանրապետութեան 75ամեակին առթիւ, ըսաւ թէ Գ· Հանրապետութիւնը ծնաւ աղէտէ մը (Սըտան 1870) եւ քշուեցաւ ուրիշ աղէտէ մը (1940 յունիս): Փառաբանեց անոր բարիքները, բայց պարզեց նաեւ արատները: «Այս տարեդարձը կը ծօնենք Ճափոնի անձնատուրութենէն երկու օր եւ Գերմանիոյ անձնատուրութենէն չորս ամիս վերջը· եւ այսպէս Ֆրանսացիները կը ծօնեն թէ յաղթանակը եւ թէ ազատութիւնը»: Զօրավարին կարծիքով, Գ· Հանրապետութեան դժբաւոր թերութիւնը կը կազմէր իր անհաստատ վիճակը: Երկու համաշխարհային պատերազմները երբեմն բաժնող 21 տարիներու ընթացքին քանի տարբեր մարդիկ գտնուեցան Ֆրանսական կառավարութեան զլուխը, եւ 45 դահլիճներ կազմեցին, առանց հաշուելու կարկատանները: Եւ այս՝ այնպիսի ատեն մը երբ նոր ընդհարումի մը սպառնալիքը կ'աճէր եւ ամէն բան անհրաժեշտ կը դարձնէր ներքին բարեւոքումները: Այս չարիքներէն չատերը հետեւանք էին այն իրողութեան որ Ծերակոյտը, ընտրուած՝ անուղղակի քուէարկութեամբ, չարունակ կ'ընդդիմանար երեսփ· ժողովի որոշումներուն: Ասով կը խափանուէին բարենորոգումները, մանաւանդ ընկերային բարենորոգումները: Օրէնսդիր եւ գործադիր իշխանութիւնները տարակոյսի, յաճախ անկարողութեան մատնուելով, կը ստեղծուէր մթնոլորտ մը քաղաքական խռովքի, կուսակցութեանց, խմբակցութեանց կամ անձերու մրցակցութեան, ուր երկրին կենսական չահերը կ'անտեսուէին: Պատերազմին պայթումը աւելի բացայայտ կերպով երեւան հանեց այս թերութիւնները, եւ Ֆրանսացիները հասկցան թէ անհրաժեշտ է նոր դրութիւն մը հաստատել, եթէ կ'ուզեն որ երկիրը ապրի: Ատոր համար էր որ 1940 Յունիս 18ին յայտարարուեցաւ թէ պէտք է վերադառնալ ժողովուրդի վերիչխանութեան, եթէ կ'ուզենք թշնամին վտարել գինու զօրութեամբ եւ վերահաստատել անկախութիւնը եւ հոգային ամբողջութիւնը: Բայց, միեւնոյն ատեն յայտարարուեցաւ որ եթէ հանրապետութիւնը պիտի վերահաստատուի, պէտք է ըլլայ վերանորոգուած Հանրապետութիւն մը, Զորրորդ Հանրապետութիւնը :

Զօրավարը յետոյ խօսեցաւ յառաջիկայ ընտրութեանց վրայ, ուր ժողովուրդը պիտի վճռէ իր ճակատագիրը· բայց այս անգամ հիմնական նորութեամբ մը, որ կր կոչուի հանրաքուէ (referendum) որուն չնորհիւ ուղղակի պիտի յայտնէ իր կամքը, պիտի որոշէ թէ ինչպիսի հաստատութիւններ կ'ուզէ:

« Արդարեւ, երկու հարցումներ պիտի ուղղուին: Առաջինը սա է,— կ'ուզէ՞ք որ ձեր ընտրած ժողովը ըլլայ սահմանադիր ժողով: «Այո» պատասխանելով, Ֆրանսացի ժողովուրդը ըսած պիտի ըլլայ թէ կ'ուզէ նոր դրութիւն մը, տարբեր անկէ որ կար պատերազմէն առաջ: Երկրորդ հարցումը սա է,— եթէ ժողովը սահմանադիր ըլլայ, կ'ընդունի՞ք որ զործադիր իշխանութիւնը կազմակերպուի համաձայն յարակից ծրագրին: «Այո» պատասխանելով, Ֆրանսացի ժողովուրդը ըսել պիտի ուզէ թէ իր կամքն է որ սկզբունքն իսկ այդ զործերը կազմակերպուին եւ առարկայ չդառնան չարունակական վէճերու, այսինքն արկածախնդրութեանց: Ես բոլորովին համոզուած եմ թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը այո պիտի պատասխանէ երկու հարցումներուն: Հինգ տարի, երկու ամիս եւ 17 օրէ ի վեր կր բարձրանանք անդունդին յատակէն: Հակառակ մեր բոլոր դժբախտութեանց, ահագին դժուարութեանց, անողորմ սեղմումներու, մենք միշտ գտանք ազատադրութեան, յետոյ յաղթանակի հասնելու: Օրէ օր մենք կը վերագտնենք ազատութիւնը: Կեանքը հետզհետէ կը վերակազմուի: Մեր երկաթուղիները կը բանին: Մեր զործարանները կր բանին: Մեր դաշտերը կը մշակուին: Մեր աւերակները կը մաքրուին: Մեր բացականները զրեթէ բոլորն ալ վերադարձած են: Մենք կր վերագտնենք մեր կայսրութիւնը: Մենք տեղաւորուած ենք Հենոսի վրայ եւ մեր տեղը կր վերագրաւենք աշխարհի մէջ»:

Զօրավարը ճառը վերջացուց բացագանչելով· — « Ֆրանսացիներ, Ֆրանսուհիներ, դուք պիտի ստեղծէք Զորրորդ Հանրապետութիւնը: Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ Ֆրանսան»:

Նոյն օրը խօսեցան նաեւ երեք նախարարներ, ինչ որ կը նշանակէ թէ ընտրական պայքարը սկսած է կառավարութեան համար: Պ· Փլեւ, պարենաւորման նախարարը, որ Յունիս 1ին պաշտօնի ձեռնարկելով չորս ամիս պայմանաժամ խնդրած էր, ըսաւ թէ զգալի բարեփոխումներ կատարուած են արդէն: Սեւ չուկային դէմ պայքարը պիտի չարունակուի նոյն խստութեամբ: Հաղորդակցութեանց նախարարը պարզեց ձեռք բերուած արդիւնքները: Արտադրութեանց նախարարն ալ տեղեկութիւններ հաղորդեց կատարուած յառաջդիմութեանց մասին:

Կակծալի կորուստ մը

Ուրեմն Մկրտիչ Գարակէօզեանն ալ (Մ. Գարա) ոչ եւս է:

Հազիւ չրջանառարա Պոլսոյ բժշկական համալսարանէն, վրայ կը հասնի Ապրիլեան եղեռնը: Երբ իր ծնողքը, քոյրերն ու քեռայրները իրենցմէ ապահովելու համար քան հոգի Օվաճըքէն կը քշուին անծանօթ ուղղութեամբ, Մկրտիչն է որ իրրեւ զինուորական սպայ օգնութեան կը հասնի եւ կը փրկէ ամբողջ գերդաստանը Քոչհիսարի մէջ (Գոնիա), ուր կը մնայ ամբողջ աքսորի տարիներուն, իրրեւ քաղաքապետական բժիշկ:

Բազմաթիւ են իր աշակերտութիւնները, նիւթապէս թէ բարոյապէս, հայ աքսորեալներուն:

— « Մեր տունը՝ կ'ըսէ իր կրտսեր քոյրը, տեսակ մը հիւպատոսարան էր, ամէն օր տաս - նեակներով կը դիմէին Տոքթորին, Տէր Զօրէն սարսափած՝ Գոնիայի նահանգին մէջ մնալու հա - մար: Ան իր միջոցներուն ներած չափով, կ'աշխատէր գոհացում տալ բոլոր դիմողներուն, որքան կարելի է մեծ թիւով հայրենակիցներ ազատելու համար սպանդանոցէն, չատ անգամ անտեսելով թուրք մեծաւորներու սպառնալիքները »:

Տոքթէօրը զինադադարէն վերջ կը փոխա - դրուի Նիւ Եորք եւ կ'ունենայ բեղուն գործունէու - թիւն ազգային, կուսակցական եւ մշակութային մարզերու մէջ: Եղած է նաեւ պատուական հայր մը, իր զաւակները հասցնելով նախանձելի վիճա - կի: Գաղափար մը տալու համար քանի մը հատ - ուածներ իր նամակներէն,—

«16 Հոկտ. 1936, Հերմինը անցեալ տարի ա - ւարտեց բարձր. վարժարանի չրջանը եւ այժմ արուեստից վարժարան կը յաճախէ, կը հետեւի հիւսուածեղէններու գծագրութեան: Պերճը 16 տարու եղաւ: Ցունուարի կէսին կը լրացնէ բար - ձրագոյն վարժարանը եւ կ'անցնի գոլէժ: Քանի չորսին մէջ բժիշկ պիտի ըլլայ: Լեզուներու եւ ե - րաժշտութեան մէջ չատ ընդունակ է: Ցամառ աչ - խատող եւ հաստատակամ: Սոնիկը 15 տարու ե - ղաւ. տարիէ մը ան ալ կ'աւարտէ բարձր. վարժա - րանը: Արուեստագէտի խառնուածք եւ կոչում ունի, Շատ զօրաւոր երեւակայութիւն, զեղեցիկ ձայն եւ նուրբ ճաշակ ունի: Դեռ տասներկու տա - րեկան էր երբ մէկ արարուածով մանկական pièce մը գրեց, կը թուի թէ կամ երգիչ պիտի ըլ - լայ կամ դրագիտուհի:

Երեքն ալ երաժշտութեան կը հետեւին: Աղ - ջիկները դաշնակի, իսկ Պերճը ջութակի դաս կ'առնեն տարիներէ ի վեր»:

Ուրիշ նամակէ մը, 6 փետրուար 1940.— «Երե - կայեցէք որ Ամերիկա գալէս ասդին 1923—1939 մօտաւորապէս տասնը վեց տարի առաւել եւ նուազ չափով ապրած ենք նեղութեամբ, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, ես զրկուած եմ՝ որպէսզի Պէաթրիսը եւ երախաները նեղ օրեր չտեսնեն»:

13 Դեկտ. **1941.**— *Պերճս թէեւ 21 տարու է - ղաւ, սակայն բժշկական ուսանող ըլլալուն զերծ մնաց զօրակոչէ: Երեք տարիէն պիտի աւարտէ համալսարանը եւ պիտի հաղնի հայրիկին կօշիկ - ները: Հէրմինէն կ'աշխատի, ինքնաբաւ է, իր անձնական աշխատանքով կը գնէ իր հագուստնե - րը: Սօնան ըստ առաջնոյն երաժշտութեան դպրո - ցը կը յաճախէ: Երէկ գիշեր առաջին անգամ ըլ - լալով բեմ ելաւ Օփերայի խումբին հետ՝ Gillienի, Sullivoի եւ «Gondolien»Օփերէթին մէջ: Քանի մը ա - միս առաջ ալ իրրեւ սոլիսթ 15 կոտր անգլերէն, իտալերէն եւ ֆրանսերէն երգեր երգեց քոնսէրթի մէջ, այդ առթիւ տեղական թերթերու մէջ գո - վեստներ գրեցին իր մասին: Տարիէ մը կ'աւարտէ դպրոցը՝ յետոյ, եթէ պատերազմը վերջացած ըլ - լայ Եւրոպա, հաւանաբար Միլանօ պիտի ղրկենք, գոնէ երկու թուարի մէջ կատարելագործելու հա - մար իր ձայնը ու արուեստը: Սօնան նկարիչ է եւ դերասան միեւնոյն ատեն: Կարելիս կ'ընեմ որ - պէսզի զաւակներս հասնին տեղ մը, ուր ես չկրցայ հասնիլ, քաղաքական անկայուն վիճակի պատ - ճառաւ »:*

Այսպէս տիպար մըն էր Տոքթ. Գարակէօզեան, պարտաճանաչ, համեստ եւ ընկերային: Ափսո՛ս որ չատ չուտ փակեց աչքերը, առանց վայելելու տարիներու զոհողութեան արդիւնքը:

Հողը թեթեւ դայ վրադ, սիրելի բժիշկ, զա - ւակներդ եւ ընկերներդ կը չարունակեն քու աչ - խատանքներդ :

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Զախերու իրաւունքի եւ նոր դիմում

Ինչպէս դրած էինք, զօր. տը Կոլ մերժեց ըն - դունիլ ձախերու պատուիրակութիւն մը, առաջ - նորդութեամբ Աչխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին, դիտել տալով թէ այդ կազ - մակերպութիւնը արհեստակցական հանդամանք ունի եւ չի կրնար քաղաքական խնդիրներով զբա - ղիլ կառավարութեան հետ:

Այս պատասխանը խոր յուզում պատճառեց Աչխատանքի Դաշնակցութեան եւ ձախակողմեան կուսակցութեանց չրջանակներուն մէջ: Նախարա - րական խորհուրդն ալ, որ պիտի գումարուէր ե - րեքչաբթի օր, յետաձգուեցաւ յաջորդ օրուան, թէեւ կ'ըսէին թէ այս յետաձգումը կապ չունի բացուած վէճին հետ: Մինչեւ անգամ կարգ մը թերթեր կը խօսէին նախարարական տաղնապի մը մասին:

Այսպէս կամ այնպէս, տաղնապ մը ծագած է, սակայն ծանրակչիռ հանդամանք չունի: Աչխա - տանքի Դաշնակցութեան խորհուրդը ժողով դու - մարելով, իր վրդովումը յայտնեց ժխտական պա - տասխանին առթիւ : Ընդհ. քարտուղարը, Պ. Ժուհօ, բացատրեց թէ խնդիրը եղերական հան - դամանք չունի: «Աւելի չատ քիչ մը զաւեչտական միջադէպ մըն է: Բայց եւ այնպէս միտում մը ո - րուն պէտք է հակազդել»: Ցետոյ բողոքի բանա - ձեւ մը առաջարկեց որ անմիջապէս քուէարկուե - ցաւ միաձայն: Բանաձեւը կը մերժէ որ եւ է սահ - մանափակում արհեստակցական միութեան իրա - ւունքներու մասին, Ֆրանսայի քաղաքական կեան - քին մէջ: Կը յիշեցնէ թէ 1934 փետրուարին Աչխա - տանքի Դաշնակցութիւնը յաջողութեամբ ծառա - ցաւ խռովարարական փորձերու դէմ, թէ դրա - ման առեն պայքարեցաւ Վիչիի կառավարութեան եւ Գերմանիոյ դէմ, եւ այդ պայքարի ընթացքին իր պատասխանատու գործիչներէն 7000 հոգի զնդակահարուեցան, 8000 հոգի աքսորուեցան, թէ Աչխ. Դաշնակցութիւնը առաջնակարգ դեր կա - տարեց Դիմադրական Ճակատի կազմակերպումին մէջ, թէ կառավարութեան իսկ հրաւէրով ներկա - ցուցիչներ ղրկեց Մորհրդակցական ժողովին, թէ ինքն էր որ յայտարարեց 1944 օգոստոսի ապըս - տամբական ընդհ. գործադուլը: «Ո՞ւր պիտի հասնէին Ֆրանսան եւ ժողովրդավարութիւնը, եթէ Աչխատանքի Դաշնակցութիւնը Զօր. տը Կոլի պէս մէկնէր 1884ի օրէնքին Գ. յօդուածը »:

Նոյն օրը ճառ մը խօսեցաւ Պ. Լուի Սայեան, Դիմադրական Ճակատին Ազգ. Մորհուրդի նախա - գահը, չեչտելով թէ ոչ ոք իրաւունք ունի ժխտե - լու Աչխատանքի Դաշնակցութեան իրաւունքը ընտրութեանց մէջ:

Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնը, արհմտական, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները յայտարարութեամբ մը ի - րենց կատարեալ համաձայնութիւնը յայտնե - ցին Աչխատանքի Դաշնակցութեան խորհուրդի բանաձեւին: Որոշուեցաւ յուշագիր մը խմբագրել յանուն հինգ ձախակողմեան կազմակերպութեանց եւ ներկայացնել զօր. տը Կոլի :

Առժամեայ կառավարութեան նախագահը իր մօտ հրաւիրելով Պ. Լէօն Պլումը, երկար տեսակ - ցութիւն մը ունեցաւ, գլուխ գլխի: Իրաղեկներ կը հաւաստեն թէ զօրավարը տրամադիր է հաւաքա - բար կամ զատ զատ ընդունելու ձախակողմեան կուսակցութեանց ներկայացուցիչները: Մորհրդ - ակցութիւնները կը չարունակուին եւ խզումի վախ չկայ :

Ամերիկեան ծրագիր մը Արեւելեան Եւրոպայի մասին

Արտաքին նախարարներու խորհուրդը պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, երկուչաբթի օր, դրա - գելու համար հաչտութեան դաշնագիրներով եւ սահմանային խնդիրներով: Այս առթիւ տեղական թերթ մը կ'արտատպէ ամերիկեան մեծ օրկանի մը կողմէ 1945 Ցունուարին հրատարակուած քա - ղաքական ծրագիր մը, որ մշակուած է եղեր Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութեան կող - մէ: Ծրագիրը կը բաղկանայ 12 կէտերէ, հետեւ - եալ բովանդակութեամբ :—

1. *Երկոտասան կղզիները, որ Իտալիոյ կը պատկանէին, պիտի ձգուին Ցունաստանի,— 2. Կիպրոսը Անգլիոյ կողմէ պիտի ձգուի Ցունաստա - նի.— 3. Տարտանելը պիտի մնայ Թուրքիոյ հսկո - ղութեան տակ.— 4. Ծովային ելք պիտի տրուի Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ, Սելանիկի մէջ. — 5. Ալպանիա անկախ երկիր մը պիտի դառնայ, ան - կախ մը ստանալով Եուկոսլաւիայի հարաւակող - մէն, բայց իր հողէն անկախ մը պիտի ձգէ Եուկո - սլաւիոյ, հիւսիսակողմէն.— 6. Սասնօ կղզին, որ կ'իյնէ Ադրիականի մուտքին վրայ, պիտի ձգուի Ալպանիոյ, Իտալիոյ կողմէ.— 7. Պուլկարիոյ 1939ի սահմանները պիտի վերահաստատուին, բայց Պուլկարիա պիտի պահէ հարաւային Տոպ - րուճան որ Ռումանիոյ կողմէ ձգուեցաւ 1940ին. — 8. Իտալիան Եուկոսլաւիոյ պիտի ձգէ Զարան, ինչպէս եւ Ադրիականի կարգ մը կղզիները, Իս - թրիան եւ Ֆիումէն, բայց ոչ Կորիցան եւ Թրիէս - թէն.— 9. Պեսարապիան Ռուսիոյ պիտի ձգուի. — 10. Ամբողջ հիւսիսային Թրանսիլվանիան որ Հունգարիոյ յանձնուած էր Հիթլէրի կողմէ, պիտի վե - րադարձուի Ռումանիոյ.— 11. Ռուսեւլեհական սահմանագլուխը պիտի ըլլայ Քըրզընի գիծը. բայց Լեհաստան պիտի պահէ, եթէ կարելի է, Լվովի (Լէմպէրկ) եւ Պիալիսթոքի չրջանները. — 12. Լեհաստան իրրեւ հատուցում պիտի ստանայ Արեւելեան Փրուսիան եւ գերման Շլէզիան, Զեխո - սլովաքիոյ ձգելով Թէշէնը :*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

*ԼԱՎԱՒ չորս ժամ հարցաքննուեցաւ առջի օր: Թերթերը կը գրեն թէ այնքան չղայնացած էր որ ձեռքերը կը դողային եւ չկրցաւ գրիչը բռնել եւ առորագրել կարդ մը թուղթեր: Քիչ մը վերջը բաւական հանդստանալով, հազիւ կրցաւ գրիչը չարժել: Հարցաքննութիւնը տեղի ունեցաւ երեսփ. Ժողովի փոքր մէկ սենեակին մէջ: Մասնաւորա - պէս հարցումներ ուղղուեցան իր ելմտական գոր - ծառնութեանց մասին: Կ'ըսուի թէ ամբաստանեա - լին անձնական հարստութիւնը 30 միլիոն ֆրանք է, թերեւս աւելի: Դատաւորը երկու ժամ քրտըն - ցուց Լավալը, հասկնալու համար թէ ինչո՛ւ Գեր - մանիոյ ձգեց Պորի (Եուկոսլաւիա) պղինձի հան - քերը: Ամբաստանեալը ըսաւ թէ կ'ուզէր կարգ մը պիջումներ ընել, որպէսզի զրաւման ծախքերը կրճատուին եւ գերիները վերադառնան: Բայց պատասխանատուութիւնը ձգեց Փէթէնի վրայ:

ՃԱՓՈՆԻ կայսրը Սեպտ. 4ին բացաւ խորհր - դարանին 88րդ նստաչրջանը եւ արցունքը աչքե - րուն մէջ՝ կարդաց կայս. հրովարտակը, որով կը յորդորէ 80 միլիոն Ճափոնցիները «չահիլ աչխարհի վստահութիւնը, խաղաղութիւն հաս - տատել եւ աչակցիլ մարդկութեան յառաջդիմու - թեան»: Այդ միջոցին ամերիկեան զինուորները կր տեղաւորուէին մայրաքաղաքին մէջ, մինչ ժողո - վուրդը անտարբեր կր դիտէր: Ցաղթականները Ճափոնի համար ալ պատերազմի ոճրագործներու ցանկ մը կը պատրաստեն:

E. եւ V. ՊԱՐԵՆԱՏՈՄՍ ունեցողները փայտ պիտի ստանան Սեպտ. 10էն սկսեալ (եւ ոչ թէ 5էն), դիմելով իրենց քաղաքապետութեանց, Ո - գոստոսի թիւ 5 կտրօնով :

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՆ ալ զժգոհ են ի - րենց թոչակներէն: Ամսական 1000 ֆրանքի չաւե - լում կը պահանջուի անոնց համար որ կր ստանան 3200 ֆրանք:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ծանուցագիր մը ուղ - ղելով Զօր. Ֆրանքոյի, պահանջեցին որ սպանիա - կան զօրքը քաչէ Թանճէրի միջազգային չրջանէն: Սպանիա պիտի կրսնդնչէ ինչ որ ստացած էր 1940ին, Թանճէրի վրայ քալած տեղն եւ թերեւս աւելին:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՄԱՐՍԷԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդհ. ժողովր տեղի ունեցաւ Օգոստոս 8ին: Օրակարգէ խըն - դիրներն էին.— Ա. զեկուցում, Բ. մէկ տարուան հաչուետուութիւնը, Գ. վարչութեան ընտրու - թիւն: Դ. Ազգ. Ճակատին կողմէ Հ. Մ. Ը. Մ.ին ղրկուած նամակները:

Ժողովը բացաւ նախագահ Պ. Մնացականեան, որ առաջարկեց յոտնկայս յարգել մեր նոր նահա - տակները: Ցետոյ անցաւ օրակարգի: Պ. Շամլեա - նի զեկուցումը կարդալէն վերջ լսուեցան հաչիւ - ները: Մէկ տարուան մուտքը եղած է 2.336.50 ֆր., իսկ ելքը՝ 3900 ֆրանք: Վարչութեան չըր - ջանը լրացած ըլլալով, ընտրուեցան օրուան նա - խագահը եւ քարտուղարը: Ժողովականները ղնա - հատելով վարչութեան մէկ տարուան աչխատան - քը, Աչոտ Վարդանեանի առաջարկին վրայ միա - ձայնութեամբ վերընտրեցին զայն եւ նախագահը, Պ. Մնացականեան: Վարչութիւնը յիչեցնելով այս տարուան ծանր լուծը, առաջարկեց քանի մը հոգի աւելցնել: Ընտրուեցան Պ. Պ. Աչոտ Վարդանեան, Վարդգէս Մրճոյեան, Գառնիկ Տէրոյեան, Գա - լուստ Գալուստեան, Պօղոս Գալէնտէրեան: Ազգ. Ճակատին նամակները եւ տրուած պատասխաննե - րը կարդալէ վերջ, Տոքթ. Բազըճեան բացատրու - թիւններ տուաւ: Ընդհանուր ժողովը որոչեց որ Հ. Մ. Ը. Մ. առանձին եւ Նորքր առանձին գոր - ծեն, միայն ընդունելով Ազգ. Ճակատի բարոյա - կան օժանդակութիւնը: Ժողովը նաեւ քաղճանք յայտնեց որ Ազգ. Ճակատի ընդհ. ժողովին մէջ ունենայ իր ներկայացուցիչը:

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի քանի տարուան չըր - ջանին մէջ չատ մը վարչութիւններ եւ մարդիկներ եկած գացած են: 1944—1945ի չրջանին բարոյա - կան մեծ արժէք մը ներկայացուցին Ֆրանսական չրջանակներուն մէջ եւ Ֆրանսական թերթերը միչտ գովասանքով կր խօսին: Ինձի պէս հարիւր - ներով կը հետեւին իրենց խաղարկութեանց: Հ. Մ. Ը. Մ.ը 1944էն 1945 չախչախիչ յաղթութիւն - ներով 1 Divisionէն բարձրացաւ Promotion d'Honneur եւ Champion de Provence et de Basses — Alpesի: Մեր հայրենակիցները ամէն ճիգ թափեցին բարոյապէս եւ նիւթապէս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներն ալ ի - րենց կարելին ըրին, ինչպէս վարչութիւնը եւ մա - նաւանդ Պ. Մնացականեան եւ Պ. Աբթաբեան : կը մաղթեմ որ Նորք մարզական միութիւնն ալ այս եղանակին Հ. Մ. Ը. Մ.ի աստիճանին բարձ - րանայ: Զերմապէս գնահատելի է Հ. Մ. Ը. Մ.ի բարոյական արժէքը: Մէկ խաղէ բացակայ եղած չեմ եւ ամէն անգամ որ տղաքը դաչտ կ'ելլէին, կը հետաքրքրուէի իրենց վարմունքով: Իրարու հան - դէպ ոչ մէկ վիրաւորական խօսք, այլ սիրալիր եղբայրակցութիւն: Յաջողութիւն եւ կարողու - թիւն բոլորին անխտիր:— ելգովանեան

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 7 Septembre 1945 Ուրբաթ 7 Սեպտեմբեր

Թէ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4499-Նոր շրջան թիւ 128

Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԻՒՂԻ ԵՒ ՋՈՒՐԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ

Երկուշաբթի, 10 Սեպտեմբեր, կը բացուի հինգ արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովը, մշակելու համար խաղաղութեան առաջին դաշնագիրները:

Եթէ տրուած տեղեկութիւնները ճիշդ են, թիւ մէկ դաշնագիրը պիտի ըլլայ իտալականը: Ցետոյ պիտի հրաւիրուին Ռումանիա, Պուլկարիա, Հունգարիա, Ֆինլանտա,— այն պարտեալ պետութիւնները որ հանդուցեալ Առանցքին արբանեակները կը համարուին: Այս առթիւ պիտի քննուին բոլոր սահմանային եւ գաղթային խնդիրները, որոնք ահաւոր հանգոյց մը կը կազմեն: (Զանազան առիթներով զրուեցաւ թէ արդէն 30 սահմանային խնդիրներ կը դտնուին օրակարգի վրայ, միայն Եւրոպայի մէջ...):

Իտալական դաշնագիրը փորձաքար մը պիտի ըլլայ յաղթականներուն համար: Արդէն իսկ տեսակէտները բաժնուած են Դաշնակիցներու միջեւ:

Այսպէս, իրազեկներ կը հաւատան թէ Մ· Նահանգները չատ աւելի բարեացակամ են այդ ջախջախուած երկրին հանդէպ, քան միւս յաղթականները: Նոյնիսկ ըսողներ կան թէ Ամերիկա կ'ուզէ որ վերադարձուին Իտալիոյ ափրիկեան գաղթավայրերը, մինչդեռ ուրիշներ կ'առաջարկեն խնամակալութեան տակ առնել զանոնք (Թրըփիփի), բաժնելով յաղթականներուն միջեւ: Ինչպէս եղաւ նախորդ պատերազմին, երբ հաստատուեցաւ հոգատարութիւնը (mandat):

Բայց տասնապատիկ աւելի կնճռոտ խնդիրներ կան օրակարգի վրայ: Հարցեր որոնք անդամ մը եւս երեսուն պիտի հանեն Մեծերու միջեւ եղած թիւրիմացութիւններն ու մրցակցութիւնները:

Ամերիկեան գործակալութեան տեղեկութեանց համաձայն, Մ· Նահանգներու արտաքին նախարարը, Պ· Պըրնզ, միասին Լոնտոն տարած է ստուար թղթածրար մը, լայն լիազօրութիւններով: Թղթածրարը կը պարունակէ Մ· Նահանգներու նախագահին տեսակէտները՝ բոլոր վիճելի հարցերու մասին: Նիւթերը այնպէս մը մշակուած են որ, անդամ մը եւս կը հաստատուի թէ Մ· Նահանգները այլեւս վճռած են տուն - տեղ ըլլալ Եւրոպայի քաղաքականութեան մէջ, փոխանակ հեռուէ հեռու հետեւելու, իբրեւ դիտող կամ «ղէտ»:

Անշուշտ աշխարհի — եւ մեր — ճակատագիրը տարբեր հանգամանք առած կ'ըլլար, եթէ այս քաղաքականութեան հետեւած ըլլային նախորդ պատերազմին:

Ինչ որ է: Համաձայն ամերիկեան մամուլի հրատարակութեանց, Մ· Նահանգներու նախագահը կ'ուզէ որ հսկողութեան տակ առնուին Եւրոպայի ջուրի գլխաւոր ճամբաները,— Հռենոս, Դանուբ, Քիլի ջրանցքը, եւ մանաւանդ Վոսփորն եւ Տարտանէլը, որոնք Սեւ Ծովը կը կապեն Միջերկրականի:

Միայն այս հարցը ինքնին կր կազմէ զարհուրելի թնճուկ մը, որուն ծալքերը նոր պիտի բացուին: Թերեւս աւելի դիւրաւ համաձայնին Հռենոսի եւ Դանուբի, քան Վոսփորի եւ Տարտանէլի մասին, ուր երկու մրցակիցները, Լոնտոն եւ Մոսկուա, բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունին:

Առաջինը, Անգլիա, կ'ուզէ պահել իր ղիրքերը Միջերկրականի վրայ, մեւնոյն ատեն նոր խախտումներ ապահովելով (իտալական կղզիներ եւն.): Իսկ երկրորդը, արդէն դրացի «տաք ջուրերու»,— Եգէականի, Ադրիականի եւ Միջերկրականի, ատեն եկած կր նկատէ իրականացնելու իր դարաւոր երազը: Ուղղակի կամ անուղղակի:

Բայց, միայն ջուրի ճամբաները չեն որ պըզտոր կ'երեւան: Թերթերը կը խօսին նաեւ իւղի (քարիւղ) ճամբաներու մասին, որոնց հաւասարապէս հետամուտ են երեք Մեծերը:

Այս խնդիրն ալ սերտ կապ ունի Մօտաւոր եւ Միջին Արեւելքի հետ, ուր արդէն ոտք դրած է նոր մրցակիցը, Ամերիկա: Եւ զարմանալի չէ որ Անգլիոյ արտաքին նախարարը, աշխատաւորական, Լոնտոն հրաւիրած է Եգիպտոսի, Սուրիա - Լիբանանի, Իրաքի, Իրանի եւ միւս արեւելեան երկիրներու բրիտանական ներկայացուցիչներն ու մասնագէտները: Ճիշդ այն պահուն երբ Ժողով պիտի դումարեն Հինգ Մեծերը:

Ի՞նչ խօսք որ բոլորին համար ալ, եւ մանաւանդ Ամերիկայի համար, այս պատերազմը էապէս տնտեսական հանգամանք ունէր: Ազատութիւն ոչ միայն քաղաքական դեմքի վրայ, այլեւ տնտեսական: Նախագահ Րուզվելթ երբ կրակելու հրամանը կ'արձակէր 1941ին, յատկապէս կը յիշէր այս պարագան:

Շ·

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

Մարսէյլէն հասած ճամբորդէ մը կը տեղեկանանք թէ Ա· Ահարոնեանի վիճակը անփոփոխ է,— կոճակի վրայ պառկած: Երբեմն կարելի կ'ըլլայ նստեցնել աթոռի մը վրայ: Դժբախտաբար կիներն ալ տկարացած է, եւ աղջիկը, մայր երկու զաւակներու, առժամապէս կը խնամէ հիւանդը: Կարելի խնամքը եւ հոգածութիւնը կը տանին տեղին վրայ կազմուած խնամակալութեան անդամները,— Պ· Պ· Բժ· Սիվրիհիսարլեան, Խ· Թէլեան, Տոքթ· Յ· Փափագեան, Նշան Կակոսեան եւ Ն· Դաբրիճեան: Պիտի ջանան հիւանդապահուհի մը կամ Գթութեան Քոյր մը ճարել, ինչ որ այնքան ալ դիւրին չէ, ներկայ պայմաններուն մէջ:

ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՄԸ ԱՌԹԻԻ

1922 Օգոստոս ամիսը ճակատագրական եւ պատմական թուական մը եղաւ, նոր Թուրքիոյ եւ Ցունաստանի պետական կեանքին համար:

Յաղթական Թուրք բանակը, Իզմիրը, գերզեզիկ քաղաքը գրաւեց Մեպտ· 10ին 12: Ցունական բանակը, զոհ գացած էր քաղաքական օտար խաղերու եւ կուսակցական հակառակութեանց:

Ժողովուրդը, Հայ եւ Յոյն, ահռելագոսափի մատնուած, իրենց տուներու փեղկերէն հազիւ կը համարձակէին դիտել մօտակայ տուներու մէջ գործուած սպանութիւններն ու ոճիրները: Զին - ուած Թուրքեր, Հայերու եւ Յոյներու տուները մտնելով կ'առեւանգէին կիներն ու աղջիկները, տուները աւարի կուտային, կը սպաննէին մարդիկը եւ կամ խումբ խումբ լեռները կր տանէին, ջարդելու համար: Քանինե՛ր այսպէս զացին:

Զօրանոցը գլխաւոր սպանդանոցը դարձած էր այդ անօրինակ ողջակիզումին:

Թուրք նոր սերունդը գոհունակութեամբ կ'ողջունէր հարիւրաւոր դիակներու հրկիզումը, հանրակառքերու մէջէն կր ծափահարէր այրող դիակներու բոցն ու ծուխը, դէպի երկինք, դէպի Ալլահ բարձրացումը: Քէպապը չատ համեղ կր հոտի», կ'ըսէին չատեր, իրար կը չնորհաւորէին եւ փառք կուտային որ այս նուիրական օրը տեսնելու արժանի եղան:

Իսկ անդին, յաղթական զօրավարներ յաղթանակի բաժակներ կր պարպէին քաղաքակիրթ աշխարհի ներկայացուցիչներուն հետ:

Մինչ զոհերը մութ սենեակներու մէջ պահուըտած, վախճանին կը սպասէին, ահա կրակը:

— «Կեավուրը», Հայը, պօմպաճին, fօմիթէին քաղաքը կրակի տուին, զոռաց գազանը, անդամ մը եւս կրկնապատկելու համար ոճիրին սոսկութիւնն ու հալածանքը:

Հայ եկեղեցւոյ, դպրոցին եւ առաջնորդարանի մէջ պահուըտած հայ ընտանիքներ վճռեր էին կռուիլ եւ պաշտպանել, հոն համախմբուած ընտանիքներու կեանքն ու պատիւը:

Ի՜նչ համարձակութիւն, կ'ըսէին Թուրքերը...:

Հրդեհէն վերջ, հրամանը խիստ էր: Կիները եւ մանուկները պէտք է որ արտասահման մեկնէին, եթէ չէին ուզեր աքսորի ճամբան բռնել: Իսկ այր մարդիկ կը մնային դերի, մինչեւ հաշտութեան սառրագրութիւնը:

Եւ ահա, չարան, չարան դերիներ փոչիներու մէջէն, մացառներու վրայով, եւ դաշտիններու եւ սուիններու հարուածներու տակ, անօթի ծարաւ, մերկ ու բոպիկ, դիւղէ դիւղ, քաղաքէ քաղաք կր քչուէին ի ցոյց հաւատացեալ ժողովուրդին: Ամէն դիւղ իր ողջակէզի բաժինը ունէր:

Կորուստը անհաշուելի էր: Ի՞նչ կ'արժէր կեավուրին կեանքը...

1922 Օգոստոս եւ Սեպտեմբեր ամիսներուն, Թուրքը, ընդհանուր հաշուեյարդարի կ'ենթարկէր Յաթիհներու գործած սխալը ... : Փոքր Ասիոյ վրայէն կը ջնջէր, քաղաքակրթութեան միակ ընդունակ տարրը եւ կրակի կուտար դարերու աշխատանքն ու վաստակը:

Այսօր, չեմ դիտեր թէ ինչպիսի խոտեր բուսած են այդ մոխիրներու տակէն, չեմ դիտեր, թէ վասպուրականէն մինչեւ Եգէական, այդ տարածութեան վրայ սփռուած հայ եւ յոյն հարիւր հազարաւոր զոհերու հոգիները ինչպի՞սի երգեր է որ կ'երգեն: Չեմ դիտեր թէ նոր Թուրքիան որքան յատակօրէն կրցած է ըմբռնել կեանքի պայքարն ու անոր օրէնքները: Եթէ միայն բիրտ ուժն է որ կ'որոշէ ազգերու ճակատագիրը, ՛ՀՀ, այդ հողամասը քանի քանի տէրեր է տեսեր: Յաղթութիւններն ալ, ինչպէս պարտութիւնները փոփոխական են.

Կ· Ֆ·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Կը յուսան եմ մը գտնել

Նախարարական խորհուրդը նիստ ունէր առջի օր, բայց չզբաղեցաւ ընտրական վէճով, որ սուր հանգամանք ստացած էր, զոր· որ կ'ելլէ եւ Պ· Ժուհոյի մէջէն փոխանակուած նամակներուն հետեւանքով: Զախերը կը չարունակեն խլրտիլ եւ բողոքի բանաձեւեր մշակել, բայց նախարարներու հրաժարման առաջքր առնուած է: Առժամեայ կառավարութեան նախագահը հասկցուցած է թէ չուզեր որ կիրքերը բորբոքին ընտրական ձեւակերպութեանց առթիւ: Այսօր, ուրբաթ, ձախակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները յուշադիր մը պիտի ներկայացնեն զոր· որ կ'ելլէ, եւ թերեւս ունկնդրութեան ընդունուին:

Ձախերը կը վախնան թէ բանուորական ներկայացուցիչներուն թիւը պիտի կրճատուի, կառավարութեան մշակած ընտրական օրէնքով: Տըրուած որոշման համաձայն, Սէնի նահանգը, որ ձախերու ամէնէն զօրաւոր ամրոցներէն մէկն է, 47 երեսփոխան պիտի ունենայ նոր խորհրդարանին մէջ, (27 հոգի Փարիզ, 20 արուարձանները), նախորդ 60ին տեղ: Ուրիշ հինգ մեծ նահանգներէ իւրաքանչիւրը աւելի քան իրը երեսփոխաններ պիտի ունենայ: Այս նահանգներուն մէջ են Լիլի, Մարսէյլի եւ Լիոնի շրջանները: (Վերջին երկուքը պիտի ունենան 11ական աթոռ):

× Պ· Տանիէլ Մայէր, ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ· քարտուղարը, ճառ մը խօսեցաւ Հավրի մէջ, բացատրեց թէ իրենք հակառակ չեն հանրաքուէին եւ յորդորեց «այո» պատասխանել երկու հարցումներուն: Համայնավարները եւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը հակառակ են այս տեսակէտին, եւ կր պահանջեն «ոչ» պատասխանել երկրորդ հարցումին,— այն որ կը վերաբերի փոխանցման շրջանի կառավարութեան: Ուրիշ խօսքով, երկիրը երկու մասի բաժնուած է,—1.Անոնք որ կուսակից են դերիչխան Սահմանադիր ժողովի մը, անսահման իրաւասութիւններով· 2. Անոնք որ կ'ուզեն վերադառնալ 1875ի սահմանադրութեան, իրրեւ մեկնակէտ անհրաժեշտ բարեփոխութեանց: Զօր· որ կօլ չուզելով քաղաքական պայքարներու մէջ խրիլ, կուսակից է Սահմանադիր ժողովի, որոշ սահմանափակումներով: Ուստի կ'առաջարկէ «այո» պատասխանել երկու հարցումներուն: Շատեր կը վախնան որ Սահմանադիր ժողովը առաջոտ մը գերիչխան հռչակէ ինքզինքը, առանց որ եւ է սահմանափակման:

Այս անցուդարձին մէջ, նշանակալից է Լէոն Պլումի Լոնտոն մեկնումը: Նախկին վարչապետը Լոնտոն պիտի մնայ տասը օր, եւ պիտի զբաղի չարք մը հիմնական խնդիրներով: Այս ճամբորդութիւնը առաջին քայլ մր կր նկատուի անգլեւ-ֆրանսական զինակցութեան վերահաստատման:

Յետագայ զօրադասերու զինուորագրութիւնը

Նախարարական խորհուրդը մասնաւորապէս զբաղեցաւ 1939—43ի զօրադասերու զինուորագրութեան խնդրով: Ահաւասիկ տրուած որոշումները.— Զինուորագրութիւնը մէկ տարի պիտի ըլլայ այն երիտասարդներուն համար որ կը պատկանին 1939ի (Գ· չարք), եւ 1940ի, 1941ի, 1942ի եւ 1943ի զօրադասերուն: Նոյն տեւողութիւնը՝ 1944ի զօրադասին համար որ պիտի հրաւիրուի 1946ի սկիզբը: Մէկ տարուան ծառայութիւնը երեք ամիս պիտի կրճատուի 1. իւրաքանչիւր զաւակի համար.— 2. Իւրաքանչիւր եղբօր կամ քրոջ վրայ, սկսելով չորրորդ զաւակէն, բազմանդամ ընտանիքներու երէց զաւակներուն համար.— 3. Անոնց համար որ վէրք ստացած կամ մասնաւոր յիշատակութեան արժանացած են, պարտաւորիչ աշխատանքի օրէնքին ընդդիմացած ըլլալով:— Վեց ամիս պիտի կրճատուի 1. պարտաւորիչ աշխատանքի համար աքսորուածներու, 2. պատերազմի որբերու.— 3. Այն արկածեալներուն համար որոնց ապրուստի միջոցները ուղղակի խանդարուած են: Դարձեալ վեց ամիս կրճատուի՝ F. F. I. կամ 1944 Սեպտեմբերէն առաջ արձանագրուած կամաւորներու համար՝ պայմանաւ որ իրական ծառայութիւնը վեց ամիսէն պակաս չըլլայ: Զինուորագրութենէ ազատ են նոյն զօրադասերու այն երիտասարդները որ քաղաքական տարագիր եղած են կամ վեց ամիս բանտարկուած ազգային ծառայութեան համար կամ կորսնցուցած են երկու մօտիկ ազգականները, պատերազմական գործողութեանց հետեւանքով: Վերջապէս, յետաձգում պիտի չնորհուի ընտանեկան պատճառներու, ազգ· տնտեսութեան հետ կապուած գործունէութեան մր կամ ուսումը չարունակելու համար մինչեւ 30 տարեկանը:

Այս բոլոր կարգադրութիւնները կր վերաբերին 1919 Հոկտեմբեր 1ի եւ 1923 Դեկտ· 31ի միջեւ ծնած երիտասարդներուն: Նախարարական խորհուրդը անդամ մը եւս հաստատեց թէ զինուորութիւնը պարտաւորիչ է եւ հաւասար բոլորին համար, այնպէս ինչպէս որոշուած է 1928 Մարտ 31ի հրամանագրով:

Յակոբ Սիմոնիի յիշատակին

Ուրեմն, երբեմնի եռանդուն եւ հայրենասէր Յակո՞բն ալ առ յաւէտ բաժնուեցաւ մեզմէ, հայրենի կարօտը սրտին...

Մեր տանջահար ընկերը չտոկաւ կանուխէն, մահաբեր տարիքին կը մտնէ Հ. Յ. Դ. փառապանծ ընտանիքին մէջ: 1915ի տարագրութեան հաղիւ չափահաս կ'աջտորուի ծնողքին հետ, զէպի անապատները, ուր շատ չանցած դժբախտութիւնը կ'ուղենայ կորսնցնելու հայրը, այրիացած մօր եւ փոքր եղբօր՝ Եդուարդին հետ մնալով անպաշտպան:

Թափառումին ընթացքին կը հանդիպին վրանարնակ պէտուիններու, որոնք գերելով կը տանին իրենց վրանատունը: Հոն արկածի մը չնորհիւ բախտը կը ժպտի: Հաղիւ մէկ երկու օրուան հասած, չէյխին ձին կերկ մը կուտայ, տղուն աչքի բիրը կը պատուի եւ միւսը կը կախուի այտոսկորին զէպի վար, մինչեւ ջլմունքը:

Յակոբը, ծնունդով դեղագործի զաւակ, յանդուգն ու խելոք փոքր մը կր կատարէ: Ճարպիկ ու մանագէտ վիրաբոյժի մը նման զործողութեան կը ձեռնարկէ, հօրմէն մնացած կարզ մը նախնական դեղերու ապաւինելով:

Եւ, ի՞նչ հրաշք, կարճ ժամանակի մէջ տղուն աչքը կը փրկուի անհուսափելի վտանգէն: Այնուհետեւ ոչ միայն չէյխին բարեհնամ հոգածութեան կ'արժանանայ, այլեւ կը դառնայ վրանաքաղաքին «կեավուր տոքթորը»: Օգտուելով այս առիթէն, կը նուիրուի որբերու ազատման զործին: Կը փրկէ բազմաթիւ անօթնական ընտանիքներ, անպաշտպան որբեր եւ որբուհիներ, պատսպարան ալ ճարելով:

Զինադադարին, վերադառնալով իր ծննդավայրը, Պանարմա, կր զբաղի կուսակցական զործերով: Կը սառնձնէ շրջանները կազմակերպելու հողը: Քանի մը տարի յաջորդաբար, վիշապի շրջանի պատգամ. ժողովին ներկայացուցիչ կ'ընտրուի իր շրջանէն: Մինչեւ Յոյներու հեռանալը կը մնայ տեղական կոմիտէի անդամ:

Հակառակ իր արտաքին համեստ երեւոյթին եւ վստահողջ վիճակին, օժտուած էր առողջ իմացականութեամբ եւ անշահախնդիր նկարագրով: Դիւրահաղորդ էր եւ անվեհեր: Ուրիշներուն նման յաւակնոտ չէր. արհամարհել չէր զիտեր և փոխադարձաբար կը յարգուէր: Անդիջող էր կուսակցական կամ ազգային որ եւ է ոտնձգութեան դէմ: Իր կեանքը լեցուն է յանդուգն դէպքերով ու քայլերով, Պանարմա, Յունաստան եւ այլուր:

Օժտուած էր նաեւ բանաստեղծական խմորով: Երբ զինքը ձանչցայ 1920ին, Պանարմա փոխադրուած առենս, ունէր տասնեակ մը տաղաչափեալ բանաստեղծութիւններ, սիրային եւ զանազան նիւթերու վրայ: Չեմ զիտեր, հրատարակութեան տուա՞ծ թէ ոչ:

Յունական զրաւման չրջանին զինուորական իշխանութեան կողմէ, նշանակուեցաւ զրաքննիչ նամակատան: Երջանի ընդհանուր զործիչ ողբացեալ Արսէն Արծրունիի ժամանակաւոր բացակայութեան թէ հիւանդութեան պատճառով, իրրեւ փոխ զործիչ կ'երթայ չրջանները կուսակցական կարգադրութիւններ ընելու: 1922 Մայիսին երբ կը պատրաստուէի Փարիզ զալու, խնդրեց որ բնակելի անկիւն մը տրամադրեմ իրեն: Հաղիւ չոգենաւ մտած, երկտող մը կը տառնայի.—Գնա', կարօ, գնա ազատ երկիր, ազատ ապրէ, ազատ չնչէ: Ես պիտի մնամ հոս, Ժողովուրդին մէջ, անոր հետ, անոր կողքին, ապրիմ կամ մեռնիմ»:

Անկէ ի վեր, լման 23 տարի ի զուր սպասեցի իր բարի զալուստին: Եւ ահա սեւ օր մը՝ սիրելի «Յառաջ»էն կ'իմանամ զոյժը... Այո, անմոռանալի Յակորը յարգեց իր խոստումը, կատարեց իր պարտականութիւնը, անբաժան մնալով ժողովուրդին,— Յունական ազեատալի նահանջին, նախ Պոլիս, յետոյ Մուտանիա եւ Եալովա, Յունաստան եւ ի վերջոյ Սուրիա եւ Լիբանան, որ պիտի զառնար վերջին հանգրուանը իր բզկտուած ոսկորներուն:

Հողը թեթեւ դայ վրադ, անգա՛խտ Յակոբ:

կարօ Երաւեան

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

Վիէննա, (Յառաջ).— Հայ բանուորները կ'աշխատին ընդհանրապէս կերպասեղէնի, մանարան - ներու եւ կօշիկի զործարանները: Մինչեւ այսօր չարունակ բանած են ու կը չարունակեն ներկայիս ալ իրենց սովորական ութժամեայ աշխատանքները:

Վերադարձող դերիներն ու պարտադիր աշխատանքի տարուածները զրեթէ բոլորն ալ զործի եղած են, մեծ մասը իրենց նախկին աշխատած զործարաններուն մէջ, եւ քանի մր հոգիներ ալ նոր տեղեր զտած:

Անցնող Մարտ 15ի եւ Յունիս մէկի յաւելումներով, աշխատանքի ժամերը հետեւեալ սակերն ու կարգերը ունին.— Կօշիկի ճիւղը 18էն վեր տարիք ունեցողները բաժնուած են հինգ կարգերու, այր թէ կին: Այսպէս, այրերը կը ստանան.— 18, 20.70, 23.75, 27.90, 30.60 Ֆրանք: Կիները.— 16.20, 18.65, 21.35, 25.10, 27.55: Իսկ 14էն 18 տարեկաններուն համար ժամական կը վճարուի 9էն մինչեւ 24 Ֆրանք:

Բարձր կարգերու տոկոսը չնչին թիւ մը կը կազմէ, հետեւաբար աշխատաւորութեան չափչփիչ մեծամասնութիւնը դժգոհ է թէ կարգերու բաժանումէն (առաջ 3 կարգ էր), եւ թէ ժամերու սակագինէն:

Օրինակ, առաջին կարգէն մինչեւ 5րդ կարգը 12 Ֆրանք տարբերութիւն ունի ժամական, ու բանուորը կը զարմանայ թէ՝ «Աշխատանքի Դաշնակցութեան» այս ճիւղը — «Մորթ եւ կաշի» — ի՞նչպէս իրեն թոյլ տուած է, որ «քաթէկորի»ները այսքան խոշոր տարբերութիւններ ունենան իրարմէ...:

Մանարան - կերպասեղէնի զործարաններուն մէջ մօտաւորապէս չորս կարգերու բաժնուած են ժամերու սակերը: Այսպէս, այրերը կր չահին.— 20.30, 21.90, 20.10, 19.80 Ֆրանք: Կիները.— 21.20, 20.90, 19.75, 16.20: 18էն 14 տարեկանները կը ստանան 7էն մինչեւ 20.40 Ֆրանք: Ինչպէս կը տեսնուի, այս ճիւղին եւ կօշիկին սակերը զգալի տարբերութիւն ունին: Կը յուսացուի թէ նոր յաւելում մր պիտի ըլլայ իրենց: Ապրուստի տարապայմանի սղութեան զոհ, ներկայ օրականները, մանաւանդ վարի կարգերունը, հազիւ պտուղ դրամ են: Մինչեւ այսօր, մեր քաղաքին մէջ խաղողը 35—40էն վար չիջաւ: Նոյնպէս կրակի գին ունին բանջարեղէնները:— Իրազեկ

Այրի Տիկին Ե. Ֆէրմանեան եւ որդին՝ Անդրանիկ, Տէր եւ Տիկին Օ. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ղ. Քամբարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Զ. Կիւլպատեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ռ. Պահատուրեան, Տէր եւ Տիկին Ց. Զօրզարեան, Այրի Տիկին Ն. Զօրզարեան եւ զաւակները, բոլոր իր ընտանեկան պարագաները, խորին ցաւով կը ծանուցանեն մահը՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ԶՈՐԳԱՐԵԱՆի

իրենց մօր, մեծ մօր, զոքանչին, հօրեղբօր կնոջ եւ ազգականին, որ տեղի ունեցաւ, 5 Սեպտ. 86 տարեկան հասակին մէջ: Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Շաբաթ 8 Սեպտեմբեր, ժամը 9.30ին, իր բնակարանին մէջ, 9bis R. J. J. Rousseau Sarcelles (S. et O.) ու պիտի փոխադրուի տեղին զերեզմանատունը:

Շոգեկառք առնել Gare du Nordէն առաուան 8.30ին:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒ.— Այրի Տիկին Թ. Մուրատեան եւ զաւակները, Փանէք եւ Ալիս (Մուսուլ), Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Մուրատեան (Տէսին), Այրի Տիկին Լուսիա Պետրոսեան եւ զաւակները (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Լ. Տէր Ղազարեան (Տէսին), սրտի խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն զառնաղէտ մահը, իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ աղգականին՝

ԱԲՐԱՀԱՄ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆի, որ Պէյրութի Ազգ. հիւանդանոցին մէջ կնքած է իր մահկանացուն, 44 տարեկան հասակին, 1944 Նոյեմբեր 21ին: Յառաջիկայ կիրակի, 9 Սեպտեմբերին Փոն տը Շէրիւի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանդստեան պաշտօն պիտի կատարուի աղբացեալին հոգւոյն: Կը հրաւիրուին իր չիշատակը յարգողները:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ կացութիւնն ալ անորոշ է: Ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Փիլիպէի մէջ եւ երկու հոգի սպաննուեցան:

ԲՍՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆի վարիչ պատուիրակ Պ. Վ. Մալէզեան Նիւ Եորք մեկնեցաւ Սեպտ. 1ին, իր տիկնոջ հետ: Այդ պատճառաւ, Ընդհ. ժողովը որ Սեպտ. 3ին պիտի գումարուէր Նիւ Եորք, յետաձգուած է Դեկտեմբերին: Պ. Մալէզեանի բացակայութիւնը պիտի տեւէ առնուազն վեց ամիս: Ծնոր անօրինութիւն իր հասցէն է Միութեան Նիւ Եորքի կեդր. զրասենեակը, 295 Fifth Avenue, New York, N. Y. USA:

Յրաւնասա եւ Անգլիա կը բանակցին

Արտաքին նախարարը, Պ. Պիտօ, Լոնտոն կը մեկնի վաղը, չարաթ, մանակցելու համար հինգ նախարարներու ժողովին որ պիտի բացուի երկուչաբթի օր: Քաղաքական չրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս ժողովին, որուն չնորհիւ Անգլիա եւ Ֆրանսա պատեհութիւն պիտի ունենան լայնօրէն խորհրդակցելու կացութեան մասին, եւ անգլօ-ֆրանսական զինակցութեան մը հիմերը դնելու:

Իրազեկները կը հաւատան թէ Պ. Պիտօ հետեւեալ առաջարկները պիտի ներկայացնէ.— 1. Ֆրանսա եւ միւս Դաշնակիցները պէտք է համաձայնութիւն մը կնքեն, Հռենոսի արեւմտեան չրջանը Գերմանիայէն անջատելու համար, մէկն ըլլալով Ռուրի աւազանը: Ֆրանսա կ'ուզէ տիրական դիրք մը ապահովել Հռենոսի արեւմտեան ափին հսկողութեան մէջ: Գալով Ռուրի չրջանին, կ'առաջարկէ միջազգայնացնել զայն, ենթարկելով խումբ մը պետութեանց հսկողութեան (այդ պետութիւններէն մէկը պիտի ըլլայ Ա. Միութիւնը). — 2. Գերմանիոյ իրական հսկողութեան մասին համաձայնութիւն մը զոյացնել անգլիական եւ Ֆրանսական կառավարութեանց միջեւ: Այդ պարագային պիտի դիւրանայ անգլօ-Ֆրանսական զինակցութեան վերահաստատումը:

Ֆրանսա կրնայ պահանջել նաեւ մասնաւոր վարչաձեւ մը Սարի չրջանին համար: Երկու պետութիւններու նախարարները անչուշտ պիտի զբաղին նաեւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի խնդիրներով:

Ճախոնի առուվի կոռուստներ

Ճափոնի վարչապետը խորհրդարանին առջեւ պարզեց պարտութեան պատճառները, առաջին անգամ զործածելով «անձնատուրութիւն» բառը: «Մեր նաւային եւ օդանաւային կորուստները այնքան ծանր էին որ այլեւս անկարելի էր չարունակել պատերազմը»: Նախարարը խոստովանեցաւ թէ կորնչուցած են 19 օդանաւակիր եւ 12 զրաւնաւերէն 8ը: 1277 մարտանաւերէ 684ը ընկղմած կամ վնասուած են: Ճափոն կորնչուցած է նաեւ 51.059 օդանաւեր: Անձնատուր եղած առեն մնացած էր միայն 15.886 օդանաւ: Մեծ քաղաքները աստիճանաբար քանդուեցան արտաքսէն: Սարսափելի եղան այս քանդումներուն հետեւանքները,— 2.200.000 տուներ այրած են, հարիւր հազարաւոր մարդիկ սպաննուած. ընդհ. վնասներու թիւը կը հասնի տասը միլիոնի: «Այս պարագաներուն մէջ, Ճափոնի կը մնար կա՛մ յուսալ հակառակ ամէն յոյսի եւ չարունակել պայքարը բնաջնջումի մատնելով 100 միլիոն մարդ, եւ կամ զադրեցնել պատերազմը: Որոշուեցաւ ընդունիլ Փոթսդամի յայտարարութեան պայմանները: Դաչնակից ուժերը արդէն տեղաւորուած են մեր երկրին մէջ: Աննախընթաց դէպք մըն է այս եւ ամենամեծ կացութիւնը որուն դիմադրաւելու ստիպուած է մեր ազգը 3000 տարուան պատմութենէն մը վերջ»: Վարչապետը յորդորեց անկեղծօրէն ընդունիլ պարտութիւնը եւ ապացուցանել աշխարհի թէ Ճափոնցիները հաւատարիմ են իրենց խօսքին:

× Բրիտանական զօրքը ցամաք ելաւ Սինկափուր, առանց որ եւ է դիմադրութեան հանդիպելու:— Ամերիկացիները այսօր ցամաք պիտի ելլեն Քորէա:— Զօր. Մէք Արթըր, որ Եոքահամա կը գտնուի, հանդիսաւորապէս Թոքիօ պիտի մտնէ վաղը, չարաթ, 12.000 հեծելազօրքի գլուխն ան - ցած եւ պիտի տեղաւորուի ամերիկեան դեսպանատան մէջ: Առաջին առթիւ 100.000 ամերիկեան զինուորներ պիտի մտնեն Թոքիօ: Մինչեւ մէկ ամիս մէկ միլիոն ամերիկեան զինուորներ պիտի տեղաւորուին Ճափոնի մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՑ աքսորական 100.000 Հրեաներէն 8000ը միայն վերադարձած են մինչեւ հիմա, համաձայն հրէական աղբիւրներու:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԴԱՀԻՃԸ, զոր Օպէրկ, Ֆրանսական իշխանութեանց յանձնուեցաւ Ամերիկացիներուն կողմէ: Ամբաստանեալը Հիմլէրի ներկայացուցիչն էր Ֆրանսայի մէջ եւ ամէն լիազօրութիւն կը վայելէր: Շատ ընկճուած է եւ կ'ըսէ թէ հիւանդ է:

ԼԱՎԱԼ, ՏԱՐՆԱՆ եւ ուրիշներ պիտի դատուին հոկտեմբերի սկիզբը, որպէսզի դատավարութիւնը վերջնական ընտրութիւններէն առաջ:

ԿԱԶԻ զործածութեան սահմանափակումները պիտի մեղմանան հետզհետէ: Այս ձմեռ պիտի արտօնուի կազով ջեռմութիւնը որ արգիլուած էր Փարիզի չրջանին մէջ:

100 ԿՐԱՄ ԿԱՐԱԳ կը բաժնուի Սեպտ. 6էն սկսեալ, Սեպտեմբերի GA կտրօնով: Նաեւ գինի:

40 ՀՈԳԻ ՄԵԹՈՒԱՆ եւ 33 հոգի վիրաւորուեցան թթուվիլի մօտ, ահռելի արկածի մը հետեւանքով: Զինուորական կառախումբ մը, որուն կապուած էին Էսասն բեռցած 19 վագոն - չեմմարաններ եւ երեք վագոն ալ Գերմաններ, զարնուեցաւ կիր փոխադրող կառախումբի մը: Ընդհարումը այնքան բուռն էր որ վագոնները պայթեցան եւ հրդեհ ծագեցաւ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՑ վարչապետը Մոսկուա գնաց, ջերմ ընդունելութիւն գտնելով: Այս առթիւ իրրեւ զաւակիր կ'ամբաստանուին երկու կարեւոր քաղաքագէտներ, որոնք մոլորեցուցած են եղեր թագաւորը: Վարչապետը սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցաւ սպարապետ Սթալինի հետ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի խնամակալը, Դամասկինոս արք. Լոնտոն կր հասնի այսօր: Պիտի այցելէ նաեւ Ֆրանսա:

ՎԻԷՆՆԱՆ ԱՆՕԹի է, հակառակ ձեռք առնուած բոլոր միջոցներուն: Լոնտոնի ժողովը այս հարցով ալ պիտի զբաղի:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԳԻՆ.— Տար. 750, Ցամս. 400, Յամս. 200 Ֆրանք:

Samedi 8 Septembre 1945 Շաբաթ 8 Սեպտեմբեր

ԹԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4500-ՆԴ ՀՐՋԱՆ ԹԻ. 129 — ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Շ· ՄԻՍԱՒԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ՖՐ·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Կապերը կը վերահաստատուին հետզհետէ, գաղութէ գաղութ:

Կաղն ի կաղը կ'ընթանար թղթատարը, բայց որոշ բարւոքում կը նշմարուի քանի մը շաբաթէ ի վեր: Նամակ եւ թերթ աւելի շուտ կը հասնին Անգլիայէն, Հիւս· եւ Հարաւ· Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն, Աւժերիայէն: Սուրիոյ թերթերը, որ մէկ ամիսէն կը հասնէին, դադրած են յունիսէն ի վեր: Բայց նամակները կանոնաւոր են, չնորհիւ օդային թղթատարին: Հեռաւոր Իրաքէն եւ Իրանէն ալ բարեւագիրներ պակաս չեն: Պոլսոյ հետ կապը կարկտան է: Իսկ Պալքաններուն հետ ուղղակի յարաբերութիւն չէ հաստատուած դեռ:

Գրաքննիչներն ալ մէկդի դրած են կարմիր, կապոյտ կամ սեւ մատիտները եւ դեղերը, բացի կարգ մը արեւելեան երկիրներէ:

Ուրեմն, այսուհետեւ աւելի սերտ կապեր պիտի հաստատուին միւս գաղութներուն հետ: Պիտի կրնանք հետզհետէ ծանօթանալ իւրաքանչիւրի կեանքին, հինգ - վեց տարուան ընդհատումէն վերջը: Փոխադարձաբար:

Կը յուսանք թէ Երեւանի Մշակոյթի Ընկերութեան կապերն ալ պիտի դառնան աւելի բանուկ, ինչպէս խոստացած էին:

Յարաբերութեանց վերահաստատումը եւ կանոնաւորութիւնը անշուշտ պիտի նպաստեն ոչ միայն փոխադարձաբար հաղորդուելու, այլեւ գործակցութեան եւ մասնաւորապէս Հայկական Մշակոյթի զարգացման:

Այս բոլորէն վեր, հիմա որ Հայկ· Դատ կը հետապնդենք ամէն տեղ, յարաբերութեանց վերահաստատումը պիտի ծառայէ փոխադարձաբար ծանօթանալու իւրաքանչիւր շրջանի աչխատանքին: Իմանալու աւելին - պակասը: Ծուռն ու շիտակը: Ներկայանալով իրարու իսկապէս միացեալ ճակատ, այս ճակատագրական շրջանին մէջ:

Այսպէս կամ այնպէս, նոր լոյսեր պիտի ծագին բոլորիս համար:— Շ·

ՋԱՑՆ ՄԸ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ԺՐՆԵՒ, 2 Սեպտ· (Յառաջ).— Վեց տարուան կատարեալ կղզիացումէ մը վերջ, որու ընթացքին Զուիցերիոյ հայ գաղութը իր իւղովը տապկուեցաւ, սահմանազատներու բացուիլը կրկին կեանք տալ սկսած է այս մեկուսացած գաղութին: Հայերէն թերթերու ժամանումը, հայկական ոգեւորիչ լուրերը կը խանդավառեն ցիրուցան հայրենակիցները:

Այս տեսակէտէն մեծապէս դնահատելի ձեռնարկ մը եղաւ Փարիզի Պետրոս քահանայ Քասարճեանի Լօզան եւ Ժընեւ այցելութիւնը: Ցարդելի կրօնաւորը մի առ մի այցելեց գաղութիս ընտանիքներուն, բարոյապէս մխիթարելով բոլորը:

Ուրեմն Հայ Եկեղեցին, որ բացի կրօնականէ կատարած է մեր ցեղին պահպանման եւ յարատեւման համար անդուլական դեր մը, դարերէ ի վեր, ինչպէս կը վկայէ նոյնիսկ զուիցերիացի գիտուն Քէլլէրը, այսօրուան իր յաղուածով «Նէօյի Ցիւրիխէր Ցայթունկ»ի մէջ, կը չարունակէ իր ազգային առաքելութիւնը:

Այսօր, Զուիցերիոյ հայ գաղութը տարիներէ ի վեր կազմակերպուած հայկական պատարագը վայելեց Ժընեւի Սալ Սանթրալի մէջ, որ պատշաճ կերպով զարդարուած էր: Պալէն, Ցիւրիխէն, Վալէէն, Լօզանէն բազմաթիւ հայրենակիցներ եկած էին լեռներ համար մեր պահմիկ եկեղեցիին արարողութիւնը: Կարծեմ հազուագէպ պարագայ մըն էր տեսնել Զուիցերիոյ գաղութին համախմբումը: Պետրոս քահանայ բազմաթիւ ամուսնութիւններ օրհնեց եւ կնունքներ կատարեց:

Մաղթելի է որ գաղութը այս առթիւ ի մի հաւաքուելով մէջտեղ բերէ գաղթային կազմակերպութիւն մը որուն դերը, այս բախտորոշ օրերուն կրնայ կարեւոր ըլլալ, մանաւանդ որ այս երկրին մէջ Թրքական քարոզութիւնը դրեթէ գրաւած է բոլորին սիրտերը ու միտքերը: Այս տեսակէտէն հոս չատ դործ կայ, մանաւորապէս կարդ մը Թերթերու մօտ որոնք Թրքական քաղաքականութեան ու քարոզութեանց կը ծառայեն Եւրոպայի սրտին վրայ:

Հոդեւոր հովիւը Փարիզ կը վերադառնայ մօտերս: Երանի թէ իր ցանած սերմերը ծիլ արձակեն հոս: Անշուշտ Ծնունդի ոտնակատարութեանց առթիւ ալ այցելութիւն մը պիտի վայելենք:

Թղթակից

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐ

Տօնական օրեր են Ֆրանսայի համար:

Ամէն քաղաք, մեծէն փոքր, իւրաքանչիւր դիւղ կամ աւան իր ազատագրութեան օրը ունի, ու, հաւատքով, հպարտութեամբ եւ խանդավառութեամբ կը տօնէ զայն: Ջայնասփիւռը առաւօտէն մինչեւ իրիկուն անդադար, կը փառաբանէ հերոսները,— անոնք որ կենդանի «Դիմադրականը»ը կազմեցին եւ իրենց արեան գնով մեծ հերոսականը կերտեցին... անոնք որ ապրեցան, ճգնեցան, տառապեցան եւ ի վերջոյ ինկան այդ պայքարին մէջ, յանուն պատուի, ազատութեան եւ հայրենիքի ...

Արդարեւ, ո՞վ կրնայ առանց յուզումի եւ սարսուռի անցնիլ սա քարէ նշանակներու մօտէն, պարզունակ արձանագրութիւններ, որոնք հերոսի մը, նահատակի մը անունը կը ցուցնեն, յիշելով այն վայրը ուր մղուած է անհաւասար գօտեմարտը: Ո՞վ կրնայ իր գլխարկը գլուխը պահել այդ անուններուն առջեւ: Եւ ո՞վ պիտի համարձակի հարցնել դոյնը, տարիքը, սեռը հերոսաբար մեռնողներուն: Ջէ՞ որ անոնք բոլորն ալ մեռան հայրենիքի համար:

Կամքէս անկախ պատկեր մըն է որ կը կատարեմ, շրջանէ շրջան, վայրէ վայր, փողոցէ փողոց: Ի՞նչ կը փնտռեմ: Ես ալ չեմ դիտեր: Մեր քաղաքին (Լիոն) ազատագրման տօնը կը տօնուի: Մարդիկ, բազմութիւնները, անհոգ, ուրախ դուարթ կ'երգեն, կը պարեն, կը խմեն: Կեանքը կը խայտայ, օրերը ծաղկիլ սկսան եւն.: Ազատութիւնը թեւ եւ չունչ տուած է բոլորին ու մարդկէ գինովցած են այդ ազատութեան հաւիչէն: Թափորներ, ցուցարարներ, դրօշներ դոյզդոյն, ալեծածան ամէն կողմ, իւրաքանչիւր անկիւն եւ ամէն պատուհանի առջեւ: Եւ նշանախօսքեր որ կը փառաբանեն հայրենիքը եւ անոր համար զոհուած հերոսները:

Կը դիտեմ այս բոլորը, կը հիանամ, կը խանդաղատիմ եւ կը տրտմիմ: Միտքս կը թռչի հեռուները, չատ հեռուները: Ա՛ջքիս առջեւ կը պատկերանան մեր հերոսները, մեր նահատակները: Մեր հերոսականը, մեր երկունքը, այնքա՜ն երկար եւ նոյնքան տաժանելի: Ո՞վ չափեց, ո՞վ կրնայ չափել այն ճիգը, այն ահաւոր «Դիմադրական»ը զոր ապրեցան մեր նախնիքները, մեր արի-արանց հերոսները, տաժանելի պայմաններու մէջ, ապաւինած միայն իրենց սեփական ուժին եւ յամառ ճիգին, տոկուն կամքին եւ անխախտ հաւատքին: Անոնց բռնաւորները նոյնքան արիւնածարաւ էին որքան այս օրերու Հիթլէրները: Փա՜ռք արդարութեան եւ ազատութեան համար մեռած բոլոր հերոսներուն:

Ու կը մտածեմ նորէն — եթէ տուրք էր մեր վճարելիքը, վճարեցինք բոլոր ճակատներուն վրայ: Ուր որ դինուորները կռուեցան ազատութեան համար, այնտեղ գտնուեցաւ հայորդի մը: Բոլոր հսկող արեան դետերուն մէջ հայկական արիւնն ալ խառնուեցաւ: Կանոնաւոր բանակներէն մինչեւ «Դիմադրական»ը կամ « մաքի »ն Հայ մը եղեւցաւ: Գոնէ այս անգամ պիտի վարձատրե՞ն մեր ճիգերը, մեր թափած արիւնը: Արդար չէ՞ որ մենք ալ ունենանք մեր բաժինը ազատութեան արեւէն, որուն անունով այնքան բանաճեւեր եւ խոստումներ կը հռչակուին դարձեալ:

Եղբայրութիւն, այո՛: Հաւասարութիւն եւ ազատութիւն, բոլորի՛ն համար:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ պիտի վերաքննուի մամուլի օրէնքը, կատարեալ ազատութիւն չնորհելով թերթերուն: Ներկայ օրէնքով պաշարման վիճակի մէջ է Պոլիսը եւ կառավարութիւնը կրնայ դադրեցնել որ եւ է թերթ, առանց վերաքննութեան. թէեւ չատ քիչ անգամ գործադրուած է այդ իրաւունքը:

ՊՒԶՐՈՒԹԻՆ կը հեռագրեն թէ քաղաքական կացութիւնը խախուտ է Սուրիոյ մէջ: Պայքարը կը չարունակուի կառավարութեան եւ ընդդիմադիրներուն միջեւ: Միւս կողմէ գործի վրայ են միապետականները, որոնք «Մեծ Սուրիա» կ'ուզեն ստեղծել, թազաւոր հռչակելով Անդրյորդանի էմիրը, Ապտուլլահ: Ուրիշներ խորհրդարանին լուծումը կը պահանջեն:

ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻ Հիւկո Շեթիննէս, Գերմանիոյ սեղանաւորական ջոկերէն մէկը, 40 գործադրանատէրներու հետ, անգլիական շրջանին մէջ (Ռուր): Ջերբակալութիւնները չարունակուեցան ամբողջ դիշերը: Ջերբակալուեցաւ նաեւ կուսակցութեան հռչակաւոր ախոյեանը, Մաքս Շմէլինկ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«Ոչ կուտանք, ոչ կ'առնենք»

Սարաճօղլու, Թուրքիոյ վարչապետը, կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն: «Արտաքին քաղաքականութեան մէջ մեր կառավարութիւնը կը ջանայ խոր եւ անկեղծ կապեր հաստատել բոլոր պետութեանց, մասնաւորապէս Թուրքիոյ դրացի երկիրներուն հետ: Մենք ոչ մէկէն բան կը պահանջենք, ոչ ալ բան մը տալիք ունինք ո եւ է մէկուն»: Վարչապետը յետոյ չեշտեց թէ ամուր կապեր ունին Անգլիոյ եւ Ցունաստանի հետ:

Անգլիա, Ռուսիա Պալքաններ եւ Միջերկրական

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա վճռական դիրք մը պիտի բռնէ Մ· Միւութեան հանդէպ, երբ անդամի վրայ դան Պալքաններու եւ Միջերկրականի խնդիրները, արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովին առթիւ: Պ· Պեվին, արտաքին նախարարը, չի ծածկեր իր դիտումները այս հարցերու մասին: Բայց, Լոնտոնի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ դիտել կուտան թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը միայն այն ատեն պիտի կրնայ ճնշում բանեցնել Մ· Միւութեան ներկայացուցիչներուն վրայ, եթէ վստահ ըլլայ թէ ուժ պիտի դանէ Մ· Նահանգներու պաչտօնակիցէն: Արդ, տակաւին յայտնի չէ թէ ո՛ր աստիճան զօրաւոր պիտի ըլլայ այդ աջակցութիւնը: Կը թուի թէ Անգլիա վճռած է նախ եւ առաջ ձեռք առնել իտալական խնդիրը, ինչպէս որոշուած էր Փոցտամի մէջ: Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ Մեծն Բրիտանիա նոյնքան վճռական պիտի ըլլայ Եուկոսլաւիոյ հանդէպ, մերժելով որ եւ է հողային զիջում Մորկընի դիծէն անդին, որ Եուկոսլաւիոյ կը ձգէ Խթրեիոյ թերակղզին եւ Ֆիւմէն, բայց Իտալիոյ կը վերապահէ Թրիէսթէն: Գալով Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերուն, կը հաւաստեն թէ Անգլիա չուզեր հողեր կորզել եւ համաձայն է նորահաստատ խնամակալութեամբ (Թրըսթիշիփ) վարելու զանոնք, բացի արեւմտեան Կիւրենիոյ (Ափրիկեան Տրիպոլիս) մէկ մասէն, որ Եգիպտոսի պիտի յանձնուի: Գալով Դանուբի, կ'ըսուի թէ Մ· Նահանգները եւ Անգլիա համաձայն են որ միջազգային վարչութեան մը յանձնուին եւրոպայի նաւարկելի ջուրերը: Բայց եւ այնպէս, անհաւանական չեն բուռն վիճաբանութիւններ, քանի որ ջրային փոխադրութեան այդ ճամբաները առաջնակարդ դեր ունին կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի տնտեսութեան մէջ:

⚔ Դամասկինոս արք·, Ցունաստանի խնամակալը, Լոնտոն հասաւ աչքի օր եւ պիտի մնայ երկու չաբաթ, խորհրդակցելու համար անգլ· կառավարութեան հետ: Վերազարձին պիտի տեսակցի նաեւ զօր· տր Կօլի հետ: Լոնտոնի յունական (արքայական) շրջանակները կ'ըսեն թէ արքեպիսկոպոսը պիտի խորհրդակցի նաեւ Եորկիոս Թագաւորին հետ, որ Սկովոխա կը դանուի:

Ինչպէս յայտնի է, Ցունաստան կը պահանջէ երկոտասան կղզիները (Հռոդոս եւն·), որոնք իտալիոյ յանձնուեցան Թուրքեւիտալական պատերազմէն վերջը: Ֆրանսա եւ ուրիշ պետութիւններ կը պահանջեն որ միջազգային խնամակալութեան մը յանձնուին ոչ միայն Իտալիոյ ափրիկեան գաղթավայրերը, այլեւ այս կղզիները, որոնք եգէական ծովէն կ'ելլեն Տարտանէլի մուտքին վրայ, հետեւաբար կը կազմեն ռազմավարական աքանչելի խարիսխներ արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

Միւս կողմէ, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Անգլիա կը նախընտրէ որ Տարտանէլը եւ Վոսփորը միջազգային վարչութեան մը յանձնուին, փոխանակ դառնալու ռուսական ազդեցութեան շրջան մը: Տեղական թերթ մը յիչելով այս պարագան եւ ուրիշ վիճելի խնդիրներ, հաւանական կը գտնէ որ երեք Մեծերը ժողով մը գումարեն Մոսկուայի մէջ, համաձայնութեան մը յանդելու համար: Նոյն թերթին կարծիքով, եթէ Մ· Միւութիւնը ուժ կուտայ Պալքաններու համայնավարական կամ համայնավարամիտ կարգուսարքին, զաղափարական պատճառներէ աւելի ապահովութեան հոգեր ունի: Հետեւաբար այս խնդիրները ոչ Պուքրէշի մէջ կրնան լուծուիլ, ոչ Սոֆիայի, ոչ ալ Պելկրատի, այլ միայն Մոսկուայի մէջ:

ՃԱՓՈՆԻ բանակէն 5.500.000 զինուորներ տակաւին զէնքի տակ ըլլալով, զօր· Մէք Արթըր հրամայեց անմիջապէս զինաթափ ընել զանոնք: Զօրավարը Թոքիօ պիտի մտնէ այսօր, չաբաթ, չքեղ զօրահանդէսով մը: Ճափոնական զործակալութիւնը վերջին անդամ ըլլալով հաղորդեց այս լուրը: Այսուհետեւ զործակալութիւնը եւ մամուլը, ինչպէս ամէն բան պիտի ենթարկուի դաշնակից բանակներու իչխանութեան: Ամերիկեան, անգլիական, ռուսական եւ չինական զօրագունդեր հետզհետէ կը գրաւեն Ճափոնը, որ պիտի բաժնուի չորս շրջաններու: Անոնք պիտի ոչնչացնեն Ճափոնի ռազմական ճարտարարուեստը, ինչպէս Գերմանիոյ մէջ:

ՄՈՒԹ ԽԱՂԵՐ (Նամակ խմբագրութեան)

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 Սեպտ.— «Ցառաջ»ի (թիւ 59) մէջ կը հարցնէի թէ՝ ինչո՞ւ չգային Էջմիածնի կաթ. համագումարին Հարաւ. Ֆրանսայի երկու պատուիրակները: Փարիզի Կրօնական Ընկերակցութեան կողմէ 1945 Յուլիս 6 եւ 1311 Թուական - մար նամակ մը մանրամասնօրէն կը պարզէ իրականութիւնը:

Վարչական ժողովի նախագահ Պ. Գամէր պաղտատլեան այդ նամակով խորապէս կը ցաւի որ մեր պատգամաւորները չեն կրցած մեկնիլ, հակառակ անոր որ բոլոր պատգամաւորներու վիզաները ստացած էին: Ու կ'աւելցնէ թէ՝ վարչութեան հրաժարեալ նախկին ատենադպիր եւ Ազգ. Ճակատի կեդր. վարչութեան դանձապահ Մ. Մալումեան, հակառակ իր յանձնառութեան թէ՝ «ես կը հեռագրեմ Մարսէյլ» եւայլն, իր խոստումը չէ յարգած, եւ թելադրած է Հ. Ա. Ճ.ի քարտուղար Մ. Աատուրեանին նամակ մը գրել (Յունիս 6 թուակիր) Մարսէյլի Ազգ. Առաջնորդարանին եւ ըսել թէ «կը յուսայինք որ Մարսէյլի պատգամաւորները մինչեւ Յունիս 4 Բ.ը. օր Փարիզ հասած պիտի ըլլային, Փարիզի պատգամաւորներուն հետ մեկնելու համար. դժբախտաբար մինչեւ այսօր ո եւ է մէկը ներկայացած չըլլալով, այլեւս հնարաւոր չի թուիր անոնց անցագրի ստացումը»: Ու կը յանձնարարեն որ, եթէ՝ Առաջնորդարանը կը ցանկայ չզրկուիլ իր քուէի իրաւունքէն, կրնայ, Ազգ. Ճակատի կեդր. վարչութեան կողմէ երեւան դրկուած երեք պատգամաւորներէն (Մարմարեան, Մալումեան եւ Զորմխեան), երկուքը նշանակել իբրեւ պատգամաւոր: «Ձեր ընտրած անձերու անունները հեռագրով հաղորդեցէք ուղղակի Ս. Էջմիածին: Պարտականութիւն կը նկատենք այս քանը ձեզի հաղորդել» եւայլն:

Պ. Պաղտատլեան իր Յուլիս 6 թուակիր պաշտօնագրով նոյնպէս կը յայտնէ թէ՝ քանի մը օր վերջ մեր Վարչութեան կողմէ իրեն (Մալումեանի) եղած հարցումի մը պատասխանելով, ըսաւ թէ պէտք եղածը կատարուած է: «Պատճառ մը չունէինք կասկածելու որ այդ հեռագիրը ստացած չէք: Ձենք կարծեր որ մենք թերացում մը ունեցած ըլլանք այս խնդրոյն մէջ, որովհետեւ, 1. Արտաւազդ Սրբազանէն հրահանգ ստանալէ անմիջապէս ետք, ձեզ տեղեկութիւն տուինք: 2. Ձեր պատգամաւորներուն անունները իմանալնուս պէս, պէտք եղած պաշտօնական դիմումները կատարեցինք անոնց վիզաները ստանալու համար: 3. Արտաւազդ Սրբազանէն համագումարի յետաձգման եւ նոր թուականին որոշումը իմանալէ անմիջապէս ետք, ձեզ տեղեկացուցինք»:

Ուրեմն, 1. Պ. Մալումեան յանձնառու եղած էր հեռագրելու Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. վարչութեան, որպէսզի Մարսէյլի պատուիրակները Յունիս 4ին Փարիզ գտնուին, ու չէ կատարած իր խոստումը: 2. Փարիզի Ազգ. Ճակատի Կեդր. վարչութիւնը Յունիս 6 թուակիր նամակով մը կը տեղեկագրէր թէ Փարիզի պատուիրակները մեկնեցան Յունիս 8ին, սոյն դէպոյցը ճշմարտութեան չի համապատասխաներ, որովհետեւ Փարիզի պատուիրակները Յունիս 13ին միայն կրցած են մեկնիլ: 3. Եթէ ճիշդ է որ Փարիզի պատուիրակները Յունիս 13ին միայն կրցած են մեկնիլ, ի՞նչ պատճառ կար արդեօք հանդիսանալու Մարսէյլի պատուիրակներու մեկնումին, Մարսէյլի պէս կարեւոր գաղութ մը եւ ամբողջ Հարաւ. Ֆրանսայի թեմը զրկելով իր արդար իրաւունքէն:

4. Կը դնահատենք Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը որ քաջութիւնը ունեցած է ազգու կերպով բողոքելու խորհրդային հիւպատոսին Փարիզ եւ Մայր - Աթոռ, կատարուած անարդարութեան դէմ: 5. Նկատելով որ Ազգ. Ճակատի Մարսէյլի Շրջ. վարչութիւնը որոշած է կրօնական գործերու միջամուխ չըլլալ, ինչո՞ւ այս ոտնձգութիւնը կը կատարուի ուրիշ շրջանի մը, այն ալ կեդր. վարչութեան կողմէ: 6. Պ. Մալումեանի հերքումը (Ապագայի մէջ) անբաւարար է ինքնաարդարացման համար: Հարաւային Ֆրանսահայութիւնը բացատրութիւն կը պահանջէ իրմէ ու իրաւասութիւն կուտայ Փարիզի Կրօնական ընկերակցութեան եւ Հարաւային Ֆրանսայի Ազգ. Կեդր. Իշխանութեան՝ ուժ կանդնել մեր արդար պահանջին: — Իրազեկ

Այո՞ թէ ոչ

—o—

Ջոր. տը Կօլի եւ Աչխատանքի Դաշնակցութեան միջեւ ծագած վէճը բաց պայքարի մը ձեւն առաւ հինգշաբթի օր, երբ Արհեստակցական Միութեան Ազգ. Խորհուրդը երեք օր նիստ գումարէ վերջ, որոշեց առաջարկել քուէարկուներուն որ «այշ» պատասխանեն հանրաքուէի երկրորդ հարցումին: Ուրիշ խօսքով, մերժեն լիազօրութիւն տալ կառավարութեան, այն հօթին ամսուան չրջանին համար որ պիտի տեւէ ընդհ. ընտրութիւններէն մինչեւ նոր սահմանադրութեան լրացումը: Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը կ'ըսէ թէ «կառավարութեան պետը հանրապետական սկզբունքներու հակառակ մտաւիճակ մը ցոյց տուաւ, Աչխատանքի Դաշնակցութեան ուղղուած նամակին բովանդակութեամբ: Վճռական դիրք մը բռնելով ռէֆէռանտոմի խնդիրներուն մէջ, եւ մանաւանդ իբրեւ անկարդութեան եւ արկածախնդրութեան կուսակից ամբաստանելով անոնք որ կատարեալ դերիչխանութիւն կը պահանջեն Սահմանադիր ժողովին համար եւ կը մերժեն իր սեղմիչ ծրագիրը, կառավարութեան պետը կը հաստատէ, ինչպէս իր անվստահութիւնը ժողովուրդին եւ անոր պատգամաւորներուն հանդէպ, նոյնպէս հանրաքուէին վճիռի հանդամանքը: Այս պայմաններուն մէջ, Աչխատանքի ընդհ. Դաշնակցութիւնը պարտականութիւն կը սեպէ հրաւիրել Ֆրանսացիները եւ Ֆրանսուհիները « ՈՉ » պատասխանել հանրաքուէի երկրորդ հարցումին եւ այսպէս ապահովել ժողովրդապետութեան երաշխիքները որոնց պէտք ունի Ֆրանսան»:

Տաղնապին ծանրութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ Աչխատանքի Դաշնակցութիւնը ունի 5.500.000 անդամ, եւ առջի օրուան նիստին մէջ երկրորդ ընդհ. քարտուղար մը ընտրեց, Պրնուա Ֆրաչօն (համայնավար): Բայց, հակառակ այս նոր վէճին, նախարարական տաղնապին առաջքը առնուած է, որովհետեւ բանուորական հոսանքներէն ոչ մէկը կ'ուզէ ստանձնել ներքին պատասխանատուութիւնը, ընտրութիւններէն քանի մը չաբաթ առաջ: Թէեւ զոր. տը Կոլ յայտնած է թէ թեկնածու պիտի չներկայանայ ընտրութեանց մէջ. բայց իրազեկներ կը կարծեն թէ պիտի հարկադրուի գործօն դեր կատարել ընտրական պայքարին մէջ, որ անխուսափելի կերպով իր անձին չուրջը պիտի դառնայ:

Ջախակողմեան մամուլը կը չարունակէ իր պայքարը: «Իմանի՞թէ» միչտ «յետադիմական» կը կոչէ հաստատուած ընտրական դրութիւնը եւ չրջաններու բաժանումը, պահանջելով «Համապետական Միութիւն»:

ԻՐԱՆ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆ միաձայնութեամբ վաւերացուցին Միացեալ Ազգերու դաչինքը:

1940-42ի զօրադասերը պիտի կանչուին ամեռհի առաջ

—o—

Պատերազմական նախարարը առջի օր ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարեց թէ 1936—37—38ի զօրադասերը պիտի արձակուին Սեպտեմբերի ընթացքին, իսկ 39ի զօրադասը Հոկտեմբերին: Այնպէս որ, յառաջիկայ նոյեմբերին ամբողջ Ֆրանսական զօրքը քաղաքային կեանքին վերադարձած պիտի ըլլայ, բացի գաղթային դինուորներէն որոնք առ այժմ չեն կրնար տուն վերադառնալ, իբրեւ հետեւանք փոխադրութեանց դժուարութեան: Այս զանգուածային արձակումներուն տեղը լեցնելու համար, դրօչի տակ պիտի կանչուին 1940—42ի զօրադասերը: (Երկկ հաղորդած էինք թէ որոնք պակաս պիտի ծառայեն կամ պիտի յետաձգուին): Կանչուելիք երեք դասերով պիտի ունենան 300.000 դինուոր: 1944ի եւ յաջորդ զօրադասերը պիտի չկանչուին 1946 ապրիլէն առաջ: Այսպէս կազմուած բանակը պիտի բաւէ Գերմանիոյ Ֆրանսական չրջանին գրաւման պէտքերուն համար (8 զօրաբաժին, այսինքն մօտ 300 հազար դինուոր): Հաղուստի խնդիրը պիտի կարգադրուի մինչեւ տարուան վերջը, տեղական միջոցներով եւ ամերիկեան ապրանքներով:

Գալով կին - դինուորներուն, անոնց թիւը 12 հազար է: Եթէ ուզեն, կրնան մնալ: «Մեր երկիրը մարդու պակաս ունի. եւ օգտակար է որ կիները ծառային երկրի կեանքին ամէն ուր որ կրնան»: Բռնագրաւման ենթարկուած չէնքերու խնդիրն ալ պիտի կարգադրուի: Այժմ բռնագրաւման տակ են 15.000 չէնքեր, որոնց 3271ր դինուորական: Գերման զերիներուն թիւն է 600.000, եւ պիտի բարձրանայ 1.500.000ի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԻԻՆԱԼԻ ԿՈՒԻՆԵՐ տեղի ունեցան Անթիլիաի մէջ: Սենեկալցի եւ Ֆրանսացի դինուորներու միջեւ: Թերթերը կը գրեն թէ երկու Ֆրանսացի դինուորներ զղուելի կատարած ըլլալով Սենեկալցիներու կայանին մէջ, բռնուեցան յիսնապետի մը կողմէ: Ֆրանսացիները կրակ բացին, սպաննելով Սենեկալցի մը: Ասոր վրայ 300 Սենեկալցիներ որոնք զինուած էին դանակներով, բիրերով եւ ռումբերով, փողոց թափեցան, աւարի տալով խանութներ եւ նեղելով անցորդները: Մոտաւորապէս խումբ մը մոտ սինեմա մը ուր զինուորներ եւ քաղաքացիներ կը դտնուէին: Ոռովութեանց հետեւանքով մօտ քսան հոգի վիրաւորուեցան, չորսը ծանրապէս: Գիչերը ուչ ատեն կարելի եղաւ վերահաստատել անդորրութիւնը:

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ չրջանակներէն կը հաղորդեն թէ կեղծ հազարանոցներու տաղնապին առաջքը առնուած է: Ամէն օր հազարաւոր կեղծ թղթադրամներ կը քաչուին հրապարակէն: Ձերբակալուած են հարիւրէ աւելի ամբաստանեալներ: Եթէ կեղծարարները յաջողած ըլլային քչել բոլոր կեղծ հազարանոցները, որոնց գումարը 100 միլիոն Ֆրանքը կ'անցնի, ծանրապէս պիտի վտանգուէր ազգին վարկը: Մէկ միլիոնի կեղծ հազարանոցներ չրջաբերութեան հանուած են Պոռտոյի մէջ:

ՎԱՐՇԱՒԱՑԻ չարդարարը, Քիւրթ Հէլեան - կէր, ձերբակալուեցաւ Ճափոնի մէջ, ուր կը գտնուէր 1941էն ի վեր: Ամբաստանուած է իբրեւ չարդարարը աւելի քան 100.000 Հրեաներու:

ԵՐԵՔՈՒԿԷՍ ԺԱՄՈՒԱՆ մէջ դատուելով հրապարակաւ կախուեցաւ Փրակայի քաղաքապետը, Տոքթ. Եուղֆ Փֆիցնէր: Ամբաստանեալիրը կ'ըսէ թէ մահապարտը դաւադրած էր չեխական հանրապետութեան դէմ, Գերմանիա դրկել տուած էր համալսարանին ուսանողները որոնցմէ չատեր մեռան կամ անհետացան են.: Դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ այն սրահին մէջ ուր Գերմանները հարիւրաւոր մահավճիռներ արձակած էին, միայն մէկ օրուան մէջ 141 վճիռ:

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնէն ստացանք պաշտօնական զեկոյց մը (3 Սեպտ.) որ հաղորդելով կեդր. Ֆրանսայի Շրջ. Ցանձնախումբին կազմութիւնը Օգոստոս 18ին, կը յայտարարէ.—

Նկատելով որ, դարերէ ի վեր հետապնդուած այս գործը չափազանց նուրբ է եւ անոր իրականացման համար պէտք է լուրջ աչխատանք եւ ամէն զոհողութիւն բարոյապէս թէ նիւթապէս, ժողովը ընտրած է 25 հոգիէ բաղկացած յանձնախումբ մը, որուն պարտականութիւն տրուած է յարաբերութեան մէջ մտնել Փարիզի կեդր. յանձնախումբին հետ եւ յանուն կեդր. Ֆրանսայի 20 հազար հայութեան զօրավիգ ըլլալ Թրքահայ Դատի պաչտպանութեան կեդր. մարմնին:

Ընտրուած վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէ.— Ատենապետ՝ Տոքթ. Սէֆիթեան, փոխ ատենապետ՝ Պ. Կ. Խրայեան, ատենադպիր՝ Պ. Մարկոս Շահպազեան, փոխ ատենադպիր՝ Պ. Յակոբ Շահպազեան, դանձապահ՝ Պ. Եղիչէ Փափազեան, խորհրդականներ՝ Պ. Պ. Աչքըրացեան Ս., Տայըեան Կ., Պօղոյեան Կ., Տէյիրմէնճեան Ց., Ֆէլլահեան Գ., Գեղունի Մ., Օպոզեան Ա., Մուրատեան Մ., Ա.Ճէմեան Գ., Հացագործեան Ց., Մխքայէլեան Մ., Պօյաճեան Զ., Մուրատեան Արտ., Թաղէոսեան Հ., Թավչեան Վ., Թովմասեան Գ., Պըլըքեան Ն., Ձընկըոըրեան Կ., Փափազեան Գ., Ճանիկեան Ֆ.: Երեք յարանուանութեանց պետերը պատուոյ նախագահներ ընտրուած են: Ընտրուած են նաեւ Փոնտի եւ փրոթեսթանտ յանձնախումբեր:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 4 Սեպտ. (Ցառաջ).— Սեպտ. 3ին տեղի ունեցաւ ընդհ. ժողովը: Ներկայ էր գաղութին մեծամասնութիւնը: Օրուան նախագահը, Պ. Սթամպուլեան բացատրեց ժողովին նպատակը: Ցետոյ կարդացուեցաւ յուչագիրը, հայերէն եւ Ֆրանսերէն: Ազգ. Միութեան կեդր. վարչութեան կողմէ Պ. Ազատ խօսք առնելով, պարզեց 30 տարուան ճիգերը զանազան հոսանքներու կողմէ եւ չեչտեց թէ մեր զոհողութեանց գինը պահանջելու ատենն է, աւելի քան երբեք:

Այս առթիւ եղան հարցումներ: Ընկեր Ս. Սիսլեան, բաղձանք յայտնեց որ Ամերիկայի անջատ յանձնախումբերը միանան եւ ամբողջ աչխարհի մէջ կեդր. մարմին մը կազմուի, ապահովելու համար մեր Դատին յաջողութիւնը: Ներկաներու համերաչխութիւնը կատարեալ էր, բաղձանքները եւ պահանջները նոյնը:

Անմիջապէս կազմուեցաւ 13 հոգիէ բաղկացեալ մարմին մը: Սրտանց յաջողութիւն կը մաղթենք:— Տ. Ս.

ՍԷՆԹ ԼՈՒԻՆ (Ցառաջ).— Ազգ. Միութեան մասնաճիւղի վարչութեան նախաձեռնութեամբ Սեպտեմբեր 4ին քաղաքական եւ հանրային կազմակերպութիւններէն, ինչպէս նաեւ ժողովուրդի բոլոր խաւերէն 21 ներկայացուցիչներ խորհրդակցութեան հրաւիրուած էին Հայոց Մատուռին մէջ: Լիոնի Շրջ. վարչութենէն եկած յուչագիրը կարդացուելէ վերջ, ընտրուեցաւ գործադիր մարմին մը հետեւեալ անդամներով.— Նախագահ՝ Պատ. Գարեգին Սիսլեան, քարտուղար՝ Գ. Պէրպէրեան, դանձապահ՝ Տիկին Աննիկ Գասպարեան, խորհրդականներ՝ Ց. Սուճեան, Տ. Զէքեան, Լ. Պայընտրըեան, Կ. Միքաելեան, Ց. Պալճեան եւ Ս. Ներսէսեան: Որոչուեցաւ փարիզի կեդր. մարմինին հետ յարաբերութիւն ստեղծել եւ խնդրել որ Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորներէն մէկը զրկէ, ժողովրդային մրիթինկի մը մէջ խօսելու համար: Տրամադրութիւնները բարձր են եւ մեր գաղութը պատրաստ է բարոյապէս թէ նիւթապէս իր լաւագոյնը զոհելու, յանուն Թրքահայ արդար Դատի պաչտպանութեան:— Թղթակից

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, Ցամս. 400, Եամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 9 Septembre 1945 Կիրակի 9 Սեպտեմբեր

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4501-Նոր շրջան թիւ 130 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գինն՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԱՕՍՓԸ

ԱՋՔ ԱՄԵՆԵՑՈՒՆ..

Դիւանագիտական չքախումբերը արդէն իսկ համախմբուած են Լոնտոնի մէջ, ուր կը բացուի հինգ մեծ պետութեանց արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովը, երեքշաբթի օր:

Յաղթական թէ պարտեալ, ամէն երկիր լեցուած է իր ուժերը, եւ ակնդետ կարգի կը սպասէ:

Պարտեալները անշուշտ չեն կրնար ներկայանալ առանց հրաւէրի: Անոնց դաշնագիրները պիտի մշակուին իրենց գլխուն վրայ, եւ պիտի հաղորդուին իրրեւ սուրի վճիռ: Թէեւ, բարեացակամ տրամադրութիւններ պակաս չեն, եւ շատ մը բաղձանքներ կամ դիտողութիւններ պիտի լսուին: Մանաւանդ որ, իւրաքանչիւր պարտեալ իր հովանաւորն ունի:

Այսպէս, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Հունգարիա ճարահատ ապաւինած են Մ· Մոլոթեան, Ցունաստան՝ Անգլիոյ, Իտալիա՝ Մ· Նահանգներուն, Ֆինլանտա՝ Մ· Մոլոթեան եւ Ամերիկայի եան·: Տակաւին խօսք չկայ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի մասին, որոնք գինուորական գրաւման ենթարկուած ըլլալով, երկար ատեն պիտի մնան հրամանի տակ: Փորձի ու համբերութեան շրջան մը պիտի բոլորուի, ապասելով յաղթականներու բարեհաճութեան: Թէեւ Մ· Մոլոթեան գերմանական կառավարութիւն մը հաստատեց իր գրաւած շրջանին մէջ, բայց միւս Դաշնակիցները չախորժեցան այդ նախաձեռնութենէն, եւ ձեւեր կը մտածեն, խընդիրը համախորհուրդ կարգադրելու համար:

Ուրեմն, բոլոր աչքերն ուղղուած են Լոնտոն: Բուն պատերազմիկներէն զատ, այնտեղ կը գտնուին նաեւ ներկայացուցիչները հալածական, անիրաւեալ ժողովուրդներուն: Բոլոր անոնք որ նախապէս ափ առեր էին Սան-Ֆրանչիսկօ, արդարութիւն եւ հատուցում պահանջելու համար: Սան Ֆրանչիսկօն բուն հասցէն չէր: Բայց, ո՞վ իրաւունք ունի քաշելու անձարին թեւէն, երբ գլուխը ամէն քարի կը զարնէ, ելք մը գտնելու համար:

Մարդոց յիշողութիւնը չատ կարճ է: Իսկ անոնք որ աշխարհի ճակատագիրն ունին իրենց ափին մէջ, չատոնց վարժուած են անցուդարձը մոռցուկ հռչակելու: Մանաւանդ երբ լեռներ եւ անապատներ կը տեսնեն իրենց առջեւ, փոխանակ իւղի եւ ջուրի ճամբաներու...

Այս մտահոգութեամբ էր որ, Ամերիկայի Հայկ· Ցանձնախումբերն ալ փութացին յուշագիրներ հասցնել Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, ձայն բարձրացնելով 50 ազգերու առջեւ:

Եւ հիմա, աշխարհի բոլոր հայկական համբաւներն ալ իրենց աչքերը յառած են Լոնտոն:

Ճշմարիտ լարիւրինթոս մը կը կազմէ արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովին օրակարգը: Հաւանաբար մէկ ամիս տեւէ ժողովը, իրրեւ առաջին նստաշրջան, ձեւակերպելու համար ղբէխաւոր հարցերը,— Իտալիա, Պալքաններ, Ջուրի ճամբաներ եւն·:

Անշուշտ ձեւ մը պիտի գտնուի, Թրքահայ Դատն ալ սեղանի վրայ դնելու: Եթէ ոչ երեք Ջոյներուն, գոնէ Մ· Մոլոթեան միջոցաւ:

Լոնտոնի մեր աշխատակիցը, որ 15 տարիէ ի վեր հայկական գործերու պաշտօնական ներկայացուցիչն է Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ, արդէն իսկ յուշագիր մը յանձնած է (Սեպտ· 6): Այդ յուշագրէն **3000** օրինակ ալ ղրկուած են բոլոր երեսփոխանիներուն, Լորտերուն, անգլիական թերթերուն, զանազան հաստատութեանց, բարձրաստիճան եկեղեցականներու, Բրիտանական կայսրութեան եւ Ամերիկայի Լոնտոնի գրասենեակներուն, դեսպանիներու, համալսարաններու, բաղաքական կարեւոր դէմքերու եւն·:

Գիտենք արդէն,— այստեղ ալ Ազգ· Մխութեան համապատասխան Ցանձնախումբը իր յուշագիրը յանձնեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան, ինչպէս եւ խորհրդային, անգլիական, ամերիկեան եւ չինական դեսպաններուն:

Կարճ խօսքով, հայկական մեքենան եւս լարուած է, եւ կարելի միջոցները պիտի փորձուին, որպէսզի մեր առջեւ ալ բացուին դուռները: « Դուներն յուսոյ »:

Անհրաժեշտ չէ դուշակութիւններ կատարել, այս ձեռնարկներու արդիւնքի մասին:

Բանըհինդ տարիէ ի վեր առաջին պատեհութիւնն է որ կը ներկայանայ, ճեղքելու համար Հայկ· Դատին չուրջ հաստատուած չինական պարիսպը: Որքան աւելի միակամ եւ վճռական ըլլանք, այնքան կը հարթուի ճամբան, գոնէ Ուիլսընի սահմաններն ապահովելու համար: Շ·

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

«Սովետական Հայաստանէն կ'արտատպենք հետեւեալ գրութիւնը, որ հրատարակուած է ողբացեալ գրագէտին սպանութեան 30ամեակին առթիւ, անցեալ Մայիսին: (Թերթը տպած է նաեւ Զօհրապի նկարը).—

« Ազգային ժամանակակից վաւերներէն մին», — այսպէս է բնորոշում Երուանդ Օտեանը հայ ժողովրդի տաղանդաւոր զաւակներից մէկին՝ Գրիգոր Զօհրապին, որի եղերական մահուան երեսնամեայ տարելիցը լրանում է այսօր:

Այս բնորոշման մէջ Օտեանը նկատի ունի Զօհրապին ոչ միայն որպէս խոշոր արձակագրի, այլեւ իր ժողովրդին նուիրուած խիզախ նկարագիրը ունեցող ազգային գործչի, կուռ եւ համարձակ հրապարակախօսի, մեծ նամրաւի տիրացած օրէնսդէտ - իրաւաբանի եւ վխլուն հոետորի: Սակայն Զօհրապի մնայուն վաստը անտարակոյս նրա նովելներն են, կամ գործածենք իր կերտած եւ պաշտպանած բառը, նորավէպերը, որոնցմով նա դարձաւ այդ ժանրի չգերազանցուած վարպետը մեր գրականութեան մէջ, եւ որոնք անառարկելիօրէն կարող են դասուել համաշխարհային նորավիպագրութեան լաւագոյն մոյչների չարքը:

Գր· Զօհրապը իր գրական գործունէութիւնը սկսեց վէպով, եթէ չհաշուենք մինչեւ այդ հրապարակուած կիզի կլասիկական ոճի մի քանի բանաստեղծութիւնները: Այդ վէպը՝ «Անհետացած սերունդ մը» (1886 թ·), չնաած իր թերութիւններին, ցոյց տուեց հեղինակիականաւոր տաղանդը եւ ժամանակին չատ բարձր գնահատուեց, որպէս առաջին ռէալիստական վէպ սրեւմտահայ գրականութեան մէջ: Սակայն նրա ժանրը վէպը չէր, եւ կիսատ մնացած երկրորդ վէպից յետոյ («Նարդիկ») նա այլեւս թողեց այդ ժանրը:

Զօհրապի ոյժը խոտացնելու մէջ է եւ ոչ ծաւալուելու: Իրան համապատասխանում է նրա ոճը: Երկու բառով երեւոյթը ամփոփող, վրձնի մի չարժումով ամենախուսափուկ զգացմունքները, հոգեկան ամենանուրբ ապրումներ պատկերող, սեղմ, արտայայտիչ, ճկուն եւ քանդակող մի ոճ, որ միաժամանակ պարզ է, յստակ եւ նուրբ: Դրան նպաստում է նաեւ պատկերներով մտածելու Զօհրապի բացառիկ կարողութիւնը:

Իր նորավէպերի մէջ Զօհրապը երեւան բերեց դրելու նուրբ ճաշակ, դեղեցկութիւն ղգալու եւ հաղորդելու մեծ կարողութիւն, զարմանալի ինքնատպութիւն: Այս յատկութիւնները՝ միացած դիտելու, վերլուծելու, համադրելու, խորհելու ընդունակութիւններին, մատնանշում են նրան որպէս մտածող եւ մեծ արուեստագէտ:

Զօհրապի մէջ ապրում էին արձակագիրն ու բանաստեղծը: Այս երկուսի ներդաշնակ միացումը տուեց կենսուրախութեամբ, ժպիտով, բազմերանգ զգացմունքներով եւ գղեցկութեան զգայնութեամբ թրթռուն նորավէպեր: Հանդիսանալով սուր դիտող, վերլուծող եւ ամադրող, նա գծեց իր ժամանակաշրջանն որոնու իրական (ռէալիստական) պատկերներ, այնքան ճշմարտացի, այնքան համոզիչ, եւ նրանց մէջ կարողացաւ դնել իրականութեան բոյր ունեցող, ապրուած լինելու այնպիսի պատրանք առաջացնող զգացմունքներ եւ ապրումներ, որ նրա նորավէպերը համարուել են յուշատետրից պոկուած էջեր:

Սրա մէջ է Զօհրապի մեծագոյն վարպետութիւնը, սրանով է, որ նրա փրպարները մեզ յուզում են, ստիպում են վերաերմանք ցոյց տալ, ստիպում են իրենց հետ տխրել եւ ուրախանալ, ատել եւ սիրել: Կարողանալով որսալ ժամանակի եւ երեւոյթների բնորոշ, էական գծերը, Զօհրապը դրանով չի բաւականանում. ա այդ երեւոյթները դարձնում է խորհրդածութեան նիւթ, հանում է փիլիսոփայական եւ արդարոթեան ձայներ մատնանշող եզրայանգումներ, որոնցմով սովորաբար աւարտում են նրա նորավէպերը:

(Մնացեալը յաջորդով) Մ· ՀԻՒՍԵԱՆ

ՋԱՒԱԿՈՒՄԵԱՆ ՀՈՍԱՆՆԵՐԸ յուչագիր մը ներկայացուցին զօր· տը կօի, բնտրական ձեւակերպութեանց առթիւ:— Համայնավարները կ'առաջարկեն հաւաքական ցանկով ներկայանալ հոկտ. 21ի բնտրութեանց· բնկերվարականները կը նախընտրեն որ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն իր անունով հրապարակ իջնէ, բացէ ի բաց պարզելով իր դրօշը:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ նախարարութենէն կը հաղորդեն թէ 1943ի զօրադաս մէկ տարի պիտի ծառայէ, իսկ 1944ի զօրադասը՝ հաւանաբար միայն ութ ամիս:

ԿԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԲԱԶՄԱՔԻՒ ԿՆՃՌՈՑ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Նախագահ Թրումըն մէկ օր ուշացած ըլլալով, հինգ արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովը պիտի դումարուի երեքշաբթի օր, փոխանակ երկուշաբթիի: Ժողովին գլխաւոր դործը պիտի ըլլայ հարթել Դաշնակիցներու միջեւ ծագած թիւրիմացութիւնները, դիւրացնելու համար խաղաղութեան դաշնագիրներու խմբագրութիւնը:

Լոնտոնի թերթերը կը դրեն թէ օրակարգի վրայ կը գտնուի նաեւ Իրանի խնդիրը: Այդ երկրին արտաքին նախարարը առջի օր յայտարարեց թէ Մոսկուայի եւ Լոնտոնի դեսպանները հրահանգ ստացած են բողոքել Դաշնակից զօրքի միջամտութեան դէմ: Նախարարին յայտարարութեան համաձայն, այդ միջամտութիւնը կը խանգարէ Իրանեան զօրքին գործողութիւնները՝ Հիւս· Իրանի ըմբոստութեան դէմ: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ այս խնդիրը կրնայ կարգադրուիլ, երբոնգլեւամերիկեան եւ խորհրդային զինուորները քաշուին Իրանէն, ինչպէս խոստացած են: Դաղտնիք չէ որ վերջերս վէճ մը ծագած է խորհրդային եւ Իրանեան իշխանութեանց միջեւ, ինչպէս կ'ապացուցանէ Մոսկուայի կողմէ Իրանեան կառավարութեան դէմ բացուած պայքարը:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱՎԱՃԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Պ· Պիտօ, Լոնտոն մեկնեցաւ երէկ: Նախարարական խորհուրդը անհրաժեշտ հրահանգները տուած է բոլոր հարցերու մասին: Լոնտոնի ժողովին օրակարգի առաջին խնդիրն է իտալականը: Ֆրանսա թէեւ չատ ծանր վնասներ կրեց իտալական նախայարձակումէն, բայց կ'ուզէ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել այդ երկրին հետ: Բազմաթիւ խնդիրներ կան երկու երկիրներուն միջեւ: Նախ՝ սահմանագլուխի սրբագրութիւն մը Եւրոպայի մէջ: Ֆրանսա կը պահանջէ իրեն կցել կարգ մը շրջաններ Ալպեան լեռներու արեւմտեան կողմը, մասնաւորապէս Թանտ եւ Պրիկ գաւառները, որոնք Ֆրանսայի միանալ կ'ուզէին 1861ին եւ որոնց բնակիչները ֆրանսերէն կը խօսին:

Գալով իտալական զաղթավայրերուն, Ֆրանսա պահանջներ չունի այն հողերու մասին որ Իտալիոյ կը պատկանէին Ֆաշական իշխանութենէն առաջ, ինչպէս Ափրիկեան Տրիպոլիս, Կիւրէնէա եւ Էրիթրէա, մանաւանդ որ Հռոմ դնահատելի աշխատանքներ կատարած է, զաղթականներ ղբրկելու եւ այդ երկիրները չէնցնելու համար: Խընդիրը կը տարբերի Ֆաշական իշխանութեան օրով եղած գրաւումներու մասին: Եթովպիան պէտք է անկախ ըլլայ: Ֆրանսա կը պահէ իր պահանջները Զաւխ շրջանին եւ հարաւային Թունուզի մասին որոնք 1935ին Մուսոլինիի յանձնուեցան Լաւալի կողմէ:

Հռոմէն արուած լուրերու համաձայն, Իտալիա հրաժարած է Եթովպիայէն եւ Երկոտասան կղզիներէն, բայց պիտի պահանջէ պահել ափրիկեան զաղթավայրերը,— Լիբիա, Էրիթրէա եւ Սոմալի: Ցայտնի չէ թէ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի հրաւիրուի Լոնտոն, պաշտպանելու համար Իտալիոյ շահերը:

«Էլ Ահրամ», Գահիրէի ամէնէն ազդեցիկ օրականը, կը գրէ թէ եգիպտոս ալ ձայն պիտի ունենայ իտալական հարցին մէջ, համաձայն Անգլիոյ խոստումներուն որ արուած են 1942ին: Արաբական թերթը կը յայտարարէ թէ իտալական կարգ մը զաղթավայրեր, օրինակ Ձարապուպի ովասիսը (Լիբիա), Մատովա (Էրիթրէա), Չէյլա (անգլ· Սոմալի) եւ Հարբար (Եթովպիա) նախապէս եգիպտոսի կը պատկանէին եւ Իտալիոյ յանձնուեցան առանց իրենց հաւանութեան:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը պիտի յուզէ նաեւ գերմանական հարցը, միջազգային հսկողութիւն կամ ուրիշ կարգադրութիւն մը պահանջելով Հռենոսի արեւմտեան ափին, Ռուրի շրջանին համար եւն·: Կայ նաեւ Սուրիա-Լիբանանի փշոտ խնդիրը, որ ծանր թիւրիմացութիւններ յառաջ բերաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ:

ՕՐԼԻԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ (Փարիզ) միջազգային օդագնացութեան կեդրոն պիտի դառնայ, նախապարական խորհուրդին որոշումով:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐԸ (Allocations Familiales) 25 առ հարիւր եւ աւելի չափով յաւելում պիտի կրեն Օգոստոս 1էն սկսեալ: Մանրամասնութիւնները ճշդուած չեն տակաւին:

ԵՐԵՍՓ· ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ թեկնածուները 20 հազար ֆրանք երաշխաւորութիւն պիտի ձգեն: Անոնք որ ձայներու 5 առ հարիւրէն աւելին չեն չահած, պիտի կորսնցնեն այդ գումարը:

ՆԱՑԻՆԵՐՈՒ ԳԱՂՏՆԻ կազմակերպութիւն մը երեւան հանուեցաւ Վայմարի մէջ: Դաւադիրները 600 քիլօ ուժանակ ունէին եւ պիտի պայթեցնէին ամերիկեան բանակին կենսական դիծերը: Ձերբակալուեցան քառասունէ աւելի Գերմանացիներ: Մինիխի մէջ ալ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՄՄԲ.— Պէյրութի Հայ Ձեմարանին Շրջանաւարտներու Միութիւնը կը հրատարակէ պարբերական մը, «*Ակօս*», նուիրուած Հայկ. Մշակոյթին: Առաջին թիւէն իսկ, զոր չենք տեսած տակաւին, անխոնջ բանասէրն ու հմուտ բննադատը, ընկեր Ն. Աղբալեան կը սկսի իր նոր գործը, «Պատմութիւն Հայոց Գրականութեան»: Ահաւասիկ նախաբանը, *Խօսք ընթերցողին*, այնքան եփուն եւ բնեւատիպ.—

Այս գիրքը ես չեմ գրած հմուտների համար: Ես քաւական հմուտ չեմ նրանց օգտակար լինելու համար: Նրանք աւելի թերիներս կարող են մատնանշել, քան նոր փաստեր կամ ճշդումներ գտնել այս գրութեան մէջ: «Դեռ չատ սակաւ օրեր էին իմ կեանքիս», երբ ես մի խիզախ մտածում ունեցայ· գրել Հայոց գրականութեան մի «լաւ» պատմութիւն: Այն ժամանակ ես կարծում էի, մենք մի փոքրիկ «ածու» լինելով՝ մեր գրականութիւնն այնքան ընդարձակ չէ, որ չանասէր մէկը չկարենայ ընդգրկել լայնքին ու երկայնքին: Սկսայ մի կողմից կարդալ մեր հին ու նոր գրականութիւնը, միւս կողմից կազմել Ռուսաստանի Հայոց պարբերական մամուլի — լրագիրների եւ ամսագիրների — բովանդակութեան ցանկը: Երեք տարիս անցաւ չատ արագ եւ ես տեսայ թէ դեռ ծայրն եմ ծրագրոց: Բնոյթիս եւ կեանքիս բերումով յարատեւ չեղայ, բազմակողմանի էր հետաքրքրութիւնս եւ քաղաքական կեանքը դրաւիչ եւ պարտադիր՝ իմ ըմբռնումով: «Նախ քաղաքացի եւ ապա պօէտ», այս ոգիով էի մեծացած: Երիտասարդ էի, ղեկավարուն, չէի կարող սահմանափակուիլ ու նեղնալ:

Բարեբաստիկ առիթով ես ընկայ Մոսկուա, յետոյ Պետրոգրադ: Անկէնէ ինթադրութեամբ կարծելով թէ կեանքն ինձ կարող է եւ ուրիշ ոստաններ տանել՝ ես մտածեցի ամէն երկիր ինքն իր մէջ ուսումնասիրել եւ մոլեկան եռանդով անձնատուր եղայ Ռուսաց գրականութեան, պատմութեան եւ արուեստին, միաժամանակ չարունակելով ընթերցումներս ու ցուցակագրութիւնը մեր գրականութեան: Ռուսաց իմաստասիրական գրականութեան մէջ թրթռտումիս ընթացքին ծանօթացայ Օ. Կոնտի գրական իմաստասիրութեան եւ գիտութեանց դասակարգութեան եւ խիզախեցի մարդկային գիտութիւնն ընդգրկել, մեծ խոստոյէրի մշակած կարգին հետեւելով: Մտայ ուսողական եւ բնական գիտութեանց բաւիղների մէջ եւ հազիւ նրանց հիմունքներին տիրացած՝ ընկերական գիտութեանց մէջ մխրճուեցայ, որ ըստ Կոնտի պսակն էր գիտութեանց: Եւ այս ամէնի հետ միասին պէտք է օրապահիկս չհոգի ...

Ցեղափոխական չարժումը դուրս հանեց ինձ իմ ակօսից· տարուբերուեցայ կեանքի ալիքների հետ, բայց եւ հետամուտ մի կողմից մեր գրականութեան, միւս կողմից հանուր գիտութեանց: Սակայն կեանքն անողոք է եւ չի նայում մեր սրտին ու տենչերին: Սիրել պէտք է լաւին: Համոզութիւնը պահանջում է անձնուէր նեղացում: Կեանքը բազմազան էր, գրաւիչ, իսկ հանուր գիտութիւնը լայն ու համայիչ: «Սուրը չթողեց, որ երգիչ դառնամ, երգը չթողեց, որ մարտիկ դառնամ»: Ես կ'ուզէի այնպիսի մի համոզութեան տիրանամ, որ հայերէն ամէն գիրք ու թերթ կարդացած լի նեմ: Ձհասայ իմ ուզածին. թէեւ տարիներ աշխատեցայ կեանքիս ներքին չափով: Աստանդական կեանքիս ընթացքին աշխատեցայ անտես արածս գրքերն ու թերթերը նայել· ամէնին հասնիլ չկարողացայ: Կենսական եւ գրական նոր խնդիրներ առաջս ելան, այս ու այն գիտանքս խորացնելու պահանջն ունեցայ, մտաւորական ճիգս ու եռանդս չհայրօրէն ծախսեցի եւ տեսայ թէ լաւագոյնին ձգտելով՝ լաւին չհասայ: Շատ բան խմացայ, բայց ոչ հիմնովին: Գիտութիւնները ինձ անունդ դարձրի, մինչդեռ պէտք էր նրա մի ածուն մշակէի: Ուրիշ վայելքներիս զուգահեռ՝ գիտութիւնն ինձ համար վայելք եղաւ՝ փոխանակ պարտիք դառնալու: Հայոց գրականութեան «լաւ» պատմութիւնս կորչում էր մուժի մէջ եւ տեսնում էի թէ նրա բարձունքին ես չեմ հասնելու. կեանքս ու հոգիս չատ էին չեզում այդ ու ձախ: Միշտ չարունակելով մերձաւոր հետեւիլ մեր գրականութեան՝ ես ներքուստ, զղուշի հաշուում էի արդէն այն մտքի հետ թէ իմ լաւ օրերի խիզախ մտածումը իրանալու չէ երբեք:

Առագաստ բացած լայն ծով է մտնում խիզախ պատանին,
Մի խաբխուլ նաւակ ափին կապում է անզօր ծերունին:

Շիլլերի այս երկտողն իմ կեանքի պատմութիւնն եղաւ: Մեր գրականութեան գիտական եւ համառօտ «լաւ» պատմութիւնս իմ լաւ օրերի հետ զարձաւ մի յուշ ու մշուշ ...

Այսպէս նկուն՝ հաշտուած էի կացութեանս հետ, որի պատասխանատուն ես էի անշուշտ, երբ Համազգային Ընկերութեան Պէյրութի ճիւղն ինձ առաջարկեց հրատարակչին դասախօսութեանց մի չարք նուիրել Հայոց գրականութեան: Դժկամակեցայ· գիտէի, որ պահանջիս չափով հմտութիւն չունիմ, որ պէտք եղած գրքերը մէջտեղ չկան, որ գրադարաններ թափառելու սիրտ ու ժամանակ չունեմ, որ նոր ճիգեր անելու վիճակի մէջ չեմ, ուստի եւ ծանր երեւաց ինձ այն բեռը, որ ուզում էին դնել յոգնած ուսերիս: Բայց պէտք էր տեղի տալ բարեկամներիս թախանձանքին: Մտածեցի. ունկնդիրներս համառներ չեն եւ ոչ համոզութեան հետամուտ. նրանք ուզում են մի զաղափար կազմել Հայոց հին ու նոր գրականութեան մասին. այդքանը տալ կարող եմ. յիշեցի հին խօսքը, որ ասում է. «կոնդերի մէջ մինը չորեքշաթի տուաւ՝ ասին փահլեւան է». անտեղեակ ունկնդիրներիս համար ես բաւական համոզութիւն ունեմ — փորձենք, ասացի. եւ յանձն առայ:

Փորձն յաջող անցաւ: Ես աշխատեցայ մեր հին գրականութիւնը մատչելի գարձնել ունկնդիրներիս եւ տեսայ, թէ յաջողած եմ, քանի որ անձամբորյթ լսեցին եւ գոհ մնացին: Մտածեցի թէ հարիւրաւոր ընթերցողներ կան, որ կարող էին նոյն գոհունակութեամբ ունկնդրել խօսքիս, եթէ հնար ունենային. ուստի աւելի վստահութեամբ ընդունեցի Համազգային Ընկերութեան առաջարկը՝ դասախօսութիւններս գրի առնելու: Համոզութեան համար չէ, որ պիտի գրեմ, մտածեցի, եւ համարձակութիւն եկաւ վրաս գրիչ չարժելու:

Ահաւասիկ ես եւ իմ գիրքը. մենք յաւակնութիւն չունինք: Նպատակս է իմ ունեցած քչով գոհացնել բնաւ չունեցողին: Գիտեմ, որ չատ բան պակասում է ինձ. համոզումներին կը մնայ չտկել ու լրացնել: Եթէ կարենամ իմ ընթերցողին սիրել տալ մեր հին ու նոր գրականութիւնը՝ գրանով արդէն ես գոհ կը մնամ: Հնար չունենալով մի համառօտ ու գիտական պատմութիւն գրել մեր գրականութեան՝ պիտի աշխատեմ մի կենդանի պատկերը գծել այդ գրականութեան եւ իր պատմութեան: Բայց հիմա, որ վերջնապէս պիտի թափեմ իմ հին բայց սիրելի երազը Հայոց գրականութեան մի «լաւ» պատմութեան, այս նոր գործի չէմքին պիտի խօսիմ թէ ինչ էի հասկանում «լաւ» ասելով եւ թէ որքան միամիտ ու խիզախ էի, կարծելով թէ հնարաւոր է այդպիսի մի պատմութիւն գրել մեր պայմաններում:

Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ

ՈՒՌ... ՌՈՒՄ... ՌՈՒՄ...

Քրուիքը կ'ոռնայ, կը սուլէ, կը տքայ ու փքայ ... Անոր բարձրաբերձ ծխնելոյծները, ցածլիկ ամպերուն մէջ կը փսխեն իրենց մահաբոյր մուխն ու ծուխը, որոնք կ'երթան ու կը հատնին հեռո՛ւն, հեռուն անծայրածիր հորիզոնին մէջ: Բարաններըը կ'եզլեն ու կ'իջնեն համաչափ ու համաբախ իրենց ծանրութեան տակ, կը ճզմեն ու կը ճլալեն, ձեւ ու կերպարանք կուտան չիկացած երկաթին: Քսան ներորդ դարու քաղաքակրթուած մարդը իր մահացու զէնքերու ամէնէն կատարեալը եւ ամէնէն աւերիչն է որ կը դարբնէ ...:

Սիբան, քոյր իմ, կեցած ես դուն հոն, մեքենաներու թոհ ու բոհին մէջ, անոնց հոգեհան եւ աղմկարար ճիչը ականջիդ: Սթալինօն հոգւոյդ մէջ, սիրելիներդ, հայրդ, մայրդ, երազանքդ սեւեռած քան գարուններուդ տիրապետող երազ արքայիդ եւ անոր երեսմնի համբոյրներու խանձը չրթներուդ, հայրենիքի տենչն ու կարօտը հոգւոյդ խորը, կը սեղմես կոճակին վրայ, կր հրես մզլակը որ մարդակեր մեքենան դուրս թափէ հազար ու հազար մահուան գործիքներ:

Ցուրտ է, Սիբան, ցուրտ: Սառն հովը կր պարէ չուրջդ, ցնցուխներուդ հետ կը դիրկընդխառնուի, քեզի կը փաթթուի, կր համբուրէ քեզ, կը խածնէ այտերդ եւ անոնց թուխութեան մէջ կը խառնէ ցուրտ ձմրան հրապուրիչ կարմիրը: Հայաստանի քնքոյշ վարդ, ասկէ տարիներ առաջ քուքոյրերդ տարին դէպի անապատ եւ հիմա բարբարոսութեան առակ նոյն մարդիկ պոկեցին քեզ եւ բերին հոս ... բերին Քրո՛ւիքը, անիծեալ Քրուիքը: Գիտեմ, անօթի ես, բոկոտն ու թշուառ, մեքենաներուն սեղմումին հետ ակռաներդ ուժգնին կը սեղմես, կուլ կուտաս բարկութիւնդ, դղալ մը չողդամ ապուրիդ հետ կուլ կուտաս արցունքդ յորդառատ ... Ցորեկդ է տանջանք, գիշերդ տառապանք, աղքատիկ փոքր մահիճիդ վրայ ընկողմանած, հայրենի տան փարթամութիւնը վերյիշելով, Հայուհիի հպարտութիւնը հոգւոյդ մէջ լացիր եւ արտասուեցիր անվերջ ...:

Մարդիկ անդութ են, վայրագ են, Սիբան, քեզ չխղճացին, չօժանդակեցին: Մազերդ բռնած քաչքչեցին քեզ հոս ու հոն, հրմչտկեցին անվերջ, եւ ոչ մէկ վայելք քեզի թողլատրեցին: Եւրոպայի զաւակ ճերմակ մարմինով սեւ հոգի մարդիկ գիշերդ մղձաւանջի եւ ցորեկդ թիարանի փոխեցին: Արիական ցեղի դու արի զաւակ, արիական ցեղի անարի մարդիկ բարբարոսաբար քեզ չարչրկեցին:

Ուո՛ւ... ուո՛ւ.... ուո՛ւ.... Ահագանդ է, Սիբան, չուտ փախիր, քոյրիկ: Գիտեմ իրաւունք չունիս բարձրադիր ապաստաններուն (Hoch Bunker) մէջ, կուրծքիդ OST մր կայ, անոնք գրած են այդ իրերու նախատինք, բայց անոր տակ քու հոգիդ հպարտ, Հայուհիի վսեմ սիրտդ կ'ուռի, կը յորդի ...:

Ուո՛ւ.... ուո՛ւ.... ռո՛ւմ, ռո՛ւմ: Շուտ փախիր, Սիբան, եւ լաւ պահուըռէ: Հաչուեյարդար է այս ... Արցունքիդ կաթիլները չոգեցած եւ բարձրացած վեր, մինչեւ ամպերը, կարծես անոնց բախումէն փրթած ահարկու կտորներ վար կը թափթփին ... վերը չարժում կայ: Կը շրջին ան-վերջ, վար կը տեղացնեն անվերջ պայթուցիկները մահացու, անխնայ, ամէն տեղ: ... Տե՛ս, ինչպէս կը խորտակուի բոլորը, ինչպէս կ'ըլլայ այդ բոլորը գետնին հաւասար ... Ամպերը կ'իջնեն վար, իսկ փոշին ու ծուխը կը բարձրանան վեր, կրակը կը ծուարէ երկնքին եւ իրենց միջեւ ...

Մահն է, Սիբան, մահ եւ ջարդը ... Աւերակ եւ կոտորած:

ԱՒ. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑ

Զօրաշարժը

Վեց տարի առաջ, ճիշդ այս օրերուն յանկարծ ձայն մը, — Պատերազմի ձայնը,— ոռմբի մը պէս պայթեցաւ: Ազատութեան պաչտպան այս ժողովուրդը ըմբոստացաւ դրօշակր ձեռքը·

— Հայրենիքը վտանգի տակ է ...

Քաղաքակրթութեան այս օրրանը, Փարիզ, յանկարծ արտակարգ երեւոյթ մր առաւ: Երբեմնի իր լուսաշող պողոտաները փոխեցին իրենց դիրքերը: Պատկերները տարբեր գոյն ստացան: Ժողովուրդը դարձաւ լուռ եւ անժպիտ: Փողոցներու, թատերասրահներու, զբօսավայրերու խանդավառ մթնոլորտր իւղահատ լապտերներու պէս մարեցաւ: Այս բոլորին հետ՝ սակայն, մէկ բան միայն կը տեսնուէր, որ ձեւ ու մարմին առած՝ կը սաւառնէր ամէն կողմ: Ամէն տուն, ամէն բոյն:

Ո՞վ կրնար նկարագրել պատկերը այդ օրուան Փարիզին:

Զօրաշարժի հետեւեալ առաւօտը, ամէն օրուան պէս դուրս կ'ելլեմ, կր դնեմ թերթ մը եւ կը չարունակեմ ճամբաս: Սակայն երկուան անհոգ, ժպտուն դէմքերը չէի տեսներ: Ամէն կողմ լուռ, ամէն կողմ սեղմ, ամէն կողմ հանդարտ:

Թաղիս թաղապետարանը գորշ աղաւնիի մը նման թառած է լայն հրապարակի մը վրայ: Դրանը առջեւ հսկայ բաժմութիւններ կեցեր ազդեր կը կարդան: Ես ալ կր կենամ: Օրուան կարգախօսէն գատ ուրիշ բան չես գտներ:

— Հայրենիքը վտանգի մէջ է ...

Կ'անցնեմ ուրիշ փողոց մը: Պատկերը նոյնն է: Նոյնն է ամէն կողմ:

Այս ժամուն, ուր արեւը հազիւ սկսեր էր ոսկի չողերը ցրուել մայրաքաղաքին վրայ, ահա ուրիշ պատկեր մը: Մարդիկ իրենց կաղարգել դիմակներով, պատերազմական պայուսակներով լուրջ եւ արհուն: Զբօսակառքերը կանգ առին: Միայն պատերազմական մեքենաները չարան չարան կ'երթան ու կուգան: Ահա ամէն փողոցի մէջ դուռներ կը ճռնչեն ու, այդ տուներէն պայուսակներն իրենց կոնակը, երիտասարդներ դուրս կ'ելլեն, կ'ելլեն ուրիշներ ալ: Համբոյր եւ մաղթանքներ: Կ'աճապարեն, կը վազեն, կը միանան իրենց զօրաբաժնին ու կը պատրաստուին:

Եւ ահա զօրաշարժը սկսաւ:

Պողոտաներուն վրայ ուրիշ բան չես տեսներ եթէ ոչ զինուոր: Նուագախումբերն իրենց ոգեւորիչ եղանակներով յոյս եւ կորով կը ներշնչեն բոլորին: Ու բանակը կր քալէ յաղթանակի երգ մը չրթներուն:

Եւ ահա իրենց զինուորական հագուստներուն տակ, հրացաններն իրենց ուսերուն՝ կր տեսնեմ սեւ աղուորիկ աչքեր,— Հայու աչքեր:

— Հէ՛յ մնաս բարի, մնաս բարի, կը պոռան մէկ երկուքը անոյշ ժպիտով մը:

Ուժ կ'առնեմ: Աւելի կր մօտենամ: Մեր Թաղի Մարչգեան եղբայրներն են, Սենեքերիմն ու Սեդրակը: Որքա՞ն աղուորցեր էին այդ իրենց հագուստներուն տակ:

Անդին ուրիշ դէմքեր: Նոյն աչքերը կը փայլին անոնց յանքերուն տակ: Յովհաննէս Տէր Մինասեանն ու մեր Սարգիս Էֆխանեանն են: Ինչե՛ր չեմ կարդար անոնց բոցավառ աչքերուն մէջ: Ու դեռ երկարե՞մ չարքը այն միւս սեւ աղուորիկ աչքերուն, որ չէի ճանչնար եւ որ կը ժպտէին ու կ'անցնէին իրենց ֆրանսացի եղբայրներուն հետ՝ երգ մը չրթներուն.

— Ցառա՛ջ հայրենիքի զաւակներ ...

Այդ օրը առաջին անգամ ըլլալով, Փարիզ կ'ապրէր պատերազմի սեւ չուքին տակ:

Ու աշխարհն ամբողջ կր գտնուէր արիւնի ապագայ հեղեղի մը առջեւ՝ որ արդէն սկսեր էր փրփրիլ եւ յորդիլ:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Ա.Թ.Է.Ն.Ը.Ի.Ն կը հեռագրեն թէ 8000 ոստայնանկներ գործադուլ հռչակած ըլլալով, թիւը 12.000ի բարձրացաւ երէկ: Ա.Թ.Է.Ն.Ք.Ի մանարանի 3000 բանուորներն ալ կը սպառնան գործադուլ հռչակել: Բանուորները յաւելում կը պահանջեն, բաւական չգտնելով օրական 4—5 շիլինը:

Մ.Է.Կ Մ.Ի.Լ.Ի.Ո.Ն Տ.Ո.Ւ.Փ Կ.Ե.Ղ.Ծ Շ.Ա.Ա.Ո.Ց հրապարակ հանուած է Ֆրանսայի մէջ: Ամերիկեան կեղծ տուփերը չինելով, ծխախոտի տեղ տաշեղ եւ յարդ կը լեցնեն եւ կը ծախեն հասր 100—120 ֆրանքի: 30.000 տուփ ձեռք անցած է, իսկ 60.000 ծախուած է արդէն Փարիզի մէջ:

ՀԱՅՏՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ...

ՆՈՒՀԱՆ ՄԱՏՎԵՈՍ

Ես ձեզ կը հարցնեմ, ո՛չ թէ որպէս հրապարակագրի, այլ որպէս հայ մարդու, որ ինքնին ներկայացնում է հասարակական մի խաւ, որ ունի իր ուրոյն պահանջները, իր ուրոյն ցաւերը, իր ուրոյն ձգտումները։ Ես ձեզ կը հարցնեմ, որպէս ներկայացուցիչ այն խաւի, որ ամենից շատ է տուժում ներկայ անկարգ կացութիւնից, որ ամենից շատ է զրկուած ապրելու նորմալ պայմաններից, որ ամենից շատ է ենթարկուած ամէն տեսակ կեղեքումների, ես ձեզ կը հարցնեմ, ինչպէ՞ս է, որ մեր մամուլը, որ մեր հասարակական կարծիքի արտայայտիչն է, որ մեր հասարակական կարծիքի ներկայացուցիչն է, ինչպէ՞ս է, որ մեր մամուլը այդքան քիչ է զբաղւում մեր գիւղացիական հարցով։ Ինչպէ՞ս է, որ մեր մամուլը այդքան քիչ է զբաղւում մեր գիւղացիական կեանքի ուսումնասիրութեամբ։ Ինչպէ՞ս է, որ մեր մամուլը այդքան քիչ է զբաղւում մեր գիւղացիական կեանքի ներկայացուցչ

մարդիկ են, որոնք հանդէս են բերած ներքին մեծ ուժ, աշխատանքի հերոսութիւն եւ ճշմարիտ մարդկութիւն:

Պատերազմի շրջանին սովետահայ արձակը հարստացած է նոր գրողներու գործերով,— Հ. Մկրտիչեան, Վ. Անանեան, Վ. Խեչումեան:

Չեկուցանողը այս առթիւ չերմապէս կը գնահատէ Դ. Դեմիրճեանի պատմավէպը, «Վարդանանք», որ կը նկարագրէ հայ ժողովուրդի պայքարը պարսիկ բռնապետութեան դէմ, Ե. դարուն, դէմառութեամբ Վարդան Մամիկոնեանի, «Այս երկի արժէքը այն է որ կրօնական կեղեւի մէջէն երեւան բերելով ժողովրդական չարժման հասարակա - քաղաքական բովանդակութիւնը՝ հեղի - նակն ստեղծել է գրական մեծածաւալ մի երկ, որին վիճակուած է արժանի տեղ գրաւել պատմական ընտիր վէպերի չարքում»:

Նոր լոյս տեսած է նաեւ Ստեփան Զօրեանի պատմական վէպը, «Պապ Թագաւոր», ուր հեղինակը կը պատկերացնէ «Երիտասարդ Պապ Թագաւորին պայքարը այն նուաճողական, ճնշող քաղաքականութեան դէմ որ մղում էին Հայաստանի պետականութիւնն ու կուլտուրան (մշակոյթ) ջնջել նկրտող հարեւանները՝ Պարսկաստանն ու Բիւզանդիան»: Չեկուցանողը այս գործն ալ կը գտնէ շատ գնահատելի, «դասակարգային փոխ - յարաբերութիւնների ճշմարտացի նկարագրութեամբ, մարդկային բնաւորութիւնների եւ տիպերի կերտման բարձր վարպետութեամբ»:

Պատմական վէպ մը գրած է նաեւ Նաիրի Զարեան, «Աբա Գեղեցիկ», պատմա - դիցաբանական ողբերգութիւն մը, «որի մէջ բանաստեղծը մեծ վարպետութեամբ պատկերում է հայ պետական - նութեան ծնունդը Ուրարտուի պետութեան ու կուլտուրայի հիման վրայ»:

Գնահատելի նուաճումներ կատարուած են նաեւ հայկական թատերգութեան ասպարէզին մէջ: Վերջին տարիներս բեմադրուած են Դ. Դեմիրճեանի, Ն. Զարեանի, Տ. Հախումեանի, Ա. Գուլլակեանի, Վ. Վաղարշեանի եւ Արաքսմանի նոր խաղերը: Նշանակալից կը համարուի Վ. Վաղարշեանի «Վանքաձոր» տրաման որ կը ներկայացնէ կոլտնտեսական գիւղը պատերազմի օրերուն:

Ռուսերը կը պահանջեն իրենց խաղախացիները

Զօր. Կոլիքով, Մ. Միութեան Հայրենադարձի Յանձնաժողովին նախագահը, գանգատեցաւ թէ Գերմանիոյ անգլիական եւ ամերիկեան չրջաննեռու զինուորական իշխանութիւնները արգելքներ կը յարուցանեն, խորհրդային քաղաքացիներու վերադարձին դէմ: Զօրավարը անցեալ Յունիսին ալ գանգատած էր թէ Անգլիացիները գէշ կը վարուին ազատագրուած Ռուսերուն հետ, վատառողջ վայրերու մէջ կը տեղաւորեն զանոնք եւ կ'ուշացնեն անոնց վերադարձը: Այս անգամ, յայտարարութիւն մը ուղղելով Մոսկուայի գործակալութեան, զօր. Կոլիքով ըսաւ թէ անգլեւամերիկեան իշխանութիւնները թոյլ չեն տար որ խորհրդային պաշտօնեաները մտնեն ռուս գերիներու եւ աքսորականներու կայանները, թէ «գերմանական ծառայութեան մէջ գտնուած ֆաչական տարրերու մնացորդները քարոզութիւններ կը կատարեն խորհրդային քաղաքացիներուն մէջ, որպէսզի արգիլեն անոնց վերադարձը»:

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» այս առթիւ պրպտումներ կատարած ըլլալով անգլեւամերիկեան զինուորական չրջանակներու մէջ, դիտել կուտայ թէ անոնք համոզուած են որ Ռուսերը Կէվիէուի (նախկին Չեկան) գործակալներ կը դրկեն իբրեւ հայրենադարձի պաշտօնեաներ եւ կ'օգտուին կացութեան խառնակութենէն, ձերբակալելու համար Մ. Միութեան վաղեմի թշնամիներէն չատերը,— Թրոցքիականներ, Սպիտակ Ռուսեր, ցարականներ եւն: Այս պարագան իմանալով, չատ մը գերիներ եւ աքսորականներ Դաշնակիցներու պաշտպանութեան դիմած են: Այս փափուկ հարցի մասին քաղաքականութիւն չէ ճշդուած եւ զինուորական իշխանութեան պաշտօնեաները խնդիրը ձեռք առնելով, երբեմն չանացած են այդպիսի անձերը հետեւ պահել ռուսական ձեռքերէն:

Այս տեղեկութիւններէն վերջ, ամերիկեան թերթը կը գրէ թէ զօր. Կոլիքով իր յայտարարութեան մէջ մանաւորապէս յիշած է որ «Սպիտակ Ռուս մը, Մինքովիչ, խմբակի մը գլուխն անցած՝ ամէն տեսակ արգելքներ կը յարուցանէ խորհրդային քաղաքացիներու վերադարձին դէմ»: Զօրավարը խօսած է նաեւ Ուկրայնացի ֆաչականներու գործունէութեան մասին: «Տակաւին 150.000 խորհրդային քաղաքացիներ Լիխտենշտայէն, Լսթոնիայէն եւ Սպիտակ Ռուսաստանէն կը գտնուին բրիտանական եւ ամերիկեան չրջաններու կայաններու մէջ: Այդ կայաններուն վարիչներն են այնպիսի մարդիկ որոնք ծառայած են գերման բանակին մէջ»:

Մինչեւ Սեպտեմբեր 1 հայրենիք վերադարձած են 5.115.709 խորհրդային քաղաքացիներ, որոնց աւելի քան երկու միլիոնը յանձնուած են անգլեւամերիկեան իշխանութեանց կողմէ:

Տհսիճի ազատագրութեան տարեդարձը

ՏԷՍԻՆ, 4 Սեպտ. (Յատուկ).— Աչխարհաւեր պատերազմի չայտարարութեան թուականէն ճիշդ վեց տարի վերջ, 2 Սեպտեմբերի կիրակին, խրախճանքի եւ ոգեւորութեան օր մը եղաւ Տէսինի համար: Իր ազատագրութեան առաջին տարեդարձն էր եւ Դիմադրական Ճակատ ձեռք ձեռքի տեղական իշխանութեանց, ընկերվարականներու, համայնավարներու, բանուորական սէնտիքաներու եւ ղինուորական զանազան միութեանց՝ Չանք չէր խնայած արժանավայել կերպով տօնելու զայն:

Շաբաթ իրիկուն ժողովրդային պարահանդէս սարքուած էր. իսկ կիրակի թափոր մը տեղի պիտի ունենար, որուն հրաւիրուած էին Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը եւ 1939—45ի Հայ Ռազմիկներու նորակազմ կազմակերպութիւնը:

Առաւօտուն, արտակարգ եռուզեռ մը կը նշմարուէր ժան-ժորէսի պողոտային վրայ: Շատեր կ'ուղղուէին որոշուած հաւաքավայրը: Հայ ռազմիկներ եւս, երէց թէ երիտասարդ, խմբովին կ'ուղղուէին դէպի ժամադրավայր: Ճաշախ սովորութիւն է յիչել մեր անճշդապահութիւնը. սակայն այս անգամ մեր խումբերն էին որ չարգելցին ժամադրութիւնը: Ժամ մը վերջ միայն հոն հասաւ կազմակերպիչ յանձնախումբը եւ անմիջապէս լծուեցաւ թափորի կազմակերպումին: Ընկեր Փիլոս, ծխամորճը բերնին, լայն ու զոհունակ ժպիտով իր խումբը կը դիտէր: Յովսէփ Զաւուչ, առոյգ կեցուածքով հայկ. եռագոյնը պինդ գրկած, դրօչակիրի իր անխախտ հաւատքով, անհամբեր կը սպասէր մեկնումի պահուն: Կարծես այդ բոլէին երիտասարդական ուիւն մը կը հոսէր իր երակներուն մէջ: Քիչ անդին, նորակազմ Ռազմիկներու Միութեան նախագահը, տենդագին եւ փութկեան, այ ու ձախ հրամաններ կ'արձակէր, իր խումբը կարգի բերելու մտահոգութեամբ: Կազդուրիչ կր տեսարաններ որ պահ մը մեզ կը փոխադրէր մեր հայրենի երկիրը:

Վերջապէս թափորը յառաչ չարժեցաւ, ֆանֆարին ուղեկցութեամբ: Մեր երկու խումբերը մնացին Ֆրանսական խումբերուն մէջեւ: Գերիներու խումբին մեծ մասը Հայեր էին:

Ամբողջ պողոտային երկայնքը հետաքրքիր - ներու բազմութիւն մը: Տուներէն եւ խանութներէն Ֆրանսական ազգային դրօշը կը ծածանէր: Ամէն կողմէ ժպիտներ ու խանդավառ ծափեր: Ամէնուն ակնարկը, կամայ թէ ակամայ, կը յառէր դէպի հայկ. եռագոյնը, որ պճնուած ոսկեթել տաւերով, վեր ի վեր կը ծածանէր խումբերու առջեւէն, Ֆրանս. դրօշին հետ, նոյնքան հպարտ եւ վառ գոյներով վայելուչ: Ֆրանսացիներու չբթներուն վրայ կը դրոչմուէր «Les Arméniens»ը, զարմանքի ու գնահատութեան արտայայտութիւններով: Բացի մեր եռագոյնէն, աչքի կը զարնէին նաեւ հայ Ռազմիկներու նորակազմ Միութեան ցուցատախտակը եւ մանաւանդ ծաղկեփունջը՝ ամէնէն ներկայանալին ու խոշորը:

Մեր խումբերը, կարգապահ եւ հպարտ կը հետեւէր թափորին, որ քիչ վերջ կը հասնէր Անծանօթ Զինուորին յուչարձանին առջեւ:

Դրօչակիրները կը փութան առաջ, կը գետեղուին ծաղկեփունջերը եւ կը կարդացուի Տէսինի պատերազմի զոհերու ցանկը: Վայրկեան մը երկիւղած լռութիւն անոնց յիչատակին համար: Այդ ցանկին մէջ կային երեք հայ զոհեր, որոնց մին՝ տարաբախտ կարապետ Տէր Պողոսեանը: Դժբախտաբար սխալ կարդացին այդ անունները, հապճեպ կարեւի եղաւ Տէր Պողոսեանի անունը գաւտրոչել, իսկ մնացեալ երկուքին ինքնութիւնը մնաց անորոշ: Ցետոյ արտասանուեցան ամփոփ ճառեր եւ հանդէսը պաշտօնապէս փակուած յայտարարուելով ժողովուրդը ցրուեցաւ:

Գ. Պ.

Ճափոնի գրաւումը

Զօր. Մէք Արթըր Թոքիօ մտաւ չարաթ առաւտու, սառաբաթին բանակի մը գլուխն անցած: Զօրանցքը տեղի ունեցաւ կայս. պալատին մօտ, բանելով հինգ քիլոմէթր տարածութիւն մը Թոքիոյի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ: Այս առթիւ պարգուեցաւ Մ. Նահանգներու պատմական դրօշը: Ամերիկացիները 18 զօրարաժին տրամադրած են Ճափոնի գրաւման, առանց հաշուելու օդազօրքը եւ ծովային ուժերը: Հաչիւ եղած է թէ 400 հազար զինուոր պէտք է, ամէն պատահականութիւն դիմադրելու համար: Այս ուժր ցամաք պիտի հանուի երկու ամիսէն: Ճափոնի գերիներուն թիւն է եօթը միլիոն, երեք միլիոնը երկրին մէջ, չորսը գրաւեալ երկիրներու մէջ:

Դաշնակիցները տեղեկագիրներ կը պատրաստեն ճափոնական ոճիրներու մասին: Կը կարծուի թէ պիտի ամբաստանեն հազարաւոր Ճափոնցիներ: Լուրի մը համաձայն, Գերմանիոյ եւ Սիամի մէջ արգելափակուած 50.000 Դաշնակիցներէն 20 հազարը մեռած են ուժասպառութենէ եւ հիւանդութիւններէ:

Մինչ վերջին պատրաստութիւնները կը տես-

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վիէննէն պատահական թղթակից մը, Վ. Հովհաննէս կը գրէ թէ Օգոստոս 30ին ժողով գումարուելով, ընտրուեցաւ ինը հոգինոց յանձնախումբ մը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէն. —

Սիմոնեան Մեսրոպ, Մկրեան Յակոբ, Թադէոսեան Բիւզանդ, Հովհաննէս Վահան, Զուլլէեան Վարդան, Զաքարեան Արտաչէս, Ալթունեան Մամբրէ, Զօպոյեան Մարտիրոս, Սանճեան Նազարէթ: Յանձնախումբը մասնաւոր բանաձեւով մր կը պահանջէ վերարծարծել Հայկ. Դատը, Թրքահայոստանի հողերը միացնել Խ. Հայաստանի, համաձայն Ուիլսընի ծրագրին, Գերմանիան պատասխանատու նկատել 1914—18ի չարդերուն, պահանջել անհամար զոհերու արեան գինը, չարժուն եւ անչարժ գոյքերու հատուցումով, ապօրինի հռչակել Լոզանի մէջ տրուած որոշումները Հայերու մասին եւն.: Բանաձեւը ընդունուած է մեծ խանդավառութեամբ:

նուէին զօր. Մէք Արթըրի չայտնական մուտքին առթիւ, Ճափոնի արտաքին նախարարը հետեւեալ չայտարարութիւնն ըրաւ, մեծ զարմանք պատճառելով.— «Ձինուորական կառավարութիւն պիտի չհաստատուի Ճափոնի մէջ: Դաչնակիցները առաջարկներ պիտի ներկայացնեն, որոնք լիովին պիտի դործադրուին»:

Ճափոնի անձնատուրութեան պաշտօնագիրը, Միքսուրիի սոորագրութեամբ, Ամերիկա փոխադրուելով չանձնուեցաւ նախագահ Թրումընի:

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ խումբ մը Ճափոնցի մոլեռանդ սպաներ դաւ մը սարքելով, սպաննած են այն զօրավարը որ անթելով պիտի հաղորդէր կայսեր անձնատուրութեան հրամանը: Այսր վրայ մէկ օր ուչացաւ չայտարարութիւնը: Դաւադիրներէն ոմանք անձնասպան եղած են:

Ամերիկացիները գրաքանութիւն հաստատեցին Ճափոնի մէջ եւ հսկողութեան տակ առին դպրոցները:

ԵՒՈՎՊԻՈՑ կայսրը ամերիկեան ընկերութեան մը յանձնեց քարիւղի բոլոր հանքերու չահագործումը, 50 տարուան համար:

ՀԱՑ ՄՈՐՄՈՆ ՆԱՀԱՊԵՏ ՄԸ

Լոս Անճելէսի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ, կաթուածի հետեւանքով վախճանեցաւ Նշան Շիրինեան, 86 տարեկան:

Նշան Շիրինեան այն առաջին Հայերէն էր, որոնք աւելի քան կէս դար առաջ բախտ նուելով Հայ Աւետարանական եկեղեցիին, կ. Պոլսոյ մէջ ընդունեցին Մորմոնութիւնը, Ամերիկայէն հասած Մորմոն միսիոնարութեան միջոցաւ: Շիրինեան այդ օրերուն Մորմոն միսիոնարութեան օժանդակութեամբ ամբողջ գերդաստանով Ամերիկա փոխադրուելով, 50 տարիներէ աւելի հաստատուած էր Եութայի Սոլթ Լէյք Սիթի քաղաքը; ուր կայ Մորմոններու նչանաւոր տաճարը եւ նահանգը ծանօթ է իբրեւ Մորմոն նահանգ մը Ամերիկայի պատմութեան մէջ:

Անիկա Մորմոն տաճարի մէջ իր յատնաբերած աչխատանքներու ինչպէս նաեւ իր դաւանանքին իբրեւ հաւատաւոր հետեւորդ մը բարձրացած էր երիցութեան աստիճանի (եպիսկոպոս): Թարգմանած է հայերէնի Մորմոն դաւանանքի վերաբերող գիրքեր, ինչպէս օրինակ՝ «Գիրք Մորմոնի» եւ «Յայտնութիւն Ճոզեֆ Սմիթի»: Մեծատաւոր եւ փառակազմ են այս երկու գիրքերը ինչպէս նաեւ մեծածախս եղած է անոնց հրատարակութիւնը հայերէն լեզուով: Ասոնցմէ զատ կան նաեւ՝ իր թարգմանութեամբ՝ նոյն դաւանանքին վերաբերող քանի մը տետրակներ ալ: Այս բոլորին համար անիկա վայելած է բարձր պատիւներ Մորմոն հաստատութեան մէջ:

Հանգուցեալը Սերաստիոյ նահանգէն էր, ուսկից կը պատմէր որ իր նախահայրերը ամենահին ժամանակներէ ի վեր հոն գաղթած էին Գարսկաստանէն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ազգ. Ընդհ. Միութեան (Հ. Ա. Ճ.) Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կազմակերպած է հրապարակային մեծ ժողով մը Խ. Հայաստանի եւ մասնաւորաբար Հայկ. Դատի մասին, այսօր, Կիրակի, 9 Սեպտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ: Կր խօսին Զորմխեան, Ֆէնէրճեան եւ Կոստանդինեան:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ դաշտահանդէսին առթիւ (2 Սեպտեմբեր) ընկեր Արփիար Մարտիրոսեան մէկ եռամսեայ «Ցառաջ» նուիրած էր վիճակախաղի համար: Կը խնդրուի չահողէն (թիւ 323) ներկայանալ Ազգ. Միութեան մասնաճիւղին կամ «Ցառաջի»ն:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 11 Septembre 1945 երեքշաբթի 11 Սեպտ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4502-ՆՈՐ շրջան թիւ 131 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ՖՐ.

ՄԵՐ ԱՕՍՏԸ

ԴԱՏԸ ՀԵՏԱՊՆԴԱԾ ԱՏԵՆ

Ընթերցողները օրը օրին կ'լմանան այն աշխատանքները որ կը կատարուին մեր գաղութին մէջ եւ այլուր, լայնօրէն արձարծելու համար Թրքահայ Դատը:

Ինչպէս կ'երեւայ, յետին համրանքն ալ դործի լծուած է, ձայն բարձրացնելու համար: Քանդակուած առենախօսութիւններ եւ գոյնզգոյն բանաձեւեր ամէն կողմ: Եւ յանձնառութիւններ նիւթապէս օգնելու:

Իսկ ամէնէն կազդուրիչ իրողութիւնը այն է որ կը տիրէ «միասնարանութիւն», էջմիածնական բացատրութեամբ: Երբեմն խորթ ձայներ կը լսուին, բայց ճակատը ճեղքուած չէ, գոնէ այս հարցին մէջ: Եւ կը հաւատանք թէ այսպէս ալ պիտի շարունակուի:

Օրհնութիւն մը պիտի ըլլար, եթէ միւս գաղութներն ալ եւ մասնաւորապէս Ամերիկան օրինակ առնէին այս երեւոյթէն, գոնէ առժամեայ դինադադար մը կնքելով: Պայքարի, բանավէճի համար միշտ ալ ժամանակ պիտի ունենանք, ինչպէս ունեցանք լման 25 տարի: Փոխանցման չբերջաններ, հոգեբանական պահեր կան, ուր անճոռնի ակնարկ մը, ծուռ քայլ մը կրնան տուն քանդել:

Ա.դպիսի չբջանի մը մէջ կը գտնուինք Ֆրանսայի ազատագրումէն ի վեր: Եւ մանաւանդ այսօր, երբ օրուան հզօրները, երեք Ջոջեր ձեռնարկեր են աշխարհի ճակատագիրը վճռելու:

Շատ միամիտ չբլլանք, մեր ոտքերը գետնէն կտրելով, ինչպէս 1918—21ին, երբ Եւրոպան մշուշ եւ երազ էր մեզի համար:

Ճիշդ է.- Դաշնակիցները ջախջախիչ յաղթանակներ տարին բոլոր ճակատներուն վրայ, եւ կրնան իրենց կամքը պարտադրել այս կամ այն պետութեան: Բայց, չմոռնանք որ անոնց չահերը միշտ ներդաշնակ չեն: Անոնք միաձայն եւ միակամ էին՝ պատերազմը չհաւելու համար: Ա'ր եւ է գնով: Հիմա որ յաղթանակը տարած են եւ խաղաղութիւնը կազմակերպելու կ'աշխատին, արդէն իսկ ճեղքեր կ'երեւան միացեալ ճակատին վրայ:

Բազմաթիւ վիճելի խնդիրներ կը սպառնան խորացնել այդ ճեղքերը: Մասնաւորապէս արեւելեան եւ պալքանեան ճակատին վրայ:

Միւս կողմէ, մեր թշնամին չի քնանար: Եւ յաճախ աւելի պաղարիւն կ'երեւայ քան մենք:

Անշուշտ ան լրջօրէն կը վախնայ իր հզօր հարեւանէն, որ կրնայ մէկ հարուածով վեր ի վայր չբջել Թուրքիոյ քարտէսը, փոխանակ միայն սահմանազլուխի սրբագրութիւն պահանջելու:

Բայց, — ուշադրութի՛ւն: Պատերազմին սկիզբէն ի վեր, ոչ մէկ պետութիւն իր թղթածրարին մէջ ամփոփած է Հայկ. Դատը: Թերեւս ան ու ան արձանագրութիւններ պահած են իրենց յուշատետրին մէջ: Սակայն պաշտօնական պահանջ եւ ձեւակերպում չկայ, որքան կրցած ենք տեսնել:

Նոյնիսկ Մոսկուան կամ Երեւանը կը նախընտրեն լռութիւն պահել այս մասին: «Սովետական Հայաստանը» միայն մէկ անգամ արձանագրեց Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ կատարուած դիմումը: Ինչ որ տեսանք մինչեւ հիմա, գրագէտ Դ. Դէմիրճեանի մէկ յօդուածն է, «Արդարութեան Ձայնը» (15 Յունիս), եւ անոր հետ, միեւնոյն թիւին մէջ, Եւրոպայէն Հայաստան զացած քանի մը հայրենակիցներու սրտառուչ գրութիւնները: Բոլորն ալ բաղձանքներ,— «Տարագիր հայութեան իղձերը կարող է իրագործել ուուս ժողովուրդը եւ մեծ Ստալինը, որոնք նրա մի մասին՝ Սովետական Հայաստանի ժողովուրդին երկու անգամ փրկեցին ֆիզիքական բնաջնջումից»: (Դ. Դէմիր – ճեան):

Հայաստանի կառավարութիւնը, որ արտաքին գործակալութիւն ալ ունի, կը մնայ միշտ վերապահ: Որքան կրցանք իմանալ էջմիածնի պատգամաւորներու յայտարարութիւններէն, անոնք «հակառակ չենն» որ մենք արձարծենք մեր Դատը:

Ուրեմն մեզի կը մնայ Դատը հետապնդել հասուն դիտակցութեամբ եւ մանաւանդ լրջութեամբ:

Վերջերս Անգարայի թերթերը կը դրէին թէ «Թուրքիոյ միջազգային դիրքը զօրացած է»: Կրնայ ըլլալ: Մեզի տրուած չէ բանալ դիւանագիտական գաղտնիքներու բոլոր ծալքերը:

Անհրաժեշտ է զգուշանալ ուռուցիկ եւ անամէջ արտայայտութիւններէ եւ գործել այնպէս ինչպէս կը գործէ թշնամին, իր ուժերը լարելով ամէն ուղղութեամբ, սակայն խստօրէն պահելով իր գաղտնիքը:

Շ.

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Զօհրապի ստեղծագործութեան ժամանակաշրջանը համիդեան գաժան ռէակցիայի տարիներն էին, երբ մարդը հոգեվէս տրորուում էր, մանրանում, երբ նա չէր զգում իր ոտքի տակ ամուր գետին, անընդունակ էր դառնում խիզախ սլացումների, հոգեկան լիաթուռն ապրումների եւ դրանց դրսեւորման: Այս երեւոյթը իր բազմազան արտայայտութեամբ հեղինակը պատկերել է մի շարք նորավէպերում («Կատակ», «Ցակորիկ», «Ինմակը», «Մամայիդ բարեւ ըրէ», «Երջանիկ մահը» եւայլն):

Մի ւս կողմից կապիտալիզմը բերում է իր անողոք օրէնքները, իր երկաթէ թաթերի տակ ճզմում ժողովրդական լայն զանգուածներին, առաջացնում թշուառութեան համատարած մի ծով, որի մէջ խեղդւում էին թոյլերը, անպաշտպաններըը: Կարիքը իր ոսկրոտ ճանկերի մէջ ճմլում էր ժողովրդին, կեանքը դարձնում ողբերգութիւն, («Ճիտին պարտքը», «Մազգաղինէ», «Փոստալ», «Այրին» եւայլն):

Տեսնելով ահա այդ պայմաններում մարդու հոգեկան եւ բարոյական պատկերի աղաւաղումը, բարքերի անկումը, եսամոլութիւնը, իրար յօշոտելու բնազդները, Զօհրապը ցաւառանջօրէն որոնում է մարդը, իսկական մարդը՝ բռնապետութեան, կապիտալիզմի եւ բուրժուական քաղաքակրթութեան ազդեցութեամբ դեռ չաղարտուած, չաչլասերած մարդը: Այդպիսիներին Զօհրապը գտնում է հեռուստը, մեկուսացած, լեռների մէջ կորսուած վայրերում, նրանց օժտում է հոգեկան եւ մարմնական զեղեցկութեամբ, պոէտական քընքշութեամբ, զուլալ հոգիներով եւ ինքը հիանում է նրանցով («Թէֆարիկ», «Փոստալ»): Այսպէս է Զօհրապը, երբ նրա մէջ խօսում է բանաստեղծը: Իսկ երբ երեւան է գալիս քննադատող ռէալիստը, նա պատռում է դիմակներ, բարձրացնում վարագոյրներ, եւ ընթերցողը տեսնում է բարքերի ապականութիւն («Պարահանդէսին վազորդեակը», «Կանանց թժիշկը»), վաչխատուական զազիր հարկումներ («Մեղա՛յ, տէր»), կեղծ բարեպաշտութեան եւ անբասիր բարոյականութեան դիմակի տակ թաքնուած անբարոյականընտանիքներ, յատկապէս բուրժուական վերնախաւից («Փոստալ»), աւանդական նախապաշարումների եւ հասկացողութիւնների զոհը («Լուսահոգին»), ամուսնութեան եւ հաւատքի վաճառականական ձեւ ընդունելը («Վերադարձը», «Ցակորիկ», «Ժարխոթը») եւն.:

Զօհրապը որպէս գրող վաղուց դարձել է մեր կլասիկ եւ ամենասիրուած հեղինակներից մէկը: Նրա երկերով դաստիարակուել եւ ոգեւորուել է մի քանի սերունդ: Յատկապէս նրա նովէլները ուսնեն կրթիչ, աղնուացնող, մտաւոր եւ հոգեկան հաճոյք պատճառող բացառիկ յատկութիւններ: Զօհրապի գործերից լաւագոյնները վաղուց դարձել են մեր դասագրքերի մնայուն զարդերը: Ինչպէս Մոպասանը ֆրանսական դրականութեան մէջ, Չեխովը ռուս գրականութեան, Զօհրապն էլ մեր դրականութեան մէջ նորավէպի խոշորագոյն վարպետն է: Նրա նորավէպերը մի նոր աստիճան են մեր արձակի, յատկապէս այդ ժանրի (սեռ), զարգացման մէջ, եւ առանց ստեղծագործողին իւրացնելու Զօհրապի վարպետութիւնը՝ չի կարելի նպատակ հայ նորավիպագրութեան առաջընթացին:

Զօհրապի դրական ժառանգութեան մէջ չափազանց արժէքաւոր են նաեւ դիմանկարները («Ծանօթ դէմքեր»), որոնցմով հեղինակը դարձաւ մի նոր ժանրի հիմնադիր մեր գրականութեան մէջ եւ ունեցաւ բազմաթիւ հետեւորդներ: Այդ ժանրի մէջ էլ նա միանգամայն ինքնատիպ է եւ մնում է չգերազանցուած:

Մ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՁԱՒԱԿՈՂՄԵԱՆ հոսանքներու կողմէ զօր. Ա. Կօլի ներկայացուած յուշագրին բովանդակութիւնը պիտի հրատարակուի այսօր: Յուշագիրը մասնաւորապէս կը բողոքէ ընտրական չբջաններու բաշխումին դէմ: Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը անխախտ պիտի մնայ իր որոշման վրայ:

ՏՐԱՆՍԻԻ արդելարանը, ուր հաղարաւոր կասկածելիներ թխուեցան ազատագրութենէն վերջը, բոլորովին պարպուեցաւ: Հոն մնացած 280 կալանաւորները փոխադրուեցան Թուրկլի զօրանոցը:

ՓԱՐԻԶԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ, որ դադրած էր պատերազմէն ի վեր, վերարացուեցաւ չարաթ օր:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԺՈՂՈՎԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Տարտանիկ, Պալքանները եւ ուրիշ թնճուկներ

Հինգ Մեծերու ժողովը կը բացուի այսօր, Լոնտոնի մէջ: Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ օրակարգի առաջին «խնդիրը» պիտի կազմէ Իտալիոյ հաչտութեան դաշնագիրը: Բայց իրազեկներ կը կարծեն թէ Մ. Միութիւնը պիտի յետաձգէ իր համաձայնութիւնը, մինչեւ որ կարգադրութիւններ ըլլան նաեւ միւս «արբանեակ» երկիրներու համար (Ռումանիա, Պուլկարիա, Հունգարիա, Ֆինլանտա): Կը նշանակէ թէ մեծապէս պիտի ուշանայ Իտալիոյ հաչտութիւնը, որովհետեւ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները կը մերժեն քննել արեւելեան Եւրոպայի դաշնագիրները, մինչեւ որ Ռումանիա եւ Պուլկարիա այնպիսի կառավարութիւններ կազմեն որոնք ճանչցուին արեւմտեան պետութեանց կողմէ:

Քաղաքական չբջանակներու մէջ կը կարծեն թէ պուլկարական խնդիրը այնքան ծանր չէ որքան ռումանականը: Եղած տագնապին վրայ նոր մը եւս աւելցաւ,— «Իզվեստիա», Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, բուռն բողոք մը հրատարակեց Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն դէմ (տես քիչ անդին): Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը առաջարկած է Երեք Մեծերու ժողովին մէջ քննել Ռումանիոյ խնդիրը, բայց Մոսկուա մերժած է: Այս հարցը խորհրդաւոր հանգամանք մը առած է նաեւ անոր համար որ յայտնի չէ թէ Ռումանիոյ վարչապետը ի՛նչ բանակցութիւններ կը կատարէ Մոսկուայի մէջ:

Լոնտոնի լաւատեղեակ չբջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Անգլիա ուժ պիտի տայ ամերիկեան առաջարկին՝ միջազգայնացնելու համար Եւրոպայի գլխաւոր ջուրի ճամբաները: Այսպէս, Մ. Նահանգները կ'առաջարկեն միջազգային յանձնաժողով մը միջոցաւ վարել Հունոսի եւ Դանուբի նաւարկութիւնը, ինչպէս եւ Պոսփորի եւ Տարտանելի անցքը: Կարծողներ կան թէ Ռուսիա պիտի հակառակի Դանուբի միջազգայնացման, բայց կրնայ ի վերջոյ համաձայնիլ, եթէ ազատ անցք առնայ Տարտանէլէն: Հաւանական է որ Տարտանելի խնդիրը առանձին քննուի: Ուրիշ ազբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ Անգլիա պիտի առաջարկէ որ Տարտանելը, ինչպէս եւ Թրիէսթէն ու Սեւանիկը բացուին բոլոր պետութեանց առջեւ, համաձայն տնտեսական նոր քաղաքականութեան մը: Այս ծրագրին համաձայն, մարդ մը Լոնտոնէն տոմսակ առնելով Եւրոպայի որ եւ է մէկ վայրին համար, Մանչը պիտի անցնի, Ֆրանսայէն կառախումբ պիտի նստի եւ ճամբան պիտի չարունակէ առանց նեղուելու անցագրի վիզաներէ եւ ուրիշ ձեւակերպութիւններէ: Երթեւեկի այս ազատութեան համար կան չատ մը պետութիւններ:

Յունաստանի պահանջները.— Յունաստանի խնամակալը, Դամասկինոս արք. երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, Թարզմանի միջնորդութեամբ: Խօսակցութիւնները պիտի չարունակուին: Գլխաւոր խնդիրներն են.— 1. Յունաստանի ազգային իղձերը եւ միջազգային կացութիւնը.— 2. Ներքին կացութիւնը: Յունաստան կը պահանջէ վերաքննել սահմանները Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ հետ. ուրիշ խօսքով՝ կզել որոշ հոդամասեր: Կը պահանջէ նաեւ Երկոտասան կղզիները եւ Կիպրոսը, բայց այս վերջինը անշուշտ մեծ դժուարութեամբ, քանի որ խնդիրը Անգլիոյ հետ է: Յունաստան զանգատներ ունի նաեւ Եուկոսլաւիայէն եւ կը խնդրէ երեք Մեծերուն միջամտութիւնը:

Մոսկուա կը մեղադրէ Անգլիան եւ Ամերիկան

«Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, երկար եւ բուռն խմբագրական մը հրատարակեց Սեպտ. 8ին, գրաւելով Ա. էջին երեք չորրորդը: Խմբագրականը չերմապէս պաշտպանելով Ռումանիոյ ներկայ կառավարութիւնը, (Տոքթ. Կրոցէա) կ'ամբաստանէ Անգլիան եւ Մ. Նահանգները թէ խաղեր կը սարքեն զայն տապալելու համար: Ամբաստանութիւնները երկու գլխաւոր մասերու կը բաժնուին.— 1. Պուքրէշի Դաշնակից Վերստուգիչ Յանձնաժողովին անգլիական եւ ամերիկեան ներկայացուցիչները ճնշում բանեցուցած են Միհալ Թագաւորին վրայ, որպէսզի տապալէ Կրոցէայի կառավարութիւնը,— 2. Գործած են առանց Մ. Միութեան կարծիքն առնելու, այսպէս խանգարելով Վերստուգիչ Յանձնաժողովին կարգադրութիւնը:

Ռումանիոյ Թագաւորը վերջերս Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն միջամտութիւնը խնդրած էր, որպէսզի օգնեն աւելի ժողովրդավար կառավարութիւն մը հաստատելու համար: «Իզվեստիա» դիտել կուտայ իր խմբագրականին մէջ.— «Այս երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները

պնդեցին Ռումանիոյ թագաւորին առջեւ որ հրաժարեցնէ կրոցէայի կառավարութիւնը, ազդարարելով թէ իրենց կառավարութիւնները պիտի չբանակցին ներկայ դահլիճին հետ, հաշտութեան դաշնագիր կնքելու համար... Նշանակալից է որ նոյն իսկ իր նամակը երեք պետութեանց ղրկելէ վերջ Ռումանիոյ թագաւորը պաշտօնապէս կը յայտարարէր խորհրդային ներկայացուցիչին թէ ինք բան մը չի պահանջեր կրոցէայի դահլիճէն եւ թէ հրաժարման խնդիրը դրաւ պարզապէս Անգլիոյ եւ Ամերիկայի ներկայացուցիչներուն յայտարարութեան պատճառով»:

Անգլիական կառավարութեան ներկայացուցիչը անմիջապէս եւ ուժգնօրէն հերքեց եղած մեղադրանքները, աւելցնելով թէ անշուշտ չի կրնար Մ. Նահանգներուն անունով խօսիլ, բայց վստահ է թէ Ուշինկթըն ալ նոյն դիրքն ունի:

Այս միջադէպը կր պատահի ճիշդ այն ատեն երբ արտաքին նախարարները Լոնտոն հաւաքուած են: Ուշադրաւ է նաեւ որ Ռումանիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, Թաթարէսքու մեծ պատիւներու արժանացան Մոսկուայի մէջ: Սպարապետ Սթալին փառաւոր ճաշ մը սարքած էր ի պատիւ հիւրերուն:

Խորհրդային խաղափայիներու պիտի չանձնուի՞ն

Անգլեւամերիկեան մամուլին տեղեկութեանց համաձայն, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները մօտերս պիտի պահանջեն Խ. Միութենէն ջնջել կամ զոնէ վերաքննել Եալթայի համաձայնութեան այն յօդուածը որ կը արտօնէ օդնել Խ. Միութեան՝ դրաւեալ շրջաններու ռուս քաղաքացիները հայրենիք վերադարձնելու համար: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ռուսերը արեւմտեան Դաշնակիցներէն կը պահանջեն իրենց յանձնել ոչ միայն խորհրդային քաղաքացիները, այլեւ 65.300 էսթոնացի, Լիթուանիացի եւ Լեթոնացի զերիներ եւ ազատականներ որոնք այժմ Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին մէջ կը գտնուին: Մոսկուա կ'ըսէ թէ Պալթեան երկիրներու այս բնակիչները խորհրդային քաղաքացիներ են, քանի որ 1939ին այդ երկիրները կցուեցան Խ. Միութեան: Ցեղով կը յիշեցնէ նաեւ Եալթայի համաձայնութիւնը:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ամերիկեան կառավարութիւնը չուզեր ճանչնալ այդ բնակիչները խորհրդային հպատակութիւնը, եւ այդպէս ալ պիտի պատասխանէ Ռուսերուն: Բայց խնդիրը ասով չի վերջնար: Բուն հարցը հետեւեալն է,— Մ. Նահանգները պիտի մասնակցի՞ն բռնի վերադարձին, քանի որ հազարաւորներ չեն ուզեր վերադառնալ: Եալթայի համաձայնութիւնը վերաքննելու առաջարկը եղած է Գերմանիոյ անգլիական եւ ամերիկեան շրջաններէն, ուր սպաներ եւ զինուորներ դժկամակութեամբ օդնած են ռուս զօրականներուն, բռնի Ռուսաստան ղրկելու համար այրեր, կիներ եւ մանուկներ: Անգլիացի ատենաբանաւոր սպայ մը վերջերս զգալի լուր ղրկած էր իր մեծաւորներուն թէ կը վախնայ որ անգլիացի զինուորները բմբոստանան, փոխանակ մասնակցելու այս տեսակ բռնի վերադարձի: Ամերիկացի սպաներ կը խոստովանին թէ կացութիւնը այնպիսի կէտի մը հասած է որ ամերիկեան արիւն կրնայ թափիլ:

Անգլիացի սպայ մը զինուորական ատեանի յանձնուեցաւ, որովհետեւ մերժած էր հպատակիլ հրահանգի մը որ կր արտամղէր հնազանդիլ ռուս զօրականներու հրամանին: Ամերիկեան զինուորներուն հրամայուած է կրակ չբանալ, բայց վերջերս **21** հոգի վիրաւորուեցան, զի **80** Ռուսեր բմբոստացան, երբ **25** ամերիկացի զինուորներ կ'ուզէին բռնի կառախումբ դնել զիրենք, Ռուսիա ղրկելու համար: Ռուսերէն երկուքը փորձեցին անձնասպան ըլլալ:

Բռնի վերադարձի այս խնդիրը չատ բարդ հանգամանք ունի, մարդկային թշուառութեան տեսակէտով: Օրինակ, երիտասարդ Ռուս մը եւ իր կինը գերման արգելարանի մը մէջ իրար ճանչնալով ամուսնացեր էին, ապատադրումէն անմիջապէս վերջը: Ռուս զօրականները եկան գտան եւ ըսին թէ Ռուսը պէտք է իր երկիրը դառնայ: Մարդը պատասխանեց.— Լաւ, բայց կինս ալ պէտք է գայ: Զօրականը առարկեց թէ ան չի կրնար, քանի որ Ռուս չէ: Եւ իրարմէ բաժնելով, Ռուսը ղրկեցին իր երկիրը, լեհ կինը մնաց Գերմանիա: Ռուսը մը ռուս մանկամարզուհիներ լաւ գործեր ունէին ամերիկեան զօրամասի մը հետ, լաւ կ'ուտէին եւ լեցուն վճարում կր ստանային, զինուորներէն ոմանք ալ կր խորհէին ամուսնանալ անոնց հետ, բայց բոլորն ալ բռնի Ռուսաստան ղրկուեցան, հակառակ իրենց եւ ամերիկացի բարեկամներու բողոքներուն: Եւ ասոնք ոչ դասալիքներ էին, ոչ դաւաճաններ, ոչ ալ զօրաւոր գերմանիոյ զոհերը:

« Նիւ Եորք Հէրըլտ» կր գրէ թէ կացութիւնը աւելի փափուկ հանգամանք ստացած է անոր համար որ, Խ. Միութիւնը այս օրերս 50 նոր զօրաքալներ ղրկած է ամերիկեան շրջանը, հետապնդելու եւ թաքստոցներէն դուրս հանելու համար պահուած Ռուսերը: Կ'ըսուի թէ նոյն կարգադրութիւնը եղած է նաեւ անգլիական շրջանին համար: Այս զօրաքալները մեծ մասով ընտրուած են բուն իսկ տարագիրներէն եւ գերիներէն, եւ ամէն կերպով չարմար կը նկատուին այս գործին համար: Մինչ խորհրդային իշխանութիւնները այսպէս կր ճնշեն, Դաշնակիցներու ալեկցութիւնը պահանջելով, հալածականները չաճախ թաքստոց կը մտնեն եւ կը սպառնան անձնասպան ըլլալ, եթէ երեւան հանուին: Զօր. Ալէքսանդր Տաւիտով, ռուս գլխաւոր ներկայացուցիչը, քաղաքավար է, բայց չամաոօրէն կը պահանջէ Ամերիկացիներուն ալեկցութիւնը:

Ռուսերը համաձայնութիւն կնքած են արեւմտեան Դաշնակիցներուն հետ, Լեհաստան փոխադրելու համար 1.200.000 Լեհեր, որոնք արեւմտեան Եւրոպա կը դտնուին այժմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ գործադուլները հետզհետէ կը ծաւալին եւ խռովութիւններէ կը վախցուի: Համայնավար կուսակցութիւնը կը հրաւիրէ իր հետեւորդները նոր պայքարի մը պատրաստութիւն:

300.000 ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐ պիտի գան Ֆրանսա, Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանէն, իբրեւ բանուոր ծառայելու համար:

ՀԻԹԼԷՐԸ ՈՂՋ Է, կ'ըսէ Պերլինի փոխ-քաղաքապետը, այն պատճառաբանութեամբ թէ վարչապետարանին մէջ գտնուած հինգ դիակներէն ոչ մէկը անոր կը նմանի: Անգլ. զաղտնի ապասար — կութիւնն ալ (ինթէլիճընս) կը կարծէ թէ Հիթլէր չէ մեռած:

ՊՈՒԿՈՒՐԱԿԱՆ կառավարութիւնը արտօնեց ընդդիմադիր հոսանքներու թերթերուն հրատարակութիւնը: Բազմաթիւ կալանաւորներ պիտի արձակուին:

100 ԿՐԱՄ ՄԻՍ պիտի բաժնուի այս չաբթու, Սեպտեմբերի BB կտրօններով: Երկարաձգուած են DZ, DO (Օգոստ.), BA (Սեպտ.) DQ (Օգոստ. խոզեղէն), BC (Օգոստոս, ձիու միս) կտրօնները:

ԼԱՎԱՇ պիտի դառնայ ծերակոյտի չէնքին մէջ, որ չատ աւելի բնդարձակ է քան Փէթէնի չատկացուած դատասրահը: Միայն անձի մը դատավարութիւնը չէ որ տեղի պիտի ունենայ, այլ ամբողջ շրջանի մը: Նախկին վարչապետին հետ պիտի դատուին բոլոր անոնք որ իր գործակիցներն եղան: Հաւանական չէ որ Փէթէնն ալ հրաւիրուի իրրեւ վկայ: Անցեալ օր վեցերորդ անգամ հարցաքննուելով, Լավալ յայտարարեց թէ ինք դեր չունէր լէգէոնականներու կազմակերպութեան մէջ եւ մեղքը ձգեց Պրնուա Մէչէնի վրայ: Իր հարստութեան առթիւ ըսաւ թէ դրամ չահած է նախապէս իրրեւ փաստաբան, չահադործելով ջերմուկ մը Վիչիի մօտ, դնելով թերթ մը եւ անթելի երկու կայաններ: Հասկցուց թէ չատ կարեւոր վկաներ պիտի կանչէ իր պաշտպանութեան համար:

400.000 ՆԱՅԻՆԵՐ պիտի դատուին, իրրեւ պատերազմի ոճրագործ, համաձայն ամերիկեան մամուլի տեղեկութեանց: Գլխաւոր ամբաստանեալները պիտի կախուին, մնացեալները տաժանակիր աշխատանքի պիտի դատապարտուին, ծառայելով Ռուսիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ, աւերակներու վերաչինութեան համար: Ցայտնի չէ թէ զերման ընդհ. սպայակոյտն ալ պիտի դատուի՞ հաւաքաբար:

Այրի Տիկին Տիրուհի Տէտոյեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Սրբուհի Տէտոյեան, Վաղինակ Քէօսէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բենիկեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մէնտուհի Մխալեան, Տէր եւ Տիկին Մաթէոսեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մխալեան եւ քոյրը Զեփիւռ, խորին ցաւով կը ծանուցանեն կսկծալի մահը իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, աներձագին, փեսային, քեռայրին՝

ՉԱՒԻՆ ՏԷՏՈՑԵԱՆԻ

որ մեռաւ Սեպտ. 8ին, 46 տարեկան, իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, չորեքչաբթի, 12 Սեպտ. ժամը 11ին եւ մարմինը պիտի ամփոփուի Իսի լէ Մուլինոյ գերեզմանատան մէջ: Կը խնդրուի յուղարկաւորներէն հաւաքուիլ հանգուցեալին բնակարանը, 92bis, Ave. de Verdun:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ 14 Սեպտեմբեր, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8.30ին, ընկերվարականներու սրահը՝ 14, Cours Lafayette: Կը խնդրուի ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլալ:

ՍԻՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) մէջ «Ծառայ»ի բաժանորդագրուելու համար, դիմել Պ. Ցակոբ Մկրտիչեանի, 37Campagne Perrier Vallon des Tuves:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

Տարեվիցի մը առթիւ

ՄԱՐՍԻԼ,— Սիրելի «Ծառայ», խնդրեմ անկիւն մը տրամադրել, տարաբախտ հայորդիի մը մահուան տարելիցին առթիւ, որուն կսկծալի կորուստը լսելու դժբախտութիւնը ունեցայ միայն վերջերս, Մարսէյլ այցելութեանս միջոցին:

Այդ զոհն է երիտասարդ Վարդգէս Քէչէճեանը, որ ոչ միայն եռանդուն Հ. Մ. Ը. Մ.ական մը եղած է, այլեւ փնտռուած դերասան մը, բոլոր հայաչատ թաղերուն մէջ: Տասը տարիէ ի վեր լաբար չէինք տեսած, եւ կը զոհանայինք նամակներով: Վերջերս այցելեցի իր ծնողքին, մօտէն իմանալու համար իր մահուան չարժառիթները: Եւ որպէսզի վստահին, ցոյց տուի Վարդգէսին թատերական մէկ լուսանկարը, զոր ինծի ուղարկած էր իրրեւ յիշատակ: Հէնց մայրը սկսաւ նորէն ողբալ ու կոծել իր միակ զաւկին կորուստը եւ արցունքներով համբուրել անոր անխօս լուսանկարը... Հակառակ ծնողքին խուսափողական պատասխաններուն, կրցայ վերջապէս իր մտերիմներէն ստուգել, որ Վարդգէսը իսկապէս զոհ գացած էր ազատագրման շրջանին իբրեն դէմ եղած չարամիտ սպառնալիքներուն: Ըսեր էին թէ՝ Վարդգէսը գերմանական համազգեստով, ռուսահայ զինուորներ հիւրասիրած է...: Ճիշդ է թէ Վարդգէս իր չոր ու ցամաք հացէն բաժին հանած է հեռաւոր ազգակիցներուն, բայց այդ ըրած է միայն ազգասիրութեամբ առզորուած: Իսկ ազատագրման շրջանին, ոչ միայն երկու հայորդիներ պահած է իր տանը մէջ՝ վտանգելով իր իսկ կեանքը, այլեւ իր ու հօր հազուստները հանելով, հագուեցուցած է զանոնք, ամէն կասկած փարատելու համար:

Ներէ ինձ, սիրելի Վարդգէս, քու հեռաւոր բարեկամին, որ տարի մը վերջը միայն կուգամ յարգանքի տուրքս մատուցանել քու թարմ գերեզմանիդ: Թող այս քանի մը տողերը դոյզն սփոփանք մը կազմեն քու սրտահատորներուն, որոնք յաւէտ մոռցուած կը կարծեն քու անմոռանալի յիշատակը:

Վարդգէս իր եարին կը ձգէ ոչ միայն իր զոյգ մը որբուհիները, այլեւ չատ համեստ գրական փընջիկ մը, իրրեւ յիշատակ ...:

Բարսեղ Հապէշեան

ՉԱՑՆ ՄԸ ԱՆՀԱՄԱՐ ՁՈՀԵՐԻՆ

ՄԱՐՍԻԼ.— Սիրելի «Ծառայ», Օգոստոս 29ի խմբագրականով կը հարցնէիք.— «Ի՞նչ տպաւորութիւն կրեցիք աչքէ անցընելով Թուրք մամուլի արտայայտութիւնները»: Տեղին էր այդ հարցումը, որ կ'երթայ ուղղակի ու մանաւանդ այն Հայերուն որոնք մարդ զազաններու ճանկերէն մազապուր ազատած, այսօր կ'ապրին Եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ: Եւ Հայուհիներուն որոնք հարէմներէն փախան, իրենց անձերը զոհելու յօժարութեամբ: Անոնց մէջ կան բժիշկ, փաստաբան, ուսուցիչ, ուսուցչուհի, քահանայ, եպիսկոպոս, բոլորն ալ գրելու կարող: Թուրք մամուլին իրարանցումը կարդալով, արդեօք իրենց սրտերուն մէջ ալ իրարանցում չզգացի՞ն, չյուզուեցա՞ն, պոռթկալու աստիճան:

Վաթսուն տարեկան Ռչտունցի ծերուկ մըն եմ: Երբ կարդացի Թուրք մամուլին իրարանցումը («Ծառայ» 26 եւ 28 Օգոստոս), մարմինս փուշ փուշ ըլլալը յայտնապէս զգացի եւ յուզմէս աչքերս թրջեցան, ջիղերս պրկուեցան, Օ՛հ, հօրս գլուխը կացինի հարուածով պատռող Մէհմէտ Ալիներու եարին պահուրտած «քաղաքակըրթուած» բորենիներ նորէն գործի են անցեր, փայփայելով, չոյելով այս անգամ որսալու Ամասիացի, Ակնցի փիրմաներ, սպանդանոցէն փախած մսացուները ...

Հակառակ գործադրուած այնքան վայրագութեանց, հայկական «սիրուած ֆիրմաներու» համակրանքը ձեզի երեւակայել տուա՞ւ պահ մը չբանը՝ ձեր աքսորած հայրենակիցէ կարաւանները եւ ողբ ու կոծ այդ անմեղ զոհերու: Անոնց ուրուականէն դուք չսարսափեցա՞ք ու քչիկ մնալ չկարմրեցա՞ք:

« Հայկական հարց չկայ», կ'ըսէ «Վաթան»: Ճիշդ է, այլ կայ Հայոց հողերու Թուրք վարձակալներ արտաքսելու նուիրական ուխտ: Ուխտ մը ամբողջ հայութեան, մէջն ըլլալով նաեւ «սիրուած հայ ֆիրմաներ»:

«Հայերը ուղղամիտ եւ գործունեայ են», կ'ըսէ «Թասվիր»: Այո, էֆէնտիներ, այդ մեղքն էր որ քաւել տուիք անոնց:

Նիզամէտտին Նազիֆ «արկածախնդիրներ» կ'անուանէ Թուրքի օձիքը բռնող եւ իր սեփականն հողը ետ պահանջող հայրենասէր ուժերը: Ոչ, պայ Նազիֆ, հայ ազգը արկածախնդրութիւն չի խաղար, այլ իր բռնագրաւուած եւ սրբապղծուած հողին տէր դառնալու ծրագրին կառչած է, առանց դաւանանքի եւ հոսանքի խտրութեան:

Ընթերցող հայրենակից, կարդացի՞ր Թուրք լրագրողներու դուրդուրանքը իրենց հայ «եղբայրներու» վրայ: Ան որ եղբայր կը կոչէ սուրը սրտին մէջ խոթած իր զոհերը՝ բանականութենէ զուրկ հրէշ մը կարելի է անուանել: Շ.ն իրաւամբ կ'ըսէր— «Ինձով քար՝ մտքով փուչի»:

Ռչտունցի մը

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 12 Septembre 1945 Զորեքշաբթի 12 Սեպտ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4503. Նոր շրջան թիւ 132 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՒԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

Ֆրանսայի տնտեսական օրուան հարցերու մասին

« Թայմզ »ի թղթակիցը շատ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ զօր. սը Կոլի հետ, ֆրանք-եւանգլիական յարաբերութեանց եւ առ հասարակ օրուան հարցերու մասին: Զօրավարին յայտարարութիւնները մեծ արժէք ունին մանաւանդ անոր համար որ կը զուգադիպին Լոնտոնի խորհրդաժողովին: Առժամեայ կառավարութեան նախագահը բացատրեց թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա դինակիցներ էին այս պատերազմին ինչպէս նախորդին մէջ, եւ տարակոյս չկայ որ եթէ ապագային Գերմանիա նորէն յարձակի, երկու պետութիւնները միասին պիտի ըլլան: Այս նախատեսութեամբ է որ իւրաքանչիւրը համաձայնութիւն մը կնքած է Մ. Ութեան հետ, խոր բարեկամութեան կապեր կը պահէ Մ. Նահանգներուն հետ, եւ վերջապէս առանձնակարգ դեր մը կը ստանձնէ Միացեալ ազգերու կազմակերպութեան մէջ: Ճշդուելէ վերջ երկու պետութեանց չահերու համերաշխութիւնը, զօրավարը յայտարարեց.

— « Հակառակ օդապնացութեան զարգացման եւ հիւլէ – ռումբի դիւտին, արեւմտեան Եւրոպան բնական ամբողջութիւն մը կը կազմէ. ըսել կ'ուզեմ միանգամայն աշխարհագրական, տնտեսա – կան, քաղաքական եւ մշակութային իրողութիւն մը, որ հիւսիսէն, արեւմուտքէն եւ հարաւէն իր – րեւ սահման ունի ծովը, իսկ արեւելքէն Հռենոսի աւազանը: Ան գոյութեան անհրաժեշտ միջոցներն ունի բաւարար քանակութեամբ, տնտեսական ամբողջութիւն մը կազմելու համար: Հոլանտա, Պել – ժիա, Իտալիա, արեւմտեան Գերմանիա, սովորական ժամանակի մէջ նաեւ Իբերեան թերակղզին (Սպանիա) եւ ուրիշ երկիրներ բնականօրէն կը ձգտին տնտեսական եւ մշակութային գործակցութեան մը Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ: Եթէ այս պատմական աւանդական ազգակը զանց առնուի, մահագուխեան աղբիւր մը պիտի դառնայ Եւրոպայի համար»:

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Զօրավարը յետոյ ցաւով դիտել տուաւ թէ Ֆրանսական եւ անգլիական քաղաքականութիւն – ները միշտ նպատակ եղած չեն: Իրեւ վերջին օրինակ յիշեց Սուրիան եւ Գերմանիան: «Մօտաւոր Արեւելքը չորրորդ մըն է ուր, իբրեւ արեւմտեան պետութիւն, նաեւ իբրեւ համաշխարհային պե – տութիւն, Ֆրանսա եւ Անգլիա պարտաւոր էին հաւաքական քաղաքականութիւն մը վարել: Պէտք է կարգադրութիւն մը գլուխ հանել հիմնուելով ոչ թէ կատարուած իրողութեան վրայ, այլ նկատի առնելով թէ ինչ պէտք է ընել Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Ֆրանսա եւ Անգլիա հաւասարապէս չահագրգռուած են արաբական երկիրներու յառաջդի – մութեամբ: Իրենցմէ ոչ մէկը չահ չունի միւսին ազդեցութիւնը չեզոքացնելու Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, որովհետեւ այդ պարագային յառաջ եկած պարապը ձախող պիտի ըլլայ միւնակ մնացած պե – տութեան համար: Հետեւաբար երկուքը մէկ պարտին օգնել Մօտաւոր Արեւելքի երկիրներուն, որպէսզի անոնք ճշդեն իրենց փոխադարձ յարաբե – րութիւնները եւ երկուքը պէտք է այդ երկիրներէն իւրաքանչիւրին հետ իրենց յարաբերութիւնները կարգադրեն զատ զատ: Եթէ այսպէս եղած ըլլար, կարգ մը խնդիրներ, ինչպէս Պաղեստինի ներգաղթը կամ քարիւղի աղբիւրներու բաշխումը չատ աւելի պարզ պիտի ըլլար քան այսօր»:

Անցնելով վերմանական հարցին, զօր. սը Կոլ դառնութեամբ յիշեց թէ Անգլիա համակերպեցաւ որ գերմանական խնդիրը — չատ աւելի ծանր — կարգադրուի Ֆրանսայի բացակայութեանը: Այս պարագան «ոչ միայն զայրացուցիչ է Ֆրանսայի համար, այլև այլանդակութիւն մըն է Եւրոպայի հանդէպ: Ցայտարարել թէ Անգլիան կ'ուզէ դաշնագիր մը կնքել Ֆրանսայի հետ եւ միաժամանակ Ֆրանսան դուրս ձգել խորհրդակցութիւններէն՝ կը նշանակէ հակասական առաջարկներ ներկայացնել: Փոցտամի մէջ տրուած որոշումներով, Գերմա – նիան անզամատուած է Արեւելքէն, բայց ոչ արեւմուտքէն: Ուրեմն գերման կենսունակութեան ա – լիքը կը դառնայ դէպի արեւմուտք: Օր մը գերման նախայարձակման կամքը կրնայ նոյն կողմը ուղղուիլ. ուրեմն անհրաժեշտ է այնպիսի կարգադրութիւն մը գտնել որ արեւմուտքը հաւասարակշռէ արեւելքը: Այնտեղ հիմնական չրջաններն են Հռենոսը եւ Ռուրը: Անհրաժեշտ է մասնաւոր կարգադրութիւն մը իւրաքանչիւրին համար»:

ՀԱՅԿ. ԴԱՏԻ ՎԵՐԱՐԾԱՐԾՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

Ամիսներ առաջ, Ամերիկայի Հայերը յուշադիբներ յղեցին Սան Ֆրանչիսկոյի միջազգային ժողովին:

Հիմա ալ, Փարիզի մէջ, Թրքահայ Դատի պաշտպանութեան Յանձնախումբը դիմումներ կը կատարէ, ի նախատեսութիւն խաղաղութեան վեհաժողովին: Դաչնագիրներուն պատճէնները արդէն յանձնուած են կարգ մը հինգ մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներուն:

Հայկական հարցի առթիւ մեր պահանջքները օտարներուն ներկայացնելու եւ զայն հետապնդելու խնդիրը նորութիւն մը չէ մեզի համար: Անիկա, մասնաւորապէս մեր վերջին մէկ դարու պատմութեան ամէնէն ընդարձակ էջերը կը կազմէ:

Բազմաթիւ անգամներ, ժամանակի պահանջքին ու պարագաներու բերումին համաձայն, մենք մեր ազգային դիմումները ներկայացուցած ենք վեհապետներու, արքունական տուներու, դեսպաններու, բազմազան խորհրդաժողովներու եւ վեհաժողովներու:

Ճիշդ է որ, մեր այս դիմումներով միշտ կենդանի պահած ենք մեր ազգային ձգտումներուն կենսունակութիւնը եւ բարոյական պայքարի աշխուժութիւնը, սակայն, դրական գետնի վրայ չատ քիչ բան կրցած ենք ձեռք ձգել: Եղած են նոյնիսկ ժամանակներ ուր մեր նուիրական եւ ազնուական, հին ու ալեւոր ազգը օտարներուն ճանչցնելու, սիրցնելու, պատուել տալու եւ չահեցնելու տեղ ծանրօրէն վնասած ենք անոր, ենթարկած ենք զայն դժնդակ հետեւանքներու:

Պատճառը՝ եթէ վրայ հասնող անակնկալ դէպքերն ու պատահարները, մեր երկրի աշխարհագրական անմատոյց դիրքը եղած են, կայ նաեւ ուրիշ պարագայ մը, չեշտուած իրողութիւն մը, զոր պատմութիւնը իբրեւ հայելի կը ցուցնէ մեզի: Արդ՝ աշխատանքի ծուռ ձեւն է, կիսարկումի տկար մեթոդը:

Այսպէս, դիւանագիտական ասպարէզ նետուիլ ուզած ենք առանց դիւանագիտական ճարտարութեան ու ճկունութեան կանոնները սերտելու: Աւելի երեւոյթին հետեւելու մարմաջէն տարուած ենք քան իրականութիւնը իր խկութեան մէջ փընտռելու խմաստութենէն:

Մէկին չէ միւսին կամ նոյնիսկ միջազգային երեւութական պաշտպանութեան եւ պետական գիտողութեան վրայ վստահիլ բաւական համարելով՝ զերակչիռ պետութեանց եւ իշխող անձնաւորութեանց հաչիւր նկատի չենք առած, ու այս վերջիններու հանդէպ խրոխտ ու խիզախ դիրք մը բռնած ենք: Փոխանակ յաջողութիւնը վարպետ աշխատանքէն սպասելու, մէկուն ուղղակի կամ անուղղակի խոստումէն տարուած՝ անհաչիւ յանդգնութիւնը ունեցած ենք ուծացնելու միւսը:

Ազգուելով հաստատամտութեան, իրաւապահանջութեան եւ ճշմարտութեան մարմաջէն, զանց առած ենք քաղաքավարական այն նրբին ուսումը որ ճարտար կը դարձնէ մարդը ձեւակերպութեանց մէջ եւ բացատրութիւններ տալու ընթացքին:

Կ'ընդունինք թէ օտարներու դիւանագիտութեան եւ կեղակարծ քաղաքականութեան անփորձ եղած են յաճախ մեր պատուիրակները, եւ անփորձ ըլլալը յանցանք մը չէ: Բայց, պատահած փորձ ըլլալը յանցանքի ալ կրնայ վնասուածը առանց յանցանքի ալ կրնայ վնասակար ըլլալ, երբ զայն իր բնոյթին անատակ եւ բերմունքին անյարմար ասպարէզին մէջ դնելու գժբախտութիւնը կ'ունենանք:

Մենք, աւելի չատ ուզած ենք յուզելու, լուտարանելու, տեղեկացնելու չանք կատարել քան չահագրգռելու աշխատանքին լծուիլ: Տեսակէտն ու սկզբունքը զոհելու գիջողութիւնը չունենալով, ուզած ենք աւելի դուէ արթնցնել քան չահ ցոյց տալ, իրաւունք պահանջել քան առաւելութիւններ ցոյց տալ քաղաքական գետնի վրայ:

Հին առած մը կ'ըսէ. «Աւելի հատու է ճկուն պողպատը քան անթեքելի երկաթը»: Ձեռնարկը որքան ալ հեռատեսութեան եւ նախատեսութեան գգուչտուրութեամբ մը պատրաստուած ըլլայ, գայն յաջողցնելու լաւագոյն պայմանը միշտ գործը վարող անձնաւորութեանց աշխատանքի սիստէմն կախում ունի: Պէտք է ունենալ քաղաքական ճկունութիւն, ճարտարամտութիւն եւ այս հատու զէնքերը չարունակ զօրացնել փորձառութեան եւ խոհականութեանց խորհուրդներով:

Գործելու կերպն է որ կը հարթէ ճամբան: Այս ուղղութեամբ ուշադրութիւն չենք դարձուցած ընտրելու հարկաւոր վարիչները որ ըլլան ջղուտ բայց երբեք ջղային, յանդուգն բայց երբեք դիւրագրգիռ, անկեղծ բայց երբեք բուռն, անձնուէր բայց երբեք ցուցամոլ: Մարդիկ որ իրենց ամբողջ էութեամբ համոզուած ըլլան թէ չկայ աւելի մեծ ու նուիրական սրբութիւն քան ազգն ու հայրենիքը, չկայ աւելի մեծ խեչալ քան ազգային ընդհանուր չահերու յաջողութիւնը:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՈՍՐԵՎԱՆ

Ցուսաստան անօթի է

Օրէ օր ծանրակչիռ լուրեր կը հասնին Ցուսաստանէն: Վախ կայ որ այս ձմեռն ալ այնքան ծանր ըլլայ որքան 1941—42ին եւ հազարաւորներ մեռնին անօթութենէ: Պատերազմին հետեւանքները զատ, 25 տարիէ ի վեր չտեսնուած երաչտ մը կը սպառնայ փճացնել հունձքերը: Կառավարութիւնը ընդեց դիներու հսկողութիւնը, բայց ապրուստը աւելի սղեց երեք օրուան մէջ, 40 — 50 առ հարիւր: Ուրիչ ծանր պարագայ մըն ալ այն է որ հազարաւոր Ցոյներ կը վերադառնան Գերմանիայէն, ուրեմն կը կարօտին օգնութեան; մինչեւ որ կարենան գործ գտնել:

Կեանքը այլեւս անտանելի դարձած ըլլալով, գործադուլները իրարու կը յաջորդեն: Շաբաթ օր գործադուլ հռչակեցին աւելի քան 3000 հացթուխներ, 3000 մանարանի բանուորներ եւ 4000 ուրիչ աշխատաւորներ: Վախ կայ որ եթէ օրական միջին վճարքը, 400 տրախմի, չբարձրանայ, ընդհանուր գործադուլը անխուսափելի պիտի դառնայ:

Պարենաւորման նախարարին հրաժարումէն ան միջապէս վերջը, հացին գինը 200 տրախմի բարձրացաւ, թէեւ կարծողներ կային թէ հողագործները գիներու բարձրացումէն հրապուրուելով չուկայ պիտի թափեն իրենց պաչարը: Ջիթապուղը, որ կենսական ուժելիք մըն է յոյն ժողովրդին համար, 1000 տրախմի հասաւ, մինչ ձիթենիներ կան որոնց պտուղները չեն հասած դեռ:

Ցոյն կառավարութիւնը ամէն ջանք կը թափէ ժողովուրդին անօթութենէն ազատելու համար: Ամերիկայի եւ Անգլիոյ կառավարութիւնները խոստացած են 150,000 տոննա ցորեն, բայց ան դեռ չհասած է: Ցոյն կառավարութիւնը ուզած է ուղղակի Ռուսիոյ հետ բանակցիլ, բայց Մոսկուա չուզեր ուղղակի յարաբերութիւն ունենալ Ցունաստանի հետ, եւ ամէն բան Լոնտոնի միջոցով կ'ընէ:

Ցոյն կառավարութիւնը ուզած է նաեւ Ռուսիոյ հետ առեւտրական համաձայնութիւն մը կնքել, բայց Մոսկուա չուզեր ուղղակի յարաբերութիւն ունենալ Ցունաստանի հետ, եւ ամէն բան Լոնտոնի միջոցով կ'ընէ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՀԻՒԼԷ - ՌՈՒՄԲԸ

Հինգ պետութեանց արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովը բացուեցաւ երէկ, երեքչաբթի կէս օրէն վերջը, նախագահութեամբ Անգլիոյ արտաքին նախարարին: Օրակարգը այնքան ծանրաբեռնուած է որ, 15 օր խորհրդակցելէ վերջ, հինգ նախարարները իրենց երկիրները պիտի վերադառնան, օգնականներու եւ մասնագէտներու ձգելով աչխատանքներու չարունակութիւնը:

Օրակարգի մասին օրը օրին տեղեկութիւններ հաղորդած ենք արդէն: Իրրեւ վերջին նորութիւն, յիչենք անգլ. թերթերու մէկ լուրը.— Մ. Միութիւնը, Ֆրանսա եւ Չինաստան պիտի խնդրեն որ Ամերիկա եւ Անգլիա իրենց ալ յայտնեն հիւլէ-ռումբին գաղտնիքը: Ցետոյ, պիտի առաջարկեն նաեւ որ ռումբին պատրաստութեան տարազը (ֆորմիւլ) չյանձնուի ո եւ է առեւտրական – քի – միագիտական հաստատութեան: Կը կարծուի թէ այս հարցին քննութիւնը պիտի յանձնուի Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան խորհուրդին:

Ցուսաստան անօթի է

Օրէ օր ծանրակչիռ լուրեր կը հասնին Ցուսաստանէն: Վախ կայ որ այս ձմեռն ալ այնքան ծանր ըլլայ որքան 1941—42ին եւ հազարաւորներ մեռնին անօթութենէ: Պատերազմին հետեւանքները զատ, 25 տարիէ ի վեր չտեսնուած երաչտ մը կը սպառնայ փճացնել հունձքերը: Կառավարութիւնը ընդեց դիներու հսկողութիւնը, բայց ապրուստը աւելի սղեց երեք օրուան մէջ, 40 — 50 առ հարիւր: Ուրիչ ծանր պարագայ մըն ալ այն է որ հազարաւոր Ցոյներ կը վերադառնան Գերմանիայէն, ուրեմն կը կարօտին օգնութեան; մինչեւ որ կարենան գործ գտնել:

Կեանքը այլեւս անտանելի դարձած ըլլալով, գործադուլները իրարու կը յաջորդեն: Շաբաթ օր գործադուլ հռչակեցին աւելի քան 3000 հացթուխներ, 3000 մանարանի բանուորներ եւ 4000 ուրիչ աշխատաւորներ: Վախ կայ որ եթէ օրական միջին վճարքը, 400 տրախմի, չբարձրանայ, ընդհանուր գործադուլը անխուսափելի պիտի դառնայ:

Պարենաւորման նախարարին հրաժարումէն ան միջապէս վերջը, հացին գինը 200 տրախմի բարձրացաւ, թէեւ կարծողներ կային թէ հողագործները գիներու բարձրացումէն հրապուրուելով չուկայ պիտի թափեն իրենց պաչարը: Ջիթապուղը, որ կենսական ուժելիք մըն է յոյն ժողովրդին համար, 1000 տրախմի հասաւ, մինչ ձիթենիներ կան որոնց պտուղները չեն հասած դեռ:

Ցոյն կառավարութիւնը ամէն ջանք կը թափէ ժողովուրդին անօթութենէն ազատելու համար: Ամերիկայի եւ Անգլիոյ կառավարութիւնները խոստացած են 150,000 տոննա ցորեն, բայց ան դեռ չհասած է: Ցոյն կառավարութիւնը ուզած է ուղղակի Ռուսիոյ հետ բանակցիլ, բայց Մոսկուա չուզեր ուղղակի յարաբերութիւն ունենալ Ցունաստանի հետ, եւ ամէն բան Լոնտոնի միջոցով կ'ընէ:

Ցոյն կառավարութիւնը ուզած է նաեւ Ռուսիոյ հետ առեւտրական համաձայնութիւն մը կնքել, բայց Մոսկուա չուզեր ուղղակի յարաբերութիւն ունենալ Ցունաստանի հետ, եւ ամէն բան Լոնտոնի միջոցով կ'ընէ:

Թուրֆ մանուկի սիրտը

Ինչպէս կը հաղորդեն թերթերու թղթակից – ները Անգարայէն, Թրքական մամուլը կատաղի պայքար մը սկսած է Մոսկուայի ծանօթ պահանջ – ներուն դէմ: Թուրք թերթերը կը յայտարարեն, թէ Թուրքիա պիտի գերադասէ պատերազմ մղել Խորհրդային Միութեան դէմ, քան թէ կատարել վերջինիս պահանջները:

Կասկած չկայ, որ Թրքական թերթերը այդ պայքարը կը մղեն իրենց կառավարութենէն թե – լադրուած եւ այդ կ'ընեն՝ վախցնելու համար ե – րեք Մեծերը, որպէսզի նման սպառնալիքներով ի – րենց օձիքն ազատեն Մոսկուայի ձեռքէն:

Եթէ հաւատալու ըլլանք «Նիւ Եորք Թայմզ»ի Անգարայի թղթակցին, Ուոշինկթըն եւ Լոնտոն իրը թէ առաջարկած են Մոսկուայի չափաւորել իր պահանջները: Սակայն, կ'աւելցնէ թղթակիցը, այդ տեղեկութիւնը ո եւ է կերպով չէ հանգստա – ցուցած Թուրքերը, որոնք չափազանց մտահոգ – ուած են ոչ միայն այն պատճառով, որ Փոցտամի քոնֆէրանսը առկախ ձգած է Թուրքեւխորհրդա – յին վէճը, այլեւ այն պատճառով որ Մոսկուայի ընթացքին մէջ կը տեսնեն խիստ վտանգաւոր ու չարաշուք նշաններ իրենց համար: Թուրքերն այն – քան կասկածամիտ են դարձած, որ զիրենք կ'ան – հանդստացնեն չարք մը դէպքեր, որոնց առթիւ ուրիչ ժամանակ թերեւս հոգ ալ պիտի չընէին:

Օրինակ, զանոնք կ'անհանդստացնէ այն պա – րագան, որ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ Ռուսերը «կը քաջալերեն» հայ ազգայնականները եւ Թոյլ կուտան, որ երեւանի ռատիօկայանը հայ ազդա – յին երգեր հեռարձակէ հարեւան երկիրներու Հա – յերուն:

Թուրքերը կ'անհանդստացնէ եւ այն, որ Խոր – հրդային դեսպանը Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ պաշտօնական այցելութիւն տուած է Հայոց կա – թողիկոսին, կամ որ Խորհրդային դեսպանատունը Գահիրէի մէջ անցագրեր կուտայ անհայրենիք Հա – յերու, առանց ո եւ է ձեւականութեան. եւ կամ որ Պուքրէշի մէջ (Ռումանիա) քանի մը հազար վախճանական Թրքահայեր հրապարակային մեծ ժողովի մը մէջ հանած բանաձեւով մը բողոքած են Թուրքիոյ մէջ եղած հայկական հալածանքնե – րու դէմ եւ կը պահանջեն Թրքահայ հողերու վե – րադարձը Խորհրդային Միութեան:

Թուրք յայտնի հրապարակագիր Ահմէտ Է – մին Եալման, բուռն կերպով ընդդիմանալով կար – սը եւ Արտահանը Հայաստանին վերադարձնելու պահանջին, կ'ըսէ, թէ 1921ին Ռուսերը կամովին Թուրքիոյ վերադարձուցած են այդ շրջանները եւ թէ Ռուսերը չեն կրնար իրենց պահանջը արդարա – ցնել այն բանով որ կացութիւնը այժմ փոխուած է, որովհետեւ այն ատեն ալ գոյութիւն ունէր Խորհրդային Հայաստանը: Սակայն, Եալման մե – այն միամիտ կը ձեւանայ, որովհետեւ շատ լաւ գիտէ, թէ կացութեան փոփոխութեան ակնարկը, զոր ըրած է Մոսկուա, ոչ թէ տեղական, այլ համաշխարհային կացութեան փոփոխութեան կը վերաբերի: Եալման, անշուշտ, չատ լաւ գիտէ, թէ այդ տեսակէտէն կացութիւնը 1921էն ասդին հիմնովին փոխուած է:

Արդարեւ, այն ատեն Խորհրդային Միութիւ – նը տակաւ էր այնքան, որ ստիպուած էր ողոքել Թուրքերն անգամ, իսկ այսօր ան այնքան զօրաւոր է, որ ի վիճակի է վճռականօրէն իր կամքը քալե – ցնելու իր սահմաններուն մօտ գտնուող բոլոր եր – կիրներու մէջ:

(Հայրենիք)

ՄԱՀ ՄԻՀՐԱՆ ՏԱՄԱՏԵԱՆԻ

« Ցուսաբեր »էն ցաւով կ'իմանանք թէ Օգոս – տոս 11ին Գահիրէի մէջ մեռած է Միհրան Տա – մատեան, աւելի քան 80 տարեկան: Երկար ատե – նէ ի վեր անկողին դամուած էր: Յեղափոխու – թեան ասպարէզը նետուած է իրրեւ Հնչակեան, վարելով Սասունի ապստամբութիւնը 1894ին, Համբարձում Պօյաճեանի հետ (Մուրատ): Ինքն է հեղինակը երկու ծանօթ երգերու, «Հեռաւոր եր – կիր» եւ «Տալորիկ»: Եթէ չենք սխալիր, Օսմ. Սահմանադրութենէն վերջ միացաւ Ռամկավար – Ազատական կուսակցութեան: Գործօն դեր կատա – րած է Կիլիկիոյ մէջ, 1920—21ին, երբ միաժամա – նակ քանի մը «ինքնավարութիւններ» յայտարար – ուեցան, մէկը՝ ողբացեալ Մ. Վերածինի կողմէ: Վերջին արտաքսուեցաւ ի վեր կը դտնուէր Սուրիա, յետոյ անցաւ Եգիպտոս:

ԱՐՈՒՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորնե – րը հարեւանցի հաղորդեցին մեր տաղանդաւոր դերասանուհիին մահը: Ոչ իսկ ճշդուեցաւ թուա – կանը, միայն ըսին թէ զոհ գացած է թիֆիւսի, որմէ այնքան կը սոսկար:

Արուս Ոսկանեան Պոլսեցի էր, Բերայէն եւ Խասեանի աշակերտուհի: 1911ին երբ Արմէնեան – Աբէլեան խումբը Պոլիս եկած էր Կովկասէն, եւ Պոլսեցիներուս համար գեղեցիկ նորութիւն մը ըլ – լալէն աւելի, չատ աւելի՛, խանդավառ ոգեւորու – թիւն մը կը բերէր մեզի.—Հայ լեզուն բեմի վրայ, ամէնքս ալ քիչ մը խենդեցած էինք կարծես: Ո՛վ ռուսահայերէն չէր խօսեր այդ օրերուն, դիմացդ ելլողը «սիրում եմ քեզ, պաչում եմ», կը կրկ – նէր բարեւի տեղ: Ու այդպէս էր որ Օր. Արուս – եակ Դարպասեան եղաւ Տիկին Ոսկանեան, ամուս – նանալով խումբին երիտասարդ տաղանդաւոր ան – դամներէն Պ. Ոսկանեանի հետ:

Անոր հետ գնաց Հայաստան եւ դարձաւ գե – րասանուհի: Յաջողութենէ յաջողութիւն քալեց հաստատ քայլերով եւ մենք անոր տաղանդին ար – ձագանգը լսեցինք արտասահմանի մէջ: Եւ ահա մահը, հազիւ 56—57 տարեկանին: Հայաստանի մէջ իր բեմական գործունէութեան հետեւողի մը կը մնայ տալ ողբացեալ Արուսին իրական ար – ուեստագէտի դէմքը: — Պոլսեցի

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ 31 Յուլիսէն 10 Օգոստոս

ԿԱՐԿԱՆ՝ Հարուստեան 200, ՄԱՐՍԼԻԶԼ՝ Պաս – մաճեան 750, ՍԿՐԱՆ՝ Քէօսէեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Ագաթէկեան 200, ՄՈՆՖԵՐԱՆ՝ Քէչիչեան 400, ԻՍՍԻ՝ Մանիսեան 200, ԼԻՈՆ՝ Թերզեան 400, ՍԷ – ԹԻՖ՝ Էլպէզեան 750, Առաքելեան 750, ԱԼՖԷ՝ Տէրտէրեան 1000, ՊՈՄՈՆ՝ Գործ.— 1687.50, ՍԷՆ ԼՈՒ՝ Գործ.— 2750, ՊԻՐԻՆԵՕԼ՝ Լըպօեան 750, ԼԻՈՆ՝ Մինասեան 750, ՎԱԼԱՆՍ՝ Սարոյեան 200, ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ՝ Թաֆթէչեան 200, ԿԱՐԿԱՆ՝ Ալ – Թունեան 750, ՊՈՒՐԿՎԷՆ՝ Անկիզեան 750, ՍԵՎ – ՐԱՆ՝ Տիկին Շաթեր 750, ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ՝ Ասատ – եան 400, ՄԱՐՍԼԻԶԼ՝ Պանտիկեան 550, ՍԷՆ ԺԷ – ՐՄԻ՝ Կորոյեան 879.50, ԿՐԼՆՈՒԼԸ՝ Գործ. 1755, ՌՈՄԱՆ՝ Օհանեան 750, Փափազեան 400, ՎԻԼԻՆ՝ Գործկ. 3050, ԲՕ՝ Աբրահամեան 400, ՖՐԵԺԻՄՕ՝ Փուլեան 200, ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ՝ Աքթազարեան 400, ՓԱՐԻԶ՝ Թորոսեան 400, ՍԷՆ ԺԵՐՄԻ՝ Պալեան 200, Տուրկոլեան 400, ՎԻԼՄՈՂ՝ Եկաւեան 400, ՊԵԼՖՈՒ՝ Մինասեան 200, ՄԱՃԵՆ՝ Ալիքսանեան 200, ԱՆԹՈՆԻ՝ Փափազեան 200, ՄԱՐՍԼԻԶԼ՝ Տէ – յիրմէնճեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Պէնգլեան 200, ԼԻՈՆ՝ Պէզճեան 750, ՆԻՄ՝ Գարակէօզեան 200, ՓԱ – ՐԻԶ՝ Տիկին Ժերմէն 400, ՔԼԱՄԱՐ՝ Օնոսեան 750, ՏԵՍԻՆ՝ Գործ. 2473, ԼԱՊՕՔԱՍ՝ Աատուրեան 200, ՄԻՕՏՈՆ՝ Իէլիզեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Գալըպաք – ճեան 400, ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ՝ Պօղիկեան 200, ՄՈՆ – ՄՈՐԱՆՍԻ՝ Էգիկեան 800, ՎԱԼԱՆՍ՝ Մտանկօլ – եան 800, ՓԱՐԻԶ՝ Փիւսկիւլեան 200, ՎՕՔԼԻԶ՝ Շիրոեան 200, ԱՎԻՃՐՈՆ՝ Աւագեան 700, ԻՎՐԻ՝ Կարապետեան 400, ՄԱՐՍԼԻԶԼ՝ Կարապետեան 200, ՆԻՄ՝ Քարա 300, ՌՕԱՆ՝ Գարակէօզեան 400, ԱՌՆՈՒՎԻԼ՝ Տխրեան 250, ԱՆԻԼԻՒ՝ Ադամեան 750, ՄԱՐՍԼԻԶԼ՝ Ժամկոչեան 200, ՎՕՔԼԻԶ՝ Գաբրիէլեան 296, ՓԱՐԻԶ՝ Ինճէ Յակոբեան 350, ԼԻՈՆ՝ Մարգարեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Նուբի 400, ՊԱՆԵԼՕ՝ Հէքիմեան 750, ՌՈՄԱՆ՝ Մահմուբեան 750 ֆրանք:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԸ 50, FBG. ST. MARTIN
կը վերաբացուի յառաջիկայ Ուրբաթ 14 Սեպտ.ին:
Ուրբաթ, շաբաթ կիներուն, կիր. այրերուն:

CHEZ SASSOUNI
ՁԱՇԱՐԱՆ Հ. ՍԱՍՈՒՆԻ
ԲՈԼՈՐ ՆՐԲԱՁԱՇԱԿՆԵՐՈՒԻ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՃԸՐ
31 rue d'Alexandrie, Paris (2) Métro: Reaumur
Tél. GUT. 92-65
Հայկական կերակուրներ, ընտիր օղի եւ ա – զանդեր: Հարճնիքի, նշանառութի, կնունքի մաս –

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԱՒԱԿՈՂՄԵԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՒ յուշագիրը զօր. տը կոչէն կը խնդրէ որ 1. բոլոր ընտրողները հաւասար ըլլան քուէտուփին առջեւ. այսինքն մի – եւնոյն թիւով ընտրողներու համապատասխանեն նոյն թիւով ընտրեալներ:— 2. Ընտրական ցանկե – րու կոտորակները բաժնուին կուսակցութեանց եւ հոսանքներու միջեւ, համաձայն իրենց ստացած քուէներուն: Յուշագիրը անարդար կը գտնէ կա – ռավարութեան ծրագիրը, որուն համաձայն աւելի քան 90.000 բնակիչ պէտք է Սէնի նահանգին մէջ, մէկ երեսփոխան տալու համար, մինչ ուրիչ նա – հանգներու մէջ միայն 40.000 պէտք է եւն.: Իրրեւ եղրակացութիւն, յիշեցնելով զօրավարին հանդի – սաւոր յանձնառութիւնները, կը խնդրէ որ վերա – քննուի ծրագիրը:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ Քուխլինկ, Նորվեկիոյ վարչապետը, որ կը դատուէր Օգոս – տոս 20ին ի վեր: Կառավարութիւնը միեւնոյն ա – տեն պիտի գրաւէ մահապարտին ամբողջ հարըս – տութիւնը: Կ'ըսուի թէ վճիռէն մէկ օր առաջ Քուխլինկի կուսակիցները փորձեր էին փախցնել կալանաւորը: Ընդհ. դատախազը իր ճառին մէջ յայտարարեց թէ Քուխլինկ «ամենացած դաւա – ճանն է որ երբեք ունեցած ըլլայ այս երկիրը»:

ՃԱՓՈՆԻ նախկին վարչապետը, զօր. Թոժօ, — այն որ պատերազմը յայտարարած էր, ձերբա – կալուեցաւ առջի օր: Երբ հարցուցին թէ ո՞վ է պատերազմի պատասխանատուն, կալանաւորը յայտարարեց.— « Դուք յաղթական էք այսօր եւ կրնաք մատնանշել պատասխանատուն, բայց 500 կամ հազար տարի վերջը պատմագիրները տարբեր կերպով պիտի դատեն»:— Զօր. Մէք Արթըր հրա – մանագրով մը լուծեց Ճափոնի ընդհ. պայակոյտը եւ բոլոր զինուորական կազմակերպութիւնները: — Դաշնակիցները զրաւեցին Քորէան, ուր այժմ պահելով Ճափոնցի պաշտօնեաները:

ԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՑ Հիւս. Հնդկա – չինի մէջ: Հասած լուրերուն համաձայն, 100 Ֆր. – բանասցիներ կացինով ջարդուած են Ճափոնցի յառաջապահներու կողմէ, երբ խմացուած է անճ – նատրութեան լուրը: Թերթերը զարհուրելի ման – րամասնութիւններ կը հրատարակեն: Սայկոնի մէջ պաշարուած է մեծ հիւրանոց մը ուր կը գըտ – նուին բազմաթիւ Ֆրանսացիներ: Մոլեռանդ հայ – րենասէրներ, «Վիթ - Նամ» (հարաւ. երկիր) կազմակերպութեան հետեւորդները կը չանան գրաւել երկիրը, Ֆրանսական մեծ ուժերու ժամա – նումէն առաջ:

ՊԱՐԵՆԱԻՈՐՄԱՆ նախարարը յայտարարեց թէ միսի վառոդումը ազատ պիտի հոչակուի մօ – տերս: Սեպտեմբերին չատ բան չսպասուիր, բայց Հոկտեմբերին պիտի բաժնուի չարաթը 250 կրամ: Հացի վաճառումը ազատ պիտի ըլլայ Նոյեմբեր 1էն սկսեալ: Ձարպեղէնի բաժնեչափը 600 կրամ

Ժողովրդական մեծ միթինգ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԶԳԱՑԻՆ ԴԱՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒ – ԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՑԱՍՏԱՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ՊԱՏ – ԴԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԶԵԿՈՒՑՄԱՆ

Ազգ. Միութեան Կեդր. Վարչութենէն ստա – ցաւիք հեռեւեալ ազդը.—

Ֆրանսահայ Ազգ. Ընդհ. Միութիւնը կազմա – կերպած է համաժողովրդական մեծ միթինգ մը նուիրուած «Ազգ. Դատի» պաշտպանութեան եւ մեր հայրենիքէն նոր վերադարձած պատգամա – ւորներու զեկուցման, կիր. 16 Սեպտ. ժ.ը 12.30ին Մթիթալիթէի մեծ սրահին մէջ, 24 rue Séguier (մէթրօ Ժիւսիէօ եւ Փլաս Մօպէռ): Խօսք պի – տի առնեն Ազգ. Դատի Պաշտպանութեան Կեդր. Յանձնախմբի անդամները, պիտի զեկուցանեն էջ – միածնի եկեղեցական ժողովին եւ Կաթող. ընտ – րութեան մասնակցող Ֆրանսահայութեան պատ – գամաւորները, ինչպէս նաեւ Փարիզահայութեան իրենց տպաւորութիւնները պիտի հաղորդեն Հա – յաստանի կառավարութեան հրաւէրին վրայ երկիր մեկնած Ֆրանսահայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան պատգամաւորները:

Կը հրաւիրուի Փարիզի եւ շրջականերու հա – յութիւնը փութալ լսելու հայրենիքէն բերուած արտասնդիչ եւ խանդավառ լուրերը, եւ միաժա – մանակ հանդիսաւորապէս հոչակելու անդամ մը եւս քաղաքակիրթ աշխարհի առջեւ իր պապենա – կան հողերուն տիրելու անժխտելի իրաւունքը:

պիտի ըլլայ Հոկտեմբերէն սկսեալ, թերեւս աւե – լի: Գինիի վաճառումը ազատ չէ, բայց թերեւս բաժնեչափը աւելնայ: Արտադրիչները կրնան 50 քիլօ գեռնախմնոր գրկել ուզուկի յաճախորդին, քաղաքապետութեան արտօնագրով:

ԿԷՍԹԱՓՈՆ գաղտնի համաձայնութիւն կնքած էր 13 ազգերու քաղաքական ոստիկանութեան հետ, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ: Այս գաղտնիքը երեւան հանուած է Գերմա – նիոյ պետական դիւանաթուղթերուն մէջ զոր Նա – ցիները ոչնչացնելու ժամանակ չեն ունեցած: Պայ – մանաւորուած պետութիւններն են.— Պելժիա, Պուլկարիա, Ֆինլանտա, Իտալիա, Եուկոսլաւիա, Սպանիա, Փորթուկալ, Ռումանիա, Հունգարիա եւ ամերիկեան երկիրներ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ կը խնդրուի փութա – ցնել անվճար բաժնեգիրները: Թուղթի տագնապին պատճառով ստիպուած ենք Սեպտ.ի վերջ դադրե – ցնել բոլոր անվճար բաժանորդագրութիւնները, առաջին վեցամսեայի լրանալուն առթիւ:

⚔ Ջերմապէս կը խնդրուի դրամի առաքման առթիւ Mandatի կտրօնին վրայ անպատճառ գրել ղրկուած դումարին մանրամասնութիւնը:

Հ. Ց. Դ. ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ 14 Սեպտեմբեր, երե – կոյեան ժամը ճիշդ 8.30ին, ընկերվարականներու սրահը՝ 14, Cours Lafayette: Կը խնդրուի ճիշդ ժա – մանակին ներկայ ըլլալ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) մէջ «Ցառաջ»ի բաժանորդագրուելու համար, դիմել Պ. Յակոբ Մկրտիչեանի, 37Campagne Perrier Vallon des Tuves:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 13 Septembre 1945 Հինգշաբթի 13 Սեպտ.

Ծէ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4504- Նոր շրջան թիւ 133 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ԴԻՄՈՒՄ ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՀԱՑԿ. ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնի մեր աշխատակիցը, ժիրայր Միսաֆեան, իբրեւ ներկայացուցիչը հայկական գործերու, Սեպտ. 6ին անձամբ Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարութեան յանձնած է երկու օրինակ իր կազմած յուշագրէն, մէկը՝ նախարար Պ. Bevinի, միւսը՝ վնայուն խորհրդական Sir Alexander Cadoganի, նաեւ Պ. Molotovի (խորհրդային դեսպանատուն), Պ. Byrnesի ամերիկեան դեսպանատուն), Պ. Bidaultի (ֆրանսական դեսպանատուն) եւ Պ. Vangի (Չինաստան): Իւրաքանչիւր յուշագրի կցուած են մասնաւոր նամակներ:

Միեւնոյն ատեն յուշագիրը բաժնուած է մամուլին, խորհրդարանի անդամներուն, անկլիական եկեղեցւոյ պետերուն, գրագէտներու, արուեստեան հարցին ծանօթ հեղինակներու, դեսպաններու, մարզպաններու, պատմագիրներու, փրոֆէսէօր - ներու եւն.: Ընդամէնը 3000 օրինակ:

Յուշագրէն օրինակ մը ղրկուած ըլլալով մեզի, կը սկսինք թարգմանել.—

Այն չատ մը քաղաքական խնդիրներուն մէջ որոնք արմատական լուծում չատացան, Համաշխարհային Առաջին Պատերազմէն վերջը, Հայկական Հարցը ամէնէն կարեւորներէն մէկն է, սա իրողութեամբ որ միայն ազգային խնդիր մը չէ, ինչպէս կրնայ երեւալ պատահական դիտողին, այլ միջազգային խնդիր մը որ կենսական է Մօտաւոր Արեւելքի խաղաղութեան պահպանման եւ ամրապնդումին համար:

Եթէ ուղղամտութեամբ եւ անկողմնակալութեամբ քննուի հայ ժողովուրդին վերջին 60—70 տարիներու քաղաքական պատմութիւնը, եւրոպական կառավարութեանց ձեռքն եղած փաստացի նիւթերու լոյսին տակ, Դաշնակից Գլխաւոր Կառավարութեանց համար դժուար պիտի չըլլայ արդիւնաւոր ծրագիր մը պարզել Հայկական Հարցին խաղաղ եւ վերջնական լուծման համար, համաձայն արդարութեան այն վսեմ եւ ազնիւ սկզբունքներուն որ պաշտպանուեցան յաղթական Ազդերուն կողմէ, զանազան միջազգային դաշինքներու մէջ, 1939էն առաջ եւ անկէ ի վեր:

Հանրածանօթ իրողութիւն մըն է թէ հակառակ չահեր Հայաստանի մերձաւոր չրջաններու մէջ եւ համերաշխութեան պակասը 1920ական թուականներու սկիզբը՝ Համաձայնութեան աւագ պետութեանց միջեւ, գլխաւոր պատճառներն եղան որ պետութիւնները չկրցան կատարել իրենց բազմաթիւ խոստումները հայ ժողովուրդին:

Եթէ եւրոպական ազգերը նոյնքան վճռական եղած ըլլային Հայկական Հարցին արդար եւ տեւական լուծում մը գտնելու իրենց որոշման մէջ որքան անկեղծ էին իրենց համակրանքի արտայայտութիւններով հանդէպ Թուրքիոյ հայ ժողովուրդի տառապանքներուն, ոչինչ կրնար արգիլել, 1918—1923 տարիներուն միջեւ, ապահովելու գործադրութիւնը Սեւրի դաշնագրին գլխաւոր տրամադրութիւնները Հայաստանի մասին:

Կարելի է վստահօրէն պնդել թէ այսօր քաղաքական հանդամանքները աւելի նպաստաւոր են չատ մը տեսակէտներով, դարմանելու համար, Գլխաւոր Դաշնակիցներուն հաւաքական գործո - ղութեամբ, ակներեւ անարդարութիւն մը ևհայ ժողովուրդին վերադարձնելու իր պատմական հողերը, այնպէս ինչպէս սահմանագծուած են նախագահ Ուտ. Ուիլսընի կողմէ, 1920ին, յանուն Դաշնակից Պետութեանց Գերագոյն Մարմնոյն:

Ի սիրտս աշխարհի ցրուած Հայերուն մէջեւ բացարձակ միաձայնութիւն կը տիրէ այս կենսական հարցի մասին եւ անոնք վստահօրէն կը յուսան եւ կ'անկնկալեն որ Ն. Վհ.տ.ահ.ութեան կառավարութիւնը եւ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը չարմար պիտի դատեն կատարել համաձայնութեամբ չարժիլ Ա. Միութեան կառավարութեան հետ, եթէ եւ երբ որ այս վերջինը պահանջ մը ներկայացնէ, Թրքական Հայաստանի Նահանգները միացնելու սահմանակից Խորհրդային Հայաստանի: Այն ատեն այս վերջինը պիտի դառնայ — ինչպէս բոլոր Հայերու ջերմ բաղձանքն է — հողային տեսակէտով ամբողջական եւ անբաժանելի պետութիւն մը սովետական ընկերվարական Հանրապետութեանց Միութեան մէջ:

(Շար.)

ԼՒՎՈՎ նորէն հարցաքննուեցաւ առջի օր, եւ Տարլանի վրայ ձգեց բացառիկ տեսեանները, համարձակ վաչտերու, կամաւորներու եւն., կազմակերպութեան պատասխանատուութիւնը: Կրկնեց թէ իր իշխանութեան օրով 25.000 արդելափակեալներու ֆիւր լիաւ 5000ի:

ԳԱՂՈՒԹՂ ԳԱՂՈՒԹ

—o—

« *Ցուսաբեր* » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (*Նախօրեակ – կին*), պատերազմի վախճանին առթիւ.—

Այժմ, պատերազմի դադարով նոր չրջան կը բացուի. գաղութէ գաղութ հաղորդակցութիւն - ները կը վերսկսին. կր վերահաստատուի կապը, որ խզուած էր եւ կը պարզուի դործը, որ իւրաքանչիւր գաղութ ինքն իր մէջ կատարած է: Դիժուարութիւնները կան դեռ եւ մեկուսացումը կը չարունակուի, բայց չանցնիր չատ ժամանակ եւ կը հարթուին արգելքները ու գաղութահայութիւնը, դարձեալ, կը դառնայ միացեալ այն դանդուածը՝ որ եթէ փիղիքապէս ու ազգ. կազմակերպութիւններով աշխարհագրական անչատ միաւորներու բաժնուած էր հոգեպէս ու մտաւորապէս մի էր եւ ներդաչնակ, խոշոր չափով մը: Ամերիկան հեռու էր մեզմէ, բայց իր ազգային ու իմացական չարժումի արձագանգը կը հասնէր մեզի դիւրաւ: Պատերազմը դժուարացուց հաղորդակցութիւնները, եթէ չխզեց բոլորովին: Նոյնը կրնանք ըսել Միջին Արեւելքի երկիրներուն համար, որոնք եգիպտոսի հետ գաղթային ու ազգային մէկ զօտի կը կազմէին դրեթէ:

Այսպէս չեղաւ պարագան սակայն այլ երկիրներու համար, Ցունաստանի, Պալքաններու եւ մանաւանդ Ֆրանսայի, որոնք բացարձակապէս խզուեցան գաղութահայութեան ազատ ու հոգ զանգուածներէն, իրենք ընկղմած ըլլալով թշնամի գրաւման ստեղծած տագնապներուն մէջ: Ցաղթանակը ազատագրեց այս երկիրները, եւ եթէ Պալքաններր լուռ են դեռ մեզի ու աշխարհին համար, Ցունաստանը արձագանգ կուտայ, ու Ֆրանսան կը խօսի արդէն: Ցունաստանէն կան տեղեկութիւններ, որոնք ցոյց կուտան թէ մութ օրերէն ետք, ներկայիս, ազգային արթնութիւն մը ծայր առած է եւ զրական - իմացական չարժումը սկսած է գործել աչխոյժ թափով, երիտասարդ ու հասատատուր տարրերու կողմէ, որոնք հաստատած են սեփական օրկան, չունչով տաք ու հասատքով ամուր՝ վաղուան հանդէպ:

Ֆրանսան ոտքի կը կենայ հեզհետէ: Հակառակ իր կրած հարուածներուն եւ խռովայոյզ ու ցասագին օրերուն, հայ գաղութը, իր կարգին, կազդուրուելու վրայ է, իր ազգային կեանքով ու մտաւորական յառաջապահ դիրքով ու հաւատատուր օրկաններով: Կը հրատարակուի արդէն այս օրկաններէն ամէնէն վաստակ ու հաւատք ունեցողը, «Ցառաջ»ը, ամիսներէ ի վեր: Կը գործէ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Ընկերակցութիւնը, նոր հրատարակութիւններով: Եւ ինչպէս ստացուած ցուցակէ մր կը պարզուի, անցնող հինգ տարիներու ընթացքին հրատարակուած են քանի մը տասնեակ գործեր (աւելի քան 60 հատ), դրական, պատմական ու բանասիրական, մեծ մասով աչխատուած ու արժէքաւոր, դատելով հեղինակներու եւ դիրքերու անուններէն:

Ուրախ պէտք է ըլլալ հայ մտքի ծաղկումին համար, նոյն իսկ պատերազմի դաժան տարիներու ընթացքին: Ցանդամանը, որովհետեւ այս հրատարակութիւններուն մէջ բաժին ունին ոչ միայն երէցները, այլեւ երիտասարդները, հրատարակուած են ոչ միայն ողջերու գործերը, այլեւ նահատակներու եւ մեռածներու, (Ե. Սրմաքէչ – խանլեան, Լ. Բաչալեան, Վահր. Թաթուլ): Գործեր՝ գաղութներէն թէ հայրենիքի դրողներէն, որոնք կուգան իրենց իմացական ու հոգեկան յուզումները խառնելու արտատահմանի դրականութեան:

Շատ չանցած, ապահովաբար, աւելի լայն տեղեկութիւններ պիտի ունենանք մեկուսացած գաղութներու ճիգերու մասին եւ պիտի ունենանք արդասաւորելի՝ բուն իսկ գործերը, ուղղակի հաղորդակցելու համար հայ մտաւորական անչատ հատուածներուն հետ եւ վերականգնելու խզուած միութիւնը:

Նախօրեակին կր գտնուինք բնականոն օրերու վերադարձին: Նախօրեակին պատմական այն մեծ թուականին, որ կը հաւատանք թէ մեր ժողովուրդի դարաւոր երազներուն մարմին պիտի տայ եւ մեր հայրենիքը՝ ջախջախուած ու արիւնոտ, ոտքի պիտի կանգնի իր արդար ու բնական սահմաններուն մէջ, իր ծոցը հրաւիրելով աչխարհացրիւ իր զաւակները:

Այս օրերուն մէջ կ'ապրինք եւ անշուշտ, այս օրերուն է որ ամէնէն աւելի կոչուած ենք զօրանալու եւ վերահաստատելու փշրուած ներդաչնակութիւնը: Վերահաստատելու, ամէնէն առաջ, հոգեկան ու իմացական միութիւնը, առանց որուն բան մը կրնայ գտնել հողերու միացումն իսկ եւ տակաւ՝ հայրենիքը, այօրուանէ թէ վաղուանէ, մանաւանդ վաղուանը:

Վեր մասնակի, առօրեայ ու տխուր մտադրութիւններէ, հայ մտաւորականութեան առաքելութիւնն է՝ արժանի ըլլալ դալիք օրերուն, ըմբռնել ժամանակի ոգին ու կերտել հայ մտքի ու հոգիի այն ներդաչնակութիւնը, որ ապրեցուցած է մեր ժողովուրդը դարերու մթութեան մէջէն, չունչով ազատ, ոգիով առոդջ ու հաւատքով հաստատ ու անսասան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐԸ ԴՈՐԾԻ ՍԿՍԱՆ

—o—

Տաժանեղի երկունք

Հինգ մեծ պետութեանց արտաքին նախարարներու ժողովը բացուեցաւ Լոնտոնի պատմական մէկ հատատութեան, Էջընքէսթըը Հաուզի մէջ որ ունի 200 սենեակ: Ամէնէն բազմանդամ պատուիրակութիւնը կը ներկայացնէ Պ. Մոլոթով, 89 խորհրդականներով, մասնագէտներով եւ ապահովութեան պաչտօնեաներով: Փոքր պետութեանց մէջ, ամէնէն կարեւոր պատուիրակութիւնը ղըրկած է Եուկոսլաւիա, որ լայն տեղ մը կը բռնէ օրակարգին վրայ: Իսկ «պատկերալից» պատուիրակութիւն մը կը ներկայացնէ Ցունաստանը, նախագահութեամբ խնամակալ Դամասկինոս արք.ի, յիչեցնելով Երիմեան Հայրիկի պատմութիւնը (1878, Պերլին):

Փոցտամի ժողովին մէջ խրախճանքները, հացկերոյթի հրաւէրները անպակաս էին: Այս անգամ որոշուած է ընդունելութիւնները կարճ կապել, պահելով տեսակ մը խստամբեր մթնոլորտ: Ժողովին մէջ մեծ դեր մը վերապահուած է Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին, Պ. Պըրնզի, որ մխասին բերած է որոչ առաջարկներ վիճելի խնդիրներու մասին: Պ. Պըրնզ չի ծածկեր գործին դժուարութիւնները:

Առաջին նիստին առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ համաձայնութիւն գոյացաւ որ նախ քննուին Պերլինի մէջ մշակուած խնդիրները: Բայց ժողովականներր կրնան նոր առաջարկներ աւելցնել օրակարգին վրայ: Գլխաւոր պատուիրակները,— Պրընզ (Ամերիկա), Պիտօ (Ֆրանսա), Պէվին (Անգլիա), Մոլոթով (Ս. Միութիւն) եւ Վանկ Շէյի (Չինաստան) բազմած էին կլոր սեղանի մը չուրջը, չրջապատուած իրենց խորհրդականներով: Լեզուի խնդիրն ալ մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ: Որոչուած է բոլոր նիստերը վարել երեք լեզուներով,— անգլիերէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն: Գլխաւոր փաստաթուղթերն ալ պիտի խմբագրուին այդ լեզուներով, ինչպէս եւ չինարէն: Ցետոյ, որոչուած է նախագահութիւնը վարել փոխն ի փոխ: Առաջին նախագահն էր Անգլիոյ ներկայացուցիչը, յայտարը՝ Պ. Մոլոթով: Հինգ նախարարներուն փոխանորդները ամէն առտու նիստ պիտի դումարեն, մաս - նաւոր խնդիրներ ուսումնասիրելու եւ օրակարգ պատրաստելու համար լիագումար նիստերուն որ պիտի դումարուին ամէն կէս օր վերջ: Պարբերաբար զեկոյցներ պիտի հրատարակուին կատարուած աչխատանքներու մասին: Կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը խիստ գաղտնապահութիւն պատուիրած է իր պատուիրակութեան անդամներուն:

Առաջին փշոտ խնդիրները

Բայց եւ այնպէս, միջազգային մամուլին թղթակիցները յաղողած են որոչ տեղեկութիւններ քաղել: Այսպէս, իտալական հարցի մասին կր գրեն թէ ամերիկեան պատուիրակութիւնը պիտի առաջարկէ կարգ մը զիջումներ կատարել, գնահատելով Իտալիոյ պատերազմական ճիգը՝ անձնատուութենէն վերջ: Կ'ըսուի թէ Պ. Պըրնզ պիտի առաջարկէ Թրիէսթէ խաղաթը ձգել եուկոսլաւիոյ, իսկ նաւահանգիստը դարձնել բաց դուռ, զօրացնելու համար Դանուբեան ազատին տնտեսական արժէքը: Ցետոյ, Մ. Նահանգները համաձայն են որ երկոտասան կղզիները ձգուին Ցունաստանի, հարաւային Թիրոլը՝ Աւստրիոյ, ինչպէս եւ սրբագրութիւններ կատարուին իտալեւֆրանսական սահմանին վրայ, ի նպաստ Ֆրանսայի: Իտալական փանթէլէրիա կղզիները, որ կը գտնուին Միջերկրականի կեդրոնը, Մալթայի մօտ, պիտի ձգուին Անգլիոյ, համաձայն խնամակալութեան օրէնքին:

Գալով Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերուն, Մ. Նահանգները կը նախընտրեն որ անոնք մնան Իտալիոյ վարչութեան տակ, Միացեալ Ազգերու խնամակալութեամբ: Ամէն պարագայի մէջ, իտալական խնդիրը օրակարգին գլուխը կը գտնուի եւ քանի մր օրէն կը պարզուին մանրամասնութիւնները:

Կը կարծուի թէ հինգ նախարարները մինչեւ երկու չաբաթ գետինը հարթելէ վերջ, պիտի վերադառնան իրենց երկիրները, սպասելով փոխանորդներու զեկոյցներուն:

Ազատութեան համար

—o—

Որքա՜ն չքնաղ եւ դիւթիչ է բառը եւ սիրելի ու պաշտելի ամէնուս :

Ամէն անհատի, ամէն ընտանիքի ու ազգի մէջ փնտռուած ու գնահատելի, բայց եւ այնքան սուղ եւ դժուար, երբ կը փորձեն ձեռք բերել :

Ո՞վ չուզեր իր տան մէջ, իր երդիքին տակ, իր գործին մէջ, նոյնիսկ իր կենակցութեան մէջ ըլլալ ինքնիշխան, առանց արտաքին միջամտութեան :

Ազատութեան սէրը բնածին է մարդուս մէջ եւ կը սկսի օրորոցէն : Երբ երեխայ է, կարծես կը զգայ թէ իր ծնողքին յանդիմանութիւնը ծանր կուգայ եւ հեռզհեռէ աճելով իր մէջ, իրեն հետ, երբ քիչ մըն ալ մեծնայ, կարծես բեռ մը կ'ըլլայ իրեն մեծերուն հսկողութիւնը ու օր առաջ կ'ուզէ ազատիլ ու հեռանալ, դառնալ ինքնագլուխ ...

Եթէ այդպէս է պահանջքը ներքին կարգուսարքին մէջ, ո՞ւր կը մնայ ազգերու, ժողովուրդներու կեանքին մէջ, ուր երբ ազատութիւնը կը կապտուի, ծայր կուտան եւ վէճ եւ կռիւ : Ազատութեան յարգը այն ատեն կը գիտնանք, երբ կը գտնուինք օտարի ձեռքի, օտարի լուծին տակ :

Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ աշխարհի մէջ խաղաղութիւն ըլլայ, հաշտութիւն ըլլայ, երբ մէկ ազգը կ'ուզէ ճնշել միւսին վրայ, ոտքի տակ առնել անոր իրաւունքները, մէկ բառով՝ սարուկ ու գերի, միշտ իրեն ենթակայ, հարկատու ու հնազանդ պահել :

Հայ ժողովուրդը մէկն է եղած այն ազգերէն, որ սկիզբէն ի վեր ուզած է թօթափել օտարին լուծը, օտարի չղթան : Ան հազարաւոր հերոսներ ունեցած է ժողովուրդի ծոցէն, անոր տառապանքովը մկրտուած ու խմորուած, քաջեր որոնք գդալով լուծին ծանրութիւնը ու դառնութիւնը, զոհած են իրենց կանանչ արիւը, իրենց կարիճ կեանքերը ի սպաս ազատագրութեան :

Մեր ժողովուրդը դարերով մարտնչեր է, մին՝ իր արդար իրաւունքներուն ու պահանջին համար, բողոքեր, ընդվզեր եւ յաճախ բռունցք է բարձրացուցեր :

Վարդանանց մեծ պատերազմէն ի վեր, ուր կրօնի ազատագրութեան հարցին հետ անբաժան ազգային գոյութեն հարցն էր վտանգուած, միշտ պայքարի մէջ է եղած հայ ժողովուրդը :

Պայքա՜ր, չարունակ պայքա՜ր, ըլլայ գրչով թէ լեզուով, խաչով ու զէնքով, երբեմն յաղթող, երբեմն պարտուած, բայց միշտ պատնէշին վրայ, իր պատիւովը ու փառքով :

Այսպէս խոչտանգուած ու չարչարուած Հայաստանն իր արի զաւակներով անգամ մը եւս իյնալով նոր ժամանակի երկու պատերազմներու մէջ, այսօր ամենայն իրաւամբ կը սպասէ իր այնքան զոհողութեանց արդար հատուցումին, ըսելով թէ աշխարհի ազատութեան համար ինկանք, ազատութեան համար կ'ուզենք ապրիլ :

Ալ կը բաւէ որքան ուրիշներ օրօրեցին մեզ եւ քնացուցին, խաբեցին եւ մեր արիւնով ապրեցան ու վայելեցին : Այժմ ծողէք որ մենք ալ ազատ չունչ քաշենք, մեր հայրենիքին արեւուն տակ, ծառայելով մարդկութեան եւ ազատութեան :

ՄԷՆ-ՍԷ

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

—o—

ՄԱՐՍԷԼ, 9 Սեպտ.— Այս առտու ժամը 9.45ին, Roxy սինեմային մէջ տեղի ունեցաւ հրապարակային ժողով մը ուր խօսեցան Հայաստանէն վերադարձող պատուիրակները : Առաջին բանախօսը, Պ. Ասատուրեան, թուանշաններով ներկայացուց մեր հայրենիքի վերելքը տնտեսական, մշակութային եւ այլ մարզերուն մէջ՝ վերջին 25 տարիներուն ընթացքին : Երկրորդ բանախօսը, Պ. Մալումեան խօսեցաւ մասնաւորաբար Հայաստանի մարզական կեանքի մասին, թուելով խրախուսիչ օրինակներ : Երրորդ բանախօսն էր Պ. Լ. Զորմիսեան, որ պատմելով իր տպաւորութիւնները Հայաստանէն, ըսաւ թէ Հայը աշխարհի ամէնէն չինարար տարրերէն մէկն է : Վկայ այն մեծ յառաջդիմութիւնները որոնք կատարուած են մեր երկրին մէջ, կեանքի բոլոր ասպարէզներուն վրայ : Ապա ծանրանալով Հայկ. Դատին վրայ, չեչտեց անոր արդար բնոյթը եւ դրական լուծում մը տալու անհրաժեշտութիւնը : Առանց Հայաստանի հողերու ընդարձակման, արտասահմանի Տաճկահայութեան մնացորդները դատապարտուած են կորսուելու : Որով՝ ամէնէն չատ, արտասահմանի Հայերն են որ պիտի արծարծեն եւ տէր կանգնին իրենց Դատին՝ մէկ սիրտ, մէկ հոգի, պիտի ձգտին զայն իրականացնելու : Այս տեսակէտը արժանացաւ բոլորին հաւանութեան :

Հայկ. Դատի Մարսէյլի Յանձնախումբին կողմէ խօսք առաւ Պ. Վ. Սահաթճեանի որ քանի մը բառով տեղեկութիւն տուաւ իրենց կատարած աշխատանքներու մասին, իր կարգին, չեչտելով համերաշխութեան եւ միասիրտ գործելու անհրաժեշտութիւնը : Ապա, Հ. Ա. Լ. Մ. քարտուղարը՝ Պ. Թ. Խաչիկեան կարդաց Հայաստանի վերելքին եւ Հայկ. Դատին վերաբերող բանաձեւ մը որ ներկաներու հաւանութեան արժանացաւ երկար ծափերով : Մէջ ընդ մէջ, եղան երգ եւ արտասանութիւններ, եւ, օրուան նախագահը՝ Պ. Կ. Քիւրթճեան քանի մը խօսքով փակեց ժողովը :

Թղթակից

ԼԱՆՍԻԳ, 10 Սեպտ.— Սեպտեմբեր 8ին Ազգ. Միութեան մասնաճիւղը, հրապարակային ժողովի մը հրաւիրած էր զգուշութիւն որ կը բաղկանայ 26 ընտանիքէ : Այս առթիւ հրաւիրուած էին Լիոնի Շրջ. վարչութեան անդամ Պ. Ս. Պաղտասարեան եւ Տապանեան՝ Կրընոպլէն : Առաջինը զեղեցկօրէն բացատրեց մեր Դատին հանգամանքը եւ յայտարարեց.

— « Մենք չենք մուրար, այլ կը պահանջենք քաղաքակիրթ աշխարհէն, որոնք կռուեցան ազգերու ազատագրման համար, մեր ազգին դարերէ ի վեր թափած արեան գինը, մենք կը պահանջենք ոչ թէ Կարսն ու Արտահանը, որոնք կը նկատենք մերը, այլ նախազահ Ուիլսընի զծած Հայաստանը զոր հանդիսաւոր կերպով ճանչցած են մեծ պետութիւնները եւ որ Թուրքը չէ վերադարձուցած մինչեւ այսօր» :

Ներկաները խանդավառութեամբ եւ վճռակամութեամբ խոստացան տանիլ ամէն զոհողութիւն եւ աշխատանք, համերաշխ եւ եղբայրօրէն, որպէսզի մեր զարաւոր երազն իրականանայ եւ մեր անջատ հայրենիքները միանան :

Ներկաներու միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ Թրքահայ Դատի պաշտպանութեան Յանձնախումբ մը հետեւեալ անդամներէ.— Նախ. Ս. Ամատեան, քարտ. Ա. Օհանեան, դանձ. Յ. Խանէտեան եւ խորհրդականներ Յ. Տէրտէրեան, Վ. Յարութիւնեան, Պ. Ունանեան եւ Մ. Նազարէթեան :

Դիւան

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՏԸ ՊԼՅՆՈՒԻ Հայերը կը հրաւիրուին արտակարգ ժողովի մը՝ Սեպտ. 15ին, իրիկուան ժամը 8ին Քաֆէ Վինուայի մէջ (Ավընիւ տէ գ'Իլ) : Պիտի խօսի Պ. Յովսէփ Տէյիրմէնճեան, Ազգ. Միութեան եւ Թրքահայ Դատի մասին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Այրի Տիկին Տիրուհի Տէտոյեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Սրբուհի Տէտոյեան եւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց ո՛րոնք անձամբ կամ գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝ ԶԱԻԻՆ ՏԷՏՈՅԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ : (Իսի լէ Մուլինօ) :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Գաւնիկ Կէօզալեանը՝ Աչտարակ Փարպեցի որ Ֆրանսայի քաղաքներէն մէկուն մէջ կը բնակէր : Լուր ունեցողներէն կամ զինքը ճանչցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին. T. Gueuzalian, 524 Chemin de Mazargue, St. Anne, Marseille : (ՄՄԲ.— Եթէ ուսուցիչ Գառնիկ Գիւզալեանն է, կը գտնուի Պէյրութ) :

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ.— Ժանթիլիէն Պ. Ներսէս Պարսամեան եռամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Լեւոն Պէրպէրեանի, Լառիւէ :

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

Ձափոնի նախկին վարչապետը անձնասպանութիւն փորձեց

Ջօր. Թոժօ, Ձափոնի նախկին վարչապետը, — այն որ հրաման տուած էր յարձակիլ Փըրլ Հարպըրի վրայ, 1941 դեկտ. 7ին, փորձեց անձնասպան ըլլալ, երբ ամերիկացի սպաներ իր ապարանքը ներկայացան, ձերբակալելու համար, իբրեւ պատերազմի ոճրագործ : Ջօրավարը փոխանակ սուրով փորը ճեղքելու (հարա քիրի), ատրճանակ մը պարպեց կուրծքին, սրտին տակ, բայց չմեռաւ : Ամերիկացի բժիշկներ ամէն միջոց կը փորձեն, որպէսզի ապրի : Նոյն իսկ ամերիկեան արիւն ներարկեցին : Վիրաւորին վիճակը անորոշ է տակաւին, բժիշկները 50—55 առ հարիւր յոյս ունին կեանքը փրկելու :

Երբ ամերիկացի սպաները ապարանքին դուռը գարկին, նախկին վարչապետը պատուհան մը բանալով գոչեց.— «Ես Թոժօն եմ» : Սպաները տակաւին ներս չէին մտած, երբ ատրճանակի ձայն մը լսուեցաւ : Սպասաւորներէն մէկը սենեակը մտաւ եւ սկսաւ բարձրաձայն հեծկլտալ : Ուրիշ երկու Ձափոնցիներ ծունկի եկած կ'աղօթէին :

Թոքիոյի անթելը կը ծանուցանէ թէ Թոժօ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է ատրճանակը պարպելէ վերջ :

— « Կը ցաւիմ Մեծագոյն Ասիոյ ժողովուրդներուն համար : Ուսերուս վրայ կ'առնեմ ամբողջ պատասխանատուութիւնը : Մեծագոյն Ասիոյ պատերազմը արդար էր : Մեր բոլոր ուժերն սպառած ըլլալով, ի վերջոյ պարտուեցանք : Ես չէի ուզեր յաղթականներուն առջեւ դատուիլ իբրեւ պատերազմի ոճրագործ : Կ'ուզէի անձնասպան ըլլալ մէկ հարուածով : Նախ մտածեցի սուրս գործածել, բայց նախընտրեցի ատրճանակը, վախնալով որ կը վրիպիմ եւ ողջ կը մնամ» :

Ջօր. Թոժօ ճափոնական բանակին մէջ ծանօթ էր իբրեւ «Ածելի», իր կարուկ որոշումներուն եւ վճռական կարգադրութեանց համար :

× Ճափոնի ամերիկեան բանակին սպարապետութիւնը հրամանագրով մը կ'արգիլէ զինուորներուն մտերմանալ Ճափոնցիներուն հետ, կայսերական պալատը կամ որ եւ է մեհեան մտնել, մասնաւոր տուներ, բաղնիքներ կամ զբօսարաններ այցելել : Անսաստողները խստիւ պիտի պատժուին :

× Ճափոնի պողպատի ընկերակցութեան անդամները արտօնութիւն խնդրեցին տարեկան առնուազն 3 միլիոն թոն պողպատ արտադրելու, որպէսզի գոնէ երկու միլիոն բանուորներ կարենան գործ գտնել :

× Ձերբակալուեցան զօր. Թոժոյի գահլիճին բոլոր անդամները եւ 28 երեւելիներ, իբրեւ պատերազմի ոճրագործ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ նկատի առնելով ձախակողմեան հոսանքներու յուչագիրը, որոշեց քննութիւնը չարունակել վաղը, ուրբաթ : Հաւանական է որ կարգ մը բարեփոխումներ կատարուին ընտրական չրջաններու բաչխումին մէջ, յաւելուածական աթոռներ տրամադրելով հոծ բնակչութեանց : Յուչագիրը կը գանգատէր թէ կառավարութեան ծրագրով զիւղացիները կ'օգտուին ի վնաս քաղաքացիներուն :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ միջդաչնակցային Վերատեսչութիչ Յանձնաժողովը պահանջեց բոլոր չէզոք երկիրներէն իրենց յանձնել այն գերման պաչտօնատարները եւ նաչիները որ ամրաստանուած են իրբեւ ոճրագործ : Հրաւէրը ուղղուած է հետեւեալ պետութեանց :— Սպանիա, Շուէտ, Փորթուկալ, Զուիցերիա, Իրլանտա, Թանճէրի միջազգային չրջան, Վատիկան եւ Աֆղանիստան :

ՋՆՋՈՒԵՑԱՒ անգլիական գրաքննութիւնը Յունաստանի մէջ :

ՆՈՐՎԷԿԻՈՑ նաչիները ազգեր փակցնելով պատերուն վրայ, կ'ըսեն թէ «թագաւորը եւ արքայական գերդաստանին մէկ անդամը պիտի գընդակահարուին, եթէ Քուիսլինկի դէմ տրուած մահավճիռը գործադրուի» :

ՍԻՒԻՐԻՈՑ կառավարութիւնը 70 տարուան մեծաչուխ մը առաւ երկու ամերիկեան ընկերութեանց, քարիւղի գործարաններ, նաւահանգիստներ, երկաթուղիներ եւ անթելի կայաններ հաստատելու համար Միջերկրականի ափերուն վրայ :

Այրի Տիկին Ա. Փաչաճեան եւ աղջիկը՝ Օր. Մարի – Ֆրանսին, ինչպէս նաեւ Փաչաճեան եւ Մախոխեան եւ Paillet ընտանիքները խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն դառնագէտ մահը իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ աղգականին՝

Պ. ՒՐԱՄ ՓԱՋԱՃԵԱՆի (Ատամնաբոյժ)

Ցուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, Ուրբաթ, 14 Սեպտեմբեր, ժամը 2ին, Հայոց եկեղեցին, ժան Կուժոն թիւ 15 :

ՅԱՆՁՕԲ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Lingèreները, *որոնք* Point de Paris, Bordé *գիտեն : Դիմել Միքայէլեանի*, 1 Rue Marcelin Berthelot, Vanves, Métro Porte de Versailles :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 14 Septembre 1945 Ուրբաթ 14 Սեպտեմբեր

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4505-Նոր շրջան թիւ 134 — ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ՖՐ·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Պատերազմէն առաջ, տարին քանի՛ անգամ կը լսէիք այս բառը, որ այժմ ճիւթի պէս կը ծամուի բոլոր երկիրներուն մէջ :

Ամէնէն միահեծան, յեղափոխական կամ յետադիմական իշխանութիւնն ալ այդ փրկարար բառով կ'ներդնու, պատերազմին պայթումէն ի վեր: Մանաւանդ հիմա, քանի որ յաղթական – ները բարի վարուց վկայական կը նկատուին զանի, համաձայն իրենց հռչակած նշանախօսքերուն :

Ժողովրդապետութի՛ւն (démocratie) Ապանիայէն մինչեւ Թուրքիա, անցնելով Պալքաններէն, որոնք ճշմարիտ անելի մը մատնուած են այսօր, իբրեւ հետեւանք երեք Մեծերու հակա – մարտութեանց :

Այդ չորեքէն երկուքը, Մեծն Բրիտանիա եւ Մ· Նահանգները, մինչեւ այսօր ալ կը մերժեն ճանչնալ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ կառավարութիւնները, (ինչպէս եւ Հունգարականը), իբրեւ ոչ – ժողովրդավար : Ա· Միու – թիւնն ալ, որ կը հովանաւորէ այդ իշխանու – թիւնները, իր կարգին չի ճանչնար Յունաստանի կառավարութիւնը, որ իր կռնակն ունի բրիտա – նական հովանին : Եւ վէճը փոխադրուած է արդէն Լոնտոն, Հինգ Մեծերու ժողովին :

Մինչ այս մինչ այն, այդ չորս երկիրներու կառավարութիւնները հազար կռոր կ'ըլլան, ա – պացուցանելու համար թէ ծնած են ժողովուրդի կամքէն, կը գործեն անոր անունով : Անոր բարի – քին համար ...

Ահաւասիկ մառէշալ Թիթօն, որ տակաւին եր – կու օր առաջ կը յայտարարէր թէ Եուկոսլաւիան անկախ պետութիւն մըն է եւ չի հանդուրժեր որ եւ է արտաքին միջամտութեան : Թէ յառաջիկայ ընտրութիւնները պիտի ըլլան խակապէս ժողովըր – դական, բոլոր հոսանքներու մասնակցութեամբ, դուրս ձգելով միայն դաւաճանները :

Անդին, Ռումանիոյ վարչապետը, որ մեծ պատիւներու արժանացաւ Մոսկուայի մէջ, ամուր կը մնայ իր աթոռին վրայ, հակառակ անգլեւամէ – րիկեան բողոքներուն եւ թագաւորին եւ զանազան հոսանքներու վերապահութեան :

Պուլկարիոյ մէջ ալ յեղափոխական իշխանու – թիւն մը հազարաւորներ անխնայ «մաքրագործե – լէ» վերջ, տիրարար կը վարէ երկիրը : Դեռ քանի մը օր առաջ էր որ, տեղի տալով անգլեւսաքսոն ճնշումին առջեւ, յայտարարեց թէ պիտի արտօնէ ընդդիմադիր թերթերուն հրատարակութիւնը, ինչպէս եւ փոքրամասնութեան հոսանքներու մաս – նակցութիւնը յառաջիկայ ընտրութեանց : Թէ ընդհ· ներում պիտի չնորհուի մօտ հազար կալա – նաւորներու եւն· :

Որոշ դիջումներ կատարելով հանդերձ, այս իշխանութիւններէն իւրաքանչիւրը կը մերժէ բրո – նատիրութեան մեղադրանքը, ինքզինքը հռչակե – լով բուն իսկ ժողովուրդին ներկայացուցիչը :

Ո՞վ ճիշդ կը խօսի, այս խառնաճաղճ ժխորին մէջ, ուր ժողովուրդները ամէն րանէ առաջ օր – ուան հացին, աշխատանքի եւ ապահովութեան մասին կը խորհին :

Այս հարցումին պատասխանը դնելու հա – մար, կը բաւէ յիշել, օրինակ, Անգլիոյ աշխատա – որական (ընկերվարական) կառավարութեան դիրքը :

Առաջին օրէն իսկ, այդ իշխանութիւնը ճիշդ այն տեսակէտն ունեցաւ ինչ որ նախորդը, — Զբրչիլի պահպանողական կառավարութիւնը : Ան ալ մինչեւ այսօր չի ճանչնար պալքանեան կառա – վարութիւնները, դեսպան չի դրկեր, եւ կը պա – հանջէ ազատ, իսկապէս ժողովրդապետական ընտրութիւններ :

Այս տեսակէտէն, ուշագրաւ է Անգլիոյ վար – չապետին ճառը՝ Արհեստակցական Միութեանց համագումարին մէջ: Պ· Էթլի պարզելով Եւրո – պայի ներկայ վիճակը եւ լուծելի խնդիրներու բարդութիւնը, յայտարարեց·

— «Ժողովրդապետութիւն բառը կարգ մը եր – կիրներու մէջ կը գործածուի նորաձեւ եղանակով մը: Ժողովրդապետութիւնը բուն մեծամասնու – թեան տիրապետութիւնը չէ, այլ մեծամասնու – թեան տիրապետութիւն յարգելով փոքրամասնու – թեանց իրաւունքները : Ան կը նշանակէ բոլոր ընդդիմադիր կարծիքները : Ուր որ կը տեսնէք ջնջում ամէն փոքրամասնութեան կարծիքի, այն – տեղ ճշմարիտ ժողովրդապետութիւն չկայ» :

Հասկցողին շատ բարեւ, պիտի ըսէր Ժողո – վրդական իմաստութիւնը : Շ·

ԴԻՄՈՒՄ ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՀԱՑԿ. ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

(Լոնտոնի մէջ ներկայացուած յուշագիրը)

2.

1. ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ

Հայերու պատմութիւնը Թուրքիոյ մէջ եղած է անվերջ արձանագրութիւն մը խարխուլ գոյու – թեան մը, նշանաւոր՝ պարբերական ջարդերով զոր ապականած եւ ապիկար կառավարութիւն մը դրդէր եւ կը գործադրէր անասելի վայրագու – թեամբ :

Ենթակայ՝ շատ ստորադաս ցեղի մը թշնա – մական բռնակալութեան, եւ զրկուած՝ ինքնա – պաշտպանութեան որ եւ է ազդու միջոցէ, Հայերը 19րդ դարու ընթացքին չարունակական եւ ստիպո – ղական կոչեր ուղղեցին արեւմուտքի քրիստոնեայ պետութեանց եւ Ռուսիոյ, իրենց պաշտպանու – թեան համար :

Թուրքիոյ յաջորդական կառավարութեանց կողմէ իրենց հաւատարիմ եւ անվնաս հայ հպա – տակներուն դէմ գործուած հարստահարութիւնը, ճիշդ է, խոր համակրանք եւ զայրոյթ յառաջ բե – րաւ Եւրոպայի մէջ, բայց պատմութիւնը վկայ է, թէ քաղաքակիրթ աշխարհը զրեթէ ոչինչ ըրաւ, որ եւ է պաշտպանութիւն ընծայելու համար այս հինաւուրց եւ քաղաքակիրթ ժողովուրդին :

Հայկական Հարցը առաջին անգամ եւրոպա – կան դիւանագիտութեան բեմին վրայ երեւցաւ անցեալ դարու հօթսներորդ տասնեակին, այնպիսի տեսնն մը երբ Արեւմտեան Պետութիւնները, են – թադրաբար՝ ասպետական ոգիէ մղուած ,— բայց իրականին մէջ մեծապէս ազդուած Օսմանեան կայսրութեան՝ վերազամերձ պետութեան ժառան – գութեան հարցէն — ստանձնեցին Օսմ· կայսրու – թեան քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց պաշտ – պանի դերը, եւ, իրրեւ ամոքիչ միջոց, Յառաջդ – վեցին վարչական բարենորոգումներու հաստա – տումը Թուրքիոյ մէջ: Նշանակալից է որ ամէն անգամ երբ դաշնագիր մը կը մշակուէր որուն մէջ Թուրքիան չհակակից կողմն էր, մեծ պետութիւն – ները անոր մէջ կը տեղաւորէին տարատեսակ յոդ – ուածներ յօդուտ Թուրքիոյ քրիստոնեայ փոքրա – մասնութեանց :

Թէ պետութեանց կողմէ քրիստոնեաներու բարօրութեան համար ցոյց արուած չհագեցողու – թիւնը ակադեմական համակրանքէ աւելի բան մը չէր, կ'ապացուցուի այն անժխտելի իրողութեամբ որ երբեք համապատասխան միջոցներ ձեռք չառ – նուեցան անոնց կողմէ, գործադրելու համար ծրագրուած բարենորոգումները, որովհետեւ այդ – պիսի բարենորոգումներու կիրարկումը կրնար յա – ռաջ բերել օտար հսկողութեան հաստատումը Թուրքիոյ մէջ եւ այդ երկրին անխուսափելի ան – դամահատումը :

Ռուսիոյ կողմէ Կովկասի զրաւումէն ի վեր, արեւմտեան պետութեանց քաղաքականութիւնը Արեւելեան Հարցին հանդէպ առաջնորդուած է Թուրքիոյ վերապետական անկախութիւնը եւ հո – գային ամբողջութիւնը ապահովելու հիմնական սկզբունքէն : Այս քաղաքականութիւնը, որուն յա – րած են յիշեալ պետութիւնները տարօրինակ յա – րատեւութեամբ, վնասակար եղած է Հայոց ազգա – յին շահերուն եւ թոյլ տուած է որ Թուրքիան չունչ առնէ եւ ապաւինի այն հանդստութեան ապա – հովութեան թէ եւրոպան միտք չունի խիստ միջոց – ներ ձեռք առնելու իրեն դէմ, պաշտպանելու հա – մար իր քրիստոնեայ հպատակները :

Թուրքիան այնքան խորապէս կը գնահատէր այս հիմնական իրողութիւնը որ, ամէն անգամ երբ եւրոպական պետութիւններ փորձի համար ձեռնարկ մը կը կատարէին բարւոքելու համար Օսմ· կայսրութեան ոչ – թուրք տարրերուն վիճա – կը, Թուրքերը կա՛մ ձեռնարկէն առաջ եւ կամ վերջը կը խոստանային բարենորոգումներ ներ – մուծել : Այսպիսի ճարտար քաղաքականութենէ մը Օսմ· կայսրութեան քաղելիք մեկ առաւելութիւնն էր ժամանակ շահիլ լրացնելու համար իր քրիս – տոնեայ տարրերուն ընկջնջումի գործը : Հակա – ռակ 1839ի եւ 1856ի երկու կայս· հրովարտակնե – րու մէջ զետեղուած տրամադրութեանց՝ երաշ – խաւորելու համար կեանքը, պատիւը եւ գոյքը, ոչ – թուրք փոքրամասնութեանց վիճակը նիւթա – պէս չբարւոքեցաւ, որովհետեւ Օսմ· կայսրու – թիւնը ոչ կամք, ոչ ալ կարողութիւն ունէր գոր – ծադրելու բարենորոգումները :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՁՕՐ· ՀԱՅԿ ՇԷՔԷՐՃԵԱՆԻ ԴԵՐԸ ՀԻՒԼԷ-ՌՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ Ամերիկ· տեղեկատու դիւանը կը հա – ղորդէ Օգոստոս 17 թուականով· —

Ամերիկեան Սպարապետութիւնը 1940էն ի վեր չարժման մէջ դրած էր բոլոր հռչակաւոր փորձագէտները, Քէմպրիճի եւ Օքսֆորտի համա – լսարաններուն մէջ, գլուխ հանելու համար առա – ջին հիւլէ – ռումբը, որուն համար երկու միլիառ տոլար ծախսուեցաւ :

Գինուորական Քիմիագիտարանի մէջ, ռումբի պատրաստութեան ընթացքին, կարեւորագոյն դե – րը ունեցաւ Զօր· Հայկ Շէքէրճեան, որ Պետն է ամերիկեան քիմիական Սպայակոյտին : Զօրավա – րը Թրքահայ է, եւ 1915ի սպանդին՝ գաղթած Ա – մերիկա : Հայ զօրավարը դործօն մասնակցութիւն ունեցած է ինչպէս հիւլէ-ռումբի, նոյնպէս եւ քի – միական պատերազմի պատրաստութեանց մէջ : Հինգ տարիէ ի վեր, ան փայլուն կերպով կը չա – րունակէ իր պատասխանատու պաշտօնը :

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Իտալական դաշնագիրն եւ Պալքանները

Չորեքշաբթի օր Հինգերու ժողովին նախա – դահեց Անգլիոյ արտաքին նախարարը: Կը վախ – ցուէր ծանր ընդհարումէ, այն ենթադրութեամբ թէ Մոսկուա պիտի մերժէ նկատի առնել իտալա – կան դաշնագիրը, մինչեւ որ չլուծուի պալքանեան կառավարութեանց խնդիրը: Բայց վտանգը փա – րատեցաւ, գոնէ առ այժմ :

Օրակարգի առաջին խնդիրն էր Իտալիոյ հաշ – տութեան դաշնագիրը: Այս առթիւ հարց դրուե – ցաւ թէ իտալական պատուիրակութիւն մը պիտի հրաւիրուի՞ : Խնդիրը մնաց առկախ, Լոնտոնի ի – տալական ներկայացուցիչին ձգելով այդ պարտա – կանութիւնը :

Իտալիոյ հաշտութեան դաշնագիրը կազմելու համար, պէտք է կարդադրուին հետեւեալ խնդիր – ները ·—

1. Սահմաններ, մասնաւորապէս Թրիէսթէ եւ Իսթրիոյ սահմանագլուխը Եուկոսլաւիոյ հետ: Հարաւային Թիրոլ եւ սահմանագլուխ Աւստրիոյ հետ: Աւսթոյի հովիտ եւ սահմանագլուխ Ֆրան – սայի հետ :

2. Իտալական կայսրութեան ապագան, մաս – նաւորապէս նկատի առնելով Եւնաստանի եւ Ե – թովպիոյ պահանջները եւ Կիւրենիոյ եւ Ափրիկ – եան Տրիպոլսոյ ցեղախումբերուն բաղձանքները (կ'ուզեն ազատիլ իտալական լուծէն) :

2. ՌՈՒՍԵԻԹՈՒՐՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Ղրիմի պատերազմէն վերջը, Թուրքիան ըն – դունեցաւ եւրոպական ազգերու խմբակցութեան մէջ եւ Փարիզի դաշնագրին (1856 Մարտ 30) 9րդ յօդուածով, մեծ պետութիւնները հրաժարեցան Թուրքիոյ մէջ միջամտելու որ եւ է իրաւունքէ : Հետեւաբար, Սուլթանը ազատութիւն ստացաւ իր հպատակներուն հետ վարուելու իր ուզածին պէս :

1875ին Թուրքիոյ յոռի վարչութիւնը (բռնա – կալութիւն) երկիւղալի համեմատութեանց հասած էր: Ապստամբութիւններ ծագեցան Պալքաններու մէջ, եւ Ռուսիոյ ուժեղ միջամտութիւնը յանգե – ցաւ Ռուսեթուրք պատերազմին (1877) :

1878 Մարտ 3ին Ռուսիա Թուրքիոյ պարտա – դրեց Սան Սթէֆանոյի դաշնագիրը որուն մէջ (յօդ· 16) տրամադրութիւն մը դրուած էր բարե – նորոգումներ մտցնելու համար Հայաստանի մէջ: Բայց այս դաշնագիրը չվաւերացուեցաւ եւ Ռուսեթուրք պատերազմին վերջնական կարգա – դրութիւնը ձգուեցաւ Պերլինի վեհաժողովին, 1878 Յունին 13ին: Մինչ այս մինչ այն, Մեծն Բրիտանիա եւ Թուրքիա 1878 Յունիս 4ին կնքած էին Կիպրոսի պայմանագիրը որով Ն· Վեհափա – ռութեան կառավարութիւնը յանձն կ'առնէր մի – նակ Սուլթանին, պաշտպանելու համար անոր Ա – րեւելեան Նահանգները Ռուսիոյ նոր յարձակում – ներուն դէմ: Այս յանձնառութեան փոխարէն, Սուլթանը կը խոստանար անհրաժեշտ բարենորո – գումները մտցնել եւ կր հաւանէր որ Մեծն Բրի – տանիա գրաւէ Կիպրոս կղզին:

Պերլինի դաշնագրին մէջ որ ստորագրուեցաւ 1878 Յուլիս 13ին, Սան Սթէֆանոյի համաձայ – նութեան 16րդ յօդուածը փոփոխութեան ենթար – կուեցաւ այնպիսի եղանակով մը որ կը վնասէր Հայկական Դատին: Մինչ Սան Սթէֆանոյի դաշ – նագրին 16րդ յօդուածը կը տրամադրէր թէ Ռու – սերուն կողմէ գրաւուած հայկական հողերը պի – տի չպարպուին մինչեւ բարենորոգումներու ներ – մուծումը, այսպիսի ազդու ճնշում մը նախատես – ուած չէր Պերլինի դաշնագրին 61րդ յօդուածով :

(Շար·)

3. Խորհրդային իշխանութիւնը կը մերժէ նկատի առնել իտալական դաշնագրին պայմանները, մինչեւ որ անգլեւսաքսոն պետութիւնները դադրեցնեն իրենց միջամտութիւնը պալքանեան երկիրներու ներքին գործերուն մէջ:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլ. կառավարութիւնը չուզեր պատժել ներկայ Իտալիան, բայց պէտք է հատուցում տալ Փաշականութեան զոհերուն: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ֆրանսական կառավարութիւնը հողային զիջումներ պիտի պահանջէ Իտալիայէն, թէ Եւրոպայի եւ թէ Ափրիկէի մէջ: Այսպէս, Ֆրանսացիները կը պահանջեն փոխել Լիբիոյ եւ Ֆրանսական Արեւմտեան Ափրիկէի միջեւ եղած սահմանագլուխը եւ Ֆիզանի չրջանը Ֆրանսայի ձգել: Ֆիզանը, որ ռազմագործական օդակ մըն է Զատ գետի չրջանին եւ Հիւս. Ափրիկէի միջեւ, կէս - Ֆրանսական եւ կէս - իտալական էր մինչեւ 1935, երբ Իտալիոյ տրուեցաւ Լավալի կողմէ: Ֆրանսա կարգ մը փոփոխութիւններ կը պահանջէ նաեւ Թունուզի համար: Փարիզի մէջ կ'ընդունին թէ Իտալիա պէտք է ելք մը ունենայ գաղթականներու համար, բայց չեն ուզեր որ հոսանքը Թունուզ թափի: Եթովպիան ալ չատ մը հողեր կը պահանջէ Իտալիայէն:

Ջուրի ճամբաները եւ Տարտաւէլ

Մ. Նահանգներու նախագահը յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ Տարտանէլի միջազգայնացման խնդիրը պիտի քննուի Լոնտոնի ժողովին մէջ: Նախագահը հաստատեց թէ խնդիրը ընդհանուր գիծերով քննուած էր Փոցդամի ժողովին մէջ, բայց ճիշդ չէ թէ որ եւ է ուղղակի տեղեկութիւն հաղորդուած է Թրքական կառավարութեան:

Այս առթիւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ Մ. Նահանգները պիտի պնդեն որ միջազգայնացուին եւրոպայի ջուրի ճամբաները, ըլլան նաւարկելի գետեր, նեղուցներ կամ ջրանցքներ:

Իրազեկ աղբիւրներէ կը հաւաստուի թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը առաջարկած է որ Տարտանէլի խնդիրն ալ ենթարկուի խորհրդաժողովին մէջ, բայց Մոլոթով առարկած է եւ հարցը առկախ կը մնայ առ այժմ: Այն օրէն ի վեր որ Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութիւնը պահանջեց, Մոսկուա կ'ուզէ Թուրքիոյ հետ կարգադրել այդ խնդիրը եւ կը մերժէ ուրիչ պետութեանց մասնակցութիւնը, թէեւ Մոնթրէոյի պայմանագիրը ստորագրուած է խումբ մը պետութեանց կողմէ:

Գալով միւս ջուրի ճամբաներուն, կ'ըսուի թէ Ամերիկա նկատի ունի ոչ միայն Հունոսը, Էլպան, Դանուբը, Ռիւրը, այլեւ Սուէզի ջրանցքը:

× Պալքանեան խնդիրը միշտ կը պահէ իր կնճռոտ հանգամանքը: Անգլիոյ վարչապետ ճառ մը խօսելով Արհեստակցական Միութեանց համագումարին մէջ, առանց Խ. Միութեան կամ Պալքաններու անունը յիշելու, յայտարարեց թէ Անգլիա խոստացէն պիտի ընդդիմանայ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ ներկայ կառավարութեանց, որովհետեւ անոնք ժողովրդավար չեն եւ չեն ճանչնար ընդդիմադիր փոքրամասնութեանց իրաւունքները:

Ինչպէս յայտնի է, Անգլիա եւ Ամերիկա կը մերժեն ճանչնալ այդ կառավարութիւնները, իսկ Խ. Միութիւնը ոչ միայն կը ճանչնայ, այլեւ ուժ կուտայ անոնց: Կը յուսացուի թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել, ինչպէս եղաւ լեհական հարցին մէջ:

Աւստրիոյ խնդիրն ալ որոշ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ:— Ժողովին յայտնած նիստը յետաձգուեցաւ ուրբաթի (այսօր), որպէսզի կարելի ըլլայ քննել եւ դասաւորել բազմաթիւ թղթածրարներ եւ օրակարգ մշակել:

Կ'ըսուի թէ Մոսկուա նաւակայան մը պիտի պահանջէ Կարմիր Ծովուն մէջ, հաւանաբար Էրիթրէայի ափերուն վրայ:

Սիւկափուր անձնասուր

Պաղպաղականի Հարաւ. Արեւելեան չրջանին եւ հոլանտական Հնդկաստանի բոլոր ճախոնական ուժերը անձնասուր եղան Սեպտ. 12ին, ծովակալ լորտ Մաունթպէթընի, որ 11 տարբեր դրիչներ դործածեց, 11 պաչտօնագիրներ ստորագրելու համար: Ճափոնի կողմէ անձնատուրքեան գիրը ստորագրեց զօր. Իթակաքի, բուն սպարապետը հիւանդ ըլլալով (կաթուածահար):

Անձնատուրքեան գործողութիւնը տեղի ունեցաւ Սինկափուրի քաղաքապետարանին մէջ: Անգլ. հզօր նաւատորմիղ մը խարիսխ նետած էր նաւահանգստին առջեւ: Այս անձնատուրքեամբ Ճափոն կը վերադարձնէ աւելի քան մէկ միլիոն քառ. մղոն տարածութեամբ հող եւ 120 միլիոն բնակիչ, միեւնոյն ատեն կորնցնելով ստուարաթիւ բանակ մը, նաւեր եւ ահագին պաշար: Ճափոնի եօթը պատուիրակները քաղաքապետարան առաջնորդուեցաւ դինեալ պահակներով, մինչ հազարաւոր Չինացիներ փողոց թափած կը ծաղրէին: Անձնատուրքեան գործողութեանց առթիւ, անգլիացի ծովակալը ճառ մը խօսելով ազդարարեց թէ պիտի ջանայ հաստատել այս ձմեռ: Աթէնքի 1.500.000 բնակիչներէն 200.000ը իրենց ուտեստը ձրի կը ստանան այդ կազմակերպութենէն:

ԿԻՆԵՐՈՒՆ ԱՒ ԾԽԱՒՈՒՆ պիտի բաժնուի, կ'ըսեն, ամիսը մէկ բաժին: Թերթ մը կը գրէ թէ 12 միլիոն ծխատոմս տպուած է կիներուն համար:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐ պիտի յանձնուին Ֆրանսայի, երկրին վերաչինութեան համար: Միւս կողմէ 500.000 Ֆրանսացի ճարտարապետներ, ճարտարագէտներ եւ արհեստագէտներ կ'արձանագրուին, այս վիթխարի վերաչինութեան համար որուն ծախքը կը հաշուեն երկու միլիառ տոլար: Գլխաւոր աշխատանքները պիտի լրանան 1947ի վերջը:

ՀԻՒԼԷ ՌՈՒՄԲԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ երեւան հանողներուն մահապատիժ կը պահանջէ ամերիկացի երեսփոխան մը, օրինագիծ մը ներկայացնելով խորհրդարանին:

30.000 ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ կը սպասուին Քառթիէ Լաթէն, այս տարեչրջանին, 8000ը օտար: Բնակարանի եւ պարենաւորման խնդիրը չատ ծանր հանգամանք ստացած է, պանդոկները կը նախընտրեն օրական 70 Ֆրանքի վարձու տալ սենեակները, կարճատեւ բնակութեանց համար, փոխանակ ամսականով պայմանաւորուելու: Ուսանողներու Միութիւնը հազիւ 5000 անկողին կրցած է ճարել Սիթէ Ինխվէրսիթէի մէջ: Կառավարութիւնը պայմանաւորուած է կարգ մը ճաշարաններու հետ, 20 Ֆրանքի ճաշ եւ 16 Ֆրանքի ընթրիք տալու համար, բայց պիտի կրնան օգտուիլ միայն 3300 ուսանողներ: Ուս. Միութիւնը կոչ մը ուղղեց Փարիզի 2300 պանդոկապետներուն, որպէսզի մէկդի դնեն չահախնդրութիւնը եւ օգնեն ուսանողներուն: «Ի՞նչպէս կարելի է ամսական 3000 Ֆրանքի միջին եկամուտով 2000 Ֆր. վճարել բնակարանի»:

ՀՈՂԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

«Հողային բարենորոգում» համեստ անունին տակ, ընկերային եւ տնտեսական յեղափոխութիւն մը կը կատարուի այս միջոցին Գերմանիոյ ռուսական չրջանին մէջ, խորհրդային իշխանութեան քաջալերութեամբ: Հողերու մեծ մասը պիտի բաժնուի այն հողագործներուն որոնք նախապէս կը մշակէին ազնուականներու (Եունքըր) հողերը, արեւելքէն եկած գաղթականներուն եւ այն գիւղացիներուն որոնց հողաբաժինները անբաւական են ապրուստի համար:

Արդէն իսկ օրէնքներ հրատարակուած են Սաքսոնիոյ եւ Պրանտէնպուրկի նահանգներուն մէջ եւ պիտի հրատարակուին ռուսական չրջանի միւս մասերուն մէջ: Անչուշտ Անգլիա, Ամերիկա եւ Ֆրանսա չեն կրնար առարկել, քանի որ իսկապէս ժողովրդավար յեղափոխութիւն մըն է եղածը, եւ կը կազմալուծէ աւանդաբար զինադաշտ դասակարգի մը՝ Եունքըրներու ամենակարող ուժը: Այս դասակարգը նոյնքան կարեւոր ազդակ մը եղած է նախայարձակ պատերազմի համար որքան արեւմտեան Գերմանիոյ գործարանատէրները որ այժմ կը սրբուին իրենց հաստատութեանց գանդումով: Ըստ էութեան 1789ի Ֆրանսական քաղաքէնի յեղափոխութեան պէս բան մըն է որ տեղի կ'ունենայ:

Շարժումին գլուխն անցած է Էմիլ Հէօրլէ, գերման տարէց համայնավար մը, իբրեւ նախագահ հողագործական վարչութեան: Իր յայտարարութեան համաձայն, բարենորոգման առաջին նպատակը քաղաքական է, խորտակելու համար փրուսիական զինապաշտութեան ընկերային եւ տնտեսական հիմքերը, երկրորդը՝ ընկերային, քանդելու համար այն կէս–աւատական դրութիւնը որ կը տիրէ մինչեւ այսօր: Երրորդը՝ տնտեսական, հողին արտադրութիւնը բարձրացնելով ժողովուրդը ապրեցնելու համար:

Բարենորոգումը հիմնուած է անհատական նախաձեռնութեան եւ ոչ թէ հաւաքական տնտեսութեան վրայ (կոլխոզ): Թէեւ Ռուսիոյ մէջ նախ հողերը գիւղացիներուն բաժնեցին, յետոյ համայնացուցին: Հողաբաժին սահմանուած է հինգ հեքթար, բայց կրնայ 8, նոյնիսկ 10 հեքթարի բարձրանալ, եթէ հողին տեսակը լաւ չէ: Կարելի չէ աւելի ընդարձակել հողաբաժինը, որովհետեւ հազարաւոր փախստականներ հասած են եւ մշակելի հողը չի բաւեր:

Հակառակ այս արմատական բարենորոգման, չի յուսացուիր որ ժողովուրդը մարդ գլուխ դոնէ 1500 դոլ (քալորի) ունենայ յառաջիկայ ձմեռ, եւ երկար տարեն պիտի վարժուի քիչ ուտելու:

Ջախջախիչ ճախոնական գոռոզութիւնը: «Մենք արդարութեամբ եւ մարդասիրութեամբ պիտի վարուինք մեր թշնամիներուն հետ, բայց իրենց տէրը պիտի ըլլանք: Մենք պիտի համոզենք ճափոնցիները թէ պարտուած են: Համապատասխան միջոցներ ձեռք պիտի առնուին պատերազմի ոճրագործներուն դէմ»:

× *Զօր. Թոյօ, ճափոնի նախկին վարչապետ որ անձնասպանութիւն փորձած էր, բաւական գտած է ինքզինքը, 21.000 միութիւն փէնիսիլինի ներարկումէն վերջը. բայց կը մերժէ ճաշել, նախընտրելով մեռնիլ:— Անձնասպան եղաւ մանչէսթ Սուկիյամա, որ 1944 փետրուարին հրաժարած էր ընդհ. սպայակոյտի նախագահութենէն:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒԼԷՈՎ բանելիք վայրաչարժ մը չինել սկսած են Մ. Նահանգներուն մէջ: Կը հաւաստուի թէ այս դիւտին չնորհիւ, թէյի պաւթի մը մէջ ամբարուած նիւթին ուժով 120 վագոններէ բաղկացած կառախումբ մը պիտի կրնայ 45 անգամ երթեւեկել Նիւ Եորքի եւ Սան Ֆրանչիսկոյի միջեւ...

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ.— Զօր տը Կօլ պատասխանեց ձախակողմեան հոսանքներու յուչադրին, որ կը պահանջէր բարեփոխել ընտրական օրէնքը եւ չրջաններու բաժանումը: Թերթերը կը դրեն թէ նոր բաշխումի մը չնորհիւ Փարիզ պիտի ունենայ 30 երեսփոխան փոխանակ 27ի, արուարձանները՝ 23ի փոխան 20ի, Ռոն 12 (11), Պուշ – տիւ - Ռօն 13 (11) եւն.: — Ընկերվարական կուսակցութիւնը որոշած է «այո» պատասխանել երկու հարցումներուն ալ: — Լէօն Պլում թեկնածու պիտի չներկայանայ ընտրութեանց մէջ: Կ'ըսուի թէ համաձայնութիւն մը կը տիրէ Զօր. տը Կօլի եւ ընկերվարականներուն միջեւ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ 11 ամբաստանեալներ Օրլէանի մէջ, աննախընթաց դատավարութենէ մը վերջ որ տեւեց տասը օր: Մահապարտներէն մէկը, Փիէռ լը Պօպ, Իօո–է-Լուառի նախկին նահանգապետն է: Ուրիշ ամբաստանեալներ ալ դատապարտուեցան զանազան պատիժներու: Բոլորն ալ կը մեղադրուէին իրբեւ կէսթափոյի գործակալներ եւ դաւաճաններ:

ԳՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը խնդրեց եւրոպայի պարենաւորման կազմակերպութենէն, որ այժմ յոյն ժողովուրդին ուտեստի 60 առ հարիւրը կը հոգայ, այդ քանակը 80 առ հարիւրի բարձրացնել այս ձմեռ: Աթէնքի 1.500.000 բնակիչներէն 200.000ը իրենց ուտեստը ձրի կը ստանան այդ կազմակերպութենէն:

ԿԻՆԵՐՈՒՆ ԱՒ ԾԽԱՒՈՒՆ պիտի բաժնուի, կ'ըսեն, ամիսը մէկ բաժին: Թերթ մը կը գրէ թէ 12 միլիոն ծխատոմս տպուած է կիներուն համար:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐ պիտի յանձնուին Ֆրանսայի, երկրին վերաչինութեան համար: Միւս կողմէ 500.000 Ֆրանսացի ճարտարապետներ, ճարտարագէտներ եւ արհեստագէտներ կ'արձանագրուին, այս վիթխարի վերաչինութեան համար որուն ծախքը կը հաշուեն երկու միլիառ տոլար: Գլխաւոր աշխատանքները պիտի լրանան 1947ի վերջը:

ՀԻՒԼԷ ՌՈՒՄԲԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ երեւան հանողներուն մահապատիժ կը պահանջէ ամերիկացի երեսփոխան մը, օրինագիծ մը ներկայացնելով խորհրդարանին:

30.000 ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ կը սպասուին Քառթիէ Լաթէն, այս տարեչրջանին, 8000ը օտար: Բնակարանի եւ պարենաւորման խնդիրը չատ ծանր հանգամանք ստացած է, պանդոկները կը նախընտրեն օրական 70 Ֆրանքի վարձու տալ սենեակները, կարճատեւ բնակութեանց համար, փոխանակ ամսականով պայմանաւորուելու: Ուսանողներու Միութիւնը հազիւ 5000 անկողին կրցած է ճարել Սիթէ Ինխվէրսիթէի մէջ: Կառավարութիւնը պայմանաւորուած է կարգ մը ճաշարաններու հետ, 20 Ֆրանքի ճաշ եւ 16 Ֆրանքի ընթրիք տալու համար, բայց պիտի կրնան օգտուիլ միայն 3300 ուսանողներ: Ուս. Միութիւնը կոչ մը ուղղեց Փարիզի 2300 պանդոկապետներուն, որպէսզի մէկդի դնեն չահախնդրութիւնը եւ օգնեն ուսանողներուն: «Ի՞նչպէս կարելի է ամսական 3000 Ֆրանքի միջին եկամուտով 2000 Ֆր. վճարել բնակարանի»:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԹ, Օգոստոս 11 — 15

ԱՐՔԷՕՁ՝ Ճորճեան 200, Պ. ՔՈԼՈՄՊ՝ Վար – դապետեան 200, Ս. ՇԱՄՈՆ՝ Գործ. 1710, Ճապուրեան 3000, Օպզդեան 1000, Թիւթիւնճեան 750, Աբգարեան 750, Տէմիրճեան 750, Ընարիկեան 400, Քէչէճեան 400, Ճարութիւնեան 200, ՊՈՄՈՆ՝ Գործ. Ն. 1150, ԿԱՐՏԱՆ՝ Գործ. 2250, ԼԱՖԱԼՈՏԻԷ՝ Պալաեան 200, ՄԱՐՍԻԷՁ՝ Գալանեան 400, Պօղոսեան 400, ՔԱՇԱՆ՝ Գարակէօզեան 500, ՆԻՄ՝ Իչխ. Արզուխեան 200, ԿՐԸՆՈՊԼԸ՝ Ինճէեան 200, ՍԻՆԹ - ԼՈՒԻԶ՝ Թաթարեան 200, ՎԻԼՆ՝ Տոլմաճեան 400, ԺԻՐՄ՝ Մկրտիչեան 400, ԼՕԶԵՐ՝ Պօղոսեան 200, ՎԱԼԱՆՍ՝ Սարուեան 200, Խաչատուրեան 200, Թերզեան 200, Ս. ԼՈՒ՝ Տոնիկեան 400, ՄԱՐՍԻԷՁ՝ Ալչպահեան 200, ՓԱՐԻՋ՝ Եղիազարեան 750, Մուրատեան 400, ՊՈԼԻՆ՝ Մալէզեան 200, ԼԱՐՈՇԻԼ՝ Սանտալճեան 200, ՄՈՆ–ՄՈՐԱՆՍԻ՝ Ազատխանեան 750, ՍԻՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ՝ Մկրտիչեան 1120, ԼԱՍԻՈՒԹ՝ Տաչեան 400, ՆԻՄ՝ Տէր Մարգարեան 200, ՄԱՐՍԻԷՁ՝ Մահտէսեան 400, ՄԷՕՏՈՆ՝ Բարատեան 200, ԼԻ – ԶԱՐԴ՝ Սաղբեան 200, ԼԻՈՆ՝ Գործ. 2304, ՍԻՆԹ ԱՆ՝ Գործ. 1400, ԿՐԸՆՈՊԼԸ՝ Գործ. 1685, ՎԻԼ-ՖՈՒՐԻՖ՝ Սիմոնեան 200, ՓԱՐԻՋ՝ Քէհեաեան 750:

Հ. Ց. Դ. Փարիզի «Րաֆֆի» խումբին ժողովը՝ չաբաթ երեկոյ, 15 Սեպտեմբեր, ժամը 8ին, իր սովորական հաւաքատեղին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Տէր եւ Տիկին Ս. Դաւիթեան կը ծանուցանեն թէ երկուշաբթի 17 Սեպտ. հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի եկեղեցին, իրենց մօրը՝ Այրի Տիկ. Մարի Տէր Դանիէլեանի (Ընչանեան) մահուան տարելիցին առթիւ:

ՏԷՄԻՆԷՆ կիւլպէնկ երեմեան կը փնտռէ քոյրը, Մարթա Քարեան (Եոզկատի Զաթ գիւղէն) որ պատերազմէն առաջ կը գտնուէր Ցունաստան (հասցէն Hadjithomas, Rue G. Candili 101 Nea Kokinia, Pirée): Տեղեկացնել եղբօրը՝ 10 Rue Arago, Décines (Isère):

CHEZ SASSOUNI
ՃԱՇԱՐԱՆ Հ. ՍԱՍՈՒՆԻ
ԲՈԼՈՐ ՆՐԲԱՃԱՇԱԿՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
31 rue d'Alexandrie, Paris (2) Métro: Reaumur
Tél. GUT. 92-65
Հայկական կերակուրներ, ընտիր օղի եւ գաղներ: Հարսնիքի, նչանառուքի, կնունքի մասնաւոր սենեակներ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Lingèreներ, որոնք Point de Paris, Bordé գիտեան: *Դիմել Միքայէլեանի*, 1 Rue Marcelin Berthelot, Vanves, Métro Porte de Versailles:

ԿԱՐԴԱՑԵՔ Գ. Տէօվլէթի նոր երկը, ԶԻՑԹՈՒՆ, պատմութիւն 1895ի պատերազմնեբուն, տեղական բարքերով եւ հին դէպքերով ճոխացած: Ընտիր հատոր մը պատկերազարդ: Դիմել Տէր - Ճակոբեան տպարան:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵՑԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 15 Septembre 1945 Շաբաթ 15 Սեպտեմբեր

Ամ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4506. Նոր շրջան թիւ 135 | Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՇՏԱՐԱԿԻ ՇՈՒՔԻՆ ՏԱԿ

Տարին եկաւ ու անցաւ Ֆրանսայի ազատա – դրութենէն ի վեր: Տարեդարձներն ալ տօնուեցան:

Կեանքը հետզհետէ կը վերստանայ իր սովո – րական երեւոյթը: Աւերակները կը վերաշինուին: Հաղորդակցութիւնները կը կանոնաւորուին: Եր – կերը չունչ կ'առնէ աստիճանաբար: Հետզհետէ ա – ւելի արագ:

Զեռնհաս իշխանութիւնները կը յուսան դգա – լապէս մեղմացնել ձմրան խստութիւնները, որոնք անտանելի դարձած էին 1943ին եւ 1944ին:

Ձիւղ է, ապրուստը երթալով կը սղէ: Պարե – նաւորման բաժնեչափը երկար պիտի տեւէ տակա – ւին: Եւ սակայն, հեռանկարը այնքան ալ մռայլ չէ: Մ. Նահանգները յանձն առած են կարելի օգ – նութիւնը հասցնել, պաշար ղրկելով եւ մեծագու – մար վարկեր բանալով, իբրեւ հետեւանք պարե – նաւորման նախարարին եւ զօր. տը Կօլի այցե – լութեան:

Ինչո՞ւ ծածկել, որքան ալ տաժանելի դարձած ըլլայ կեանքը, անհամեմատ աւելի տանելի է, քան ուրիշ երկիրներու մէջ, կեդր. Եւրոպայէն մինչեւ Պալքանները: Նոյնիսկ մեծագոր Անգլիան աւելի ծանր անձկութեան մը մատնուած է, քան այս երկիրը, որ կը վայելէ հարուստ բնութեան մը բոլոր բարիքները:

Կացութեան բարելաւումը անչուշտ պիտի ազ – դէ նաեւ հայկական կեանքին վրայ, որ հետզհետէ դոյն եւ ձեւ կը ստանայ: Թէեւ, յաճախ ճրճռան ցոյցերն ու ժխորը աւելի լայն տեղ կը բռնեն քան իրական դործը:

Ամէն պարագայի մէջ, կ'ուզենք հաւատալ թէ նոր վերամուտին, այս աշնան եւ ձմեռը դաղութը անգամ մը եւս պիտի վայլի բեղնաւոր աշխա – տանքով:

Թեռ կը խօսինք այդ մասին:

Այսօր կ'ուզենք ուշադրութեան յանձնել պա – րագայ մը, որ բոլորովին մոռացութեան տրուած է, ընդհանուր ազմուկին մէջ:

Աւելի քան մէկ տարի առաջ, ազատագրուե – ցան նաեւ ուրիշ երկիրներ որոնք նոյն ղերութեան մատնուած էին,— Ռումանիա, Պուլկարիա, Սու – նատան: Երկիրներ ուր հոծ համբաւք ունինք: Երկիրներ որոնց հետ կապը վերահաստատուած չէ տակաւին, գոնէ հայկական տեսակէտով:

Արդ, երբ լայնօրէն կը վայելենք Փարիզի պատմական աշտարակին բարիքները, մեր միտքէն անցա՞ւ աչք մըն ալ այդ կողմերը նետել: Ակնարկ մը՝ լեռներէն եւ ծովերէն անդին, իմանալու հա – մար արեւելեան դաղութներուն վիճակը: Ի հար – կին եղբայրական օդնութիւն հասցնելու համար:

Իրաղութիւն է, օրինակ, որ Սունաստանը կը դալարուի անօթութեան ճիրաններուն մէջ:

Տակաւին քանի մը օր առաջ Եւրոպայի պա – րենաւորման կազմակերպութիւնը ահռելի ման – րամասնութիւններ կը հաղորդէր այդ երկրի թըշ – ուառութեան մասին: Երկու հարիւր հազար հոգի ձրի կը կերակրուին միայն Աթէնքի շրջանին մէջ: Իսկ ձմրան հեռանկարը այնքան սեւ է որ, կը վախցուի թէ պիտի կրկնուի 1941—42ի պատմու – թիւնը, երբ Թուրքիան անգամ պարտք սեպած էր ուտելիք հասցնել:

Այդ շրջանին էր որ, մեր հաղորդած տեղեկու – թիւններուն վրայ, եղբայրական օդնութեան մար – մին մը կազմուեցաւ Փարիզի մէջ, մասնակցու – թեամբ կարմիր եւ կապոյտ Խաչերու եւ Բարե – գործականի: Այս ձեռնարկին շնորհիւ, կարելի ե – ղաւ մօտ մէկ միլիոն ֆրանքի ուտեստ եւ դեղ փո – խադրել Աթէնք: Կաթիլ մը՝ համաատարած թըշ – ուառութեան մէջ, բայց եւ այնպէս մխիթարա – կան, բարոյական տեսակէտով:

Արդ, հիմա որ ազատագրուած ենք, որ եւ է կապ ունեցա՞նք Սունաստանի բազմաչարչար գա – դութին հետ: Գոնէ «ի հոգեւոր մխիթարութիւն»: Ի հարկին պատուիրակ մը ղրկելով, Բարեգործա – կանի կամ Կ. Խաչերու միջոցաւ:

Նոյն հարցումը՝ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ դաղութներու մասին, որոնց վրայ կը տիրէ չա – րաչուք, իսկապէս վրդովիչ լռութիւն մը, աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր:

Թէեւ Սունաստանի չափ եղերական չէ այդ երկու երկիրներուն կացութիւնը, նիւթական տե – սակէտով: Բայց, գիտե՞նք, հետաքրքրուեցա՞նք թէ ի՛նչ մթնոլորտ կը տիրէ հոն, առաջին օրերու փոթորիկներէն վերջը ...

Շ.

ԴԻՄՈՒՄ ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՀԱՑԿ. ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

(Լոնտոնի մէջ ներկայացուած յուշագիրը)

3.

3. ՊԵՐԼԻՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Առ ի չգոյէ որ եւ է ազդու միջոցի պարտա – դրելու համար բարենորոգումները, Սուլթանը սկսաւ ծրագրեալ փոխ - վրէժներու քաղաքակա – նութիւն մը Հայերուն դէմ, լիովին օգտուելով պետութեանց մրցակցութիւններէն: Դարուն վեր – ջերը Հայերու կացութիւնը վտանգաւոր էր անչափելի համեմատութեամբ: Այդ ժամանակի Օսմ. կառավարութիւնը վճռած էր Հայկական Խնդիրը կարգադրել ամէնէն վայրագ մեթոտներով, եւ մեծ պետութեանց կողմէ 1895 Մայիսին առաջար – կուած բարենորոգումներու նոր ծրագրին պա – տասխանը եղաւ ջարդերու նոր քաղաքականու – թիւն մը:

Իրերու այս վիճակը չարունակուեցաւ մինչեւ ներկայ դարուն առաջին տարիները: 1908ին (23 Յուլիս) Օսմ. Սահմանադրութեան հաստատումը եւ յետագային Սուլթան Ապտիւլ Համիտի գահըն – կեցութիւնը յոյս ներշնչեցին թէ կեանքի, պատ – ուի եւ ստացուածքի ապահովութիւնը վերջապէս պիտի երաշխաւորուի նոր եւ լուսամիտ վարչու – թեան մը տակ: Սակայն չատ չանցած դէպքերը ցոյց տուին թէ Թուրքիոյ նոր վարիչները իրենց նախորդներուն վրայ որ եւ է կերպով բարե – փոխած չեն վերաբերումը իրենց հայ հպատակներուն հանդէպ: Իրենց իշխանութեան հանդիլէ հազիւ մէկ տարի վերջը 30.0000 Հայեր ջարդուեցան Ատանայի մէջ:

Հայերը անգամ մը եւս հարկադրուեցան պաշ – տօնապէս դիմել այն պետութեանց որ ստորա – դրած էին Պերլինի դաշնագիրը:

Երկարաձիգ եւ տաժանելի բանակցութիւննե – րէ վերջ, 1914 Յունուար 26ին Բարենորոգումնե – րու լայն ծրագիր մը ստորագրուեցաւ մեծ պետու – թեանց եւ Թրքական կառավարութեան միջեւ:

1914ի պատերազմին պայթումը անկարելի դարձուց Բարենորոգումներուն գործադրութիւնը: Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն կոմիտէին (Իթ – թիհատ) կառավարութիւնը ինքզինքը բոլորովին ազատ զգալով եւրոպական ճնշումէն, վերսկսաւ Հայերու բնաջնջումի քաղաքականութիւնը:

4. ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՀԱՑԵՐԸ

1914ի ընդհանուր պատերազմին սկիզբէն իսկ, Թրքական կառավարութիւնը զէրք բռնեց իրեւ կարելի զինակիցը Կեդրոնական Պետութեանց: 1914 Յուլիսին, Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն կո – միտէն առաջարկներ ներկայացուց Հայ Ընկերվարա – կան Կուսակցութեան, Դաշնակցութեան, որ ընդհ. ժողով կը դումարէր Էրզրումի մէջ, որպէսզի Թուրքիոյ հայ վարիչները թելադրեն ռուսական սահմանի իրենց եղբայրներուն զէնք առնել եւ կռուիլ Թուրքիոյ կողքին: Այս առաջարկներուն կցուած էին չողչողուն խոստումներ (փաստա – թուղթ 21, Կապոյտ Տետրակ, Զանազանք թիւ 31 (1916):

Մինչ Հայ Ընկերվարական Կուսակցութիւնը չունէր չէր խնայեր տարհամոզելու Թրքական կա – ռավարութիւնը, որպէսզի պատերազմի չմտնէ կեդր. պետութեանց կողքին, բացայայտ էր իրենց համար թէ զինեալ ընդհարումի մը պարագային Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, սահմանին երկու կողմերը Հայերը պիտի կատարեն իրենց քաղա – քացիական պարտականութիւնը իրենց պատկան երկիրներուն մէջ:

Սակայն եւ այնպէս Թուրքիա անխախտ մնաց իր որոշման մէջ եւ պատերազմին միացաւ կեդր. պետութեանց կողքին:

Տեսնելով որ Հայերը կը մերժեն հետեւիլ իրենց հակառուս քաղաքականութեան, Թուրքերը կատ – ղեցան եւ Հայերուն վրայ յարձակեցան դիւային բարբարոսութեամբ, եւ, 1915ի մէջոցին ջարդեցին ոչ նուազ քան մէկ միլիոն հայ այրեր, կիներ եւ մանուկներ, յուսալով թէ այս կերպով պիտի լու – ծեն Հայկական Հարցը: Նոյն միջոցին Ռուսիոյ եւ ուրիշ երկիրներու Հայերը սրտանց յարեցան Դաշ – նակիցներու դատին եւ անոնց համար կռուեցան քաջութեամբ եւ հերոսութեամբ, ամբողջ պատե – բազմի ընթացքին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔԵՐԸ՝ ՀԱԻԱՏԱՐԻՄ, ՀԱՅԵՐԸ՝ ԴԱԻԱՃԱՆ...

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

Օգոստոս 23ի բոլոր թուրք թերթերը, մասնա – ւոր ... հոդւածուածքով տեղ կուտան Անատօլու Գործակալութեան Աթէնքի թղթակցին հետեւեալ հեռագրին.

— « Թրակիոյ մէջ վերահաստատուած է ան – դորրութիւնը: Հեռաձայնի հաղորդակցութիւն գոյութիւն ունի սահմանագծի բովանդակ երկայն – քին: Օդանաւային սպասարկութիւնը վերահաս – տատուած է Քոմոթինի — Սելանիկ — Աթէնք գծին վրայ: Տէտէաղաճի նաւահանգիստը մաք – րուած է ականներէն:

« Թրակիոյ Թուրք ժողովուրդը ուղղամիտ վարմունք ունեցած է, բաղդատմամբ Հայերուն, որոնք գրաւման ուժերուն գործակցելով՝ դաւաճա – նած են Հելլէններուն»:

60 ՀԱՑԵՐ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Նո՛յն թղթակիցը, 26 Օգոստոսին կը հաղորդէ.

— «Կիւմիւլճինէի մէջ սկսած է դատավա – րութիւնը 60 Հայերու, որոնք ամբաստանուած են թէ գրաւման շրջանին գործակցած են Պուլկարնե – րու հետ: Անոնք, քարոզութիւններ կատարած են ի նպաստ Մակեդոնիոյ ինքնավարութեան եւ հա – կահելլէն գործունէութիւն ունեցած են: Կ'ըսուի, թէ այս Հայերը Պուլկարներուն եւ Գերմաններուն յանձնած են բազմաթիւ հելլէն հայրենասէրներ, ո – րոնց մեծ մասը իրենք սպաննած են, ու բռնագրա – ւած՝ անոնց կալուածները: Երբ պուլկար բանակ – ները մտած են հելլէն հող, ամբաստանեալ այս Հայերը պատռած են հելլէն դրօշը, եւ խրախճա – նութիւններ կատարած են, յայտնելով թէ փըր – կուած են հելլէն լուծէն»:

ԱՐԱՄ ԿԱԾՏԱԿ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԳՆԴԱԿՆ.ՀԱՐՈՒԱԾ

Պոլսոյ «Մարմարա»ի խմբագիրներէն մին, այս յուշերուն առթիւ չփումներ ունեցած է Հելլէն Մամուլի Ընկերակցութեան Նախագահ Պ. Զարի – ֆիսի հետ, որ Պոլիս կը գտնուէր այդ օրերուն: Զարիֆիս մեծ դրուատիքով խօսած է հելլէնահայ դաղութի մասին, յայտնելով թէ Յունաստանի Հայերը բացարձակ մասնակցած են հելլէն ժողո – վուրդի պայքարներուն, ու մասնակից դարձած ա – ւերից տառապանքին:

Պ. Զարիֆիս հաստատած է նաեւ, թէ Արամ կայծակի նման հայ «խմբագիրներ», եւ հելլէն հայրենասէրներու գործակցող հարիւրաւոր Հա – յեր, զնդակահարուած են Գերմաններու կողմէ:

Ակնատեսի այս արժանահաւատ վկայու – թիւնները, կ'եղրակացնէ Պոլսահայ թերթը, բա – ւական են հաստատելու՝ թէ հեռաւոր Թրակիոյ կառավարիչը տեղեակ չէ Աթէնքի եւ Յունաստանի անցուդարձերուն, ու ցաւալի թիւրիմացութեան մը արդիւնք են Յունաստանի ուղղամիտ Հայերուն վերագրուած անդոյ արարքները:

ԹՈՒՐՔ—ՏԻԷՏ, ՄՈԼԵՏԱՆԴ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ...

« Ուէսթմընթըր»ի նոր բառարանը, որ լոյս է տե – սած 1943ին, ոչ մէկ բառ կը պարունակէ Թուր – քիոյ մասին: Բառարանը կ'անդրադառնայ միայն Թուրք բառի իմաստին, ու կը դրէ.— «Թուրք = Թուրքիա ծնած կամ Թուրքիաբնակ, մոլեռանդ, բռնակալ, տգէտ, անգութ մարդ, տեսակ մը թըր – թուր՝ որ վնասակար է պտղատու ծառերուն»:

Այս առթիւ, «Վաթան»ի մէջ (17 Օգոստ.) վետատ Նեամի Թէօր կը դրէ.— «Ուէսթմընթըր կ'ան – դիտանայ Թուրքիոյ գոյութիւնը իբրեւ երկիր, ու տգէտ, մոլեռանդ, բռնակալ, անգութ մարդ, թրթուր կ'օրակէ մեզ: Մեր դեսպաններուն մինչ – ցաւ, անյապաղ պէտք է բողոքենք հրապարակա – յին այս հայհոյանքներուն դէմ»:

ՁԱՓՈՆԻ նախկին վարչապետը, իշխան Քո – նոյէ, չատ կարեւոր յայտնութիւններ ըրաւ Գեր – մանիոյ եւ Իտալիոյ հետ կնքուած զինակցութեան մասին, հաստատելու համար թէ Հիթլէր խորած էր Ձափոնը: Գերմանական դեսպանը հաւաստած էր թէ Ռուսիան ալ իրենց հետ է եւ քառանդամ զինակցութիւն մը պիտի կնքուի եւն.:— Ձափոնի նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ դու – մարեց, իմացած ըլլալով որ դահլիճին անդամնե – րէն տասը կը դտնուին պատերազմի ոճրադործնե – րու ցանկին վրայ:— Կ'ըսուի թէ խմբովին անձ – նասպան եղած են «Սեւ Վիշապ» կոմիտէին եօթը վարիչները: Այս կոմիտէն մասնագէտ էր քաղա – քական ահաբեկումներու համար եւ լուծուեցաւ ամերիկեան իշխանութեանց կողմէ:— Մ. Նա – հանդները եւ Անգլիա ամէն միջոց ձեռք պիտի առնեն, Ձափոնը բոլորովին զինաթափ ընելու եւ երկրորդական պետութեան մը վերածելու համար: Պարտեալ երկրին գլխաւոր ճիդը պիտի ըլլայ այն – քան արտադրել որ ժողովուրդը անօթութենէ չմեռնի: Այժմէն իսկ հաշիւ եղած է թէ 80 միլիո – նէն 8 միլիոնը անօթութեան դատապարտուած են:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէկ հիւանդանոցին մէջ մեռած է, Յուլիս 17ին, մահէլալ Պուշ, որ երեք անգամ անձնասպանութիւն փորձած էր: Գործօն դեր ու – նեցած է արեւմտեան եւ արեւելեան ճակատնե – րուն վրայ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ռուսական ծրագիր վը Պալքաններու մասին

Վերջին լուրերու համաձայն, Պ. Մոլոթով նախագիծ մը ներկայացուցած է Հինգերու ժողովին, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ և Հունգարիոյ հաշտութեան դաշնագիրներու մասին: Հինգշաբթի օր դադար ըլլալով, արտաքին նախարարներու խորհուրդը երկկ պիտի զբաղէր այդ հարցով, որ կատարեալ թնճուկի մը վերածուած է:

Մինչ այս մինչ այն, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը Լոնտոն հրաւիրեց Պալքաններու ամերիկեան ներկայացուցիչները: Ցեսոյ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ցունաստանի խնամակալին՝ Դամասկինոս արք. ի եւ Եուկոսլաւիոյ թագաւորին հետ: Վերջին տեսակցութիւնը, որ տեւեց կէս ժամ, տեղի ունեցաւ թագաւորին մասնաւոր հրաւէրին վրայ: Երիտասարդ արքան Մ. Նահանգներուն աջակցութեան ապաւինած է, պարզելու համար իր երկրին կացութիւնը:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մոլոթով նախագիծ մը պատրաստելու նախաձեռնութիւնն առանձնելով, կ'ուզէ տիրական դեր մը կատարել պալքանեան գործերուն մէջ, սպասելով օրակարգի քննութեան որ պիտի սկսի խորհրդային դաշնագրով: Իր ծրագիրը կը վերաբերի մասնաւորապէս Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ դաշնագիրներուն: Ծրագրին կցուած է յուշագիր մը որ Մ. Իչխանութեան տեսակէտները կը յայտնէ Ցունաստանի մասին: Իրազեկներ կը հաւատան թէ յուշագիրը խստօրէն կը քննադատէ հելլենական կառավարութիւնը: Դալով միւս երեք երկիրներուն, Մոլոթով պարզապէս կ'առաջարկէ դինադադարի պայմանագիրները վերածել հաշտութեան դաշնագիրներու, որոշ յաւելումներով: Այսպէս, Ռումանիոյ դաշնագրին համար կ'առաջարկուի յօդուած մը աւելցնել, հաստատելով Թրանսիլվանիոյ փոխանցումը Հունգարիային Ռումանիոյ, իսկ Պուլկարիոյ համար կ'ըսէ թէ Եուկոսլաւիոյ եւ Ցունաստանի պահանջած հաւտուցումներու խնդիրը պէտք է քննուի աւելի վերջը:

Ցունաստանի ներկայ կառավարութեան մասին, Մոլոթովի յուշագիրը կը յայտարարէ թէ այդ իշխանութիւնը չի ներկայացներ յոյն ժողովուրդը եւ կը բողոքէ անգլեւամերիկեան միջամտութեան դէմ, յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ:

Մոսկուայի ներկայացուցիչը մտահոգ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լոնտոնի իտալական դեսպանին հետ: Միւս կողմէ կը հաւատան թէ Մ. Նահանգներու պատուիրակութիւնը կ'ուզէ որ Իտալիա վերստանայ իր նախապատերազմեան իրաւունքներուն մէկ մասը, իբրեւ Միջերկրականեան պետութիւն, դնահատելով իր աջակցութիւնը Դաշնակիցներու դատին: Անգլիոյ արտաքին նախարարը յուշագիր մը ներկայացուց, ուր ընդհանուր գիծերով կը պարզէ իր կառավարութեան տեսակէտները իտալական դաշնագրի մասին: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւատան թէ յուշագիրը չափազանց տարտամ է եւ չի պարզեր Անգլիոյ բուն դիտումները:

Եգիպտոսի կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց Հինգերու խորհուրդին, պարզելով իր տեսակէտները Լիբիոյ մասին: Եգիպտոս կ'առաջարկէ հանրաքուէ կատարել, իմանալու համար ժողովուրդին կամքը: Իտալական այդ գաղթավայրին բոլոր ցեղապետները յուշագիր մը ուղղեցին Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն, կատարեալ անկախութիւն պահանջելով Լիբիոյ համար:

Զախերը դժգոհ մնալով ժողովուրդին կը դիմեն

Աչխատանքի Դաշնակցութեան, Մարզու իրաւունքներու Լիկային, արմատական, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց պատասխանատուները առջի օր ժողով գումարելով, կարդացին զօր. ը կօլի պատասխանը իրենց վերջին յուշագրին, ընտրական օրէնքի մասին: Այս առթիւ հրապարակուած զեկոյցը կը յայտարարէ:

— « Պատուիրակները կը ցաւին որ այդ պատասխանը վիրաւորական է թէ ըստ ձեւի եւ թէ ըստ էութեան: Ըստ ձեւի, որովհետեւ Առժամեայ Կառավարութեան Նախագահը հարկ դատած է դայն չուղղել Աչխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան: Ըստ էութեան, որովհետեւ առժամեայ կառավարութեան նախագահը անտարբեր կը մնայ պարզ արդարութեան այն նկատումներուն հանդէպ զոր պարզած են կուսակցութեանց ներկայացուցիչները եւ ստորագրող կազմակերպութիւնները, լիակատար համեմատական ներկայացուցչութեան մասին: Պատուիրակները վիրաւորուած են այն իրողութենէն որ, առժամեայ կառավարութեան նախագահը իրենց կ'առաջարկէ, փոխանակ արդար լուծումի մը քանի մը յաւելուածական առանձներ կ'առաջարկէ, սկզբունքի խնդիր մը վերածելով նուաստացուցիչ սակարկութեան: Ստորագրող կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, որոնք ընտր. չահերու համար չէ որ կը պայքարին, այլ քուէարկութեան հաւատարմութեան համար, կ'որոշեն, իրենց սրտագին ժխտական պատասխանին առջեւ, հարցին քննութիւնը ներկայացնել Ֆրանսայի ժողովուրդին»:

Պատուիրակներուն յառաջիկայ նիստը պիտի գումարուի երեքշաբթի օր: Ուրեմն, բացայայտ պայքար մըն է որ կը բացուի Առժամեայ կառավարութեան եւ ձախակողմեան հոսանքներուն միջեւ: Զօր. ը կօլ իր պատասխանին մէջ կարգ մը թեթեւ բարեփոխումներ կատարելէ վերջ, կը յայտնէր թէ պատճառ մը չի տեսներ արմատապէս փոխելու ընտրական դրութիւնը, որ կը չարունակուի 1889էն ի վեր:

Ռուսիոյ առեւտրի կորուստները

Մոսկուայէն կը հետագրեն թէ արտակարգ յանձնաժողովը հրատարակեց իր տեղեկագիրը, պատերազմի կորուստներու մասին: Նացիներու կողմէ քանդուած, աւարի տրուած կամ գողցուած գոյքերը կը ներկայացնեն վիթխարի գումար մը, 679 միլիառ րուբլի, հետեւեալ համեմատութեամբ:— Ս. Ռուսիա 249 միլիառ, Ուկրայնա 285 միլիառ, Սպիտակ Ռուսիա 75 միլիառ, Լեթոնիա 20 միլիառ, Լիթուանիա 17 միլիառ, Էսթոնիա 16 միլիառ եւն.: Նացիները ամբողջովին կամ մասամբ քանդած են 1710 քաղաքներ եւ աւելի քան 70.000 գիւղեր, վեց միլիոն տուներով: Անպատրաստ կը մնան **25.000.000** բնակիչներ:

Բոլորովին քանդուած կամ ծանրապէս վնասուած քաղաքներուն մէջ կը դասուին Սթալինկրատը, Սեւաստափոլը, Լենինկրատը, Քիեվը, Մինսքը, Օռէլան, Սմոլենսքը, Նովկորոտը, Փսքովը, Օրէլը, Ցարկովը, Իռոտովը (Տօնի վրայ): Քանդուած կամ վնասուած են 1135 ածխահանքեր, որ տարեկան 100 միլիոն թոն ածուխ կ'արտադրէին եւ 3000 նաւթահորեր, տարեկան 5 միլիոն թոն արտադրութեամբ: Վերջապէս անդործածելի դարձած են անհամար ճամբաներ, ամբողջովին կամ մասամբ քանդուած են 1400 նաւեր եւ բազմաթիւ նաւահանգիստներ եւն.:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնները խնդրեցին Անգլիայէն եւ Ֆրանսայէն ճշդել թէ ե՞րբ միաժամանակ պիտի քաչեն իրենց զօրքը: Այս խնդասով յուշագիր մը ղրկուած է Հինգերու խորհուրդին: — Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, կացութիւնը խառնակ է Սուրիոյ մէջ:

ԻՐԱՆի կառավարութիւնն ալ ծանուցագիր մը ուղղելով խորհրդային եւ անգլիական կառավարութեանց, պահանջեց որ ամէնէն ուշը մինչեւ 1946 Մարտ 2 պարպեն իրենց զօրքը, այնինքն Ճափոնի անձնատուրենէն հինգ ամիս վերջը, ինչպէս համաձայնած էին պատերազմի ընթացքին: Ծանուցագիրը կ'աւելցնէ թէ «այդ թուականէն անդին որ եւ է օդային, ցամաքային կամ ծովային զօրք պէտք չէ գտնուի Իրանի մէջ»: Ծանուցագիրը ուղղուած է նաեւ Մ. Նահանգներուն: Երկրորդ ծանուցագրով մը կը դնդռատի թէ Ռուսերը վերջերս կեցուցած են 200 պարսիկ ոստիկան զինուորներ որոնք հիւս. Իրան պիտի երթային, ըմբոստութիւնը զսպելու եւ բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար:

ԾԽԱՄԱԼՆԵՐՈՒՆ.— Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ հոկտեմբերէն սկսեալ չորս անգամ ծխախոտ պիտի բաժնուի այրերուն, իսկ դեկտեմբերի կէսէն կիներն ալ մէկ բաժին պիտի ստանան (երկու տուփ գլանիկ):

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԽՆԱՄԱԿԱԼԸ, Դամասկինոս արք. Փարիզ պիտի գայ յառաջիկայ չաբթու, տեսակցելու համար զօր. տր Կօլի հետ:

ԲՐՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, որ հիւս. Իրաքի քիւրտ ցեղերը կը ներկայացնէ, բողոքագիր մը ուղղեց հինգ մեծ պետութեանց, դնդռատելով թէ դէպքի մը առթիւ օդանաւեր եւ ծանր հրետանի գործածուած են, ամբողջ գիւղեր քանդելու եւ անպաշտպան կիներ եւ մանուկներ ջարդելու համար:

ԲԱՆԱԿԸ ԿՐՃԱՏԵԼՈՒ եւ երկրին վերաչինութեան նուիրուելու կոչ մը ուղղեց էմմաական նախարարը, Պ. Փլէվէն: Ազգ. պաշտպանութեան դերագոյն խորհուրդը հակառակ է այս ծրագրին եւ եթէ պնդեն, նախարարը պիտի հրաժարի: Այդ պարագային տագնապ մը եւս պիտի ծագի, ընդհ. ընտրութեանց նախօրեակին:

ՄԱՐՍԷԼ.— Պուլվար Օտտոյի Հ. Կապոյտ Խաչը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, Սեպտ. 18ին, երեքշաբթի կէս օրէն վերջը, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ եւ հաշուետուութիւն Օգոստոս 5ի դաշտահանդէսին:

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՎԻԼ.— Մեր գաղութն ալ անցեալ կիրակի ընտրեց Թրքահայ Դատի պաշտպանութեան յանձնախումբը: 60 հայրենակիցներ ամէն դասակարգէ եւ ամէն դաւանանքէ, հաւաքուած մատուռ — մանկապարտէզի սրահը, լսելով այդ առթիւ եղած զեկոյցները, միաձայնութեամբ որոշեցին կատարել առաւելագոյն զոհողութիւնը, այս անգամ վերջապէս հասնելու համար մեր դարաւոր երազներու իրականացման: Ժողովը գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուած յանձնախումբին յանձնարարեց կազմակերպել գաղութին բարոյական պարտականութեան բաժինը: Անմիջապէս հանգանակութեան ձեռնարկուելով, գոյացաւ 16.390 ֆրանք: Հանգանակութիւնը դեռ կը չարունակուի: Այդ օրուան ժողովին նչանաբանը եղաւ «Հայրենիքը ամէն բանէ վեր»:

Թղթակից

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՑԵՐ

ԹԱՐԱՐ.— Այս գիւղաքաղաքը մօտ 11.000 բնակիչ ունի: Կան 26 տուն Հայեր, բոլորն ալ բանուոր, բացի երկու արհեստաւորներէ որոնց մէկը իր Հայ ըլլալը ցոյց չի տար: 1944 Դեկտեմբերին ինք հայրենակիցներով հիմնուեցաւ Հ. Ա. Ճ.ի մասնաճիւղը, որուն կազմակերպութեան աջակցեցան Ռօմանի գաղութէն Պ. Պ. Ցարութիւն Մտեփանեան եւ Հաճի Պահանեան: Մասնաճիւղը, որ կապուած է Լիոնի Ազգ. Միութեան, տուաւ իր բացման հանդէսը ի նպաստ գպրոցին որմէ բաւարար հասոյթ մը գոյացաւ, ուրկէ ապրիլեան սգամօնը, ունեցաւ դասախօսութիւններ եւ վերջապէս վարձեց Ազգային տուն մը եւ բացաւ իր գպրոցը վեց նոր դասեզաններով եւ մօտ 30 աշակերտներով: Դպրոցը ձրի է, ունի երկու ուսուցչուհի, վճարովի, բայց է ամէն օր կէս օրէ վերջ, ժամը 7էն մինչեւ 9, բացի չաբթի եւ կիրակիէ: Այս գործերուն համար արհեստաւոր մը քսակը լայն բացած է:

Ցուլիս 29ին Թաղապետական սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ընդհ. ժողով: Ներկայ էին 50 անդամներէն 41ը: Այս առթիւ համերաչխութեան կոչեր ուղղուեցան դիւանին կողմէ:

Մեր գաղութն ալ ունէր դերիներ եւ քանի Գերմանիա տարուած աչխատաւորներ: Բոլորն ալ ողջ եւ առողջ վերադարձան: Ազգ. Միութեան մասնաճիւղի անդամուհի Օր. Անթառամ Փափազեանի եւ Պ. Օննիկ Քիւրքճեանի (Թուլոնէն) նչանառութքին առթիւ փոխան ծաղկեփունջի 500ական Ֆրանք նուիրեցին Պ. Պ. Ռուբէն Եէմէնէճեան (Թարար) եւ Պ. Ցարութիւն Պալանեան (Ռօմանէն):— Թղթակից

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Մեզպուրեան ուրախութեամբ կ'իմացնեն ծնունդը իրենց երկրորդ զաւկին՝ Նուարդ-Էլէն-Լիլիանի: 24 Օգոստոս 1945: 6, Allée Gambetta, Villemomble (Seine):

Այրի Տիկին Կ. Էմէրեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Գուլումճեան եւ Տէր եւ Տիկին Ց. Թոքաթլեան կը ծանուցանեն թէ յառաջիկայ երկուշաբթի Խաչվերացի մեհեանի օրը առաւօտ ժամը 11ին հոգեհանդիստ պիտի կատարուի ողբացեալ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՄՄԻՐԵԱՆի համար: Կը հրաւիրուին իր յուղարկաւորները:

Կը փնտռուի Պոլսեցի Ցարութիւն Տիգրանեան, հօր անունը՝ Տիգրան, մօրը՝ Ամպեր: Մարսիլիա ըլլալ կը կարծուի, 1914ին մեկնած է Ռուսիա, 1920ին անցած է Ֆրանսա: Տեղեկացնել եղբօրը, Ալէքս Տիգրանեանի՝ Hovhannes Mamasian ի միջոցով, 420 Third, Ave. New York (16) N. Y. U.S.A.

Կը փնտռուի Մինաս Քէսաքինեան որ 1923ին Ցունաստան Քորֆուի որբանոցը կը դտնուէր: Տեղեկացնել քրոջը, Գոհարիկ Պալպալեանի, Պ. Վարդգէս Սիմոնեանի միջոցով, 16 Bld. du Centre, Beaumont, Մարսէյլ:

ՓԱՐԻԶԻ Ազգասիրական որոշած է Նոյեմբեր 11ին կիրակի օրը սարքել թէյասեղան մը ի նպաստ աղքատներուն: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի առնել այս թուականը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Տէր եւ Տիկին Ս. Դաւիթեան կը ծանուցանեն թէ երկուշաբթի 17 Սեպտ. հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի եկեղեցին, իրենց մօրը՝ Այրի Տիկ. Մարի Տէր Դաճիէեանի (Նշանեան) մահուան տարելիցին առթիւ:

Լիոնի Ազգ. Միութիւնը կը խնդրէ ծանուցանել թէ վաղը առաւօտ, կիրակի, 16 Սեպտ., Ս. Խաչի տօնակատարութեան առթիւ, մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Հայ Դատի յաղողութեան համար:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵՈՒՄՆ.— Տար. 750, Ամս. 400, Յամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 16 Septembre 1945 կիրակի 16 Սեպտեմբեր

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4507-Նոր շրջան թիւ 136 — Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՔՈՒՐԸ ՉՏԵՍԱԾ...

Ոգեւորութիւնը դպաթնակէչին հասած է, հրահրելու համար Թրքահայ Դատը: Իրար կը հմշտկեն ժողովներն ու ճառերը: Մինչեւ անգամ հանդիսաւոր պատարագ եւ աղօթք:

Այսօր ալ՝ հրապարակային ժողով փարիզեան մեծ սրահի մը մէջ, նախաձեռնութեամբ կեդր· Ցանձնախումբին:

Գաւառական յետին համրանքն ալ իր բաղձանքներն ու համամտութիւնը յայտնեց, միշտ խանդավառ եւ միաձայն:

Միւս կողմէ, աշխատանքները կը չարունակուին քաղաքական գետնի վրայ, Ամերիկայէն մինչեւ Լոնտոն, չահագրգռելու համար բոլոր յաղթականները:

Նիւ Եորքի Ազգ· Կոմիտէն, որ առաջին յուշագիրը պատրաստած եւ յանձնած էր Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովին, նախագահ Ուիլսընի սահմանային վճիռն ալ անոր կցելով, սկսած է հրատարակել պարբերական տեղեկատու մը, Armenian Bulletin.

Զեռքի տակ ունինք Ա· թիւր (1945 Օգոստոս), որ ուղ էջերու մէջ ամփոփած է չահեկան տեղեկութիւններ, երեք Մեծերուն ուղղուած յուշագիրը (1945 Յուլիս 5, Փոցտամի ժողովին առթիւ), փաստաթղթ տեսութիւն մը՝ Թրքահայաստանի ներկայ կացութեան մասին, Հայերու թիւը աչխարհի մէջ եւայլն:

Ընթերցողները կարդացին, նաեւ, Հայաստանի նախկին վարչապետ ընկեր Հ· Օհանջանեանի յուշագիրը, դարձեալ ուղղուած երեք Մեծերուն: Եւ չորս օրէ ի վեր կը կարդան Լոնտոնի հայկ· պատուիրակութեան ուղղած յուշագիրը:

Տակաւին յիչէ՞նք Փարիզի կեդր· Ցանձնախումբին երկարապատում յուշագիրը Հինգ Մեծերուն, եւ առանձին կոչ մըն ալ Պ· Մոլոթովի: Ու վերջապէս Մ· Նահանգներու «Ազգ· Խորհուրդ»ին դիմումները, նոյն հասցէներուն: Թերեւս ուրիչ ձեռնարկներ ալ, հասարակական կամ անհատական: Ինչպէս նախորդ պատերազմին:

Ու վերջապէս էջմիածնի Եկեղց· ժողովին առթիւ յայտնուած բաղձանքներն ու հանդիսաւոր ուղերձները՝ սպարապետ Սթալինի (այլեւս մոռչալ չէ, բարձրացած բլլալով վերադոյն հրամանատարութեան, իրենց խորթ բառով՝ Գենեռալիսիմուս: Հրամանագիր 1945 Յունիս 27ի):

Մէկ խօսքով, աչխատանք ամէն ճակատի վրայ, վարդապատ ակնկալութիւններով: Ինչպէս 1918ի զինադադարին: (Թող աւելորդ չհամարուի այս կրկնութիւնը, բաց աչքով պատելու համար ամէն բան):

Իսկ անդին, Լոնտոնի մէջ, ահա մէկ չարաթ է որ կը աքնին Հինգ Մեծերը, բուն օրակարգը մշակելու համար բաղձանքներու, ծրագիրներու, բողոքներու, պահանջներու յարիւրինոսի մը մէջ...

Զենք ուզեր պաղ ջուր լեցնել համատարած խանդավառութեան վրայ: Բայց, կը կարծենք թէ խմաստութիւն չէ բոպիկնալ, ջուրը, մանաւանդ ծովը չտեսած:

Լեռ ու ձոր, մանաւանդ ջուրի ճամբաներն ու գարշահոտ քարիւղը կր սպառնան դարձեալ պըղտորել մթնոլորտը, փոքր, անճար ժողովուրդներուն համար:

Ինչպէս նախորդ զինադադարին, այս անգամ ալ բաղմաթիւ փչոտ, բարդ հանգոյցներ եւ թնճուկներ կան ճամբուն վրայ: Յաղթականները այդ հանգոյցներով զբաղած ատեն, կրնան հետզհետէ յողնիլ, եւ կարճ կապել շատ մը խնդիրներ:

Ուրեմն մե՞նք ալ կարճ կապենք, թուլնալով եւ մնալով կէս ճամբան:

Ընդհակառակն: Որոճալ, աքնիլ,, հետապնդել նոյն ուժգնութեամբ եւ յարատեւութեամբ: Սակայն, հետզհետէ ամփոփուիլ եւ աչխատանքները կեդրոնացնել այն ճակատին վրայ որ կրնայ իրական եւ տիրական յենարանը դառնալ, իր իսկ չահերուն բերումով:

Եւ մանաւանդ, գործել այնպէս ինչպէս կ'ընէ թչնամին: Աւելի լուրջ: Եւ ծրագրեալ: Մեթոտիկ:

Ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար ծածկել անոզոք իրականութիւն մը,— թչնամին ինքզինքը զօրաւոր կը զգայ, չնորհիւ իր միջազգային դիրքին եւ յայտնի կամ թաքուն յենարաններու: Ան բռնած է գլխաւոր դիրքերը: (Ազատասէր Զուիցերիոյ մամուլն անգամ Թրքական «էզան» կր կարդայ, ամիսներէ ի վեր):

Փնտռել - գտնել այն ճեղքերը որ կրնան լուսաւորել մեր ճամբան: Եւ տքնիլ ձեռք ձեռքի:

Շ·

ԴԻՄՈՒՄ ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՀԱՅԿ. ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

(Լոնտոնի մէջ ներկայացուած յուշագիրը)

(4 եւ վերջին մաս)

5. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԵՎՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Ռուսիոյ քաղաքական դէպքերը ի վերջոյ յանգեցան Հայկական Հանրապետութեան հռչատման (28 Մայիս 1918), Հայաստանի կովկասեան մասին մէջ, որ չուտով ճանչցուեցաւ Դաչնակից պետութեանց կողմէ:

1920 Ապրիլ 26ին, Դաչնակիցներու Գերագոյն Խորհուրդը, որ նիստ գումարած էր Սան Ռէմոյի մէջ, հրաւիրեց նախագահ Ուիլսընը իրրեւ իրաւարար գծել Հայաստանի հարաւային արեւմտեան սահմանները Էրզրումի, Տրապիզոնի, Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներուն մէջ որոնք տակաւին Թըրքական իչխանութեան տակ էին, եւ որոնք, նախագահին որոչման համաձայն պիտի կցուէին Հայկական Հանրապետութեան, այսպէս միացնելով ռուսական Հայաստանը Թրքական Հայաստանի որոչ մասերուն հետ: Դաչնակիցներուն այսպէս որոչումը յետագային կցուեցաւ Սեւրի դաչնագրին (10 օգոստոս 1920): Նախագահը իր վճիռը տուաւ 1920 Նոյեմբեր 22ին, Հայաստանի յատկացնելով մօտ 40.000 քառ· մղոնի տարածութիւն մը:

Սեւրի դաչնագրին 88րդ յօդուածով (Գ· մաս, 6րդ հատուած), «Թուրքիա, համաձայն Դաչնակից Պետութեանց կողմէ արդէն իսկ կատարուած գործողութեան, այսու կը ճանչնայ Հայաստանը իրրեւ ազատ եւ անկախ պետութիւն»: Յօդուած 89ին մէջ արձանագրուած է իրաւարարութեան յիշատակութիւնը:

Սակայն Թուրքիա դժուեց Սեւրի դաչնագրով առանձնաց պարտաւորութիւնները եւ 1920 Սեպտեմբերին յարձակեցաւ Հայկական Հանրապետութեան վրայ: Այս առթիւ կրցաւ բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւն ապահովել կարդ մը չըրջանակներէ: Ցամառօրէն կռուելով հանդերձ ջախջախիչ ուժերու դէմ, Հայաստան ռուիպողական կոչեր ուղղեց Դաչնակիցներուն, անմիջական օգնութեան համար: Ազդերու Դաչնակցութեան միջնորդութեան չանքերը չյաջողեցան եւ այս հանգամանքներուն մէջ Հայերը պարտուեցան, յուսահատօրէն զրկուած որ եւ է արտաքին աջակցութենէ: 1920 Դեկտ· 2ին պատերազմը վերջացաւ Ալեքսանդրոպոլի դաչնագրով եւ ատով ալ Հայաստանի Հանրապետութիւնը որ նոյն օրն իսկ անցաւ Խորհրդային Միութեան իչխանութեան տակ:

Հակառակ այս ձախողանքներուն, Հայերը, միշտ անվեհեր, եռանդուն ճիգեր թափեցին վտ պահելու համար Դաչնակից պետութեանց չահագրգռութիւնը հայ ժողովուրդի ճակատագրին հանդէպ: Բայց մեծ պետութիւնները, առաւելապէս առաջնորդուած իրենց չահերէն, աստիճանաբար հեռացան Սեւրի դաչնագրին տրամադրութիւններէն:

1921 Սեպտեմբեր 22ին, Ազգերու Դաչնակցութեան ընդհ· ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը որ կը տրամադրէր հայկական հողի վրայ հիմնել Ազգային Տուն մը Հայերու համար, բոլորովին անկախ Թրքական իչխանութենէ:

1922 Մարտ 27ին արտաքին գործերու նախարարները, որոնք ժողով գումարած էին Փարիզի մէջ, հաստատեցին այս ծրագիրը, «գոհացնելու համար հայ ժողովուրդին ազգային իդէալը»:

Յետագային Սեւրի դաչնագրին յաջորդեց Լոզանի դաչնագիրը, ստորագրուած 1924 Յուլիս 23ին, որուն մէջ հայ ժողովուրդին օրինաւոր եւ էական իրաւունքները բոլորովին կը ժխտուէին: Հակառակ իրենց անզերազանցելի զոհողութեանց եւ իրենց հաւատարմութեան՝ Իրաւունքի եւ Արդարութեան դատին, միակ վարձատրութիւնը զոր Հայերը ստացան՝ եղաւ լքում իրենց բարեկամներուն կողմէ, յաղթանակի պահուն:

Ամփոփում.— Ինչպէս դիւրաւ կը հասկցուի Հայկական Հարցին այս համառօտ նախագիծէն, հայ ժողովուրդը զոհ եղած է ամենակոպիտ անարդարութեանց:

Մեծ յաղթանակի մը վաղորդայնին, յաղթանակ մը ուր Հայերն ալ իրենց համեստ բաժինն ունեցան, բոլոր Հայերը կը յուսան թէ մեծ պետութիւնները, իրրեւ ախոյեանները փոքր ազգերու դատին, խոհեմութիւն պիտի չհամարեն անգամ մը եւս ուշացնել իրենց հարցին կարգադրութիւնը:

Միակ տեւական եւ արդար լուծումը որ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՁՍՕՐ

«ՊԷՏՔ Է ՎԱԽՆԱՆՔ ԵՒ ՉԳՈՒՇԱՆԱՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ»

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

Պոլսոյ «Ճումհուրիէթ»ի թերթին խմբագիր - ներէն Տողան Նաոէ, (կրտսեր որդին Ծանօթ ամբոխավար հանդուգնալ Եոնուս Նաոէլի), վերջերս կը հրատարակէր տպաւորութիւններ՝ Սան Ֆրանչիսկոյի Ժողովէն: Այլ տպաւորութիւններու կարդին, Տողան Նաոէ կ'անդրադառնայ նաեւ Հայ Ազգ· Կոմիտէի յուշագրին, ու յետագայ չնական ու թրքաբարոյ տողերը կը ստորագրէ (Ճումհուրիէթ»ի մէջ (31 Յուլիս):

— «Առանց հաւատալ ընծայելու ամերիկեան թերթերու հրատարակութեանց՝ թէ Հայ Ազգ· Կոմիտէի կողմէ Յուշագիր մը յանձնուած է Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովին, քննութիւններ կատարեցի, ստուգելու համար թէ ճի՞շդ են չչուկները: Հաստատեցի, թէ սուտ չկար: Յուշագիրը ստորագրուած էր Նիւ Եորքի Հայկ· Ազգ· Կոմիտէի նախագահ այսինչեանի մը, ու նոյն Կոմիտէի Սան Ֆրանչիսկոյի նախագահ այնինչեանի մը կողմէ:

Ո՞վ էին այս մարդիկը: Պահ մը խորհեցայ, թէ անոնցմէ մին այն Սարոյեանն է, որուն հեղինակութիւնները խիստ գնահատուած եւ սիրուած են Ամերիկայի մէջ: Մինչդեռ, սխալած էի: Այդ օրերուն, համբաւաւոր հայ գրագէտը հիւանդացնոց կը գտնուէր, ծանրապէս վիրաւոր՝ ինքնասպանութեան մրկածէ մը:

Յուշագրին տակ ստորագրող Սարոյեանը Քալիֆորնիոյ մէջ առեւտրական մըն է եղեր (Յառաջ·— Հօրեղբայրը Ուիլեըմ Սարոյեանի): Իսկ Կոմիտէի բուն նախագահն ալ, Նիւ Եորքի մէջ վաճառականութեամբ կը զբաղի եղեր:

Հարց տրուի, թերեւս, թէ որքա՞ն կարեւորութիւն կր ներկայացնէր տրուած Յուշագիրը:

Պէտք է ըսել, ամէն բանէ առաջ, թէ այդ կարգի դիմումի մը տեղը Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովը չէ: Այդ ժողովը գումարուեցաւ կարելի չափով պահպանելու համար միջազգային արդի գոյաչիճակը: Ան իրաւասութիւն չունի սահմանային փոփոխութիւններ կատարելու, կամ զանգուածային գաղթեր կազմակերպելու: Այս տեսակէտով, հիմնապէս սխալ հայկ· դիմումը, նկատի չառնուեցաւ բնականաբար: Շատ հաւանական է, որ մեր հայ հերոսներու ստորագրութիւնները զբաղած ըլլան իրենց արժանաւոր տեղը, կարգ մը ճմրթկուած այլ թուղթերու ու աւելորդ թուղթերու հետ մոռնալով զամբիւղ:

Լա՛ւ:— Ի՞նչ կ'ուզէին, սակայն, այս Հայերը:

Այս Հայերը կ'ուզէին ու կ'ուզեն պզտոյ ջուրի մէջ ձուկ որսալ: Անոնք կ'ուզէին, ու կ'ուզեն, աչխարհի սա խառնակ չրջանին բան մը կորզել: Ու ասիկա, իրենց գրպանը պարարտացնելու համար միայն: Որովհետեւ, անոնք որ այդ դիմումը կատարեցին, երկար տարիներէ ի վեր հաստատուած են Ամերիկա, մեծ հարստութեան տէր են, ու դիւրաւ չեն չարժիր... Հայաստանի դուռները ոտ առնելու համար: Իմ կարծիքով, Սարոյեաններ, Շահինեաններ եւ դեռ չեմ գիտեր ինչեաններ, արկածախնդիրներ են միայն:

Մեր Սան Ֆրանչիսկօ բնակութեան ընթացքին անոնք զանազան յօդուածներ ու յերիւրածոյ լուրեր հաղորդեցին տեղական զանազան թերթերու: Յաճախ կ'երեւէր «Թուրքերը չարդեցին մեզ, մենք ալ զիրենք պէտք է պատժենք» խորագիրը: Նոյն այդ Հայերը, Սան Ֆրանչիսկոյի բոլոր օտար պատուիրակութեանց ցրուեցին յայտարարութիւններ, որոնցմով կը պահանջէին Կարսի եւ Արտահանի նման հայկական (!) նահանգներու կցումը Մեծ Հայաստանին...:

Այնուհետեւ, ոչ ոք հետեւանք տուաւ այդ դիմումին, որովհետեւ Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովին մասնակից պատուիրակութեանց իրաւասութենէն դուրս էր նման քայլ մը:

Հարցնէք, հաւանաբար, թէ ի՞նչ բանի ծառայեցին ուրեմն թափուած աչխատանքները:

Պիտի չզործածեմ, իրրեւ պատասխան, այն ասութիւնը՝ թէ «սիրտ խառնուած» միայն պատճառեցին: Թէեւ, այդ խօսքը կը պատչամի կարգ մը Հայերու: Պիտի ուզեմ, միայն, ընդգծել կարեւոր ճչմարտութիւն մը: — Շատ դիւրին է գրտնել, աշխարհի ո՛ր եւ է մէկ անկիւնին մէջ ո եւ է Հայ, որ դիւրաւ գործիք դառնայ ո՛ եւ է գաղափարի: Ահա թէ ինչո՛ւ, պէտք է վախնանք ու զգուշանանք Հայերէն: Կր գտնուինք համաշխարհային

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ինքնին կը թելադրուի, ինչպէս պարզուեցաւ այս յուշագրի առաջին մասին մէջ, պիտի ըլլար կազմել յարմար ծրագիր մը որով Թուրքիա (որ միակողմանի կերպով դրժեց Սեւրի դաչնագիրը) հրաւիրուի ի նպաստ սովետական Հայաստանի հրաժարիլ ամէն իրաւունքէ եւ պահանջէ նախագահ Ուիլսընի կողմէ Հայաստանի յատկացուած հողերուն վրայ: Այսպէս, Հայաստան լիուլի պատեհութիւնն պիտի ունենայ զարգացնելու իր մշակութային եւ տնտեսական հարստութիւնները եւ իր ուժերը նուիրելու ի սպաս քաղաքակրթութեան եւ ի պաչտպանութիւն խաղաղութեան:

ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐ

—o—

Ազատագրութենէն ի վեր Ֆրանսայի ներքին քաղաքական կեանքը զրաղեցնող կարեւոր խնդիրներէն մէկն է «Բանուորականմիութիւն»ը, այսինքն ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցու – թեանց ձուլումը, միակ կազմակերպութեան մը ծոցին մէջ:

Բանուորներու եւ գիւղացիներու չահերը պաշտպանելու կոչուած այս երկու կուսակցու – թեանց միացման զաղափարը յղացուած էր՝ զերմանական գրաւման չրջանին, երբ ձախակողմեան եւ հայրենասէր տարրեր ստորերկրեայ գործու – նէութեան նուիրուած էին՝ ընդդէմ թշնամիին: Այս միութեան կամքը չեշտուեցաւ Անժէի մէջ, յետոյ 1944 նոյեմբերին Փարիզի ընկերվարական համագումարին մէջ: Համայնավար կուսակցու – թիւնն ալ անցեալ յունիսի իր համագումարին մէջ նոյն փափաքը արտայայտեց ջերմօրէն:

Գրաւման չրջանին ընկերվարականներն ու համայնավարները մաս կը կազմէին Դիմադրական ճակատին: Սակայն ընկերվարականներու առա – ջարկը՝ երկու կուսակցութիւնները միացնելու մասին, մերժուած էր այն ատեն համայնավարնե– րու կողմէ:

Անցեալ նոյեմբերի ընկերվարական համագու– մարէն վերջ, երկուստեք համաձայնութիւն պոյա– ցաւ կազմելու «Համաձայնութեան Ցանձնախումբ» մը՝ բաղկացած կէս առ կէս ընկերվարական եւ համայնավար պատասխանատու դէմքերէ: Այս մարմնին կից երեք օժանդակ մասնախումբեր նշա– նակուեցան: Մէկուն պաշտօնն էր իրաւախոհու – թեամբ լուծել երկու կուսակցութեանց անդամնե– րուն միջեւ ծագած վէճերը, երկրորդինը՝ պոր – ծունէութեան միութիւն ստեղծել, իսկ երրորդին վիճակուած էր բուն իսկ երկու կուսակցութեանց միութիւնը իրագործել:

Առաջինը ո եւ է գործունէութիւն չունեցաւ, քանի որ ընկերվարականի եւ համայնավարի միջեւ ծագած վէճերը տեղական միջոցներով կարգա – դրուած էին՝ առանց այս վերին մարմնին հասնե– լու: Երկրորդը արդիւնաւէտ գործունէութիւն մը ցոյց տուաւ. ո՛չ միայն ընկերվարական եւ հա – մայնավար կուսակցութիւնները զանազան հրա – պարակային ցոյցեր կազմակերպեցին միասնա – բար, այլեւ հրատարակութեան տուին միասին խմբագրուած «Ցայտարարութիւն» մը, որով կ'ա– ոչխարկէին աղգայնացնել արտադրութեան բոլոր միջոցները, ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերը, դրամատուններր, ապահովագրական ընկերու – թիւնները, եւայլն, այսինքն ինչ որ միջազգային ընկերվարութիւնը իր հիմնարկութեան օրերէն ի վեր մոցուցած է իր ծրագրին մէջ, իբրեւ վերջ– նական նպատակ:

Այս Ցայտարարութիւնը ջերմօրէն ընդունուե– ցաւ Իմադրական ճակատին պատկանող բոլոր ձախակողմեան կազմակերպութենից կողմէ: Ներ– կայ առժամեայ կառավարութիւնն ալ կողմնակից է արդէն մասամբ իրագործելու այդ ծրագրին ո – րոշ մասերը:

Մինչ երկու կուսակցութեանց միջեւ այս դեռնին վրայ բանակցութիւնները կը չարունակ– ուէին եւ կարզ մը խնդիրներու չուրջ ալ իրագոր– ծուած էր միացեալ ճակատը, վրայ հասան Թաղա– պետական ընտրութիւնները: Աւելի լաւագոյն ա– րիքն էր գործակցութիւնը աւելի սերտացնելու եւ մէկ ցանկով ներկայանալու բնտրողներուն առջեւ: Բայց կարելի չեղաւ այդ: Մասնաւորաբար գաւա– ռական կարզ մը չրջաններու մէջ ընկերվարական եւ համայնավար կրցան համաձայնիլ եւ միացեալ ցանկով ներկայանալ: Սակայն ընդհանուր առ – մամբ երկու կուսակցութիւնները բաժնուեցան ի– րարմէ եւ ճակատ կազմեցին՝ երկուքն ալ կոթնած տարբեր հոսանքներու վրայ: Արդիւնքն այն եղաւ որ չատ տեղեր իրարու դէմ պայքարեցան եւ տակէ տուժեց «Բանուորական Միութեան» զաղափարը: Համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտու– ղարները Մօրիս Թորէզ եւ ժաք Տիւքլո իրենց ըն– տրական պայքարի ճառերուն մէջ չբաչուեցան «փէ– թէնական» եւ այլ վիրաւորիչ ածականներով որա– կել ընկերվարականները, ճիշդ ինչպէս պատե – րազմէն առաջ կ'ընէին՝ «դաւաճան – ընկերվա – րական» յորջորջելով զանոնք:

Հակառակ այս բոլորին, միութեան զաղափա– րը չքաւեցաւ: Անցեալ ամիս Փարիզի ընկերվարա– կան համագումարին օրակարգի գլխաւոր խնդիր – ներէն մէկն էր այդ: Նախ քան համագումարը, ըն– կերվարական կուսակցութեան Ֆրանսայի բոլոր մանաճիւղերը զբաղած էին այդ խնդրով եւ հա– մապատասխան բանաձեւեր քուէարկած, յայտնի ընկերվարական գործիչ Վէնսան Օրիոլի պատրաս– տած յուչագրին հիման վրայ:

Համագումարը երկու օր զբաղեցաւ այս կա – րեւոր խնդրով եւ մանրամասնօրէն քննեց զայն: Երկու կուսակցութիւններու միացման կողմնա – կիցներն ու հակառակորդները երկարօրէն պարզե– ցին իրենց տեսակէտները: Միութեան դէմ խօսող– ները զանազան մեղադրանքներ կ'ուղղէին համայ– նավար կուսակցութեան դէմ:

Ընդհանուր քարտուղար Դանիէլ Մայէր իր զե– կոյցին մէջ կ'ըսէր, օրինակ, թէ համայնավար

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱԶԲՈՎ. — 1.

—o—

Պուժէի օդակայանը եռ ու զեռ մէջ է: Մե– քենաներու աղմուկը, երկինք բարձրացող փոչին, զանազան հրամաններ արձակող զինուորներու պոռչտուքները արեւելեան չուկայի մր երեւոյթը կուտան սպասման սրահին:

Դուրսը, դաչտերու զորդին վրայ, մարզանքի համար կարգի կեցող ոտոց նման չարուած են օ– դանաւերը: Ոմանք՝ մութ կանանչ, պատերազմի համազգեստը զեռ իրենց կռնակը. մէկ մասը՝ զե– զինի նմանող անրացատրելի զոյն մը, ուրիշներ՝ արծաթ հազած:

Երիտասարդ մը ձեռքի զրօչներով նչան կուտայ: Մէկը կ'անջատուի չարքէն, ու դիւտհա– րի նման չրջանակներ գծելով օդին մէջ՝ կուգայ կանգնիլ չէնքին առջեւ: Մեծ մասով զինուորական ճամբորդներէն խումբ մր կը զատուի՝ բեռները չալկած եւ կ'անհետանայ օդանաւին փորին մէջ, քանի մը վայրկեան վերջ եթերին մէջ կորսուելու համար:

Բազդատմամբ միւսներուն, խազալիկի տպա– ւորութիւնը կը ձգեն Ֆրանսական «զպըրոց – որ – սորդ»ները: Ամերիկեան Curtissներուն հպիւ կէսը կ'ըլլան: Նիհար, երկայն, այնքա՜ն փոքր կը թուին, որ բանել զրպան կսխելդ կուգայ: Մուկի պէս կ'անցնին մէկ ծակէն միւսը եւ հարիւր մեթր չզացած՝ հո՛պ, օդին մէջն են:

Սրահը կը պարպուի քիչ առ քիչ, գրեթէ մարդ չէ մնացած: Ֆրանսայի տեղակալը — մի – եւնոյն օդանաւը պիտի առնենք — կը սկսի ան – համբերութեան նչաններ ցոյց տալ: Քիչ վերջը կը հասատատեմ թէ իրաւունք ունի խեղճ տղան, ո – րովհետեւ, կայանին հրամանատար հարիւրապե– տը կրակ կարած տպին – անդին կը վազէ ու ամիս մը պատիժ, տեղեկագիր բառերը յստակօրէն կը լսուին:

Ինդիրը կը պարզուի: Մեքենավարը առաուն կանուխ դլուխը տաքցնելով, օդանաւ նստած եւ թռած էր:

Թէեւ ծանր պայուսակս եմ տանելու հեռա – նակը այդքան հաճելի չէ, սակայն ճիգ մր կ'ը– նեմ նորէն, սպասելով չաչորդին:

Միւս առաուն, Պուժէն նոյն աղմուկին, չարժումներուն մէջն է, բայց նուազ ճամբորդ կայ: Հարիւրապետս ուրիշ հանդարտ է: Պերլինի սուրհանդակէն ճամբորդները կր կանչեն. մենք ենք: Մեր պայուսակները վերցնելով պոչ կը բըռ– նենք կչիռքին առջեւ: Այո՛, կարդով կ'անցնինք կչիռքին վրայէն, որովհետեւ թեւերու իւրաքան– չիւր քառակուսի սանթիմեդր իր տարողութեան չափն ունի: Հոս, հասը չէ որ նկատի կ'առնուի, այլ՝ քիլոկրամը: 125 քիլօ կշռող չորս հոգիի տեղ, 65 քիլօնոց ութ հոգի կրնան նստիլ: Որպէսզի Ֆրանսական սրամտութիւնը իր իրաւունքը չկոր– սընցնէ, արձանագրութեամբ զրաղող տղան կը յայտնէ, թէ 35 քիլօ անցաւ չափը, պէտք է մէ– կուն սրունքները կտրել: Եթէ ինձի համար նորու–

կուսակցութիւնը իր հրամանները կը ստանայ Մոսկուայէն: Սակայն համայնավարները կը բար– կանան՝ երբ իրենց բսէք որ «Մոսկուայի վարձ – կաններն են»: Ամէն բանէ առաջ անոնք կը պաշտ– պանեն խորհրդային քաղաքականութիւնը: «Ֆրան– սացի համայավարներուն չարտումը Խորհրդային Ռուսիոյ՝ հէու հպատակութենէն աւելի բան մըն է: Ատիկա կը նմանի հաւատացեալին կապին իր Աստուծոյն հետ»: Այս կոյր հնազանդութիւնը վտանգաւոր կը նկատեն ընկերվարականները, ո – րոնք իրաւամբ դիտել կուտան թէ 1939 Օգոստոսէն մինչեւ 22 յունիս 1941 (Գերմանիոյ պատերազմ հռչակելու թուականը Խորհրդային Միութեան դէմ) Ֆրանսայի համայնավարները Հիթլէրի հետ էին, հակառակ անոր որ Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ բանուոր դասակարդերու չահերը նոյնը չէին: 1939 Օգոստոսին Գերմանիա եւ Ռ. Միութիւնը բարեկամական դաչինք կնքած էին, Ֆրանսացի համայնավարները ցարդ չեն պախարակած այդ դաչինքը: Ու եթէ վաղը նոր 1939 մը ներկայանայ, ի՞նչ պիտի ըլլայ միացեալ կուսակցութեան դիրքը:

Ընկերվարականները կ'ուզեն ապացոյցն ար – տայայտել իրենց մտածումները ամէն առեն: Սա– կայն վաղը միացեալ կուսակցութեան մէջ... կը վախնան որ ազատ պիտի չըլլան յայտարարելու թէ՝ ձափոն անձնասուր եղաւ ո՛չ միայն անոր համար որ Ռ. Միութիւնը պատերազմ հռչակեց անոր դէմ, այլ նաեւ չնորհիւ ամերիկացի դիտ – նականութեու, զինուորներու եւ օդանաւորդնե – րու, առանց մոռնալու չինացի ժողովուրդը:

Ըստ ընկերվարականներուն, երկու կուսակ – ցութեանց միացումը մեծապէս կախուած է Խոր– հրդային Միութենէն: Այն օրը՝ որ այս վերջինը միջազգային հաւաքականութեան մաս կը կազմէ, համայնավար կուսակցութիւնն ալ կը մտնէ ազ– գային հաւաքականութեան մէջ եւ միութիւնը կ'իրագործուի ինքնին:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

թիւն է, երեւի միւսները լսած ըլլալու են որ չեն խնդար:

Մեր նաւը զիրուկ եունքերը մըն է, համակ ար– ծաթ: Հազիւ տեղաւորուած, երեք մեքենաներու պտուտակները կը սկսին օդը խածնել: Եունքերը ճնճղուկի պէս ցատկոտելով կը հասնի, բաւական մը անդին զանուող, ժապաւէնի նման ձգուած արահետին (piste): Հոն, վայրկեան մը չունչ կ'առնէ: Տանըհինգ հոգիի կեանքին պատասխա– նատու են սա չորս տղեկները, որոնց տարիքնե – րուն զումարը հարիւրի չի հասնիր անկասկած: Երկու վարիչ, մէկ հետազրող, պետ մը վրանին: Ինամքով աչքէ կ'անցընեն զործիքները ու յան – կարծ՝ մեքենաները կր դառնան իրենց ամբողջ ու– ժով: Մետաղեայ թռչունը կը ցնցուի, բոլոր մա– սերովը կը թրթռայ, կը չոգէ պոչը, գետնին զու– գահեռական դիրք մը կ'առնէ եւ կը տեսնենք որ, հողը հետզհետէ կը հեռանայ: Ծառերուն կատար– ները կը հասկցնեն արդէն թէ օդին մէջ ենք: Մին– չեւ անհրաժեշտ բարձրութեան հասնիլը, վերեւա– կի մէջ նստածի տպաւորութիւնը կ'ունենանք, ան– կէ վերջ՝ չոգեկառքէն տարբերութիւն չունի: Միայն, երբ օդի «ծակ»երուն (ինչպէս կ'ըսեն ի – րենք) կը հանդիպինք, ալեկոծ ծովու վրայ գըտ– նուող չոգենաւի նման վեր – վար կ'իջնէ, ուրկէ սիրտ խառնուելու պատմութիւնները:

Եթէ «Ծառաջ»ի ծաւալը, խմբագրին անգութ մկրատը չըլլային, կ'արժէր քիչ մը բանաստեղ – ծութիւն ընել, ի տես գետերով իրար կարուած անտառներուն ու դաչտերուն: Այսքանը միայն ը– սեմ, վերէն աւելի զեղեցիկ կ'երեւայ գետինը: Երջանիկ երկրին մէջ թիզ մը անմշակ հող չկայ: Այլեւայլ ցանքերու զոյնը ակնախտիղ ծածկոց մը կը չինէ եւ ուղղանկիւններու, քառակուսիներու երկրաչափական գիծերը, հսկաներու համար չին– ուած ճատարակի տուփի մր երեւոյթը կուտան. օդանաւերն ալ վրայի կուտերը:

Կ'անցնինք ամպերու վրայէն: Կ'անցնինք ամ– պերու մէջէն: Ջորս կողմը բամպակ. քնանալէն զատ ուրիչ բանով կարելի չէ չաղթել՝ եթէ երկար քչէ: Բարեբախտաբար լեռներուն մօտեցած ենք եւ եունքերը քիթը կը տնկէ՝ երկինքն ի վեր մագըլ – ցելու համար:

Արդէն Սթրազպուրկի մօտեցած ենք: Որսին վրայ չարձակելու պատրաստուող բազէին նման բոլորակաձեւ կր զառնանք օդակայանին վրայ: Հեռանկարը կը մեծնայ, կը խոչորնայ. ցնցում մը կը ստիպէ մեզ կառչիլ չենարանին: Անձրեւին տակ, ցեխին մէջ, այս տաչտը բանի պէտք չէ զար, եթէ Ամերիկացիին հնարող միտքը բերած ու գետեղած չըլլար նախապէս պատրաստած այլու – մինիմէ ուղիները, որոնց վրայէն օդանաւերը կ'ելլեն ու կ'իջնեն:

Կր չոգեցնենք մեքենաներուն ծարաւը գինիի զոյն քարիւղով: Սպաներուն տեղ կ'առնենք տպա– զրական գործիք մը իր զինուոր աչխատաւորնե – րով: Երեք քառորդ ժամ վերջը Ֆրանքֆորթ (Մայնի վրայ) ենք:

Դուրս կ'ելլեմ, սակայն տասը վայրկեանի չափ ականջներս կը զոռան մեքենաներու աղմու – կէն: Կ'ըսեն թէ քաղաքային օդանաւերուն մէջ (մերինր զինուորական է) այս անպատեհութեան դարմանը զտած են: Երկու պարաչային ալ, ինչ կ'ուզեն թող ըսեն — իրրեւ միջոց արագ ու հան– դիստ ճամբորդութեան ապագան օդանաւինն է: Հաճելի՞, — ոչ:

ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Opera չարաթաթերթը օգոստոսի 22ի թիւին մէջ տեսութիւն մր հրատարակած էր Թուրք բա– նաստեղծութեան եւ գրականութեան մասին, Ապա – էլ – Գասէր Պուլաքպէկ ստորագրութեամբ:

Հարեւանցի ակնարկ մր նետելով 1908էն մին– չեւ մեր օրերը, յօդուածագիրը կը պարզէ զրական երկու սերունդներու կատարած նուաճումները: Ազատագրական եւ անձկութեան տարիներուն, Քէմալական յեղափոխութեան փոթորիկներուն մէջ, եղան բանաստեղծներ որոնք արդիական, դաժան, երբեմն վայրագ տողեր հիւսեցին: Օրի – նակ մը՝ Պէհչէթ Քէմալին.—

Որպէսզի Գիտելիին արշալոյսը ուրուագծուի,— Գիւղի հորիզոնին վերեւ,—Մենք պիտի տանք մեր դարաշրջանին եւ մեր արիւնին բոլոր ուժերը:— Թող ուրիշներ շարունակեն որոնել իրենց գիրքե– րուն վրայ.— Մենք գիւղերուն մէջ պիտի մտնենք ինչպէս առաջին ներշնչուած կեանքը:

Յօդուածագրին վկայութեամբ, վէպը, բայց մանաւանդ նորավէպը (պատմուածք) տիրական տեղ մը կր գրաւէն Թուրք արդի գրականութեան մէջ: Առաջին ճչմարիտ վիպագիրը կը համարուի Եագուպ Գադրի, եւրոպական իմաստով: Բայց ամէնէն աւելի նորավէպին մէջ է որ կը փայլին Թուրք արդի վիպագիրները, իրենց ճչգրտու – թեամբ, դիտելու եւ ոգեկոչելու նրբութեամբ: Շատ են այս ճիւղը մչակողները, — Բէֆիք Ռա – լիփ, որ կր նկարագրէ գաւառական փոքր քաղաք– ներու կեանքը եւ զիւղացիներու հոգեբանութիւնը Բէչատ Նուրի, Սաադի Էթհէմ, Հսմէր Սէյֆէտ – տին եւն.:

ՊՈՒՏ'Մ ԾԻԾԱՂ

Իշխանի ժողովեցան...

Պատերազմի ճակատագիրը բախտաքուէի դրուած է կրկին :

Մեծ հնդեակին հաւաքումը սկսած է Լոնտոնի մէջ եւ զոհասեղանի վրայ դրուած են երկիրներու սահմանները եւ անոնց բնակիչներուն լինել - չլինելու խնդիրը...

Բոլորն ալ գիտեն ու ժողովուրդները, իրենց չունչը բռնած՝ կը սպասեն դրան առջեւ : Այդ ժողովին բարեացակամութենէն կախում ունի, կ'ը - սեն, անոնց բոլորին չղթաներուն պրկուիլը կամ թուլացումը ...

Ամէն ազգ, մէյմէկ խնամիի նման կծկած՝ չնորհի կը սպասէ, իբրեւ անկախ ազգ կամ իբրեւ ստրուկ՝ կնքուած դուրս գալու համար այդ ժողովէն : Ամէնքը ունին իրենց անառարկելի իրաւունքներն ու պահանջները :

Իրաւո՞ւնք, արդարութի՞ւն, կը պոռան բոլորը մէկ բերան... Ո՞ր մէկուն հասնին մեր Հինգերը :

Անոնք մոռցած իրենց անձնական հանգիստն ու շահը, ամբողջ աշխարհի խաղաղութեան եւ մարդոց երջանկութեան մտատանջութիւնով բեռնաւոր, կ'աշխատին դրախտ վար բերել երկինքէն եւ ժողովուրդները բազմեցնել անոր մէջ...

Սակայն ներեցէ՛ք, ես իբր սկեպտիկ, հաւատք չունիմ «ժողով» կոչուած մեքենային վրայ : Ինչ որ ժողովով կը սկսի, անորոշութիւնով կը վերջանայ : Փաստ՝ աս մեր հայ կեանքը : Հարիւրներով Միութիւններ ունինք եւ տարին քանի մը հարիւր ժողովներ տեղի կ'ունենան այդ Միութիւններուն մէջ, բայց ոչ մէկ խնդիր լուծուած է եւ լուծուելու ալ յոյս չկայ, բացի առանց ժողովի եւ ձեռքի տակէ՝ խնամիաբար կարգադրուած գործերէ...

Ժողով ըսուածը վարագոյր մըն է, որուն ետեւը դերասանները, իրենց արդուզարդը եւ դիմակները կարգի դնելէ վերջ, դուրս կուգան, ժողովուրդին առջեւ նետելու՝ դոց եղած խօսքեր եւ յղկուած չարժումներ՝ անոր ծափերը կամ սուլոցը դանձելով, իրենց տուները դառնալու համար... Անոնք լաւ գիտեն թէ՝ անյաջող ներկայացումէ մը ետքն ալ, ժողովուրդը, իր պատժելու ուժին տակ, ժպիտը մոռնալով, կրկին պիտի դայ թատրէ՝ թատերասրահի աթոռներուն վրայ...

Ներկայ եղանք, Սան Սթէֆանոյէն մինչեւ Սեւրի, Լոզանի, Փըրնեւի եւ Սան Փրանկիսկոյի խուճապի ներկայացումներուն, որոնցմէ վերջ, երկրագունդը կրկին արեւին շուրջ կը դառնայ նոյն ծիրին վրայէն : Կրկին, առտուն կանուխ, բանագործները, իրենց պանիր - հացը դրպանած՝ կ'երթան գործատուներու ծխնելոյղէն դուրս տալու՝ իրենց գարուն կեանքի փչուրները : Կրկին, Հայոց ազգը «ափ մը հող» կ'աղերսէ իր գառները արածելու համար եւ «անհայրենիք» տիտղոսով չքաւորի աչխատանքի դռներուն առջեւ, պուտ մ'գործ կը խնդրէ : Կրկին Թուրքերը, Հայոց ամայացած հողերուն վրայ, գայլերու վոհմակներ կ'արածեն... Եւ, կրկին Հայերս, Հ. Ա. Ճ. անունով նոր խումբ կազմելով, բախտ փորձել կը սկսինք...

Բայց, յոռետես չըլլանք : Ներկայիս դումարուղ Հինգերու ժողովր կրնայ չատ մը անակնկալներ բերել մեզի : Օրինակ, կրնայ թերեւս, պատերազմներուն տեւողութիւնը կարճեցնել : Անիրաւուած ազգերու համար նոր թմբեցուցիչ մը հնարել : Հայկական Հարցին՝ քաղաքացիական իրաւունք տալ կամ ձեւի մը բերել գայն : Թուրքերուն չփացածութեան ալ չափ մը դնելով, անոնց ոտքերուն չարմար տրեխ մը հագցնել եւ դռնապանութեան պաշտօնէն հանգստեան կոչել զանոնք ...

Կ. ՊԵՏՈՒՐ

Մխիթ եի Արուհեաց

ԳՐԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁԲԸ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Եգիպտոսէն նոր ստացանք «Ճուսաբեր» ի զրական, զեղարուեստական եւ զիտական բաժինը (ամսագիր), թիւ 3—12 (1944 Հոկտ.էն 1945 Ցուլիս) : Կ'աչխատակցին Թերթին խմբագիրները, Վ. Նաւասարդեան, Գ. Մխիթարեան, Բ. Թաչեան, Լ. Նազարեանց, ինչպէս եւ ծանօթ գրողներ : Ճ. Օշական, Արսէն Երկաթ, Ա. Ալպոյաճեան, Տօքթ. Պ. Մխսքեան, Տօքթ. Եր. Խաթանասեան, Գ. Լազեան, Հայկ Ժամկոչեան, Եդ. Տարօնեան, Գ. Մնըրըլեան, Վ. Վանանդեան եւն. : Պատկերազարդ : Կը խօսինք աւելի լայն, բովանդակութիւնը ուսումնասիրելէ վերջ :

Առ այժմ քանի մը տեղեկութիւններ, պատահարար քաղուած :—

Ճ. Օշականի «Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան» ընդարձակ գործին առաջին հատորը հրապարակ կ'ելլէ յառաջիկայ ամիս (օգոստոս) :

Այս հատորը նուիրուած է Զարթօնքի Սերունդին (Ռուսինեան, Օտեան եւն.) : Երկրորդ հատորը՝ Հայ Ռոմանթիսմին (Ալիշան, Պէշիկթաշլեան, Դուրեան եւն.) : Պատրաստ են, ամբողջութեամբ, ձեռագիրները դէպի Իրապաշտները, Արուեստագէտները հատորներուն. ընդամէնը 7000 էջ, «Հայ Գրականութիւն» հատորին ծաւալովը :

Երկու ամիսէն լոյս կը տեսնէ Օշականի մէկ նոր գործը, «Սփիւռքը եւ իրաւ բանաստեղծութիւնը» : Միեւնոյն ատեն Օշական կ'աչխատի Աշուլ Ալա էլ Մաարի (Ասրու Լալա Մահարի) մասին Ֆրանսերէն հատորի մը վրայ, մօտ 150 էջ : Ասոնցմէ զատ Օշական ունի չորս-հինգ թատերագրեր, երկու մեծ վէպեր (Կոմիտաս եւ Պարթեւեան) որոնք կը սպասեն տպագրութեան :

× Պէյրութի Հայ Ձեմարանի Շրջանաւարտներու Միութիւնը կը հրատարակէ երկամսեայ պարբերական մը, Ակօս, 128 էջ : Ա. տարին լրացած է արդէն : Լ. Շանթ այս պարբերականին մէջ կը հրատարակէ իր նոր վէպը, «Հոգիները ծարաւի», իւրաքանչիւր թիւին տալով 30 էջ : Ն. Ադրալեան կը հրատարակէ իր «Գրականութեան պատմութիւնը », տասնական էջ : (ԽՄԲ.— Անցեալ կիրակի հրատարակեր էինք այդ պատմութեան յառաջաբանը) : Գ. Իփէկեան գրած է երկու տառմներ, « Փառանձեմ իշխանուհին» եւ «Փառանձեմ թագուհին», չափածոյ : Հ. Ն. Ակինեան տուած է երեք քանասիրական ուսումնասիրութիւններ : Գ. Գիւզալեան կը չարունակէ իր չարքը, «Ուրուագիծ հին Հայաստանի պատմութեան» : Ն. Ադրալեան բացի գրականութեան պատմութենէն, զանազան թիւերու մէջ գրած է քննադատական մը՝ Շանթի «Հին Աստուածներ»ու մասին, եւ Ցուչեր Եդ. Զարենցէն (Եղիշէ Զարենց եւ ես) :

Պարբերականը կը պարունակէ նաեւ բազմաթիւ գրական կտորներ, արձակ թէ ոտանաւոր :

Հալէպի մէջ, Ա. Ծառուկեան վերկսած է իր պարբերականը, «Նայիրի» : (Դեռ չենք ստացած) :

թերցումը հայ մշակոյթի նուիրուած աչխատութիւններուն հետ ընթերցողը կ'առաջնորդէն մեր սրբազան ուխտատեղիները ուր այցելուն, երբ հայրենակարօտ մըն է ան մանաւանդ, պաղչկումբ կ'ունենայ այն անապատի ճամբորդին, որ ովասիսի մը փչչուն ծառերուն տակ կիսամերկ աղջկան մը մատներովը լեցուն սափորին կ'երկնչի իր պապակած շրթները :

Ուրիշ տպաւորութիւն մը : Dédoublement : Ինքնաբաժանումի հաղուագիւտ յատկութիւն : Այդ դիծը կանանչ բաժակին հետ որ ալ աւելի կը չեշտուի կը բիւրեղանայ Նարդունիի երկերու ամբողջութեան հետ :

Անիկա վարպետօրէն դիտէ լեզու եւ միջավայր փոխել : Մտերմութիւն՝ ամէն դասակարգի հետ : Մեղեդիներ, մեղեդիներ, (գրական, բանաստեղծական արտադրութիւններուն էն բարձրն ու արժէքաւորը) : Լո՞լիկ թէ խնճոր : Ճաչակի խնդիր : Երուսաղէմ, Երուսաղէմ, Ծաղկամատեան, ինքնատիպ երկի մը չափ հարազատ թարգմանութիւն, կանանչ բաժակովը ունին իրենց առանձին հրապոյրները :

Ու այս ամէնուն փոխարէն դիտենք թէ ինչ կը պահանջէ մեզմէ մեր աչխարհականկոմիտասը :

Մինչեւ որ ունենանք թիկունքը հայրենի պետութեան, տայինք իրեն թեւ բանալու «աչխատել»ու, հունձք ամբարելու խաղաղ միջոցը, որպէսզի Քրթուր քաչուի իր մանարանը հայ մշակոյթին : Թել թել մետաքս հիւսելու համար :

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

ՍՊԱՆԻՈՑ դիկտատորը, զօր. Ֆրանքօ չնչեց Ֆաչական բարեւը եւ ուրիչ բարենորոգումներ կը խոստանայ, զոհացում տալու համար Մ. Նահանգներու եւ Անգլիոյ պահանջներուն :

ԱՄԻՍԸ 2000 ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ Ֆրանսայի մէջ, զերմանական ականներու հետեւանքով, ինչպէս կը ծանուցանէ պատերազմական նախարարութիւնը : Այս համեմատութեամբ, տակաւին 20 հազար հոգի պիտի մեռնին, մինչեւ որ բոլոր ականները մաքրուին : Տակաւին 100 միլիոն ականներ կը մնան :

Շղթայուածներու հունձքը եւ «Նարդեան Շիթեր»

Երբ կաչկանդուած էինք մենք, եւ սահմանէն ազգին չղթայուած էին մերինները, հայ միտքը չէ դադրեցուցեր իր հունձքը :

Տասներչորսի ազէտը՝ իր հակազդեցութիւնը ունեցաւ 1918—21ի զարթումով, ուր ազգը նոր չրջան մը կը բանար՝ պատմութեան թէ մշակոյթի նուաճումներով բեղուն :

Երկար զինադադարէ մը վերջ, չատ աւելի վայրագ ընդհարում մը եւ հայկական միտքը նորէն կը զալարուի երկունքի պրկող ցաւերով ... :

Մէկը վերականգնեց մէկ մասը հայրենիքի, միւսը պիտի տայ հայրենիքն ամենայն Հայոց : «Բաց մեզ, Տէ՛ր, զղրունս արքայութեան » :

Աչքի առջեւ չունինք զաղթաչխարհի թէ մայրենիքի վաստակները, բայց ոստայնանկեր է Փըրանսահայ մտաւորականութիւնը :

Երէցներէն վաստակաւոր մը՝ Ա. Զօպանեան, տուած է իր «Հայրենիներու Բուրաստան»ը եւ երկու հատորներ երկերու ժողովածուէն,— Պատկերներ, կեանք եւ երազ : Ուրիչ մչակ մը՝ Շ. Միսաքեան՝ Հայկաշէն Ա. եւ Բ. հատոր, Արածանի Ա. եւ Բ. հատոր : Մ. Պարսամեան՝ ազգապահպանումի կենդանարար չիճուկներ իր արդիական դասագիրքերով (Արարատ) :

Մեր սերունդէն՝ Նարդունի՝ Բաներ բաներ , ինչ բաներ, Ծաղկամատեան եւ Նարդեան Շիթեր Կանանչ բաժակովը : Գեղարուեստասէր բարեկամը՝ Հր. Բալուեան՝ տուած է իր Ջուարթնոց տարեգրքի Բ. հատորը : Մեր Նշանը՝ ինքզինքը դեբազանցած է՝ իր Ծիրանի զտիովը : Պ. Զարոյեան ունի փունջին մէջ իր մասնակցութիւնը :

Հակառակ Փարիզի մէջ հրատարակուած չորս լրագիրներուն, որոնց երկուքը չարաթաթերթ եւ օրաթերթերուն կիրակի օրուան գրական գեղարուեստական բաժիններուն (չորս էջ), ցաւալի է որ տակաւին չենք հանդիպերգրախօսականներու չարքի մը :

Չենք պատկանիր այն խմբակին որ կ'ուրանայ քննադատին դոյութեան իրաւունքը : Պէտք չէ չփոթել անոր կոչումը՝ տարփողանքի բեհեզագործներու վարպետ խաղերուն հետ... : Քննադատը կնքահայրն է «ընտրեալ»ներուն : Կնքահայր մը ծնողքի սիրտ ունի :

Գրեթէ գրախօսական չեմ ստորագրած : Ցաւակնութիւնը չունիմ՝ պարապ դիրք գրաւելով մարդ չմօրելու : Տպաւորութիւններ : Եւ եթէ Նարդունին է «ընտրեալ»ը, տուիկա համոզումս՝ թէ ան արժանաւոր դրօչակիր մըն է մեր յառաջապահ սերունդին :

Կ'արժէր, պէտք էր, պարտք էր երբ տուի անուններ, տալ նաեւ ծաղկաքաղ մը նեկտարի, եւ վերցնել լեցուն բաժակը բիւրեղէ :

Կը հասնիմ, չնչասպառ, յոդնած բայց խանդավառ :

Պարապ աթոռները կը սպաննեն դերասանը : Լեցուն ճնչող սրահի մը հեւքը, ծափերու չառաչիւնը միայն արուեստի աննման թռիչքներ են տուած անոր : Նոյնպէս հեղինակի մը վարձատրութիւնը, ստեղծագործ մղիչ ազդակը կուգայ կը յորդի, իր ընթերցողներու համակրանքի արտայայտութենէն :

Կ'արժէ որ գոնէ սիրողները՝ որոնք գրիչ բռնելու ազնուական մղումը ունին, գան ձեռք սեղմումի իրենց համակրած մտքի մչակներուն :

Նարդունին կը խոստանայ մեզի «Նարդեան Շիթեր8ու վեց հատորները : Կանանչ բաժակովը հիմնաքար մըն է, որ չենքի դեղեցկութեան եւ տոկունութեան բոլոր յատկութիւնները ունի :

Երկը՝ ուսումնասիրութիւններ : Պարզ : Հիացումի, պանծացումի փառաբանում մը Մեծամեծներէն : Ալէլուիա մը : Հեթանոս տաճարի մը խորքէն զոհաբերութեան մեղեդիներ , լարաւոր նուագարաններու երաժչտութեան հետ համանուագ :

Ինչ որ ալ աւելի հիացում կը բերէ, անիկա հեղինակին ինքնավստահութեան հետ, նիւթի արհամարհանքն ու ի դին բոլոր զրկանքներու (հայ մտաւորականի ճակատագիր հայրենիքէն դուրս) ուս զարնելն է իր առաջադրած գլխապտոյտ աչխատանքներուն :

Մոնթէրլան եւ Հայերը : Ռըպաթէին Gueuleը, եւ զրքին ամէն մէկ էջն իսկ զտուած, տարբալուծուած, դուրս կը բերեն հաւատարիմ պահակը հայ նչխարներուն :

Նարդունին տիրապետած է եւ կ'իչխէ իր գործիքին, հայ լեզուին : Ալիչաններու, Այտընեաններու, Հ. Ա. Ղազիկեաններու արժանաւոր աչակերտն է անիկա : Իր հմտութիւնը , անհունի ծարաւը մտաենադարաններու փոչի , դեղնած մագաղաթներ չօչափել կուտան անոր անգադար : Ու իր ճոխ զրադարանը զրկանքներու արդիւնք վաստահութեան զրաւական մը արդէն : Գիրք գնելու համար չսպիկը ծախող մտաւորական :

Մեղի հետ զրասեղան նստողներուն մէջէն ամենահմուտ, բազմակողմանի, ճոխ պակաժով պատրաստուած բարձր մտաւորականն է Նարդունին : (Օշական իրեն այցելութեանս կ'ըսէր .— Նարդունին, խենթ կարդացող մըն է) : Անոր քննադատի, գիտունի, բանասէրի առաւելութիւններուն վրայ կ'իչխէ արուեստագէտը, որուն գործը արդար իւղի, մեղրի խառնուրդ՝ վարդի, մեխակի, չուչանի բուրումն ունի որ կուգայ հէքեաթներու արեւելեան պարտէզներէն :

Ըսի ուսումնասիրութիւններ են Նարդեան չիթերը : Եւ երբ ընթերցողը կ'ուղէ հեղինակին ձեռք տալով իչնել անոր մրգաստանի արահետներուն , ամէն մէկ քայլին, ամէն մէկ ղղլուն ակի երաժչտութեան երջանիկ զինուորութիւնը կ'ունենայ Արարատեան դաչտերու եւ Արաքսի հովիտներուն վայրի ծաղիկներու հարսնիքին :

Երկին տիրապետող ջիղն է հայ մչակոյթի աղբերակներուն մանրազնին պրպտումը, հետապնդումը եւ անոնց հրաչալի զեղեցկութիւններուն յայտնաբերումը կատարուած մաչտոցեան չունչով :

Ցորելեան հայերէն աստուածաչունչին, պատմութիւն Աստուածաչունչին թարգմանութեան, Աստուածաչունչին գրական, ազգային եւ բաղաքական արժէքը, ոսկեդար ու հրաչագործները , Աստուածաչունչին սխալ թարգմանութիւնները, եւ թագուհի թարգմանութեանց գլուխներուն ընդ

խառնակ ու անհաւատարակշիռ կացութեան մը մէջ, ուր, յանկարծ, մեր դէմ կ'ելլեն Հայերը կարգ մը գաղտնի ուժերու կոթնած, կարծես:

Մենք կ'ըսենք, թէ Հայկ. խնդիրը, իր տեսնին, Օսմ. Թուրքիոյ եւ Ցարական Ռուսիոյ միջեւ կարգադրուած, պատմութեան անցած, ու այլ պատմութեան հետ ալ անհետացած հարց մըն է: Ձենք գիտեր, հետեւաբար, թէ ո՞վ եւ որո՞ւ գործիք կ'ըլլայ, այսպիսի հին ուղղուած խնդիրներու վերարծարծումին մէջ: Արդիւնքը այն կ'ըլլայ, որ մարդ ուղղակի կը ջղագրգռուի:

ԼԱԻ ՁԷՐ ԸԼԼԱՐ ԵՒ ԼԻՆՁԻ ԴԻՄԷԻՆՔ

« ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ »

Որեան ալ համեմատութեան եզր չունենան, կը տարուինք խորհելու երբեմն, թէ արդեօք լաւ գործ մը տեսած չէի՞նք ըլլար, եթէ մենք եւս Հայերու հանդէպ ի գործ դնէինք ա՛յն խժդժութիւնները, զորս Ամերիկացիները ի գործ դրին խափշիկներու դէմ: Երբեմն, կը զղջանք նոյնիսկ նման անգթութենէ մը մեր խորշանքին համար···:

ՄՄԲ.— Ցաջորդով՝ «Մարմարա»ի բուռն պատասխանը եւ Թուրք յօդուածագրին զղջումը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐԸ ԻՐԱՐ ՁԵՆ ՀԱՄԿՆԱՐ

—o—

Իտալիան ատեան հրաւիրուեցաւ

Ուրբաթ օր Հինգերու ժողովին Գ. նիստը գումարուեցաւ, առանց որոշ արդիւնքի մը յանգելու: Թերթերը կը գրեն թէ յոռետեսութիւն կը տիրէ մանաւանդ ամերիկեան շրջանակներու մէջ:

Պաշտօնական գեկոյցը կ'ըսէ թէ ժողովը գրաղեցաւ Իտալիոյ հաշտութեան դաշնագրով: Բոլոր այն պետութիւնները որ պատերազմած են Իտալիոյ հետ, պիտի հրաւիրուին իրենց տեսակէտները յայտնելու գրաւորապէս, եթէ կ'ուզեն: Այս առթիւ որոշուեցաւ հրաւէրներ ուղղել Եւկոսլաւիոյ, Իտալիոյ, Աւստրալիոյ եւ Քանատայի, որպէսզի մէկ մէկ պատուիրակ նշանակեն, իրենց կառավարութեանց տեսակէտները յայտնելու համար իտալեւեւկոսլաւ սահմանագլուխի մասին, երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ:

Անգլիական թերթ մը հետեւեալ կերպով կը պատկերացնէ իտալական դաշնագրին դժուարութիւնները.— Յունաստան կը պահանջէ երկոտասան կղզիները եւ հիւսիսային Եպիրոսը, որ մաս կը կազմէ Հարաւային Ալպանիոյ: Հիւսային Եպիրոսի խնդիրը իտալական դաշնագրին կապուած է, որովհետեւ Ալպանիան մաս կը կազմէր իտալական կայսրութեան, երբ Իտալիա յարձակեցաւ Յունաստանի վրայ: Յունաստանի խնամակալը, Դամասկինոս արք. եւ արտաքին նախարարը Լոնտոն կը գտնուին, պաշտպանելու համար իրենց երկրին շահերը: Ալպանիա կը պահանջէ Սասէնօ կղզին, Վալոնայի մօտ: Եգիպտոս բաժին կը պահանջէ Լիբիային: Հապէշիստան հողեր կը պահանջէ Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերէն,— էրիթրէա, Սոմալի եւն.: Անգլիա եւ մանաւանդ իր գաղթապետութիւնները աչք ունին կարգ մը իտալական գաղթավայրերու վրայ, ապահովելու համար կայսրութեան հաղորդակցութիւնները: Ֆրանսան ալ պահանջներ ունի Ափրիկէի Ֆրանքեւիտալական սահմանագլուխի մասին, Աւստրիա կը պահանջէ Սաորին Թիրոլը, իսկ Եուկոսլաւիա՝ Թրիէսթէն, Ֆիումէն եւ Զարան, բացի մեծագումար հատուցումներէ, նաւերէ եւ պատերազմի ոճրագործներէն:

Վերջին լուրերու համաձայն, Ա. Միութիւնը սկզբունքով ընդունած է որ նախ իտալական հարցը քննուի. բայց այս գիշերուան կը վերաբերի միայն դաշնագրին խմբագրութեան եւ ոչ թէ սահմանագրութեան: Մոսկուա միշտ կը պնդէ որ իտալական դաշնագիրը կնքուի պալքանեան պետութեանց դաշնագիրներուն հետ միաժամանակ: Համակամութիւնը կը չարունակուի խորհրդային եւ անգլեւսաքսոն պատուիրակութեանց միջեւ, պալքանեան երկիրներու եւ Հունգարիոյ ներքին կացութեան մասին: Անգլիա եւ Մ. Նահանգները կը մերժեն քննել պալքանեան պետութեանց եւ Հունգարիոյ հաշտութեան դաշնագիրները, քանի չեն ճանչնար այդ երկիրներուն ներկայ կառավարութիւնները: Մոլոթով կը զարմանայ թէ ինչուայքան կարեւորութիւն կուտան այդ հարցին, քանի որ իր կառավարութիւնն ալ չուզեր միջամտել Ցունաստանի գործերուն մէջ, թէեւ ժողովրդապետական չի նկատեր այդ երկրին կառավարութիւնը: Կարճ խօսքով, տակաւին համաձայնութիւն չէ գոյացած երկու կողմերուն միջեւ եւ նոր ընդհարումներ անխուսափելի են: Այս պայմաններուն մէջ, Ամերիկացիները, որ կը կարծէին ադրագօրէն լուծել իտալական հարցը, անելի մը պիտի մատնուին: Եթէ դաշնագրին պայմանները չատ խիստ ըլլան, Իտալիա պիտի չստորագրէ, եւ այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ դրաւման կառավարութիւն մը հաստատել այդ երկրին համար: Միւս կողմէ, Միջերկրականի խնդիրը նորէն կ'արծարծէ անդլեւսաքսոն մրցակցութիւնը որ առ նուազն հարիւր տարուան պատմութիւն ունի: Անգլիա հաւնութեամբ չի դիտեր Ա. Միութեան հաւանական պահանջները,— նաւահանգիստ մը կարմիր ծովուն վրայ, Թերեւս Մասովա, ինչպէս եւ Թրիէսթի յանձնումը Եուկոսլաւիոյ: Անգլիա եւ Ամերիկա կ'ուզեն միջազգայնացնել այդ կարեւոր նաւահանգիստը:

ԽՈՐՀՐԴ. ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԽՆԴԻՐԸ

Պ. Մոլոթով յուշագիր մը ներկայացուց բոլոր արտաքին նախարարներուն, Գերմանիոյ անգլիական եւ ամերիկեան շրջանիներու խորհրդային տագագիրներու եւ գերիներու վերադարձի մասին: Իրազեկները կը հաւատան թէ այս ձեռնարկը եղած է ոչ թէ խնդիրը օրակարգի մէջ անցընելու, այլ փարատելու համար կարգ մը թիւրիմացութիւններ: Խորհրդային ծանուցագիրը կը գանգատի թէ կարմիր բանակին սպաները արտօնուած չեն մրտնելու այդ կայանները եւ թէ անգլեւսաքսոն իշխանութիւնները՝ դժուարութիւններ կը յարուցանեն խորհրդային գերիներու եւ տարագիրներու վերադարձի մասին:

Բուռն յօդուած մը Ֆրանսայի դէմ

—o—

Խորհրդային բանակին պաշտօնական օրկանը, «Կարմիր Աստղ», որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ, բուռն յօդուած մը հրատարակեց Անգլիոյ եւ մանաւանդ Ֆրանսայի եւ զոր. տը Կոլի դէմ, մեղադրելով թէ կ'ուզեն արեւմտեան պետութեանց խմբակցութիւն մը կազմել, մեկուսացնելու համար խորհրդային հանրապետութիւնները եւ ուրիշ երկիրներ:

Յօդուածագիրը, Կոստանդին Հօֆման, կը յայտարարէ թէ Արեւմտեան Խմբակցութեան (պլօք) հեղինակները կը մոռնան որ Ա. Միութիւնը եւ Մ. Նահանգները կ'օգնեն այս պատերազմին վերջ հատուցելու խաղաղութիւն մը բոլորովին տարբեր՝ նախորդ պատերազմի խաղաղութենէն, որ դրուած էր անգլեւֆրանսական գործակցութեան «խախուտ հիման վրայ»: Ցետոյ կը բացատրէ թէ Անգլիոյ կարգ մը պահպանողականները կը ջանան վերահաստատել արեւմտեան «առողջապահական չղթայ մը», յուսալով թէ իրենց աշխատաւորական յաջորդները պիտի վարեն եւրոպական քաղաքականութիւն մը՝ հիմնուած Ռուսաստանը մեկուսացնելու վաղեմի ուղղութեան վրայ:

*Յօդուածագիրը այս առթիւ կը քննադատէ ոչ միայն զոր. տը Կոլը, որ վերջերս կարգ մը յայտարարութիւններ բրած էր «Թայմզ»ի, այլեւ Լէօն Պլումը, որ իր բանաձեւերով կը դիւրացնէ եղեր յետադիմական չրջանակներու խաղերը: «Պլում կը ցուցնէ իր բուն դէմքը եւ երազները՝ եւրոպական պետութեանց խմբակցութիւն մը կազմելու Ա. Միութեան դէմ»: Յօդուածագրին կարծիքով, զոր. տը Կոլ ձախողած է Ուշինկթընի մէջ, ներած՝ Անգլիոյ հակաֆրանսական գործունէութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, եւ հիմա կը յուսայ արեւմտեան խմբակցութիւն մը կազմել մանաւանդ Իտալիոյ, Պելճիոյ, Հոլանտայի, Նորվեկիոյ, Տանըմարքայի եւ Փորթուկալի: Հօֆման կը քննադատէ նաեւ Անգլիոյ ընկերվարականները, որոնց ձախ թեւը վերջերս առաջարկած էր քաղաքական եւ տնտեսական գործակցութիւն մը հաստատել արեւմտեան Եւրոպայի յառջիմական եւ ժողովրդավար պետութեանց միջեւ: Այս ծրագիրն ալ պիտի ծաւալէ երկուքի բաժնելու Եւրոպան, ինչ որ հակառակ է Միացեալ Ազգերու դաշինքին:

Ֆրանսայի ներքին հոգերը

—o—

Ինչպէս գրած էինք, էմմատական նախարարը առաջարկած է կրճատել ազգ. պաշտպանութեան վարկերը, որպէսզի կարելի ըլլայ զարկ տալ երկրին վերաշինութեան: Այս առթիւ վէճ մը ծագած է պատերազմական նախարարին հետ, եւ երկկ գրոյց կը չրջէր թէ էմմատական նախարարը հրաժարած է, բայց հերքուեցաւ: Նախարարը, Պ. Փլէվէն, կը գանգատի թէ բանակր չատ մեծ գումարներ կը ծախսէ եւ ներկայ եռամսեակին դումարը բարձրացած է 37 միլիառ ֆրանքի, այսինքն միայն հինգ միլիառ պակաս նախորդէն երբ տարկաին կը չարունակուէր պատերազմը: Նախարարը, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ ձեռնհաս անձեր դիտել կուտան թէ այդ քաղաքականութիւնը կր վերնասէ երկրին տնտեսական բարւոքման, թէ բանակը եւ մանաւանդ սպաները չատ լաւ կ'ապրին, մինչդեռ քաղաքացիները չարաչար կը նեղուին եւն.: Իրենց կարծիքով, Ֆրանսա պէտք չունի մեծ բանակ մր պահելու, բացի Գերմանիոյ դրաւման զօրքէն եւ ուրիշ կարգ մը անհրաժեշտ զօրամասերէ: Կ'ըսուի թէ դահլիճին մեծամասնութիւնը համամիտ է Պ. Փլէվէնի: Զոր. տը Կոլ կ'աչխատի միջին ճամբայ մը գտնել, որպէսզի նոր տագնապ մը չծագի, Ընտրութիւններէն առաջ:

Մինչ այս մինչ այն, ազգ. պաշտպանութեան Գերագոյն Խորհուրդը որոշեց 60 միլիոն ֆրանք (մէկ երրորդը) կրճատել 1946ի զինուորական նախահաշիւէն:

× *Նախարարական խորհուրդը որոշեց հատատուն վիճակի մը վերածել միսին, կարագին եւ չաքարին գիները, 506էն 522ի բարձրացնել երեսփոխաններուն թիւը, բարեկարգել պետական պաշտօնեաներու օրէնքը եւն.: Կառավարութեան ծրագիրը կը ձգտի պետական ծառայութեան բարձր պաշտօնները, որոնք մինչեւ հիմա մեծ մասով բռնուած են աղնուապետական ընտանիքներու կամ ազդեցիկ խաւերու անդամներու կողմէ, բանալ ընդունակ անձերու առջեւ, առանց նկատի առնելու անոնց ընկերային դիրքը կամ ծագումը: Թեկնածուները մասնագիտական կրթութիւն պիտի ստանան համալսարաններու կամ մասնաւոր վարժարաններու մէջ: Ջնջուած է Քաղաքական Գիտութեանց վարժարանը, որ 75 տարիէ ի վեր միակ հաստատութիւնն էր պետական բարձր պաշտօնեաներու պատրաստութեան համար, եւ պիտի դառնայ Քաղաքական Գիտութեանց ազգ. հաստատութիւն մը, ինչպէս Րոքֆէլլերի Հիմնարկութիւնը, Այս միակ վարժարանին տեղ պիտի բացուին չարք մը հաստատութիւններ քաղաքական գիտութեանց համար, կապուած Իրաւագիտութեան եւ Գրականութեան համալսարաններուն:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

45.000 ՊԵՏԱԿԱՆ պաշտօնեաներ ցոյց մը կատարելով, պահանջեցին թոշակի յատկում, եւ ամսական հատար Ֆրանքի անմիջական հատուցում:

ԺԱՄԱՑՈՑՔ ՄԷԿ ԺԱՄ ԵՏ, Սեպտ. 15էն 16 լուսնալու գիշերը, ժամը 3ին (այս գիշեր):

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԶՈՒԵՑԱՆ Լեհաստանի եւ Վատիկանի միջեւ:

ԱՆՁՆԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ իրարու կը յաջորդեն ձափոնի մէջ: Քանի մը անուններ,— Քոդոմի, որ առողջապահական նախարար էր Թոժոյի դահլիճին մէջ եւ պիտի գաւուէր իբրեւ պատերազմի ոճրագործ, զոր. Հաչիմօթօ, նախկին նախագահ ապայակոյտի, Հաչիտա՝ կրթական նախարար, զոր. Եոչիմօթօ, որ սուրով մը փորը ճեղքէլ վերջ, դնդակ մը պարպած է գլուխին եւն.:

— Ամերիկեան սպարապետութիւնը հրամայեց ձափոնական մամուլին նկարագրել գործուած խժդժութիւնները: Վաթսուն թերթերու ներկայացուցիչները յանձն առին անմիջապէս գործի սկսիլ: Ջնջուեցաւ ձափոնի հետագրական գործակալութիւնը, Տոմէյ:— Ձափոնի վարչապետը կոչ մը ուղղելով Ամերիկացիներուն, խնդրեց մոռնալ Փըրլ Հարպըրը, քանի որ պատերազմը վերջացած է:

70 ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐ ԵՐԵԻԵԼԻՆԵՐ ձերբակալուեցան Սպանիոյ մէջ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ պիտի կազմուին Գերմանիոյ անգլիական չրջանին մէջ:

ԺԱՆ ՀԷՐՕԼԴ ՓԱՔԻ, Ռատիօ - Փարիզի սոխակը, պիտի գաւուի երկուչաբթի օր: Կը յուսան վճիռը արձակել մէկ անգամէն:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՁՕՐՔԸ հեռացաւ Թանճէրի միջազգային չրջանէն, համաձայն յաղթականներու որոչման:

Ժողովրդական ւեռ Միքիւնկ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՁԵԿՈՒՅՑՄԱՆ

Այսօր, կիրակի, ժամը 2.30ին, Միութիւնքի մեծ սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor:

Կը նախագահէ՝ Պ. ՄԱՐՄԱՐԵԱՆ: Կը խօսին՝ Պ. Պ. Ա. ՁՕՊԱՆԵԱՆ եւ ՀՐ. ՍԱՄՈՒԷԼ, նախագահ եւ փոխ - նախագահ Թրքահայ Դատի Ցանձնախումբին, Ասատուրեան եւ ուրիշներ:

EXPOSITION
LA FRANCE D'OUTRE - MER DANS LA GUERRE

Ամէնէն կարեւոր ցուցահանդէսը Ազատագրութենէն ի վեր: 1945 Հոկտեմբեր 5էն 28, Grand Palaisի մէջ: Պիտի ներկայացնէ Անդրծովեան գաղթավայրերու դերը ազատագրութեան պայքարին մէջ:

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ-ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ մը (այր եւ կին) մանկավարժական փորձառութեամբ: Դիմել «Ցառաջ»ի, հաղորդելով պայմանները:

ՄԱՐՍԻԼՑ.— Հ. Ց. Դ. Թաթուլ խումբը եւ Սէնթ Ասնի հայ գաղութը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Աւետիս Թոթոյեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց աղջկան կսկծալի մահուան առթիւ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԸ **50, FBG. ST. MARTIN** վերաբացուած է 14 Սեպտեմբերին:

Ուրբաթ, չաբաթ կիներուն, Շաբաթ իրիկունները այրերուն:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԴԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 18 Septembre 1945 երեքշաբթի 18 Սեպտեմբեր·

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année No 4508-Նոր շրջան թիւ 137 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Ընկերվարական համագումարին մէջ կարեւոր թիւ մը կը կազմէին բանուորական մէկ կուսակցութիւն կազմելու կողմնակիցները: Եւ սակայն բազմաթիւ մտահոգութիւններ արգիլեցին զանոնք միութեան ի նպաստ քուէարկելէ:

Գլխաւոր մտահոգութիւնը, ինչպէս տեսանք, Աշխատաւորական Միութեան հանդէպ համամասնավար – ներու բռնելիք կողմնակցական դիրքն է: Ըստ ընկերվարականներուն, միացեալ կուսակցութիւնը ազատ պիտի չըլլայ իր շարժումներուն մէջ: Քանի որ անոր բազկացուցիչ տարրերէն մին, նկերքին թէ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու մէջ, խորհրդային իշխանութեան կողմը պիտի բռնէ: Ու երբ միջազգային մեծ տագնապ մը ծագի — Միւնիխի կամ 1939 Օգոստոսի վերմանեւխորհրդային դաշինքին նման — այն ատեն կուսակցութեան մէջ անպայման պառակտում առաջ պիտի գայ:

Ուրեմն դեռ ինը պատրաստ չէ դեռ՝ անկեղծ հիմերու վրայ հաստատուելէն կառուցանելու համար բանուորական Միութիւնը:

Ասկէ զատ պատգամաւորներէն շատեր՝ Անգլիոյ Աշխատաւորականներու յաղթանակին ազդեցութեան տակ կը գտնուէին: Եւ որովհետեւ Անգլիոյ մէջ համամասնավարները բոլորովին հեռու կը պահուին ընկերվարական կուսակցութենէն, ֆըբանագիները կը վախնան որ համամասնավարներուն հետ միանալով՝ աշխատաւորական կուսակցութեան կասկածը կը հրաւիրեն իրենց վրայ եւ չեն կրնար կողք կողքի նստիլ նոյն Ընկերվարական Միջազգայինին մէջ:

Պատգամաւոր մը՝ Օկիւսթէն Լօբէն՝ յայտնեց թէ խնդիրը միջազգային հանգամանք կը ներկայացնէ քանի մը տեսակէտներով: Նախ՝ Ֆրանսայի ընկերվարականները չեն կրնար պատկանիլ նոր միացեալ կուսակցութեան մը, որ չի յարիր իրենց անգլիացի ընկերներու պատկանած Միջազգայինին: Երկրորդ՝ ընկերվարականները չեն կրնար համամասնավարներուն նման քաղաքական ամէն խնդրի մէջ խորհրդային տեսակէտը պաշտպանել կոյրզկուրայն: Միութեան խնդիրը ինքնին կը լուծուի այն օրը՝ երբ Միութիւնը ուելի եւս կը մօտենայ միջազգային ընկերվարութեան տեսակէտներուն, ու երբ կ'իրականանայ միակ Միջազգայինը՝ որուն կը յարի նաեւ Մ· Միութիւնը:

Յիշենք կարգ մը պատգամաւորներու յատկանշական խօսքերը·

— « Ընկերվարական շարժերը վարժուած են ազատ վիճաբանութեան: Միեւնոյն համամասնավար կուսակցութիւնը միշտ պաշտպանած եւ առանց վիճաբանելու ընդունած է Խ· Միութեան խաղաքականութիւնը: Երբ կուսակցութիւն մը ամբողջ խաւ տարի ինքզինքը դեկավարելու վարժութիւնը կորսնցուցած է, դժուար կ'ըլլայ անոր համար, նոյնիսկ իր ազատութիւնը վերագտնելէ վերջ, գործելու ազատութիւնը վերստանալ· (*Փէլատան*):

— « Պէտք է որ ֆրանս· համայնավարութիւնը մտածէ իբրեւ Ֆրանսացի, գործէ իբրեւ Ֆրանսացի եւ ո՛չ թէ Մոսկուայի նշանախօսներուն համաձայն: Միայն այս պայմանով է որ կրնանք նկատի ունենալ միութիւնը» (*Տիւփիւիք*):

Վիճաբանութիւններէն ետք, յաջորդ օրը քուէ դրուեցաւ Ժիւլ Մոքի ներկայացուցած բանաձեւը, որ կ'ըսէ թէ համագումարը կրկին անդամ կը չեշտէ բանուոր դասակարգի միութիւնը իրագործելու իր կարգը, միութիւն՝ որ սակայն պէտք է ըլլայ ամբողջական ու տեւական: Այդ միութիւնը կարելի չէ կառուցանել միայն բառերով· ատոր համար անհրաժեշտ են ամէն բանէ առաջ պարկեշտութիւն եւ փոխադարձ վստահութիւն:

Հետեւաբար 1. նախ քան միութիւնը երկու կուսակցութիւնները պէտք է ընդունին ուղեգիծ մը, որուն մէջ առաջին տեղը կը դրաւէ անկեղծութիւնը: Պէտք չէ հետեւիլ երբեք «նպատակը կ'արդարացնէ միջոցները» վարդապետութեան, այլ կենալ միշտ չիտակ ճամբուն վրայ, առանց վարանումի եւ առանց ամբոխավարութեան:

2. Ջարգել եւ պաշտպանել ամբողջական ժողովրդավարութեան սկզբունքները կուսակցութեան, ազգին եւ ամբողջ աշխարհի մէջ· հետեւաբար եւ պայքարիլ քաղաքացիներուն տալու համար անհատական բոլոր ազատութիւններն ու կատարեալ դերիչխանութիւն մը, մէկէն ըլլալով ընդհանուր, ուղղակի եւ գաղտնի քուէրկութեան իրաւունքը:

Հինգհարիւրեան թուղթերը 100 Ֆր.

Վերջին պահուն Հայ Գաղթ· կեդր· Գրասենեակէն ստացանք պաշտօնական զեկոյց մը, որուն համաձայն անձնագրի համար միայն 100 ֆրանք պիտի վճարեն, փոխան 400ի, բոլոր այն աշխատաւորները որ տարեկան 120.000 կամ աւելի պակաս կը չահին· պիտի ընդուի «կամաւոր» արձանագրութիւնը վերադարձի տոմսերուն եւ պարենատոմսերուն վրայ եւն·: Մանրամասնութիւնները՝ յաջորդով :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ պահանջին վրայ, արտաքին նախարարներու ժողովին պիտի հրաւիրուին նաեւ Ուկրայնայի, Սպիտակ Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի ներկայացուցիչները, կարծիք յայտնելու համար իտալական դաշնագրի եւ ուրիշ հարցերու մասին:

ԱԶԳ· ՃԱԿԱՏԷն հրաժարեցաւ ծանօթ գրագէտը, Ֆրանսուա Մօրիաք, տարբեր կարծիքներ ունենալով ընարութեանց մասին: Իսկ համայնավար կուսակցութեան միացաւ ծանօթ ընկերվարական մը, Զիլոմսքի:

22 ՄԻԼԻԱՐԴ ՖՐԱՆՔ պիտի յատկացուի արտադրիչներուն, որպէսզի գիները չբարձրանան: Այս գումարէն 7700 միլիոն սահմանուած է հացի, 7500 միլիոն մսի, 2400 միլիոն կաթի, 2400 միլիոն կարագի, 3200 միլիոն չաքարի, գիները պահելու համար:

Միջազգային կեանքի մէջ՝ ջանալ ձեռք բերել իրաւունքներու հաւասարութիւն բոլոր ազգերուն միջեւ, մեծ թէ փոքր, անոնցմէ իւրաքանչիւրը իր դերիչխանութենէն մաս մը զոհելով ի չահ հաւաքական ապահովութեան:

3. Ամբողջովին նուիրուիլ աշխատաւոր դասակարգին, որուն ազատութիւնը կը պահանջէ նաեւ Ազգին ազատութիւնը· հետեւաբար ոչ կապուիլ ո եւ է օտար կառավարութեան, ոչ իսկ ազդուիլ անկէ, այլ պահել քննադատութեան եւ դատողութեան կատարեալ ազատութիւնը :

Ընկերվարական կուսակցութիւնը կը նկատէ որ առ այժմ այս պայմանները չեն իրականացուած համայնավար կուսակցութեան կողմէ :

Ասկէ զատ, ընկերվարական կուսակցութեան չպթանակը անգլիական ընտրութեանց մէջ, աշխարհի ուրիչ ընկերվարական կուսակցութեանց տեւականօրէն ձեռք բերած չպթանակները առաջին պիծինվրայ կը դնեն աշխատաւորներու միջազգային միութեան հարցը, առանց որուն ազգային դետնի վրայ կատարուած ո եւ է միութիւն դիւրաբեկ կ'ըլլայ :

Այս պատճառաբանութիւններով, բանաձեւը կ'եզրակացնէ թէ կարելի չէ ընդունիլ համայնավար կուսակցութեան ներկայացուցած առաջարկները իրրեւ հիմ միութեան: Երկու կուսակցութիւնները 1936ին եղածին պէս յառաջիկայ ընտրութեանց առեն համամասնութեամբ պիտի դործեն: Իսկ ընտրութիւններէն վերջ, պիտի վերակըսին ընդհատուած — եւ ոչ խզուած — բանակցութիւնները՝ օրդանական միութիւնը իրականացնելու համար: Մինչ այդ, պիտի չարունակուի դործունէութեան միութիւնը՝ 1944 դեկտ· 19ի համամասնութեան հիման վրայ:

Քուէարկութեան արդիւնքը չախչախիչ չաղթանակ մըն էր միութեան հակառակորդներուն համար, որոնք չահեցան 10.112 քուէ, 274ի դէմ:

Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն փութաց հրապարակային յայտարարութիւնով մը իր յաւր յայտնել քուէարկուած բանաձեւի մասին, զոր վիրաւորիչ կը դտնէր համայնավար կուսակցութեան համար: Պաչտօնաթերթ «Իւմանիթէ» մէկէ աւելի յօդուածներ հրատարակեց՝ մեղադրելով համագումարը, իր այս գրեթէ միահամուռ մերժումին համար, միաժամանակ յայտ յայտնելով սակայն որ չարքերը տակաւ մեծ մասնութեամբ կողմնակից են միութեան եւ ուշ կամ կանուխ երկու կուսակցութիւնները պիտի միանան :

Ճառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ որոշ դործակցութիւն կայ արդէն իրենց միջեւ, թէեւ ընկերվարականները կ'առաջարկեն որ ամէն կուսակցութիւն իր սեփական ծրագրով ներկայանայ ընտրողներուն առջեւ, որպէսզի պայծառօրէն հասկըուի թէ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը որո՞ւն հետ է:

Ներկայ, մանաւանդ յառաջիկայ ամռուան ընտրութիւնները ցոյց պիտի տան թէ ժողովուրդը իսկապէս որո՞ւն հետ է:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌՈՒՍԻԱ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ ԻՋՆԵԼ Կ'ՈՒԶԷ

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԹԱՆՁԷՐ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն փրաւնասկան գործակալութեան, Սեպտ· 15 թուականով·— *Հինգ նախարարներու երկրորդ ժողովին մէջ, խորհրդային պատուիրակութիւնը ամէնէն բացորոշ եղանակով հասկցուց թէ Խ· Միութիւնը կ'ուզէ Միջերկրական կաենեան պետութիւն մը դառնալ, հետեւաբար կարգ մը ռազմավդիտական եւ հողային պահանջներ դրաւ որոնց տարողութեան մասին ժողովի ձեռնհաս շրջանակներուն մէջ կ'ըսեն թէ «մեծապէս» կը գլէ կ'անցնի Լոնտոնի եւ Ուշինկթընի մէջ եղած բոլոր նախատեսութիւնները:*

Խորհրդային պատուիրակութիւնը իր թուղթերը բանալու համար ընտրեց այն վայրկեանը ուր կը քննուէր իտալական նախկին գաղթավայրերուն ճակատագիրը եւ կ'ենթադրուի թէ ռուսական պահանջները կը դառնան նոյնիսկ Ափրիկեան Տրիպոլսոյ որթան երկոտասան մղոններու շուրջ, որոնիք կը փակեն Տարտանէլի մուտքը:

Այս պարագան, աւելնալով Ռուսերու կողմէ վերջերս Պալքաններու եւ Մերձին Արեւելքի մէջ ցոյց տրուած գործունէութեան եւ Թանձէրի մասին յայտնուած չահագրգռութեան վրայ, կ'ապացուցանէ թէ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ՎՃՌԱԾ ԵՆ ԱԶԱՏ ԵԼՔ ՄԸ ԱՊԱՀՈՎԵԼ ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԱՄԱՐ, ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷԿ ԾԱՅՐԷՆ ՄԻՒՍԸ :

Խորհրդային պատուիրակներու միջամտութեան հետեւանքով էր որ ժողովը որոչեց դիմել իտալիոյ հետ պատերազմած բոլոր երկիրներուն, զանոնք հրաւիրելով գրաւոր առաջարկներ ներկայացնել հաչտութեան դաչնագրի մասին: Բայց, ապաւելով չահակից պետութեանց յուշագիրներուն, կը կարծուի թէ պատուիրակութեան պետերը այսիրիկուան նիստոր գլխաւորաբաժիի նուիրուին կարծիքի չատ խոր փոխանակութեան մը՝ Միջերկրականի մասին եղած ռուս· պահանջներու եւ մասնաւորապէս Իտալիոյ պատկանած միջերկրականեան հողերու մասին :

Արդարեւ, պատուիրակութեանց մէջ յայտնուած միաձայն կարծիքի մը համաձայն, այս պահանջները նոր եւ չատ փափուկ կացութեան մը առջեւ կը դնեն Հինգ Մեծերը, որովհետեւ դիւրին չէ հեւաւար միջին բանաձեւ մը գտնել Ռուսերու եւ անգլեւսաքսոն պետութեանց տեսակէտներուն միջեւ: Ինչպէս յայտնի է, այս վերջինները համաձայն են որ Ծունաստանի վերադարձուին Երկոտասան կղզիները (Տոտեքան եւն·) եւ իտալական վարչութիւն մը հաստատուի իտալական նախկին գաղթավայրերու ամենամեծ մասին վրայ, միջազգային հսկողութեամբ :

ՈՉ ՏԱՐՏԱՆԷԼ, ՈՉ ԱԼ ԿԱՐՍ ԵՒ ԱՐՏԱՀԱՆ

Թուրքիա զէնքի պիտի դիմէ

Ռիւթէր հետեւեալ տեղեկութիւնը հրատարակեց Սեպտ· 15ին, իր դիւանագիտական խմբագրին ստորագրութեան տակ.—

Արտաքին նախարարներու խորհուրդը այժմ դիտէ Թրքական կառավարութեան տեսակէտը խորհրդային իշխանութեանց հետ քննուած խնդիրներու մասին: Նախ եւ առաջ, Թրքական կառավարութիւնը համաձայն չէ Թուրքեւռուս հաստատման խարիսխներու հաստատման, ոչ ալ պատրաստ՝ այդ խարիսխները միայն Ռուսիոյ տրամադրելու: Սակայն, տրամադիր է ընդունելու հաստատումը հասարակաց խարիսխներու՝ Միացեալ Ազգերուն համար, խարիսխներ որոնցմէ հաստատապէս պիտի օգտուին Խ· Միութիւնը, Մ· Նահանգները, Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա :

Երկրորդ, Թրքական կառավարութիւնը տրամադիր չէ քննելու Թուրքեւխորհրդային սահմանագիծի «սրբագրութիւն » մը որուն հետեւանքը պիտի ըլլայ Խ· Միութեան ձգել կարսի եւ Արտահանի նահանգները:

Երրորդ, Թրքական կառավարութիւնը տեղեկացուցած է Լոնտոն թէ իրեն համար կենաց եւ մահու խնդիր է այս գործը եւ թէ երբեք պիտի չհամակերպի որ եւ է որոշումի՝ հայկական սահմանագիծի փոփոխման մասին որ պիտի տրուի առանց իր հաւանութեան: Այս առթիւ դիտել կուտան թէ Թուրքիոյ զինուորական իշխանութիւնները տակաւին չեն ձեռնարկածարձակելու բանակը որ միշտ պատերազմի կազմ եւ պատրաստ վիճակի մը մէջ կը գտնուի, աւելի քան մէկ միլիոն զինուորներով :

ՔՈՐԻԻԴի ՀԱՆՔԵՐ գտնուած ըլլալով Վիէննայէն 70 քիլոմեթր դէպի հիւսիս- արեւելք, խորհրդային կառավարութիւնը պայմանագիր մը կնքեց Աւստրիոյ հետ: Տարեկան արտադրութիւնը կը հաշուեն մէկ միլիոն թոն: Այս լուրը դժգոհութիւն պատճառեց ամերիկեան, անգլիական եւ ֆրանսական չրջանակներու մէջ որոնց տեղեկութիւն տրուած չէր նախապէս :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ՍՊԱՌՆԱԼԻԶԻՆ ՎԵՐՋ՝ ՄԵՂԱՅԱԳԻՐ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Ծառայի)

ԽՄԲ.— Կիրակի օր հրատարակեր էինք թուրք խմբագրի մը գրեթիկ ցնդաբանութիւնները՝ հայ ժողովուրդին դէմ, զանազան սպառնալիքներով։

Ստորեւ՝ թղթակցութեան վերջին մասը.—

«ՄԱՐՄԱՐԱ»Ի ԲՈՒՌՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Օգոստոս 1ի եւ 3ի թիւերով, Պոլսահայ օրաթերթերէն «Մարմարա», «Կը սխալի՛ս, Տոդան Նաամի» եւ «Մենք խափչիկ չենք» խորագիրներուն տակ, կը գրէ.

— «Տոդան Նաամի յօդուածին մէջ իրաւ կը հրմշտկեն Թոյնը, խակութիւնը, նախանձը, հայհոյանքը, եւ վերջապէս՝ Խափչիկներու հանդէպ գործադրուած չարչարանքներ արդարացնելու տմարդի բաղձանքը։

Տոդան Նաամի կը մոռնայ, որ իր հայրը ու իր բովանդակ ընտանիքը, — մէջն ըլլալով նաեւ ի՛նք —, իրենց կեանքը կը պարտին Հայերու, Ցաբուներուն Գուլումճեանի եւ ողբացեալ Վահան Թովմասեանին, որոնք իրենց անձը վտանգելով՝ փրկեցին Նաամիներու զերդաստանը։ Նոյնինքն Եոնուս Նաամ, երախտագիտութեամբ կը յիշէր իր ազատարարները, ու չէր վարաներ հրապարակաւ եւս յայտնելու իր լաւագոյն տրամադրութիւնները՝ հայ տարրին նկատմամբ։ Վկա՛յ՝ «Ձումհուրիէթ»ի հաւաքածոները։

Տոդան Նաամի ոչ միայն ընտանեկան ապերախտութիւն մը գործած կ'ըլլայ այս կերպով, այլեւ կը խռովէ հոգին իր հօր, որ երբեք թոյլ պիտի չտար, որ Հայերու դէմ ոեւէ դրդռիչ յօդուած հրատարակէին իր զաւակները։

Հանրային տեսակէտով, չատ աւելի ընդվզեցուցիչ է Տոդանի քայլը, որ կը ձգտի, ճշմարտապէս եւ ոչ կարծեօք, ձուկ որսալ պղտոր ջուրի մէջ, ու քանի պարարտացնել։

Վերջին 25 տարիներու պատմութիւնը մէջ տեղն է, վկայելու համար՝ թէ Թրքահայութիւնը անխախտ փարեցաւ Հանրապետական վարչաձեւին. մինչդեռ տակաւին երէկ, իբրեւ գերման լրտես ու հայբենադաւ կախաղան կը բարձրանային Թուրքեր...

Մի՞ն Տ. Նաամի անձնական կարծիքները չեն հետաքրքրեր մեզ։ Զենք կրնար հանդուրժել, սակայն, որ անպատասխանատու դրիչներ՝ հանրային կարծիքը պղտորեն։

Տոդան Նաամ, որ պատմութիւն իսկ չի գիտեր, կը փորձէ ոճրապարտ վերագրումներ ընել ամերիկացի վեհանձն ժողովուրդի հասցէին. հաւանաբար կ'ակնարկէ լինչի դէպքերու, մոռնալով, որ օրէնքը կը պատժէ յանցաւորները, Ամերիկայի մէջ։ Տոդան պարկեշտութիւնը չունենար, մինչ կողմէ, իր ներկայ յօդուածը հրատարակելու Ամերիկայի մէջ, ուր, հաւանաբար, տարբեր իմաստ ու տարողութիւն ունենային անոնք։

Կը կասկինք քաղաքացիական արիութենէ զուրկ այս խմբագրի օձիքին, որովհետեւ, դէպքերու բերումով, ան կը դանուի գլուխ թերթի մը, որ մեծ ազդեցութիւն ունի Թուրք հանրային կարծիքին վրայ։

Ո՛չ, Տոդան Նաամ։ Մենք Խափչիկներ չենք։ Նողկանքով կը մերժենք ղրղռուիչները, եւ պատասխանատուութեան կը հրաւիրենք քեզ։ Եթէ չես գիտեր հանրային օգտին գործածել գրիչդ, կոտրէ՛ զայն»։

ՅԵՏՍ ԿՈՉՈՒՄԸ ԵՒ «ԺԱՄԱՆԱԿ»

Երեք օր վերջ, Տոդան Նաամի կը դիմէ «Մարմարա»ի, «լուսաբանելու համար հայ հանրային կարծիքը իր յօդուածին շուրջ, որ թիւրամացութիւններու տեղի տուած է»։ Թերթը կը մերժէ, առաջարկելով որ այդ լուսաբանութիւնը եւս հրատարակուի «Ձումհուրիէթ»ի մէջ։ Տոդան Նաամ, այս անգամ իր ճշդումը հրատարակութեան կուտայ «Ժամանակ»ի մէջ։

Ահաւասիկ պարբերութիւն մը այդ լուսաբանութենէն.

— « Հայ հայբենակիցներուս ցաւ է պատճառեր «Ձումհուրիէթ»ի մէկ գրութիւնս։ Իրականութեան մէջ, այդ տողերը գրի առնուած ըլլալով վայրկեանի տպաւորութեան տակ, բոպէական զգացումի եւ զգայնութեան հետեւանք են. թիւրիմացութեան տեղի տուող նախադասութիւնները »։

« Ժամանակ», հրատարակելէ վերջ այս չքնաղ տողերը, կ'եզրակացնէ.

— « Երբ մեզի ծանօթ են Պ. Նաամի զգացումները, զոհիկ կ'որակենք իր հասցէին կատարուած յարձակումները։ Թիւրիմացութիւնը փարատած է (!) ուրեմն, ու լուսաբանուած է հանրային կարծիքը»։ — Մ.

Ձափոնի կառավարութիւնը Ամերիկացիներուն յանձնեց եօթը ասուիճանաւորներ որոնք ամբաստանուած են իբրեւ պատերազմի ոճրագործ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՒՆ ԺՈՂՈՎ ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի օր Մխիթարեանց Բ. յարկի մեծ սրահին մէջ որ ոչ իսկ հազար հոգի կ'առնէ, տեղի ունեցաւ Հայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան կողմէ կազմակերպուած հրապարակային ժողովը, նուիրուած Հայկ. Դատի պաշտպանութեան եւ Հայաստանէն վերաղարձած պատգամաւորներու զեկոյցին։ Սրահը ամբողջովին լեցուն էր։

Բեմին ճակատը զարդարուած էր մեծադիր քարտէսով մը, որ ցոյց կուտար արդի Հայաստանը (նարինջագոյն ներկուած) եւ Ուիլսընեան սահմանները։ Սրահին մէջ տեղ տեղ վերտառութիւններ գրուած էին, «Հայ ժողովուրդը իր պատմական հայրենիքը կը պահանջէ», «Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդի միութիւնը» եւայլն։ Կային նաեւ նկարներ (Սթալինի, Մացակ Պապեանի), խորհրդային եւ ֆրանսական դրօշներ։

Բացումը կատարուեցաւ ժամը 3ին Հայաստանէն նոր բերուած երգերով, որոնք երգուեցան ձայնասփռակի վրայ։

Կը նախագահէր Ազգ. Ճակատի Կեդր. Վարչութեան փոխ-նախագահ Պ. Անդրանիկ Կէնճեան, որ իր բացման խօսքին մէջ չեշտեց թէ խանդավառ ուրախութեամբ եկած ենք այսօր հոս, որովհետեւ հայ ժողովուրդը կ'ապրի՝ հակառակ հայութեան դահիճ Թալէաթի յայտարարութեան թէ՝ Հայերը կօշիկ ներկոզ միայն պիտի ըլլան այսուհետեւ։ Թալէաթը հայ Նեմեզիսի վրէժխնդիր զնդակով տապալեցաւ եւ այսօր Հայաստան կ'ապրի ու կը բարգաւաճի, իր ծոցին մէջէն արտադրելովգինուրական մեծդէմքեր։ Մեր սիրտերը ուրախութեամբ կ'ուռչին այսօր՝ երբ Հայաստանէն եկած պատգամաւորները աւետաբեր լուրեր կը բերեն մեզի։ Թրքահայութիւնը պիտի ապրի եւ երբեք պիտի չկորսուի, քանի որ մեր պաշտպաններուն մէջ է խորհրդային յաղթական պետութիւնը։ Վստահ ենք թէ օր մը այսպէս թէ այնպէս արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ։

Առաջին խօսողն էր Թրքահայ Դատի պաշտպան Ցանձնախումբի փոխ - նախագահ Հրանդ Սամուէլ։ Ընկերը խանդավառ ճառի մը մէջ չեշտեց թէ հայութիւնը ոտքի կանգնած է այսօր ամէն կողմ, արդարութիւն պահանջելու համարհինգ մեծերէն, որոնք ներկայիս գումարուած են Թէյմըզի ափերուն վրայ՝ աշխարհի նոր քարտէսը գծելու համար։ «Մեր պահանջը չատ պարզ է։ Մենք կը պահանջենք մեր պատմական հայրենիքը, որ մեր հնագարեան ապրելու գեղին օրրանն եղած է։ Հայ ժողովուրդը իր ձեռքին մէջ ունի երկու միջազգային մուրհակներ, որոնք անվճար մնացած են։ Անոնց մէկն է 1920 օգոստոս 10ի Սեւրի դաշնագիրը, միւսը Ուիլսընի իրաւարութիւնը՝ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմաններուն մասին, որ կը կրէ 1920 Նոյեմբեր 22 թուականը։ Այս մուրհակները անվճար մնացած են քառորդ դարէ ի վեր, սակայն ժամանցումի ենթարկուած չեն եւ հայ ժողովուրդը այսօր իրեւ պահանջատէր կը ներկայանայ»։ Ապա բանախօսը կարդաց Սեւրի դաշնագրին այն յօդուածները, որոնք կը վերաբերին Հայաստանի, զոր իրեւ անկախ եւ ազատ պետութիւն ճանչցած են Մեծ Դաշնակիցները եւ Թուրքիան՝ իր երեք պատգամաւորներով (Հատի փաշա, Տոքթ. Բիդա Թէվֆիք եւ Րէչատ Հալիմ)։ Ուիլսըն կը պահանջէ Վանի, Պիթլիսի, Էրզրումի եւ Տրապիզոնի կարեւոր մասերուն միացումը Հայաստանի Հանրապետութեան։ Դաշնակիցները լքեցին մեզ եւ աջակցեցան Թուրքերուն, որ 1923 Յուլիս 24ին Լոզանի մէջ դաշնագիր կնքեցին իրրեւ յաղթական, պատերով Սեւրը եւ չյիշելով նոյնիսկ Հայաստանի անունը։ Հայաստանը զոհուեցաւ Մուսուլի քարիւղներուն։ Այսօր մէկ ճակատ կազմած են Հայերը՝ պահանջելու համար Թրքահայաստանի միացումը ներկայ Հայաստանին։ Մենք, ըսաւ, ներկայ Հայաստանը նկատած ենք միշտ իրրեւ կորիզը ապագայ միացեալ եւ անկախ Հայաստանի եւ չենք զլացած մեր աջակցութիւնը անոր պահպանման ու վերելքին։ Ամբողջ քառորդ դար արտաքսմանի մէջ կենդանի պահած ենք «Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան»ի գաղափարը, յոյսն ու հաւատքը աւելի՛ անօրէն արծարծելու համար մեր տարագիր հայութեան, մանաւանդ նոր սերունդի հոգիին մէջ։ Այսօր մեծ յոյսեր ունինք, որ չնորհիւ ստեղծուած պայմաններուն, չնորհիւ Ա. Իշխանութեան պաշտպանութեան, վերջապէս պիտի իրականանայ այդ ծրագիրը։ Պիտի մեծնայ Հայաստանը, իր մէջ առնելով Թրքահայաստանի կարեւոր հողերը։ Ու մենք այն ատեն պիտի ուղղուինք դէպի Հայաստան, մեր աչքերը յառած յաւիտենական Արարատին, մեր ամբողջ հոգիով ու բարձրաձայն երգելով՝ «Ծաղկի՛ր, ազա՛տ իմ հայրենիք»։

«Ծաղկի՛ր, ազատ իմ հայրենիք»ը յոտնկայս ունկնդրուելէ վերջ, խօսք առաւ Ցանձնախումբի նախագահ Պ. Ա. Զօպանեան, որ իր ճառին մէջ տեղեկութիւններ տուաւ Հայ Դատի Ցանձնախումբին կատարած աշխատանքներուն, ներկայացուցած յուշագրին եւ յարակից պատմական վաւերաթուղթի մասին։ Այս առթիւ կարդաց յուշագրին ֆրանսերէն բնագիրը։ Ցետոյ կարդաց բանաձեւ մը որ յանուն հաւաքոյթին մասնակցող Հայերուն պիտի հեռագրուի Լոնտոն՝ հինգ արտաքին գործերու նախարարներուն։ Ի վերջոյ յայտնեց թէ ազգապատի պաշտպանութեան յանձնախումբի ծախքերուն համար հանգանակութիւն պիտի կատարուի։ Միջնարարին ձեռնարկուեցաւ հանգանակութեան, որ Ցանձնախումբին կողմէ կը վարէին Պ. Պ. Ա. Զաքըրեան, Վ. Թօսունեան եւ Արմենակ Աճէմեան։ Կէս ժամ տեւող հանգանակութեան ընթացքին հաւաքուեցաւ 147.890 ֆրանք։ 100 ֆրանքէն մինչեւ 10.000 ֆրանք տուողներ եղան։ Հանգանակութիւնը պիտի չարունակուի դուրսն ալ։ Նուէրները պէտք է ղրկել Ցանձնախումբին դանձապահ Պ. Վ. Թօսունեանի, 164 Fbg. St. Honoré։

(Մնացեալը յաջորդով)

Տնտես. տագնապը Թուրքիոյ մէջ

Ուրիշ բարդութիւն մը՝ քրտական ապստամբութիւնը Հիւս. Իրաքի մէջ, Մուսուլի նաւթահորերուն հիւսիսակողմը, թրքական սահմանին մօտիկ։ Թրքական բանակին մէկ մեծ մասը կեդրոնացած է այս չրջանին մէջ, թէեւ մինչեւ հիմա խռովութեան որ եւ է նշան չի տեսնուիր թրքական կողմէն։ Բայց և այնպէս, Իրաքէն հասած ցաւագին լուրերը մեծ հետաքրքրութիւն չարժած են։ Թէեւ, ինչպէս կ'երեւայ, բոլոր լուրերը խիստ դրաքննութեան ենթարկուած են, բայց կը թուի թէ քիւրտ ապստամբները կարգ մը յաջողութիւններ չահած են Իրաքի կանոնաւոր զօրքին դէմ եւ թէ օգնական ուժ ղրկուած է։

Միւս կողմէ, կ'իմացուի թէ վիճաբանութիւններ կատարուած են Թուրքիոյ տնտեսական կացութեան մասին։ Որ եւ է նշան չկայ թէ դադրած է թղթադրամի չրջաբերութեան յաւելումը, որ հետեւանք է զանազան պատճառներու, մասնաւորապէս սա իրողութեան թէ Թուրքիա նախապէս իր ընթացիկ ապրանքները կը գնէր Գերմանիայէն կամ անոր գրաւած երկիրներուն մէջ։ Այս կացութեան հետեւանքով, Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Թուրքիոյ ներկայ կառավարութեան հաստատուն վիճակը մեծ մասով կախում ունի տնտեսական տագնապին լուծումէն։ Եթէ չյաջողի, պէտք է ստանալ բաղամական տագնապի մը որ կրնայ խոր անդրադարձումներ ունենալ Թուրքիոյ դիրքին վրայ հանդէպ իր խորհրդային եւ արաբ դրացիներուն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐԱԳԻՏՆԵՐՈՒ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ Ցանձնախումբ մը կազմուեցաւ, բաղկացած վեց հոգիէ, պատիժներ անօրինելու համար այն գրոց-բրոցներուն որ գործակցած են Գերմաններու, անկախ՝ դատական տեսիններու վճիռներէն։ Ցանձնախումբը կրնայ առժամապէս, առ առաւելն երկու տարի արգիլել ամբաստանեալներուն գրական գործունէութիւնը, գրաւել անոնց հեղինակի իրաւունքը եւն.։

ՊԱՑՈՆԻ մէջ (Սպանիոյ սահմանագլուխին վրայ) 5—6000 տանտիրուհիներ, որոնց խառնուած էին ուրիշ տարրեր ալ, ազմկալի ցոյց մը կատարեցին կառավարչատան վրայ, բողոքելու համար պարենաւորման դժուարութենէն դէմ։ Ցոյմը մը ցուցարարներ չէնքէն ներս մտան, խորտակեցին կառավարիչին գրասենեակին գուռը, ուրիշներ պատուհաններէն վար նետեցին թղթածրարները եւ բարձերը։ Ուրիշներ ալ խմորեղէնի գործարանի մը վրայ յարձակելով աւարի տուին կամ վճացուցին ամէն բան։

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀիՆԵՐԸ միս ստացած չըլլալով Թուլուզի մէջ, չուկան կոխեցին եւ աւարի տուին 8000 հաւեղէններ, համապատասխան 10.000 քիլօ։ Ցետոյ չարձակեցան նպարավաճառի մեծ խանութներուն վրայ եւ պարպեցին բոլոր ապրանքը, չաքար, խմորեղէն եւն.։ Փարիզի թաղերէնՓօպ.Մէնթ Անթուանի մէջ ալ 300 տանտիրուհիներ աւարի տուին հաւեղէններ եւ երէկներ։

ԼԱՎԱԼԻ հարցաքննութիւներ վերջացած ըլլալով, դատավարութիւնը պիտի սկսի Հոկտեմբերին, Ցերակոյտ չէնքին մէջ։ Այս առթիւ ալ, ինչպէս Փէթէնի պարագային, պիտի ընտրուին դատաւորներ եւ 24 երդուեալներ, 12ը Դիմադրական ճակատէն, 12ը խորհրդարանի անդամներէն։ Կը կարծուի թէ այս դատավարութիւնը աւելի չորս-դալից պիտի ըլլայ, քան Փէթէնի դատը։

Ա. Մ. ՄԻՒՍԻԹԵԱՆ ԻՍԼԱՄՆԵՐԸ այս տարի պիտի կրնան ուխտի երթալ Մէքքէ։ Այս իրաւունքը չնչնացած էր 27 տարիէ ի վեր, եւ հիմա Մոսկուա կը չանայ սիրաչահել Միջին Արեւելքի ժողովուրդները։ Կ'ըսուի թէ Ա. Միութիւնը պիտի վերարանայ իր հիւպատոսարանը Երուսաղէմի մէջ եւ թէ նորէն իսլամական ուխտատեղի մը պիտի դառնայ Սմրղանտը (Ուզպէկիստան), ուր սքանչելի մզկիթ մը չինած է Էնկեթիմուր։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 19 Septembre 1945 Զորեքշբր. 19 Սեպտեմբր.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4509-Նոր շրջան թիւ 138 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ՏԱՔ ՋՈՒՐԵՐԸ

—o—

Երկու չընդալից լուրեր հրատարակուեցան երէկ, երկուքն ալ անգլիական աղբիւրներէ, —

1.— Ֆ. Միւթիւնը վճռած է Միջերկրական իջնել, խարխխներ ապահովելով այդ երանեալ ծովուն մէկ ծայրէն միւսը,— 2. Թուրքիա կը մերժէ խարխխներ տրամադրել Վոսփորի եւ Տարտանէլի մէջ, միայն Ռուսիոյ, բայց, «տրամադիր է ընդունելու հատատումով հասարակաց խարխխներու՝ Միացեալ Ազգերուն համար, խարխխներ որոնցմէ հատատարապէս պիտի օգտուին Ֆ. Միւթիւնը, Մ. Նահանգները, Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա»: Միեւնոյն ատեն, Թուրքիա կը մերժէ որ եւ է սրբագրութիւն հայկական սահմանադրու-թիւն վրայ, եւ ի հարկին զէնքի պիտի դիմէ, կանոքի եւ մահուան խնդիր համարելով այս կէտը:

Այս լուրերուն հրատարակութեան յաջորդեց պերճախօս լռութիւն մը, որուն գաղտնիքը դժուար է բանալ:

Սպասելով նոր տեղեկութեանց եւ մանաւանդ Հինգերու ժողովին եզրակացութեան, ամփոփենք չարք մը լուսաբանութիւններ եւս, որոնք երեւցան անգլերեսաքսան մամուլին մէջ:

Այդ լուրերուն համաձայն, Մոլոթով ծրագիր մը ներկայացուցած է, որ կը թելադրէ խնամակալութեան ենթարկել գաղթավայրերը, տիրական դեր մը վերապահելով Ֆ. Միւթիւեան: Մոսկուայի արտաքին գործավարը այս առթիւ բացատրեր է թէ Ֆ. Միւթիւնը մեծ փորձառութիւն չունի եւ խառն ցեղերու եւ կրօններու հարցին կարգադրութեան մէջ. հետեւաբար ի վիճակի է յաջողութեամբ վարելու վիճելի գաղթավայրերը:

Այս ծրագրին վրայ էր որ, միւս պատուիրակութիւնները կտահեցին թէ Ֆ. Միւթիւնը կ'ուզէ Միջերկրականեան պետութիւն մը դառնալ: Մանաւանդ որ, Մոլոթով բացորոշապէս հակադուցած է թէ Ռուսիա կ'ուզէ իշխանութիւն հաստատել Միջերկրականեան նաւահանգստի մը վրայ: Այս առթիւ մասնաւորապէս յիշած է ափրիկեան Տրիպոլիսը: Միւս կողմէ, Մոսկուա կ'ուզէ խարիսխ մըն ալ Կարմիր Ծովուն մէջ ապահովել, եւ պիտի պնդէ այս պահանջին վրայ, եթէ իր ուզածը չըստանայ Միջերկրականի մէջ:

Իրագէկներ կը հաւատան թէ այս առաջադրութեամբ է որ Ֆ. Միւթիւնը Երկաստան կզզիներուն, Տարտանէլի եւ իտալական գաղթավայրերու ապագան կը նկատէ մէկ խնդիր:

Ուրեմն, Մոլոթով կը ջանայ ձգձգել Երկաստան կզզիներու հարցին լուծումը, իբրեւ առանձին խնդիր, որպէսզի կարենայ օրակարգի վրայ դնել Միջերկրականի վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

Արդ, համաձայն միեւնոյն աղբիւրներուն, Մեծն Բրիտանիա երբէք տրամադիր չէ կորսնցնելու իր տիրական դիրքը Միջերկրականի մէջ: Ան աւելի քան երբէք մտահոգ է իր հաղորդակցութեանց ճամբաներուն համար, դէպի Միջին եւ Մօտաւոր Արեւելք, Հնդկաստան եւ Ծայր Արեւելք: Ասոր համար է որ, վերջին մէկ տարուան ընթացքին, Թուրքիոյ կողմէ բռնեց, երբ Մոսկուա պահանջեց ռուսերուրք հսկողութիւն մը հաստատել Տարտանէլի վրայ: Դարձեալ, այս մտահոգութեամբ էր որ մերժեց Ռուսիոյ առաջարկը՝ հինգ պետութեանց մասնակցութեամբ քննելու Ֆրանքեւանգլիական վէճը Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ. յետոյ չուզեց որ Մոսկուա մասնակցի Թանճէրի հարցին քննութեան, թէեւ ի վերջոյ պարտուեցաւ այս ճակատին վրայ:

Մէկ խօսքով, կատարեալ թնճուկ: Դարձեալ դարաւոր պայքարը Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, Միջերկրականի տիրապետութեան համար: Պայքար մը, որուն թեթեւացումը կամ սաստկացումը կախում ունի Մ. Նահանգներու միջամտութենէն:

Այս վերջինը արդէն քարիւղի մենաշնորհներ եւ ուրիշ առանձնաշնորհներ ապահոված ըլլալով Արաբիոյ, Լիբանանի մէջ եւ այլուր, ամէն բանէ առաջ իր տնտեսական շահերու մասին կը մտածէ: Բայց, հարկադրուած է իրաւարարի դեր մը կատարել, որպէսզի չխանգարուի երեք Մեծերուն համերաշխութիւնը:

Այսպէս կամ այնպէս, կը թուի թէ Մոսկուա այս անգամ կէս ճամբան պիտի չմնայ, գոնէ մէկ-երկու կարեւոր խարիսխներ ապահովելու համար Միջերկրականի մէջ,— իրականացնելու տաք ջուրերու երազը:

Շ.

Անձնագիրներու նոր գիներն եւ ուրիշ նորութիւններ

—o—

Ահաւասիկ այն զեկոյցը զոր Հայ Գաղթ. կեդր. Գրասենեակը (Օֆիս) կր հաղորդէ իր գիտութիւն իրեն ենթակայ հասարակութեան (Նանսէնեան).—

1.— Ֆրանսական կառավարութիւնը նկատի առնելով որ ներկայ պարագաներուն մէջ անձնագիրներու (ինքնութեան թուղթ) վերանորոգման ծախքերը չատ ծանր են, եւ, միւս կողմէ, ազգային շահը կր պահանջէ որ քաջալերուի օտար բանուորութեան պահպանումը Ֆրանսայի մէջ եւ նոյն իսկ նոր աշխատաւորներու մուտքը, որոշած է.—

Ա.— Ամէն աշխատաւոր որ ունի աշխատաւորի կանոնաւոր անձնագիր եւ տարեկան 120.000 Ֆր.ի հատատար կամ անկէ վար թոշակ մը կամ աշխատավարձ մը կը ստանայ, պիտի վճարէ 100 Ֆր.ի տուրք մը, փոխան 400ի, իր անձնագրին վերանորոգման համար:

Բ.— Վերոյիշեալ աշխատաւորներուն կողակիցները, ծնողները կամ չամուսնացած անչափահաս զաւակները ազատ պիտի ըլլան որ եւ է տուրքէ, հետեւաբար ձրի պիտի ստանան իրենց անձնագիրները, եթէ կրնան հաստատել թէ որ եւ է վճարովի աշխատանք չեն կատարեր եւ իրապէս բեռ են իրենց վրայ:

Գ.— Նոյնպէս հարիւր ֆրանք պիտի վճարեն բոլոր անոնք որ մէկ կամ մէկէ աւելի Ֆրանսացի զաւակներ ունին:

2.— Ներքին գործերու նախարարութիւնը որոշած է որ ջնջուի «կամաւոր աշխատաւոր» յիշատակութիւնը վերադարձի տոմսերուն եւ պարեհատոմսերուն վրայ: (Խմբ.— կ'ակնարկէ Գերմանիա ուղարկուած աշխատաւորներուն): Հանրապետութեան չրջանային fոմիսէրներուն եւ նահանգապետներուն լուր տրուած է այս որոշման մասին:

3.— Հայրենիք վերադարձած բոլոր պատերազմական գերիները ուղղակի ոստիկանական վերատեսչութենէն պիտի ստանան, առանց Աչխատանքի նախարարութենէն անցնելու, աշխատաւորի ձրի անձնագիր մը, իրենց իսկ ընտրած արհեստին համար:

4.— Բոլոր անոնք որ աքսորուած են պարտաւորիչ աշխատանքի համար, եւ հայրենիք վերադարձած են, ուղղակի Ոստիկանական Վերատեսչութենէն (Préfecture de Police) կամ իրենց բնակավայրի նահանգապետութենէն պիտի ստանան, առանց Աչխատանքի նախարարութենէն անցնելու, աշխատաւորի անձնագիր մը այն արհեստին համար զոր ունէին իրենց աքսորէն առաջ: Եթէ կ'ուզեն արհեստ փոխել, անհրաժեշտ է Աչխատանքի նախարարութեան արտօնութիւնը:

5.— Գերմանիայէն վերադարձած բոլոր աչխատաւորները, որոնք գործ չեն գտներ իրենց չնորհուած փրկութեան արձակուրդէն անմիջապէս վերջը, անյապաղ պիտի օգտուին անգործ աչխատաւորներու նպաստէն (chômage), առանց բնակութեան տեւողութեան պայմանի, եթէ ապացուցանեն թէ իրենց աքսորէն առաջ ի գործ կր դնէին արհեստ մը, կանոնաւոր աչխատավարձ ստանալով:

Ասկէ զատ, կր յիշեցնենք բոլոր անոնց որ Գերմաններու համար աչխատած են եւ որոնց անձնագիրը «չրջաբերական 339» կնիքը կը կրէ, թէ պարտաւոր են անյապաղ փոխել այդ անձնագիրը, դիմելով Օտար Բանուորներու վարչութեանց:

Նոյնպէս կրկին կր յիշեցնենք չահակիցներուն թէ, երբ աչխատաւորի անձնագիրի մր պայմանաժամը կր մօտենայ, պարտաւոր են, վերանորոգման համար դիմել նախ Աչխատանքի նախարարութեան, յետոյ Ոստիկանական Վերատեսչութեան: Հարկ է այս դիմումը կատարել անձնագրի պայմանաժամին լրացումէն առ նուազն երեք ամիս առաջ:

ՀՆԴԿԱՉԻՆԷՆ կը հեռագրեն թէ Զինացիները թոյլ չեն տուած որ Ֆրանսական դիմադրութեան հերոսներէն զօր. Ալէքսանդրի Թոնքին մտնէ իր զօրքով, ներկայ ըլլալու համար Չափոնցիներու անձնատուրութեան: Զինական չրջանակներու մէջ դիտել կուտան թէ Դաչնակիցները տակաւին ընդունած չեն Ֆրանսայի գերիչխանութիւնը Հընդկաչինի վրայ: Զինաստանի վարչապետը Փարիզ պիտի գայ այսօր, խորհրդակցելու համար Ֆրանսական կառավարութեան հետ, զանազան խնդիրներու մասին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԵՌ ՉԷ ԼՈՒԾՈՒԱԾ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

—o—

Հինգերու ժողովին Բ. Ճստաչրջանը Նոյեմբերին...

Հինգերու ժողովը երէկ նորէն զբաղեցաւ իտալական դաչնագրին քննութեամբ: Եուկոսլաւիոյ կառավարութիւնը 50 հոգինոց պատուիրակութիւն մը ղրկած է, արժեցնելու համար իր պահանջները որ հետեւեալ ձեւով կ'ամփոփուին.—

1. Սրբագրել սահմանագլուխը Իտալիոյ հետ, Եուկոսլաւիոյ ձգելով ամբողջ Վենեցիայի եւ Իսթրիայի չրջանները եւ Տալմացիոյ հարեւան կղզիները: Կը նչանակէ ամբողջովին տիրապետել Թրիէսթէի վրայ:— 2. Հատուցում —մինչեւ 400 միլիոն տոլար — քանդուած չէնքերու, իտալական յարձակման զոհերու համար եւն.— 3. Հատուցում ապարի տրուած եւ Իտալիա փոխադրուած գոյքերու համար: 4. Ճանձնում պատերազմի ոճրագործներու:

Մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ նաեւ իտալական գաղթավայրերու խնդիրը: Ամերիկա ծրագիր մը կազմած է զանոնք միջազգային խնամակալութեան ենթարկելու համար: Անգլիա չի համաձայներ որ եւ է ծրագրի որ կրնայ խախտել իր գերակչռութիւնը Միջերկրականի մէջ: Ֆ. Միւթիւնն ալ իր մասնաւոր ծրագիրներն ունի: Լաւատեսներ կը կարծեն թէ ի վերջոյ ամերիկեան ծրագիրը պիտի ընդունուի:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը անորոշ է տակաւին: Պաչտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ հինգ նախարարներու խորհուրդը երկու նիստ ունեցաւ երկուչաբթի օր: Որոչուած էր լսել Անգլիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Իտալիոյ եւ բրիտանական գաղթապետութեանց տեսակէտները Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ սահմաններուն մասին: Եուկոսլաւիոյ պատուիրակութիւնը ուշ հասած ըլլալով, ժամանակ չունեցաւ ներկայացնելու իր զեկուցումը:

Վերջին լուրերու համաձայն, Հինգ Մեծերու ժողովին առաջին նստաչրջանը պիտի վերջանայ քանի մը օրէն — թերեւս մինչեւ չարթու մէջ, իսկ երկրորդը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբերին: Իրագէկներ կը բացատրեն թէ այս խորհրդաժողովներուն նպատակը սահմանափակ է եւ եթէ օրա-կարգին վրայ արձանագրուած բոլոր խնդիրները քննուին, ոչ մէկը վերջնապէս պիտի լուծուի: Ակզբունքով որոշում մը պիտի տրուի այն խնդիրներու մասին որոնց քննութիւնը յառաջ տարուած է: Լոնտոնի մէջ կազմուած մասնագիտական օրկան մը վերջնական ձեւ պիտի տայ այդ հարցերուն կարգադրութեան եղանակի մասին: Իսկ այն խնդիրները որոնք մասնաւորապէս փչոտ կ'երեւան, պիտի յղուին զանազան յանձնախումբերու:

Մինչ այս մինչ այն, կացութիւնը հետզհետէ կը ծանրանայ Թրիէսթէի մէջ: Կորիցիայի մէջ — դաչնակցային կառավարիչը յայտարարեց թէ ահռելարարքը կր ծաւալի քաղաքին մէջ: Սպառնալիքներ եւ սպանութիւնները իրարու կր յաջորդեն: Քաղաքապետ մը եւ կինը ծուղակը ձգուելով իրենց բնակարանի փողոցին մէջ, սպանուեցան: Դաչնակիցները մահապատիժ սահմանեցին բոլոր անոնց որ զէնք կր կրեն առանց օրինական արտօնութեան:

47 հոգի կը դատուին

ԻԲՐԵՒ ԴԱՀԻՃՆԵՐԸ 45.000 ՋՈՀԵՐՈՒ

—o—

Երկուչաբթի օր Լիւնէպէրկի (Գերմանիա) անգլ. զինուորական տաեանին առջեւ սկսաւ դատավարութիւնը 47 Գերմաններու, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ պատասխանատու 45.000 զոհերու, Պէլզէնի չարաչուք արգելարանին մէջ: Գլխաւոր ամբաստանեալն է Եոզէֆ Քրամըր, 38 տարեկան, նս - նս հարիւրապետ: Ամբաստանեալներուն քանը կիներ են, գլխաւորը, Իրմա Կրէզէ, դարձեալ նս-նս: Թերթերը կը գրեն թէ բոլորը ընկճուած էին եւ միայն Իրմա Կրէզէն կը ժպտէր, դատավարութեան տաեն:

Ամբաստանեալները լուսանկարուած տաեն, կիներէն մէկը մարեցաւ, իսկ միւսները անչարժ կեցան քանի վայրկեան:

Քրամըրի եւ բոլոր ամբաստանեալներուն դէմ եղած ընդհանուր ամբաստանութիւնը այն է թէ պատճառ եղած են Պէլզէնի եւ Աուշվիցի արգելարաններուն մէջ փակուած կալանաւորներու մահ-ուան եւ տառապանքին: Կան մասնաւոր պարագաներ ալ, օրինակ՝ անգլիացի նաւազի մը եւ վեց տարբեր ազգերու պատկանող անձերու սպանութիւն եւն.. Կը կարծուի թէ դատավարութիւնը պիտի տեւէ երկու չարաթ եւ դատավարութեան եղանակը նախընթաց մը պիտի կազմէ պատերազմի ոճրագործներու ապագայ դատերուն համար:

Անգլիացի զինադպետ մը, որ կը վարէ դատավարութիւնը, յայտարարեց թէ ամբաստանեալներէն իւրաքանչիւրը մասնակցած է խժդժութեանց:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

(Ր. եւ վերջին մաս)

Միջնարարէն վերջ խօսք առաւ Ազգ. Միութեան կողմէ Հայաստան զացող պատգամաւորներէն Պ. Մ. Աատուրեան, որ Հայաստանի կառավարութեան եւ ժողովուրդի ողջոյնները հաղորդելով Փարիզահայութեան, տուաւ իր տպաւորութիւնները Սորհրդային Հայաստանէն: Բաղդատականն ըրաւ Հայաստանի 1920էն առաջ ունեցած վիճակին եւ այսօրուանին միջեւ: Այսօր Հայաստան գիւղատնտեսական եւ ճարտարարուեստական առաջնակարգ երկիր դարձած է: Պարզ արօրին տեղ թրաքթէօրը (մեքենաշարժ արօր) կը բանի, ջրանցքներ բացուած են եւ ոռոգումները աւելցուցած են արտադրութիւնը: Պատերազմի ընթացքին Հայաստանի ժողովուրդը եռապատիկ աւելի հաց, կարագ եւ միս կը ստանար քան Ֆրանսայի ժողովուրդը, չնորհիւ գիւղատնտեսութեան զարգացման: 1920էն առաջ ճարտարարուեստի երկու ձեռնարկներ կային, որոնցմէ քսնեաքի գործարանը ռուսական, Ալլահվէրտիի պղնձահանքերն ալ ֆրանս. ընկերութիւն մը կը շահագործէին: Իսկ այսօր 43 ճարտարարուեստական ձեռնարկներ կան հոն, ձգախէժի (քաուչու) քիլօն կ'արտադրուի 4 կոպէկի: Ներկայ պատերազմի ընթացքին 35 նոր գործարաններ չինուած են, որոնք պատերազմի ընթացքին ռազմանիւթի արտադրութեան յատկացուած էին, բայց այսուհետեւ օգտակար արդիւնաբերութեանց պիտի գործածուին: Ցիշեց ալիւմինիոմի գործարանը, որուն վրայ 13 միլիառ րուբլի պիտի ծախսուի, Քանաքեռի բարձունքին վրայ, Նոր Արարկիրի մօտ: Գերման գերի ճարտարպետներ սկսած են չինել գայն: Երկրորդը՝ օդանաւային գործարանն է, որ արդէն չատ մը օդանաւեր արտադրած է: Ունինք նաեւ օդանաւորդներ, որոնցմէ Պուտնազեան 27 գերման օդանաւ վար առած, յետոյ չոգեկառքի արկածի զոհ դացած է:

Մշակոյթի մարզին մէջ եւս Հայաստան գարգացած է, ունի 154 մանկապարտէզ, 1134 դպրոց, աւելի քան 200.000 աշակերտ եւ 11766 ուսուցիչ, բացի 11 բարձրագոյն վարժարաններէ: Ուսուցիչն ու մասնաւորականը մեծապէս կը գնահատուին այնտեղ եւ ղեկավար դեր կը խաղան կառավարութեան մէջ: Բարձրագոյն վարժարանները տուած են 10.000 մասնագէտներ: Անդրկովկասի ամէնէն բարձր գիւղատնտեսական վարժարանը կը գտնուի Երեւանի մէջ, ուր աշակերտներ կուգան Վրաստանէն ու Ազրպէյճանէն: Հայերէնը պարտադիր է բոլոր հայ վարժարաններուն մէջ, ուր յաճախող փոքրամասնութիւնները ալ կը սորվին հայ լեզուն, ինչպէս Քիւրտերն ու Թուրքերը: Ցիշեց հայ գիտնականները, ակադեմականները, երաժիշտները, երգիչները, որոնք գնահատուած են ամբողջ Սորհրդ. Միութեան մէջ: Հայաստանի մէջ կան 1882 գրադարան, 4 միլիոն գիրքերով, իսկ ամէն տուն իր սեփական գրադարանն ունի: Բոլշեւիկ գործերը երբ հրատարակուեցան՝ ժողովուրդը պոչ կապած էր առտուն կանուխէն եւ քանի մը ժամուան մէջ սպառեցան: Փոխան 35 բժիշկի այսօր աւելի քան 1000 բժիշկներ կը գործեն Հայաստանի մէջ, մեծամասնութեամբ կիներ՝ չբլնանաւարտ Հայաստանի համալսարանէն: Սորհրդային Հայաստանի ժողովուրդը ազատ է զարգացնելու իր մշակոյթը: Սահմաններու ընդարձակման հոգը աւելի չատ կը գրաղեցնէ Հայաստանի ժողովուրդը, եւ աւելի բազմամարդ հաւաքոյթներ կը գումարին՝ պահանջելու համար Թրքահայաստանի նահանգներուն միացումը ներկայ Հայաստանին:

Ներգաղթի համար չատ կը մտածէ Սովետական կառավարութիւնը: Առաջին հերթին Հայաստան պիտի առնուին Ռուսահայաստանի, Սուրիոյ եւ Իրանի Հայերը, որոնք նուազ բարեկեցիկ վիճակ կը ներկայացնեն: Հայ ժողովուրդը կրօնասէր է, աւանդութիւնները կը պահէ, կառավարութեան հետ է: Հայաստան արտաքին գործակալ ունի եւ չուտով արտասահմանի մէջ ներկայացուցիչներ ալ պիտի ունենայ: «Հայմաթլոս»ներու հարցն ալ պիտի լուծուի, մէկ մասը Հայաստան ներգաղթելով, միւս մասն ալ Հայաստանի կառավարութեան պաշտպանութիւնը վայելելով:

Ժողովին փակումէն առաջ կարդացուեցաւ բանաձեւ մը, որ իբրեւ ողջոյնի հեռագիր պիտի ղրկուի Հայաստանի կառավարութեան: Բանաձեւը իր խնդակցութիւնը յայտնելով Հայաստանի կատարած նուաճումներուն համար, յոյս կը յայտնէ թէ չուտով պիտի իրականանայ Հայաստանի սահմաններու ընդարձակումը, պատմական հողամասերու միացումով: Նոյն յոյսը յայտնեց նախագահը իր փակման խօսքին մէջ:

ՇԻՋՈՒՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԻ Ժան Հէրօլա Փաքի, Ռատիօ - Փարիզի քարոզիչը, որ ամէն օր կ'ապտարաբէր թէ «Անգլիան պիտի կործանի ինչպէս Կարթէդոնը»: Փաստերը այնքան անվիճելի էին որ գործը վերջացաւ մէկ դատավարութեամբ: Դատարան բերուած էին իր խօսած ձայնապնակները (սիրք), եւ Փաքի կը լսէր իր ձայնը,— «Գերման բանակը երբեք պիտի չպարտուի»: Պաշտպան փաստաբանը ի զուր չանաց մեղմացուցիչ պարագաներ արժեցնել, ըսելով թէ անչահախնդիր էր ան: Ընդհ. դատախազը հատարակ ոճրագործ մը կը նկատէր ամբաստանեալը եւ ոչ թէ քաղաքական յանցաւոր: Երբ Փաքի ըսաւ թէ անկեղծօրէն կը հաւատար Գերմանիոյ յաղթանակին եւ կը գործակցէր առանց դրամի, դատաւորը պոռաց թէ ամիսը 30.000 ֆրանք կը ստանար: Փաքի պատասխանեց,— «Մոռիս Երվալիէ մէկ դիչերուան մէջ կը չահի այդ գումարը»:

ԱՆՏՈՒ ԹԱՒՏԻՀՕ, նախկին վարչապետ եւ Քլէմանսոյի աշխատակիցը, որ միեւնոյն ատեն հրապարակագիր էր, մեռաւ առջի օր: Վեց տարիէ ի վեր անկողին դամուած էր անբուժելի հիւանդութեամբ: 69 տարեկան էր, եւ տխուր պատմութիւն մը կը ձգէ իր ետին:

ՊՈՒԼԿՈՒՐԻՈՒ հրաժարեալ նախարարներէն Զէմճիվ, ընդդիմադիր հոսանքին գլխաւոր վարիչներէն մէկը, սպանուած է խորհրդաւոր պարագաներու մէջ, համաձայն Անգարա հասած լուրերու:

ՁԱՓՈՆԻ դրաման համար 200.000 գինուորը բաւական պիտի ըլլայ մինչեւ վեց ամիս, յայտարարեց Զօր. Մէք Արթըր: Միւս գինուորները պիտի արձակուին հետզհետէ:

ԶԱՆԳՈՒԱԶԱՅԻՆ գործադուլներ իրարու կը յաջորդեն Մ. Նահանգներուն մէջ: Ֆորտի հաստատութիւնը փակած է բոլոր գործարանները, փողոց թափելով 200.000 բանուորներ: Նախագահ Թրումըն կը չանայ եւլ մը գտնել:

ՀՈԿՏ. 21Ի ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ծախքերը ստանձնած է կառավարութիւնը (թուղթ ազդերու համար, տպագրութիւն, քուէթուղթ, առաքման ծախքեր եւն.): Առաջին անդամ է որ պետութիւնը կը ստանձնէ ընտրական պայքարի ծախքերը որոնք առ նուազն 50.000 ֆրանք պիտի բլլան իւրաքանչիւր թեկնածուի համար: Զեղծումներր կանխելու համար, իւրաքանչիւր թեկնածու 20.000 ֆրանք պիտի վճարէ իրրեւ երաչխաւորութիւն եւ պիտի կորսնցնէ այդ դումարը, եթէ չէ չահած քուէներու առ նուազն 5 առ հարիւրը: Անգլիոյ մէջ ալ թեկնածուները դումար մը կը վճարեն, բայց պետութիւնը չստանձներ ծախքերը:

ՈՒԹ ՄԻԼԻՈՆ տեղահան Գերմաններ անցած են Պերլինէն եւ ամէն օր 2000 հոգի կ'անցնի: Դաչնակիցները կր հաչուեն թէ համապատասխան 14 միլիոն Գերմաններ այսպէս պիտի անցնին մայրաքաղաքէն, արեւելքէն արեւմուտք գաղթելով: Անօթութիւնր եւ հիւանդութիւնները կը ճարակին այս միլիոնաւոր բազմութեանց մէջ:

ՈՒՏԵՍՏԻ ԳԻՆԵՐԸ պիտի պահուին, հացը ապառօրէն պիտի ծախուի այս ձմեռ, ճարպեղէնի բաժինը պիտի աւելնայ եւ քիչ մը տաքութիւն պիտի ունենանք,— համաձայն ելմտական նախարարին յայտարարութեան:

ԱԱՓՐԻՉՆԵՐԸ գործադուլ պիտի հռչակեն այսօր, չորեքչաբթի, բողոքելու համար նոր տուրքերուն դէմ: Բանուոր - սոփրիչներն ալ յաւելում կը պահանջեն:

ՍՈՒՐԻՈՅ խորհրդարանը ազմկալի նիստ մր ունեցաւ առջի օր, երբ արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ կառավարական վերջին տագնապը հեռեւանք էր օտարին կողմէ վճարուած գործակալներու գործադրութեան:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

Օր. ԱԼԻՍ ՃԻՆՃԵԱՆ եւ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, ընտանուած: **15 Սեպտ. 1945**

Փարիզի Ազգ. Տունը

ՄՄԲ.— Ազգ. Տան Յանձնախումբէն ստացած ենք հետեւեալ գեկոյցը, հրատարակութեան խընդրանքով.—

Փարիզի Հայ Ազգային Տան գնման ու յարդարման ծախքերուն համար բացուած հանգանակութիւնը կը չարունակուի մեծ թափով, հայ գաղութին բոլոր խաւերուն մէջ գտնելով ջերմ վերաբերում: Արդէն հինգ միլիոն ֆրանքի դումար մր ապահովուած է, չնորհիւ այն գիմումներուն զոր կը կատարէ Ազգ. Տան Յանձնախումբը, որ, ինչպէս յայտնի է, կազմուեցաւ Փարիզի Հայ եկեղեցւոյ վարչութեան եւ Հայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան վարչութեան ներկայացուցիչներով: Դեռ կը մնայ երեք միլիոն ֆրանք զոր պէտք է հաւաքել մինչեւ Հոկտեմբեր 1:

Հայ Ազգ. Տան Յանձնախումբը մեր մամուլի միջոցով հրապարակաւ կոչ կ'ուղղէ Փարիզի բոլոր Հայերուն, ու նոյնիսկ Ֆրանսայի բովանդակ հայ գաղութին,— վասնզի Ազգային Տունը Ֆրանսահայ գաղութի ազգապահպանման էական զօրակն կարեւոր ծառայութիւն մատուցանող հաստատութիւն մը պիտի ըլլայ,— եւ կը խնդրէ մեր Ֆրանսարնակ բոլոր գիտակից հայրենակիցներէն, որ առանց սպասելու իւրաքանչիւր անհատի մօտ դիմում կատարելուն՝ իրենք իսկ հաճին իրենց մասնակցութիւնը փութացնել այս աղօգուտ ձեռնարկին:

Այդ մասնակցութիւնր կարելի է բերել երկու ձեւով, կամ այդ նպատակին համար գումար մր նուիրելով Փարիզի Հայոց եկեղեցիին, եւ կամ գնելով ինչքան որ կը փափաքին, «Հայ Ազգային Տան Բաժնետիրական Ընկերութեան» բաժնեթուղթերէն զոր Յանձնախումբը հրապարակ հանած է եւ որոնց իւրաքանչիւրը կ'արժէ հազար ֆրանք:

Փարիզի Հայ եկեղեցիին այս նպատակով գումար մը նուիրող մեր հայրենակիցներուն ինչպէս եւ որոչ թիւով բաժնեթուղթեր գնողներուն անունները մամուլին մէջ պիտի հրատարակուին:

Մասնակցել ցանկացող մեր հայրենակիցները կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն.— Հայ Ազգային Տան Յանձնախմբի նախագահ Պ. Երուանդ Պարկերճեանին 52 Rue Lafayette, Հայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան գրասենեակին, 9 Place de la Madeleine, Հայ Ազգ. Տան Յանձնախմբի գանձապահ Վ. Թօսունեանին 164 Rue du Fbg. St. Honoré, Հայ Ազգ. Տան Յանձնախմբի քարտուղար Պ. Հրաչ Սարգիսեանին 261 Rue du Fbg. St. Martin, Փարիզի Հայ եկեղեցիի քարտուղարութեան, 15 Rue Jean Goujon եւ Հայ Ազգ. Տան Յանձնախմբի հետեւեալ անդամներուն, Պ. Կարապետ Յակոբեան 10 Rue du Caire, Պ. Յ. Գարակիւլեան 65bis Rue de Romainville, Պ. Մաքս Ձերմակեան, 35 Rue de la Boétie, Պ. Վահէ Զիլինկիրեան 24 Rue Feydeau, Պ. Պ. Պոտտանեան 48 Rue de la Chine:

Հեռաձայնի համար.— Tossounian ELY. 77-60, Bargherdjian TAI. 55-88:

ՆԱԾՈՒՆԵՐ դործի համար մր կը վճարեն, բայց պետութիւնը չստանձներ ծախքերը:

ՈՒԹ ՄԻԼԻՈՆ տեղահան Գերմաններ անցած են Պերլինէն եւ ամէն օր 2000 հոգի կ'անցնի: Դաչնակիցները կր հաչուեն թէ համապատասխան 14 միլիոն Գերմաններ այսպէս պիտի անցնին մայրաքաղաքէն, արեւելքէն արեւմուտք գաղթելով: Անօթութիւնր եւ հիւանդութիւնները կը ճարակին այս միլիոնաւոր բազմութեանց մէջ:

ՈՒՏԵՍՏԻ ԳԻՆԵՐԸ պիտի պահուին, հացը ապառօրէն պիտի ծախուի այս ձմեռ, ճարպեղէնի բաժինը պիտի աւելնայ եւ քիչ մը տաքութիւն պիտի ունենանք,— համաձայն ելմտական նախարարին յայտարարութեան:

ԱԱՓՐԻՉՆԵՐԸ գործադուլ պիտի հռչակեն այսօր, չորեքչաբթի, բողոքելու համար նոր տուրքերուն դէմ: Բանուոր - սոփրիչներն ալ յաւելում կը պահանջեն:

ՍՈՒՐԻՈՅ խորհրդարանը ազմկալի նիստ մր ունեցաւ առջի օր, երբ արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ կառավարական վերջին տագնապը հեռեւանք էր օտարին կողմէ վճարուած գործակալներու գործադրութեան:

ԱՆԻԼՒ - ՊՈՒԱ - ՔՈԼՈՄԲԻ, ՔՈԼՈՄԲԻ, 1945 — 46ի չրջանին հայերէնի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Սեպտ. 20ին: Դիմել 34, Villa Rouveyrole, Asnières:

ԾԱԽՈՒ Է Citröen C 4 F, 4 նոր pneuներով: *Սափրիչի գործիք՝* tondeuses *ամերիկեան* Bressant No. 1, 0, 000, *փոքր մօտել ֆրանսական* 0, 0000, 1) 10mm, *մկրատներ դրեթէ նոր: Գրել Ա. Կապենց,* 33 Rue Baudin, Ivry Seine:

ՄԱՐՍԷՑԼԷՆ Պ. Գէորգ Պօյաճեան եռամսեայ Ցառաչ կը նուիրէ իր աներոջ, Պ. Տէօլէնեանի:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 20 Septembre 1945 Հինգշաբթի 20 Սեպտեմբեր

Ժէ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4510-Նոր շրջան թիւ 139 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

Ն.ՈՐԷՆ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

Այլեւս ոչ մէկ տարակոյս՝ որ Ա· Մութիւնը վճռած է ոտք դնել Միջերկրականի ափերուն վը - րայ, խարխափներ ապահովելով կամ զաղթավայ - րի մը «խնամակալութիւնն» առանձնելով :

Այս դիտումը բացորոշապէս երեւան եկաւ առջի օր, երբ Մոլոթով ընդունելով մամուլի ներս կայացուցիչները, պատասխանեց զանազան հար - ցումներու :

Հակառակ իր դիւանագիտական լեզուին, թա- փանցիկ են եւ խօսուն՝ Ա· Մուրթեան արտաքին գործակալին արտայայտութիւնները : Տեսակցու - թենէն անմիջապէս վերջը, Լոնտոնի թերթերը չեչտեցին թէ Մոսկուա յայտնապէս կ'ուզէ ազդե - ցութեան գօտի մը ապահովել Միջերկրականին մէջ :

Կը նշանակէ թէ նեղուցներու խնդիրն ալ մե- ծեցնարար պիտի մտնէ վճռական փուլի մը մէջ : Որովհետեւ, ի՞նչպէս կարելի է Միջերկրական իջ - նել, առանց ապահով յենարան մը ունենալու Վոս- փորէն Տարտանէլ :

Մնաց որ, Հինգ Մեծերը անելի մատնուած են արդէն, հաղիւ աչքէ անցուցած իտալական խըն - դիրը : Այս պարագան կը հատուցէ նաեւ Ֆրան - սական Գործակալութիւնը, պարզելով կացութեան քանի մը ծալքերը :

Եուկոսլաւիոյ ներկայացուցած պահանջները քրտինք թափել կուտան արդէն : Անոր հողային եւ տնտեսական պահանջները քննուած տակն, երեւան եկաւ որ Ա· Մուրթիւնն ալ 600 միլիոն տոլար հա- տուցում պիտի պահանջէ : Եւ որովհետեւ ջախ - ջախուած Իտալիան ի վիճակի չէ այդ գումարը վճարելու, իրագեկներ կը հետեւցնեն թէ Մոսկուա հատուցումը պիտի տանայ... Մ· Նահանգնե - րէն : Վերջերս Եւրոպայի պարենաւորման ամե - րիկեան կազմակերպութիւնը (UNRRA,— տեսակ մը նոր Նպաստամատոյց) որոշեց 450 միլիոն տո- լարի վարկ մը բանալ Իտալիոյ : Ուրեմն այդ դու- մարը պիտի փոխանցուի Ա· Մուրթեան, եթէ ըն- դունուի հատուցումի պահանջը : (Եւրոպայի պա- րենաւորման նպատակին 75 առ հարիւրը կը հոգան Մ· Նահանգները) :

Բայց այս մասնակի հարցէն շատ աւելի բարդ հանգամանք մը ունի Թրիէսթի խնդիրը :

Եթէ Հինգերու ժողովը որոշէ Եուկոսլաւիոյ յանձնել այդ նաւահանգիստը, ամէնէն առաջ Ա· Մուրթիւնն է որ պիտի օգտուի, յենակէտ մը ա - պահովելով Ադրիականի վրայ :

Բայց, մասնագէտներ կը կարծեն թէ Մոս - կուա պիտի չզոհանայ այդ խնդրական յենարա - նով, եւ պիտի պահանջէ աւելին : Իսկապէս խոր - հրդային խարխափ մը, Միջերկրականի բացերը, եւ ոչ թէ խծկուած նաւահանգիստ մը :

Ահա թէ ինչո՛ւ խոր մտահոգութեան մատ - նուած են Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները, հակառակ իրենց զգուշաւոր չարժուձեւերուն :

Այդ կ'ապացուցանէ նաեւ տեղական թերթի մը կարեւոր յուրը, որ հրատարակուած է քիչ անդին :

Թերթին քաղաքական աշխատակիցը հաղոր- դելով Իրաքի խնամակալին եւ Նուրի փաշայի այ - ցելութիւնը Անգարա, անգլիական նոր խաղ մը կը տեսնէ անոր մէջ : (Երկու հիւրերը Պոլիս զացած են անգլ· մարտանաւով մը) :

— « Հիմա որ Պուլկարիան ռուսական մարզ մը դարձած ըլլալով, տեւական սպառնալիք մը կը կազմէ Եւրոպական Թուրքիոյ մնացորդին համար եւ, ոչ Յոյները, ոչ ալ Սերպերը այլեւս չեն կրթ- նար վստահութիւն ունենալ Անգարայի կառավա- րութեան վրայ, որ այնման նարպիկ երեւցաւ իր յանձնառութիւններէն շեղելու արուեստին մէջ, Թուրքիա նորէն ինքզինքը հարկադրուած կը զգայ յոյսը դնելու միայն անգլեւոուս մրցակցութեան վրայ, կարենալ ապրելու համար : Ենթակայ՝ ռուսական պահանջներուն, ան ապաստան կը փըն- տռէ Անգլիոյ ծոցին մէջ : Իսկ վերջինը, եթէ միշտ հակամէտ է աչքերը փակելու, երբ իր շահը այդ- պէս կը պահանջէ, մոռացկոտ չէ : Ան երաշխիքներ կը պահանջէ : Թուրքիան ի՛նչ աւելի թանկագին ծառայութիւն կրնայ մատուցանել եթէ ոչ իրրեւ դիմակ ծառայելով իրեն, միեւնոյն տիրապետելու համար արաբական աշխարհին վրայ» : (L'Orde , 19 Սեպտեմբեր) :

Լրացուցիչ լուսաբանութիւններ կը պակսին, անգլիական այս նոր ձեռնարկի մասին : Բայց ե - րեւոյթը շատ պերճախօս է եւ մեկնութեան չի կա- րօտիր : Մնանաւանդ որ, կը զուգադիպի Հինգ Մեծերը ժողովի նստած են Լոն- տոնի մէջ :

Շ·

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱՉՔՈՎ.— 2.

Բարձրէն չենք թռիր, հազիւ երկու հազար մեթր, որով, յստակօդէն կը տեսնուին աւերակ քաղաքները, մանաւանդ գերմանական սահմանը անցնելէ վերջ :

Երկինքէն երբ կը դիտենք՝ այնքան սարսռազ- դեցիկ չեն տանիքները քանդուած, առանց կափա- րիչի տուփերու նման չարուած տուները : Տարբեր է տպաւորութիւնը,— ահաւոր եւ ճնշող — երբ կ'անցնինք կառքով քիչ վերջ :

Աչ՝ աւերակ, ձախ՝ աւերակ, եւ քիլոմեթր- ներով, այնպէս որ չես հասկնար, թէ ո՞ւր կը բնակի փողոցին մէջ չրջող բազմութիւնը : Պայ - թուցիկներու հետ նետած են նաեւ հրձիգ ռում - պատը ուրկէ կը սողոսկէր վերելակը՝ այժմ պա- նեա ածխացած կմախքները հսկայ չէնքերու :

Տունէ մը մնացած է միայն այն բրդուճ մը պատը ուրկէ կը սողոսկէր վերելակը՝ այժմ պա- րապութեան մէջ կախուած : Քիչ անդին՝ դանա- կով կտրեր են տան մը բաղնիքները : Մեծ մայրիկի լուսանկար մը դեռ կը դիմանար անձրեւին ու ա- րեւին : Փոքրիկի արդէն ժանգոտած մահճակալ մը, հրաչքով պատին փակած, ձգողութեան օրէն- քին քթին կը խնդայ, իսկ ընդհանրապէս երկա- թի, կրաղիւսի լաւա մը ծածկած է չորս դին : Ի՛նչ սոդոմեական ուժ է այդ, որ մարդու մարմնին հատուածները երկաթէ գերանները ծալլած է թուղթի պէս ու մետաղով պատած տախտակա - մածները բուրդի պէս զզած :

Գեղեցիկ եղած ըլլալու է Ֆրանքֆորթը : Ճոխ, ազնուապետական, հպատաւոն միեւնոյն ատեն : Աւերակները վկայ : Երեք քառորդով մոր- թուած քաղաքը՝ արիւնաթաթախ պատկած է : Նախապէս կը կարծեմ, թէ իրենց սիրելեալ զոյնն է այդ, կարմիր ներկած են չէնքերը : Բայց ուշա- դրութիւն կ'ընեմ, ա՛չ, ներկ չէ, այլ բնականէն մուխ կարմիր քար մը տիրապետող չինանիւթն է : Ցետադարձ ճամբորդութեան ընթացքին կը հաս - տատեմ, որ բուսական ընդարձակ չրջան մը (Ման- հայմ, Հայտելպէրկ) օգտուած է նոյն հանքերէն :

Ահա մեզի ծանօթ ապիրիին պայերը՝ ամրող- ջութեամբ նոյն քարէն : Հոն՝ ուրիչ չենք մր եւ կամուրջներ՝ նմանապէս : Տարօրինակ բան, կար- միրի երանգ ունի նաեւ Մայնը, Ֆրանքֆորթը եր- կուքի բաժնող գետը : Կը խորհիմ թէ, իր փառքի օրերուն, երբ լոյսերը կը վառէին գիշերը, տօնա- վաճառի մը մէջ պտտելու պարտանքը պէտք է ու- նենային այցելուները :

Ճարտարարուեստական կեդրոնէ աւելի խոշոր գիւղաքաղաքի կը նմանի, այնքան կանանչութիւն կայ : Մաքուր եւ լայն պողոտաներ, փողոցներ : Տուերը ընդհանրապէս ծառերով չրջապատուած, իսկ ծառերուն մեծամասնութիւնը լայկան ուռիին ազգականներէն մին՝ հաճելի տեսքով : Նոյնիսկ սեղանաւորական հաստատութեանց կեդրոնին մէջ պարտէզներ կան շատ տուներու առջեւ : Ամէն քայլափոխիդ՝ վիրաւոր հանրային պարտէզ մը՝ որ ռմբակոծութեանց սաստկութիւնը կը պատմէ :

Առանց սկրտուքի կանգուն է միայն Ֆարպայ- նի գեղին քարէ, ամրողջութեամբ պատուհան ու ապակի չէնքը : Արդիական գլուխ գործոց մը, ա- ւելի ճիշդ՝ լարիւրինթոս մը, ուր պիտի անցընէի օրերուս մեծագոյն մասը՝ պաշտօնիս բերումով : Գործնական մարդիկ, Ամերիկացիները իրենց գը- րասման բանակին սպասարկութիւնները տեղաւո - րելու նախատեսութեամբ խնայեր են, որովհե - տեւ, վստահ եմ, նոյնիսկ տասը հազար մեթր բարձրութենէն յստակօրէն տեսնուելու է յատկա- նշական ոճով այս չէնքը : Բանկեր են ամրողջ թա- ղեր, սակայն ոտքի մը անպատ չեն ձգեր Ֆարպայ- նի պարտէզին մէջ : Չար լեզուներ միջազգային քրքրթի եւ զանազան պղտոր հաշիւներու պատ - մութիւն մը կը փսփսային ականջիս : Թող ուրիչ - ները ճշդեն այս պարագան :

Չինուորական զգաստիք մը երեւան հանած չեմ ըլլար, եթէ ըսեմ որ հոս կը զտնուի ամերիկ- եան մեծ սպայակոյտը, իր բոլոր ճիւղերով : Զօր· Այզընհաուրըի կեդրոնն է, որով կ'երեւակայէք ներս մտնելու գործողութիւնները : Դրախտ մըտ- նելու պէս բան մը :

Նախ՝ ամրողջ թաղը փշաթելերով զոցուած : Արտօնագիր՝ գլխաւոր մուտքին առջեւ, երկրորդ մը բուն Ֆարպայնի սահմանը անցնելու : Զօրա - վարները նոյնիսկ ստիպուած են իրենց թուղթերը ցոյց տալ, իսկ քաղաքային հագուստով այցե - լուներուն կ'ընկերանան օդային հետեւակազօրքի

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ՞Ն ԱԼ Առաք. Դաշնակցութեան մէջ...

L'Ordre կը զրէ թէ անգլիական յածանաւով մը Պոլիս հասած են Իրաքի խնամակալը՝ Ապտուլլահ եւ իր նախարարը՝ Նուրի փաշա էլ Սայիտ : Եր - կուքն ալ օտարներ չեն Թուրքիոյ մէջ, առաջինն ըլլալով որդին եւ թոռը թուրք պաշտօնատարնե - րու, երկրորդը՝ սպայ թրքական բանակին մէջ, Օսմ· Սահմանադրութեան չրջանին : Երկու հիւրե- րը Անգարայի մէջ ընդունուած են արքայական պատիւներով եւ իրենց հասած օրն իսկ յայտարա- րած են թէ «արաբական աշխարհը սրտագին չեր- մութեամբ պիտի ընդունի Թուրքիոյ մասնակցու- թիւնը Արաբական Դաշնակցութեան մէջ» :

Թերթը այս տեղեկութիւնը տալէ վերջ կը հարցնէ թէ ո՛րն է այն կապը որ կը միացնէ Թուր- քերը եւ Արաբները : «Արդեօք այն համակեցու - թիւ՞նը որուն դէմ ըմբոստացաւ արաբական աչ - խարհը, 30 տարի առաջ : Կամ կրօ՞նը, զոր ուրա- ցաւ Անգարայի կարգուսարքին հիմնադիրը : Եւ այս ընդլայնուած դաշնակցութեամբ, ուր Թուր - քիան միայն առաջին չարքին վրայ կրնայ դըտ - նուիլ, ի՞նչ պիտի ըլլան Սուրիոյ մեզոդրանքները Ալէքսանտրէթի Սանճաքիմասին : Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիա վարպետ գործողութիւն մը կատա- րելու վրայ է : Չենք կրնար երաչխաւորել թէ ինչ կրնայ պատահիլ վաղը » :

«ՀԻՆԳԵՐԸ» ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Լոնտոնի դիւանագիտական չրջանակներուն մէջ մտահոգութիւն կը տիրէ, նկատելով որ դըժ- ուարութիւնները իրարու կը յաջորդեն, իտալա - կան դաշնագրին առթիւ : Ոչ միայն Իտալիոյ եւ - րոպական սահմաններու խնդիրը կը սպառնայ պատակտել Հինգ Մեծերը, այլեւ իտալական գաղ- թավայրերու ապագայի հարցը հետզհետէ աւելի մեծ դժուարութիւններ կը պատճառէ : Երկու ձգտ- տումներ կ'երեւան բացորոշապէս,— մէկ կողմէ Մ· Նահանգները որոնք կուսակից են միջազգային խնամակալութեան· ծրագիր մը որուն ուժ կու - տայ Մեծն Բրիտանիա, իսկ փոքր չափով մը՝ Ճունասատան, միւս կողմէ Ռուսիոյ պահանջը որ իրեն յանձնուի իտալական գաղթավայրերու մեծ մասին վարչութիւնը : Երկու ձգտումները անդի- ջելի կ'երեւան մինչեւ հիմա, եւ, իրագեկ չրջա - նակներու կարծիքով, խորհրդաժողովը բացար - ձակ անելի մը մատնուած է : Այս պարագան կը հատատուի բուն իսկ նախարարներուն եւ իրենց չրջապատին ծայրայեղ դաղտնապահութեամբ :

Ֆրանսական գործակալութեան տեղեկու - թեանց համաձայն, Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ անգլեւսաքսոն պետութիւնները չեն կրնար հաւա- նիլ խորհրդային յատաչխաղացութեան մը Մի- ջերկրականի մէջ որ Ռուսերը պիտի բերէ մինչեւ Լիբիա, աւելի պակաս՝ կարմիր ծովուն մէջ : Անգլիական այնքան չահեր վտանգի տակ են որ, Լոնտոնի կառավարութիւնը չի կրնար աչք առնել

տղաքը, ճերմակ ձեռնոց, նոյն զոյնը մետաքսեայ թաչկինակ մը վիզը, մաքուր եւ արդուկուած հա- պուտաններով : Բանակին ընտրանին են, հարուա- ծոց զօրամասերը ու դժուար է իրենց հետ խօսիլ :

Չհասկցայ միայն, թէ ինչո՞ւ այսքան զգու - չութիւն, երբ հարիւրաւոր զերմանացի աշխատա- ւորներ — այր, կին — կը մտնեն ու կ'ելլեն սեփա- կան տան պէս :

Դէպի սպայակոյտը հանրակառք չկայ : Գըլ - խաւոր կայարանին մօտ զտնուող հիւրանոցէս՝ ստիպուած եմ ոտքով կտրել քաղաքին մեծ մասը : Սակայն զոհ եմ, հակառակ անգաղար իջնող անձ- րեւին, որովհետեւ առիթը կ'ունենամ տեսնելու եւ ուսումնասիրելու :

Այսպէս է որ, տարօրինակ հանդիպում մը ու- նեցայ :

Դասական երգի սիրահար Գերմանացին, բո - լոր գլխաւոր քաղաքներուն նման, Ֆրանքֆորթի մէջ եւս ունի գեղեցիկ Օփերա մը : Ամրողջու - թեամբ այրած, կը մնան միայն արտաքին պատե- րը· սիւներու, արձաններու հատաքանդ մը : Ցանկարծ աչքիս կը զարնէ հակատին արձանա - գրութիւնը· տէմ վահրըն, շէօնըն, կուբըն : Կը սկսիմ թարգմանել վերջաւորութենէն· բարին, գեղեցիկը, միւս բառը վստահ չեմ, բայց «ճշմա- րիտ»ը պէտք է ըլլայ, «տէմ»ն ալ հոլովի նչան : Ճիշդ մեր վարժարանի —Պէրպէրեան— նչանա - բանը : Մեծ ուսուցչապետը — Ռ· Պէրպէրեան — սիրահար գերման մշակոյթին, անկէ վերցուցած է ուրեմն այս նչանախօսքը : (ՀՄԲ.— Աւելի ճիշդ՝ Վիքթոր Հուկզենէն) :

Ճշմարիտի եւ գեղեցիկի երկիր, ժամանակին, ամենայետին դիւղացիէ, արդարութեան անունով նոյնիսկ թագաւորին կը սպառնար, ինչպէ՞ս եղաւ որ, տասնեակ տարիներու ընթացքին թոյլ տուիր բերանակապ մր անցընել եւ չղթայ մը՝ ոտքիդ, ա- ռանց ամենադոյզն ընդվզումի :

ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆՑԵԱՆ

ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

ՏԷՄԻՆ, (Յատ.).— *Մեր գաղութին տեղացումէն ի վեր գոյնզգոյն միութիւններ տունկի նման բուսան եւ եւ տունկի պէս ալ չորցան: Միակ Միութիւնը որ կրցաւ տոկալ ու խարխոխ ձգել, կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնն էր:*

Եւ ահա քոյր միութիւն մը եւս. խօսքս 1939 *45ի Յունաս. Բանակի Հայ Ռազմիկներու Նորակազմ Միութեան մասին է. առաջ, կենսունակ եւ գործելու ընդունակ: Կ'արժէր քիչ մը կանգ առնել այս Միութեան վրայ:*

Կիրակի առաւօտ առիթը ունեցայ ներկայ ըլլալու իր ընդհ. անդամական ժողովին: Ցուսախաբ չեղայ բարեբախտաբար: Հոն կը տիրէն կարգապահութիւն, փոխադարձ յարգանք ու վստահութիւն եւ եղբայրական ոգի՝ ինչպէս պատերազմի դաշտին վրայ, վտանգի պահուն: Հոն էին ամէն դաւանանքի ու զազափարի երիտասարդներ եւ ինչպէս նախագահը կրկին անգամ չեշտեց, Միութիւնը կազմուած է բոլորովին չէզոք դեռնի վրայ. միայն զինուորական Միութիւն մը՝ ուր քինախնդրութիւնը եւ զաղափարական հակամարտութիւնները չեն կրնար հոզ գտնել:

Միութիւնը այժմ կը հաչուէ 43 անդամներ, իրար չաղկապուած նոյն եղբայրական համերաշխ ոգիով. տեսակ մը նահապետական ընտանիք, որ չարունակութիւնն է զինուորական կեանքին: Դժբախտաբար, տակաւին զուրսը մնացողներ կան, որոնք զանազան նախապաշարումներէ տարուած կը խրտչին ու կը տատամսին: Ամէն զինուոր պէտք է վստահութեամբ մօտենայ այս Միութեան: կը բաւէ միայն մէկ անդամ ներկայ ըլլալ ժողովներուն, համոզուելու համար ճշմարտութեան: Ուր՝ իւրաքանչիւր հարց կը լուծուի առանց վիճաբանութեան: կարծէք իւրաքանչիւրին մտածումը կը համադրուի նոյն կէտին վրայ: Բոլոր անոնք որ առարկութիւն մը, դիտողութիւն մը կամ որ եւ է առաջարկ ունին, թող անկեղծ ըլլան նախ Միութեան մաս կազմելու եւ ապա ճակատագրաց արտայայտուելու, փոխանակ աչին թէ ձախին փըսփսալու:

Վարչութիւնը ընտրուած է առաջին ընդհ. ժողովին, 29 անդամներու քուէարկութեամբ: Վարչական անդամները, բոլորն ալ դիտակից ու կարող տղաքներ են, անաչառութեամբ եւ լրջութեամբ փարած գործին: Ոչ մէկը յաւակնութիւնը ունի իր պաշտօնը մենաշնորհի վերածելու: Երկու ամսուան ընթացքին ունեցած են բեղուն գործունէութիւն: Իրենց յամառ աշխատանքին շնորհիւ, արդէն Միութիւնը վաւերացուած է նահանգապետութենէն եւ մօտերս արձանագրութիւնը պիտի երեւայ պաշտօնաթերթին մէջ: Ուրախ եմ աւելցնելու որ Միութեան պատուոյ նախագահութիւնը սիրով ստանձնած է Իզմիրի երեսփոխան եւ Վիչիի քաղաքապետ Պ. Hussel, մեր հայասէր բարեկամը որ, ինչպէս յաճախ, այս անդամ ալ իր պատասխան նամակով ի յայտ կը բերէր իր մարդասիրական վեհ զգացումները եւ մանաւանդ ջերմ համակրանքն ու սէրը հայ ժողովուրդին հանդէպ: Այս առթիւ ժողովը միաձայնութեամբ երախտագիտութեան բանաձեւ մը քուէարկեց: Մօտերս մանաւանդ պատուիրակութիւն մը պիտի ներկայանայ Պ. Husselի, Միութեան անկեղծ համակրանքը եւ բարի զգացումները ներկայացնելու:

Միութիւնը ունի իր հաւաքատեղին, ակումբը, զոր սրճարանատէր Պ. Կարօ Օհանեան սիրով տրամադրած է, ձրի: Վարչութիւնը ծրագրած է հարկ եղած յարդարանքը տալու ակումբին, զինուորական ոգին եւ անհետացողներու յիշատակը յաւերժացնելու եւ զայն ներկայանալի դարձնելու համար:

Միութեան նպատակը կարելի է իտացնել երկու գլխաւոր հարցերու մէջ: Նախ՝ փոխադարձ օգնութիւն՝ բարոյական թէ նիւթական: Երկրորդ՝ հպատակութեան դիմող անդամներու հպատակութեան զործողութենէնց եւ ամէն տեսակ պաշտօնական խնդիրներու հետապնդում, բոլոր կարելի միջոցներով:

Վարչութիւնը ծրագրած է յարմար առթիւ հոգեհանգիստ կատարել տալ տարաբախտ Կ. Տէր Պօղոսեանի յիշատակին:

Այժմ կը ձեռնարկուի Միութեան առաջին բացման հանդէսը տալու արտակարգ պատրաստութեամբ: Կը յուսանք որ ռազմիկներու այս միութիւնը պիտի հանդիսանայ բարոյական ամուր չաղկապ մը երիտասարդներու միջեւ:

Թղթակից

Մոսկուան այժ ունի Ափրիկեան Տրիպոլսոյ վրայ

—o—

Պ. Մոլոթով Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան մէջ ընդունելով մօտ 50 անգլիւսաքսոն եւ ուրիշ դաշնակից թերթերու ներկայացուցիչները, կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ օրուան հարցերու մասին: Ջովը նստած էին Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը, Պ. Կուսեւ, եւ թարգմանը, Պ. Փավլով: Իտալիոյ ափրիկեան գաղթավայրերու մասին խօսած ատեն, Պ. Մոլոթով թէեւ զգուշութեամբ կ'արտայայտուէր, բայց չէր ծածկեր իր կառավարութեան տենչերը: Այսպէս, երբ թղթակիցները հարցուցին թէ Մ. Միութիւնը դիտումներ ունի՞ ափրիկեան Տրիպոլսոյ վրայ, արտաքին գործավարը պատասխանեց թէ. — « Ճշմարտութեան հասիկ մը կայ» շրջած զրոյցներուն մէջ. բայց խնդիրը օրակարգի վրայ ըլլալով, չեմկրնար մանրամասնութեանց մէջ մանել»: Գալով էրիթրէայի (Կարմիր ծով), Պ. Մոլոթով բաւ թէ կը կարծէ որ Մ. Միութիւնը կրնայ «օգտակար» ըլլալ: (Կարծողներ կան թէ խարխոխ մը պիտի պահանջէ Մուսոլինի մէջ):

Արտաքին գործավարը չահեկան յայտարարութիւններ ըրաւ նաեւ զաղթավայրերու խնամակալութեան մասին (Թրըսթիւիթ), ըսելով թէ ինչպէս Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովին մասնակցող կառավարութիւնները, Մ. Միութիւնն ալ համաձայն եղած է հաւաքական եւ անհատական խնամակալութեան:

— Համաձա՞յն էք որ հաւաքական կամ անհատական խնամակալութիւնը գործադրուի իտալական զաղթավայրերուն վրայ:

Մոլոթով.— Ինչ կը վերաբերի հաւաքական խնամակալութեան, կը կարծեմ թէ մենք խոհեմութիւն ըրած պիտի չըլլանք անոր գործադրութեամբ, որովհետեւ անոր սկզբունքը գործադրուած չէ տակաւին: Պէտք է անհատական խնամակալութեան սկզբունքը նկատի առնել, իտալական զաղթավայրերու մասին:

— Բայց Ռուսաստանը ի՞նչ փորձառութիւն ունի անհատական խնամակալութեան մասին:

Պ. Մոլոթով պատասխանեց թէ «մենք, Սովետներս» ըսել չուզեց, այլ «մենք», ընդհանուր առումով: Ներկայ անհատական խնամակալութեան այս սկզբունքը չի պատշաճիր երկրտասան կղզիներուն որոնք իտալական զաղթավայրեր չեն: Անոնց ապագայի խնդիրը կը մտնէ իտալական հոդերու ընդհանուր հարցին մէջ եւ պիտի քննուի իբր այդ:

Պ. Մոլոթով երկարօրէն խօսեցաւ Եուկոսլաւիոյ պահանջներու մասին: «Եուկոսլաւները դեռ նոր յայտնեցին իրենց պահանջները եւ կը սպասենք որ Իտալիա եւ բրիտանական զաղթապետութիւնները պարզեն իրենց տեսակէտները: Այն ատեն աւելի դիւրին պիտի ըլլայ յայտնել մեր դիրքը: Արդար է որ Սրուաթներուն եւ Սլովէններուն պատկանող երկրամասերը վերադարձուին Եուկոսլաւիոյ, իսկ այն երկրամասերը ուր Իտալացիները մեծամասնութիւն են, պէտք է մնան իտալական սեփականութիւն: Եուկոսլաւիոյ թափած ճիգերը իրաւունք կուտան յուսալու արդար վճիռ մը Իսթրիոյ և Թրիէսթի մասին»:

Արտաքին գործավարը յետոյ բացատրեց թէ իրենց կարծիքով ժողովրդավար են Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ մէջ հաստատուած կառավարութիւնները եւ նոյնը մտքին Յունաստանի համար:

Զարհուրելի յայտնութիւններ Պելճեի դատին առթիւ

—o—

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Լիւնէպէրկի անգլ. զինուորական ատեանին առջեւ կը դատուին 47 ամբաստանեալներ, իրրեւ պատասխանատու 45.000 կալանաւորներու մահուան:

Ընդհ. դատախազը, անգլիացի գնդապետ մը, իր ամբաստանադրին հետ ներկայացուց չարժանկարներ որոնց միայն տեսքը սոսկում կ'պատդէ: «Եթէ մարդ մը ուզղակի չէր մեռներ անօթութենէ, այնքան կը տկարանար որ չէր կրնար դիմանալ հիւանդութեան: Եթէ անօթութենէ եւ հիւանդութենէ ալ չմեռնէր, կը մեռնէր չարաչար աշխատանքէ կամ ծեծէ: Թիւ 18 տագաւարին մէջ մարդու մը միջին կեանքն էր 12 օր, իր ժամանումէն սկսելով: Աստուն իրրեւ նախաճաշ կուտային կեղծ սուրճ մը. կէս օրուան ճաշն էր չորդամէ ապուր մը երբեմն կոտր մը հացով: Իրիկուան ճաշ չկար... Ինչ որ չարժանկարը չի կըրնար ներկայացնել, արգելարանին նողկալի զարհուռելիութիւնը եւ ազան էր որ մինչեւ երկինք կը բարձրանար: Կալանաւորները կ'արթննային առաւտուան ժամը 4ին: Բացառութիւն չկար: Հիւանդը եւ մահամերձը պէտք է դուրս քաչուէին, եւ ոտքի վրայ կը մնային, յաճախ ժամերով: Ո՛վ որ կը չարժէր, կը պատժէին զլխուն զարնելով եւ կոխոտելով, եթէ զետին ինկած էր, եւ յաճախ կը մեռնէր... Աչխատանքի ժամերն էին առաւտուն ժամը 6էն իրիկուան 4, ձմեռը, առաւտուան ժամը 6էն իրիկուան վեցը՝ ամառը: Մէկ ժամ սահմանուած էր ճաշի: Շատեր մարդակերութեան կը դիմէին, կտորներ կտրելով դիակներէն եւ ուտելով» եւն.:

Դատավարութեան երկրորդ օրը, իրրեւ վկայ վեց ժամ լսուեցաւ անգլիացի վաչտապետ մը, որ առաջին անդամ պէլզէն մտած էր ազատութենէն վերջը: Վկան հաստատեց թէ կատարեալ հիւծում եւ անսուաղութիւն կը տիրէր: Միայն վերջին չաբաթը հասնողները քիչ չատ առողջ կ'երեւային: Ամէնէն զարհուրելի վիճակն ունէր կիներու թիւ 1 տագաւարը ուր թխմուած էին 6000 հոգի: Բոլորն ալ ահուսարսափի մատնուած էին: Տեղ մը 208 հոգի թխմած էին դիակներու դէզի մը քով»:

Դատավարութեան ատեն գլխաւոր ամբաստանեալը, Քրամըր, թուղթի մը վրայ կը նչանակէր հարց - պատասխանները, որոնց զերմաներէն թարգմանութիւնը բարձրաձայն կը կարդար անգլիացի սպայ մը: Ամբաստանեալը անկարելին պիտի փորձէ իր գլուխը փրկելու համար: Դատավարութեան ներկայ են բազմաթիւ Գերմաններ որոնք բուռնցքով կը սպառնան ամբաստանեալին:

ՁԱՓՈՆԻ կայսեր ատտուածային հանդամանքը ժխտել, ձերբակալել եւ դատել իբրեւ պատերազմի ոճրագործ,— այս առաջարկը ներկայացուցած է ամերիկացի ծերակուտական մը: Մ. Կառավարութիւնը հետզհետէ պիտի խստացնէ իր ընթացքը Ձափոնցիներուն հանդէպ:— Ձափոնի արտաքին նախարարը, Շիկումէցու, որ անձնատուրութիւնը ստորագրեց, հրաժարեցաւ, իր տեղը տալով Լոնտոնի Ձափոնական դեսպանին, որ բարեկամ կը համարուի Անգլիոյ եւ Ամերիկայի:

ԼԱՎԱԼ պիտի դատուի Հոկտ. 4ին, իսկ եթէ ընտրական պայքարը դժուարացնէ երդուեալներու ընտրութիւնը դատը պիտի յետաձգուի հոկտեմբեր 24ին: Տարնան պիտի դատուի Հոկտ. 3ին եւ վճիռ պիտի տտանայ մէկ օրուան մէջ:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ զգալու համար Իրաքի կառավարութիւնը օդանաւերով ռմբակոծեց չարք մը գիւղեր: Զոհերու թիւը կը հաչուէն մօտ հազար, չորս օրուան մէջ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ ՄԸ հրատարակել սկսան Սոֆիայի մէջ:

ԱԶԳ. ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՆՄԲ.— Երէկ առտու Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան Յանձնախումբի դիւանէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը. —

Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան Ենթայանձնախումբեր կազմուած են ինքնաբերաբար եւ Ֆրանսայի բազմաթիւ չրջաններուն մէջ: Ասչաձեւումներու եւ կարգ մը աւելի ծանր անպատեհութիւններու պատճառով, ներկայ ժամանակիս Ենթայանձնախումբերը չեն կրնար ամբողջական տեղեկութիւններ տալ իրենց գործունէութեան մասին: Ենթայանձնախումբերը կը խնդրեն որ ներկայ ժամանակիս իրենց գործունէութեան մասին ամբողջական տեղեկութիւններ չտրուին:

*Ենթայանձնախումբերը կը խնդրեն որ Ֆրանսայի մէջ գտնուող Հայ Կազմակերպութիւնները, Միութիւնները, Ակումբները, Ընկերութիւնները, Մարմինները, Հիմնարկները, Հայ Մամուլը եւ Հայ Անհատները ուղղակի իրենց հետ յարաբերութեան մտնեն

ՅԱՌԱՋ

ՀՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 21 Septembre 1945 Ուրբաթ 21 Սեպտեմբեր

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année No 4511-Նոր շրջան թիւ 140 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԿՆ ԵՒ ԱՑՍՕՐ

ՊԱՅՔԱՐ՝ ՎԱՍՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ԽՍՏՕՐԷՆ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ ՀԱԼՔԸ ԵՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

Երեք ամիսէ ի վեր, Թուրք Մամուլը լծուած է պայքարի մը, որ կ'առաջադրէ «հրապարակային վիճաբանութեան նիւթ դարձնել Հալքի գործունէութիւնը, ու հարկ չեն տեսներ որ եւ է հիմնական բարեփոխութեան՝ երկրի ընտրական օրէնքին, ու Հիմնական Կազմակերպութեան Օրէնքներուն մէջ: «Ուլուս» (Ֆալիհ Րըֆքը), «Թանին» (Հ· Ճահիտ Եալչընը) եւ «Վագըթ» (Ասըմ Ուս): Բ) Անոնք, որ կ'ընդունին կարգ մը բարենորոգութիւններու անհրաժեշտութիւնը, բայց կանխահաս եւ վտանգաւոր կը նկատեն, ներկայիս, զրաղիլ ներքին յուզի խնդիրներով: «Ապչամ» (Նեմճէտտին Սատըգ), «Սօն Փոսթա» (Սէլիմ Բաղըշ Խմէչ), «Թասվիր» (Ը· պուզզիա Վելիտ) եւայլն): Գ) Անոնք, որ գժգոհ են երեքու ընթացքէն, ու «կործանարար» կը նկատեն Հալքի գործունէութիւնը: «Թան» (Սապիհա եւ Ջեքերիա Սերթէլ) եւ «Վաթան» (Ահմէտ Էմին Եալման) թերթերը):

Կ'արտադրեմ քանի մը նմոյշներ, որոնց պիտի անդրադառնամ առանձին:

«ՉԵՆՔ ԿՐՆԱՐ ԽԱԲԵԼ ՄԻԱՅԵԱԼ ԱԶԳԵՐԸ··· »

« Թան »ի խմբագրապետ Ջեքերիա Սերթէլ, որ իր կնոջ՝ Սապիհայի հետ 1944ի Յունիսէն ի վեր հսկողութեան տակ կը պահուէր Անգարայի մէջ, իբրեւ համեմատաւար, կը զրէ իր թերթի 21 Օգոստոսի թիւին մէջ·

— « կարելի չէ ըսել՝ թէ դեմոկրատ է երկիր մը, ուր միակ կուսակցութիւն մը կայ իշխանութեան գլուխ: Չենք կրնար խօսիլ Միացեալ Ազգերը, որոնք կ'ուզեն ազատութեան ու անխտրակատնութեան յաղթանակը տեսնել ամէն տեղ: Թուրք ժողովուրդը ի վիճակի չէ, ներկայ մեր օրէնքներով, ազատօրէն զործածելու իր քուէն: Որքան ատեն որ միակ կուսակցութիւնով մը կը մնանք, ոչ ոք պիտի հաւատայ մեր ժողովրդապետութեան: Այսօր, ոչ թէ ժողովուրդի ծառաները, այլ դաստաւորներն են բոլոր անոնք, որոնք իշխանութեան գլուխ եկած են, առանց ազատ ընտրութեան: Պէտք է վերջ տալ այս դրութեան, ու հրաժարիլ ընտանեկանի երեսփոխան ընտրելու սովորութենէն: Պէտք է ազատութիւն տալ նաեւ մամուլին, ու գաղափարի ազատութիւն՝ Թուրք ժողովուրդին: Այս երկրին մէջ շղթայի գարնուած է խօսքի ու գաղափարի ազատութիւնը, ու ամէն ինչ ենթարկուած է Հալքի էմահանոյին: Մեր օրէնքները դիկտատորական մտայնութեան կը բուրեն. ու համաձայն անոնց տրամադրութիւններուն՝ կարելի է թերթ մը փակել, կամ զրքի մը հրատարակութիւնը արգիլել՝ իբրեւ քմայք: Իրենց հաստատութիւնն ալ պատճառով ձերբակալուած են ու ամիսներէ ի վեր հսկողութեան տակ կը մնան կարգ մը հայրենակիցներ: (Որոնց կարգին՝ 70ի մօտ հայ երիտասարդներ, Մ·) :*

Այս բոլորէն վերջ, ո՛չ ոք կը խաբուի, այլեւս, մեր խօսքերէն: Անհրաժեշտ է գործի լծուիլ, անկեղծ ըլլալ, կարդի գալ»:

(Մնացեալը յաջորդով) *Մ·*

ՀԻԹԼԷՐի համար զրոյց չըլլած ըլլալով թէ ճախոն կը դտնուի, հազարաւոր Գերմաններ հարցաքննութեան ենթարկուած են ամերիկեան իշխանութեան կողմէ :

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկեան թերթերը կը զրեն թէ Գերմանիոյ պատերազմի ոճրագործներուն դատավարութիւնը որ տեղի պիտի ունենայ Նիւրընպէրկի մէջ, պիտի չըլլայ անհատաբար, եւ չարքով, այլ հաւաքաբար, ինչպէս յայտարարեց հարցաքննիչ դատաւորը, Հարլըն Էմըն:

Յատուկ յանձնախումբը հրատարակած է արդէն ցանկը քսանեւչորս ամբաստանեալներու, որոնց մէջ կը գտնուին նախկին օդային հրամանատար Հէրման Կէօրինկ եւ ծովակալ Քարլ Տէօնից: Զորս պետութիւններէ բաղկացած տատեանը — Խ· Միութիւն, Միացեալ Նահանգներ, Անգլիա եւ Ֆրանսա — կը կարծէ թէ բախտաւոր պիտի ըլլայ, եթէ այս թիւը քառասունի վրայ մնայ:

Աւելի վատահ ըլլալու համար, բանտապահը՝ Գնդ· Պըրթըն Ինտրիւս, նուազագոյն վաթսուն խցիկներ վերապահած է ոճրագործներուն համար եւ քսան խցիկ ալ զործին վկաներուն համար: Քառասուն խցիկներ արդէն դրաւուած են վկաներուն ու պաշտպաններուն կողմէ :

Ծրագրուած է լուծել Միջազգային Ատեանը, խմբական դատավարութեան լրանալէն վերջ : Միւս բոլոր ոճրագործներուն դատավարութիւնները, մէջն ըլլալով նուազ յանցաւոր նացիները, տեղի պիտի ունենան Գերմանիոյ զրաւման բանակներու զանազան զինուորական ատեաններուն առջեւ եւ կամ ոճիրը զործուած երկիրներու ատեաններուն առջեւ: Նիւրընպէրկի դատավարութիւնը եթէ նոյեմբեր 1ին սկսի, հաւանաբար մինչեւ փետրուար տեւէ :

Պատերազմի ոճրագործները հաւաքաբար դատելու որոշումը հիմնուած է երկու գլխաւոր պատճառներու վրայ·— Առաջին, իրենց ոճիրները իրարէ նացի եւ խռովարար, չատ մը պարագաներու մէջ նոյնն են: Երկրորդ, անոնցմէ չատերուն համար եւ միաժամանակ մեւնոյն թղթածրարներուն դիմելու պէտք պիտի ըլլայ :

Քառասուն սաչափ նացի զեկավարները եւ զօրավարները պիտի ամբաստանուին իրենց զործերուն համար եւ միաժամանակ պատերազմ սարքելու, եւ Եւրոպան քանդելու եւ սարկացնելու: Պատերազմի ոճրագործներու յանձնախումբին որոշումին համաձայն, որուն հաւանութիւն յայտնած են չորս պետութիւնները, նախապարձակ պատերազմ վարելը ինքնին ոճիր կը համարուի :

Երբ դատավարութիւնն սկսի Նիւրընմպէրկի արդարութեան սրահին մէջ, ամբաստանող կողմին առաջին զործը պիտի ըլլայ, թերեւս, փաստական տուեալներով եւ վկայութիւններով հաստատել թէ եւրոպական ազգերուն դէմ զործուած ոճիրները անհատական պատասխանատուութիւն մը զոյութիւն ունէր: Դատախազութիւնը պիտի կանչէ ամբաստանեալները, որոնց կարգին Եուլիոս Շթրայխըրի՝ Հրեաներու դահիճին, Րօսլըրթ Լէյլ՝ աշխատանքի նախարարին եւ Եօաքիմ Ֆօն Ռիպպընթրոփի՝ արտաքին նախարարին նման քանի մը վատահամբաւ նացիներ, եթէ դատին լուսաբանութեան համար իրենց վկայութիւնը անհրաժեշտ համարուի: Այդ պարագային ամբաստանող կողմը պիտի չանայ ցոյց տալ իւրաքանչիւր ոճրագործի բաժինը զործադրութեան մէջ եւ չափն ու ծանրութիւնը ոճիրին՝ որուն համար իրենք անհատաբար պատասխանատու են: Անոնք իրենց ամբաստանութիւնը պիտի հիմնաւորեն եւ զօրացնեն անհատական վկայութիւններով: Երկու հարիւր վկաներ Գերմանիոյ դանազան կողմերէն ներկայ պիտի ըլլան դատավարութեան: Իւրաքանչիւր ամբաստանեալի դէմ հարկ եղած պարագային վաստակրեր պիտի ներկայացուին, հաստատելու համար անոնց յանցանքին ծանրութիւնը: Այս կերպով իւրաքանչիւր նացի պատերազմական ոճրագործի պարագան առանձին պիտի ճշդուի :

Թարգմ· Ա· ՀԱՒԻԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵԻՐՈՊԱՑԻ տագնապը թեթեւցնելու համար, Մ· Նահանգներու նախագահը խոստացած է ղրկել, տարին չըլրացած,— ամիսը 1.260.000 թոն ածուխ, համագումար 7.300.000 թոն տարին չվերջացած·— 72.000.000 քիլօ միս·— 70 միլիոն զրիւ ցորեն·— 28.000 թոն շաքար, 42 միլիոն թոն լուբիա եւ ոլոռն, 32 միլիոն քիլօ պանիր եւն·: Ապրանքները ուղղակի պիտի ղրկուին վճարող պետութեանց կամ Նպաստամատոյցի միջոցաւ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈԳ

1,500,000 զինուոր զէնքի տակ?

Լոնտոնէն կը հեռագրեն Սեպտ· 19 թուակիով·— *Լոնտոնի լաւատեղեակ շրջանակները կը հաւատան թէ Թուրքիա միշտ վախու մէջ է իր սահմաններուն համար:* Իր դիրքը պիտի ըլլայ անհաշտ՝ նեղուցներու հարցին եւ Հայաստանի սահմաններու սրբագրութեան մասին: *Թուրքիա տակաւին զէնքի տակ կը պահէ 1.500.000 զինուոր: Մոլոթովի վերջին յայտարարութիւնները, որոնք բացորոշապէս կը հակադնեն Խ· Միութեան տեսակէտները ափրիկեան Տրիպոլսոյ մասին ինչպէս եւ Ռուսիոյ միտքը՝ Միջերկրականեան պետութիւն մը դառնալու, ապահովութիւն չեն ներշնչեր Թուրքիոյ վարիչներուն :*

ԹՐԻԷՍԹԷ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ,

Իտալիոյ հողային կորուստները

Հինգերու ժողովը չորեքշաբթի օր վերջապէս լրացուց իտալական դաշնագրին ուսումնասիրութիւնը եւ երկկ սկսաւ քննել պալքանեան դաշնագիրները: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ·— Արտաքին նախարարներու խորհուրդը երկու նիստեր դումարեց, երկուքն ալ նուիրուած իտալական դաշնագրին պայմաններուն քննութեան: Խորհուրդը համաձայնեցաւ որ պատուիրակները ուսումնասիրեն եւ տեղեկագիր մը մշակեն Եուկոսլաւիոյ եւ Իտալիոյ սահմաններուն, ինչպէս եւ Թրիէսթէի մասին, հիմնուելով հետեւեալ սկզբունքներուն վրայ·—

1. *Սահմանագիծը պէտք է գլխաւորաբար ըլլայ ազգագրական գիծը, միայն նուազագոյն հող մը ձգելով օտար իշխանութեան տակ, պայմանաւ որ մանրակրկիտ քննութիւն մը կատարուի տեղին վրայ, սահմանագլուխի վերջնական ճշդումէն առաջ :*

2. *Քննել միջազգային կարգադասութ մը որուն չնորհիւ Թրիէսթէի նաւահանգիստը եւ փոխադրումի (Թրանսիթ) դիւրութիւնները հաւասարապէս տրամադրելի ըլլան բոլոր միջազգային առեւտուրին, ինչպէս եւ Եուկոսլաւիոյ, Իտալիոյ եւ կեդր· Եւրոպայի պետութեանց համար, ինչպէս սովորութիւն է աշխարհի միւս ազատ նաւահանգիստներուն մէջ:*

Ինչպէս կ'երեւայ զեկոյցէն, երկու կողմի տեսակէտները (Խ· Միութիւն եւ անգլուսաքսոն պետութիւններ) բոլորովին հաչտ չեն եւ խոր քննութեան կը կարօտին: Լոնտոնի թերթերը կը զրեն թէ Պ· Մոլոթով որոչ վերապահումներ դրած է, որոնք յայտնի չեն տակաւին: Միւս կողմէ, թէեւ պաշտօնապէս բան մը չի յայտնուիր, բայց կը հաւատան թէ Իտալիոյ հաւատցումներու խնդիրն ալ զժուարութիւններ կը պատճառէ: Կը հաստատուի թէ Խ· Միութիւնը 600 միլիոն տոլարի ապրանք եւ մեքենաներ կը պահանջէ Իտալիայէն, բայց Մ· Նահանգները եւ Անգլիա կ'ընդդիմանան: Եթէ նոյն իսկ արեւմտեան պետութիւնները հրաժարին իրենց պահանջէն, այս զումարը կէս առ կէս պիտի կրճատուի, եւ Իտալիա պիտի վճարէ 300 միլիոն տոլար, ինչպէս որոչուած էր Ռումանիոյ եւ Ֆինլանտայի համար: Արեւմտեան պետութեանց կարծիքով, Իտալիոյ ամբողջ անտեսական ապագան պիտի քանդուի, եթէ այդպիսի պարտք մը կամ որ եւ է պարտք բեռցնեն իր ուսերուն :

Կը վախցուի որ նոր եւ աւելի ծանր զժուարութիւններ ծագին Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ խնդիրներուն քննութեան առթիւ: Անգլիա եւ Մ· Նահանգները միշտ կը մերժեն հաչտութեան դաշնագիրները կնքել այդ երեք պետութեանց հետ, զորչափ անոնք ներկայացուցչական կառավարութիւններ չունին: Իսկ Խ· Միութիւնը բոլորովին տարբեր տեսակէտ ունի այս մասին : Դժուար է ըսել թէ ինչպէս կարելի պիտի ըլլայ հաչտեցնել երկու տեսակէտները :

Սթալին պիտի խաչուի՞

Paris - Presse մասնաւոր յօդուածաչարքի մը մէջ, զոր ստորագրած է Իվ Տէլպար, հաւանական կը զտնէ որ Սթալին մօտերս քաչուի ամէն քաղաքական զործօն եւ ուղղակի մասնակցութենէ Խ· Միութեան կեանքին մէջ: Յօդուածագրին տեղեկութեանց համաձայն, այս որոչումը իրականութիւն պիտի դառնայ յառաջիկայ ձմրան ընթացքին: «Սթալինի հրաժարումը հետեւանք չէ խորհրդաւոր կամ բարոյական տագնապի մը: Պատճառը պարզապէս առողջական է: Սթալինկրաւոր ամէնէն մոայլ օրերուն, Սթալին անձամբ եւ օդնականաւոր զացած էր ռազմական գիծերը, պաշտպանութեան միջոցները ստուգելու համար: Երբ վերադարձաւ այդ ճամբորդութենէն որ տեւած էր 48 ժամ, հիւանդացաւ: Այս յոդնութիւնը, միացած լեարդի հին հիւանդութեան մը հետ, մտահոգութիւն պատճառեց իր շրջապատին: Այդ պա-

Պատր. Տեղապահ թէ...

—o—

ՄՄԲ.— Շաբաթներէ ի վեր չէինք ստանար Լիբանանի թերթերը: Երէկ ցրուիչը ծրար մը յանձնեց, օրաթերթ եւ շաբաթաթերթ «Ազդակ» եւ «Ազդարար», բոլորն ալ Յունիսի թիւ...

Ազդարարէն (**23** Յունիս) կը բաղնիք հետեւեալ պատմութիւնը.—

Հաւասար աղբիւրէ կը տեղեկանանք, թէ Արսլանեան Աբգ. ի մենաւորական գործունէութիւնը՝ Պոլսոյ մէջ, ժողովրդային զայրոյթ ու ընդվզում յառաջ բերած է: Մանօթ ազգայիններ, համայնքը չիմօթորկելու ու դատարան չիյնալու համար, ամէն ճիգ փորձեցին: Եւ սակայն, Տեղապահ Արսլանեան ոչ միայն արհամարհեց իրաւախոհութեան ամէն փորձ, այլեւ դիմեց դատարան՝ պահանջելով որ իրեն յանձնուին Հոգելոյս Նարոյեան Պատրիարքի բոլոր ուանդ դումարները, մօտ 15.650 թրք. ոսկի:

Արսլանեան Սրբազան պաշտօնական բողոքը մը ղրկած է Մանօթ ազգայիններ Պ. Պ. Խաչիկ Պաթմանեանի, Տոքթ. Մանուէլեանի, Մտ. Կիւլպէնկեանի, Տոքթ. Փէշտիմալճեանի, Օ. Պաքեանի, Գէորգ Գայսէրլեանի եւ Տոքթ. Նահապետեանի, պահանջելով որ «քանի եւ չորս ժամուան ընթացքին իրեն յանձնուի 15.650 ոսկիի այդ դումարը»:

Անպատկառ այս քայլը պատճառ է դարձած, որ նախկին վարչութեան անդամները գործի լծուին անմիջապէս, միանգամ ընդ միշտ վերջ տալու համար Տեղապահի սանձարձակ գործունէութեան:

Այս առիթով, Պ. Խաչիկ Պաթմանեան յայտարարած է.

— « Զարմանքով ստացայ բողոքագիրը մը, որ 15.650 ոսկի կը պահանջէ ինձմէ եւ 8 Մանօթ ազգայիններէ: Զինք ըմբռներ թէ ինչ դումարի չուրջ կը դառնայ խնդիրը: Եթէ ո եւ է ուանդ դոյութիւն ունի, անմիջապէս քննութիւն պիտի կատարենք, զայն երեւան հանելու համար բուն տեղէն, եւ յատկացնելու համար իր նպատակին: Վարչութիւնը պարտականութիւն կը նկատէ պաշտպանել հանրային բոլոր հաստատութիւններու շահերը, ինչպէս Պատրիարքարանի իրաւունքները: Հարկ է միջոցներ ձեռք առնել անմիջապէս, ներկայ անիշխանութեան վերջ մը տալու համար, ու նաեւ՝ հակակշիռ հաստատելու, անխտիր բոլոր հաստատութիւններուն մէջ: Այս իմաստով, որոշած ենք ձեռնարկներ կատարել պատկան իշխանութեանց մօտ: Վատահ ենք, թէ Հանր. կառավարութիւնը այս անգամ եւս զօրավիգ պիտի հանդիսանայ ժողովրդային իրաւունքներու պաշտպանութեան: Իրրեւ հոգեւոր պետ, Արսլանեան Սրբազան իրաւունք չունի միջամտելու վարչական գործերու, երբ մանաւանդ գոյութիւն չունի հակակշռող ո՛եւ է մարմին: Մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ քննել Պատրիարքարանի բոլոր տոմարներն ու հաշիւները, ստուգելու համար թէ իրենց նպատակին յատկացուա՞ծ են կամ ոչ: Եթէ վտանգուած է ո եւ է հաստատութեան իրաւունքը, Վարչութեան պարտքն է պաշտպանել այդ իրաւունքը՝ ի հարկին դիմելով օրէնքի: Այդ պարտականութիւնն է որ պիտի կատարէ վարչութիւնը՝ դիմելով պատկան իշխանութիւններուն »:

ՀՆԿԵՐ ԶԱՔԱՐ ՏԱՐԱՔՃԵԱՆ

ՎԱՂԱՆՆ.— *Գոյժը երբ լսեցի, կը մերժէի հաւատալ.... Քանի մը օր եւս եւ արդէն իր մահուան տարելիցն է: Ի՞նչպէս լուել, երբ իր յիշատակը, իր հերոսական կեանքն ու մահր սիրտդ կը ճնշեն:*

Մի՛շահասակ, լայնշէն ուսերուն վրայ հայկական ինքնատիպ դիմագիծով խոշոր գլուխ մը ունէր: Կը քալէր աշխոյժ ու ինքնավստահ: Պարզ ու համոզիչ էին իր խօսքերը, անվհատ, կորովի բնաւորութեամբ, ստոյիկ ժպիտ մը միշտ իր դէմքին անպակաս:

Օրինակելի Հայ էր, հայկական արժէքներու բծախնդիր պաշտպան, պատուհաս էր հայ կամ այլազգի բոլոր անոնց համար որ իր ներկայութեան ուղղակի կամ անուղղակի կ'ուզէին արժէգրկել պատկառելի Հայերու յիշատակն ու գործը եւ կամ կը նուաստացնէին հայ անունը:

Ծնած էր հերոս Զէյթունի լեռնաշխարհը, Հասան պէյլի դիւղին մէջ: Մեծ Եղեռնին կը կորսնցնէ ծնողքը եւ ազգականները: Եղած է ձիպէյլի որբանոցը: Լաւ գիտէր հայերէն, Ֆրանսերէն, անգլերէն, արաբերէն եւ ուրիշ քանի մը լեզուներ, հունգարերէն, լեհերէն եւայլն: Ուրիշ որբերու հետ Ֆրանսա կը գաղթէ ուսումը չարունակելու համար: Կր ստիպուի Մարսէյլ եւ Փարիզ գործբանններու մէջ աշխատիլ, յետոյ որոշ ժամանակ չրջուն վաճառորդ՝ թափառական կեանք մը նահանդ նահանդ, քաղաքէ քաղաք, Փարիզ, Շէրպուրկ, Վալանս, Թուլուզ եւ այլուր: Գործերը կը ձախողին, նիւթական վտիտ միջոցները կը սպառին, առանց նեցուկի 1935ին կը մտնէ Օտար Լեգէոնի մէջ: Երբեք կապերը չկտրեց հայկական կեանքէն, կը հետաքրքրուէր, խորհուրդներ կուտար եւ կը խանդավառուէր ի տես որ եւ է լուրջ աշխատանքի:

Պատերազմի բնթացքին լուր չունէի: Ազատագրումէն վերջ լսեցի որ կը յուսայ չուտով վերադառնալ: Հրճուեցայ, բայց գոյժը աւելի չուտ հասաւ, հրճուանքս փոխելով կսկիծի:

Ուրիշ հայ հերոս մը, իր զէնքի ընկերը, եղիա Յովակիմեան կը պատմէ ականատեսի.— Մասնակցեցաւ Թունելի կռիւներուն, Իտալիոյ պատերազմին, զօր. Պրօսէի բանակին մէջ Սէն Թրոփէզի ցամաքահանումին, Լիոնի ազատագրումին, Էմպէնի մէջ 3500 գերման գերիներ առին: Ճանդուգն, խիզախ զինուորական, ունէր պատերազմական երեք յիշատակութեամբ խաչ: Սէրժան շէֆ էր: Սպաննուեցաւ Պէլֆորէն 18 քիլոմէթր հեռու, Ֆրկգի մօտերը անտառի մը մէջ 1944 հոկտ. 12ին:

Որր էր, որտակից րնկեր եւ բարեկամ բոլոր պարկեչտ Հայերու:

Հանգիստ յոգնատանջ ամիւններուդ, Զաքար:

Թղթակից

Ա.ԶԳ. ԸՆԴՀ. Միութեան Պէլվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ Պէլվիլի եւ մերձակայ չրջաններու հայրենակիցները, Ա.ԶԳ. ՏԱՆ բաժնեթուղթերը դնելու համար դիմել Պ. Ն. Դաւիթեանին, Rue Piat 32, Paris XX եւ Պ. Ո. Դանիէլեանին 7 Rue Vauqueleur, Paris XI:

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՍԷՆ ԼՈՒ.— *Այրի Տիկին Մարիամ Ազապապեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յրք. Ազապապեան եւ զաւակները ու բոլոր ազգականները իրենց խորին չնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց կնոջ, մօրը, հարսին եւ ազգականին, Տիկին Պայծառ Ազապապեանի կսկծալի մահուան առթիւ:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Ակումբի ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Յ. Ազապապեանի՝ իր սիրեցեալ կնոջ մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Պ. Գ. Անդիկեան մէկ տարեկան ՅԱՌԱՋ կը նուիրէ իր բարեկամին, Պ. Կրպ. Պէրպէրեանի, Նիս:

CHEZ SASSOUNI

ՃԱՇԱՐԱՆ Հ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԲՈԼՈՐ ՆԵՐԲԱՃՇԱԿՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՃԸՐ

31 rue d'Alexandrie, Paris (2) Métro: Reaumur

Tél. GUT. 92-65

Հայկական կերակուրներ, ընտիր օղի եւ գաղնդեր: Հարանիքի, նշանուքի, կնունքի մասնաւոր սենեակներ:

ԿԱՐԴԱՑԻՔ Գ. Տէօվլէթի նոր երկը, ԶԷՅԹՈՒՆ, պատմութիւն 1895ի պատերազմնեբուն, տեղական բարքերով եւ հին զէյթերով ճոխացած: Ընտիր հատոր մը պատկերազարդ: Դիմել Տէր - Ճակոբեան տպարան:

ԾԱԽՈՒ Ի Citröen C 4 F, 4 նոր pneuներով: Սափրիչի գործիք՝ tondeuses ամերիկեան Bressant No. 1, 0, 000, փոքր մօտէլ ֆրանսական 0, 0000, 1) 10mm, մկրատներ գրեթէ նոր: Գրել Ա. Կապենց, 33 Rue Baudin, Ivry Seine:

ՀՈՒՆ արդէն կը խօսէին «Սթալինի խնայելու մասին», բայց ան չուզեց հանդչիլ, ոչ ալ նկատի առնել իր տառապանքը: Իր կատարած ահագին աշխատանքը միացած՝ հիւանդութեան, կանխահաս օրէն ծերացուցին զինքը: Իր անհանգստութիւնները չաճախադէպ են այժմ: Փոցտամի ժողովին առեն ունեցած ոտգնապը «դիւանագիտական հիւանդութիւն» մը չէր:

Ճօդուածագիրը իր երկրորդ գրութեան մէջ կ'ըսէ թէ յառաջիկայ ձմեռ պիտի դումարուի կուսակցութեան արտակարգ ընդհ. ժողովը, «Ճակատնակի համագումարը», որ փառաբանելէ վերջ Սթալինը, տեսակ մը աստուածացումով, պիտի ըրաղի հետեւեալ խնդիրներով.— 1. Վերաչինութեան ծրագիրը.— 2. Վերակենդանացում երկրի կեանքին համաձայն 1936ի սահմանադրութեան, հիմա որ անհետացած է փաչիական վտանգը: Ժողովը մասնաւորապէս պիտի որոշէ զործնականացնել Սթալինի խոսումը 1942ին.— «Անկուսակցականները որոնք այս պատերազմի ընթացքին մեւեռնոյն ճիգերը կը թափեն ինչ որ համայնավարները, պատերազմէն վերջ պէտք է վայելեն միեւնոյն իրաւունքները ինչ որ վերջինները»:

Ճօդուածագրին կարծիքով, Սթալինի քաչուելէն վերջ մասնչել Վորոշիլով պիտի դառնայ նախագահ Բազաքական Բիւրոյին, Մոլոթով վարչապետ, իսկ Սթալինի համար պիտի առեղծուի նոր տիտղոս մը, «Ցմահ պատուակալ ընդհ. քարտուղարութիւն կուսակցութեան»:

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ որոչեցին հրթապարակային ցոյց մը կատարել, բողոքելու համար բնաւրական օրէնքին դէմ:

ՖՐԱՆՍԱ 550 միլիոն տոլարի վարկ մը պիտի ստանայ Մ. Նահանգներէն, 30 տարուան պայմանաժամով:

ՊԼԻՃՐՈՒԹԻՆ կր հեռագրեն թէ Սուրիոյ կառավարութիւնը հետապնդումներ կը կատարէ խումբ մը միապետականներու դէմ որոնք մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն առենչ մը ի վեր, Մեծն Սուրիոյ գահուն վրայ նստեցնելու համար Անդրյորդանանի էմիրը կամ Իպնր Սէուտի տը ղաքերէն մէկը:

ԿԱՒԱՂԱՆԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱԻ Ուիլերմ ձոյս, Անգլիոյ Ֆէրմօնէն, ուրիչ անունով՝ «Լորտ Հավ - Հավ», որ Գերմանիոյ կը ծառայէր անթէլի վրայ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ կը ծաւալին Մ. Նահանգներուն մէջ: Քարիւղի եւ չարժանկարի ճարտարուեստներն ալ չյաւտուեցան: Բանուորները 30 առ հարիւր յաւելում կը պահանջեն: Այս նոր տագնապը խոր մտահոգութիւն կը պատճառէ ոչ միայն Ամերիկայի, այլեւ Եւրոպայի մէջ:

ՃՈՒՆԱՍՏԱՆԻ խնամակալը, Դամասկինոս արք. Փարիզ գալով, ընդունուեցաւ զօր. տը Կոլի կողմէ: Փարիզ եկած է նաեւ Զինաստանի վարչապետը, խորհրդակցելու համար Չնդկաչինի մասին որ ծանր տագնապի մը մատնուած է:

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ մէկ օր գործադուլ ընելէ վերջ վերաբացին խանութները, երէկ, գիներու յաւելումով,— Բ. կարգի համար ածիլուիլ եւ մազ կտրել՝ 18—12 ֆրանք այրերու համար, մազ կըտրել եւն. 20 — 250 ֆրանք կիներու համար:

56 Ա.ԶԳԵՐ պիտի մասնակցին Սէնտիքաներու Համաչխարհային Բ. Մորհրդաժողովին որ պիտի դումարուի Փարիզի մէջ, Սեպտ. 25ին: Ժողովը կը ներկայացնէ 60 միլիոն աչխատաւորներ աչխարհի բոլոր մասերէն, առանց գոյնի, ցեղի եւ կրօնի տարբերութեան եւ պիտի առեղծէ Սէնտիքաներու Համաչխարհային Դաչնակցութիւնը:

ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՎ ուսուիլք պիտի փոխադրուի դաւառէն Փարիզ: Օճառի բաժնեչափն ալ պիտի աւելնայ հոկտեմբերէն սկսեալ, առանին գործածութեան համար՝ 50 առ հարիւր: Տեսակն ալ պիտի լաւանայ:

ՀԱՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԿՍԿԾԱԼԻ ՄԱՀԸ

ՎԻԼՆ.— *Բնիկ կէմէրկցի Ադամ Պէրպէրեան, 33 տարեկան, Հայր հինգ ամսու մանչ զաւակի մր, չոգեկառքի գծին կը բանէր, իր գինուորական դրութենէն ազատուելէ ի վեր: 1940ի Փետրուար-Մարտ արիւնալի կռիւներուն այնքան անկեղծօրէն մասնակցած ըլլալով, պատերազմական «Խաչի» արժանացած էր: Դպրոցին համակրանքը կրվայելէր իր բնաւորութեամբ: Մանօթ էր խելօք Ադամ անունով: Ափսոս որ երկար չտեւեց իր կեանքը: Սեպտեմբեր 7ի առաւոտ ժամը 8ին երկու կառախումբերու մէջ կր մնայ եւ կը մեռնի, չհասած հայրենիք վերադառնալու երազին: Իր չախչախուած մարմինը Վիէն փոխադրուելով, Սեպտեմբեր 9ին Վիէնի զերեզմանատան մէջ սեւ հողին յանձնեցինք եւ թաց աչքերով վերադարձանք տուն: Ինչպէս միշտ ամէնուն համար, այս անգամ ալ թէ դպրութը եւ թէ իր հայրենակիցները նկատի ունենալով իր բնատնիքին նիւթական վիճակը, իրենց կարելին ի գործ դրին եւ չօչափելի գումար մը յանձնեցին: Հողի ծանրութիւն չզգաս, սիրելի Ադամ:— Հ. Թորոսեան*

ԿԱՐՏԱՆի Հ. Յ. Դ. Նիկոլ Դուման ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կարտանի եւ Պիվէտի բոլոր ընկերները այս կիրակի, 23 Սեպտեմբեր կէս օրէն վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին, ընկերվարականներու ծանօթ սրահը:

ՀԱՅ Ա.ԶԳ. ՏԱՆ ԲԱԺՆԵԹՈՒՂԹԵՐԻՆ ԳՆԵԼ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Է.— *Բաժնեթուղթեր կարելի է գտնել Հայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան բոլոր մասնաճիւղերու վարչութենց ինչպէս նաեւ Հ. Ա. Ը. Մ. ի կեդր. վարչութեան անդամներուն մօտ, եւ կեդրոնը, 9 Place de la Madeleine:*

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԻՆ կը խնդրուի փութացնել անվճար բաժնեգիրները: Թուղթի տագնապին պատճառով ստիպուած ենք Սեպտ. ի վերջ դադրեցնել բոլոր անվճար բաժանորդագրութիւնները, առաջին վեցամսեայի լրանալուն առթիւ:

⚔ Ջերմապէս կը խնդրուի դրամի առաքման առթիւ Mandatի կտրօնին վրայ անպատճառ գրել ղրկուած դումարին մանրամասնութիւնը:

Լոյս տեսաւ ՆԱՐԴԵԱՆ ՇԻՓԵՐ

ԿԱՆԱՉ ԲԱԺԱԿՈՎ

(Ուսուխմնասիրութիւններ)

ԳԻՆ **150** ՖՐԱՆՔ Գրեց՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Անհատական հաշիւներու գիրք չի ղրկուիր՝ խնդրանք չեղած: Գրավաճառներու 10 օրինակէն աւելի գիրք չի տրուիր (գերչ 20 առ հարիւր):

Ամէն խնդրանք եւ դրամ ուղղել ՅԱՌԱՋի:

(Ղրկել առանձին մանտայով՝ Յառաչի հաչիւներուն հետ չխառնելու համար):

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 22 Septembre 1945 Շաբաթ 22 Սեպտեմբեր

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4512-Նոր շրջան թիւ 141 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՂՈՒԱՆ ՖՐԱՆՍԱՆ

—o—

Մի՛ջազգային մամուլը մանաւանդ ուշադրութեամբ կը հետեւի Ֆրանսայի ներքին կացութեան: Մանաւանդ հիմա որ ընտրութիւններ պիտի կատարուին,— նահանգային խորհուրդներու համար՝ Սեպտ· 23ին եւ 30ին, Սահմանադիր ժողովի համար՝ Հոկտեմբեր 21ին:

Վաղուան ընտրութիւնները (նահանգային) չեն կրնար ամբողջական գաղափար մը տալ ապագայի մասին: Բայց, ընդհանուր կարծիքն այն է թէ անդամ մը եւս պիտի չեչուի դէպի ձախ հակումը, ինչպէս եղաւ քաղաքապետական ընտրութեանց առթիւ:

Բուն հետեւանքը պիտի պարզուի Հոկտ· 21ի ընտրութեանց առթիւ: Անոնց արդիւնքէն կախում ունի երկրին ապագայ կարգուսարքը, որու մասին բուռն պայքար մը կը վարեն բազմաթիւ հոսանքներ:

Այսպէս, չափաւոր տարրերը կ'ուզեն որ վերահաստատուի 1875ի սահմանադրութիւնը, որոշ բարեփոխումներով, (Խոհ եւն·): Այդ պարագային, Երեսփ· ժողովը եւ Մերակոյսը պիտի պահեն իրենց իրաւասութիւնները: Թերեւս բարեփոխուին Մերակոյսին ընտրութեան եղանակները, աւելի ներկայացուցչական դարձնելու համար: Բայց, երկու ժողով:

Իսկ ձախերը կը պահանջեն միայն մէկ ազգ· դերիչխան ժողով,— այն որ պիտի ընտրուի Հոկտեմբեր 21ին:

Այստեղ ալ չերտաւորումներ պակաս չեն: Ձախեր կան որ համամիտ են երկու ժողովի, բայց երկրորդը ոչ թէ նախկին Մերակոյսը, այլ բոլորովին տարբեր, նոր հաստատութիւն մը: (Այս տեսակէտն ունին շատ մը ընկերվարականներ):

Այս հոսանքները այլեւս կարելի չգտնելով 1875ի սահմանադրութեան վերահաստատումը, մեծ արժէք չեն տար վաղուան ընտրութեանց (նահանգային): Անոնք իրենց ամբողջ յոյսը դրած են հոկտեմբեր 21ի ընտրութեանց վրայ: Եւ ձեռնարկած են ընտրական պայքարի մը որ կրնայ աննախընթաց համարուիլ, իր նշանախօսքերով, ծաւալով եւ սուսկուելեամբ:

Ձախերէն պայքարին գլուխը կը գտնուին, անշուշտ, ընկերվարականներն ու Համայնավարները, ինչպէս եւ Դիմադրական Ձախաթին հոսանքները, թէեւ անոնք ալ ունին իրենց աջն ու ձախը:

Համայնավար կուսակցութեան վերջին համագումարին մէջ յայտարարուեցաւ թէ ունին մէկ միլիոն վճարովի անդամ: Ընկերվարականները աւելի բազմանդամ են: Անոնք այնքան վստահ են իրենց ուժին վրայ որ, գործակցութեան որոշ յանձնառութիւններ ստանձնելով հանդերձ, միշտ կը ջանան պահել իրենց անկախութիւնը:

Երկու հոսանքները միասին կը քալեն այնքան որքան անհրաժեշտ է, խափանելու համար աջ բուռն յաղթանակը: Անոնք հանրաքուէի հարցին մէջ անդամ տարբեր կը մտածեն: Մինչ համայնավարները կը պահանջեն «ոչ» պատասխանել հանրաքուէի երկրորդ հարցումին, ընկերվարականները «այո» պիտի պատասխանեն երկու հարցումներուն ալ:

Ձախաւոր հոսանքներէն արմատականները շատ բան կորսնցուցած են իրենց համբաւէն եւ նախկին համբաւէն:

Անոնք տարիներով տիրապետ վարեցին երկիրը, մինչեւ վերջին պատերազմը: Երկրին պարտութենէն ի վեր, այս առաջին ընտրութիւնը ճշմարիտ փորձութիւն մը, եթէ ոչ փորձանք մը պիտի ըլլայ իրենց համար:

Այսպէս կամ այնպէս, մինչեւ մէկ ամիս պիտի տեսնենք վաղուան Ֆրանսայի դիմագիծը:

Կարգ մը չրջանակներու կարծիքով, կացութիւնը բարենշան պիտի համարուի, եթէ ընկերվարականները ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը չահին: Նշանակալից է որ զօր· տը Կոլ եւ Լէօն Պլում սերտ յարաբերութեան մէջ են, ընտրական տագնապէն ի վեր: Կը հաւաստեն թէ անոնք մի եւնոյն տեսակէտներն ունին չարք մը ներքին թէ արտաքին խնդիրներու մասին: (Մոսկուայի պաշտօնաթերթն ու անթելը անցեալ չարթու գնդասեղի հարուածներ կ'ուղղէին Լէօն Պլումի):

Տարագիր բազմութիւններուն կը մնայ մաղթել որ պայքարը վերջնայ այնպէս ինչպէս կը պահանջէ Ֆրանսայի չահը:

Շ·

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԿՆ ԵԻ ԱՅՍՕՐ

ՊԱՅՔԱՐ ՎԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

—o—

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

(Ր· եւ վերջին մաս)

«Վաթան»ի խմբագրապետ Ա· Էմին Եալման կը գրէ 29 Օգոստոսի իր թերթին մէջ·

— « Ուլուսի խմբագրապետ եւ Հալքի պաշտօնեայ երեսփոխան Ֆալիհ Րըֆքը Ատայ, կ'ուզէ հաւատացնել՝ թէ ասպարէզը բաց է բոլոր անոնց առջեւ, որոնք կ'ուզեն նոր կուսակցութիւն կազմել, կամ իշնել քաղաքական ասպարէզ: Ո՛չ ոք, սակայն, կը հաւատայ այս խօսքերու անկեղծութեան:

Մինչեւ այսօր, այս երկրին մէջ քաղաքական գործունէութիւնը մենաշնորհը դարձած է իշխանութեան գլուխ գտնուող սահմանափակ մարդոց, ու հնարաւորութիւն չէ տրուած՝ որ զարգանան ժողովրդապետութեան կարելիութիւնները:

Փոխանակ խօսքի տարափի մը լծուելու, Հալքի պաշտպանները թող նախ ջնջել տան անցեալի գէշ հետքերն ու յիշատակները այդ կուսակցութեան: Տակաւին մոռցուած չէ Սերպեսթ (Ազատ) կուսակցութեան յիշատակը: Այդ ձեռնարկը, նոյն ինքն Հալք կուսակցութենէն բխած էր, բայց յետոյ միայն յայտնի եղաւ, թէ Հալէի նպատակն է երեւան հանել դժգոհները, անոնց հոգին վառելու, եւ զանոնք հաշուեյարդարի ենթարկելու համար:

Անոնք որ օգտուած են այդ փորձէն, դժուար թէ իյնան թակարդի մէջ:

Հալքը կա՛մ կը հրաժարի մենաշխրական իր ոգիէն, եւ կամ կը ստանձնէ բովանդակ պատասխանատուութիւնը պատմական ծանրակչիռ հետեւանքներու: Եթէ չարունակուի աչք ներկելու ներկայ քաղաքականութիւնը, ներքին եւ արտաքին անպատեհութիւններ կրնան ծագիլ»:

Ի՞ՆՉ ԿԸՍԷ «ՈՒԼՈՒՍ»

Պաշտօնաթերթը «Ուլուս»ի մէջ, «Հալքի պաշտօնեայ» երեսփոխան Ֆալիհ Րըֆքը Ատայ՝ կը պատասխանէ·

— « Կ'ըսեն ու կը գրեն, թէ ստորագրած ենք Սան Ֆրանչիսկոյի համաձայնագիրը, ու պարտաւոր ենք՝ այդ հիման վրայ, փոխել արդի վարչաձեւը, ու չկապտել ազատութեան ու ազատ ընտրութեան իրաւունքները: Այս ձայնը կը լսենք աջէն ու ձախէն, երբ Հանրապետական վարչաձեւը հայրենակիցներուն չնորհած է արդէն բոլոր ազատութիւնները ու բոլոր իրաւունքները: Թուրք օրէնքները կ'արտօնեն նաեւ կազմութիւնը նոր կուսակցութիւններու, պայմանաւ՝ սակայն, որ անոնք դործիք չդառնան յեղաշրջմական քարոզութիւններու, ու անիշխանութիւն չստեղծեն երկրին մէջ: Սոսկացած ենք անմիջապէս դէմ դնել Արեւելեան քաղաքականութեան, որ կը փորձէ բերդը գրաւել ներսէն, ու քայքայել Հալքը: Կը յարգենք ուրիշներու այ կարծիքը, բայց չենք կրնար թոյլ տալ՝ որ յաղթանակեն պատակոտումի փորձերը »:

ՓՐՕՖ· ՏՕՔԹ· ՆԻՍԷՆԻ ԱՊՏԱԿԸ

Գերման - հրեայ հռչակաւոր բժիշկ Փրոֆ· Տոքթ· Նիսէն, որ մինչեւ 1944 կը պաշտօնավարէր Պոլսոյ Թուրք համալսարանին մէջ, ու ներկայիս կը գտնուի Մ· Նահանգները, նամակ մը կը հրատարակէ «Վաթան»ի 26 եւ 27 Յուլիսի թիւերուն մէջ, ուրկէ կ'արտագրենք հետեւեալ յատկանշական տողերը·

— « Գերմանիա քայքայուեցաւ՝ որովհետեւ ցեղապաշտութեան խնդիրը առանցքը դարձաւ իր քաղաքականութեան: Արդի դարուս, անանկանալու դատապարտուած են բոլոր այս կարգի ձգտումները: Թուրքիոյ մէջ պաշտօնավարութեանս տարիներուն, դժբախտաբար նոյն ընթացքը նշմարեցի Թուրք կառավարութեան մօտ, որ Համալսարաններն իսկ զերծ չէ կրցած պահել թթու ազգայնամոլութեան ազդեցութենէն: Այս ընթացքով, կարելի չէ առաջդիմել: Պէտք է անխտրական դառնալ մասնաւորաբար քրիստոնեայ փոքրամասնութեան հանդէպ, որուն մէջ տաղանդներ.— գէշ լուրեր չեն պակսիր: Պէտք է ոչ-թուրք արժէքները պաշտօնի հրաւիրել, ու առիթ տալ՝ որ աշխատին անոնք եւ ստեղծագործեն:

Թուրք համալսարանի դասախօսները չունին դիտակցութիւնը իրենց գործին ու պատասխանատուութեան: Պաշտօնեայ են, բառին իսկական առումով: Ճանչցայ փրոֆէսէօր մը, որ բառ առ բառ կը թարգմանէր գերմանական ու ֆրանսական գործեր, ու կը հրատարակէր՝ իբրեւ իր հեղինակութիւնը: Այս մտայնութիւնը քանդիչ է ու կործանարար»:

Մ·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Վաղուան ընտրութիւնները

—o—

Վաղը, կիրակի, տեղի կ'ունենան նահանգային խորհուրդներու ընտրութիւնները, որոնք պիտի վերջնան յաջորդ կիրակի: Պիտի ընտրուին 3000 ներկայացուցիչներ: Ֆրանսայի պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով կիներն ալ պիտի մասնակցին այս ընտրութեանց, ինչպէս մասնակցեցան քաղաքապետական ընտրութեանց:

Ֆրանսայի իւրաքանչիւր նահանգին համար այս ընդհ· խորհրդարանները տեսակ մը մանրանկար խորհրդարան կը կազմեն, քաղաքական, ելմտական եւ վարչական լայն իրաւասութիւններով: Անոնք են որ ընտրական չրջանակներ պիտի կազմեն հոկտ· 21ի ընդհանուր (երեսփ·) ընտրութեանց համար: Նահանգային խորհուրդները իրաւունք ունին նաեւ ծերակուտականներ ընտրելու, պայմանաւ որ հոկտ· 21ի ընտրութեանց մէջ ժողովուրդը վճռէ պահել Մերակոյսը եւ 1875ի սահմանադրութիւնը: Վաղուան ընտրութիւններն ալ պիտի կատարուին նախապատերազմեան ընտրական դրութեամբ: Անոնց արդիւնքէն կարելի պիտի ըլլայ դատել Ֆրանսայի քաղաքական հակումներուն մէջ յառաջ եկած փոփոխութիւնը:

Միջերկրականի խնդիրը եւ ուրիշ հոգեր

—o—

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Պ· Մոլոթով դիւանագիտական կարեւոր սակարկութիւն մը գլուխ հանած է արտաքին նախարարներու խորհուրդին մէջ: «Տէյլի Մէյլ»ի տեղեկութեանց համաձայն, Մոսկուա, որ մինչեւ հիմա ուժ կուտար Եուկոսլաւիոյ, Թրիէսթէն ստանալու համար, մէկդի դրած է այդ խնդիրը, փոխարէն ապահովութիւն ստանալով թէ արեւմտեան պետութիւնները պիտի ճանչնան Խ· Միութեան իրաւունքները իբրեւ գաղթավայր եւ ուրեմն իբրեւ մասնակից Իտալիոյ ափրիկեան գաղթավայրերու ապագային: Մոսկուա կը յուսայ նաեւ մեծագումար փոխառութիւն մը ստանալ Մ· Նահանգներէն:

Արտաքին նախարարներու խորհուրդը մասնագէտներու քննութեան յանձնած էր իտալական գաղթավայրերու ապագայ կազմակերպութեան հարցը: Երկու ծրագիրներ կան սեղանի վրայ,— 1. Անգլեւամերիկեանը, որ կը թելադրէ հաւաքական խնամակալութիւն հաստատել·— 2. Ռուսականը, որ կ'առաջարկէ անհատական խնամակալութիւն: Մասնագէտները այժմ կը ջանան միջին ճամբայ մը գտնել: Մինչ այս մինչ այն, Եուկոսլաւիոյ մէջ մեծ զայրոյթ պատճառած է Թրիէսթէն միջազգայնացնելու որոշումը: Կը կարծուի թէ մատչել Թիթօ ուժգնօրէն պիտի բողոքէ:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ

Լոնտոնի խորհրդաժողովը այժմ կը զբաղի Ֆինլանտայի եւ Ռումանիոյ դաշնագիրներով: Ժողովը առջի օր երկու նկատ գումարելով, որոշեց իբրեւ հիմ ընդունիլ Խ· Միութեան առաջարկները: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Անգլիոյ եւ Խ· Միութեան նախարարները զատ զատ ծրագիրներ ներկայացուցին, իսկ Մ· Նահանգներու ներկայացուցիչը՝ առանձին ծրագիր մը Ռումանիոյ մասին: Առ այժմ դաշնագիրներուն ընդհանուր ակզբունքներն են որ կը քննուին: Մ· Նահանգները պատերազմ յայտարարած չըլլալով Ֆինլանտայի դէմ, այս հարցով կը զբաղին միայն Խ· Միութիւնը եւ Անգլիա: Այս հարցին մէջ իրենք դիտող կը մնայ նաեւ Ֆրանսա, որ պատերազմ յայտարարած չէ ոչ Ֆինլանտայի, ոչ ալ պալքանեան պետութեանց դէմ: Ֆինլանտական խնդիրը մասնաւոր դժուարութիւն մը չի ներկայացներ, քանի որ Մոսկուա արդէն ստացած է հողային բոլոր զիջումները: Իսկ ռումանական դաշնագիրը ապահովարար դուռ պիտի բանայ տաք վիճաբանութեանց, կապուելով պուլկարական եւ հունգարական հարցերուն հետ, քանի որ Անգլիա եւ Մ· Նահանգները չեն ուզեր դաշնագիր կնքել պալքանեան ներկայ կառավարութեանց հետ:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Եուկոսլաւիոյ ընդդիմադիր հոսանքները բողոքագիր մը ուղղած են մատչել Թիթոյի դիկտատուրային դէմ, պահանջելով ազատ ընտրութիւն, դաշնակիցներու հսկողութեան տակ: Մոսկուա կ'ընդդիմանայ այս հսկողութեան, իսկ Մ· Նահանգները կը բողոքեն Խ· Միութեան գործունէութեան դէմ Պալքանեներու մէջ: Ամերիկա իրաւազէտ մը ղրկած է, քննութիւն կատարելու համար տեղին վրայ: Մոսկուա կը պնդէ որ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ ներկայացուցիչները արտօնուին իրենց տեսակէտները պարզելու:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃԲԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Պատերազմի ոճրագործներուն դէմ եղած ամբաստանութիւնները երեք գլխաւոր չարքերու պիտի բաժնուին։— Առաջինը կ'ընդգրկէ անոնք որ նախապարձակ պատերազմը ծրագրելու կամ առեղծելուն մասնակցեցան եւ կամ անոնք որ միջազգային օրէնքները զրժելով պատերազմի պայթիւնին պատճառ դարձան։

Ֆրանց Ֆօն Փափընի եւ Եօաքիմ Ֆօն Ռիպ — պընթրոփի նման քաղաքական դէմքերը, օրինակի համար, պիտի դատուին Գերմանիոյ միջազգային դաշնագիրները բռնաբարելուն մէջ իրենց կատարած դերին համեմատ ։— Միւնխէնի համաձայնութիւն, լեհական ոչ յարձակման ուխտ ։ Իրրեւ նախապարձակ պատերազմ առեղծող պիտի համբաստանուին նաեւ զօրավարները, ինչպէս մարաջախտ Վիլհէլմ Քայթէլ, սպայակոյտին պետը, մարաջախտ Ալպէրթ Քէսէլրինկ, Արեւմտեան ընդհ. հրամանատարը եւ ծովակալ Քարլ Տէօնից, որ Հիթլէրի մահէն վերջ Առաջնորդ եղաւ։

Կարգ մը քաղաքական դէմքեր եւ գինուորականներ պիտի դատուին նաեւ պատերազմի օրէնքներն ու սովորութիւնները բռնաբարած ըլլալու համբաստանութեամբ։ Քաղաքներու վայրենի եւ աննպատակ քանդումը այս տեսակ բռնաբարում կը համարուի։ Այս հանգամանքով օգտին հրամանատար Հէրման Կէօրինկ անկասկած պիտի դատապարտուի Քէնթբըրփրի (Անգլիա) ամբաստանութեան համար։ Կէօրինկ, որ գեղարուեստական առարկաներ կողոպտելու գործին մէջ թերեւս ուրիշ որ եւ է Նացիէ մը աւելի շատ օգտուեցաւ Հրեաներէն կողոպտելով, իր դէմը պիտի գտնէ հատորներով փաստաթուղթ, իրրեւ կողոպտիչ ընդհանուր եւ անհատական սեփականութեանց։ Այս պարագան կը կազմէ ամբաստանութեան երկրորդ գլխաւոր չարքը։

Երրորդ գլխաւոր չարքը պիտի կազմեն մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրները։ Այս չարքին կը պատկանին ցեղային, քաղաքական կամ կրօնական հալածանքները, Մլաւ աշխատաւորներու տարագրութիւնը եւ կեդրոնացման կայաններու մէջ գործուած խժդժութիւնները։ Այս տեսակի ոճրագործներն են գլխաւորաբար S .S. բարձրաստիճան սպաներն ու պաշտօնատարները որոնք գիտէին ու աչք դոցեցին։ Ասոնցմէ են Ալֆրէտ Ռոզէնպէրկ, Արեւելեան գրաւուած երկիրներու գերման նախարարը եւ յղացող նացի հակահրեայ տեսութիւն — ներուն, Հանս Ֆրանք՝ Լեհաստանի մարզպանը, Զայս Ինքվարթ՝ Հոլանտայի կառավարիչը եւ նախարար, Ֆրից Զաուքէլ, Թիւրինկիոյ մարզպետը։

Դատավարութեան ընթացքին բոլոր ամբաստանեալները ամէն օր դատարան պիտի բերուին։ Անոնք պիտի նստին երկու կողմերը չորս դատաւորներուն, որոնք պիտի ներկայացնեն Ռուսիան, Միացեալ Նահանգները, Անգլիան եւ Ֆրանսան։

Իւրաքանչիւր երկիր ընդհ. դատախազ մը պիտի ունենայ ։

«Այս նացիները, կ'ըսէ դնդապետ Էմըն, ա — մէն ինչ զրի առնելու յիմարութիւնը զործեր են։ Հոզեբանական ապշեցուցիչ երեւոյթ մըն է որ, այս մարդոց քաղաքական աննշան խօսակցութիւնն անգամ ձայնապնակի վրայ առնուած է։ Կայ նաեւ իրար լրտեսելու սովորութիւնը։ Պատերուն մէջ կը գտնուէին ձայնագիր զործիքներ, խօսակցութիւնները արձանագրելու համար, որոնք յետոյ զրի կ'առնուէին։ Այնպէս որ վաւերագրերու եւ թղթածարներու ահագին արցակ մը ունինք ու օրէ օր անոր վրայ նորեր կը բարդուին »։

Ամերիկացիներուն կողմէ բանտարկեալներուն հարցաքննութիւնն ու փաստաթուղթերու քննութիւնը պիտի չարունակուին Նիւրըմպէրկի մէջ, հաւանաբար մինչեւ դատավարութեան օրը։ Սակայն հարցաքննութիւններու թիւը պիտի նուազի, ոճրագործներու դէմ եղած ամբաստանագրերու հրատարակումէն վերջ, զոր կը յուսան կատարել Սեպտեմբերի վերջերը։

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ « ԱՊԱԳԱՑ »ԻՆ

Քանի տարի է Եւրոպա կ'ապրիք, եւ կը կարծենք թէ բաւական բան դիտէք մամուլի պարտականութեան մասին։

Անիրաւութիւն մը կատարուեր է՝ Հարաւ. Ֆրանսայի թեմին հանդէպ։ Հանրային կարծիքը յուղուած՝ լուսաբանութիւն կը պահանջէ, պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար։ Մամուլը պարտաւո՞ր է արձանագրել թէ ոչ։ Նոյն իմաստով բողոք ուրիշ տեղ ալ կարդացի՞ք թէ ոչ։

Գալով «միտք պղտորելու» սմսեղուկ ակնարկին, մի՛ վախնաք, մենք ոչ աչք ունինք ձեր այդ մասնագիտութեան, ոչ ալ ընդունակութիւն ։

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹՆ ԱԼ ԱՐԹՆՅԱՒ

ՌՕՄԱՆ.— Սիրելի «Ծառայ», վերջին Քղ - թակցութենէս ասդին, բաւական բարելաւում մը կը նշմարուի Ռօմանի զաղութին մէջ։ Այսօր հոս ալ կազմուեցաւ Ազգ. Մխիթեան մասնաճիւղ մը, աչակցութեամբ Վալանսի։ Ներկայ էր Պ. Մալումեան որ ւկած էր կազդուրիչ տեղեկութիւններ հաղորդելու Հայաստանի մասին։ Ժողովուրդը մեկնեցաւ ուրախ տրամադրութեամբ։ Դժբախտաբար չատեր բացակայ էին, մանաւանդ կիները եւ նոքատաս օրիորդները։ Գալով երիտասարդներուն, կը փայլին իրենց զնդակի խաղարկութեամբ։

Ռօման ունի հայկական խումբ մը որ անցեալ տարի միայն վերջին խաղին պարտուեցաւ, զոր կուտլով Տրօմ - Արտէշի ախոյեանութենէն, սակայն կը յուսան այս տարի զայն խլել ։ Ազգային եռանդէ մղուած, անոնք միաձայն մերժեցին ձուլուիլ Ֆրանսական ակումբի մը մէջ։ Կը սպասենք Վալանսի հոգեւոր հովիւին այցելութեան, որպէսզի աւելի արձարծուի ազգ. ոգին։ Կրթական գետնի վրայ աչխատանքները սկսան, ջերմ զորձակցութեամբ Տիկին Շահնարին։ Տիկինը իր օրուան աչխատանքէն վերջ ոչ մէկ ատեն մերժած է իր աչակցութիւնը։— Սուրէն

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԱՐԶԻԿԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Օգոստոս 29ին հոգին յանձնեցինք սիրելի Գասպար Բանիկեանը, 26 տարեկան նախկին կոփամարտի ախոյեան, որ իր յաջողութիւններով կ'ուրախացնէր բոլորս։ Մօտաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր կը տառապէր անբուժելի հիւանդութեամբ, զոր ստացած էր Գերմանիոյ մէջ, տարագրութեան հետեւանքով։ Կինը եւ մայրը ջանք չխնայեցին զինքը փրկելու, բայց անօգուտ։ Թաղումը կատարեցինք հոծ բազմութեամբ։ Բազմաթիւ թարմ ծաղկեպսակներ կը ծածկէին իր դագաղը։ Ունի երկու տարեկան զաւակ մը։ Հանգիստ իր ոսկորներուն։— Բ.

Միւս կողմէ, կը հաւատանի թէ Ե. Միութիւնը նաւակայան մը պիտի պահանջէ Լերոս կղզիին մէջ (Երկոտասան կղզիներ)։

Ի՞նչ կ'ըսէ Դամասկինոս արք.

Յունաստանի խնամակալը հպիւ Փարիզ հասած, 50 լրագրողներ պաշարեցին Օթէլ Ռիցը, ունկնդրութեան ընդունուելու համար։ Դամասկինոս արք. պատասխանելով զանազան հարցումներու, հասկցուց թէ իր կառավարութիւնը կը մաղթէ որ Երկոտասան կղզիները Յունաստանի վերադարձուին։ Յետոյ աւելցուց թէ «Կիպրոսի ճակատագիրը միջազգային խնդիր չէ»։ Ըսել կ'ուզէ թէ Անգլիոյ կամքէն կախում ունի։

Թղթակիցները հարցուցին թէ ճի՞շդ է որ 33 հազար քաղաքական յանցաւորներ կը զտնուին արգելարաններու մէջ։ Դամասկինոս արք. պատասխանեց թէ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած էին իրրեւ հետեւանք 1944 Դեկտեմբերի արիւնալի յեղափոխութեան, բայց 200 յատկուածական դատաւորներ պիտի փութացնեն կալանաւորներուն գործերու քննութիւնը։ Գալով Եղիպտոսի մէջ արգելափակուած 17.000 Յոյներուն, խնամակալը պատասխանեց թէ հարկ եղած էր միջոցներ ձեռք առնել անոնց դէմ, ըմբռնուութիւն ներ ծագած բլլալով պատերազմի ընթացքին։ Բայց անոնք ալ պիտի վերադառնան, երբ չոգենաւ ճարուի։

Շուտով ընդհ. ընտրութիւններ պիտի կատարուին Յունաստանի մէջ։

Ռուս եկեղեցիին վիպասումը

Ինչպէս գրած էինք, Մոսկուայի մետրոպոլիտ Փարիզ եկած էր, վերջ տալու համար Օրթոտոքս եկեղեցիին պառակտումներուն։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ մետրոպոլիտ Եւլոկէ, որ Փարիզ կը բնակի եւ պետն է արեւմտեան Եւրոպայի բազմաթիւ օրթոտոքս հասարակութեանց, հաւանած է ճանչնալ Մոսկուայի Ալէքսի պատրիարքին հեղինակութիւնը ։

Այս հպատակութեան կարեւորութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ մետրոպոլիտ Եւլոկէ մինչեւ հիմա կը ճանչնար միայն Պոլսոյ տիեզերական պատրիարքին իշխանութիւնը։ Մինչեւ 1941ի գերմանական նախապարձակումը կ'ըսէր թէ եկեղեցին ազատ չէ Ռուսիոյ մէջ եւ թէ իր գլխաւորած հերձուածը պիտի տեւէ։ Բայց այն օրէն ի վեր որ խորհրդային իշխանութիւնը հայրենասիրական ապացոյցներ տուաւ եւ վերահաստատեց կղերական եւ կրօնական կեանքը, բարձրացնելով անոնց վարկը, մետրոպոլիտը զարձի եկած է։

Կը մնայ գիտնալ թէ Եւրոպայի բոլոր օրթոտոքս հասարակութիւնները մետրոպոլիտին հետ պիտի բլլա՞ն, միանգամ ընդ միշտ վերջ տալով պառակտումին։ L'Ordre կը զրէ այս առթիւ.— «Կը թուի թէ բաւական թիւով ռուս տարագիրներ արամադիր չեն դիմագրութիւնը զադրեցնելու, եւ յանգանքը միայն իրենցը չէ։ Խորհրդային յարաթանակներու խանդավառութեան մէջ, զրեթէ բոլորն ալ որոշած էին հաչտուիլ նոր Ռուսիոյ հետ եւ Փարիզի խորհրդային դեսպանատունը ջերմապէս կը իրախուսէր զանոնք։ Բայց, յետագային Մոսկուա ընդհ. ներում յայտարարեց որմէ բացարձակապէս դուրս ձգուած էին «հակայեղափոխականները», միեւնոյն ատեհանին վրայ գրուելով հասարակ ոճրագործներու հետ։ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ կատարուած զանգուածային տարագրութիւնները, յետոյ այն պարագան թէ Փարիզի սպիտակ Ռուսերը որոնք արտօնութիւն խնդրած էին Ռուսաստան վերադառնալու, հետզհետէ պաղ ընդունելութիւն կը զտնեն դեսպանատան կողմէ, այս բոլորը կը ցուցնեն թէ բաւական թիւով օրթոտոքս հաւատացեալներ կրնան չհետեւիլ Փարիզի մետրոպոլիտին։ Ամէն պարագայի մէջ, Փարիզի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը կրնայ կարեւոր հետեւանքներ ունենալ։ Ոչ միայն ռուս եկեղեցին նոր ուժ մը կը ստանայ որ պիտի գգացուի պետութեան հետ եղած յարաբերութեանց մէջ, այլեւ ռուսական կեանքին դէմ պիտի ժողովրդապետութիւն զարգացումը, « բոլշեւիկներու » եւ « դեմոկրատներու » միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը վերանորոգիչ ազդեցութիւն մը պիտի գործէ»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՑ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ Ֆրանսական դըպրոցները պիտի փակուի՞ն։— Այս հարցը կը յուզուի տեղական մամուլին մէջ։ Վերջերս երեսփոխան մը պահանջեց փակել Սուրիոյ բոլոր օտար, ուրիշ խօսքով Ֆրանսական դպրոցները։ Առջի օր Սուրիոյ վարչապետն ալ փակման կուսակից հանդիսացաւ։ Թերթերը անտեղի կը զտնեն այս տեսակ անօրինութիւն մը։

ՊԻԼՃԵՆԻ ԱՐԳԵԼԱՐԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ չարժանկարը ներկայացուեցաւ դատավարութեան չորրորդ օրը։ Պատկերները կը ներկայացնէին ահռելի խառնակեցութիւն,— իրարու վրայ դիզուած դիակներ, հիւանդներ, մահամերձներ եւ զբաղխարներ որ դեռ կրնային ոտքի վրայ մնալ։ Ուրիշներ որ ջուր կը քաչէին ադտոտ փոսէ մը եւն.։ Գլխաւոր ամբաստանեալը, Քրամըր, անտարբեր կ'երեւար։ Ամբաստանեալներէն երկու լեհ կիներ փորձեցին անձնասպան ըլլալ։ Նոր վկաներ իրենց կարգին աւելի ահաւոր պատկեր մը պարզեցին։ Դատավարութենէն վերջը ունկնդիր Գերմանացիները չարուեցան երկու կարգի վրայ, դիտելու համար ամբաստանեալները, երբ բռնի կը փոխադրուէին։

ՀԻՒԼԼ-ՌՈՒՄԲԸ հնարողները իրենք ալ մատնոդութեան մասնուած են։ Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ 62.500 միլիոն անգլ. ոսկիի վիթխարի դումար մը պիտի տրամադրուի, Մ. Նահանգներէն պաշտպանելու համար հիւլէ - ռումբի ապագայ յարձակումներուն դէմ։ Այս մտահոգութեամբ ծրագիր մը կազմուած է պատերազմական նախարարութեան կողմէ, իսկ նախագահ Թրումըն խորհրդակցութիւններ կը կատարէ մասնագէտներու հետ։

ՀԱՓՈՆԻ կայսեր համար կ'ըսեն թէ պիտի հրամարի, Ամերիկացիներուն զոհացում տալու համար։ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը հրամայեց Ճափոնի զրաւման բանակին.— Ոչընչացնել ծանր ճարտարարուեստը եւ թոյլ տալ միայն ընթացիկ ապրանքներու արտադրութիւնը.— Ինսա հսկողութեան տակ առնել զրամատուները։ — Հրաժարեցնել բոլոր բարձր պաշտօնատարները եւ գործարանատէրները.— Քայլերել սկնոփքաներու կազմութիւնը եւն.։ Ճափոնի ներքին բանակը, որ կը բազկանար 2.530.000 զինուորներէ, արձակուած է երեք չորրորդով։ Ամերիկացիները որոչած են երկարատեւ զրաւման մը ենթարկել Ճափոնը։

ՏԻՍԻՆ.— Անոնք որ կ'ուզեն օգտուիլ Հ. Ը. Դ. Գրադարանէն, կրնան դիմել Պ. Պօղոս Տէր Պօղոսեանի։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Երեք օրէ ի վեր ելեկտրական հոսանքի խանգարում տեղի կ'ունենայ, ուշացնելով թերթին չարուածքն ու տպագրութիւնը։ Մասնաւորապէս երէկ երկու ժամ յապաղեցաւ տպագրութիւնը ։

ԵԴԵՍԻՈՑ հերոսամարտը կը տօնուի Հոկտ. 7ին, Salles des Ingénieurs Civilsի մէջ։ Նկատի ունենալ այս թուականը։

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ Fournitures pour tailleurs *վաճառատունը փոխադրուած է*
2 Rue des Filles de St. Thomas, métro Bourse, Paris 2։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՇՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԳԻՆ.— Տար. 750, Ճամ. 400, Յամս. 200 Ֆրանք:

Dimanche 23 Septembre 1945 Կիրակի 23 Սեպտեմբեր

ԹԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4513-Նոր շրջան թիւ 142 — Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

—o—

Պոլսոյ մէջ, ամէնէն սովորական դրուագն ալ գոց էր սորված այս բառը, որ բերնէ բերան կը շրջէր, դպրոցներու վերաբացման առթիւ (rentrée).

Ինչպէս Ֆրանսերէնը, հայերէնն ալ կրնայ նշանակել նաեւ վերաբացում խորհրդարանի, դատարաններու եւն.:

Հայերէն հոմանիշը չէ որ սահմանափակ իմաստ ունի, այլ մարդիկ այնպէս են հասկցեր: Եւ, 1921—22ի արտագաղթէն ի վեր, «վերամուտը» նոյն վարժութեամբ կը զորձածուի նաեւ արհեստական զաղութներուն մէջ, ուր դպրոցական կեանքը իսկապէս չարունակութիւնն է երկուան:

Միայն Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ հազարաւոր աշակերտներ ազգ· դպրոց կը յաճախեն կանոնաւորապէս: Ազգ· դպրոցներ ունինք նաեւ Եգիպտոսի մէջ, Կիպրոս, Երուսաղէմ, Իրաք, Իրան: Ունինք Յունաստանի մէջ ալ: Կ'ուզենք հաւատալ թէ Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ հայկական դպրոցներն ալ կը չարունակեն ծաղկիլ, հակառակ արմատական վերիվայրումներու, որոնք տակաւին լուսարձակութեան կը կարօտին:

Կարելի՞ է վերամուտի մասին խօսիլ, այս տեղ: Եւ Ամերիկայի մէջ:

Մենք ալ ունինք մեր ծաղկոցները, փարիզի թէ զաւառի մէջ: Բայց, միամտութիւն պիտի ըլլար ըսել թէ ունինք դպրոցական - կրթական կեանք: Հայերէնի դաս՝ չաբաթը մէկ անգամ (երբեմն աւելի՝ կարգ մը վայրերու մէջ): Հետեւողները՝ ոչ իսկ հարիւրին տասը:

Այնպէս որ, երբ վերամուտ կ'ըսենք, նկատի ունինք ոչ թէ դպրոցներու վերաբացման աւանդական չրջանը, այլ ընդհանրապէս հանրային դործունէութեան վերսկսումը, ամառնային արձակուրդէն վերջ:

Երկար տեւող յուլիսին ճաման եւ ամառնային ճաբուներէն վերջ: Փարիզը պարպուած էր — ինչպէս բոլոր մեծ քաղաքները — եւ հիմա որ վերադարձը սկսած է, Հայկական Փարիզին վերամուտն ալ կը սկսի չուտով:

Անչուչա, առաջին առթիւ, երիտասարդական ճակատին վրայ:

Հանդէսներ, ժողովներ: Երեկոյթներ եւ ցերեկոյթներ: Ինչպէս ամէն տարի: Եւ չորչորդուն առաջադրութիւններ: Նաեւ ամչկոտ ազգ մը — հայերէնի դասընթացք, որ մունջ հարսի մը ապատութիւնը կը գործէ, ընդհանուր ազմուկին մէջ:

Կը կարծենք թէ մեր երիտասարդները բաւական հասունցած են ազատագրութենէն ի վեր, խոկալէս զործօն եւ արդիւնաւոր աշխատանքի մը նուիրուելու համար, այս ձմեռ:

Մեր խօսքը մանաւորապէս ուղղելով այն երիտասարդութեան որ կը ձգտի անկեղծօրէն ծառայել ժողովուրդին եւ հայրենիքին, պիտի թէ լաղէկինք խուսափիլ պռոստ եւ անամէջ արտայայտութիւններէ: Ճրճռան բանաձեւերը չեն որ պիտի փրկեն իրենց ապագան, այլ իրական գործը:

Եթէ բոլորն ալ համակուին այս մտահոդութեամբ, կարելի պիտի ըլլայ բաւական բան փրկել համայնակուլ յորձանքէն: Իսկ ասոր համար տարբական պայման է որ իրարու յիշեցնեն, իրրեւ ականջի օղ.— Ամէն բանէ առաջ՝ մայրենի լեզուն: Այլապէս կը դառնան ծիծաղելի:

Ո՛րքան պատկերազարդ պատմութիւններ երիտասարդական կոչուած ժողովներու, որոնց արդիւնքը եղած է փոչի եւ փրփուր: Բոլոր ճարտասանական մարզանքները — Ֆրանսերէն — յանդած են անամէջ փոխատացութեան:

Կարելի՞ էր ուրիչ ելք ապահել այս ամուլ ճիդերէն, որոնք ամէն բանէ առաջ կը մատնեն դիտակցութեան եւ աշխատանքի պակաս:

Որովհետեւ ժամանակին հայերէն չենք սորվեր, իրենց կամքէն անկախ, ծուլանալով կամ անճարկելով, չի նշանակեր թէ այդպէս ալ պէտք է չարունակուի:

Երիտասարդութիւնը իր վերամուտը պէտք է սկսի ոչ թէ չունդալից պարահանդէս մը սարքելով, այլ խմբովին արձանագրուելով իրենց իսկ հայերէնի դասընթացքին, որուն հետեւողներուն թիւը զանցառելի քանակութիւն մը կը կազմէ:

Այս ճամբուն վրայ թող առաջին դրօշը պարզէ մեր «Նոր Սերունդ»ը, որ այնքան դեղեցկօրէն հռչակեց իր առողջ դաւանանքը, բացման հանդէսին առթիւ:

Առաջին եւ վերջին վերամուտը չէ այս:

Շ.

Ա· ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿՏԱԿ

—o—

Իմ մանկիկներ, իմ ծաղիկներ·— Լսէք կտակը ձեր հօր,— Եւ սերնդից սերունդ անմեռ.— Աւանդեցէք նորից նոր:

Դուք ձեր մօրը ջերմ սիրեցէք,— Պահէք ինչպէս ծաղկեփունջ,— Նա ձեզ համար գիշեր գերեկ, — Կեանք է մաշել անտրտունջ:

Անհոգութեան օրերն անցին, — Խինդ, խրախճանք, պար, հանդէս,— Ձահելութեան ծաղկոտ այգին,— Ո՛ղջը, ո՛ղջը տանել ձեզ:

Ձեր հոգսի տակ է ծերացել,— Չեզմով ապրել օրն ի բուն,— Համբերութեամբ տարել է ձեր, — Ամէն խաղն ու չարութիւն:

Դուք ձեր ծնող - մայր արեւի,— Փառքը տարբէք ծէգից - ծէգ,— Բայց ձեր մօրից էլ աւելի, — Հայրենիքը սիրեցէք:

Նա է աղբիւրն անմահական,— Մայրը բոլոր մայրերի,— Նա է տալիս մօրն ու մանկան,— Եւ կեանք, եւ սիրտ սիրալի:

Առանց ազատ հայրենիքի՝— կեանքն է խաւար մի զնդան,— Անհայրենիք ցեղեր անթիւ,— Անհետ կը գան ու կ'երթան:

Շատ սիրեցէք, իմ մանկիկներ,— Դուք ձեր մօրը պաշտելի,— Բայց սիրեցէք երկիրը մեր՝ — Ամէն բանից աւելի:

ՍԱՐՄԷՆ

ԵՐԹԱ՞Լ.. ՉԵՐԹԱ՞Լ...

—o—

Օրուան կարգախօսն է·— «Դէպի Հայաստան»: Հարուստ կամ աղքատ, սեւ չուկացի կամ պարզ բանուոր, Հայկն ու Իւլի պատմութիւնը դիտցողն ու չդիտցողը, մեկ փափաք մը ունի կը: Դէպի Հայրենի աշխարհ, դէպի «Մըր տարբր, մըր ձորբ, մըր զուլալ ջրեր»:

— Ի՞նչ է, եղբայր, այս կեանքը... Այս ալ կեա՞նք է: Հայերէն բարձր խօսելու կը վախնաս, ցած ձայնով խօսելէ կը վախնաս, ունեցած հայկական քիթդ կը վախնաս...: Երթա՞նք, եր - թա՞նք այս երկրէն: Եղբայր, ի՞նչ է, վերջ ի վերջոյ, այսուղի ամէնէն բարեկեցիկ ընտանիքին կենցաղը թերեւս չհատասարի տասը տարի վերջ Հայաստան ապրող որ եւ է ընտանիքի մը կենցաղին: Ի՞նչ, ի՞նչն է որ կը կապէ մեզ այստեղ: Հոս կ'օտարանանք օրէ օր... մեր զաւակներուն մէջ մենք մեզ չենք ճանչնար: Մեզք չէ՞ն, ինչու անոնք մոռնան իրենց լեզուն, իրենց հայրենիքը: Ինչո՞ւ դառնան եւրոպացի... Զուլուի՞լ, վերնա՞լ անհետանալ, ի՞նչ ամօթ, ի՞նչ տկարութիւն: Եր - թանք հոն, հոն գոնէ կ'աշխատին մարդկութեան բարօրութեան համար, հոն գոնէ պաղատիարական մը զոյութիւն ունի, հոն մարդիկ իրական հատասարութեան աւելի մօտ են...: Ու յետոյ, ի՞նչ խնդիր ու եռանդ կայ հոն, ի՞նչ ուրախ եւ զուարթ մեր ժողովուրդը (հոս մեռած են բոլորը) ու ինչ խելացի են հայ երիտասարդները...:

Զաւակներուս համար հոն տպարէզ կայ,— Ես պիտի երթամ, որոշեցի...»:

Պէտք էր որ մեկը, անմիջապէս, այդ որոշումները դրի առնէր, տատրագրել տար, տաքը տաքին....

Որովհետեւ, այդպէս էր երբ հայ գերիները երդեցին Grand Palaisի մէջ: Այդպէս է հիմա, երբ արտասահմանի հայ պատգամաւորները կը վերադառնան Հայաստանէն խանդավառ եւ անոնց խանդավառութեանմէնքան իրականչեչտը կը վառէմեր մէջ հայրենիքի եւ ինքնապաշտպանութեան սէրը:

Բայց, ո՞րքան կը տեւէ այդ...: Կ'անցնի քանի մը ամիս, մեկ երկու տարի ու նորէն· «Է՛հ, եղբայր, հիմա ո՞վ տունր տեղը պիտի ձգէ ու երթայ Հայաստան... հոս աղուոր կեանքը երբ կայ...: Հազիւ դիրքի մը տիրացեր ենք, հազիւ մարդավարի կ'ապրինք... օ՛հ, մեր զաւակնե՞րը... հայկական դպրոց կը ղրկենք եւ, ո՛վ գիտէ ինչու չէ, 10—20 տարի վերջ նորէն կ'երթանք Հայաստան, հոս պիտի չկենանք եա մինչեւ վերջը...»:

Եւ տասը - քսան տարի վերջ 70 — 80նոց քանի մը ծերունիներ միայն կ'երթան Հայաստան թող - լով իրենց թոռները եւ տղաները, թաղուելու համար հայրենի հողին մէջ...:

Երբ հայ գերիները աստուածներու պէս կը պարէին ու կ'երդէին Grand Palaisի բեմին վրայ, ամէնէն ուծացած, ամէնէն զազու հայ երիտասարդը խանդավառուած կ'ուխտէր Հայաստան երթալ: Նմանապէս, անցեալ կիրակի, Մխիթարի թէի ժողովին մէջ, երբ չատեր արդէն մոռցած էին իրենց ուխտը, նորէն այդ խանդավառ եւ տաք էին իրենց ուխտը, նորէն այդ խանդավառ եւ տաք մթնոլորտը կը ստեղծէր հայրենիքի սէրը եւ վերադարձի կարօտը...

— «Երթա՞մ... չերթա՞մ... հոս դէշ չէ... բայց Հայաստան սանկ է... նանկ է եղեր... «պռաւո՛... կեցցէ՛...: Այս անդամ որոշեցի, պիտի երթամ...»:

Մինչեւ ե՞րբ կը տեւեն այս որոշումները: Երբ մէկ երկու տարիէն խանդավառութիւնր կը մարի, այն տեսն ո՞վ կը խորհի երկիր վերադառնալ...:

— «Եղբայր, աղէկ է այստեղ...»: Այլեւս կը մոռնան այն տարիները երբ այստեղ իրենց դէժոխք կ'երեւէր...: Բայց վարժութիւնր կայ... վարժուած ենք, եւ եթէ Աստուած աստանային առաջարկէ դրախտը, վատահ եմ ան պիտի մերժէ, որովհետեւ վարժուած է դժոխքին:

Հայը Հա՞յ պահել: Ուրեմն դէպի Հայաստան:

Մեծ սխալ մըն է ներդաղթը սկսիլ յունահայ կամ սուրիահայ զաղութէն: Որովհետեւ, եթէ հոն անօթութեան դէմ կը պայքարին, միշտ պատրաստ են եւ կր մնան դէպի հայրենիք վերադառնալու: Մինչդեռ հոս, եթէ անօթութեան վտանգը չկայ, տարուէ տարի հազարաւոր Հայեր կր մեռնին օտարամոլութիւն կոչուած հիւանդութենէն: Հիւանդութիւն մր որ կը լուծէ ազգ մը ուրիչ ազգի մը մէջ:

ՄՈՒՇԵՂ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈԼԻՍ, ՍԵԼԱՆԻԿ, ՏԱՆՑԻԿ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻ՞Ն

—o—

France - Soir Լոնտոնէն կ'իմանայ թէ խորհրդային պատուիրակութիւնը առաջարկ մը ներկայացուցած է Հինգերու Ժողովին, պահանջելով միջազգայնացնել Պոլիսը, Սելանիկը եւ Տանցիկը: Այս պարագան ալ կ'ապացուցանէ թէ Մ· Միութիւնը հաստատապէս վճռած է տեղաւորուիլ Միջերկրականի մէջ:

Ցառաջ·— Ուրիչ թերթի մէջ հանդիպած չըլլալով այս լուրին, առ այժմ վերապահութեամբ կ'արձանագրենք, թէեւ չատ ալ անհաւանական չէ:

Նշանակալից պարագայ մը, այս առթիւ: Մոռչալ Սըր Հ· Ուիլսըն, Մ· Նահանգներու անդլ· պինուորական պատուիրակութեան նախագահը, վաղ յայտնեց որ Մ· Նահանգները կրճատելով իրենց զօրքը Մայր· Արեւելքի մէջ, լայն ասպարէզ պիտի ձգեն Ռուսիոյ: Մոռչալը նոյն մտահոդութիւնը յայտնեց նաեւ Եւրոպայի մասին:— «Բայց ամէնէն աւելի Պալքաններու ապագային համար է որ մտահոդ եմ: Եթէ Մ· Նահանգները թոյլ տան որ տկարանայ իրենց ազդեցութիւնը Եւրոպայի մէջ, Ռուսաստանը պիտի զառնայ տէր տիրական: Չեմ հասկնար ինչու Ռուսիան ապահովութեան միջոցներ եւ ռազմագիտական խարիսխներ կը պահանջէ, եթէ հողային ընդարձակման դիտումներ չունի: Մ· Նահանգները կամաւորապէս տկարացնելով իրենց ուժը, չեն կրնար Մ· Միութեան յարձանքը վայելել: Սթալին պիտի չանայ տիրապետել ամէն ուր որ կրնայ»:

Թերթերը կը զրեն թէ անգլիացի մոռչալին այս յայտարարութիւնները բաւական յուզում պատճառեցին Հինգերու Ժողովին մէջ եւ տեղի կուտան զանազան մեկնութեանց: Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ յայտարարութիւնները խեղաթիւրուած են:

× «Տէյլի Մէյլ» երեկուան խմբագրականին մէջ քննելով Մոսկուայի դիտումները սիրիկեան Տրիպոլսոյ մասին, կ'ենթադրէ թէ Մ· Միութիւնը թերեւս սակարկութիւն մը կը փորձէ, զիջումներ ստանալու համար այլուր, օրինակ՝ Տարտանէլի մէջ: Եւ դիտել կուտայ·

— «Բրիտանական եւ կայսերական բանակները կուտեցան եւ թշնամին խորտակեցին

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Կազդոյքի էր ընկողմաներ հայրենադարձ ռազմագերիին, մենաւորիկ տանձենիին ժլատ չուքին, ծոցը դաշտին, ու վերացեալ՝ նոր յոյսերու, տեսիլներու բեղուն հուրով եւ հեշտալի անդորրութեան երկնասահան մեղեդիով, կը ծծէր աղն ովկիանոսին կենսապարգեւ ու բարերար, բոյրերուն մէջ արեւախանձ, խոտերուն մէջ երաչտասահար, ուր յուլաբար եւ տրամօրէն՝ ոսկեճամուկ պարարտ կովեր կ'որոճային չոր կիրճին հետ, յոյժ յոռետես մտածումներ:

Անժու երկրին երկինքն ամբողջ լոկ կապոյտ էր, անապական եւ չէր ցոյց տար ճերմակ ամպի ոչ մէկ ծուէն թափառական, ու տարօրէն հեռացեր էր, տեղափոխուեր եւ խորացեր, ու կը թափէր գերաբորբոք արեգակէն՝ արամազդեան բարկ բորբ բոցեր: Մէջոցին մէջ, ոչ մէկ հակ, ոչ իսկ մէկ իր կը շարժակէր· լուռ էր չորս դին եւ աւանն ալ՝ տիւանդորրի անուշ նիրհով հանդարտ պառկեր: Ու ոսկեզօծ դաշտին խորը, հայրենադարձ ռազմագերիին համակ երգ էր,— համր երգը վըստահութեան եւ նոր կեանքին:

Երենոսի սեւ մազերով մեկներ էր ան դէպի ճակատ ու գերութեան տանջանքներու տարտարոսէն եկեր ժօռատ. հինգ տարիներ, սիրտն էր եղեր խոր վիշտերով միշտ ալեկոծ եւ հոգին յեղյեղ թառանչներով՝ բիւր անէծքի անչէջ հնոց· էութեամբը վհատեր էր խելացնոր մարդկութենէն եւ նոզկացեր անոր երկնած զժոխքմբեր մութ քառսէն, բայց տակուն է մարդ էակը որ կ'ընկրկի եւ կը ամբի ու կը յուսայ եւ կը կառչի խոչալի, կ'ելլէ ոտքի:

Հայրենադարձ ռազմագերին, տանձենիին աղկաղկ չուքին, ծոցը դաշտին, ուր կը մնջէր խաղաղութեան տաղ ցնծագին, ահա դարձեալ կեանքին դարձեր ու գտեր էր իմաստն անոր, համոզուած որ՝ մարդկութիւնը պիտի կերտէ աշխարհ մը նոր: Աշխարհ մը նոր, ուր ամէն ոք պիտի տաքնայ, պիտի ուտէ, եղբայրական ջերմ գորովով պիտի սիրէ, պիտի զատէ, փոխան ռումբի՝ պիտի լսէ ովսաննաներ, երաժշտութիւն, ու չարիքին, նախանձին տեղ՝ պիտի սորվի լոկ բարութիւն:

Համաստարած ոճիրն ընդ միշտ պիտի բլլայ մեզմէ հեռու, պիտի չեռան օգնականեր՝ նման հրակայ կաթսաներու: Նոր աշխարհը պիտի ճանչնայ ոչ կոյր ու կաղ, որբ ու այրի, տորմոմեալ ոտք, ուսած սրունք եւ սաւուերներ ոսվահարի, ոչ խեղակ, խուզուած դանկեր, փքուն փորեր, պատռած երանք, գիստ կապուտակ եւ ոչ ալ մերկ ու մսաթափ, սարսռալից ողջ կմախքներ, ոջլակեր մորթ, թանչք ու խիթեր եւ ծերացած պարմանիներ:

Եւ մանաւանդ, պիտի չբլլայ յօնտումն ան-ոէր, կոյս աղջկան, որ անուսուց, նեցուկ իր տան, տաս տարեկան՝ իր մարմինը վարձու կուտայ, ծառերուն տակ, չերտ մը հացի, ու կորակոր, աչքերը գոց, պիրկ շրթներով, առանց յացի, թէ անտաբբեր թէ անհամբեր, եւ ասկէ ալ կուրծքին սեղմած՝ կը յանձնուի միսի ցաւին, դիմուրին տակ անասնացած: Հէզ էակին այս տժգոնքը, տառապանքը խաչելութեան՝ նախատինք են եւ անարդանք թէ Աստուծոյ թէ մարդկութեան:

Պիտի չբլլան էլից ճամբու գնդակահար մայրերուն քով ու վիրաւոր, հոնդալից քոյրիկներու պաղատանքով խռովայոյզ եւ անժպիտ, լուռ որ դեկներ չփոթահար, որ մենացեալ, անդոնումի նայուածքներով, լուրջ, անրարբառ, եւ դիտակից՝ ինչպէս մեծեր, անչափելի տառապանքին, անոք, թշուառ ու ահաւոր եւ անխմասա իրենց կեանքին՝ կը զառնան միշտ նոյն յանկերգին, միշտ նոյն հարցին.— «Ինչո՞ւ ապրինք այսուհետեւ, ինչո՞ւ ապրինք մենք առանձին»:

Նորակառոյց աշխարհին մէջ, բազմահազար աղջիկ ու կին պիտի չերթան աշխատելու թշնամիի յաղթանակին՝ տաժանագին, նուազ, կթոտ, ազատագործուի եւ անօթի, բայց հետս, ըմբոստ՝ անադորոյն պահակին դէմ վտա, անոգի: Հարստութեանց անպէտ վատնում, փճացումներ պիտի չբլլան եւ դլխիկոր, անօգնական որբ, որբուհի պիտի չբլլան: Փոխան արեան՝ որդան կարմիր առատ դինի պիտի հոսի· խաւարի տեղ՝ պիտի իշխէ պայծառութիւն չքեղ լոյսի:

Պիտի չբլլայ նուաստութեան, ստրկութեան պիղծ ոսկեդար, ամենուրեք մարդը մարդուն պիտի ըլլայ եղբայր արդար· մարդը գերմարդ պիտի չբլլայ՝ բիրտ ու վայրագ, միահեծան, պիտի ըլլայ մարդ իսկական, աստուածատիպ եւ իրական: Պիտի չբլլան փուղումներ, վաճառք մարդու, հայրենիքի· պիտի ըլլայ գնահատում անհատականութեան արժանիքի: Պիտի չբլլան քաղցահարներ՝ քաղաքացի, դերի, գինուոր, որ խուզարկեն աղբանոցներ եւ կամ կրծեն մարդու ոսկոր:

×

Կովերն իսկոյն յառաջացան, դաշտի մարդուն կարեկցեցան, երեք բերան բառաչեցին եւ հեռացան հեզ ու անձայն, հանդարտաքայլ, ճօճեմականութեամբ, բայց հարցական ու ապշահար· «տառապած ռազմագերին կը հաւատայ վստահարար վերջնական ազատագրութեան մը մեծ վերելքին հրաշափառ: Ով միամիտ մահկանացու, մարդկութիւնը միշտ խելագար, տեղալափառ, զազան ու վատ, ագահ, անդութ, արծաթասիրաշունչ՝ պիտի կռուի, յաւերժապէս, պիտի ըլլայ յաւէտ անհաչա»:

Արփագունի խոտերուն մէջ, տանձենիին ժլատ չուքին, հայրենադարձ ռազմագերին, ունկնդրեց լուռ, տրամադիր, ապա կրկին հաւատաւոր ու լաւատես, հպարտ, ժպտուն՝ ըսաւ անոնց· «Բարի կովեր ոսկեգիսակ եւ խմասուն, այլ յոռետես, թերահաւատ եւ յուսահատ փիլիսոփայ, դուք հեղնանքով կ'անցնիք կ'երթաք, կ'արգահատիք մարդուն վրայ, մարդը սակայն, լաւ իմացէք, աղնիւ, պարկեշտ, սուրբ կը ծնի, քիչ հոգիներ կ'ըլլան հրէշ եւ վատասիրտ կամ վայրենի»:

ԱՐՇԱԻԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵԻ ԱՅՍՕՐ

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Ա.

«Պայքար»ը, որուն լծուած է Թուրք Մամուլը, Ցունիսէն ի վեր, ո՛չ «քերում» է, եւ ո՛չ «առաջադրութիւն»:— Ո՛չ արդիւնք Խորհրդային Ծաւալումին, ոչ ալ ձգտում մը՝ Թուրք կարդերը պատչաճեցնելու Սան Ֆրանչիսկոյի Սահմանադրութեան: Ինչ որ կը փորձուի այսօր իբրեւ բանավէճ, կը թելադրուի մէկ կողմէ անհատական ու խմբակային չահերէ, ու միւս կողմէ՝ նոյնքան անձնական ու անխոստովանելի ցանկութիւններէ: Ոմանք, մտահոգ են իրենց ամբոնները ապահովութենէն, ուրիշներ յուսալից՝ որ ներկայ պայմանները թոյլատու պիտի բլլան «Ջուր հոսեցնելու»: Քաղաքական համոզումներ կամ հակումներ, կը հրահրեն գրչապայքարը, ու կը տեսնես՝ որ վէմը ստացեր է աղտոտ լաթերու ցուցադրութեան հանդիսաւոր առիթ մը: Լրագրող ու երեսփոխան, իրար կը մրոտեն թերթերու մէջ, Հալքի կուսակիցներ ու «ընդդիմադիրներ» կը հայհոյեն իրար՝ Ազգ· Ժողովի մէջ, դիմակներ կը պատրուին, ու զղուրտուքը կ'առնէ վրդովիչ համեմատութիւն:

Աչքէ անցուցէք թուրք թերթերը Ցունիսէն մինչեւ Սեպտեմբերի կէսը, ու պիտի տեսնէք՝ թէ ինչ չէշտ ու զոյն փոխելով, «դեմոկրատութեան» չուրջ հանդարտ ու տեսական խորհրդածութիւններ, կուգան կը յանգին արդի պաշտօնական մեհնամարտին: — Ճակատամարտի, աւելի ճիշդ:

Ճշդենք, անմիջապէս, թէ ներկայի իրարանցումը միայն թերթերու կողմէ առեղծուած «չարժում» չէ: Համաձայն կառավարական թելադրութեան, ու Մամուլի Միութեան հրահանգին՝ «դեմոկրատականացում»ի ծարաւը, տրամադրութիւններ պատրաստելու ու աչքի փոշի ցանելու միջոց պէտք է նկատել: Ուրեմն, մէկ կողմէ՝ օրօրել ժողովուրդը, ու միւս կողմէ՝ ճշդել, թէ Թուրքիոյ ներքին կեանքին մէջ նոր յեղաշրջում մը կը սկսի, երկիրը ու իր վարչաձեւը պատրաստելու համար Միացեալ Ազգերու քաղաքական համոզումներուն:

Անգարա, առաւելապէս մտահոգ Ազգ· Միութեան սարսումէն, այս նոր փորձով կ'ուզէ կանխատեսել ժամկետը՝ զէթ ներքին 1940—1945, փորձով տեսաւ՝ թէ երկիրը հեռու էր ներկայացնելէ «մէկ դանդուած — մէկ հոգի», այնպէս՝ ինչպէս կ'ուզէր հաւատալ ինք, ու կ'ուզէր որ հաւատան ուրիշներ: Պատերազմի վեց տարիներու ընթացքին, Անգարա չկրցաւ փարթել թարախուռ այն վէրքերը՝ որոնք երեւան եկան լուռ ու գործնական «ելոյթներով», Խսթանպուլի, Իզմիրի, Անգարայի ու Ատանայի մէջ, առաւելապէս համայնավար բջիջներու կողմէ, որոնք կ'ուզէին տապալել ներկայ կառավարութիւնը, ու ենթարկուիլ «Աբեւելքի Մեծ դրացիին»: 1941է ասդին, միայն Պոլսոյ մէջ, **700** համայնավար պարագլուխներ կը մնային ոստիկանական հսկողութեան տակ: Մասնաւորաբար Արեւելեան ու Հարաւ-արեւելեան նահանգներու մէջ, ձերբակալութիւններ տեղի կ'ունենան մինչեւ հիմա:— 8 Սեպտեմբերի «Սօն Փոսթա» կը հաղորդէ, օրինակ, թէ համայնավար երեք պաշտօնեաներ ձերբակալուած են Ատանայի մէջ, իրրեւ դաւաճաններ՝ որոնք կ'ուզէին տապալել ներկայ կառավարութիւնը: Տիարպաքըրի եւ Ուրֆայի ճամբով Սուրիա ապաստանած Թուրքեր (նաեւ գինուորներ), կը յայտնեն՝ թէ իրրեւ համայնավար հարիւրաւոր «հայրենակից-ներ» յանձնուած են Պատերազմ. Ատեաններու: Աւելի թարմ ու բարախուն օրինակ մը,— «Թան»ի խմբագրապետ Զեքերիա Սերթէլ, 21 Օգոստոսի խմբագրականով կը վկայէ՝ թէ «Թուրք օդէնքնեբու դիկտատորական մտայնութեան հետեւանքով՝ թերթեր կը փակուին, դիրքեր կը հաւաքուին, ու իրենց համոզումներուն պատճառով կը ձերբակալուին ու ոստիկանական հսկողութեան տակ կը պահուին կարգ մը հայրենակիցներ»:

բանորոշ մարդկութեան մը մեծ վերելքին հրաշափառ: Ով միամիտ մահկանացու, մարդկութիւնը միշտ խելագար, տեղալափառ, զազան ու վատ, ագահ, անդութ, արծաթասիրաշունչ՝ պիտի կռուի, յաւերժապէս, պիտի ըլլայ յաւէտ անհաչա»:

Արփագունի խոտերուն մէջ, տանձենիին ժլատ չուքին, հայրենադարձ ռազմագերին, ունկնդրեց լուռ, տրամադիր, ապա կրկին հաւատաւոր ու լաւատես, հպարտ, ժպտուն՝ ըսաւ անոնց· «Բարի կովեր ոսկեգիսակ եւ խմասուն, այլ յոռետես, թերահաւատ եւ յուսահատ փիլիսոփայ, դուք հեղնանքով կ'անցնիք կ'երթաք, կ'արգահատիք մարդուն վրայ, մարդը սակայն, լաւ իմացէք, աղնիւ, պարկեշտ, սուրբ կը ծնի, քիչ հոգիներ կ'ըլլան հրէշ եւ վատասիրտ կամ վայրենի»:

ԱՐՇԱԻԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՄԵՌԱԾ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ...

Ֆիւմէլ - Լիբօս (Ա֊էնի շրջան) գործարանային շրջանը ծանօթ է մեր հայրենակից աչխատաւորներէն չատերուն, որ Ֆրանսա իրենց առաջին մուտքը այդ շրջանի գործարաններն են հիւրընկալել:

Ներկայիս երկու հայ բնտանիքներ միայն կան Foyer - Fumelaisում: Մէկը այր եւ կին Բարունակեան (Պուրսայի շրջանէն), միւսը՝ բնիկ Խարբերդի շրջանէն, Ատանա մեծցած Վահան Թորիկեան, (կինր Զէյթունցի), հայր չորս զաւակներէ:

Մեր երկու հայրենակիցն էլ բանուոր Ֆիւմէլի գործարանում: Թորիկեանի անդրանիկ զաւակն է Ցովհաննը: Այդ շրջանում ո՞վ չի ճանաչել նրան, հայկական խոհուն աչքերով միակ հայ պատանին զաղմազգի օտարականների մէջ:

Ցովհաննը առաջինն է եղած դպրոցում, առաջինը մարզանքի եւ այլ խաղերում: Երբ բազմանդամ ընտանիքը ապրեցնելու հոգը՝ հազիւ նախակրթարան աւարտած՝ նրան տանում է գործարան՝ ուր նա թէ աչխատում է, թէ հետեւում գործարանի արհեստից դասընթացքին, միչտ յաջողութենէ յաջողութիւն ցատկելով:

Գործարանի գլխավարութեան դանձն է պատանի Թորիկեանը:

Այդ բաւական չէ իրեն, նա աւելի մեծ երազներ ունի: Ելեկտրօ - մեքենագէտ է ուզում լինել: Տանը, հարց պատասխանի գրաւոր դասեր է առնում, յաջող, իր հասուտքը մեծ է, միչեւ ճարտարագէտի աստիճանի պիտի հասնի:

Այո՛, բայց··· երկիրը, ուր ծնուել ու ապրել է ինքը երկունք է ապրում, կորցրել է իր ազատութիւնն ու գերիչխանութիւնը:

Ֆրանսան ուզում է ազատ ապրիլ· Ֆրանսան չի կարող ազատ չապրիլ:

Պարտուե՞լ է պեատութիւնը, ազատ է Ֆրանսացիի հոգին:

Մաքի·— Թիկունքէն զարնել թշնամին, հարթել ճանապարհր ազատարար բանակի, եւ որ գըլխաւորն է, իր արիւնով գնել իր ազատութիւնը:

Մաքիսի իրեն է քաչում բոլոր ազատատենչ հոգիները, ու պատանի Թորիկեանի երակներում, մօր կողմէն Զէյթունցիի արիւն է հոսում: Շատ է երիտասարդ, հազիւ 17 տարեկան: Ծնողները···

Գործարանում համարեա երիտասարդ չէ մընացել: Իր հայրենակից եւ դրացի Վահէ Բարու-նակեանը եւս մաքի է բարձրանում:

Մաքիի ըմբոստ, հայրենասէր երգերը մինչեւ հոն են հասնում, քուն ու դազար չունի:

Ու մի գիշեր ի գուր ծնողներն ապատում են Ցովհանի վերադարձին: Նա փախել է տունէն միանալու համար Ազատների ընտանիքին:

1944 Օգոստոս, զարնում է Մաքին թշնամու թիկունքին, կորում է Մաքին թշնամու նահանջի ճանապարհը, ու Թորիկեանը կռուղ է: Օգոստոս 15—17ի կռիւներում Թորիկեանն սպանուում է ոչ թէ Գերմաններէն, այլ միլիսներէն զնդակով: «Արդէն վիրաւոր, դեռ չարունակում էր կրակել», վկայում են իր զէնքի ընկերները: Marguette-d'Eysses-ը 82 սպանուած է տալիս, 24ը կամաւոր: Ազատութեան արշալոյսը ոսկեզօծում է նահատակների անթաղ դիակների դեռ թարմ արիւնը:

Թորիկեանի դիակը յանձնուում է ծնողներին: Իր թաղումը արտակարգ հանդամանք է առնում: Փակում են գործարանները, խանութները, ներկայ են դպրոցի աչակերտները: Ոչ միայն Fumelle Libos, այլ ամբողջ շրջանի ժողովուրդն է գալիս

Սան Ֆրանչիսկոյի Սահմանադրութեան ստորագրութենէն վերջ, Անգարայի մտահոգութիւնները՝ զէպի «դարմանն» իրենց ընթացքին մէջ, սեւեռեցան ժողովրդավար յեղաշրջումի մը կարելիութեան վրայ: Ատկէ հրապարակային բոլոր այն ելոյթները, որոնք տեղի ունեցան Թուրք Ազգ· Ժողովի 14 Օգոստոսի նիստին, ընդմէջ երեսփոխաններ Բանան Մէնտէրէս — Ֆուատ Քէփրիւլի, եւ Բէճէլ Փէքէր — Միսմթաղ Էօքմէնի:

Համաձայն Ատնան Մէնտէրէսի, «Թուրք հիմնական կազմակերպութեան օրէնքը տեսականօրէն դեմոկրատիկ հիմերու վրայ միայն հաստատած է արդի վարչաձեւը: Հալքը, տեսակ մը միահեծան իչխանութիւն է, որ կորնչուցած է յեղաշրջական իր բոլոր հակումները»: Աւելորդ է ճշդել, թէ այս յայտարարութիւնները աղմուկ ու աննախընթաց վիվլուկ առաջ բերին Ազգ· Ժողովի սրահին մէջ, ու Նախագահին միջամտութեամբ միայն՝ կարելի դարձաւ կանխել աւելի··· պատկերազարդ վիճաբանութիւն մը՝ ընդ մէջ կողմերուն:

Թուրք Կառավարութիւնը չարիք չգտաւ պայքարը Մամուլին փոխադրելու կարելիութեան մէջ, լոկ այն պատճառներով՝ որ ա) յաչս օտարին՝ այդ դրչապայքարը պիտի դառնար փաստ ու նչանակ, դէպի լայն ժողովրդավարութիւն Անգարայի լայնամտութեան· բ) ի հարկին կարելի պիտի ըլլար դադրեցնել պայքարը՝ համաձայն Մամուլի օրէնքներուն· գ) բանավէճր պիտի փաստէր ողջմտութիւնը Հալքին, որ կ'ամբաստանուի իբրեւ մենատէր:

ԱՐՄԷՆ ԱՄԱՏԵԱՆ

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱՋՔՈՎ.— 3

Գիշերուան կը ձգեմ աչխատանքներս ու ճաշերէն վերջ, քանի մը ժամով կը խառնուիմ ժողովուրդին: Որովհետեւ առանց համազգեստի օտարները հազուադէպ են, յաճախ կուգան ճամբայ հարցնելու կամ տեղեկութիւն ուզելու, եւ երբ կը տեսնեն թէ իրենցմէ չեմ, հազար պիքընիերով (նեղողութիւն) կը հեռանան: Ոչ մէկ թշնամական արտայայտութիւն:

Ակնբախ է երիտասարդներու, մինչեւ տարիք ունեցողներու սակաւութիւնը: Ընդհանրապէս կամ շա՛տ մանուկ են կամ չատ ծեր, իսկ տիրող տարրը անվիճելիօրէն իգական սեռն է: Այս վերջիններուն մէջ ալ ազատրներու, սեւ հագնողներու բազմութիւնը մօտաւոր գաղափար մը կուտայ Գերմանիոյ մարզկային կորուստներուն մասին:

Հիւանդկախ չեն, սակայն, այր թէ կին զուռնատ կը թուին, չըսելու համար տզեղ, հակառակ արձանանման մարմիններու: Վարժուած Ֆրանսայի արուեստական կեռասանման չբիւնքներուն, ակնահաճոյ չպարուած դէմքերուն, ինչո՞ւ չխոստովանիմ, որ անհամ, անհրապոյր կը թուին տեսած դէմքերս, ուր կը պակսի նաեւ ժպիտը: Ջափազանցած չեմ ըլլար, եթէ ըսեմ, որ խղճացող մարդու դրեթէ չհանդիպեցայ:

Ի հարկէ, Տեւտոնները չունին եւ չեն ունեցած յատին ժողովուրդներու համակ զուարթութիւն բուրող չէնշող բնաւորութիւնը, բայց, իրենց տխրութեան դլխաւոր պատճառ ուրիշ տեղ փընտռելու է: Պարտութեան ամօթին, անխուսափելի ծանր հետեւանքներէն աւելի, վերջնապէս կորուսած սիրելիներու, քանդուած բոյներու հոգեմաչ կրակն է որ կը խանձէ դիրենք: Տուն չկայ որ մարդկային կամ նիւթական կորուստ մը ունեցած չըլլայ:

Այս մտահոգութիւններուն մէջ, արդուզարդի մասին մտածելը աւելորդ պիտի ըլլար: Եւ կը տեսնես բազմաթիւ կիներ՝ այրերու պէս հագուած: Տարատ, աչխատանքի կապոյտ հագուստ, եւն.: Ամէն ինչ կորնոցուցած, հագած են՝ ինչ որ իրենց ձեռքը ինկած է: Երբեմն գոյդ = գոյդ բերդեղններ՝ մին = միւսին վրայ, վերարկուներ նըմանապէս: Շատոնց է կօշիկ սատցած ըլլալու չեն, որովհետեւ բոպիկ ոտքով տղաքը բանակ կը կազմեն:

Տեսնելու է երբեմնի սիգաճեմ Վևհրմախտին մնացորդներու վիճակը: Կը պատին թափթփած, ազատ հագուստներով, չարթուան մը մօրուքով: Ճաղխական չեն այլեւս, եւ կոտրած է կուրծքերը դուրս ցցող, խրոխտ քալուածք տուող ներքին զսպանակը:

Կը մտնեմ Հաուփթպանհոֆէն ներս (գլխաւոր կայարանը): Շոգեկառքը այրուած, քանդուած, ռումբ մը չէ դպած իր չէնքերուն, միայն, աւելորդ է ըսել, ապակեպատ առնիքը մագի կը նմանի այլեւս: Նմոյշի համար լման ապակի մը չէ մնացած: Մօտիկ արուարձաններու գիծերը կր բանին եւ չատոնց հանգստեան կոչուած՝ բայց պարագաներու բերումով նորէն աչխատանքի կանչուած քոսոտ վագոններու մէջ՝ ժողովուրդը թըխմուած է պահածոյ ձուկերու պէս: Իսկ կայարանի պատերուն տակ՝ գիշերելու պատրաստուող բնակիչները չարուած են արդէն: Ծրար, կողով, կրունակի պայուսակ (Գերմանացիին անբաժանելի բնկերը) չինած են սենեակներ, ուր՝ յոգարեկ փոքրիկները մչիկ մչիկ կր քնանան, իրենց տարիքին երանելի անհոգութեամբը:

հագարներով, իր յարդանքի տուրքը տալու պատանի նահատակին:

Անթիւ = անհամար են ծաղկեպսակները: Իր լուսանկարը հարիւրաւոր օրինակներով բաժնուած է փափաքողներին: Իր գերեզմանը փորուած է Լիբօսի հանգստարանի դլխաւոր մուտքի ճիշդ դիմացը՝ նոյնպէս նահատակ մի դլխապետի կողքին, համարեա կից:

Fumelleի գործարանը երկուսի վրայ, երկաթաձոյլ նոյնանման դամբան է կառուցել, ներկուած արծաթագոյն:

Ցովհան Թորիկեան, 17 տարեկան,

Մեռած Ֆրանսայի համար:

Կառուի վայրում մարմարեայ յուշարձան է շինուած, այդ օրուայ բոլոր նահատակների համար, եւ անուանացանկում պատուոյ տեղ է գրաւում մեր հայրենակիցը:

— Թուղուզի այդ օրերի թերթերը լեցուն են Թորիկեանի մասին գրուած յօդուածներով:

Այդ բոլորը չէ: Ֆիւմելի գործարանը անմահացրել է նահատակ հայորդու անունը, իր արհեստից դասընթացքի մեծ սրահը անուանելով՝ Թորիկեան, ուր կախուած է պատանիի մեծադիր լուսանկարը, միշտ թարմ ծաղիկներով զարդարուն: Սրահի անուանակոչման օրը յատուկ հաւաքոյթ է տեղի ունեցել եւ դասընթացքի բոլոր բանուոր = աչակերտները ստացել են երկաթէ չքնաղ չաններ, Թորիկեան մակագրութեամբ:

Ցարգա՞նք իր յիչատակին:

ԼԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՂՕՂԱՆՋՆԵՐ

Հայրենի ղօղանջներ իմ զուարթ,
Հոգեզմայլ մրմունջներ Աստծոյ հետ,
Աղօթքներ գորովի, ջերմեռանդ,
Ձեր կանչին ես հմայ առ յաւէտ:

Ձեր վսեմ ձայներով դիւթականչ
Ծովերի՞ց էք գալիս կապտաւուն,
Երկնամերձ լեռների՞ց մեր սեմանչ,
Թէ՞ յուռթի դաշտերից խնկաբոյր:

Մասիսն է ձեր ձայնի երանգը՝
Ալեզարդ նահապետն իմ երկրի,
Հրազդանը՝ նրան հեւ ու յանգը,
Արձագանգն այն դիւթիչ երգերի:

Ձեր կանչում Անին է հեծեծում
Դարաւոր վշտերով անմխիթար,
Արաքսն իր ժեռ ափերը ծեծում
Եւ ողբում կորսուած փառքը հին:

Հայոց Պարն է խորշում տեսնելով
Շուրջը խորք օտարներ չարախինդ,
Եւ Սիփան, եւ Գրգուռ հոգերով
Խռովուած ողբում են դառնապէտ:

Իսկ հեռուում երեւանն է ժպտուն,
Կախարդող գոյներում այն դիւթիչ,
Սեւանը՝ անխոով վէտվէտում
Իր փրփուր ջրերով երկնաջինջ:

Երկնիքի լազուրները պատռող
Ձեր գերող կանչերով զըրնգան,
Դուք կեանքի էք կոչում էար ու հող
Եւ իմ մէջ նոր հրեր բորբոքում:

Կամարող դարերը միշտ անմեռ
Կոթողներ են կանգնել ձեզ համար,
Երգել են անցեալի փառքը ձեր,
Աւօրեան ձեր լոյսէ եւ անմար:

Ձեր ձայնի ամէն յանգ ու թրթիռ,
Մի վսեմ աղօթք է, աւետիս,
Մի գարուն ցնծութեան ու փառքի,
Որ հասնում է բազում սրտերից:

Հայրենի ղօղանջներ իմ զուարթ,
Բիւրանուն մրմունջներ Աստծոյ հետ,
Աղօթքներ գորովի, ջերմեռանդ,
Ձեր կանչին ես հմայ առյաւէտ:

ԳՈՐԵԱՆ

Գերմանիա այցելողին առաջին տպաւորութիւնը այն կ'ըլլայ, թէ ամբողջ ժողովուրդ մը տեղափոխութեան մէջ է: Ռմբակոծութեանց, արչաւող բանակներու առջեւէն վտիչող բազմութիւնները կը վերադառնան, կամ, գլուխ դնելիք նոր տեղ մը դը փնտռեն, եւ որովհետեւ, փոխադրական միջոցները չափազանց անբաւարար են, մարդիկը իրենց ուժերուն ծայրագոյն տարողութեամբը կր բեռնաւորուին, մնացած քանի մը կտոր գոյքը ազատելու մտահոգութեամբ: Պզտիկներու ուժն իսկ կ'օգտագործուի:

Ճամբայ կ'ելլեն՝ առանց դիտնալու՝ թէ երբ կը հասնին: Երկաթուղի մը դիրենք կը ձգէ 50 կամ 100 քիլոմեթր անդին, երբեմն իրենց ուղղութիւնն ալ չէ, բայց կր մօտեցնէ, որով կ'օգտուին առիթէն: Օրը արդէն կ'անցնի: Սիրտուած են դիշերել քանդուած կայարանին, լաւագոյն պարագային՝ սպասման սրահին մէջ որ նեղ կուգայ անշուշտ:

Յաջորդ օրը՝ նոյն պատմութիւնը: Այսպէս դեռ դլխաւոր դիծերուն վրայ: Աստնցմէ դուրս, այլեւս Աստուծոյ կը յանձնես ինքզինքդ: Այս է պատճառը, որ ճամբաներու երկայնքն ի վեր կը հանդիպես խումբ = խումբ մարդոց, ընդհանրապէս կիներ եւ մանուկներ, 4—5 կտոր բեռան տակ հեւալով, քրանթաթախ: Բախտաւորները պզտիկ սայլ մը ունին, բրգաձեւ դիզուած: Երբ այլեւս չեն կրնար, կը հաւաքուին տեղ մը եւ հազար աղաչանք ու պաղատանք, որպէսզի բարեացակամ դինուոր մը կամ բեռնատար կառքի մը մեքենավարը, բարի ըլլան քանի մր հոգի վերցնելու իրենց հետ:

Կր քալեն՝ անձրեւին տակ· կը սպասեն՝ անձրեւին տակ, իսկ Գերմանիա այցելողները դիտեն, թէ անձրեւէն առատ բան չկայ այդ երկրին մէջ: Արդիլուած է թէեւ, սակայն սիրտս չի դիմանար, եւ բազմաթիւ անգամներ կր կեցնեմ տրամադրութեանս տակ դրուած կառքը՝ կրցածիս չափ բեռնաւորելու համար:

Մեր գաղթականութիւնն է, չարդը պակաս:

Ջեմ ուրախանար: Տառապած մարդը չի կրնար ուրախանալ ի տես ուրիշին դժբախտութեան: Սակայն կը խորհիմ, այս բազմութեան մէջ կան մարդիկ, որոնք ականատես եղան ժամանակին մեր սպրած ողբերգութեան: Հիմա որ, անձնական մորթին վրայ կր զգան մեր քաչածին մէկ փոքրիկ մասը, կ'ուզէի իմանալ իրենց հոգեկան ապրում = ները: Կը յիչե՞ն արդեօք այն օրերը, երբ փոքր՝ բայց չարքաչ ժողովուրդ մր կր մաչէր անապատի աւազներուն վրայ, իսկ իրենք, անտարբեր աչքերով կը սիրաբանէին դահիճներուն հետ ...

ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

« ԼԷՆԻՆ ՓԱՇԱ »

Երեւանի « Սովետական Գրականութիւն եւ Արուեստ » պարբերականին մէջ, Աբ· Մամիկոնեան ստորագրած է գրութիւն մը, «Հայ Ժողովրդի Լէնինեան երգերը»: կարճ դրախօսական մը, ընդամէնը երկու էջ:

Ցօդուածագիրը կը բացատրէ թէ Լէնինը «հայկական Փոկլորում պատկերանում է որպէս հայ ժողովուրդ ազգային հերոսը»:

— « Եւ այս ժողովրդական պատկերացումը պատմական է, ճշմարիտ ու երկարաչունչ մեկնաբանման կարիք չի զգում: Լէնինին այդպէս են պատկերացնում նաեւ մեր եղբայրական այն ժողովուրդները որոնք մինչեւ 1917 թիւը կրում էին ազգային ստրկութեան չղթան եւ Լէնինի միջոցաւ ստացան ոչ միայն սոցիալիստական ազատութիւն, այլեւ ազգային պետականութիւն »:

Այս առթիւ կ'իմանանք որ լոյս տեսած է նոր վիպերգութիւն մը, «Լէնին փաչա», իբրեւ ժողովրդային բանահիւսութիւն: Ինչպէս անունն ալ կը յայտնէ, վիպերգութիւնը Լէնինի զաղափարին եւ գործին փառաբանութիւնն է, արդիւնք «անդրադէտ գիւղացու ֆանտազիայի» (երեւակայութիւն): Բնականաբար իր արժէքն ալ համեստ պիտի ըլլայ: Բայց յօդուածագիրը բարձրաձայն կը յայտարարէ թէ «Լէնին փաչա» Հոկտեմբերեան մեծ ռեվոլիւցիայի (յեղափոխութիւն) եւ դրան յաջորդող քաղաքացիական կռիւներէ խիստ իւրայատուկ դեղարուեստական արտացոլումն է, կատարուած դիցաբանական պատկերման տարրի օգտագործումով»:

Գիրքը աչքի առջեւ չունենալով, բնականաբար ի վիճակի չենք որ եւ է կարծիք յայտնելու: Ուրեմն կը դիմենք նորէն յօդուածագրին վկայութեան, արտատպելով իր մէջ բերած քանի մը տողերն ալ·

— « Եւ այսօր, երբ կարդում ենք Լէնինի փաչան, կուում է թէ դղրար Ծադկի Սեփոն իր անմահ դիւցազներգութիւնը կերտելիս ընդդրկել է նաեւ մեր Հայրենական պատերազմը, նրա յաղթական աւարտումը»:

Լէնինը փառաբանած առեն, ժողովրդական բանահիւսութիւնը կը հոլովէ երկու զուգընթաց զաղափարներ,— Մէկը այն՝ որ Լէնին ազատեց հայ ժողովուրդը, միւսը՝ Լէնինը անմահ է,—

Աշխարհը մի ծով էր, մենք մէջը ծարաւ,
Լէնինի գործերով՝ տեսաք ինչ դառաւ:

կամ,— Լէնին եկաւ ինչըլս բազէ

Մեզ ազատեց շատ սթամէ (*սպանդէ?*)

Եւ կամ, տարբեր եղանակ մը.—

Բոլշեւիկ խիմնատիր, չբաւորին ազատիր, —
Հազար տարուայ վէրքերով մեր ցաւերը փարատիր: — Լէնին ջան, մեր տէր ջան, մեր խեր ջան:

Հետեւեալ երգն ալ՝ իբրեւ պատկերացում Լէնինի անմահութեան·—

Թէ աշխարհիս մահ ու մեռ կայ,— Քեզպէս մեռնողը անմահ ա,— Էդ հրմէնին գործդ վկայ,— Զարքնիր, Լէնին, էեզ մահ չկայ,— Զարքնի՛ր, ումուտ, արեւ Լէնին,— Քեզնից լուսով արեւ չկայ »:

Վիպերգութեան մէջ միչտ իրարմէ անբաժան են Լէնինն ու Սթալինը ·

Ստալին՝ Լէնինի լաւ աչակերտը·— Կանգնած է մեզ պաշտպան՝ ինչպէս լեռ բերդը,— Հէ՛յ ջան հա՝ բերդը, — Հէ՛յ ջան հա բերդը:

ՁԱՅՆ ՄԸ՝ ԳԵՐԵԶՄԱՆԷՆ

Ինչպէս գրած էինք, վերջերս Սուրիոյ մէջ մեռաւ երիտասարդ ընկեր մը, Ցակոբ Սիմոնի, որ տարիներէ ի վեր կր տառապէր անողոք հիւանդութենէ մը: Ողբացեալ ընկերը յաճախ բանաստեղծութիւններ ալ կը գրէր, արձակ թէ ոտանաւոր: Ահաւասիկ նմոյշ մը, գրուած 1936ին. —

ՔԵԶՄԷ ՀԵՌՈՒ

Դուն չկաս հիմա· ու քեզմէ հեռու իմ հոգին՝
սիրաթաղձ ու կարօտակէզ՝ չարչարանքով կ'ոգեվարի, թիթեռնիկի մը պէս, որ զամուած է դրնդասեղով մը պատին: Ու կր թեւարախչ ցաւագին անհնարին թռիչքներու եւ ծաղիկներու համբոյրին կարօտով ...

Ցաւի սուր բեւեռին վրայ՝ հոգիս կարօտն ունի վերջին համբոյրին:

Եւ ինչպէս թիթեռնիկը զամուած պիտի ուզէր մեռնիլ ծաղիկի մը ծոցին ու բոյրին մէջ, իմ աղուոր ծաղիկ, պիտի ուզէի դրկիդ մէջ, համբոյրիդ քաղցրութիւնը ծծելով մեռնիլ:

Քեզմէ հեռու՝ սիրտս թիթեռնիկի մը բաղձանքներով կ'ոգեվարի:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ.— Թէհրանի «Լոյս» հանդիսէն կ'իմանանք թէ Զարեւանդի ծանօթ դիրքը, «Միացեալ եւ Անկախ Թուրանիա», որ ռուսերէնի թարգմանուած էր Փարիզի մէջ, այժմ թարգմանաբար կը հրատարակուի պարսկերէն մեծ օրաթերթին՝ «Փարվարէչ»ի մէջ: Թարգմանիչն է երիտասարդ հայ դրող մը, Պ. Ալբեռ:

հանգները միշտ կը մերժեն ճանչնալ այդ երեք երկիրներուն կառավարութիւնները:

Առջի օր խնդիր մը եւս ծագեցաւ, երբ Պ. Մոլոթով դանգատեցաւ թէ Թրիէսթէի վերաբերեալ դիմոյցը հրատարակուած է առանց իր հաւանու-թեան: Ռումանիոյ սահմաններու մասին ալ վէճ մը ծագած է: Մինչ Պ. Միւթիւնը կը պնդէ որ ամբողջ Թրանսիլվանիան Ռումանիոյ ձգուի, Մ. Նահանգները դիտել կուտան թէ որոշ մասեր պէտք է մնան Հունգարիոյ, քանի որ բնակիչները մաճառ են:

Ամէն անգամ որ նոր վէճ մը կը ծագի, հինգ նախարարները կը նախընտրեն մէկդի դնել եւ ուրիշ հարցերով զբաղիլ: Եուկոսլաւիոյ պատուիրակութեան նախագահը յայտարարեց թէ պատրաստ են ինքնավարութիւն շնորհելու, եթէ Թրիէսթէն Եուկոսլաւիոյ սահմաններուն մէջ մնայ: Այդ պարագային Թրիէսթէ 25 երեսփոխան պիտի ունենայ Եուկոսլաւիոյ Ազգութեանց Խորհուրդին մէջ (խորհրդարան), ինչպէս նաեւ առանձին խորհրդարան մը:

Պելգիոի արգելարաւիին սարսափները

Լիւնէպուրկի դատավարութեան հինգերորդ օրը վկայութեան կանչուեցաւ Հրէուհի մը, բժ. Իտա Պիմքօ, նկարագրելու համար կազմարմակ սենեակներու սարսափները: Վկան փղձկեցաւ, երբ կը պատմէր թէ ծնողքը, եղբայրը, ամուսինը եւ վեց տարեկան տղան կազմարմակ խցիկը տարուեցան եւ յետոյ դիակիզարան, երբ Աուշվից հասան 5000 Հրեաներու հետ: «Մինչեւ 250 հոգի ողջ մնացին եւ արգելարան փոխադրուեցան: Կազմարմակ սենեակին համար զոհերը կը զատուէին առանց կանոնաւոր մեթոտի: Այդ առաջին օրէն վերջ, քանի մը ամիս անցաւ, մինչեւ յաջորդ կազմին կոտորածը որուն համար Նացիները ընտրած էին Հրեաներու ամէնէն նուիրական տօնը,— Քաւութեան օրը»:

Վկան աւելցուց թէ Հրեաները կը մերկացնէին հիւանդանոցին մէջ, եւ ամէնէն ակարները անմիջապէս կը զատուէին կազմարմակ սենեակին համար: Ցետոյ նկարագրեց կազմարմակ սենեակը, — կզմինարէ ընդարմակ սրահ մը չորք չորք խողովակներով ինչպէս բաղնիքներու ծորակները: Պատմեց նաեւ թէ կարգ մը տաղաւարներու մէջ կիները բժշկական փորձերու կ'ենթարկուէին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային զօրքը քաշուեցաւ եւ զրաքննութիւնը ջնջուեցաւ, համաձայն Մոսկուայէն եկած հրամանին: Իրանի վարչապետը պաշտօնապէս հաստատեց այս լուրը:

ՁԱՓՈՆԸ փճացած է անտեսապէս թէ քաղաքանապէս, յայտարարեց զօր. Մէք Արթըր: Ձափոն այլեւս բանակ պիտի չունենայ: Գալով նաւատորմին, մնացեալ մարտանաւերը մեծ մասով պիտի քանդուին եւ միայն քանի մը փոքր նաւեր պիտի ձգուին: Մ. Նահանգները դիտել կուտան պիտի պահանջեն Ձափոնէն, ապրանքով: — Թոքիոյի մէջ ձերբակալուեցաւ զօր. Տոհիրա, Մանչուրիոյ եւ Ձինաստանի արշաւանքին կազմակերպիչը, որ քանի մը օր առաջ զօր. Մէք Արթըրի այցելած էր, իբրեւ հրամանատար առաջին բանակին:

ՀՆԴԿԱՁԻՆԻ մէջ խռովութիւններ ծագած ըլլալով, անգլիացի հրամանատարը պաշարման վիճակ հրատարակեց: Բնիկները անկախութիւն կը պահանջեն:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐՈՒ յաւելման մասին բանակցութիւններ կը կատարուէին աշխատանքի եւ արտադրութեանց նախարարներուն մէջեւ: Գոյացած համաձայնութեամբ, մէջէն աշխատավարձին վրայ 10—12 առ հարիւր յաւելում պիտի ըլլայ երկու զաւակի, 20—24 առ հարիւր երեք զաւակի համար, հաշուելով Օգոստոս 1էն:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ զումարուած ժողովի մը առթիւ, Արաբական Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը յայտարարեց որ եթէ Հինգերու ժողովը որոշէ մէկ պետութեան խնամակալութեան յանձնել ափրիկեան Տրիպոլիսը, եգիպտոս պիտի առաջարկէ առանձնել այդ պարտականութիւնը, իբրեւ արաբական պետութիւն: Իսկ եթէ խնամակալութիւնը պիտի կատարուի քանի մը երկիրներու կողմէ, պէտք է յանձնել Արաբական Դաշնակցութեան:

ԱՁՍՕՐՈՒԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻԻ (նահանգային խորհուրդներ) զանազան համաձայնութիւններ կնքուած են կուսակցութեանց միջեւ: Օրինակ, համայնավարները եւ արմատականները միացեալ ցանկով պիտի երեւան կարգ մը շրջանակներու մէջ: Ընկերվարականներն ալ ուրիշ հոսանքներու հետ համաձայնած են: Պիտի ընտրուին 3028 պատգամաւորներ, ամբողջ Ֆրանսայի եւ Քորսիքայի մէջ, բացի Փարիզէն որուն քաղաքապետական խորհրդականները (ընտրուած Ապրիլ 29ին) իրաւամբ անդամ են նահանգային խորհուրդներու:

ՓՐԱԿԱՑԻ ՄԷՋ ԿԱԽՈՒԵՑԱԻ Քոնբատ Հէն-լայն, Զուաէթներու առաջնորդը, որուն սարքած անջատողական չարժումը յանգեցաւ Մրունիքի ժողովին եւ յետոյ պատերազմին:

ԶԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ որոշեցին բողոքի ժողով մը գումարել Սալ Փէյէլի մէջ, յառաջիկայ հինգշաբթի:

ԱՆԳԼԻԱ որոշեց 50 առ հարիւր կրճատել իր դնումները Մ. Նահանգներէն, մասնաւորապէս պահեցնելով թուղթի, բամպակի, քարիւղի եւ ծխախոտի ներածումը: Այս որոշումը յուզում պատճառեց Ամերիկայի առեւտրական շրջանակներուն մէջ որոնց լաւագոյն յաճախորդն է Անգլիա: Այս վերջինը կը նեղուի տոլարի պակասէն:

ԱՆԴՍՐՍՅԷՆ կը հեռագրէն թէ Իրաքի խնամակալ իշխանին եւ վարչապետին այցելութենէն վերջ, հետեւեալ զեկոյցը հրատարակուեցաւ.— «Հաստատուեցաւ թէ երկու երկիրներն ալ միեւնոյն չահերն ու զաղափարներն ունին քաղաքական թէ տնտեսական գետնի վրայ եւ թէ Թուրքիոյ եւ Իրաքի զործակցութիւնը կրնայ ծառայել երկու քոյր եւ դրացի երկիրներու, ինչպէս եւ Մօտաւոր Արեւելքի միւս երկիրներու չահերուն»: Նուրի փաչա, որ Անգարա մնացած էր խնամակալ իշխանին վերադարձէն վերջ, Սուրիա մեկնեցաւ:

ՁԵՐՄԱԿԱԼՈՒԵՑԱԻ Ֆօն Նէօյրաթ, Գերմանիոյ արտաքին զործերու երբեմնի նախարարը եւ փոխադրուեցաւ Ֆրանսական զրաւման չրջանը:

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ Թոքիոյի Թուրք դեսպանը, որ անհետացած է դեսպանատան բոլոր պաշտօնեաներուն հետ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ անգլ. զօրքը պիտի քաշուի, կը զրէ տեղական Թերթ մը, առանց հաւատալու իր տուած լուրին: «Գահիրէն պարպե՞լ, ազէկ. բայց աւելի յարմար պիտի ըլլար Դամասկոսէն սկսիլ»:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻի աղջիկը եւ Կոմս Ձիանոյի կինը, էտտա, որ Զուիցերիայէն զարս հանուելով իտալական կղզի մը աքսորուեցաւ, զարմանալի յայտարարութիւններ բրած է, տեսակցութեան մը առթիւ: «Կ'ըսեն թէ Փաչական քաղաքականութեան ոդին էի, թէ 40.000 սիրահար ունէի... Շիտակը խօսելով, ես կը հիանայի Գերմաններուն վրայ, որովհետեւ չէի գիտեր անոնց վայրագութիւնը: Տակաւին կը զնահատեմ իրենց կարգ մը յատկութիւնները. բայց գժբախտաբար անիծեալ ժողովուրդ մըն է եւ եթէ Դաշնակիցները զգուշական միջոցներ ձեռք չառնեն, նոր պատերազմ մը պիտի պայթի 50 տարիէն: Հայրս կ'ատէր Գերմանները, բայց պատերազմին մասնակցեցաւ, որովհետեւ անոնք կրնային Իտալիան զրաւել քանի մը ամիսէն»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ զրաւման բանակի զինուորներ,— Անգլիացի, ամերիկացի եւ Ֆրանսացի, արտօնութիւն ստացան ամուսնանալու Գերմանուհիներու հետ, 1946 Յունուարէն սկսեալ: Այս արտօնութիւնը եւ ուրիշ փոփոխութիւններ որոնք ի զոր պիտի ըլլան Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, աւելի կը ներդաշնակէն արեւմտեան Դաշնակիցներու քաղաքականութիւնը Ռուսերուն հետ: Այս վերջինները երբեք արգիլած չեն մաերմացումը իրենց զրաւման չրջանին մէջ: Մինչդեռ անգլեւամերիկեան չրջանին մէջ, զրաւումէն մինչեւ Յուլիս 13 զինուորները 65 տոլար տուգանքի կը դատապարտուէին, եթէ բարեկամանային Գերմանուհիներու հետ:

15 *ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ, 60 հոգի վիրաւորուեցան Ռամանի մօտ (Իզմիր), երբ միլլիոն կառք մը զարնուեցաւ Վալանէն եկած կառախումբի մը:*

ՖՐԱՆՍ-ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՑ Նախկին կամաւորներու եւ 1939-1945ի Ռազմիկներու եւ Դիմազրողներու Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ հայրենակիցները ներկայ ըլլալ Անծանօթ զինուորի զամբարանին բոցը արծարծելու արարողութեան, յառաջիկայ չաբաթ օր, 29 սեպտեմբեր, ժամը 17.45ին: Հաւաքատեղի Avenue George V, թիւ 55, մէթրօ՝ Georges V: Կը խընդրուի ներկանէրէն կէս առ կէս հետեւիլ կարգադիր յանձնախումբի հրահանգներուն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԿ (16 Օգոստ. — 31 Օգոստոս)

ՆԻՍ՝ Գալաֆեան 200, ՄԱՆՄԱՐԱՆԻ՝ Է-ափրինէլեան 200, Վիէն՝ Արթինէլեան 200, Պ. Պ. ԱՐԱՐԻՃ՝ Գոհարեան 750, Գրիգորեան 750, ՊՈՒԼՈՆԵԼ՝ Պէքպէքեան 400, ՊՐԻՒՔՍԷԼ՝ Մկրտիչեան 500, Հայկ 500, Պեռիկեան 900, ՍԱՐՍԷԼ՝ Գոքպէկեան 200, ՄԱՐՍԷՅ՝ Քիւրճեան 200, Պ. ՔՈԼՈՄԲ՝ Օհանեան 400, ԿԱՐՏԱՆ՝ Գրիգորեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Նիգամեան քոնյ. 200, ՊՕՄՈՆ՝ Գորձ. 1102.50, ՊՈՆՏԻ՝ Պալեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Պոռուբեան 750, Ֆարչեան 400, ՍԱԼԻՆ՝ Օհան-Նէսեան 234, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Գորձ. Պլ. ՕՏՏՕ 7664, Գարրիէլեան 400, Զարուկեան 750, ՇԱՎԻԼ՝ Տէր Գալուստեան 200, ՎԻՐՕՖԼԷՅ՝ Սարգիսեան՝ 400:

(Շար.)

Ներկի, բնակարաններու, զարդարանքի պատեր թղթելու, ապակիներ զետեղելու եւ նման բոլոր աշխատանքներու համար դիմել՝ **AVILA** եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ: 3 Rue Nicolas - Roret, Paris (13): Tél.: POR. 08-76 :

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ԹՐՔԱՀԱՑ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՓՈՆ ՏՕՊՆԱ, 16 Սեպտ.— Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Օպնա, Վալս քաղաքներու, ինչպէս նաեւ Իսէլի, Սէն-Փիէռի եւ Փոն տ'Օպնայի Հայերու ընդհանուր ժողովը: Ներկայ էին Վալանսի Հայ Ազգ. Ճակատի ներկայացուցիչները, Պ. Պ. Փանոս Զորզեան եւ Սուրէն Մակարեան, ժողովին նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Տիգրան Փիրումեան, քարտուղար Պ. Ազգին Մարտիրոսեան:

Ժողովը լսելէ վերջ Վալանսի ներկայացուցիչներու զեկոյցները Թրքահայ Դատի մասին, միաձայնութեամբ քուէարկեց հետեւեալ բանաձեւը.—

« Արտէշի չրջանի Հայերու ընդհ. ժողովը որոշեց լիազօրել «Թրքահայ Դատի Կեդր. վարչութիւնը, որ կորովի կերպով հետապնդէ մեր սրբազան դատը, բողոք ներկայացնելով եւ պահանջելով Լոնտոնի Հինգ Մեծերու ժողովէն որ Թրքահայաստանի հողերը կցուին Խորհրդային Հայաստանին. հնարաւորութիւն տալով արտասահման գտնուող տարագիր Հայերուն տեղաւորուելու իրենց հայրերու եւ նախնեաց արիւններով ոռոգուած հողերուն վրայ:

Վերոյիշեալ նպատակն իրականացնելու համար, Արտէշի Հայերը կը յայտարարեն թէ պատրաստ են նիւթական, բարոյական եւ ամէն տեսակ զոհողութեանց »:

Այս առթիւ կազմուեցաւ յանձնախումբ մը, որ պիտի զործէ Ազգ. Միութեան հետ համաձայնութիւն :— Տարագիր

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ՍՈՒԹԻՒ

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ).— Կիրակի, 16 Սեպտեմբեր, յիշատակելի օր մը ապրեցաւ Տէսինը: Անոնախընթաց չուքով եւ մեծ ցոյցերով ան տօնեց իր տարագիր զաւակներու վերադարձը: Առտուն կանուխ, քաղաքը հագած էր իր տօնական պատմուճանը, դալարուն ծաղիկներով, դրօշներով եւ զունագեղ վերտառութիւններով: Ամբողջ ժողովուրդը, մեծ թէ փոքր, անհամբեր՝ կը խայտար ու կը ցնծար :

Եկեղեցական արարողութիւններ տեղի ունեցան անհետացողներու յիշատակին: Այս անգամ ալ թափոր կազմուեցաւ, բայց իր ճոխութեամբ եւ մեծական առեւելութեամբ զլեց անցաւ իր նախորդը: Բոլոր Միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները կը մասնակցէին: Դարձեալ հրաւէր ըստացած էին եւ մասնակցեցան Թափօրին՝ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը եւ 1939-45ի Ֆրանս. բանակի Հայ Ռազմիկներու Միութիւնը: Առաջինը՝ Հայկ. եռագոյնով, երկրորդը՝ իր նշանատախտակով ու Ֆրանս. դրօշով: Երկու Ֆան-Ֆառի խումբեր Թափօրը առաջնորդեցին:

Զուաւներու զինուոր. Ֆանֆառը կ'առելցնէր Թափօրին փառը:

Կէսօրէ վերջ հանդէսը չարունակուեցաւ աւելի փառաւոր կերպով: 40ի մօտ կառքեր, զեղարուեստական ճաշակով զարդարուած, ծաղիկներու եւ երփնեղանգ Թուղթերու մէջ պարուրուած, ներդաշնակօրէն կը ներկայացնէին արդիւնաբերութեան գլխաւոր ճիւղերը :

Կառքեր ունէին նաեւ զանազան կազմակերպութիւններ: Հայ զազաթր մասնակից էր այդ փառքին: Շարաթներ չարունակ յանձնախումբ մը զործի լծուած էր կառքի պատրաստութեան համար: Կրնանք ճակատագրաց ըսել որ մեր կառքը չատ ներկայանալի էր եւ զազաթին պատիւը փրկեց, արժանանալով բոլորին եւ մասնաւորապէս Ֆրանսացիներու գնահատութեան:

Կառքը պճնուած էր Թարմ ծաղիկներով : Ճակատը կը կրէր «Հայ Գազաթը» վերտառութիւնը, ուր փոքրիկ Հայուհի մը հրեշտակ մը կը ներկայացնէր: Երկու քովերը զծուած էին հայրենի յիշատակներ, մին՝ Արարատ եւ Մասիս, Արարատի գագաթին՝ Նոյեան Տապանը, սոորոտը՝ հայկական գիւղ եւ մշակի աշխատանքի լծուած: Երկրորդ տեսարանը կը ներկայացնէր Հայկական չուրջպար մը, իսկ կառքին հետեւի մասը՝ Գերմանիոյ մէջ գերութեան կեանքէ տեսարան մը: Կառքին մէջ տեղ գրաւած էին տասնի մօտ հայ օրիորդներ, հայկական պապգուն տարազներ հագած: Գնահատելի է յանձնախումբին տարած աշխատանքը: Հանդէսը չարունակուեցաւ գիշերը չքեղ պարահանդէսով ուր հայ գերիներ եւս գործի լծուած էին: — Թղթակից

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆ Տիկին Վիքթօրիա Զաթալեան (Տնեալ Մելքոնեան) կը փնտռէ եղբայրը՝ Ֆիլիպ Մելքոն, որուն վերջին հասցէն եղած է 23 Rue Eugène Laroud, Courbevoie (Seine): Տեղեկացնել « Յառաջ »ի:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պ. Պօղոս Հէպոյեանի քով, թիւ 70 B. Puit Bivert, եւ Պ. Յովհ. Փիւիկեանի խանութը, 68 Rue Puget, Gardanne:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1924 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 25 Septembre 1945 երեքշաբթի 25 Սեպտեմբեր.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4514-Նոր շրջան թիւ 143 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ՖՐ.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Թերեւս չափազանցութիւն համարուի, երբ ըսենք թէ հիւլէ - ռումբին հնարիչները իրենք իսկ մտահոգութեան մատնուած են, հակառակ իւրաքանչիւր դաշտնապահութեան:

Ապացո՞յց: Գրած էինք արդէն.— Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարութիւնը մանուաւոր ծրագիր մը կազմած է, երկիրը պաշտպանելու համար հիւլէ - ռումբին դէմ: Ծրագիրը կը նախատեսէ զումար մը որ ղլխու պաոյտ պիտի պատճառէր,— 62.500 միլիոն անգլ. ոսկի:

Այս առթիւ բացատրութիւններ տալով, պատերազմական նախարարին օգնականը յայտարարած է.

— « Յառաջիկայ պատերազմը պէտք է շահուի սկզբնական յարձակումէն առաջ, այլապէս երբեք պիտի չկրնանք շահիլ: Միակ փոքր ազգ մը բաւի մը տարիէն կրնայ նուաճել խումբ մը մեծ բայց կէս - պատրաստ պետութիւններ»:

Կարգ մը մանրագիտական տեղեկութիւններէ վերջ, փոխ - նախարարը յանձնարարած է հետեւեալ ծրագիրը.—

1. Մ. Նահանգներուն պաշտպանութեան զօրանոցները ամփոփել միակ հակահիւլէական ուժի մը մէջ:

2. Ընդհանուր կոչ մը ուղղել, որպէսզի զիւնուորները եւ գիտնականները վարժուին նոր եւ հզօր զէնքեր գործածելու:

3. Ձարտարարուեստը պատրաստել պատերազմի, մէկ ժամուան ազդարարութեամբ, երբ յարձակումը մօտալուտ ըլլայ:

4. Յանձնարարել գիտնականներու եւ հարստաբգէտներու որ փութով հետազօտութիւններ կատարեն, աւելի մահացու զէնքեր եւ պաշտպանութեան միջոցներ գտնելու համար հիւլէական ռումբերուն դէմ:

Պատերը լրացնելու համար, ամփոփենք չարք մը «չահեկան» տեղեկութիւններ եւս, քաղուած անգլուսաբան մամուլէն.—

Ամերիկացի զօրավար մը, հրամանատար օդանաւային ուժերու՝ Խաղաղական ովկիանոսին մէջ, յայտարարած է թէ վիթխարի «Թռչուն - բերդերու» արշաւը Թոքիոյին Շիքակօ — 5000 մղոն — կ'ապացուցանէ որ B29 օդանաւերը կրնան հիւլէ-ռումբով երթալ զարնել Եւրոպան եւ վերադառնալ ...

Անգլիացի երեսփոխան մը, որ երեւի քիմիագէտ է, յօդուածով մը կը բացատրէ թէ միայն հիւլէ - ռումբի չբջուն պահակախումբ մը կրնայ ապահովել աշխարհի խաղաղութիւնը:

« Պարտուած երկիրները հոլ հնազանդ կ'ըլլան այսօր, եւ կը համակերպին բոլոր հրամաններուն, բայց 10—20 տարի վե՞րջը: V1 եւ V2 եւ մնացեալը պատուի առասպելներ պիտի թուին այն ատեն... Բացորոշ է որ հիւլէ - ռումբը ոչ միայն յեղափոխեց զինարուեստը, այլեւ ցնդեցուց այն բոլոր կարծիքները որ ունէինք, դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, խաղաղութեան եւ ապահովութեան մասին, Միացեալ Ազգերու դաշինքով»:

Այլ առակ լուարուք.—

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը պատասխանո՞ր է Ս. Միութեան յայտնել հիւլէ - ռումբին գաղտնիքը:— Այս խնդիրը բացէ ի բաց կը քննուի Մ. Նահանգներու պաշտօնական շրջանակներուն մէջ: Թերթերը կը գրեն թէ դահլիճն ալ զրաղած է: Նախկին նախարար մը կ'առաջարկէ յայտնել գաղտնիքը, իբրեւ հանդիսաւոր ապացոյց վստահութեան, այսպէս ամրապնդելով խաղաղ գործակցութիւնը Մ. Նահանգներուն եւ Ս. Միութեան միջեւ: Մանաւանդ որ, իր կարծիքով, խորհրդային դիտուններր կրնան ուշ - կանուխ գտնել գաղտնիքը: Եւ այն ատեն...

Բայց, Մ. Նահանգներու բանակին եւ նաւատորմին մանագէտները դիտել կուտան թէ Ս. Միութիւնը երբեք չէ յայտնած իր գաղտնի զէնքերը: Կ'ըսուի թէ նախագահ Թրումըն սկզբունքով հակառակ է գաղտնիքը յայտնելու, բայց չուզելով մինակը ստանձնել ամբողջ պատասխանատուութիւնը, խորհրդարանին քննութեան պիտի յանձնէ խնդիրը:

... Ինչպէս կը տեսնէք, ահռելի, աննախընթաց Աչխարհամարտին վախճանն ալ չէ հանգըստացուցած միտքերը, եւ մարդկութիւնը կը տապկուի նոր եւ աւելի ահաւոր, արիւնազանդ մղձաւանջի մը կրակին տակ:

Թչուա՞ռ մարդկութիւն, իր խակ դիւային խելքովը կրակն ինկած:

Շ.

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵԻ ԱՑՍՕՐ

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԾԱԼԿԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

« Վաթան» եւ «Ուլուս» թերթերուն համաձայն, այսօր, Թուրքիոյ մէջ, ժողովրդապետութիւնը «խօսք» է միայն: Իրրեւ օրինակ, այստեղ կ'արտագրենք «Ուլուս»ի հետեւեալ տողերը (21 Օգոստոս).—

« Միակ կուսակցութիւն մը կը տիրապետէ այս երկրին մէջ, ու այդ միակ կուսակցութեան թեկնածուները կ'ընտրուին՝ իբրեւ երեսփոխան: Մամուլը կաշկանդուած է, ու Հիմն. կազմակերպութեան Օրէնքը կ'արգիլէ կուսակցութիւններու կազմութիւնը: Ընդհակառակը, ամէն ինչ ընելու ջանք կը թափուի ատոր դէմ: Ընդդիմադիր մը որ երկրին ճակատագիրը իրենց ձեռք կը պահեն այսօր, կը գրէ Ահմէտ Էմին Եալման 2 Օգոստոսի իր թերթին մէջ, ոտնակոխ դարձուցած են օրէնքները ոչին, ու հաստատած՝ միահեծան վարչաձեւ մը: Թուրքիոյ բնակչութեան 14 միլիոնը գիւղացիներ են, եւ սակայն՝ ցոյց տուէք մէկէ աւելի հոդագործ երեսփոխան մը՝ Ազգ. Ժողովի մէջ: Հալքը կը նշանակէ, ժողովուրդը «կ'ընտրէ»: Ասիկա դեմոկրատութիւն չէ, պարոննե՛ր, կատակերգութիւն է: Եթէ մենք չտանք ժողովուրդի ազատութիւնը, ուրիշներ կրնան առիթէլ որ տանք»:

« Թանին», 1 Սեպտեմբերի թիւով կը լրացնէ իր պաշտօնակիցին խօսքը, երբ կը գրէ.—«Թան»ըն ու «Վաթան»երը՝ Մոսկուայի անունով կը սպառնան մեզի: Թող լաւ գիտնան, սակայն, թէ հայտնաւորները պիտի չյաջողին իրենց բոլոր դաւերուն մէջ: Մենք միաստիճան ընտրութիւն ալ պիտի հաստատենք, Մամուլի Ազատութիւն ալ, նոր կուսակցութիւններ ալ: Բայց համայնավարներու խմացումով դեմոկրատութիւն մը՝ երբե՛ք»:

« Թան» — « Վաթան» ճակատը իր դէմ կը գտնէ « Ուլուս», « Ազգամ», « Թանին», « Վաքըթ », « Ձիւմհուրիէթ» եւ « Թասվիր» թերթերը: Ինչպէս դիտել կուտայինք, սակայն, բանավէճը չի մնար իր զաղափարական դետնին վրայ, ու կը զրգռէ անձնականութիւններ, կը բանայ հին ու ազատատ հաշիւներ,— ինչպէս միշտ—, ու կը թելադրուի մանաւանդ խմբակային կամ « օտար» հակումներ, որոնք անուն չունին առայժմ: Մոսկուան է, առայժմ, յարձակման նշանակ, ու առաւելապէս Զեքերիա ու Սապիհա Սերթէլ (Տէր եւ Տիկին, « Թան») կը մատնանշուին յանկանէ անուանէ, որպէս համայնավար:

Նէճմէտտին Սատազ, « Ազգամ»ի խմբագրապետը, — թուրք խմբագիրներու մէջ միակ հեռատես, ժուժկալ ու հասուն դէմքը —, « կանխահաս» կը նկատէ ներկայ « պահանջը» աւելի լայն դեմոկրատութեան, երբ, կը չեշտէ, « վտանգը չէ փոքրատած տակաւին երկրին չուրջ, ու անհրաժեշտ է, ամէն առենէ աւելի, միակամ ու մէկ բուռնցք մնալ»: (17 Օգոստոս):— « Մոսկուա կը յամառի իր պահանջին վրայ՝ լուծելու Հալքը, ու ջնջելու ֆաշականութիւնը, որ, իր կարծիքով, մուտքդրծած է Ազգ. Ժողովէն ներս, կը զրէ Հիւսէյին Ճահիտ Եալչընն՝ « Թանին»ի մէջ (31 Օգոստ.): Բայց կրնայ վատահ ըլլալ, թէ պիտի չյաջողի իր ցնորքներուն մէջ»:

Նէճմէտտին Սատազ, ամէնէն բարեխառն բնորոշումը կը փորձէ, երբ կը հաստատէ մեր ալ այն համոզումը, թէ սահմանային փոփոխութիւններէ աւելի, վարչաձեւի փոփոխութիւն մը՝ ահաւոր պատուհաս է թուրք վարիչներուն համար: — « Մեր նոր քայլերը, դէպի բացարձակ դեմոկրատութիւն՝ պիտի բերին թուրք ժողովուրդի հարատ պահանջներէն, եւ պիտի առնուին՝ թուրք ժողովուրդի կամքով: Արտաքին ճնշումի մասին խօսիլ, կը վիրաւորէ մեր արժանապատուութիւնը»: (« Ազգամ», 27 Օգոստոս):

Ֆաիկ Րըֆգը Աթայ, պաշտօնաթերթ « Ուլուս»ի մէջ չատ բան կը գրէ՝ քիչ բան ըսելու համար, (աւելի հայհոյութիւն եւ մուր, քան տեսակ ու համոզում), բայց կը սպառնայ, բացէ ի բաց, « հաշիւ պահանջել՝ աննկարագիր մարդոց ներկայ ելոյթներուն համար» (կ'ակնարկէ Թանի եւ « Վաթան»ի խմբագիրներուն), անմիջապէս որ խաղաղ աշխարհ, եւ դէպքերը առնեն իրենց բնականոն ընթացքը:

Կը տեսնուի, թէ միակ ու վերապոյն նկատումէ մը չի բխիր համ զարպանար ներկայ բանավէճը: Ճիշդ է, թէ հարկադրաբար պիտի փոխուի բան մը Թուրքիոյ ներքին կեանքին մէջ, բայց միամտութիւն է հաւատալ՝ թէ Հալքը պիտի ուղղի զիջիլ իր հեղինակութիւնը, « վատն դեմոկրատականացման»: Քիչ մը ջնարակ, ու պատատ մը փոփոխութիւն, եւ արդէն « յեղաշրջումը» կը դառնայ ամբողջական:

Առանց օտարի միջամտութեան, — ուղղա՛կի միջամտութեան —, Անգարա պիտի չուզէ գոյն փոխել: Դէպի « լայն դեմոկրատութիւն» քայլ մը՝ կ'ենթադրէ հաշուեյարդարի ենթարկել « քլիք»ի մոտալնութիւնը, որ հոդեբանութիւնն է Թուրք պետութեան անցեալի եւ ներկայի « հերոսներուն»: Իսկ ատիկա, սերունդներու խնդիր է, առ նուազն:

- ԱՐՄԷՆ ԱՄԱՏԵԱՆ

ԱՂԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ԽՆԴԻՐԸ ՊԻՏԻ ՔՆՆՈՒԻ ԱՑՍՕՐ?

Կիրակի օր կարգ մը թերթեր խոշոր խորագիրներով կը խօսէին « Մոլոթովի ռումբ»ի մասին, ակնարկելով Միջերկրականի մասին եղած պահանջներուն: Այս առթիւ կը դրէին թէ՝ Տարտանելի խնդիրը սեղանի վրայ պիտի գայ այսօր, եբեքշաբթի:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը պարզ չէ տակաւին: Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Հինգերու ժողովը անելի մը յանգած է: Ժողովը չաբաթ առտու պիտի գումարուէր քննելու համար Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ դաշնագիրներու խնդիրը, բայց վերջին պահուն յետաձգուեցաւ, տեղի տալով զանազան մեկնութեանց: Խորհուրդը գումարուեցաւ կէս օրէն վերջը, նախագահութեամբ Պ. Մոլոթովի եւ զրաղեցաւ օրակարգի խնդիրներու քննութեամբ:

ԻՐԱՆԻ ԽՆԴԻՐՆ ԱԼ ՍԵՂԱՆԻ ՎՐԱՑ

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ուրբաթ օրուան ժողովը տեղի ունեցաւ լարուած մթնոլորտի մը մէջ: Բացի Թրանսիլվանիոյ սահմանագլուխի սըբբագրութեան հարցէն, կարելի չեղաւ որ եւ է համաձայնութեան յանգիլ: Մոլոթով հակառաջարկ մը ներկայացուցած ըլլալով, երկար եւ կոզմնակի խորհրդակցութիւններէ վերջ որոշուեցաւ մէկդի դնել այն խնդիրները որոնց քննութիւնը սկսած է եւ զրազիլ օրակարգին չարունակութեամբ: Այս շարքին մէջ կը գտնուին Իրանի եւ ջուրի ճամբաներու խնդիրները, ապա ուրեմն Նեղուցներու հարցը:

Իրանի խնդիրը օրակարգ անցած է Թէհրանի կառավարութեան մէկ ծանուցագրով, որ կը պահանջէ ետ քաշել անգլիական եւ խորհրդային զօրքը, հարաւային եւ հիւսիսային շրջաններէն: Անգլիացիները պատրաստ են իրենց զօրքը պարպելու դեկտեմբերին, իսկ Ռուսերը կը նախընտրեն մնալ մինչեւ վերջին պայմանաժամը, 1946 Մարտ:

Ռուսերը կը տեղաւորուին Հունգարիոյ մէջ

Տնտեսական դաշինք մը կնքուեցաւ Ս. Միութեան եւ Հունգարիոյ միջեւ, հինգ տարուան համար: Այս համաձայնութեամբ, Հունգարիա յանձն կ'առնէ որ խորհրդային իշխանութիւնը 50 առ հարիւր մասնակցի Հունգարիոյ տնտեսական դործունէութեան: Պայմանագիրը տորադրուած է երկու կողմի լիազօրներուն կողմէ եւ միայն Հունգարիոյ վաւերացման կը սպասէ:

Պայմանագրին համաձայն, ռուսեւմաճառ կարեւոր ընկերութիւններ պիտի կազմուին, չահագործելու համար Հունգարիոյ ճարտարագործութեան գլխաւոր ճիւղերը: Այս ընկերութեանց արժեթուղթերը հաւասարապէս պիտի բաժնուին խորհրդային եւ հունգարական կառավարութեանց միջեւ: Ռառն զրամատուն մը պիտի հաստատուի, զրամական միջոցները հոդալու համար: Պիտի հաստատուին նաեւ պողպատի գործարաններ, քարիւղի զտարաններ, էլեկտրական կայաններ, դեղային եւ օդային փոխադրութեանց ճիւղեր, խճուղիներ, երկաթուղիներ եւն.:

Այս համաձայնութիւնն ալ աւելնալով պալքանեան թնճուկին վրայ, աւելի պղտորեց մըթնոլորտը: Ամերիկացիները, բայց մանաւանդ Անգլիացիները երբեք չեն հանդուրժեր որ Պալքաններր դառնան ազդեցութեան չրջան մը Ս. Միութեան համար: Առ այժմ հինգ նախարարները կը դոհանան օրակարգի խնդիրները աչքէ անցընելով: Երբ բոլոր հարցերը այսպէս քննուին, կը յուսացուի ելք մը դտնել փոխադարձ զիջումներով, մասնաւորապէս հաւասարակշռութիւն մը հաստա-

Մեծ ծերուհի. — Ա. Ահարոնեան

—o—

Car le jeune homme est beau, mais le vieillard est grand.— V. HUGO

Միջերկրականի տաքուկ շունչովը ծփուն՝ բարձրաբերձ շոճիները թեւատարած կը հսկեն Մարսիլիոյ դեղեցիկ արուարձանին՝ Պօմոնի վրայ որ կը հանդիսանայ տեսակ մը ուխտատեղի, Ա. Ահարոնեանի, երիցս անշարժութեան դատապարտուած :

Սրտադողով, նաեւ կամքի մեծ ճիգ մը ի գործ դնելով կ'ուզեմ տեսնել Մեծ Ծերունին։ Պէ՞տք էր խուսափիլ այս այցելութենէն, անոր աւելորդ յոգնութեան պատճառ չդառնալու համար։ Լաւ չէ՞ր մնալ իմ վաղեմի տպաւորութեանս տակ :

Յարգանքն ու պարտականութեանս գիտակցութիւնը կ'արհամարհեն տրամաբանութիւնը ու ձգողական ուժէ մը մղուած՝ կ'ուղղեմ քայլերս դէպի անոր բնակարանը :

Բացի իր կնոջմէն ու աղջիկէն, երմով կը զբաղին իր անխոնջ եւ անձնուէր խնամակալները՝ Պ. Պ. Զաքիկեան, Թելեան, Ն. Կակոսեան, Ն. Դարբինեան, Տոքթ. Սիվրիհիսարեան, Տոքթ. Յ. Փափազեան։ Կը տեսնեմ Աւետիս Ահարոնեանը անկողնին մէջ կռնակի վրայ պառկած։ Երբ կը մօտենամ, հիւանդի անկողնէն ձեռքը երկարելով «բարեւ» կ'ըսէ։ Չի ճանչնար անտարակոյս, բայց անզօր կերպով կը յառէ անդնդախոր նայուածքը երեսիդ :

Ահա, կը մտածեմ մարդ մը, պատմութիւն մը, ըրականութիւն մը։

Մարդը ղիտցաւ զոհաբերել իր կեանքը արդար դատի մը համար, պատմութիւնը արձանագրեց պինք իբր գործող անձնաւորութիւն մը պատմական շրջանի մը, ըրականութիւնը յաւերժացուց պինք իբր դեղարուեստագէտ ըրագէտ ու իբր հայկական անպատմելի ողբերգութեան անզուգական երգիչը :

Ու հիմա անզօր լռութեան մը մատնուած...

Ու հիմա... Ո՛վ գերագոյն ուժ, եթէ արթընար վայրկեան մը անոր գիտակցութիւնը, ի՜նչ անհուն հրճուանքով ու անձկութեամբ պիտի դիտէր հայորդիներու նոր եռանդն ու անսասան յոյսը, պիտի տեսնէր որ հայ կեանքը մայր երկրէն մինչեւ հեռաւոր ափերը ովկիաններուն կը խլրտի միակամ հետապնդելու իր Դատը, հայկական յաւիտենապէս արդար Դատը։ Թէեւ յոգնած եռկ՝ տարիներու ծանր բեռան տակ կքած՝ ուժ պիտի տար անոնց կորովին։ Ու երբ վերջապէս հնչէ արդարութեան զանգը, այն ատեն մեծ ծերունին պիտի երկարէ իր դողդոջուն ձեռքը դէպի երկինք ու բսէ.

— Հսկէ յաւիտեան, ո՛վ Աստուած Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին ...

Մ. ՄԱՆՆԻԿ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Եռամսեայ դադարէ մը վերջ, մեր մարզիկները նորէն ամէն կիրակի օր պիտի կարենան դաշտերուն վրայ մրցիլ Ֆրանսական համբաւաւոր խումբերու դէմ։ Անցեալ տարեշրջանը կիսկատար միջոցներով սկսանք, բայց կրցանք պահել մեր դիրքը Ֆութպոլի բաժնին մէջ։

Այս տարի մեր լաւագոյն մարզիկներէն երկուքը, Աւետիկեան Սրապ եւ Բարթոյեան Պարոյր, փոխանցեցինք Անժէլի professionnel խումբին։ Այժմ հոն կը խաղան լաւ վարձատրութեամբ եւ մեծ պնահատանքի արժանացած են թէ իրենց մեծերէն, թէ հանդիսատեսներէն, ինչպէս կը հաստատեն տեղական թերթերը։ Երկու երիտասարդ ուժերուն պակասը զգալապէս պիտի ազդէ մեր խաղարկութեան վրայ։ Անշուշտ կրտսերները իրենց լաւագոյնը ի գործ պիտի դնեն, իրենց անդրանիկ եղբայրներուն տեղը անցնելու համար։

1945—1946 տարեշրջանը պաշտօնապէս սկսաւ կիրակի, 23 Սեպտ. Ալֆորվիլի Հ. Մ. Ը. Մ.ը Փարիզի Championnat de Première Divisionին մէջ կը գտնուէր իր չորս խումբերով, Ֆրանս. լաւագոյն խումբերուն դէմ ինչպէս հռչակաւոր Avia Clubը :

Փարիզի շրջանի Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը բաժնուի 4 մասնաճիւղերու։ Փարիզի բուն խումբը կազմուած է հին Հ. Մ. Ը. Մ.ականներով եւ «Anciens»ի անուղղակի կը խաղայ :

Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը, դեռ նորակազմ, երկրորդական դեր մը ունի մինչեւ որ մեր երիտասարդները քիչ մը փորձառութիւն եւ հաստատութիւն ստանան։ Ունի ապագայ խոստացող մարզիկներ :

Փորթ ո'Իթալիի մասնաճիւղը երկու տարուան է։ Կրցաւ իր շուրջը հաւաքել կարեւոր ուժեր եւ կազմեց Ա. խումբ մը որ գնահատանքի արժանի է։ Ուզեց մասնակցիլ իբր Բ. խումբ, Փարիզի championnatին, սակայն յաղթուելով Ալֆորվիլի Բ. խումբէն, պիտի չկարենայ այս տարի պաշտօնական մրցումներուն մասնակցիլ։ Պիտի ընէ բարեկամական խաղարկութիւններ Ա.Բ. տիպդոսով :

Գալով Ալֆորվիլին, ան էր որ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ կրցաւ պահել իր կեանքը պատերազմի ընթացքին, շնորհիւ իր մարզիկներուն եղբայրակցութեան եւ զաղութին բարոյական եւ մանաւանդ նիւթական աջակցութեան։— Ռ. Ո.

ՌՈՄԱՆի չոգեկառքի արկածին զոհերու վերջին թիւը.— 34 մեռեալ, 200 վիրաւոր :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԻԿ (16 Օգոստ. — 31 Օգոստոս)

Վիէն՝ Գալայճեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Verhardt 750, ՓԻԼ ՍԻՆ ԺԵՐՎԼԻ՝ Աւետիկեան 400, ՊԱՆԵԼՕ՝ Յակոբեան 400, ՄԱՐՍԻԼՅԼ՝ Գամպուրեան 200, ՔԷօսէեան 2700, ՆԻՄ՝ Մարտիկեան 400, ՎԱ-ԼԱՆՍ՝ Էօքսիւզեան 750, ՄԱՐՍԻԼՅԼ՝ Պետիկեան 1000, ԹՈՒԼՈՆ՝ Աբրլեան 200, Առաքելեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Թերզեան 750, ՍԻՆԹ ԷԹԻԷՆ՝ Թաշճեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Եուսուֆեան 400, ՌՈՄԱՆ՝ Քէօսէեան 750, ՊԱՆԵԼՕ՝ Տէօլէնեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Տէյիրմէնճեան 750, Կանաչեան 400, ՇՕՄԸՐԱՔ՝ Աւետիկեան 200, ԹԱՐԱՐ՝ Եմէնճեան 500, ԻՍՍԻ՝ Գափամաճեան 200, ԱՄԻԷՆ՝ Ալտեան 200, ՄՈՆ-ՓԷԼԻԷ՝ Տէր Վարդանեան 800, ՆԻԻ ԵՈՐՔ՝ Տէօքմէճեան 500, ՍԻՆ ԷԹԻԷՆ՝ Խրիմեան 200, ԼԻՈՆ՝ Սեֆէթճեան 200, Ղազարոսեան 400, ՍԱԼԻՆ՝ Սարգիսեան 300, ԻՒՔ՝ Գալուստեան 200, ՍԻՆ ԺԵՐՈՄ՝ Ճանիկեան 1000, ՍԻՆ ՏԸՆԻ՝ Տէրտէրեան 750, ԹԱՐԱՐ՝ Յովսէփեան 200, ՖՈՆԹԻՆ՝ Հաճեան 200, ԱՐԺԱՆԹՒՕՁ՝ Թերզեան 750, ՊՕ-ԼԻՆ՝ Առաքելեան 200, ՄԱՐՍԻԼՅԼ՝ Գալէնտէրեան 200, ՄԱՐՍԻԼՅԼ՝ Արզումանեան 750, ՍԻՆ ԺԵՐՈՄ՝ Զորպաճեան 200, ՄԱՐՍԻԼՅԼ՝ Պօյաճեան 400, ՎԻԼՄՕՄՊԼ՝ Գուրումճեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Օր. Փափազեան 750, ՖՈՆԹԸՆԼԻ ՍՈՒ ՊՈՒԱ՝ Փորեազեան 750 ֆրանք :

Նիի ԵՈՐՔԻՆ Ղազար Աւետիկեան կը փնտռէ իր եղբօր որդին՝ Նուպար Աւետիկեանը որ Լիոնի կողմերը ըլլալ կը կարծուի : Տեղեկացնել 43 Bld. Strasbourg Paris (10), Տիկին Յակոբեանի :

ԿՐ ՓՆՏՌՈՒԻ Կիրակոս, Կիւլվարդ, Աննա Աւագեաններ, Զարասանճաքի դիւղերէն, հօրը անունը Մարտիրոս, մօրը Մարիամ : Տեղեկացնել Նշան Աւագեանի, 19 Rue Farnerie, Valence :

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ Նախկին կամաւորներու եւ 1939-1945ի Ռազմիկներու եւ Դիմադրողներու Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ հայրենակիցները ներկայ ըլլալ Անծանօթ զինուորի դամբարանին բոցը արծարծելու արարողութեան, յառաջիկայ չաբաթ օր, 29 սեպտեմբեր : Ժամը 17.45ին հաւաքուիլ Avenue George V, թիւ 55, մէթրօ՝ Georges V : Կը խընդրուի ներկաներէն կէտ առ կէտ հետեւիլ կարգադիր յանձնախումբի հրահանգներուն :

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

տելով Միջերկրականի եւ Պալեաններու փափուկ հարցին մէջ :

× *Կ'ըսուի թէ Հինդերու վերջին նախաերէն մէկուն մէջ Մոլոթով զանգաւոր է թէ չատ լուր կը հաղորդուի կատարուած աշխատանքներու մասին։ Կը կարծուի թէ այսուհանդերձ աւելի համառօտ պիտի ըլլան պաշտօնական զեկոյցները :*

Զor. տր կօլի ճշանախօսմէն՝ «Նոր եւ բանաւոր»

—o—

Առժամեայ կառավարութեան նախագահը կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ չաբաթ գիշեր, ընտրական պայքարին առթիւ։ Շօշափելով ներքին եւ արտաքին խնդիրներ, զօրավարը յայտարարեց.

— « Ֆրանսան պէտք է ապահովէ ինչ որ պարտական են իրեն, այս երեսնամեայ պատերազմէն վերջ։ Պէտք է որ ան դուռները պահէ Հռենոսի երկայնքը։ Պէտք է այնպէս մը գործէ որ արեւմտեան մեծ գետը եւ Ռուրի ածուխը այլեւս երկիւղի տեւական աղբիւր մը չդառնան, այլ կապեր՝ յաւիտենապէս վտանգուած ազգերու միջեւ։ Պէտք է որ Ֆրանսան կարենայ դէպի ազատութիւն եւ բարօրութիւն առաջնորդել Հնդկաչինը։ Միեւնոյն ատեն անհրաժեշտ է որ ան իր իմաստուն փորձառութիւնը եւ արդարամտութիւնը տրամադրէ դաշնագիրներու պատրաստութեան եւ օգնէ գլուխ հանելու տեղական եւ ընդհանուր կազմակերպութիւնը աշխարհի ազգերուն միջեւ. կազմակերպութիւն մը առանց որու մարդկութիւնը անդամ մը եւս պիտի դատապարտուի պատերազմի չարիքներուն» :

Անցնելով ներքին կացութեան, զօր. տը Կօլ չհշտեց թէ Ֆրանսա մեծ յառաջդիմութիւններ կատարած է 15 ամսուան մէջ։ Արդէն սկսած են բարենորոգումներ կատարել։ Քաղաքական տեսակէտով՝ քուէարկութեան իրաւունք կիներուն, ընտրական կանոնագիր Ազգերիոյ համար եւն. : Ընկերային տեսակէտով՝ հաստատում դործադրանային կոմիտէներու որոնց շնորհիւ բոլոր աշխատաւորները կը մասնակցին դործարանները բանեցնելու աշխատանքին. ազգայնացում հիւսիսային շրջանի եւ Փա տը Քալէի ածխահանքերուն եւն. : «Ֆրանսայի ներկայ արտադրութիւնը հասած է նախապատերազմեան արտադրութեան կէսին, բայց պէտք է անցնի այդ չափը, պարապները լեցնելու եւ վերաշինելու համար ինչ որ քանդուած է։ Սեպտեմբերի վերջը պիտի ունենանք իբր 3.800.000 թոն ածուխ, բայց ամէն ամիս պէտք ունինք 8.000.000 թոնի։ Օգոստոսի ընթացքին մեր ներածումները հասած էին մէկ միլիոն թոնի։ Պատերազմէն առաջ ամսական 3.700.000 թոն էին։ Մեր պարենաչափը պաշտօնապէս 1400 դոլ է (քալորի)։ Պատերազմէն առաջ ամէն Ֆրանսացի կը սպառէր 3000 դոլ, միջին հաշուով։ Կը նշանակէ թէ՝ թէեւ կրկնապատկած ենք մեր արտադրութիւնը անցեալ տարուան ընթացքին, պէտք է անդամ մը եւս կրկնապատկենք, այլապէս ողորմելի կեանք մը պիտի վարենք, փոխանակ աճելու եւ բարգաւաճելու։ Այս տեսակէտով ամէնքս ալ պատասխանատու ենք,— դիւղացի, գործատէր, բանուոր, պետական պաշտօնեայ կամ գործի մարդ » :

Եզրակացնելով, զօրավարը դատապարտեց քաղաքական խաղերը, «դժգոհութեանց չհատնող ծուռը» եւ աղդարարեց թէ մեծ երկրի մը չի վայլեր ցրուել իր ուժերը եւ տկարանալ։ «Ֆրանսացիները եւ Ֆրանսուհիները կրնան իրենց կամքը յայտնել քուէարկութեամբ։ Անոնք պարտաւոր են քուէարկել։ Վաղը անոնք պիտի ընտրեն իրենց հետանդային խորհուրդները։ Զորս չաբաթէն պիտի ձեռնարկեն ընդհ. ընտրութեանց որոնցմով, վաստհ եմ, պիտի յայտարարեն թէ իրենց ուզածն է նորը եւ բանաւորը» :

Նոյն օրը ճառեր խօսեցան նաեւ աշխատանքի եւ վերաշինութեան նախարարները, տեղեկութիւններ հաղորդելով իրենց վարչութեանց աշխատանքներու մասին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐԵՆԱԻՈՐՈՒՄԸ դիւրացնելու համար, համաձայնութիւն մը գոյացաւ Ֆրանսայի եւ Տանըմարքայի միջեւ։ Այս վերջինը կարապ, պահածոյ միս եւ արջառ պիտի ղրկէ անմիջապէս, ի հարկին օդանաւով։ Անդլիայէն հազար թոն պահածոյ միս փոխադրուեցաւ օդանաւերու միջոցաւ, ուրախացնելով Փարիզի ժողովուրդը որ միսէ զրկուած է երկու չաբաթէ ի վեր :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի խնամակալը, Դամասկինոս արք. Աթէնք վերադարձաւ։ Կ'ըսուի թէ մօտերս Պոլիս պիտի երթայ :

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ նկարներու եւ ձիարշաւի հռչակաւոր մասնագէտ մը, Մարթէն Ֆապիանի։ Ամբաստանուած է թէ Գերմանացիներուն եւ մասնաւորապէս Կէօրինկի կ'օդնէր, դնելու կամ դողնալու համար Ֆրանսայի հին վարպետներուն գործերը, աւելի քան երկու միլիոն սթերլին արժողութեամբ։ Թերթերը կը դրեն թէ 22 մեղսակիցներ ձերբակալուած են այս գործին առթիւ, որուն ծալքերը դեռ նոր կը բացուին :

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ իրարու կը յաջորդեն Մ. Նահանգներուն մէջ։ Ինքնաշարժներէն վերջ, վերելակներն ալ վտանգուած են։ Եթէ այս ճիւղին մէջ ալ գործադուլ ծագի, երկնաքլաց չէնքերու բնակիչները պիտի հարկադրուին 80—100 յարկ բարձրանալ... քալելով։ Վտանգը մասնաւորապէս ծանր է Նիւ Եորքի մէջ ուր 5000 բարձր չէնքերու վերելակներուն 30.0000 բանուորները կը սպասեն գործադուլ հռչակել այս չաբթու։ Տիթոյթի մէջ ալ կացութիւնը ծանր է, իրրեւ հետեւանք ինքնաշարժի հաստատութեանց եւ Ֆորտի գործարաններու գործադուլին :

ՊԼԷՋԻՆի ԴԱՀԻՃՆԵՐՈՒՆ դատավարութեան վեցերորդ օրը հրեայ բժշկուհին, Ատա կիմքօ չարունակելով իր վկայութիւնը, յայտարարեց թէ բացի քանի մը Գինուներէ, միայն Հրեաներ կ'ընտրուէին Աուշվիցի (Լեհաստան) կազարճակ սենեակներուն համար։ Ինք 15 ամիս գտնուած ըլլալով հոն, տեսած էր թէ ինչպէս ամբաստանեալներէն Քրամըր եւ Իրմա Կրէզէ կը զատէին կալանաւորները։ Քրամըր կից կը զարնէր, կը ծեծէր անոնք որ կը փորձէին փախչիլ։ Իրմա Կրէզէ, որ արգելարանին կին պահակներէն ամէնէն դաժանը կը համարուի, եւ որ յաճախ կը ժպտէր, այս անդամ լացաւ։ Պաշտպան փաստաբանը նեղը դրաւ վկան, դիտել տալով թէ իր կարդ մը յայտարարութիւններ չեն համապատասխաներ իրականութեան։ Վկան երդում ըրաւ թէ ճշմարտութիւնը կը խօսի :

ԽՈՎԱԻԻԹԻԻՆՆԵՐ ծագեցան Իտալիոյ զանազան մասերուն եւ մասնաւորապէս Նափոլիի մէջ, ուր ճառ մը խօսելու գացած էր վարչապետը, Պ. Փարրի։ 6000 հոգինոց բազմութեան մը մէջէն խումբ մը Աշխատանքի չէնքէն ներս մտնելով խորտակեց սպակիները եւ կարասիները : Վարչապետ հազիւ կրցաւ ազատիլ կողմնակի սանդուղէ մը :

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ընտրութեանց առաջին արդիւնքէն դատելով, ձախերը մեծ յաջողութիւններ չհասած են :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵՑԻՆ.— Տար. 750, Ճամս. 400, Յամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 26 Septembre 1945 Զորեքշաբթի 26 Սեպտ.

ՀԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4515-ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ ԹԻՒ 144 ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ՖՐ·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«ԱԼԼԱՀ ՈՒ ԷՔՊԷՐ...»

Այսպէ՛ս ուրեմն, երեք յաղթականներէն եր-կուքը, Մեծն Բրիտանիա եւ Մ· Նահանգները արդէն իսկ դիրք բռնած են, որպէսզի Թուրքիան որ եւ է հող չկորանցնէ :

Եւ ի՛նչ սրատեսութ պատճառաբանութեամբ, — Թուրքիան ալ անդամ ըլլալով Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան, պէտք է անխախտ պահէ իր անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը :

Ուրիշ խօսքով, այս վճիռը արուած էր այն օրը, երբ երկու յաղթականները պնդեցին եւ յաջողցուցին անոր անդամակցութիւնը, Եալթայի ժողովին մէջ :

Իսկ Աթանոեանի դաչի՞նքը, (1941 Օգոստոս 24) ·

1. Երկու պետութիւնները չեն հետապնդեր որ եւ է հողային եւայլ ընդարձակում :

2. Անոնք չեն ուզեր որ հողային որ եւ է փոփոխութիւն կատարուի առանց շահակից ժողովուրդներու ազատ կամքին :

Ստորագրողներէն Բոզվէլթ մեռած է, Զըրչիլ քաշուած վարչապետութենէ : Բայց իրենց յաջորդները ահա կ'ապացուցանեն թէ աւանդութիւնը կը շարունակուի :

Տկար, անճար ժողովուրդները ազատ են պատռել - կանչելու : Ինդրագիրներ ուղղելու : Ժողովներ դումարելով արդարութիւն պահանջելու :

Արդի՞նքը,— դնա բանդ : Պահանջած հողերուդ մէջ ժողովուրդ ունի՞ս որ իր ազատ կամքը յայտնէ : Կ'ուզես որ նորէն արի՞ւն թափի : Դեռ նոր ազատեցանք : Ապասէ թիւ 3ին :

Աչքէ կ'անցընենք աշխարհի քարտէսը պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն վերջը : Ամբողջ երկիրներ լուծի տակ լման հինդ տարի : Ցեղայրարու եռեւէ ազատագրուած եւ սէր փոխած : Անհամման տարաձութիւններ ձեռքէ ձեռք անցած : պատմական սահմաններ «սրբագրուած», առանց մէկուն կամքը հարցնելու : Եւրոպայի աշխարհագրութիւնը վեր ի վայր շրջուած : Հեռուոր, Մայրագոյն Արեւելքը բաց դաշտ՝ ուզածիդ պէս տեղաւորուելու :

Բայց, — «Ալլահ ու էքպէր» : Մի դպչիք Թուրքիոյ : Անոր խօսքը մի ընէք նոյնիսկ տնտեսական գետնի վրայ : Մինչեւ անդամ երբ կը կարգաք Դաշինքին 5րդ յօդուածը ·

— Պէտք է ամենակատարեալ գործակցութիւն հաստատել բոլոր ազգերուն միջեւ տնտեսական գետնի վրայ, ամէնուն ալ ապահովելու համար աշխատանքի, տնտեսական յառաջդիմութեան եւ ընկերային ապահովութեան լաւագոյն պայմանները :

Մի հարցնէք թէ ի՞նչպէս կարելի է իրականացնել այս բոլորը, երբ հող չունիս : Երբ չունիս դոնէ մանրիկ մը հայրենի ժառանգութենէդ, հարիւր հազարաւոր արմատախիլ, ցիրուցան բազմութենէն չոր ղլուխ հանդչեցնելու համար : Ապահովելու համար «աշխատանքի, տնտեսական յառաջդիմութեան լաւագոյն պայմանները» :

Ազատութի՞ւն : Արդարութի՞ւն : Ախ մը Հո՞ղ : — «Մեծ է Աստուած եւ Մուհամմէդը անոր մարգարէն» : Լօզան դնա եւ մնացեալը կ'իմանաս ...

Այն միլիոնները որ կոտորուեցան ռազմադաշտերուն վրայ, թիւ 1 եւ 2 Մեծ պատերազմներուն մէջ· այն միւս անհամար միլիոնները որ դարձան հաշմանդամ, կորսնցնելով աչք, ոտք, թեւ կամ իրան, եւ դեռ միլիոնները որբերու, այրիներու, զոհուեցան պարզապէս երկու բանի համար, — 1. աւելի եւ աւելի ընդարձակել Հզօրներուն սահմանները,— 2. Ապահովել եւ ճոխացնել անոնց իւղի եւ ջուրի ճամբաները :

Մնացեալը հազարումէկ դիչերներու հէքեաթ է : Գաղանիք մը որուն ծալքերը այնքան լաւ սերտած են երէկուան Պապը Ալին եւ այսօրուան Անդարան, եւ որ քեզի համար կը մնայ միշտ անթափանցելի, անաէր եւ տիրացու ժողովուրդ ...

«Եթէ ընդունինք Մոսկուայի պահանջը պարսկական Ատրպատականի մասին — կցում Ազրբէջանի հետ — այն ատեն սեղանի վրայ պիտի դայ ռուսեւթուրք սահմաններու սրբագրութեան խընդիրը : Այն ատեն, հարկ պիտի ըլլայ անդամատել Թուրքիան, հաւասարազօր անդամ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան ...

Ա՛ղճ Թուրքիա : Ո՞ր անքաւելի մեղքին համար՝ այդ պատիժը : Կարելի՞ է հանդուրժել այդպիսի անարդարութեան,— այն ահաւոր սպանդէն վերջը որ կատարուեցաւ յանուն արդարութեան :

Ծունկի եկուր եւ բազկատարած աղաղակէ, — «Ալլահ ու էքպէր» ...

Շ·

Ի՞ՆՉ ԿՈՐՄՆՑՈՒՑԻՆՔ Կարսի եւ Սուրմալուի մէջ

Առ այժմ կասկածից դուրս է, որ Խորհրդային Միութիւնը դրել է Կարսի, Արտահանի եւ ուրեմն Սուրմալուի պահանջը : Եւ ուստի տեսնենք թէ ի՞նչ է կորցրել Հայաստանը Կարսի, Արտահանի եւ Սուրմալուի անկատումով եւ, հետեւաբար, ի՞նչ պիտի շահի դրանց վերադրաւումով :

Նախ մի երկու խօսք պատմութիւնից :

Կարսի շրջանը Ռուսաստանը գրաւել է Թուրքիայից 1876—1878ի պատերազմից յետոյ Պերլինի դաշնագրով :

Սուրմալուի գաւառը, որ Կարսի նահանգից դուրս է, եւ կազմում է Արարատեան դաշտի կէսը, 16րդ դարի վերջից, Շահ Աբբասի իշխանութեան օրերից մինչեւ 1828 թուականը պատկանել է Պարսկաստանին (Իրանին) եւ ամբողջ երկուքուկէս դար Թրքական տիրապետութեան չի ենթարկուել : 1827 - 28 թուի ռուս - պարսկական պատերազմից յետոյ Սուրմալուն Արարատեան ամբողջ դաշտի հետ անցել է ռուսական տիրապետութեան տակ, Թուրքմէնչայի դաշնագրով :

Կարսի շրջանը բաժանուած է Որ· Հայաստանից Ախուրեան գետով, որի ձախ ափը պատկանում է Հայաստանին, իսկ աջը՝ Թուրքերին : Սուրմալուի գաւառը Որհրդային Հայաստանից պատռուն է Արաքսը, որի ձախ ափը Հայաստանին, իսկ աջ ափը Թուրքերին է պատկանում :

Կարսի նահանգի տարածութիւնն է 16.466 քառակուսի վերստ (տարածութեան ռուսական չափ), իսկ Սուրմալուինը 3174 քառ· վերստ· երկու շրջանները միասին 19.840 քառ· վերստ·, որ անում է մօտաւորապէս 13.300 քառակուսի մղոն : Որ - հրդային Հայաստանի տարածութիւնն է 13.500 քառակուսի մղոն : Ուրեմն 1920ին Թուրքերը խլել են Հայաստանի Հանրապետութեան հողերի կէսը եւ Կարսի ու Սուրմալուի վերադարձով տակաւին հող Որհրդային Հայաստանի տարածութիւնը կը կրկնապատկուի :

Միջանկեալ ասենք, որ Ֆրանսայի տարածութիւնն է 212.000 քառակուսի մղոն, 41 միլիոն բնակչութիւնով, Իտալիայի տարածութիւնն է 120 հազար քառակուսի մղոն 41 միլիոն բնակչութիւնով, Որհրդային Հայաստանի տարածութիւնն է 13.000 քառ· մղոն 1.200.000 բնակչութիւնով, իսկ Թուրքիայի տարածութիւնն է չուրջ 300.000 (294.416) քառ· մղոն 13 միլիոն բնակչութիւնով : Մէկ քառակուսի մղոնի վրայ Ֆրանսայում ապրում է 200 հոգի, Իտալիայում 350 հոգի, Հայաստանում 92 հոգի, իսկ Թուրքիայում 45 հոգի :

Հայաստանն առ հասարակ աղքատ է անտառներով : Վայրագ տիրապետողները դարեր շարունակ կտրել են Հայաստանի անտառները, առանց մէկ հատիկ ծառ տնկելու : Որհրդային Հայաստանի ամբողջ տարածութեան միայնիայն հարիւրն է անտառապատ, մինչդեռ մեր դրացի Վրաստանի տարածութեան կէսից աւելին անտառապատ է : Կարսի շրջանի ամբողջ տարածութեան 9 առ - հարիւրն է անտառապատ, որ ասել է չուրջ 1000 քառ· մղոն, եթէ վայրագ Թուրքը չի կտրել այդ շրջանի անտառները :

Կարսի շրջանի Օլթի գաւառում կան քարածուխ հանքեր, որ կարեւոր հարստութիւն են Հայաստանի համար :

Կաղզուանում (Կարսի շրջան) եւ Կողբում (Սուրմալու) գտնում են, եթէ չեմ սխալւում քարածուխի աշխարհի մեծագոյն հանքերը : Աղի ամբողջ լեռներ ծածկուած են հողի բարակ շերտով : Հիմա, երբ քիմիաբանութիւնն այնքան զարգացած է, Կողբի եւ Կաղզուանի աղը հսկայական հարստութիւն է քիմիական բազմաթիւ նիւթեր պատրաստելու համար : Կովկասեան փոխարքայութեան վիճակագրական պաշտօնական տուեալներով 1914ին Կողբի եւ Կաղզուանի հանքերից, արդիւնաբերական ըրեթէ նախնական միջոցներով հանուած է 700 հազար փութ (մօտ 12.000 թօն) աղ : Արդիւնաբերական ներկայ միջոցներով արտադրութեան այդ քանակը հեշտութեամբ կարող է բազմապատկուիլ :

Լէնինականից (նախկին Ալեքսանդրապօլ) դէպի Կարս է ձգւում 72 վերստ (մօտ 50 մղոն) երկարութիւն ունեցող երկաթուղին, իսկ Կարսից մինչեւ Սարիղամիշ երկարող երկաթուղու երկայնութիւնն է 56 վերստ (մօտ 36 մղոն) : Հայաստանի ձեռքը կ'անցնի ուրեմն 85 մղոն երկարութեամբ երկաթուղի :

Համաշխարհային Առաջին պատերազմի ընթացքում Թուրքերը նեղ երկաթգծերով երկաթուղի չինեցին նաեւ Սարիղամիշից մինչեւ Կարին :

Սուրմալուի վերադրաւումով Հայաստանի սահմանների մէջ կը մտնի հայ ժողովրդի դարաւոր պատմութեան աննման խորհրդանիշը՝ Արարատը :

Կարսի շրջանի վերադրաւումով հայ ժողովուրդը ակը կը դառնայ իր քաղաքակրթական հանճարի դմայլելի դանձին՝ Անիի աւերակներին :

Վայրագ Թուրքի համար ի՞նչ արժէք ունի աւերակը :

Ասում են, որ Թուրքերը քանդել են Անիի դեռ կանգուն մնացած չէնքերը : Ինչ որ ամբողջ հազար տարի դիմացել էր բնութեան տարերքի հարուածներին, ասում են որ չի դիմացել բարբարոս Թուրքի քանդիչ կատաղութեան : Թուրքի համար չէնքը՝ կանգուն, թէ կիսականգուն միայն քանդումի, խորտակումի առարկայ է : Մինչ Հայի ստեղծագործ հանճարի համար հազարամեայ աւերակներն իսկ ներշնչումի, ստեղծագործական խոյանքի անսպառ աղբիւր են : Երբ դարերի փոշիների տակից լոյս աշխարհ կը հանուի Հայոց հին քաղաքակրթութեան ամբողջ պատկերը, երբ Անիի զմայլելի չէնքերի պատճէնները կը ծածկեն Հայաստանի դիւղ ու քաղաքները, այն ժամանակ Հայը լուծած կը լինի իր դարաւոր վրէժը վայրագ ու քանդիչ Թուրքից :

(«Հ·») ՎԱՐԴԳԷՍ Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ, ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Չեմ ուզեր որ Թուրքիան անդամանայ

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ կատարեալ անելի մը յանգած է Հինգերու Խորհուրդը Լոնտոնի մէջ : Նոյնիսկ վախցողներ կան որ ժողովը յետաձգուի, առանց չօշափելի արդիւնքի յանգելու : Երկու կողմերը իրենց դիրքերը կը պահեն պալքաններու եւ Մերձերկրականի վերաբերեալ հարցերու մասին :

Նոյնքան վրդովիչ վիճակ մը ստեղծուած է Իրանի հարցին առթիւ : Le Mondի տեղեկութեանց համաձայն, Ռուսերը ոչ միայն կը պնդեն թէ կարելի է մինչեւ վերջին պայմանաժամը (1946 Մարտ) սպասել, զինուորներըետ քաշելու համար, այլեւ կը պահանջեն ենթել այն խնդրագիրները զոր ներկայացուցած են իրանեան Ատրպատականի ներկայացուցիչները, իրենց եահանգը Ադրբէջանի Ս· Ս· Հանրապետութեան միացնելու համար :

Անգլիացիները եւ Ամերիկացիները դիտել կուտան թէ այս պահանջը երկու վտանգներ յառաջ պիտի բերէ·— Առաջին՝ ԵԹԷ ԸՆԴՈՒՆՈՒԻ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԿՁՈՒՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ, ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՑ ՈՉԸՆՉԱՑՆԵԼ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԵՒ ԻՐԱՆԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՍԱՀՄԱՆԱԴԼՈՒԻՆԸ· այսինքն երկու երկիրները այլեւս սահմանակից պիտի չըլլան : ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՑ ԱՒԵԼԻ ՍՈՒՐ ԿԵՐՊՈՎ ՍԵՂՄԱՆ ՎՐԱՑ ԴՆԵԼ ՌՈՒՍԻՈՑ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՍԲԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԱՐԴԷՆ ԻՍԿ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՀԱՆՋԱԾ ԵՆ ՈՐ ԻՐԵՆՑ ԵՐԿԻՐԸ ԿՁՈՒԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ : ԱՐԴ, ԱՆԳԼԻՈՑ ԵՒ Մ· ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ, Պ· Պ· ՊԼՎԻՆ ԵՒ ՊԷՐՆՋ ԿԸ ԿԱՐԾԵՆ ԹԷ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՉԻ ՁԳՏԻ ԱՆԴԱՄԱՏԵԼ ՄԻՄՅԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒՆ ԱՆԴԱՄ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ :

Ծաւեր մեղադրանքներ Ռուսերու դէմ

Կացութիւնը այնքան պղտորած է որ Անգլիոյ աշխատաւորական (կառավարական) օրկանը, «Տէյլի Հէրըլտ» խստօրէն կը քննադատէ Մոլոթովի ընթացքը :

« Սկիզբէն ի վեր եւ ամէն առթիւ, Ռուսերը կարծես կը ջանան ոչ թէ գործակցութիւն փնտռել արեւմտեան Դաշնակիցներուն հետ, բանաւոր եզրակացութեանց յանգելու համար, այլ աւելի շատ օգտուիլ այն երկիրներէն զոր կ'ուզեն արեւելեան զանգուածի մը վերածել, իրենց զեկավարութեան տակ : Անախորժ, բայց սաստիկ իրողութիւն մըն է որ Պ· Մոլոթով Հինգերու խորհուրդին զումարումը ոչ թէ Դաշնակիցներու ժողով մը կը նկատէ, այլ ժողովը երկու հակամարտ խմբակցութեանց, Արեւելքը Արեւմուտքի դէմ, ուր կը փորձէ դեմին չհիլ : Պ· Մոլոթով չի վիճաբանիր խնդիրներու վրայ, այլ վճռած է դիւանագիտական պատերազմ մը մղել Հինգերու խորհուրդին մէջ : Սուր տագնապ մը չէ որ զոյութիւն ունի, այլ բան մը որ կրնայ աւելի ծանր ըլլալ քան պարզ տագնապ մը, եթէ վտանգն ոգմադաշտի վերածել Հինգերու խորհուրդը» :

(«Հ·») ՎԱՐԴԳԷՍ Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆ

Նոր անակնկալներ

Երկու շաբաթ նիստ դադարելէ վերջ, Հինդերու Մորհուրդը միայն մէկ հարցի մասին կրցած է եզրակացութեան մը յանգիլ,— Եուկոսլաւիոյ սահմանային խնդիրը եւ Թրիէսթէի միջազգայնացումը: Ամէն օր անակնկալ մը կը պատահի: Օրինակ, ացկի օր Պ. Մոլոթով պահանջեց որ Ֆրանսա եւ Չինաստան դուրս ձգուին Հունգարիոյ հարցին քննութենէն, առարկելով թէ՝ Փոցտամի մէջ տրուած որոշման համաձայն, միայն զինադադարի պայմանագիրները ստորագրող պետութիւնները պէտք է մասնակցին հաշտութեան իրաքանչիւր դաշնագրի քննութեան: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը ուժգնօրէն բողոքեց այս առաջարկին դէմ: Այս առթիւ Ռուսերը դիտել կուտան թէ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները հետզհետէ աւելի յայտնապէս կը յայտնեն որ կ'ուզեն խմբակցութիւն մը կազմել Ֆրանսա եւ Չինաստան կրնան ուժ տալ այդ խմբակցութեան:

Ուրիշ փշոտ խնդիրներ

Երկուշաբթի օր Հինդերու ժողովը տեւեց վեց ժամ, աւելի լարուած մթնոլորտի մը մէջ, քննելու համար առ նուազն երեք փշոտ խնդիրներ: Ամէնէն կարեւորն էր՝ նախագահ Թրումընի առաջարկը սոխպողարար լուծելու համար Եւրոպայի Ջրային Համբանելու խնդիրը, որպէսզի կարելի ըլլայ մեղմացնել Եւրոպայի ժողովուրդներուն տառապանքները՝ յառաջիկայ ձմեռ: Իրազեկներ կը հաւատան թէ կարելի չէ եղած որ եւ է արդիւնքի յանգիլ, իրրեւ հետեւանք Պ. Մոլոթովի բռնած դիրքին:

Միւս երկու խնդիրներն էին Աւստրիոյ պարեհաւորումը, եւ Մոսկուայի պահանջը՝ անգլիական եւ ամերիկեան շրջաններու խորհրդային բազաֆացիներու վերադարձի մասին: Այս խնդիրը օրակարգի մէջ դրուած է վերջին պահուն, իրրեւ հետեւանք Պ. Մոլոթովի մէկ յուշագրին, որ կը դանդաղէր թէ կարմիր բանակին սպաները բանական ապառութիւն չեն վայելեր Գերմանիոյ անգլիական եւ ամերիկեան շրջաններուն մէջ, գերիները եւ տարագիրները փնտռելու եւ վերադարձնելու համար: Խնդիրը կնճռոտած է նաեւ անոր համար որ Լիթուանիոյ, Լեթոնիոյ, Լաթվիոյ եւ արեւմտեան Ուկրայնայի գերիները եւ տարագիրները իրենք զիրենք խորհրդային քաղաքացի չեն նկատեր եւ հետեւաբար չեն ուզեր վերադառնալ:

× Պ. Պիտօ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, հաղկերոյթի մը հրաւիրուելովԼոնտոնի օտար մամուլի ընկերակցութեան կողմէ, խօսեցաւ կարգ մը քաղաքական հարցերու մասին: Ըսաւ թէ անգլեւֆրանսական զինակցութեան բանակցութիւնները պիտի չարունակուին դեռ քանի մը ամիս: Գլխաւոր խնդիրներն են Միջին Արեւելքի (Սուրիա - Լիբանան) եւ Ռուրի հարցերը: Ֆրանսա կ'ուզէ որ Անգլիա ճանչնայ իր բացառիկ դիրքը Հռենոսի վրայ: «Ռուրը եւրոպական զանձ մըն է, եւ Ֆրանսա չուզեր որ անոր վարչութիւնը իր մենաշնորհը դառնայ, այլ կը պահանջէ միջազգային հսկողութիւն: Ֆրանսա տեղ մը կը պահանջէ Հռենոսի վրայ, որպէսզի նորէն չբռնուի Միացեալ Ազգերու մէկ որոշումով, ինչպէս եղաւ 1924ին»: Ցիշելով Լեհաստանի հողային կցումները մինչեւ Օտէր, Պ. Պիտօ բսաւ թէ Ֆրանսա չուզեր որ եւ է հող կսկլ, բայց պէտք է համաձայնութիւն մը հաստատուի Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ: «Հռենոսը պէտք է արեւմուտքի Օտէրը ըլլայ»: Իտալական հարցին առթիւ ալ դիտել տուաւ թէ արդար է որ սահմանադրութիւններ ըլլան ափրիկեան գաղթավայրերուն մէջ. «բայց կը կարծեմ թէ պէտք է իտալիոյ ձգենք իր կարգը հին գաղթավայրերը ուր այնքան քրտինք եւ աշխատանք թափած է»:

Ընկերվարականներու մեծ յաղթանակը

Մինչեւ հիմա ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, կիրակի օրուան նահանգային ընտրութեանց մէջ մեծ յաղթանակ մը չհամած են ընկերվարականները, յետոյ Հանրապետական Ժողովրդական Շարժումը (M. R. P.) եւ համայնավարները:

Ընտրական օրէնքին համաձայն, եթէ թեկնածու մը որոշ մեծամասնութիւն չէ հաւաքած — աւելի քան կէսը — կը մնայ համեմատականի: Ձեղուած 2796 արդիւնքներէն 1362 թեկնածուներ ընտրուած են արդէն, մնացեալ 1434ի ընտրութիւնը պիտի կատարուի յառաջիկայ կիրակի: Ընտրուած 1362էն 313ը ընկերվարականներ են, ինչ որ կը նշանակէ 163 աթոռի չահ մը վերջին ընտրութեանց վրայ (1937): Արմատական ընկերվարականները չահած են 293 աթոռ, փոխան 432ի, ուրեմն կորսնցուցած են 139 աթոռ: Համայնավարները չահած են 93 աթոռ (չահ՝ 65 աթոռ): Իսկ M. R. P.ը, որ ձախակողմեան կաթոլիկ նոր հոսանք մըն է եւ որուն կը պատկանի արտաքին նախարարը, չահած է 106 աթոռ:

Ազակողմեան գլխաւոր խմբակցութիւնները մեծ կորուստներ կրած են: Զանազան ազ հոսանքներ, որոնք 580 ներկայացուցիչ ունէին 1937ին, այս անգամ չահած են միայն 334 աթոռ: Կարեւոր կորուստ մը կրած է նախկին վարչապետ Փօլ Ռէնոյի խմբակցութիւնը: Երբեմնի զօրաւոր ազակողմեան կուսակցութիւնը, Ազ. եւ Ժող. Հանրապետական Միութիւնը, կորսնցուցած է աւելի քան հարիւր աթոռ:

Արձանագրուած քուէներէն դատելով, 26 առ հարիւրը չահած են ընկերվարականները, 23 առ հարիւր համայնավարները, 20 առ հարիւր արմատական ընկերվարականները եւն.:

Մեծամասնութիւն չահած երկու զօրաւոր հոսանքները, ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ Հանրապետական Ժողովրդական Շարժումը զօրաւոր կօլի հետ են չատ մը հիմնական հարցերու մէջ: Դահլիճին անդամներէն եօթը ընտրուած են, իսկ ութերորդը՝ պատերազմական նախարար Տիթէլմ, որ վերջերս չատ քննադատուեցաւ, համեմատականի մնացած է:

Կիրակի օրուան արդիւնքին վրայ հիմնուելով, կը կարծուի թէ ընկերվարականները ջախջախիչ յաղթանակ մը պիտի տանին ընդհ. ընտրութեանց մէջ (21 Հոկտ.), կազմելով առանցքը նոր կառավարութեան եւ սահմանադրութեան:

Պոլիսը կը ժևանայ...

Combatի թղթակիցը վերջերս Պոլիս գացած եւ տեսակցութիւն մը ունեցած էր Օրթոտոքս պատրիարքին՝ Բենիամին Ա.ի հետ: Այս առթիւ կը գրէ թէ «Սթամպուլը կը քնանայ խոր քունով մը: Պոլիսը կ'ապրէր իր ցոյներով, Հրեաներով, Հայերով: Թրքական կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը փոքրամասնութեանց դէմ՝ կործանեց անոնց վաճառականութիւնը: Պատերազմը լրացուց մնացեալը: Այսպէս, Թուրքիա մանելով, մարդ արդէն կը տեսնէ տնտեսական վտանգը որ կը ճնշէ այս երկրի մօտաւոր ապագային վրայ: Միեւնոյն տեղն կը նշմարուի արդէն թէ ինչ պիտի ըլլայ իր քաղաքական դիմագիծը: Սթամպուլը կը խլրտի, կը լրտեսէ, կը դաւադրէ: Այս աշխարհն այն քաղաքն է ուր ամէնէն աւելի դաղտնի տեղեկութիւններ կը հաւաքեն: Բայց Սթամպուլը չապրիր: Թուրքիան այլեւս չընդունիր իր գերմանական սիրելի մեքենաները: Եւ եթէ բոլոր վաճառատուները սիրուն ազջիկներ կը ցուցադրեն որոնք ամերիկեան տուներու ռէկլամ կ'ընեն, իրենց ժպիտը չատ հեռաւոր խոստում մըն է: Սթամպուլը կը դիտէ զանոնք, բայց կը չարունակէ թմրած մնալ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ սիոնական նոր կազմակերպութեան նախագահը, Տօքթ. Ալթման, որ Լոնտոն կը գտնուի այս միջոցին, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Եթէ Մեծն Բրիտանիա չվճռէ Պաղեստինը դարձնել հրէական պետութիւն մը, Հրեաները պիտի ընեն առանց իր օգնութեան: Մեծն Բրիտանիա պէտք ունի Հրէական Աւստրալիայի մը Միջին Արեւելքի մէջ: Մենք պատրաստ ենք ընդունելու որ հրէական պետութիւնը մասամբ ողջական մասը կազմէ բրիտանական հատարտակապետութեան, բայց Պաղեստինը պէտք է հրէական ըլլայ եւ ոչինչ կրնայ արգիլել այդ բանը»:

Նիւ ԵՈՐՔԷն կը հետազրէն թէ 1875 երկնաքլայ չէնքերու վերելակի 15.000 պաչտօնեաներ գործադուլ հռչակեցին, որով բնակիչները ստիպուած են քալելով բարձրանալ, մինչեւ 102 յարկ: Հազարաւոր առեւտրական պաչտօնեաներ որոշեցին գործէ չերթալ: Առ նուազն 1.500.000 բնակիչներ անելի մատնուած են այս գործադուլին հետեւանքով:

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Հոկտ. 1էն սկսեալ Լիբանանի եւ Սուրիոյ յատկացուած նամակաները պիտի ընդունուին միջազգային սակով (եւ ոչ թէ ֆրանսական), քանի որ երկու երկիրները անկախ են այլեւս: Նոյն թուականէն սկսեալ, տպագրեալ նիւթերու, նմոյշներու եւն. ծանրութեան չաթը պիտի բարձրանայ 2 քիլոյի, ամբողջ Ֆրանսայի եւ գաղթավայրերու համար: Արտասահմանի համար ալ նամակներ, տպագրեալ նիւթեր եւն. կրնան ընդունուիլ մինչեւ 2 քիլօ, բացի Չեխոսլովաքիայէն եւ Եուկոսլաւիայէն:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԻԼԻԱ Զաւարեան ենթակոմիտէին ժողովը չաբաթ, 29 Սեպտ. ժամը 8ին, ծանօթ հասաքատեղին:

Հ. Ց. Դ. ՓԱՐԻԶԻ Եգիպտացի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները չաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հասաքատեղին: Կը հրաւիրուին նաեւ արուարձաններու ընկերները:

ԹՐԲԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՎԱԼԱՆՍ (Ցառաջ).— Ազ. Միութեան նախաձեռնութեամբ Սեպտ. 15ին քաղաքապետական Թատրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հրապարակային ժողով մը, ուր խօսեցան Պ. Մ. Մալումեան եւ Լ. Զորմիսեան: Կը նախագահէր Պ. Գէորգ Պօյաճեան որ երկու խօսքով չեշտեց միակամ եւ աչալուրջ աշխատանքի ստիպողականութիւնը: Երկու բանախօսները մանրամասնօրէն թուեցին հայ ժողովուրդին կատարած նուաճումները Հայաստանի մէջ, նկարագրեցին կաթող. ընտրութիւնները, յետոյ ծանրացան Թրքահայ Դատին արդարութեան վրայ: Մասնաւոր ցանձնախումբին անունով Գ. Պօյաճեան կարդաց բանաձեւ մը որ արժանացաւ բոլոր ներկաներու հաւանութեան: Հանդէսը վերջացաւ փոքրիկն Օր. Պէյլերեանի «Մաղկիր ազատ իմ հայրենիք» մեներգով:

Թղթակից

ԿԱՐՏԱՆ.— Ազ. Միութեան մասնաճիւղը կազմակերպած էր հրապարակային ժողով մը, Սեպտ. 9ին կիրակի, Պիվէռ, Անսուրեաններու սրահին մէջ:

Բանախօսելու հրաւիրուած էին Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորներէն Պ. Զորմիսեան եւ Հարաւային Ֆրանսայի Շրջ. վարչութեան նախագահ Պ. Կ. Քիւրքճեան, քարտուղար Պ. Թ. Ճաչիկեան: Ներկաները խանդավառութեամբ լսեցին զեկուցումները: Ցետոյ ընտրուեցաւ 11 հոգիէ յանձնախումբ մը հետամտելու համար Թրքահայ Դատը: Սեպտ. 16ին Ցանձնախումբը ժողով գումարելով ընտրեց իր դիւանը.— Հայրապետ Աւետիսեան՝ նախագահ, Օհան Տալօեան՝ փոխանախագահ, Դէորգ Գալուստեան՝ քարտուղար, Մելքոն Ասատուրեան՝ փոխ - քարտուղար, Փիլիպպոս Կիւրճեան՝ գանձապահ, Տիգրան Թումաճեան՝ հաչուապահ, պատուոյ նախագահ՝ Պատ. Ցար. Հէլվաճեան: Ցանձնախումբը կապուած է Մարսէյլի կեդրոնին, ստանձնելով ամէն բարոյական եւ նիւթական պարտականութիւն:— Տիւան

ՍԻՆ ՇԱՄՈՆ (Ցառաջ).— Սեպտ. 20ին Սալ ժան տ'Արքի մէջ տեղի ունեցաւ Թրքահայ Դատի Ցանձնախումբին հրապարակային ժողովը: Դժբախտաբար սրահը կիսով պարապ էր, իրրեւ հետեւանք հապճեպ կարդադրութեան: Հանդէսը բացուեցաւ «Մաղկիր ազատ իմ հայրենիք»ով: Ցետոյ, բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Մալումեան որ կազդուրիչ տեղեկութիւններ հաղորդեց Հայաստանի վերելքի եւ Հայկ. Դատի մասին: «Մեր ժողովուրդին միակ ապաւէնը Արարատեան դաշտն է, որուն պէտք է միացուին Թրքահայ հողերը»: Բանախօսը այս առթիւ պատասխանեց զանազան հարցումներու: Գեղարուեստական բաժինը չատ աղքատ էր, եղան քանի մը խմբերգներ եւ արտասանութիւն մը: Ժողովը վերջացաւ դիչերը ուչ ատեն, «Բամ-Փորտան»ով:— Սաֆօ

Վիէննա, 20 Սեպտ.— Վիէննի հայ գաղութն ալ առթին ունեցաւ լսելու Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորներէն՝ Պ. Մ. Մալումեանի զեկուցումը երեքչաբթի օրը, իրիկուան ժամը 8.30ին, Սէրբլ Կաթոլիկ սրահին մէջ: Գեղարուեստական կարճ բաժինէ մը վերջ, բանախօսը չահեկան տեղեկութիւններ հաղորդեց Հայաստանի մչակոյթի եւ տնտեսութեան զարգացման, երիտասարդութեան եւ զօրքի մասին: Զեկուցումը վերջացաւ համերաչխութեան յորդորներով: Ցետոյ եղան քանի մը հարցումներ, որոնց պատասխանեց սիրայօժար կերպով:

Համերաչխ եւ լաւագոյն տրամադրութիւններով պիտի վերջանար երեկոյթը, եթէ սրահին մէջն, վերջին պահուն, պիտակ մը եկած հասած չըլլար բանախօսի տեղապահին վրայ եւ տեղի չունենային տասելասա արտայայտութիւններ Վիէննի, Լիոնի, Վալանսի եւ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ականներու հասցէին:— Թղթակից **1945**

ՄՄԲ.— Չհասկցանք այս միջադէպին իմաստը:

Հ. Ց. Դ. ԿԱՐՏԱՆԻ Նիկոլ Դուման ենթակոմիտէն եւ Նոր Սերունդի Վարանդեան խումբը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Պ. Ասաքել Առաքելեանի զաւկին՝ ՆՇԱՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ, հպիւ քսան գարունները բոլորած:

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՑ Նախկին կամաւորներու եւ 1939-1945ի Ռազմիկներու եւ Դիմադրողներու Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ հայրենակիցները ներկայ ըլլալ Անծանօթ զինուորի դամբարանին բոցը արծարծելու արարողութեան, յառաջիկայ չաբաթ օր, 29 սեպտեմբեր: Ժամը 17.45ին հաւաքուիլ Avenue George V, թիւ 55, մէթրօ՝ Georges V: Կը խընդրուի ներկաներէն կէտ առ կէտ հետեւիլ կարգադիր յանձնախումբի հրահանգներուն:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 876.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 27 Septembre 1945 Հինգշաբթի 27 Սեպտեմբ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4516-Նոր շրջան թիւ 145 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ

Գլխաւոր մտածումները՝ Տարտանէլ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Combat-ի թղթակիցը, որ վերջերս պատրաստ էր Ճունաստանի մէջ, Պոլիս անցած է, չարունակելու համար իր պրպտումները: Երէկուան նամակին մէջ, թղթակիցը, Ռոժէ Կորնիէ կը գրէ Տարտանէլէն, ուր իջած էր առաջին անգամ.—

Ականէ կրնայ ծագիլ յառաջիկայ պատերազմը: *Այն օրէն ի վեր որ Տարտանէլը տեսայ Ճոյներու եւ Տրովադացիներու փոխադարձ ջարդը, այն օրէն ի վեր որ Տարտանէլը տեսայ հազարաւոր Հոներու դիակներուն ծփումը, չէ եղած գար մը ուր իրենց երկիրը արիւնով ոռոգուած չըլլայ:* Աչխարհի խոցելի կէտերէն մէկին է այս:

... Շոգենաւին սուլիչը կը մռնչէ չոգեպինդ: Նաւը կը կենայ պզտիկ նաւահանգստի մը առջեւ եւ երկու մակոյկներ կը մօտենան: Ոստիկաններ կ'ելլեն նաւը, իրենց թեւերը բեռնաւորուած խաղողներով եւ ձմերուկներով: Հակառակ այս ընծաներուն, ոստիկանի կերպարանք ունին: *Այս է միակ երեւութական հսկողութիւնը ջուրի այս չերտին եւ այն հողերուն զոր կը պաշտպանեն մէկ միլիոն թուրք զինուորներ:* Արհեստագիտութեան յառաջդիմութիւնները վեր ի վայր չրջած են նեղուցներու հինաւուրց խնդիրը: Անոնց ազատ անցքր չի բաւեր այլեւս: Անոնց ափերուն տիրապետումն իսկ բաւարար երաշխիք մը չի կազմեր: *Կան Ճունաստանի եւ Մօտաւոր Արեւելքի օդակայանները: Երեւակայութիւնը կրնայ ենթադրութիւններ փորձել:* Ատոնց առջեւ Թուրքիան կը բռատնայ: Իր պետը, Իսմէթ Ինէօնիւ, յայտարարած է թէ թիզ մը հող պիտի չձգէ: Խ. Միութեան հետ յարաբերութիւնները բացայայտօրէն դէշ են: Բայց մէկ եւ միւս կողմին խաղացած խաղը պարզ չէ եւ մարդ երբեմն կը չփոթի պայն դիտելով:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ

Գերմանիոյ պարտութիւնը տնտեսական եւ յաճախ բարոյական չփոթութեան մը մատնած է Թուրքերը: Բարոյական տաղնապը կը ծանրանայ այն յարուած յարաբերութիւններով որ կը տիրեն Թուրքիոյ եւ իր հզօր հարեւանին միջեւ: Կրնաք հարցաքննել ո եւ է Թուրք, ինչ աստիճան ալ ունենայ,— *բայ ի անոնցմէ որ իրենց սրտին խորէն կը մաղթեն որ Թուրքիան դառնայ ընկերվարական սովետական հանրապետութիւն մը (բայց ասոնք չատ ցանցառ են եւ չեն համարձակիր բառ արտասանել)*, բոլորն ալ Խ. Միութեան մասին խօսած ատեն կարծես մղձաւանջի մը մասին կը խօսին: *Անոնք օտար երկիր մը կը դնահատեն այն չափով որքան հակախորհրդային հակում կը ցուցնէ ան:* Ցրանսան, որ վարկաբեկուեցաւ Մոսկուայի դաչինքով, սկսած է քիչ մը վարկ չահիլ Լէոն Պլումի յօդուածէն վերջ — «կարմիր Աստղը կը մոլորի»: *Անգլիոյ աչխատաւորականները նախապէս բաւական մտահոգութիւն կը պատճառէին իրենց:* Բայց այդ մասին խօսք չկայ պաչտօնական շրջանակներուն մէջ:

Եւ այս երկրին մէջ ուր մամուլը խիստ կանոններու ենթարկուած է, թոյլ կուտան հրատարակել երկու թերթեր, «Թան» եւ La Turquie *(այս վերջինը Ֆրանսերէն)*, զոր «համայնավար» կը կոչեն· բայց որոնք ներքին բնդդիմադիր հոսանքէ մը աւելի, կը ներկայացնեն Մոսկուայի արտաքին քաղաքականութեան արտայայտութիւնը: *Եթէ չըլլային խորհրդային մամուլը եւ անթելը որոնք ծայրագոյն ուժգնութեամբ կը հարուածեն Անգարայի կառավարութիւնը եւ մամուլը, ոչինչ պիտի յայտնէր թէ բան մը կ'անցնի կամ կը պատրաստուի երկու երկիրներուն միջեւ:*

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԱԾ ԵՆ

Նշանակալից է որ ռուսերէն թուրք տաղնապի վերջին սուր փուլին մէջ, պաչտօնապէս մէկ բառ չարտասանուեցաւ Մոսկուայի կամ Անգարայի մէջ:

Թէեւ այս դէպքերը տեղի ունեցած են անցեալ յուլիսին, չատ հրահանդիչ է պարզել անոնց ընթացքը:

Առաջ մը Մոլոթով կը կանչէ Մոսկուայի Թուրք դեսպանը, Սէլիմ Սէրփէր եւ բերանացի կը յայտնէ այն պայմանները զոր Խ. Միութիւնը կը դնէ վերանորոգելու համար իր բարեկամութիւնը Թուրքիոյ հետ:

Զորս կէտեր կը դրուին.— **1.** Խ. Միութեան ձգել կարսը եւ Արտահանը, երկու փոքր շրջաններ Հայաստանի սահմանին վրայ:— **2.** Նոր վարչաձեւ մը նեղուցներուն համար, խարիսխներ տրամադրելով Ռուսիոյ, «պաշտպանելու համար Թուրքիան արտաքին կամ ներքին ճնշումներու փորձերուն դէմ»:—**3.** Նրբացք մը ձգել Եւրոպայի մէջ, Մարլիցայի արեւելեան ափին վրայ: Մոլոթով լրիւ լուսաբանութիւններ չէ հաղորդած այս կէտի մասին: Հաւանօրէն Խ. Միութեան միտքն է դէպի ծով ելք մը ապահովել Պուլկարիոյ:— **4.** Փոխել կառավարութիւնը, մէջն ըլլալով նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւն եւ անոր տեղ հաստատել բարեկամ կառավարութիւն մը:

Յաջորդ օրը, Թրքական կառավարութիւնը կ'իմանայ Մոլոթովի բերանացի դեկոյցը, բայց չի պատասխաններ եւ ահա թէ ի՛նչ կ'ըսէ.—

Պ. Սարաճօղլու կանչել կուտայ Պ. Եալչընը (Հիւսէյին Ճահիտ), «Թանին» թերթին տնօրէնը որ ծանօթ է իր անգլիասիրական դգայնամտերով: Ձայն կը ղրկէ Պոլիս, «Թայմզ»ի թղթակից Մալրուտխի քով, որ Լոնտոն կը հաղորդէ ռուսական դեկոյցին առաջին երկու կէտերը: Միւս երկու կէտերը կը վերապահուին:

Անգլեւսաքսոն մամուլը անմիջապէս պայքար կը բանայ: Թերթերը կը լեցուին այս հարցով, մինչդեռ կառավարել լռութիւն կը տիրէ Մոսկուայի եւ Անգարայի մէջ: Մինչեւ անդամ կարելի է որ Մեծն Բրիտանիա ձեռնարկ մը կատարած է Մոսկուայի մէջ, յիշեցնելով **1941** Օգոստ. **13**ի ծանուցագիրը որով, նոյնիսկ յայտարարութիւններով Մեծն Բրիտանիա եւ Խ. Միութիւնը կ'երաշխաւորէին Թուրքիոյ գոյավիճակին պահպանումը:

Արեւելեան երկիրներու դրեթէ ամբողջ դիւանագիտութիւնը բարդ ճամբաներու կը հետեւի: Երբեմն ալ կարեւոր լուրեր հրապարակ կը նետուին պարզապէս խրախուսելու համար չահագործութիւնները: Զրոյց չրջած էր թէ մայրաքաղաքը Պոլիս պիտի փոխադրուի: Միջազգային մեկնիչները զարմանազան ենթադրութիւններ ըրին: Գիտէ՞ք ինչ էր բուն խնդիրը,— իջեցնել հողերու դինը Անգարայի մէջ:

ՄԻ ՔԻՉ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ժամանակներ առաջ, հայերէն մի թերթում կարդացինք, որ Լոքանով - Իաստովսկին (ցարական Ռուսաստանի արտաքին գործերու նախարարներից) երբեք չի ասած — «Հայաստանը առանց Հայերի»:

Ցօգուտածագիրը, երեւի բաւական տգէտ ռուսական եւ հայկական գործերին, ուզում էր ասել, որ հին ռուսական քաղաքականութիւնը երբեք խոտոր չի գնացել հայկական չահերին:

Իսկատորոշ այս օրերին, երբ Հայկական Հարցը նորից ուզում ենք տեսնել միջազգային սեղանի վրայ, աւելորդ չենք համարում քրքրել պատմութեան անցեալ էջերը եւ երեւան հանել բոլոր ժամանակների մեծերի նենգութիւնները եւ խարդաւանանքը Հայերի եւ Հայաստանի դէմ: Երբեք նպատակ չունենք հարցը իր ամբողջութեանը մէջ արծարծելու: Մեր ցանկութիւնն է թռուցիկ գծերով վերյիչել անցեալը:

Սին պիտի լինէին մեր երազները, եթէ անցեալի պատմութիւնը անտեսէինք ու դասեր չառնէինք ներկայի եւ ապագայի համար: Հայկական ողբերգութիւնը իր հնագոյն չրջանից անդորոյն է եղել, իսկ վերջին դարերի տառապանքը վեր բոլոր որակումներից: Հայկական տառապանքի առթիւ պրոֆ. Մարքվարդը ասում էր. «Եւրոպայի մեղքերի ամօթից այլեւս կարելի չէ նայել երկնքին»: *Այո՛, Եւրոպայի նենգութիւնից, Հայկական Հարցի լուծման խնդրում, իրօք ամօթ էր «նայել երկնքին»: Մի ամբողջ ժողովուրդ, հերոսական իր պայքարով, խողխողուեց, երկիրը աւերակ եւ անապատ դարձաւ եւ Եւրոպան՝ ժողովրդավար Անգլիայից մինչեւ յեղափոխական Ռուսաստանը լուռ հանդիսատես եղան նրա ցաւատանջ մահուան:*

Հայաստանը՝ իր տեղագրական ողորմութիւններով միչտ հակել է Եւրոպային, դեռ հին ժամանակներից իր ուղիները երկարել են դէպի Աթէնք, Հռոմ, Բիւզանդիոն: Միջին դարերում Հայերը Եւրոպայի պահակներն են եղել Արեւելքում: Խաչակիրների արչաւանքների ժամանակ՝ Կիլիկիայի Հայերը անկեղծօրէն օգնել են Եւրոպային ամուր տեղաւորուելու Ասիայում: Ցերիարիս Բարբարոսայից (Շիկամօրուս) մինչեւ մեր օրերը Հայերը հաւատարմօրէն ծառայելենքրիստոնէութեան դաւին, աւելի Եւրոպային: Ի՞նչ ստացան սակայն

Հայաստանի սահմանին վրայ:— **2.** Նոր վարչաձեւ մը նեղուցներուն համար, խարիսխներ տրամադրելով Ռուսիոյ, «պաշտպանելու համար Թուրքիան արտաքին կամ ներքին ճնշումներու փորձերուն դէմ»:—**3.** Նրբացք մը ձգել Եւրոպայի մէջ, Մարլիցայի արեւելեան ափին վրայ: Մոլոթով լրիւ լուսաբանութիւններ չէ հաղորդած այս կէտի մասին: Հաւանօրէն Խ. Միութեան միտքն է դէպի ծով ելք մը ապահովել Պուլկարիոյ:— **4.** Փոխել կառավարութիւնը, մէջն ըլլալով նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւն եւ անոր տեղ հաստատել բարեկամ կառավարութիւն մը:

Յաջորդ օրը, Թրքական կառավարութիւնը կ'իմանայ Մոլոթովի բերանացի դեկոյցը, բայց չի պատասխաններ եւ ահա թէ ի՛նչ կ'ըսէ.—

Պ. Սարաճօղլու կանչել կուտայ Պ. Եալչընը (Հիւսէյին Ճահիտ), «Թանին» թերթին տնօրէնը որ ծանօթ է իր անգլիասիրական դգայնամտերով: Ձայն կը ղրկէ Պոլիս, «Թայմզ»ի թղթակից Մալրուտխի քով, որ Լոնտոն կը հաղորդէ ռուսական դեկոյցին առաջին երկու կէտերը: Միւս երկու կէտերը կը վերապահուին:

Անգլեւսաքսոն մամուլը անմիջապէս պայքար կը բանայ: Թերթերը կը լեցուին այս հարցով, մինչդեռ կառավարել լռութիւն կը տիրէ Մոսկուայի եւ Անգարայի մէջ: Մինչեւ անդամ կարելի է որ Մեծն Բրիտանիա ձեռնարկ մը կատարած է Մոսկուայի մէջ, յիշեցնելով **1941** Օգոստ. **13**ի ծանուցագիրը որով, նոյնիսկ յայտարարութիւններով Մեծն Բրիտանիա եւ Խ. Միութիւնը կ'երաշխաւորէին Թուրքիոյ գոյավիճակին պահպանումը:

Արեւելեան երկիրներու դրեթէ ամբողջ դիւանագիտութիւնը բարդ ճամբաներու կը հետեւի: Երբեմն ալ կարեւոր լուրեր հրապարակ կը նետուին պարզապէս խրախուսելու համար չահագործութիւնները: Զրոյց չրջած էր թէ մայրաքաղաքը Պոլիս պիտի փոխադրուի: Միջազգային մեկնիչները զարմանազան ենթադրութիւններ ըրին: Գիտէ՞ք ինչ էր բուն խնդիրը,— իջեցնել հողերու դինը Անգարայի մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ «ՀՈԳԵՎԱՐԲԸ»

Կարգ մը թերթեր այս բացատրութիւնը կը գործածեն, նկարագրելով Հինգերու խորհուրդին ծանր տագնապը: Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը միշտ ծանր է եւ անորոչ: Աչխատանքները կը չարունակուին· բայց անհաւանական չէ որ ժողովը յետաձգուի այսօր-վաղը, վերսկսելու համար... յառաջիկայ նոյեմբերին: Այդ պարագային մասնագէտները պիտի չարունակեն ուսումնասիրել եւ մչակել օրակարգի խնդիրները:

Հինգերու առջի օրուան նիստին մէջ, Մոլոթով նոր անակնկալ մը սարքեց, պահանջելով օրակարգ անցընել Ճափոնի միջազգային վարչութեան խնդիրը: Մինչդեռ Ծայր· Արեւելքի հարցը չէ արձանագրուած ոչ Փոցտամի ժողովին, ոչ ալ Հինգերու խորհուրդին օրակարգին վրայ: Եւ տակաւին որոչուած ալ չէ թէ Ճափոնի խնդիրը պիտի քննուի՞ ներկայ նստաչրջանին մէջ: Իրարեկներու կարծիքով, ռուսական այս անակնկալին մէկ պատճառը այն է որ կարգ մը ամերիկեան չրջանակներ կ'ուզեն Խ. Միութիւնը հեռու պահել Ճափոնէն, իսկ երկրորդ պատճառը այն թէ՝ Ռուսերը զարմացած եւ յուսախաբ եղած են, տեսնելով որ Մ. Նահանգները ուժ չտուին, երբ Ռուսիա պահանջեր դրաւ ափրիկեան Տրիպոլսոյ մասին:

Այսպէս կամ այնպէս, Մոլոթով առաջարկած է Ճափոնն ալ ենթարկել չորս պետութեանց միջազգային վարչութեան, ինչպէս Գերմանիան: Կարծողներ կան թէ Խ. Միութիւնը այս պահանջը դնելով կը փորձէ զիջումներ կորզել Անգլիայէն եւ Ամերիկայէն, Միջերկրականի եւ ուրիչ հարցերու մասին:

Նոյն օրուան նիստին մէջ նախարարները զբաղուորաբար զբաղեցան ռուսական յուչագրով, որ կը պահանջէ փութացնել Գերմանիոյ ամերիկեան եւ անգլիական չրջաններու խորհրդային քաղաքացիներուն վերադարձը: Ցետոյ քննեցին Աւստրիոյ կառավարութեան ճանաչման եւ այդ առիթով երկրին պարենաւորման խնդիրը, ինչպէս եւ Հաուդումներու յանձնաժողովը Մոսկուայէն Պերլին փոխադրելու առաջարկը:

Վերջին լուրերու համաձայն, մինոլորտը քիչ մը մեղմացած է եւ հաւանաբար ժողովը չարունակուի մինչեւ չաբաթ: Այդ պարագային կը յուսացուի ելք մը գտնել Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ ու Հունգարիոյ հաչտութեան դաչնագիրներու անելին մէջ: Եթէ Մ. Նահանգները եւ Անգլիա հանչնան Հունգարիոյ կառավարութիւնը, ճամբան բաւա -

---

իրենց դիւանագիտութեան փոխարէն, — Գրիգոր Ժգ. Պապի դնահատանքը «Էկլեզիա Դոմանա» կոնդակի մէջ.«Հայ ազգի ուրիչ արժանիքների մէջ կայ մէկը, որ վսեմ է եւ առանձնապէս յիչատակելի, դա այն է, որ երբ քրիստոնեայ իչխանները ու բանակները գնում էին Ս. Երկիրն ազատելու՝ ո՛չ մէկ ազգ եւ ո՛չ մի ժողովուրդ այնպիսի յօժարութեամբ եւ եռանդով օգնութեան չհասաւ Ֆրէի դինուորներին, ինչպէս Հայերը: Նրանք հայթայթեցին զօրք, զէնք, ձիեր, ռոճիկ, պաչար, խորհուրդ եւ ամէն կարգի նպաստներով սրբազան այդ պատերազմում զօրավիգ եղան Ֆրէական իրանց բոլոր ոյժերով, ամենամեծ քաջութեամբ ու հաւատարմութեամբ»: Եւ Գլադստոնի դնահատանքը — «Ով որ Հայաստանին է ծառայում՝ ծառայում է քաղաքակրթութեան»: Հռոմայեցի բանաստեղծ Ովիդիոսի որակումով «վայրային» հայկական զօրքը պարտուեց, «համարձակ չհանդուժող» Արաքսը սանձահարուեց, Հայ ժողովուրդը ոչնչացաւ եւ Հայաստանը անապատ դարձաւ Եւրոպացիների նենգ ու չահամոզ քաղաքականութեան չնորհիւ: Դեռ Գերմանիայի Լէոպոլդ Ա. կայսրն եւ Պֆալցի կոմս Եօհան Վիլհելմից մինչեւ Պետրոս Մեծ, Կատարինէ Բ. կայսրուհին, մինչեւ Լոյտ Ճորճ, Պոհան, Սազոնով եւ Լենին հայկական հարցը յուզուեցաւ եւ ցարդ մնացած անլոյծ:*

Դարաւոր վէճը Հայի եւ Թուրքի միջեւ մնաց միչտ սուր: Հայի լինել - չլինելու պայքարում Թուրքը չարունակեց օգտագործել Եւրոպան: Եւրոպական մրցակցութեան մէջ տեսաւ իր դոյութիւնը: Միայն 19րդ դարու ընթացքին Թուրքիան բազմաթիւ անգամներ հակելով այս կամ այն ուժին՝ կարողացաւ դոյութիւն ունենալ իբրեւ պետութիւն, հող չէ թէ կոտորակուած, փոքրացած: Այդ չրջանին էր, որ Անգլիոյ վարչապետ Սալզպըրին կը յայտարարէր թէ «բրիտանական նաւատորմիղը չի կարող Արարատ բարձրանալ», իսկ Ռուսաստանի արտաքին նախարար՝ Լոբանով Ռոստովսկին թէ կ'ուզեն Հայաստանը՝ առանց Հայերի: Իրաւունք ունէին Թուրքերը ծաղրելու Հայերը ասելով թէ «Հայկական Դատը պատկանում է Եւրոպայի տէրտէրներին»: «Իրօք եւրոպական դիւանագիտութիւնը խարում էր Հայերը, իսկ տէրտէրները կոկորդիլոսի արցունքներ էին թափում ի տես հայկական կոտորածների:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

Հիւղեր եւ ածուխի ապագան

Բոլոր չոգեշարժ մեքենաները, ինքնաշարժ կառքերը, օդանաւերը, եւն. շարժման մէջ դնելու համար անհրաժեշտ է ածուխի եւ կազի պոյութիւնը: Տասը տարի առաջ, ամբողջ աշխարհի մէջ տարին 300 միլիոն թոն կազ եւ հազար միլիոն թոն ածուխ կը սպառէր: Պատերազմի ընթացքին այդ քանակութիւնը բնականաբար մեծ համեմատութեամբ չատցան:

Արդ, վրդովիչ խնդիր մը կը ներկայանայ, երբ օրին մէկը երկիրը այլեւս ի վիճակի չըլլայ հայթայթելու ո՛չ ածուխ եւ ո՛չ ալ կազ, այսինքն՝ երբ իր ընդերքէն բոլորովին սպառին յիշեալ վառելանիւթերը եւ ատոր հետեւանքով դադրին բոլոր մեքենական չարժումները, այն ատեն ի՞նչ պիտի ընէ մարդկութիւնը:

Երկրաբանները կը կարծեն թէ այդ չարագուշակ օրը պիտի գայ 50 տարի վերջ: Ուրեմն պէտք է գտնել վառելանիւթ մը, որ կարենայ փոխարինել ածուխին ու կազին պակասը:

Ասոր համար, գիտնականները դատած են պարզ, դիւրին եւ աներեւակայելի լուծում մը: Ածուխը եւ կազը փոխարինող վառելանիւթը կը գտնուի բնութեան մէջ, ամէն տեղ, մեր ձեռքին տակ, առիկա նիւթն է (matière), որ մեզի կ'երեւայ անշարժ ու անկենդան, եւ սակայն ան ընդունարան է անսահման ու հրաշալի զօրութեան մը (énergie): Նիւթին ամենափոքր մասնիկը կը կազմէ հիւլէն (atome):

Ի՞նչ է հիւլէն:

Գիտական նոր տեսութիւններու համաձայն, բոլոր մարմինները կազմուած են բազմաթիւ անհունապէս փոքր մասերէ, որոնք անբաժանելի են, կղզիացած մէկը միւսէն, եւ իրարու վրայ կը ներգործեն փոխադարձ ազդեցութիւններ: Այդ մասերուն իւրաքանչիւրը մասնիկ (molécule) կը կոչուի: Նիւթին ամենափոքր մասնիկը, որ մաս կը կազմէ մարմինի մը, կրնայ գոյութիւն ունենալ ազատ վիճակի մէջ: Բաղադրեալ մարմիններու մէջ, իւրաքանչիւր մասնիկ կազմուած է որոշ թուով տարբեր հիւլէներէ, մինչդեռ պարզ մարմիններու մէջ մասնիկը կը պարունակէ որոշ թուով համանման հիւլէներ:

Հիւլէն նկատուած է իբրեւ կեդրոն դրական էլեկտրականութեան, իր մէջ ունի կորիզ մը (noyau), որ մէկ միլիմէդրին մէկ հազար միլիոներորդ մասին կը հաւասարի: Կորիզը պաշտպանուած է էլեկտրական իսկական մարտկոցով մը, որ կազմուած է électronներէ, անհունապէս փոքր տարրեր, առանց նիւթեղէն զգալի զանգուածի, բեռնաւորուած ժխտական էլեկտրականութեամբ եւ օժտուած անհերեւակայելի արագութեամբ (20 հազարէն մինչեւ 100 հազար քիլոմեթր երկվայրկեան մը մէկ):

Քիմիագէտները վերջերս երեւան հանեցին թէ հիւլէին արձակած անհուն զօրութիւնը արդիւնք է կորիզին պայթումին: Այսպէս, մէկ կրամ իւրանիումի հիւլէներուն պայթումը առաջ կը բերէ այնպիսի ջերմութիւն մը, որ համարժէք է 3 թոն ածուխի արտադրած տաքութեան: Հետեւաբար պէտք չէ զարմանալ հիւլէ - ռումբին պատճառած ահռելի աւերներուն վրայ:

Կորիզը փշրուելով ծնունդ կուտայ նոր մարմիններու, ասով կ'իրականանայ նիւթափոխութիւնը (transmutation), որ առաջ կը բերէ զօրութեան անսպառ աղբիւր մը: Հաշիւ եղած է որ 600 թոն իւրանիումի նիւթափոխման հետեւանքով առաջ եկած ջերմութիւնը կը հաւասարի 1200 միլիոն թոն ածուխի եւ 300 միլիոն թոն քարիւղի արտադրած տաքութեան:

Ուրեմն, մարդուն համար պէտք եղած վառելանիւթը կը գտնուի բնութեան մէջ, մեր տրամադրութեան տակ, եւ կոչուած է մօտաւոր ապագայի մը մէջ փոխարինելու ածուխին պակասը:

Հ. ՏԷՐՕՍԿԻ

Նացի առեւելիներէն բանտին մէջ

Ամերիկեան թերթի մը թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Նիւրընպէրկի բանտարկեալներու կեանքի մասին. —

Իւրաքանչիւր բանտարկեալ առանձին խցիկի մէջ կ'ապրի, բայց խցիկի դռներուն փոքր լուսամուտները բաց են եւ հսկողութեան պահերն ալ չափուած ձեւուած են. այնպէս որ պահակները կէս վայրկեանը անգամ մը անոնց մօտէն կ'անցնին ու կը քննեն ներսը: Հսկողութեան այս խստութիւնն ալ անոր համար, որպէսզի բանտարկեալները անձնասպանութիւն չփորձեն: Խցիկներուն մէջ ըսնուած բոլոր մետաղեայ առարկաները դուրս հանուած են: Պատուհաններու բոլոր սովորական ապակիները հանուած եւ անոնց տեղը անցուած են մետաղաթելով խառնուած ապակիներ:

Գրեթէ ամէն չաբաթ բարձրաստիճան եպիսկոպոսներ կը բերուին բանտ, ուր կը գտնուին արդէն քառասուն բանտարկեալներ: Անոնք օդանաւային կայանէն բանտ կը բերուին հիւանդաբարձ կառքերով, որոնք ոստիկանական կառքի վերածուած են, ու Նիւրընպէրկի Արդարութեան Պալատի դատին հետ կը յանձնուին: Հարիւրաւոր սենեակներով այս հսկայ չէնքը բանտին ճիշդ դէմը կը գտնուի: Բանտարկեալները հաւանական մահափորձէ պաշտպանելու համար մասնաւոր գոց ճամբայ մը չինուած է Արդարութեան Պալատին ու բանտին միջեւ: Այս անցքին մէկ կողմը կը գտնուի քարէ պատ մը, միւս կողմը տախտակէ չինուած բարձր ցանկապատ մը: Այս անցքը կը գործածեն նաեւ բանտարկեալները, ամէն օր որ հարցաքննութեան կը կանչուին, բանտէն դէպի Արդարութեան Պալատ, մէջազգային դինուորական տեսանին կողմէ, որուն առջեւ պիտի դատուին:

Բանտարկեալներու բոլոր խցիկները նոյն մեծութիւնն ու նոյն կարասիները ունին: Փայտէ մէկ փոքր սեղան, փայտէ աթոռ մը, փոքր մահճակալ մը, վրան՝ յարդով լեցուած անկողին մը, չրացոյց արտաքնոց մը:

Խցիկները մտնելու առեն բանտարկեալներուն փողկապները, կօշիկի կապերը, , եղունգ մաքրելիքները, զմելինները, փոկերը կը գրաւեն, նաեւ այն ամէն առարկաները որոնցմով կրնան անձնասպանութիւն փորձել:

Բանտ այցելած օրս Ալֆրէտ Ռօզենպէրկ, այն որ Արիական գեր - մարդու տեսութիւնը յղացաւ, բանտին դուրսը, վերջերս աւարտած մարզանքի դաշտին մէջ վեր վար կը ճեմէր, ամերիկեան պինուորի համազգեստով: Դէմքը ցաւագին յուսահատութիւն կը մատնէր:

Բանտարկեալներէն չատեր իրենց ժամանակը կ'անցընեն երկար պաշտպանողականներ գրելով կամ կարդալով: Գիրքերը կը հայթայթուին Մ. Նահանգներու բանակին կողմէ:

Բանտարկեալները արտօնուած են ամէն չաբաթ գրելու իրենց ընտանիքներուն: Ամերիկեան բանակը այս նամակները զրկելու գործը իր վրայ առած է: Բոլոր նամակները զինուորական գրաքննութենէ կ'անցնին: Ամէնէն երկար եւ ամէնէն զգեցիկ նամակները գրողը Կէօրինկն է:

Սափրիչ մը ամէն առաւ բանտարկեալներուն կ'այցելէ անոնց արգուզարդին համար: Սափրիչին կ'ընկերանայ ամերիկացի պահակ մը եւ խօսակցութիւնը բացարձակապէս արգիլուած է: Այս սափրիչը վերմանացի գերի մըն է ու բանտին մէջ կը բնակի: Բանտին մէջ կան նաեւ երեք թիւրկներ, որոնց մէկը աւտոմնարոյժի է, նմանապէս գերմանացի պատերազմական գերի: Բանտին պատերազմի ոճրագործներու յատուկ բաժնին մէջ վերջին ծայրը մաքուր եւ լաւ յարդարուած զարմանատուն մը կազմակերպուած է: Դարմանատան մէջ է նաեւ աւտոմնարոյժին աթոռը, որուն տրամադրութեան տակ կը գտնուին ակռաները խնամելու յատուկբոլոր դեղերն ու գործիքները: Աւտոմնարոյժը կ'ըսէ որ մինչեւ հիմա բանտարկեալներէն չատերուն ակռաները նորոգած է:

Բաւական լաւ կը կերակրուին բանտարկեալները: Ահաւասիկ օրուան ճաշացուցակը, նախաճաշ՝ հաստեակով խառնուած ապուր (vermicelle), կէսօրին՝ հաճարէ ապուր, քաշուած տաւիղի միս, լուբիա, տոհպղին, պետնախնձոր ու տանձ՝ որպէս անուշիկէն, ընթրիք՝ ձուկ, երշիկ եւ չոքոլա: Ամիսը անգամ մը անոնց կը տրուի ամերիկեան բանակի ճաշը:

Ամէն առաւ բանտարկեալներուն կը տրուի աւել մը եւ իւրաքանչիւրը կ'աւլէ իր խցիկը: Կըրնան իրենց զգեստները արդուկել տալ, եթէ փափաքին:

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԼԼԵԱՆ

Սեւեիֆաներու հաւագումարը

Երեքշաբթի օր Շայեոյի պալատին մէջ տեղի ունեցաւ Սէնոիքաներու Միջազգային Դաշնակցութեան համագումարը, մասնակցութեամբ 273 պատգամաւորներու որոնք կը ներկայացնեն 65 ազգերու 60 միլիոն աշխատաւորները: Բացման ճառը խօսեցաւ Փուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ պարզեց պատերազմի աղէտները:

— «Պատերազմը սարսափելի կազմալուծումի մը մատնեց աշխարհը, սպառեց հում նիւթերու մթերքը, անհամար աւերակներ սփռեց, ցամքեցուց պղիւրները եւ փոխանակութիւնները, նուազեցուց արտադրութիւնը»:

Բանախօսը չեչտեց թէ բոլոր ազգերը պէտք է ներգաշնակեն իրենց ճիգերը, հասնելու համար ընդհանուր նպատակին,— առաւելագոյն բարօրութիւնը ապահովել բոլոր ժողովուրդներուն: «Այս նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է նախապայման մը,— անհետացնել fարրէլները եւ բրըսթները, «որոնց աշխարհակալ գործունէութիւնը, ինչպէս ըսած է Փուհօ, իր մէջ կը կրէ պատերազմը ինչպէս ամպերը կը կրեն փոթորիկը»: Մենք այլեւս չենք ուզեր տնտեսական պատերազմ, որ պատճառ պիտի դառնայ ապագայ բոլշեւիզմներ: Մենք հայրենասէրներ ենք: Մենք գիտցանք ծառայել եւ մեռնիլ մեր հայրենիքներուն անկախութեան համար: Եւ կը մնանք միջազգայնական, քանի որ միջազգային գործակցութեան մէջ կը կայանայ ժողովուրդներու անկախութիւնը իրենց ինքնորոշման ազատութեամբ եւ քանի որ այդ գործակցութիւնը պիտի կազմէ երաշխիքը մարդկային խաղաղութեան»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻԻ, ներքին նախարարը դիտել տուաւ թէ ձեռնպահները կարեւոր թիւ մը կը կազմեն,— միջին հաշուով 30 առ հարիւր, տեղ տեղ մինչեւ 40 առ հարիւր: Համեմատականի մնացած են 1434 թեկնածուներ: Վերջնապէս ընտրուած են 1362 հոգի: Ալժերիոյ մէջ խլամներու 50 առ հարիւրը չեն մասնակցած քուէարկութեանց:— Այս ընտրութիւններուն առթիւ ճեղք մը բացուած է Ֆրանսայի Ազգ. Ճակատին մէջ: Ութ կարեւոր դեկավարներ հրաժարեցան, բողոքներ ուղղելով:

300 ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ դրաւեցին Սայկօնը (Հնդկաչին), գերի բռնելով տեղական կառավարութիւնը:

ԵԳԻՊՏՈՍ պաշտօնապէս պահանջից քաշել անգլիական զօրքը եւ Եգիպտոսի կցել Սուտանը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, անգլ. կառավարութիւնը օդնական զօրք դրկեց: Հրեաները եւ Արաբները իրենց հակամարտ պահանջներով կը խոչընդոտեն անդորրութիւնը: Հրեաները այսօր բացառիկ ժողով մը պիտի ունենան Երուսաղէմի մէջ: Միւս կողմէ բազմաթիւ Հրեաներ կը շարունակեն Պաղեստին մտնել ապօրէն միջոցներով:

ՊԱՐԵՆԱՒՕՐՄԱՆ նախարարը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ հացին վաճառումը ազատ պիտի ըլլայ Նոյեմբեր 1էն սկսեալ: Հացին պիտի խառնուի «սօյա» ալիւր հարիւրին հինգ համեմատութեամբ, աւելցնելով անոր սնուցիչ յատկութիւնը: Այնպէս որ երկու քիլօ հացը 80 կրամ միսի արժէք պիտի ունենայ: Գալով գոյնին, կարելի չէ ճերմակ հաց եփել Մ. Նահանգներէն եւ Քանատայէն եկած ցորենով: Հոկտեմբերին միսի չաբաթական բաժնեչափը պիտի բլլայ 150 կրամ: Եթէ պաշարը բաւէ, այս քանակը պիտի բարձրանայ 250 կրամի: Ճարպեղէնի բաժնեչափը՝ 600 կրամ, յՅներու համար՝ 750, պանիր՝ չաբաթը 20 կրամ: Շաքարի չափը անփոփոխ կը մնայ:

ՄԵՔՐՕՆ Հոկտեմբեր 1էն (երկուչաբթի) սկսեալ պիտի բանի մէկուկէս ժամ աւելի: Ուրեմն վերջին կառախումբերը փոխանակ ժամը 11.45ի, պիտի հասնին առաւտեան ժամը 1.15ին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան չրջանի հրամանատարներէն զօր. Փէթըն յայտարարած ըլլալով թէ Նացիները պատժելէ աւելի կարեւոր գործ մըն է վերահաստատել անահուսթիւնը եւ կանխել սովը, ամերիկեան թերթ մը կը պահանջէ զնդակահարել զօրավարը: Հրամանատարը խոստովանեցաւ թէ կարգ մը «ձախաւեր արտայայտութիւններ» ունեցած է:

ՓԱՐԻԶ - ՈՈՒՏՕ կառախումբը ճամբան ութիչ կառախումբի մը զարնուելով, վեց հոգի մեռան, 12 հոգի վիրաւորուեցան:

ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԵՆ դրաման բանակներու բոլոր ծախքերը,— պատսպարան, ութիլիք, երթեւեկ եւն.: Զորս պետութեանց վերաստուգիչ Ցանձնաժողովը հրատարակեց իր երկրորդ հրամանագիրը որ կը բաղկանայ 4000 բառերէ եւ կը պարունակէ չատ խիստ տրամադրութիւններ: Ցայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ պէտք է բոլոր հրամաններուն հնազանդիլ առանց վերապահութեան: Դաշնակիցները զրաւեցին գերմանական հինգ մեծ գործարանները, որոնց մեքենաները եւն. պիտի բաժնուին յաղթականներուն միջեւ:

ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ մօրեղբօրորդիս, Քղեցի Գէորգ Պալուեան, 30 տարեկան, հօրը անունը՝ Մամբրէ, (այժմ Ամերիկա), կը գտնուէր Մարսիլիա: 1928էն ի վեր կորսնցուցած եմ: Իմացնել Մ իրաք Մ իրաքեանի, 29 Rue de la Sablière (Loire): Փոխարէնը կը նուիրեմ մէկ տարեկան «Ցառաջ»:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 28 Septembre 1945 Ուրբաթ 28 Սեպտեմբեր

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4517-Նոր շրջան թիւ 146 | Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՇՆԱՅ Թուրքիոյ մէջ

Փորձասանութիւններէ որոշ իրաւունքէ զրկուած

Combatի թղթակիցը կը չարունակէ չահեկան տեղեկութիւններ հաղորդել Թուրքիոյ ներքին կացութեան եւ մտահոգութեանց մասին:

Երէկուան նամակին մէջ, որ գրուած է Անգարայէն, Պ· Ռուժէ Կորնիէ կը պատմէ թէ Թուրքիան օդանաւակիրի մը ձեւն ունի: «Գոնէ Ամերիկացիները այդպէս կը մտածեն եւ Անատոլուի մէջ քիչ մը ամէն տեղ կը հաստատեն առեւտրական օդակայաններ: Ամէն մարզ կը խօսի այս օդանաւակիրին չարժումներուն վրայ: Կերպով մը՝ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը: Բայց ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ ներսը: Մարդիկ պահած են Ա.Թաթիւրքի ձեւակերպած երկրին յիշատակը, բայց Ղպղին մեռած է 1938էն ի վեր: Եօթը տարուան մէջ երկրին դիմագիծը փոխուած է վերէն վար: Ա.Թաթիւրքին յաջորդած է Իսմէթ Ինէօնիւ, իր զէնքի հին ընկերներէն մէկը որ աչքէ ինկած վիճակ մը ունէր: Իսմէթ Ինէօնիւ նախկին հրեւտաձիգ սպայ մըն է: Իր անձնաւորութիւնը նուազ հանդիսական է քան իր նախորդինը: Իր «Հանրապետութեան նախագահ»ի տիտղոսն ալ խարուսիկ է: Մարդիկ ընդհանրապէս չեն գիտեր թէ նեղ ուսերով այս մարդը, զոր տեսայ երբ կ'անցնէր ձի նստած, գաւակով եւ «կօլֆ»ի հագուստով, իր ընդարձակ հողերուն տէրն է»:

Ըսելէ վերջ թէ Սարաճօղլու, վարչապետար, թէեւ ուելի ծանօթ, «իսկապէս այնքան ալ կարեւոր դէմք մը չէ, պարզապէս առաջին պաշտօնատարը ինքնակալ իշխանութեան մը», թղթակիցը կը նկարագրէ Թուրքիոյ վարչական կազմը:

— «Թուրքիան այն երկիրն է ուր պատասխանը միշտ կ'ըլլայ — «Այո, այո՛»: Նախ, ամէն մարդ կը քուէարկէ, այր թէ կին: Կը քուէարկէ ընտրողներ ընտրելու համար: Ընտրող թեկնածուները պէտք է անդամ ըլլան Հանրապետական Ժողովրդական կուսակցութեան (Հալք): Մնաց որ, ուրիշ կերպ ալ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ այս կուսակցութիւնը միակ արտօնուած կազմակերպութիւնն է: Ճաճախ կը խօսուի ուրիշ կուսակցութիւններ ալ արտօնելու մասին, սակայն ձերնհաս իշխանութիւնները միշտ ապօրէն բան մը կը գտնեն ապագայ կուսակցութեանց կազմական կանոնագրին մէջ:

Ընտրուելէ վերջ, ընտրողները, որոնք կուսակցութեան անդամ են, կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը, այսինքն քուէ կուտան նշանակելու համար խորհրդարան մը այն թեկնածուներէն որոնք նոյնպէս կուսակցութեան կը պատկանին: Վերջին մանրակի ընտրութեանմըմէջ, որուն ուշադրաւ որ քանի մը ոչ-կուսակցական թեկնածուներ դանուին: Այս տողերը գրած ատեն կ'իմանամ թէ արտօնուած է երկրորդ կուսակցութիւն մը, «Ազգային Վերելք»: Արտաքին մղումի տակ, ժողովրդապետական ձգտում մըկրկսնուի: Այս միջոցին «դեմոկրատացում» բառը չատ կը գործածուի թուրք թերթերուն մէջ· (Յառաջ, — ինչպէս բացատրած էր մեր մանուկ թղթակիցը, չարք մը յօդուածներով): Բայց պէտք չէ չափազանցել: Տարակոյս չկայ թէ այս ձգտումը դուրսէն ներշնչուած ըլլալու հանգամանքովն իսկ, կը պրկէ Թուրքիոյ վարիչներուն հպարտութիւնը: Այսպէս, միշտ կը խօսուի Սարաճօղլուի հրաժարման մասին: Հաւանական է որ ցորչափ ռուս մամուլը պահանջէ այս հրաժարումը, նախագահը պիտի պահէ իր վարչապետար:

ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՆԱՋՕՐ

Հանրապետութիւնը կը կռթնի Կուսակցութեան եւ Ոստիկանութեան վրայ: Կուսակցութիւնը իրրեւ խորհրդանշան ունի վեց նետեր, որովհետեւ հանրապետական է, պետական, աշխարհական, ժողովրդական, ազգայնական եւ յեղափոխական: Ուրեմն կրնայ դժուացնել ամէնքն ալ եւ կը հասկցուի թէ միակն է: Նոյնիսկ փոքրամասնութիւն մը ունի որ 60 աթոռ կը գրաւէ խորհրդարանին մէջ: Այս է որ կը կոչուի «Անկախներու խմբակցութիւն»:

Ոստիկանութիւնը աշխարհի ամենալաւ կազմակերպուած ուժն է: Թուրքերը չեն ծածկեր այս պարագան: Պաշտօնական օրկանին, La Turquie Kémalisteի մէջ կը կարդանք,— «1200 տարի առաջ, Համաձայն Թոնեուքուքի 30րդ արձանագրութեան, ոստիկանութիւնը լաւ կազմակերպուած էր արդէն: Այդ օրէն ի վեր այս ազգային հաստատութիւնը կատարելութեան հասած է»: Եւ նոյն հանդիսը կը ցուցնէ թուրք ոստիկաններ որոնք ծրագրուած են իրրեւ լրագրավաճառ եւ պիտակավաճառ: Ես անձամբ կրցայ հաստատել որ ձեր ամէն քայլին կը հետեւին, եթէ կառավարութիւնը ձեզ կը պատուէ իր հոգածութեամբ:

ՀԱՑ ՉԿԱՑ ԿԱՐՍԻ ԵՒ ԱՐՏԱՀԱՆԻ ՄԷՋ...

Այսպէս կազմուած պետութեան մէջ բաղաքացիներու դաս մը կայ որ միեւնոյն իրաւունքները չի վայելեր: Ատոնք են՝ Յոյն, Հրեայ եւ Հայ փոքրամասնութիւնները: Անոնք զինեալ ծառայութիւն չեն ըներ, այլ իրենց գինուորագրեան շրջանին մէջ կը բանին ճամբաներ շինելով տաժանելի պայմաններու տակ: Փոքրամասնութիւնները կ'ապրինմասնաւորապէս Պոլսոյ մէջ: Կարսի եւ Արտահանի շրջաններուն մէջ, զոր այժմ կը պահանջէ Հայաստանի Ս· Ս· հանրապետութիւնը, Հայ չկայ այլեւս: Այս խնդիրը «հաշուեյարդարի ենթարկուած է» ժամանակին: — (Մնացեալը յաջորդով):

ՎԱՀԱՆ ԹՕՐԱՍԱՆՃԵԱՆ

ՄՄԲ.— ժամանակին «Արածանի»ի մէջ (Բ· գիրք) հաղորդած ենք մեր ողբացեալ բարեկամին մահը, բանի մը կենսագրական տեղեկութիւններ տրուով: «Յուսաբեր»էն կը բաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, իր կեանքի եւ գործի մասին:— Այս առթիւ անգամ մը եւս շնորհակալութեամբ կ'արձանագրենք թէ Յառաջի առաջին եւ վերջին հիմնադրամը տրամադրած էր Վահան Թօրասանեան, **15.000** ֆրանք՝ երբ թերթը կը հրատարակուէր շաբաթը երեք անգամ **(1925** Օգոստոս **2էն 1926** Դեկտ·) եւ **50.000** ֆրանք՝ երբ դարձաւ օրաթերթ **(1927)**: Տրամադրած էր նաեւ գումար մը՝ Յառաջի սեփական տպարան հաստատելու համար, բայց խմբագիրը ձգձգեց եւ կարելի չեղաւ օգտուիլ·—

Ծնած 1873ին, Պոլիս, Սամաթիա, Վահան Թօրասանճեան իր տոհմային դաստիարակութիւնը ստացած է նոյն թաղի Գէորգեան բարձրագոյն նախակրթարանին մէջ: Դեռ երիտասարդ տարիքին կը մտնէ իր մօրեղբօր՝ Միհրան Խան Գալֆաեանի առեւտրական հաստատութեան մէջ:

Գալֆաեան Խան այս ուշիմ երիտասարդին մէջ տեսնելով ապագայ մեծ առեւտրականը, 1892ին կ'ուղարկէ զայն Ազէքսանդրիա, հոն մասնաճիւղ մը բանալու համար, զոր լաւագոյն կազմակերպել ետք՝ Վ· Թօրասանճեան արտակարգ յանձնառութեամբ կը վարէ, յայտնաբերելով վաճառականական բացառիկ ընդունակութիւն:

Անտարբեր չմնալով նաեւ ազգային կեանքին՝ կը մտնէ Հ· Ճ· Դաշնակցութեան շարքերը եւ 1896ին կը դառնայ Մեկուսի Կոմիտէի անդամ, Գալֆաեան Խանի, Արշակ պէյ Արամեանի, Նիզամեանի եւ Զապէլեանի հետ, եռանդուն մասնակցութիւն բերելով ազգային բոլոր ձեռնարկներուն, մինչեւ իր Եւրոպա մեկնիլը: Անկէ ետք, թէեւ կը դադրի զործօն մասնակցութենէ, չի զլանար սակայն իր բոլորանուէր օժանդակութիւնը հայութեան բոլոր ազատամարտներուն, հրահրիչը դառնալով ազգային համերաշխութեան եւ զործակցութեան:

1905ին բաժնուելով Գալֆաեան տունէն՝ կը հիմնէ Վահան Թօրասանճեան տունը եւ տարին չվերջացած Պրիւքսէլ մեկնելով՝ նոյն տարին իսկ կը հիմնէ Cie. d'Entreprises Commerciales, Egypte պելժիական անանուն ընկերութիւնը, որուն կը դառնայ նախ վարիչ-պատուիրակ, ապա նախագահ եւ վարիչ պատուիրակը մինչեւ 1935, երբ լրացած ըլլալով ընկերութեան 30 տարուան ժամանակաշրջանը՝ կը վերահիմնէ Ste d'Entreprises Com. en Egypte: Կրկին 35 տարուան համար, մինչեւ վերջը մնալով հիմնադիր նախագահը:

Ինքն է, որ առաջին անգամ Թուրքիա եւ Եգիպտոս կը ներածէ քիմիական պարարտները: Վերին եւ Սորին Եգիպտոսի մէջ ընկերութեան ունեցած 250է աւելի մթերանոցներով օրհնութեան ու բարիքի աղբիւր հանդիսանալով թէ՛ Փելլահին, թէ տահասարակ Եգիպտոսի հոգսգործութեան: Հեռատես Եգիպտոսի վեհապետին բարձրը դնահատանքին արժանանալով՝ կը դառնայ «Հայթայթիչ Նորին Վեհափառութեան»:

Հայ առեւտրական ասպարէզը արտասահմանի մէջ չատ մը փայլուն դէմքեր տուած է: Թօրասանճեան այն բացառիկներէն եղած է, որ իր առեւտրական համբաւին միացուցած է նաեւ եւրոպական զործի մարդու բոլոր յատկութիւնները, իր բնածին ընդունակութեան եւ աննկուն կամքին չնորհիւ տիրանալով վեցեակ մը լեզուներու, մշակելով միջազգային բազմապիսի յարաբերութիւններ եւ իր ուղղամիտ նկարագրով յարգանք պարատադրելով նաեւ օտարներուն:

Ան իբրեն համար պատիւ կը նկատէր Հայ ըլլալը եւ հպարտ էր փառաւոր անցեալովը իր ազգին, որուն պատմութեան լայնօրէն ծանօթ էր: Քաջ գիտակցելով մտաւորականութեան գերին կարեւորութեանը մեր ազգին ճակատագրի կերտման մէջ, ան որգեգրած էր տասնեակ մը հայ ուսանողներ, որոնք Պելճիքայի, Ֆրանսայի կամ Ամերիկայի համալսարաններուն մէջ իրենց մասնագիտութիւնը լրացնելով՝ հայ անուն ու արուեստը պանծացուցած են օտար հորիզոններու տակ:

Արուեստագէտ մը չէր ինք, բայց համոզուած հայ արուեստի գերին Սփիւռքի մէջ՝ պաշտպանքի ատաձան մէր եւ գուրգուրանք ունէր անոր հանդէպ: Կոմիտասի աշակերտներէն Վարդան Մարգոսեանի գեկավարութեամբ ան Պրիւքսէլի մէջ մեկէ աւելի համերգներ կազմակերպած էր, որոնք մեծ գնահատանքի արժանացած էին եւ հիացում յառաջ բերած օտար շրջանակներու մէջ:

Ահարոնեանի յոբելինական հանդէսին եռանդուն կազմակերպիչներէն մէկն էր ինք եւ քանիցս Փարիզ երթեւեկած էր արդիւնաւէտ գործնելու համար այդ ձեռնարկը: Բազմաթիւ անգամներ ալ Մարսէյլ մեր տարաբախտ բանաստեղծին մօտ ժամեր անցուցած էր, մխիթարանք ու աջակցութիւն չգլանալով անոր:

Ազգ· իշխանութեանց անդամ չէր, բայց իր Պրիւքսէլի պիւրօն գործած էր «ազգային առաջնորդարան» եւ, Սփյռի վիլլան ալ՝ հանրային հիւրանոց, ընդունելով հանրային եւ մասնաւոր կան գործիչները, որոնց հանդէպ յարգանք ունէր Թօրասանճեան:

Քաղաքական մարդ չէր ինք, բայց քաղաքական մը ճկունութեամբ գիտէր մօտենալ անձերու եւ հարցերու: Հանրապետութեան պատուիրակութեանը Փարիզի մէջ ան սկիզբէն իսկ իր բոլորանուէր աջակցութիւնը բերած էր: Գիտակցելով Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ գործերու մէջէն կատարած գերին՝ հայ ազգապահպանման ու մեր ոսկեղինիկ լեզուի զարգացման մէջ՝ ջերմեռանդ հաւատացեալի մը պաշտամունքն ունէր անոր առանդութեանց հանդէպ: Մարսէյլի լուսազգոյն պատգամաւորներէն մէկուն վրայ կատուցած է, իր ողբացեալ կնոջ յիշատակին, Ս· Թարգմանչաց հոյակերտ եկեղեցին եւ (անոր կից՝ առաջնորդարանը), որ իրրեւ հայ ճարտարապետութեան փառաւոր նմոյշ մը՝ ոչ միայն հպարտութեամբ կը լեցնէ Մարսէյլի հայ գաղութը, այլեւ հիացմամբ կ'արժանանայ անցնող բոլոր զբօսաշրջիկներուն:

Ունէր մէկէ աւելի պատուանշաններ, որոնցմէ մէկը էջմիածի կաթողիկոսին կողմէ:

Վահան Թօրասանճեանի մահով հայ առեւտրական դասը կը կորսնցնէ մէկը իր անզուգական «ճկնթըմէն» ներկայացուցիչներէն եւ հայ ազգը՝ մէկը իր հայրենասէր, չնորհալի եւ անձնուէր զաւակներէն:

Իր հիմնած ընկերութեան նախագահին վարիչ պատուիրակի դիրքը կը գրաւէ դարձեալ հայ մը՝ հանգուցեալի քեռորդին՝ Պ· Արթաքի Կիւրճեան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆԳԵՐԸ ՄԻՏՑ ԿԸ ՎԻՃԻՆ

Հինգերու խորհուրդը նորէն նիստի հրաւիրուած էր երէկ, հակառակ այն լուրին թէ խորհրդակցութիւնները վերջացած են: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ առաջին նստաշրջանը պիտի փակուի այսօր - վաղը:

Կը հաստատուի թէ Մոլոթով առաջարկած է չորս պետութեանց վարչութեան տակ առնել Ճափոնը: Խորհրդային պատուիրակը զանգատած է թէ Ամերիկացիները մեղմ կը վարուին Ճափոնի հետ: Մ· Նահանդներու արտաքին նախարարը մերժած է քննել այս խնդիրը, ըսելով թէ ինք Լոնտոն եկած է միայն եւրոպական գործերու մասին խօսելու համար: Կ'ըսուի թէ Չինացիներն ալ համամիտ են Ամերիկացիներուն հետ, եւ կ'ընդունին թէ անհրաժեշտ է ստիպանաբար եւ զգուշութեամբ վարուիլ Ճափոնի հետ: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Անգլիացիները կը նախընտրեն որ Ճափոնի համար յանձնախումբ մը հրաւիրուի յառաջիկայ Դեկտեմբերին: Ռուսերն ալ համաձայն կ'երեւան, բայց կ'ուզեն որ անմիջապէս քննուի այս խնդիրը, փոխանակ երկու ամիս յետաձգելու:

Ֆրանսացիները յուշադիր մը ներկայացուցին, առաջարկելով որ հատուցումներու խնդիրէն առաջ քննուի յափշտակուած հարստութիւնները վերադարձնելու խնդիրը: Այս առթիւ դիտել տուած են թէ Ռուսերը իրրեւ իրենց հատուցումներու բաժինը առած տարած են ապրանքներ զոր Գերմանները զողցած էին Ֆրանսայի մէջ, եւ պահանջած են որ վերադարձուին այդ ապրանքները: Կ'ըսուի թէ՝ Մոլոթով մերժած է ընդունիլ այս սկզբունքը, թէեւ կ'ըմբռնէ Ֆրանսայի տեսակէտը:

համաձայն Թոնեուքուքի 30րդ արձանագրութեան, ոստիկանութիւնը լաւ կազմակերպուած էր արդէն: Այդ օրէն ի վեր այս ազգային հաստատութիւնը կատարելութեան հասած է»: Եւ նոյն հանդիսը կը ցուցնէ թուրք ոստիկաններ որոնք ծրագրուած են իրրեւ լրագրավաճառ եւ պիտակավաճառ: Ես անձամբ կրցայ հաստատել որ ձեր ամէն քայլին կը հետեւին, եթէ կառավարութիւնը ձեզ կը պատուէ իր հոգածութեամբ:

ՀԱՑ ՉԿԱՑ ԿԱՐՍԻ ԵՒ ԱՐՏԱՀԱՆԻ ՄԷՋ...

Այսպէս կազմուած պետութեան մէջ բաղաքացիներու դաս մը կայ որ միեւնոյն իրաւունքները չի վայելեր: Ատոնք են՝ Յոյն, Հրեայ եւ Հայ փոքրամասնութիւնները: Անոնք զինեալ ծառայութիւն չեն ըներ, այլ իրենց գինուորագրեան շրջանին մէջ կը բանին ճամբաներ շինելով տաժանելի պայմաններու տակ: Փոքրամասնութիւնները կ'ապրինմասնաւորապէս Պոլսոյ մէջ: Կարսի եւ Արտահանի շրջաններուն մէջ, զոր այժմ կը պահանջէ Հայաստանի Ս· Ս· հանրապետութիւնը, Հայ չկայ այլեւս: Այս խնդիրը «հաշուեյարդարի ենթարկուած է» ժամանակին: — (Մնացեալը յաջորդով):

Ազգ. Դատը եւ նոր սերունդը

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ), 18 Սեպտ.— Երիտասարդական արձագանգ մը: Արժանի պատասխանը թուրք թերթերու պոռչտուքներուն: Ուրքաթ, 14 Սեպտեմբերը, իրիկուան ժամը 9ին Հայ Ժողովրդային Տան սրահը լեցուած էր պատանիներով ու երիտասարդներով: Սերունդի մը ներկայացուցիչները, որոնց մէկ մասը չափած է անապատներու խորութիւնը իր մանուկ հասակին, իսկ մնացեալը հոս ծնած ու հասակ նետած, հայկ. ածուխն մինչեւ այժմ խորթ նկատուած սերունդը:

Հաւաքոյթին նպատակն էր երիտասարդութեան համակրանքի ձայնը եւս լսելի դարձնել միջազգային ժողովներու մէջ, ի նպաստ Թրքահայ Դատի լուծման: Եւ երկրորդ, բողոք բարձրացնել թուրք մամուլին հայ երիտասարդութեան հասցէին ուղղած անարդար վերագրումներու դէմ:

Այս բարի պաղատիրը յղացած էր Լիոնի Սկաուտական Միութիւնը, որուն պետին մէկ նամակին ընթացք տալով, Տէսինի Ֆրանսահայ Երիտ. Միութիւնը, համախորհուրդ Տէսինի Սկաուտական Միութեան հետ, իսկոյն հրապարակ նետուած ու կազմակերպած էր այս հրապարակային ժողովը, մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն, նշանաբան ունենալով.— Արդարութիւն Հայաստանի համար:

Հաւաքոյթը շատ հաղճեղ կերպով պատրաստուած էր, բայց եւ այնպէս զնահատելի, նկատի առնելով տարիքները եւ անփորձութիւնը:

Ֆրանսահայ Երիտ. Միութեան մասնաճիւղի կողմէ Պ. Ցուվճ. Պապաեան բանալով ժողովը, համառօտակի պարզեց հաւաքոյթին նպատակը: Պատանիներու կողմէ երգուեցաւ «Բաւ է եղբարք որքան սառապեցանք»ը: Առաջին բանախօսն էր Լիոնի հայ սկաուտապետ Պ. Դէորգ Խայիկեան, որ պատկերալի ոճով եւ մաքուր առոգանութեամբ նկարագրեց Թրքական խժդժութիւնները հայ ժողովուրդին հանդէպ, կարդալով վկաներու բերնէն լսուած վայրագութեան դէպքեր: Երկու սկաուտներ դրուատիքը ըրին հայկ. առաքինութեանց եւ դարերու ընթացքին Հայուն բերած նպաստը մարդկութեան օգտին: Սկաուտ Մեսրոպ Դէօրգեան կարդաց ուղերձ մը: Լիոնէն՝ Պ. Ցարուխիւն Պասմաճեան երգեց երկու երգեր (հայերէն): Օր. Շաքէ Արզումանեան յաջողապէս արտասանեց ու մեներգեց (հայերէն), իսկ Սերովբ Ղազարեան Տէսինի Երիտ. Միութեան ղեկավարներէն՝ կարդաց Դամա Քաթիպայի «Հիմի էլ լուռնք»ը Ֆրանսերէնի թարգմանուած եւ ապա հայերէնը: Ի վերջոյ խօսքը տրուեցաւ Պ. Պետօ Մանուկեանի (Լիոնի Երիտ. Միութենէն) որ բաւական երկար քաղուածք մը բրաւ մեր պատմութենէն, յիշելով համիտեան շրջանի ղէպքերը եւ Ժէօն Թուրքերու ոճրապարտ ծրագիրը մեր ցեղի բնաջնջման համար: Ապա անդրադարձաւ հայկ. պահանջներու, քարտէսի վրայ ցոյց տալով արդի Ա. Հայաստանի նեղ սահմանները: Ցիշեց սոսկալի ջարդերու ժամանակ միջազգային յանձնառութիւնները, դաշնագիրները եւն.:

Նախընտրելի պիտի ըլլար որ մեր երիտասարդ բանախօսը զոհանար կարճ եւ յստակ պատկեր մը գծելով մեր մօտիկ անցեալէն, փոխանակ մխրճուելու մանուածապատ արտայայտութեանց մէջ: Մանաւանդ լաւ սերտած ըլլար մեր նորագոյն պատմութեան վերջին էջերը: Մէկը որ յաւակնութիւնը ունի պատմութեան դասեր տալու նորեկ սերունդին, պէտք է անաչառ ըլլայ եւ չխեղաթիւրէ դէպքերու ընթացքը: Պ. Խայիկեանի առաջարկին վրայ ժողովը միաձայնութեամբ ընդունեց հետեւեալ բանաձեւը.—

«Այս սրահին մէջ ներկայ երիտասարդներս արդարութեան ձայն բարձրացնելով Հայկ. Դատին համար, մեր պահանջները կը միացնենք «Թրքահայ Դատի յանձնախումբին բանաձեւած որոշումներուն»:

Հ. Ա. Ը. Միութեան կողմէ քանի մը խօսք բրաւ Պ. Մովսէսեան: Ցետոյ բոլոր ներկաները ստորագրեցին ժողովին հանած բանաձեւին տակ:

Դժբախտաբար բոլոր բանախօսութիւնները արտասանուեցան փրանսերէն, նոր սերունդին ըմբռնելի դարձնելու պատրուակով: Վերջապէս մեր երիտասարդութիւնը ե՞րբ պիտի ըմբռնէ լեզուին կարեւորութիւնը: Լեզուն է կապը իր եւ հայրենիքին միջեւ:— Թղթակից

ԳԵՂԵՑԻԿ ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— Սիրելի «Ցառաջ», ազգական ընկերոջ մը կողմէ, չաբաթ գիշեր հրաւիրուած էի նշանտուքի մը, Վիթրի: Օգտուելով տաք մթնոլորտէն, առաջարկեցի հանդանակութիւն մը բանալ, Թրքահայ Դատին պաշտպանութեան համար, այն վստահութեամբ թէ օրինակը վարակիչ կը դառնայ: Սիրով մասնակցեցան.— Պ. Պ. Ե. Գիպրանեան, Կարապետեան, Ց. Տէր Ներսէսեան, Գըլըճեան, Ա. Սողոմոնեան, Կ. Երանեան, Մ. Գալալեան 500ական, Ց. Երանեան եւ Մ. Երանեան 200ական, Ե. Սըվաճեան 150, Տիկին Մ. Մինասեան, Վ. Գիպրանեան, Սարաֆեան, Անդրանիկեան, Գամպուռեան 100ական, դումար 4550 ֆրանք:

× Օր. Շաքէ Գիպրանեանի եւ ընկեր Մ. Գրպաչեանի նշանտուքին առթիւ (22 Սեպտեմբ.) Տէր եւ Տիկին Կ. Երանեան Ֆ. Կապոյտ Խաչին կը նուիրեն 500 ֆրանք:

ԽՄԲ.— Երկու դումարներն ալ ստանալ «Ցառաջ»էն:

335.000 ԱՒԵԼ կը պակսի, Փարիզի փողոցները մաքրելու համար: Թերթերը կը գանգատին տիրող աղտոտութենէն: Պատերազմէն առաջ 500.000 աւել կը գործածուէր. 1944ին հազիւ 165.000 հատ ճարուած էր:

ՊԵՐԼԻՆԻ ամերիկեան հրամանատարութիւնը պարսաւագիր մը ուղղեց քաղաքապետին, որ կը չարունակէ «Առաջնորդ» բառը գործածել զանազան պաշտօնեաներու համար, հիթլէրական դրութեամբ:

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ տասը զօրադասեր եւս պիտի արձակուին մինչեւ տարեգլուխ:

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ մը պիտի կատարուի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, յառաջիկայ մարտ 10ին:

Տէր եւ Տիկին Ի. Տէրվիշեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երկրորդ զաւկին, ՅՈՎՀ. ՊԵՏՐՈՍ ԻՒԱՆ - ՓԻԼԻՒԲ, 9 Օգոստոս 1945: Rue Etienne Marcel, La Garenne:

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ Տ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբեր 30ի կիրակին, պատարագէն վերջ հոգեհանդիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին, ողբացեալ Ս. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆի համար: Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

Ա.ՋԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Պանէօ - Քալանի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի, 30 Սեպտ. ժամը 2ուկէսին, Պանէօյի Ֆրանսական դպրոցի ծանօթ սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ այս կիրակի, Մարսէյլի մայր եկեղեցին (Փրատօ), ողբացեալ Օր. ԱՆՆԻՑԱ ՓԻՐԱՋԵԱՆի համար: Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները:

Ա.Լ.ՖՈՐՎԻԼԻԷՆ Կ. Պոլոս Հաճի Արթինեան եռամսեայ «Ցառաջ» կը նուիրէ Պ. Մինաս Պետրոսեանի, Café du Marché, Les Vans (Ardèche):

Ա.ՌՆՈՒՎԻԼԻ Հայոց եկեղեցիի հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ կիրակի 30 Սեպտ. ասն Վարագայ Ս. Խաչի, եկեղեցւոյն անուան տօնախմբութիւնն է եւ այս առթիւ պիտի պատարագէ ու քարոզէ Տէր Արսէն Ա. քհնյ. Սիմէոնեանց: Շոգեկառք առնել Gare du Nordէն 8.29, 9.44, 10.44, վերադարձի ժամեր՝ 13.04, 13.44, 17.44:

ԽԱՐԲԵՐԴՑի Նչան Թերզեան կը փնտռէ իր քեռորդիները՝ Գարեգին, Վարդեր եւ Հայկանոյշ Օննիկեան, որոնք Ցունաստան ըլլալ կը կարծուին: Տեղեկացնել N. Terzianի, 162 Rue Boileau, Lyon: Կը խնդրուի եգիպտոսի եւ Ցունաստանի թերթերէն արտատպել:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Լիոնէն Սեպտ. 19ի մանուա չէքով 750 ֆրանք զրկող բաժանորդէն իր անունը եւ հասցէն գրել որոշ: (Հ. Շէլթիրեան ?):

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆի Fournitures pour tailleurs վաճառատունը փոխադրուած է 2 Rue des Filles de St. Thomas, métro Bourse, Paris 2:

Ներկի, բնակարաններու, զարդարանքի պատեր թղթելու, ապակիներ գետեղելու եւ նման բոլոր աշխատանքներու համար դիմել՝ **AVILA** եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ: 3 Rue Nicolas - Roret, Paris (13): Tél.: POR. 08-76:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՄՈԼՈԹՈՎԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Ֆրանսացիները խնդրած են նաեւ վերադարձնել Ալզաս - Լոռէնի քաղաքացիները, որոնք բանի դէրման բանակին մէջ զէնք կը գործածէին Ռ. Միութեան դէմ եւ չեն կրնար խմբովին յանձնուիլ, այլ իւրաքանչիւր պարագայ պիտի քննուի առանձին:

Կը կարծուի թէ Հինդերու խորհուրդը երկարդ նստաշրջան մը պիտի սկսի Նոյեմբերին կամ Դեկտեմբերին:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը յաջողած է ընդունիլ տալ որ Հռենոսի եւ Ռուրի շրջանին խնդիրն ալ քննուի, ժողովին փակումէն առաջ:

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Պ. Մոլոթով հետեւեալ պահանջները ղրած է Պալքաններու մասին.— 1. Արեւմտեան պետութիւնները պէտք չէ գործօն միջամտութիւն կատարեն պալքանեան գործերուն մէջ,— 2. Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ կառավարութիւնները ներկայացուցչական են եւ պէտք է ճանչցուին Մ. Նահանգներուն եւ Անգլիոյ կողմէ.— 3. Պալքանեան սահմանագլուխները որոշելու հոգը պէտք է ձգել չահագկից երկիրներուն, առանց Հինդերու Խորհուրդին միջամտութեան: Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն չեն ընդունիր այս տեսակէտը:

× «Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ կառավարական օրկանը, կը գանգատի թէ Հինդերու ժողովին վերջոյ կը տիրապետեն «ուժի քաղաքականութիւնը, կամակամտութիւնը եւ փառասիրութիւնները»: Թերթը անտանելի կը գտնէ տիրող զաղտնապահութիւնը եւ կը պահանջէ որ բոլոր պետութիւններն ալ բացորոշ յայտարարութեամբ մը յայտնեն իրենց քաղաքականութիւնը եւ նպատակները:

Սեւծխահատու համազումարը

Սէնթիքաներու Բ. համաշխարհային համագումարին մէջ, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, Ուոլթըը Սիթրին, հետեւեալ հանդիսաւոր յայտարարութիւնն ուղղեց.— «Եթէ վաղուան կազմակերպութիւնը քաղաքականութեան լաբիւրինթոսին մէջ խրի, պիտի կազմալուծուի եւ կորսուի»:

Անգլիոյ Արհեստակցական Միութենէն նախագահը յետոյ զարմանք յայտնեց որ կարգ մը երկիրներ որոնց մէջ սէնթիքաներու թիւը աննշան էր պատերազմէն առաջ, յանկարծ հարիւր հազարաւոր անդամներ կը ներկայացնեն: Ու պահանջեց ընդունիլ միայն այն կազմակերպութիւնները որ վստահութիւն կը ներշնչեն, Գործադիր Կոմիտէին քննութենէն վերջ: Ցետոյ առաջարկեց փոխանցման չրջան մը հաստատել, եւ կեդրոն ընտրել ոչ թէ Փարիզը, այլ ուրիշ քաղաք մը, նկատի առնելով դիներու սղութիւնը: Անդամավճարները պէտք է զանձուին 1946 Յունուարէն:

Հարաւ. Ամերիկայի ներկայացուցիչն ալ չեչտեց թէ Արհեստակցական Միութիւնները պէտք է ազատ ըլլան քաղաքական ազդեցութենէ: Ցետոյ կրկնեց թէ լատին Ամերիկան վճռած է անմիջապէս միակ համաշխարհային դաշնակցութիւն մը հաստատել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԱՓՈՆԻ կայսրը Թոքիոյի ամերիկեան դեսպանատունը երթալով, այցելեց զօր. Մէք Արթըրի: Առաջին անգամ է որ Միքատօն, 80 միլիոն Ճափոնցիներու վեհապետը, պալատէն դուրս կ'ելլէ օտարի մը այցելելու համար: Խօսակցութիւնը կարճ տեւեց եւ զաղտնի կը պահուի: Այցելութիւնը անշուք էր, քանի որ կայսրը ունկնդրութեան կ'ընդունուէր իբրեւ պարտեալ, իր 7 միլիոն զինուորները 3/4ով զինաթափ: Ամերիկեան հրամանատարը չարք մը խիստ տնօրինութիւններ հրատարակեց որոնք տառապէս պիտի գործադրուին կայսեր կողմէ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՆԱԻԱՏՈՐՄԷՆ մինչ որ մնացած է, պիտի բաժնուի երեք մասի, մէկը Անգլիոյ, երկրորդը Ռ. Միութեան, երրորդը Մ. Նահանգներուն յանձնուելու համար: Տակաւին որոշում տրուած չէ Ճափոնի նաւատորմիղի մասին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, որ Ֆրանքֆորթ կը գտնուի, պիտի փոխադրուի Պերլին:

ՉԵՐՔԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ ժողէֆ Լէքիւան, նախկին ծովային սպայ եւ հրամանատար Լիոնի «Միլիս»ին, որ տունէն դուրս հանելով տարած սպանած էր Վիքթոր Պաշը (նախագահ Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան) եւ կինը, 1944 Ցունուար 10ին: Թերթերը կը գրեն թէ Գերմանները մերժեր էին ձերբակալել այս 80 տարեկան ծերունին: Մարդասպանը ըսեր է,— «Մարդ մը սպաննելէն դիւրին բան չկայ. գնդակ մը փորին, գնդակ մը գլխուն եւ հատ մըն ալ սրտին, վերջացաւ»: Այս ձեւով սպաննած է եղեր ինք Հրեաներ ալ:

ԿԵՂԾ ՀԱՋԱՐՆՈՑՆԵՐՈՒ հեղինակներէն Անտոլ Լուազօն, այլ անուամբ «Հացագործ Տէտէ», որ քանի մը փուռեր ունի Փարիզի մէջ եւ էմիլ Փաժօն (Միլօ), ձերբակալուեցան Փորթ տէ Լիլայի մէջ, գնդացիրներու կատպի կռիւ մը վերջ: Մեղակիցներէն Կառնիէ սպաննուեցաւ, ոստիկան մըն ալ վիրաւորուեցաւ: Այս առթիւ խիստ խուզարկութիւններ կատարուեցան Թաղին մէջ:

ՄԵԾՆ ՍՈՒԻՐԻՈՑ ծրագիրը լրջօրէն կը զբաղեցնէ արաբական շրջանակները: Ծրագիրը կը տրամադրէ կազմել միակ պետութիւն մը, մէջն առնելով բուն Սուրիան, Ալէքսանդրէթի Սանճաքը, Լիբանանը, Պաղեստինը եւ Անդրյորդանանը: Կը թուի թէ մեծ դէպքեր կը պատրաստուին Մօտաւոր Արեւելքի մէջ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 29 Septembre 1945 Շաբաթ 29 Սեպտեմբեր

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4518-ՆԵՐ ՀՐՅԱՆ ԹԻ 147 — ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ՖՐ·

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՆՉՊԷ՞Ս ՈՐ Է

Ունեւորութեան տուրքը եւ ուրիշ չարիքներ

Combat-ի *Թղթակիցը, Պ· Ռոժէ Կոքնիէ, իր Թղթակցութեան մէջ կը յիշէ նաեւ «Վարլըք»ը (Ունեւորութեան Տուրք), որ մոխիրի վրայ նոտեցուց հազարաւոր Հայեր, Յոյներ եւ Հրեաներ :*

— «Վարլըք»ը մանաւոր տուրք մըն էր հարստութեան վրայ: Բոլորն ալ ենթակայ էին տուրքին: Թուրքերուն վրայ դրուած տուրքը թեթեւ էր, բայց տեսայ փոքրամասնութեանց պատկանող անձեր որոնք բռնադատուած էին մինչեւ մէկ միլիոն ոսկի տուրք վճարելու («Յառաջ».— Այդ գումարէն շատ աւելին պարտադրուեցաւ : Նուտով առիթ պիտի ունենանք այս աղէտին զանազան ծալքերը բանալու) : Փաստաբանական կաճառին նախագահը, որ Թուրք էր, 4000 ոսկի տուրքի ենթարկուեցաւ, իսկ հրեայ կամ հայ փաստաբաններէ պահանջուեցաւ 400.000 ոսկի: Անոնք որ չկրցան հնչուն դրամով վճարել Վարլըքը 15 օրէն, տաժանակիր աշխատանքի դրկուեցան եւ իրենց ստացուածքները ծախուեցան: Միայն մէկ տարի վերջը բնդհ· ներում հռչակուեցաւ :

Թրքական մեծ օրաթերթին՝ «Ճիւմհուրիէթ»ի տնօրէն Եօնուս Նաճիի տղան կը գրէր վերջերս·— «Պէտք էր Հայերուն հետ վարուէինք այնպէս ինչպէս կը վարուէին մարդակեր Միամ - Միամնեբուն հետ»: (ԽՄԲ·— Տես «Յառաջ» 16 Սեպտ·) :

Թուրքիոյ ընկերային կացութիւնը դրեթէ այն է ինչ որ դրամատիրական երկրի մը մէջ: Իրականին մէջ պետական մարզոյ դրամատիրութիւն մըն է : Օրուան կարգուսարքէն քանի մը օգտուողներ կան,— նախարարները եւ իրենց բարեկամները: Բայց անտեսութեան զանազան ճիւղերը յանձնուած են դրամատուններու : Օրինակի համար, կայ դրամատուն մը որուն յանձնուած է հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստը, ուրիշ մը՝ հողագործութիւնը եւն·:

Եթէ դրամատէրներ չկան երկրին պլուիէն դուրս, չունեւոր դաս ալ չկայ (պրոլետարիատ) : Ձարտարագործութիւնները նոր ծլած են, ամէնէն հինները 15 տարու չկան: Ջունեւորներու դասի մը ստեղծումէն խուսափելու համար, հանքերուն մէջ հաստատուած է տեսակ մը պարտաւորիչ աշխատանք, միշտ միեւնոյն նահանգէն հաւաքուած բանուորներով: Այսինչ շրջանին մէջ դիւղացիները հանքագործ կը դառնան կարգով, քանի մը ամսուան համար, եւ յետոյ իրենց տրօրը վարելու կը դրկուին քանի մը ամիս: Այս դրութիւնը կազմակերպուած է արդիական եղանակով մը եւ կը թուի թէ բարքերու մէջ մտած է այլեւս :

Գիւղացին աղքատ է, մանաւանդ դրկուած արջառէ : Անոր եղները փոքրահասակ են: Գոմէշը այնքան ալ յարմար չէ մշակութեան: Այս պատճառով, օրէնքով հրամանագրուած միակնութիւնը չի յարգուիր : Առ ի չգոյէ գրասէր, մէկ կինը շատ գործ պիտի ունենար: Երկու անգամ օրէնք մը օրինականացուց այս բազմակին կենակցութիւնները ծնած զաւակները :

Հողային օրէնք մը կը նախատեսէ բաժնել պետական հողերը եւ մեծ կալուածները: Հարցաքննեցի մէկը որ մեծապէս կ'օգտուի օրուան կարգ ու սարքէն,— շատ հարուստ կալուածատէր մը: Ամենեւին մտահոգ չէր : Հողային օրէնքը պիտի գործադրուի աստիճանաբար : Մինչ այս մինչ այն, Իսմէթ Ինէօնիւ գիւղական ուսուցիչներու դպրոցներ հաստատած է, շատ արդիական : Այս դպրոցները կը բանին գործակցական դրութեամբ եւ ապագայ վարժապետ պայն կը չինէ, կը կազմաւորէ եւ ինքն անձամբ կ'արդիւնաբերէ : Յետոյ իր գիւղը կը դառնայ հաստատելու դպրոց մը որ միեւնոյն առեն պիտի ըլլայ գործակցական աղարակ մը, չհաւգործուելով աշակերտներուն կողմէ, իր ղեկավարութեան տակ :

Այս կարգի փորձերը Թուրքիոյ յոյսը կր կազմեն: Անոնք Անատոլուի գիւղերուն կուտան ոահվիրաններու երեւոյթ մը: Այսպէս ձեր երեւակայութեան առջեւ կը պատկերանայ Ասիոյ ընկերվարական սովետական հեռաւոր հանրապետութիւնները ուր ամէն ինչ նոր պիտի ստեղծուի :

Բայց, կրնաք հարցնել,— Թուրք ժողովուրդը ո՞ւր պիտի գտնէ անհրաժեշտ ուժը, գլուխ հանելու համար այս մեծ գործը: Աթաթիւրքի մա՞հը: Պատերա՞զմը: Ան նորէն ինկած է Սուլթանութեան յամրընթաց ճամբուն վրայ: Ան կ'ամփոփուի վախի, ոխակալութեան, լռութեան մէջ: Աթաթիւրք որոշ սլացք տուած էր անոր, ճիշդ է, դաւազանի հարուածներով : Դաւազանի հարուածները կը մնան, բայց սլացք չկայ այլեւս :

×Երկուան Թղթակցութեան մէջ, ուղեւորը կը նկարագրէ Անգարան, «զոր Աթաթիւրք խլեց անապատէն եւ որ ամէն օր կը պայքարի պահելու համար իր դալարիքը»: Եւ, գնահատելով հանդերձ անոնք որ այս քաղաքը եւ ծառերը բուսցուցին անապատէն, կը հարցնէ·

— « *Ի՞նչ կը յուսան այստեղ պայքարող մարդիկը... Մարդկային յոյսը չաճախ չիմարութիւն է, բայց գոնէ նպատակ մը կը հետապնդէ, որ տրամաբանութիւն մը կը պարունակէ: Այստեղ ամէն բան կը հակասէ բանականութեան : եթէ ճիշդ է որ աշխարհը անհեթեթութիւն մըն է, Անգարան պէտք է ամոր մայրաքաղաքն ըլլայ»:*

ՍԱՄՍՈՆԸ ՏԱԳՆԱՊԻ ՕՐԵՐՈՒՆ

ԽՄԲ.— Ժամանակին հաղորդած էինք վաստակաւոր յեղափոխականին՝ Սամսոն խան Թադէոսեանի մահը, կենսագրական տեղեկութիւններով : «Հայրենիք» բացառիկ թիւ մը նուիրած է այս առթիւ (30 Օգոստոս), ողբացեալ ընկերոջ յիշատակին : Կ'արտատպենք հետեւեալ գրութիւնը, որ կը ներկայացնէ Սամսոնի գործունէութեան ուրիշ մէկ էջը·—

1915 Յունուարի առաջին նահանջի ատեն 12 հազար Վասպուրականցիներս, որ ժամանակին չկրցանք հեռանալ երկրէն եւ Կովկաս անցնիլ, ստիպուած վերադարձանք Վան : Ճեռով գիշերով, Ռոշտպի գիծով անցանք Զուխա Կեռուկ, անկէ ալ Բարթողիմէոսի վանքի վրայով փորձեցինք անցնիլ Սալմաստ (Ատրպատական) :

Պարսկական սահմանապահ սարբազները արգիլեցին մեր մուտքը Պարսկաստան եւ մենք կըրկին եւս դարձանք Բարթողիմէոս Առաքեալի վանքը : Հոն մնացինք մինչեւ աշուն եւ չնորհիւ Սամսոն խանի ու Մելիք - Թանգեան Արքեպիսկոպոսի միջամտութեան, կրցանք մտնել Պարսկաստան : Հոկտեմբեր ամսուան վերջերը բոլորս ալ հասանք Սալմաստի դաշտը :

Սամսոն խանի չնորհիւ մենք՝ 12 հազար Վասպուրականցիներս տեղաւորուեցանք այդ շրջանի Հայերու տուները :

Սամսոն խան եւ Մելիք - Թանգեան Արքեպիսկոպոս դիմում կատարեցին Էջմիածնի մէջ կազմուած «Ընդայրական Օգնութիւն» կոմիտէին եւ անձ գլուխ ամսական 6 ռուբլի ապահովեցին : Տեսնելով որ այդ ձիւն ձմրան եւ աղքատ երկրին մէջ գործ չէինք կրնար գտնել եւ մեր օրապահիկը հայթայթել, անոնք ստիպուեցան դիմում կատարել նաեւ Կովկասի փոխարքային եւ այս միջոցով ալ ռուս կառավարութենէն ամսական ? ռուբլի ապահովեցին, որով մենք ապահեցանք սովի ճիրաններէն : Այսօրուան պէս կը յիշեմ որ տեղացի Պարսիկները կը նեղուէին մեր ներկայութենէն եւ Սամսոն խանին կը բողոքէին : Սամսոն խանը իրենց հասկցած լեզուով կը խօսէր անոնց հետ եւ խնդիրը անուշի կապելով, կը ճամբէր զանգատողները :

Օր չէր անցներ որ Սամսոն խանը եւ իր կինր զաղթականի մը տուն չերթային : Կը մտնէին ամէնուն տունը անխտիր· ղրամ, հագուստ, կօշիկ, դեղօրայք կը բաժնէին եւ կ'ունենային ամէն կարգի օգտակարութիւն, նիւթական եւ բարոյական տեսակէտով :

Բանի՛, քանի՛ անգամ տեսած եմ իմ աչքերովս, որ Սամսոն խանը զաղթական երեխայ մը փաղցնէն բռնած ու տարած է իր տունը, հագուստ ու կօշիկ հագցուցած եւ բերած յանձնած ծնողքին : Սամսոն խանի տունը զարձած էր ազգային կեդրոն, վանք, բուժարան եւ հայ զաղթականներու օթեւան :

Ամբողջ Սալմաստ զաւառին թէ՛ Հայուն, թէ՛ Ասորիին եւ թէ՛ Պարսիկին գաւերը հոն կը տեսնուէին : Դատը կը տանար արագ ու արդար լուծում : Կողմերը կը հաշտուէին, ուրախ զուարթ դուրս կուգային այս պատկառելի մարդուն չէնշող տունէն :

Եկաւ 1918ի Վասպուրականի վերջին նահանջը : Այդ տարին Վասպուրականցիներս վեց ամիս միասին դէմ դնելէ վերջ Թուրքին զերազանց ուժերուն, ստիպուեցանք կրկին թողուլ մեր պաշտելի հայրենիքը եւ բռնել Իրանի ճամբան :

Երբ Սարայ հասանք, քիւրտ ձիաւորներ տէսան մեզ ու մեր նահանջի լուրը տարին զաղանապարոյ աւազակապետ Սմկոյին, որուն հետ կռուի բռնուեցանք յաջորդ օրը : Մինչեւ երեկոյ սոսկալի կռիւ տեղի ունեցաւ եւ մութը կռիւը Սմկոն խայտառակ կերպով փախաւ մեր քաջերու սեղմած օղակներու մէջէն, բաւական ջարդ ուտելէ վերջ :

Մենք անցանք պարսկական գիւղ մը, որուն բնակիչները աղ ու հացով մեզ դիմաւորեցին եւ մեր յոգնած ժողովուրդը հոգ քիչ մը հանգիստ առաւ : Նորէն Սալմաստ զաւառը զացինք· Նորէն Սամսոն խանը գործի լծուեցաւ եւ գործի լծեց նաեւ բոլոր Պարսկահայերը՝ օգնութեան հասնելու Վասպուրականի 25 հազարէն աւելի բազմութեան ... Նորէն այս անձնուէր Հայը մեր բոլոր զաղթականները ցրուեց Պարսկահայերուն տուները· Սալմաստ զաւառի հայաբնակ գիւղերը — Ղալասար, Փայաջուկ, Հաֆթըվան, մինչեւ Քէօյնա Շէհիր — լեցուեցան Վասպուրականցիներով, որոնց պատսպարան, կերակուր, վառելիք տուին եւ ամէն տեսակ դիւրութիւն ընծայեցին :

Մեր հանգիստը երկար չտեւեց : Նորէն երեւցաւ Սմկոն : Տիլմանի առջեւ 8 ասորի դինուոր մորթելէ վերջ՝ իր 400 մարդոցմով մտաւ քաղաք եւ հոն գտնուող ռուս պաշտօնեաներէն մաս մը կոտորեց, մաս մըն ալ գերի պահեց : Ճեռով Տիլմանի հրապարակին վրայ անկեց կախաղանի փայտեր, յայտարարելով որ կռուին չմասնակցող Պարսիկները պիտի կախուին : Այս կերպով յաջողեցաւ 4 — 500 պարսիկ դինել եւ մեր դէմ հանել :

Կռիւը բաւական տեւեցաւ երկու կողմէն ալ · Պարսիկներ Սմկոյի առաջնորդութեամբ՝ պարբսպապատ Տիլման քաղաքին մէջէն, իսկ Հայեր եւ Ասորիներ դրսէն : Կէսօրէն վերջ — միեւնոյն օր — մերոնք եւ Ասորիներ Տիլման քաղաքը թնգանօթի կրակի տակ առին, մէկ ժամէն յետոյ քաղաքը մինարէ չմնաց : Սմկոն տեսաւ որ Վանի հուսակալ Ճէվտէթ խարեր էր դինք... Ինքը՝ Սմկոն դրսէն օգնութիւն չստացաւ, իսկ մերոնք պաշարման օղակները սեղմեցին եւ գիւղերը մտան քաղաք : Սմկոն փախաւ՝ իր հետ տանելով խռովարար Պարսիկներն ալ :

Յաջորդ առաւօտեան մերոնք ամբողջ քաղաքին տէրն էին... Հազարաւոր Պարսիկներ մնացին ներսը քաղքին մէջ : Նորէն Սամսոն խանն էր որ եկաւ եւ հրահանգեց բնաւ չդպչիլ խաղաղ ժողովուրդին... Հաւաքել տուաւ դուրսէն բերուած Պարսիկները եւ ապահով կերպով ուղարկեց զանոնք Սոյի շրջանը :

Համբարձման օրն էր, երբ Վանի հուսակալ Ճէվտէթ՝ հաւաքելով իր թափթփած զօրքերէն 20.000ի չափ, յարձակեցաւ մեր վրայ : Այս առթիւ առոր Մելիք Յովսէփեան եւ Մելիք Միքրան, որոնք Սալմասոի շրջանի Ասորիներուն առաջնորդներն էին, եկան Ղալասար գիւղը, զտին Սամսոն խանի մօտ եւ խոստացան կռուիլ Հայերու կողքին : Այդպէս ալ եղաւ :

Սամսոն խանի տունը զարձեր էր Հայոց եւ Ասորիներու կեդրոնատեղին : Ոչինչ կը կատարուէր, առանց Սամսոնի գիտակցութեան ու խորհուրդին : Անոր տան պարտէզին հիւսիսային կողմը զրուած էին 4—5 թնդանօթներ, որոնք անդադար կը զբաղուէին թրքական դիրքերը :

Այս անգամ ալ Հայերը յաղթող եղան : Ճէվտէթ խայտառակ կերպով փախաւ, մեր ձեռքը ձգելով մէկ թնդանօթ եւ բազմաթիւ պատերազմի զործիքներ :

ՄԽԻԹԱՐ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՎ՝ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ,— « ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՍԱՐԱՃՕՂԼՈՒ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՑ ԼԱՃՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՇՆՈՐՀԵԼ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ֆրանսայի պահանջները Հունգոսի եւ Ռուրի մասին

Հինգերու Խորհուրդը առջի օր զբաղեցաւ Ֆրանսայի մէկ յուշագրով, որ կը պահանջէ վերազարձնել Գերմաններու կողմէ յափշտակուած զոյքերը: Թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսա յաջողած է օրակարգ անցրնել նաեւ Հունգոսի եւ Ռուրի խնդիրները: Ցոյս կայ որ միւս Դաշնակիցներն ալ ընդունին Ֆրանսական տեսակէտը, այդ շրջանները միջազգային հսկողութեան ենթարկելու մասին :

Վերջին լուրերու համաձայն, պալքանեան երկիրներու խնդիրն ալ քննուած է, ու թէեւ չօչափելի արդիւնք մը չերեւար, բայց կը յուսացուի թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել :

Գերմանի երեք պետութիւններ Ամերիկեան շրջանին մէջ

Գերմանիոյ ամերիկեան զինուորական իշխանութիւնը երեք պետութիւններ հաստատեց, — Հէս, Վիւրթէնպէրկ - Պատրն եւ Պաւարիա : Իւրաքանչիւրը իր առանձին կառավարութիւնը պիտի ունենայ, որոնք պիտի գործեն զերմանական օրէնքներով, բայց ենթակայ զինուորական իշխանութեան : Վիւրթէնպէրկի պետութիւնը մանաւանդ պիտի պարունակէ Շթութկարտ քաղաքը , Մանհայմի շրջանը եւն· : Պաւարիան պիտի ունենայ 1933ի սահմանները, բայց Լինդաուէն : Մին-

Ճապոնիոյ մէջ Ամերիկեան զինուորական իշխանութիւնը հրամայեց որ Ճապոնիոյ կայսրը Հիրոհիթոյի անունը չյիշատակուի ոչ մէկ տեղ, ոչ մէկ առթիւ, ոչ մէկ գրութեան մէջ : Ամերիկեան զինուորական իշխանութիւնը կ'ուզէ որ Ճապոնիոյ կայսրը ամբողջովին զրկուի իշխանութենէ եւ ամէն տեսակ ազդեցութենէ :

Ճապոնիոյ մէջ Ամերիկեան զինուորական իշխանութիւնը հրամայեց որ Ճապոնիոյ կայսրը ամբողջովին զրկուի իշխանութենէ եւ ամէն տեսակ ազդեցութենէ :

«Արտօնեցին nr դուրս կղզիէ եւ խոս ուտելիք...»

ԽՄԲ.— Առջի օր խմբագրատուն այցելեց ա-մերիկահայ զինուոր մը, ենթասպայ Լեւոն Իզմիրլեան, որ Գերմանիայէն կուգար : Այս առթիւ պատմելով իր տեսածները, գրի առաւ (անգլիե-րէն) հետեւեալ սարսափելի դրուագը.—

1945 Յուլիսին առիթ ունեցայ այցելելու Աուկսպուրկի մէջ քանի մը Յունահայերու, որոնց հինգը երկու տարի Տախաու բնակած էին։— Տէր եւ Տիկին Փափազեաններ (ԱԹէնքէն) պզտիկ սենեակին մէջ նստած : Նախ խօսակցութիւնը թեթեւ նիւթերու չուրջ անցաւ, կը խօսէին ու կը խնդային :

Քիչ վերջ մէկը, որ մօտաւորապէս 40 տարեկան էր, ըսաւ.— «Տղաս, Տախաուի մասին լա՞ծ ես»։— «Այո՛, ոչ միայն լսած, այլեւ տեսած եմ», պատասխանեցի : Տխրութեամբ ժպտեցաւ եւ դլուխը շարժեց. «Ձեզի պիտի պատմեմ մեր տեսածները Տախաուի մէջ»։

— « Երկու տարի առաջ էր, գիշեր մը կէս-թափօն մեր տուները կոխեց Ֆալամաթայի մէջ (Պելոպոնէս, Յունաստան) եւ ըսաւ թէ պիտի հարցաքննուինք : Խոստացան որ ժամէ մը տուն պիտի վերադառնայինք : Բեռնակառքերու մէջ դրին եւ չոգեկառք առաջնորդեցին, որ երեք-չորս օրէն Գերմանիա հասաւ : Մեր ճամբորդութեան ընթացքին օրուան մէջ միայն մէկ անգամ կը բացուէր կը գոցուէր չոգեկառքը ուր մէկ երկու քիլօ հաց կը նետէին հոն դտնուող մարդոց, 40 հոգի :

Երբ Տախաու հասանք, չոգեկառքը կանգ առաւ եւ մեզ Թոյլատրեցին որ դուրս ելլենք եւ խոտ ուտենք : Կառքերէն մէկուն մէջ գտնուեցաւ մարդու մը կմախքը, իր ամօթի ընկերները կերեր էին : մարդը : Ամէնէն Թունդ S. S.ներն անգամ երբ տեսան այս բանը գանեցան :

Աւելի վերջ մեզ առաջնորդեցին արգելարան մը մէկ մէկ Թիւ նշանակելով եւ մեր մազերը ա-ծիլեցին :

Յաջորդ օրը զործի լծեցին : Երբ Տախաուի փողոցներէն կ'անցնէինք, կիները եւ աղաքը կը Թքնէին մեր վրայ, իսկ մենք պարտաւոր էինք մեր գլխարկները հանել իբրեւ յարգանքի նշան եւ ցոյց տալ Թէ ստորադաս էինք : Նոյնիսկ երբ հիւանդ ըլլայինք, պէտք էր աշխատէինք, որովհետեւ միակ միջոցն էր այդ կտոր մը հաց ունենալու : Օրը մէկ անգամ ապուր կ'ունենայինք : Ջուրէ ապուր մը զոր կ'եփէին մեր ընկերներուն աղացուած ոսկորներէն : Իսկ հովին, անձրեւին եւ ցուրտին դէմ պաշտպանուելու մեր միակ հագուստը դիչերանոց մըն էր : Թուղթէ անկողիններու մէջ կը պառկէինք եւ մինչեւ 50—100 հոգի կը քնանայինք պզտիկ տաղաւարներու մէջ : Ամէն օր նոր դէմքեր կ'երեւային եւ հին դէմքեր կը պակսէին,— կը սպաննուէին :

Գիշեր - ցերեկ կ'աղօթէինք Աստուծոյ որ մեր հոգին առնէր մեր քնացած տեղը, որպէսզի յաջորդ օրը չարթննայինք նորէն կենդանի դժոխք մը տեսնելու համար :

Մեզ համրելու համար S. S.ները կարդի կը դնէին եւ ամէն մէկս պարտաւոր էինք մեր թիւերը ըսել : Ժամ մը կը տեւէր այս գործողութիւնը եւ եթէ մէկը պակսէր, բոլորը մէկ պէտք է անձրեւին տակ սպասէին, մինչեւ որ դտնէին» :

Պատմողը կանգ առաւ վայրկեան մը եւ ըսաւ.

— Հիմա ձեզի պիտի պատմեմ S. S.ներու սարսափներու մասին :— «Անոնք խոշոր չուներ ունէին կէս - կուշտ, կէս անօթի : Երբ արդելափակեալ մը ո եւ է նեղութիւն պատճառէր, իրենց չուները ներս կը ձգէին, եւ Աստուած դիտէր Թէ ո՛վ ողջ պիտի մնայ : Ցաճախ ժանտատենդի եւ ուրիչ հիւանդութեան մանրէներ կը փորձէին դերիներուն վրայ եւ հիւանդներուն մեծ մասը երկու երեք օր վերջ կը մեռնէր :

Եթէ դանդատէիր Թէ հիւանդ ես, անկողին մը կուտային եւ առանձին կը ձգէին, առանց ուտելիքի : Եթէ չելլէիր եւ աշխատանքի չերթայիր, անօթութենէ կը մեռնէիր : Հնոցներ ունէին մարմինները այրելու համար : Կ'ուզէինք մեռնիլ, բայց չէինք կրնար : Կերպով մը ողջ մնացինք մինչեւ որ Ամերիկացիները եկան : Ի՛նչ երջանկութիւն :

Մեր ուրախութենէն լացինք : Երբեք պիտի չմոռնանք Տախաուի սարսափները, բայց նաեւ երախտապարտ պիտի ըլլանք Ամերիկացիներուն, մեր ազատութեան համար :

չեւ ժողովրդավարական կարգերու հաստատումը, այս պետութեանց օրէնքները ի զօրու պիտի ըլլան, եթէ վաւերացուին :

Հեռագիրները կ'ըսեն Թէ այս կարդագրութիւնը մեծ յուզում պատճառած է վերման ժողովուրդին : Զօր. Այզընհաուըր այս որոշումը տալով, կը ձգտի պիտմարքէն առաջ եղած կարգուսարքը հաստատել Գերմանիոյ մէջ :

Միւս կողմէ, Թերթերը կը գրեն Թէ Ա. Միութիւնը կ'ուզէ կեդրոնական կառավարութիւն մը հաստատել Գերմանիոյ մէջ, բայց մասնաւորապէս Ֆրանսան կ'ընդդիմանայ այս տեսակէտին, կանխահաս համարելով զայն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՂԱԶՈՒԻՆԷՆ (Իրան) կը հեռագրեն Թէ ահռելի հրդեհ մը ծագեցաւ քաղաքին մէջ, որ հազորդակցութեանց հանդոյց մըն է Թէհրանի հիւսիսակողմը : Աւելի քան 600 տուներ մոխիր դարձած են : Հրդեհին ծագումը կասկածելի կը համարուի եւ քննութիւն բացուած է :

ՄԱՌՇԱԼ ԺՈՒԿՈՎ Ուսինկիէն պիտի երթայ հոկտ. 4ին : Մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած են, ընդունելու համար կարմիր բանակին յաղթական հրամանատարը :

ԶԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ հոսանքները առջի օր հրապարակային ժողով մը դումարելով, բողոքեցին ընտրական օրէնքին դէմ :

ԲՈՄԲԻՏ ՖՐԱՆՍԷԶԻ առաջնակարգ արուեստագէտ - արուեստագիտուհիներէն ութ հոգի հրաժարեցան : Պատմական թատրոնը, որ կը գործէ 265 տարիէ ի վեր, անանկութեան դուռը հասած է :

ԼԱՎԱԼ 300 վկաններ պիտի հրաւիրէ իր դատավարութեան առթիւ, իբրեւ պաշտպան : Ամբաստանող կողմը մինչեւ հիմա նշանակած է միայն չորս վկաներ, մէկը՝ նախկին նախարար Լբրէօնը :

ՄԻԼԻՈՆՆԵՐ ԱՆՕԹՈՒԹԵԱՆ դատապարտուած են այս ձմեռ, Եւրոպայի մէջ, եթէ պաշար չհանի արտասահմանէն : Միայն Ֆրանսան 2.300.000 Թոն ուտելիքի պէտք ունի, Հիւս. Աֆրիկէն 2 միլիոն Թոն, Յունաստան 1.100.000 Թոն եւն :

ՍԷՆՏԻՔԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ մէջ ծանրը միջադէպ մըծագեցաւ առջի օր, երբ Պ. Լուի Սայեան, Ֆրանսական ներկայացուցիչը, խստօրէն քննադատեց Սըր Ուոլթըր Սիթրինի կարգ մը տեսակէտները : Բրիտանական ներկայացուցիչը ներկայ չեղաւ իրիկուան նիստին, խորհրդակցելու համար իր ընկերներուն հետ, կարգ մը չրջանակներու մէջ կը վախնան որ պառակտում ծագի :

ԱՐԺԱՆԹինի մէջ խռովութիւններ ծագած ըլլալով պաշարման վիճակ յայտարարուեցաւ : Շատ մը երեւելիներ ձերբակալուեցան :

ԱՆԹԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ԲՈՑԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս յայտարարուեցաւ, այսօր, Շաբաթ, կէսօրվ վերջ ժամը 5.45ին Յաղթական Կամարին տակ տեղի կ'ունենայ Հայ կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Միութեան կողմէ Անթանօթ Զինուորին դամբարանին բոցավառութեան արարողութիւնը՝ պատշաճ եւ հանդիսաւոր ձեւակերպութիւններով : Մեզի հետ են նոյնպէս նոյն պահուն եւ նո՛յն պաշտօնով Տարտանէլի մէջ կռուած Poilus d'Orient-ի ներկայացուցիչները : Այս տարուան այցը մասնաւոր փայլ մը կ'առնէ այն պատճառով՝ որ կը զուդադիպի 1914-1918ի պատերազմի առաջին զինադադարին եւ 1915ի Շամփայնի յարձակումին տարեդարձներուն : Նոյն օրը մեզի պիտի տրամադրուի զինուորական նուագախումբ մըն ալ : Ուրեմն, քանի որ օտար հանրութեան եւ օտար պաշտօնական չրջանակի մը մէջ պիտի դտնուինք, հայ զինուորներուս տարբական պարտականութիւնն է հաւաքավայրը դտնուիլ հոգ Թիւով մը ու մանաւորապէս կարգապահ : Անչուշտ հայ զինուորներէ դուրս պարզ անհատներ ալ կրնան Յաղթական Կամարին տակ հաւաքուիլ, բայց, նախ հայ զինուորները՝ լայն չարքերով ու Փարիզի չերջանկներէն : Արուարձաններէն հայ զինուորները պէտք է ներկայ դտնուին ճիշդ ժամանակին : Գիտնանք օտար նայուածքները համակրութեամբ կեդրոնացնել մեր վրան : Ուրեմն այսօր Georges V *Թիւ 55 :— Հ. Բ.*

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆԹ ԷԹիԷն, (Յառաջ).— Թրքահայ Դատի պաշտպան յանձնախումբը կազմակերպած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը 21 Սեպտ. Ժան տ'Արքի ընդարձակ սրահին մէջ, ուր դժբախտաբար գործի օր ըլլալուն չափ բազմութիւն չկար : Յանձնախումբի նախագահ Պատ. Գ. Սիսլեան իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ. «Կ'ուզենք անգամ մը եւս գարնել մարդկութեան խղճին : Մեր նախահայրերուն երազը պիտի իրականանայ» : Ցետոյ համերաշխութեան յորդոր կարդաց : Փոքրիկ երդչախումբ մը երգեց «Մայրիկիր Ազատ իմ հայրենիք»ը : Կապոյտ Խաչի սանուհիներէն Օր. Արշալոյս Սեդրակեան յուզումով արտասանեց «Գովք Հայաստանին»ը : Օրուան բանախօսը Պ. Մալումեան պատմեց իր տպաւորութիւնները Ա. Հայաստանի բարգաւաճման մասին : Երդչախումբը երգեց «Մարալ աղջիկ»ը : Յանձնախումբի անդամներէն Պ. Ց. Սուճեան Թելադրեց ուժ տալ հանգանակութեան : Ցետոյ նախադահը կարդաց բանաձեւ մը որով գաղութը (120 ընտանիք) յանձն կ'առնէ ամէն զոհողութիւն, հայկական դատին յաղողութեան համար : Ժողովը վերջացաւ երդչախումբին «Փարթիզաններ» խմբերգով :— Հարգանքի

« ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ» երիտ. Միութեան Բաֆֆի խումբին դասախօսութիւնը՝ Շորեքշաբթի, 3 Հոկտեմբեր, ժամը 8.30ին, Studio Alemchah, 19 rue Caumartin, métro Madeleine : *Դասախօս՝ Հրանտ - Սամուէլ, նիւթ՝ Ակնարկ մը Հայոց պատմութեան վրայ : Կը հրաւիրուի Փարիզահայ երիտասարդութիւնը :*

ՍՏԱՅԱՆԲ.— *Հայաստան Հայերէն առաջ, Ուրարտու, Անդրկովկասի ամենահին պետութիւնը : Հեղինակ՝ Պ. Պ. Բիոթրովսքի : Լեւոն Խոյրեան Հայագիտական մատենաշար Թիւ 1 : Գին 60 ֆրանք :*

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ Ֆրանսական Բանակի Նախկին Հայ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութեան, Մարսէյլ :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Պուլվար Օտտոյի Հ. Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 1ին, առաւօտեան տեղը : Օրը եւ ժամը անփոփոխ :*

ԳԻՆԵԶՕՆ կազմակերպուած Հայ Ռազմիկնեբրու Անիէռ Պուա Գոլոմպի մասնաճիւղին կողմէ, կիրակի, 30 Սեպտեմբեր ժամը 20.30ին, 149 Ave. d'Argenteuil - Asnières (Seine) : Ներկայ կ'ըլլան բոլոր ռազմիկները իրենց ընտանիքով :

Պ. ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ վերամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Թիֆէնկճեանի, Փարիզ :

ՍԻՎՈՒԱՆԷՆ Տէր եւ Տիկին Նշան Քէօսէեան 500 ֆրանք կը նուիրեն Ֆր. Կապոյտ Խաչին, իրենց սիրեցեալ մօր՝ Այրի Տիկին ԵՐԱՆՈՒՀի Քէօսէեանի մահուան քառասունքին առթիւ : Ստանալ «Յառաջ էն :

ՓԱՐԻԶի եւ չրջանի հայ դերձակ ու դերձակուհիները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին «առլէթ»ի կազմութեան համար, վաղը, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 9.30ին, 8 rue Maubeuge, Մանուչեան ակումբը, Métro Cadet :

CHEZ SASSOUNI
ՁԱՇԱՐԱՆ Հ. ՍԱՍՈՒՆԻ
ԲՈԼՈՐ ՆՐԲԱՃԱՇԱԿՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՃԸՐ
31 rue d'Alexandrie, Paris (2) Métro: Reaumur
Tél. GUT. 92-65
Հայկական կերակուրներ, ընտիր օղի եւ գանդեր : Հարսնիքի, նշանտուքի, կնունքի մաս -

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 876.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 30 Septembre 1945 Կիրակի 30 Սեպտեմբեր

ԺԷ· ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4519-Նոր շրջան թիւ 148 — Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԵԻՆՈՅՆ ԽԱՂԵՐԸ

Պատմութիւնը կ'ըսէ,— Ամէն անգամ որ Պալը Ալին անելի մը կը մատնուէր, քաղաքական Բարեկենդան մը կը սարքէր: Ամէն անգամ որ արտաքին միջամտութեան մը չարաչուք հեռանկարը կ'երեւար, Սուլթանը բարենորոգումներ, լա՛յն ապատութիւններ կը խոստանար «իր հաւատարիմ հպատակներուն»:

Անհրաժեշտ չէ քրքրել 1839էն ի վեր արձանագրուած դէպքերը, համոզուելու համար:

Նոր Թուրքիոյ վարիչներն ալ վարպետօրէն սերտած են այս պապենի աւանդութիւնը:

Ինչպէս պիտի կարդաք այսօր իսկ, վարչապետ Սարաճօղլու բարեհաճեր է ունկնդրութեան ընդունիլ փոքրամասնութեանց մամուլի ներկայացուցիչները, եւ լսել անոնց տրտունջները:

Հայերէն թերթ մըն ալ, «Մարմարա», որուն խմբագիրը 25 տարիէ ի վեր հաւատարմօրէն կը ծառայէ Թուրք մամուլին, այս առթիւ համարձակութիւն ստացեր եւ չարք մը դանգատներ ու բաղձանքներ յայտներ է: Իսկ վարչապետ ուշադրութեամբ լսելով, հրահանգներ է Մամուլի Տեսուչին արձանագրել բոլոր կէտերը, եւ խոստացեր է «անձամբ զբաղիլ եւ կարպատրել ամէն բան»:

Առաջին արդիւնք,— հայերէն ներկայացում մը եւ դադարում հակահայ հրատարակութեանց:

Կարդացէք եւ տարածեցէք: Ձեր տնօրինութիւն: Մինչեւ որ փոթորիկը անցնի:

«Հանրապետական» իշխանութեան հաստատումէն անմիջապէս վերջը, Անգարան ամէն միջոցի դիմեց, փուչիացնելու համար ոչ - թուրք փոքրամասնութիւնները: Եւ բոլոր տնօրինութիւններն ալ եղան «օրինական»: Հիմնուած՝ «արդիական», դուիցերիական տահմանադրութեան վրայ:

«Պատրիարքարան» անունը մնաց, եւ, «Պաշ Փափազի»ն (Պատրիարք) չնորհուեցաւ միայն ազգ· ղօթելու իրաւունք: Ազգ· Սահմանադրութեան յատին մասնիկը չնչուեցաւ: Պոլսոյ Հայերը զրկուեցան ոչ միայն Ազգ· վարչութենէ, այլեւ հասարակ թազ· Խորհուրդներէն: Դպրոցները են - թարկուեցան կրթական վարչութեան, անհատ վարիչ - տնօրէններով, որոնք կապուած են ուղղակի Անգարայի հետ: Ուսմ - խումբ թուրք ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ նշանակուեցան, Թուշակիները դպրոցներէն գանձուելու պայմանով: (Եթէ վճարումը ուշանայ, դպրոցը կը փակուի):

Անհամար «լքեալ գոյքեր» եւ ազգ· հաստատութիւններ, կալուածներ «օրինապէս» անցան պետութեան: Թազ· Խորհուրդներուն տեղ նշանակուեցան անհատ «միաբեվիլլի»ներ (հոգաբարձու), ամէնէն արտաուր անձերէն, — մեծ մասով հասարակ խաչագողներ որոնք ուարի տուին ամէն բան, թուրք պաշտօնեաներու հետ:

Ապիկար Պատրիարքի մը մահէն վերջը, իբրեւ տեղապահ տեղաւորեցին կղերական մը որ ներչընչուն ու մեղսակից է բազմաթիւ չարիքներու, եւ որ մինչեւ Էմմիաձնի Ժողովին մասնակցելու յանդգնութիւնն ունեցաւ: (Երկու կաթոլիկոսներ եւ կղերական շքախումբ մը ուարական քաջութիւններ չունեցան դռնէ անապատ մը աքսորելու զայն, քուրձ հագցնելով):

Այս հարեւանցի նիշերը անզօր են զաղափար մը տալու 25 տարուան աւերին եւ ուարին վրայ: Իրականին մէջ, կատարեալ քայքայում՝ բարոյապէս թէ նիւթապէս:

Եւ, վերջին պահուն (1942 Նոյ·) հրէշային օրէնք մը,— «Ունեւորութեան Տուրք», մոխիրի վրայ նետեցնելու համար անհատներն ալ: Անոնք որ աննախընթաց, անմրցելի հաւատարմութեամբ կը ծառայէին «հանրապետական» Թուրքիոյ···

Իսկ հիմա, 25 տարի վերջը, երբ տեսակ մը հաշուետրզար կը սպառնայ Անգարայի,— «ի՞նչ դանգատ ունիք, սիրելի հայ (կամ յոյն) հայրենակիցներ: Պատմեցէք, մի՛ վախնաք···»:

Երիցս երանելի Պապը Ալիին է որ կը լոյէ, կը չողմէ Սարաճօղլուներու բերնով:

Անգարան ոսկոր մը կը նետէ հոգին վառած փոքրամասնութենց, անգամ մը եւս փորձելու համար անոնց հաւատարմութիւնը: Եւ հռչակելու ի լուր աշխարհի ·

— Տեսէ՛ք, փոքրամասնութիւնները այնքան ազատ են որ հրապարակաւ կը յայտնեն իրենց տրտունջները: Ո՞ր ժողովրդավարական երկրին մէջ այսքան ազատութիւն կը տիրէ···

Հարցնէ՞ք թէ ինչո՛ւ այդ դանգատները եւ բաղձանքները կը յայտնուին թերթի մը կողմէ, փոխանակ իրաւասու ազգ· իշխանութեան մը: Շ·

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՍԱՐԱՃՕՂԼՈՒ ԿԸ ԼՍԷ Պոլսոյ Հայոց քաղձանքները եւ կը խոստանայ...

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Ցառաջի)

Պոլսահայ թերթերէն «Մարմարա», Սեպտեմբեր 5ի լրագրողներու հանդիպումին, Անգարայի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած է վարչապետ Շ· Սարաճօղլուի հետ; 5, 6, 7 եւ 8 Սեպտեմբերի իր թիւերուն մէջ, թերթը մանրամասնօրէն կը պատմէ խօսակցութիւնը, եւ կը գրէ ի մէջ այլոց·

— « Քաջալերուած այն բարեացակամ տրամադրութենէն, զոր ցոյց կուտար յարգելի Վարչապետը անխտիր բոլոր լրագրողներու հանդէպ, հրապարակաւ ուզեցինք պարզել Թրքահայութեան դժգոհութիւններն ու բաղձանքները:

Վարչապետ Սարաճօղլու սիրով տրամադրութիւն յայտնեց լսելու մեր գանգատները, զրոյս դասաւորեցինք ու պարզեցինք հետեւեալ ձեւով·

Ա.— ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՀԱՐՑ.— Դիտել տուինք, թէ հակառակ Հանրապետական կառավարութեան ու Հիմն. Կազմակերպութեան Օրէնքի անխտրական - նութեան, բոլորովին տարբեր վերաբերում կ'ենթարկուին հրեայ, յոյն եւ հայ փոքրամասնութիւնները: Հոյները, օրինակ, ազատ են իրենց մայրենի լեզուով ներկայացումներ տարբելու, հանդէսներ կազմակերպելու վարժարաններու մէջ, երգելու ու խօսելու՝ առանց վերապահութեան: Մինչդեռ Հայերու հանդէպ այս լայնամտութիւնը տահմանափակ է: Հայ նախակրթարաններն իսկ՝ հայերէն ներկայացումներ չեն կրնար տալ, ու հայ թատերական խումբերու գործունէութեան դեմին չկայ բացարձակապէս:

Բ.— «ՄԻԻԹԻՎԻԼԼԻ»ՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐ.— Վերջին մէկ քանի տարիներու ընթացքին, ընկերացաւ թազ· Խորհուրդներու դրութիւնը՝ իբրեւ հակակշռող մարմին, եւ հաստատուեցաւ միակ միաբեվիլլիութեան դրութիւն մը: Փորձը ցոյց տուաւ, որ այս ձեւը հիմնովին կը հակասէ երկրի ժողովրդավարական սկզբունքներուն: Աւրդարեւ, ծայրաստիճան զեղծումներ, կեղծարարութիւններ ու տանձաթակ գործունէութիւն: Անոնք որ կուգային ազգապատկան գոյքեր կամ կալուածներ պահովութեան տակ պահելու, ընդհակառակն կը հետապնդէին իրենց անձնական չահը, ու անխոտովանելի նպատակներ: Այսօր, անհրաժեշտ է վերջ տալ այսպիսիներու անհակակշիռ գործունէութեան, ու յարգել ժողովուրդի վերապահական իրաւունքները: Թրքահայութեան բաղձանքն է այս, առանց բացառութեան:

Գ.— ՊԱՏՐ· ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ.— Հոգեվոյս Նաւոյեանի վախճանուելէն վերջ, թափուր կը մնայ Թրքահայ Պատրիարքական աթոռը: Ձիշդ է թէ Տեղապահ մը կը բազմի հիմա այդ Աթոռին վրայ, բայց՝ դժբախտաբար հայ փոքրամասնութիւնը դեռ չէ իրեւու ընթացքին: Մենաիրութիւն մը հաստատուած է այսօր Պատրիարքարանի մէջ, ու անհակակշիռ գործունէութիւն մը՝ որուն պէտք է վերջ տրուի անմիջապէս, չվրդովելու համար ժողովուրդը: Ապահով ենք, որ Հանրապետական կառավարութիւնը պիտի արտօնէ Պատրիարքական ընտրութիւնը, ու զոհացում տայ այս ընդհանուր բաղձանքին:

Դ.— ԴԱՌՐԵՑՆԵԼ ՀԱԿԱՀԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովի օրերուն, կարգ մը անպատասխանատու մարդոց կողմէ Խորհրդաժողովի նախագահութեան տրուած Ցուշագրի մը ափիով, կարգ մը թուրք պաշտօնակիցներ կասկածի ենթարկեցին հայ փոքրամասնութեան հաւատարմական զգացումները, ամանք՝ նոյնիսկ անարդական լեզու եւ քչնամականրնթացք ցոյց տուին: Առանձայ «Քէլօղլան» թերթը անսպասելի հայհոյանքներ տեղացուց բովանդակ հայութեան հասցէին: Այս հրատարակութիւնները կը վիրաւորեն մեր արժանապատուութիւնը »:

Վարչապետ Սարաճօղլու, ու ներկայ երեսփոխաններ եւ լրագրողներ, ուշադրութեամբ մտիկ րրած են այս յայտարարութիւնները: Շիւրիւ Սարաճօղլու կանչած է Մամուլի Ընդհ· Տնօրէնն ու իր անձնական քարտուղարը, ու հրամայած է արձանագրել բոլոր այս կէտերը, խոստանալով անյապաղ զբաղիլ ու կարգադրել ամէն ինչ

ՑՈՑՆԵՐՆ ԱԼ

Պոլսոյ «Մեթափոլիթասիս» յունարէն թերթն ալ, որուն խմբագիրը չէր կրցած Անգարա մեկնիլ, հետեւեալ կերպով կը պարզէ յոյն փոքրամասնութեան բաղձանքները, վարչապետ Սարաճօղլուի ուղղեալ բայ նամակով մը· (10 Սեպտ·):—

— « Հաճոյքով կ'ուզէինք ընդ առաջ երթալ լրագրողներու հանդիպումին մասնակցելու ձեր հրաւէրին: Հակառակ մեր բաղձանքին, սակայն, արգելքներ ունեցանք:

Ակամայ մեր բացակայութիւնը կը հարկադրէ մեզ զբաւոբապէս իմացնել մեր բաղձանքները: Ա.) Պետութեան փոխանցուած օտար ընկերութեանց մէջ՝ կ'աշխատէին բազմաթիւ յոյն, հրեայ եւ հայ պաշտօնեաներ, որոնց գործին վերջ տրուած է դժբախտաբար: Անհրաժեշտ է զարմանել այս անարդարութիւնը: Բ) Ինչպէս պարզած է հայ պաշտօնակից մը, պէտք է ջնջել միակ միաբեվիլլիութեան դրութիւնը: Ժողովուրդը չի դիտեր թէ ո՛ւր կ'երթան իր դրամները, ու ի՛նչ վիճակի մէջ են ազգապատկան կալուածները: Գ) Էվքաֆի մէջ են ազգապատկան կալուածները՝ մեր վարժարաններու, աղօթամիջոցները՝ մեր վարժարաններու, աղօթամիջոցները՝ մեր վարչական հաստատութեանց վայրերու եւ բարեսիրական հաստատութեանց մատակարարութեան գործին մէջ, հարուած մը եղած է մեր անհատական կացութեան: Այս ընթացքով, կրնան փակուիլ համայնքներու բոլոր հաստատութիւնները, ինչ որ անկարելի է հանրապետական արդի չրջանին: Կը փափաքինք որ վերջ տրուի կարգ մը չահախնդիրներու անհակակշիռ գործունէութեան: Դ) Կրթական հաստատութիւները չատեր տուրքի ենթակայ են: Այդ հաստատութիւնները ժողովուրդի լումաներով կը հաստատուարակչեն իրենց պիտակին: Արդարութի՞ւն է քամել անոնց չունեցած արիւնը···:

Ա.ա մէկ քանին մեր փափաքներէն, որոնք պիտի նկատի առնուին, կը յուսանք»:

Վարչապետ Սարաճօղլուի հրահանգով, Թոյքատրուած է Պոլսոյ մէջ տարբել հայերէն լեզուով Թատերական ներկայացում մը, որուն նախաձեռնութիւնը տատնձած է «Մարմարա»: Ներկայացման հասոյթը պիտի յատկացուի Ս· Փ· Ազգ· Հիւանդանոցին, որուն դէմ պայքար բացած է Տեղապահ Արսլանեան արք.: (Հոգեվոյս Նարոյեան, ինչպէս յայտնի է, Հիւանդանոցին կտակած էր իր հարստութիւնը (հնչուն՝ մօտ 6000 ոսկի), ու մօտ 20 հազար ոսկիի արժէթուղթեր: Տեղապահ Արսլանեան, իբրեւ պատր· փոխանորդ, դատ բացած է Հիւանդանոցին դէմ, «կեղծ» նկատելով Նարոյեանի կտակը):

Միւս կողմէ, Մամուլի Ընդհ· Տնօրէնութիւնը ազդարարած է Առանձայ «Քէլօղլան» թերթին՝ դադրեցնել բոլոր հակահայ յօդուածները:

Երրորդ յանկնչական դէպք մը,— Կրթական դործավարութիւնը հրահանգած է Պոլսոյ Կրթական Տնօրէնութեան, վերջ տալ հայ վարժարան - ներու մէջ բուրթ փոխ - տնօրէններու պաշտօնին, ու հայ փոխ - տնօրէններ նչանակել:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ Հող կը պահանջեն Թուրքիայէն

Ամերիկեան ծանօթ գործակալութեան՝ «Եուննայթըտ Փրէս»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը գրէ թէ, համաձայն պէյրութէն թասի հասած հեռագրի մը, Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայերը դիմում կատարած են նախագահ Թրումընի, Սպարապետ Սթալինի եւ Անգլիոյ վարչապետին, խնդրելով միջամտել, որպէսզի Թուրքիա Ս· Հայաստանի վերադարձնէ Թրքական Հայաստանի մէկ մասը: Հայերը հրապարակային ժողովներ գումարած են Պէյրութի, Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ, նոյն պահանջները դնելով: Մոսկուայի գործակալութեան հեռագրին համաձայն, Պէյրութի մէջ 10.000 հոգի հաւաքուած են նախագահութեամբ «Հայ Ազգ· Փորհուրդ»ի ատենապետին, Մանուկեանի, որ ըսած է թէ «մեզի համար ժամանակը եկած է ետ պահանջելու այն հայկական հողերը զոր բռնի գրաւեց Թուրքիա»:

25 ՆԻՍՏ, ԵԼՔԸ ԱՆՈՐՈՇ

Յաջորդ ժողովը Մոսկուա՞

Վերջին լուրերու համաձայն, Հինգ նախարարները կը ձգտին իրենց մեկնումը Լոնտոնէն, փորձելով գտնել բանաձեւ մը որուն չնորհիւ կարելի ըլայ չարունակել պալքանեան դաշնագիրներու քննութիւնը: Ժողովը առջի օր երկու նիստ գումարեց, առանց որոչ եզրակացութեան մը յանգելու նստաշրջանի յետաձգման մասին:

Տեղական թերթի մը Լոնտոնի թղթակիցը կը գրէ թէ 25 նիստ գումարելէ վերջ, Հինգերու Փորհուրդը պիտի յետաձգուի առանց մեծ գործ մը կատարած ըլլալու: Միայն Ֆինլանտայի հաշտութեան դաշնագիրն է որ ժժուարութիւն չէ պատճառած: Գալով Իրանի դաշնակից զօրքը ետ պատճառած: Գալով Իրանի դաշնակից զօրքը ետ չեղու հարցին, սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է 1946 Մարտ 2ի համար: Միւս բոլոր հարցերու մասին կարելի չէ եղած համաձայնութիւն կնքել եւ գրեթէ բոլոր խնդիրները մասնագէտներ -

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

թեան բաղձանքները, վարչապետ Սարաճօղլուի ուղղեալ բայ նամակով մը· (10 Սեպտ·):—

— « Հաճոյքով կ'ուզէինք ընդ առաջ երթալ լրագրողներու հանդիպումին մասնակցելու ձեր հրաւէրին: Հակառակ մեր բաղձանքին, սակայն, արգելքներ ունեցանք:

Ակամայ մեր բացակայութիւնը կը հարկադրէ մեզ զբաւոբապէս իմացնել մեր բաղձանքները: Ա.) Պետութեան փոխանցուած օտար ընկերութեանց մէջ՝ կ'աշխատէին բազմաթիւ յոյն, հրեայ եւ հայ պաշտօնեաներ, որոնց գործին վերջ տրուած է դժբախտաբար: Անհրաժեշտ է զարմանել այս անարդարութիւնը: Բ) Ինչպէս պարզած է հայ պաշտօնակից մը, պէտք է ջնջել միակ միաբեվիլլիութեան դրութիւնը: Ժողովուրդը չի դիտեր թէ ո՛ւր կ'երթան իր դրամները, ու ի՛նչ վիճակի մէջ են ազգապատկան կալուածները: Գ) Էվքաֆի մէջ են ազգապատկան կալուածները՝ մեր վարժարաններու, աղօթամիջոցները՝ մեր վարժարաններու, աղօթամիջոցները՝ մեր վարչական հաստատութեանց վայրերու եւ բարեսիրական հաստատութեանց մատակարարութեան գործին մէջ, հարուած մը եղած է մեր անհատական կացութեան: Այս ընթացքով, կրնան փակուիլ համայնքներու բոլոր հաստատութիւնները, ինչ որ անկարելի է հանրապետական արդի չրջանին: Կը փափաքինք որ վերջ տրուի կարգ մը չահախնդիրներու անհակակշիռ գործունէութեան: Դ) Կրթական հաստատութիւները չատեր տուրքի ենթակայ են: Այդ հաստատութիւնները ժողովուրդի լումաներով կը հաստատուարակչեն իրենց պիտակին: Արդարութի՞ւն է քամել անոնց չունեցած արիւնը···:

Ա.ա մէկ քանին մեր փափաքներէն, որոնք պիտի նկատի առնուին, կը յուսանք»:

Վարչապետ Սարաճօղլուի հրահանգով, Թոյքատրուած է Պոլսոյ մէջ տարբել հայերէն լեզուով Թատերական ներկայացում մը, որուն նախաձեռնութիւնը տատնձած է «Մարմարա»: Ներկայացման հասոյթը պիտի յատկացուի Ս· Փ· Ազգ· Հիւանդանոցին, որուն դէմ պայքար բացած է Տեղապահ Արսլանեան արք.: (Հոգեվոյս Նարոյեան, ինչպէս յայտնի է, Հիւանդանոցին կտակած էր իր հարստութիւնը (հնչուն՝ մօտ 6000 ոսկի), ու մօտ 20 հազար ոսկիի արժէթուղթեր: Տեղապահ Արսլանեան, իբրեւ պատր· փոխանորդ, դատ բացած է Հիւանդանոցին դէմ, «կեղծ» նկատելով Նարոյեանի կտակը):

Միւս կողմէ, Մամուլի Ընդհ· Տնօրէնութիւնը ազդարարած է Առանձայ «Քէլօղլան» թերթին՝ դադրեցնել բոլոր հակահայ յօդուածները:

Երրորդ յանկնչական դէպք մը,— Կրթական դործավարութիւնը հրահանգած է Պոլսոյ Կրթական Տնօրէնութեան, վերջ տալ հայ վարժարան - ներու մէջ բուրթ փոխ - տնօրէններու պաշտօնին, ու հայ փոխ - տնօրէններ նչանակել:

ԹՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԸ (Յուշեր)

Սեպտեմբերի մէջ 1901 թուին, այցելեցի Ս. Էջմիածին: Նոյն թուի մայիսին երբ Վենետիկ էի, մեզ ամէնէս սիրելի հայր Ղեւոնդ Ալիշան իմ վրայ քաղցր պարտք դրեց «Հայոց Հայրիկին կարօտագինս ողջոյնները հասցնելու իմ կողմանէ»:

Մի երեկոյ անմոռանալի բախտ ունեցայ Հայրիկի մօտ լինելու եւ համբուրելու նրա աջը:

Սիրտս ուժգին խփում էր յուզմունքից եւ ուրախութիւնից:

Առաջարկեց նստել:

— Վեհափառ հայրիկ, — ասացի ես — մեծ բախտաւորութիւն եմ զգում որ ինձ վիճակուեց բերել նահապետ Ալիշանի կարօտագին ողջոյնները Հայոց Հայրիկին:

— Ա՜հ, շատ շնորհակալ եմ, դուն վենետի՞կ էիր, ե՞րբ էիր հոն, ի՞նչպէս է հայր Ղեւոնդը, ա՞ղէկ է:

— Այո՛, վեհափառ Հայրիկ, այս գարնանը վենետիկ էի, եւ պատիւ ունեցայ մի քանի անդամ լինելու ալեզարդ նահապետի մօտ: Նա հիւանդ է եւ թոյլ:

— Ախո՜ս, ափսո՜ս — խօսքս ընդհատեց Հայրիկը — մենք հասակակիցներ ենք. ես շատ կը սիրեմ զայն, անոյշ դրիչ ունի: Նա շատ է ազդել իմ դրչի վրայ, նա ինձ շատ բան է ներշնչել: Աւա՛, ուրիշ ի՞նչ կ'ընէր:

— Նա ինքն էլ էր ասում որ Հայրիկը ինձնից հարիւր օր, միայն հարիւր օր մեծ է եւ ասում էր թէ բերկրանքով եմ լսում որ Հայրիկը ձի է նըստում եւ ժողովուրդին այցի գնում ...

— Միշտ նախանձում էր ձեզ, Վեհափառ Հայրիկ եւ ասում էր թէ Հայրիկի բանն ուրիշ է, նա առոյգ է մնացել, որովհետեւ Մասիսի չուրի ներքոյ է քնում, Հայոց դաշտերի ծաղկանոյշ հովն է ծծում եւ Արաքսի ջուրը խմում:

Հայրիկը ուրախ եւ սրտանց ծիծաղեց:

— Ան կը նախանձի ինձ, ես վաղը կարգադրեմ որ անոր Մասիսի հողէն, Երասխի ջրէն, ու Հայաստանի ծաղիկներէն քիչ մը վերցնեն եւ փոքրիկ արկղով մը ղրկեն Վենետիկ:

Ինչպէս յետոյ իմացայ, Հայրիկի կողմից ուղարկուել էր մի փոքր արկղ այդ արմաղաններով, բայց մինչեւ հասնիլը, դժբախտաբար, սիրելի Նահապետը արդէն վախճանած էր եղել (1901 թ. Նոյեմբերի մէջ):

— Է՜հ, դուն ալ բարով ես եկել: Ես Կովկասի մէջ երկու բանաստեղծ կը ճանչնամ անձամբ, ու շատ կը սիրեմ անոնց, մէկը մեր ուսուցիչ Ցով-հաննէս Ցովհաննէսեանն է, մէկն ալ Թիֆլիս Ցովհաննէս Թումանեանը, իշտէ, մէկն ալ դուն ես, քեզ ալ հիմայ տեսայ: Դուն անոնցմէ երիտասարդ ես, այդ է պատճառը որ միշտ ամպ ու աղբիւր, վարդ ու աղջիկ կ'երգես:

Այստեղ Հայրիկը նորից շատ գուարթ ու բարձր ծիծաղեց:

— Շատ պիտի մնա՞ս հոս, հարցրեց նա:

— Մի քանի օր ուզում եմ մնալ, Վեհափառ Հայրիկ:

— Է՜հ, լաւ է, ամէն երեկոյ է՛կ, կը խօսինք:

Գլուխ խոնարհեցի ու դուրս ելայ: Ամբողջ դիչերը ես նրա թովիչ ձայնի, նրա արծուենի հայեացքի ազդեցութեան տակ էի: Ինձ թուում էր որ ապրում եմ նահապետական օրերում եւ երջանկութիւն եմ ունեցել խօսելու հին նահապետներից մէկի հետ: Հայրիկը իմ երեւակայութեան մէջ միշտ պատմական կամ աւելի ճիշդ ասած, առասպելական լուսապսակով էր զարդարուած: Մանուկ օրերից երազել էի տեսնել Վասպուրականի արծիւը, հայ ժողովուրդի յոյսերի եւ տենչերի կրող Հայոց Հայրիկին:

Միւս երեկոյ Հայրիկը իր քարտուղար վարդապետի միջոցով ինձ կանչեց Վեհարան:

— Է՜հ, նստէ տեսնենք, դուն դիտես որ ես ալ բանաստեղծ եմ ու չատ կը սիրեմ բանաստեղծութիւններ կարդալ: Հոմերոսն ու Վիրգիլիոսը ամէնէն չատ կը սիրեմ:

Ու սկսեց առոյգ ձեչտով անդիր արտասանել, Իլիականից եւ Ենէականից գրաբար հատուածներ: Այդ պահին նրա գեղեցիկ աչքերը փայլում էին երիտասարդական ոգեւորութեամբ:

Երազի մէջ էի զգում ինձ, այնպէս իրականութիւնը ինձ անիրական էր թուում:

— Քեզի իմ գիրքերէն տամ, հարկաւ կարդացած կ'ըլլաս, սակայն բանաստեղծները իրար կը նուիրեն իրենց հեղինակութիւններէն, դուն ալ քուկիններդ ինծի կուտաս:

Եւ Հայրիկը կանգնեց պարթեւական հասակով, գնաց միւս սենեակը եւ բերեց «Ժամանակ եւ Յորհուրդ իւր», եւ «Պապիկն ու Թոռնիկը» գիրքերը:

— Ասոնք քեզի Հայրիկէն յիշատակ:

Անհուն շնորհակալութեամբ, առայ թանկագին նուէրները, մարմարեայ աջը համբուրելով:

Այնուհետեւ նա թիկն տուեց բարձերին ծանրաթափ նստած: Շինում էր հաստ, հաստ պաչիրոսներ եւ իրար եռեւից ծխում: Ծխելով խօսում էր անվերջ պատմելով Վանի կեանքից եւ մանկութիւնից, չարաճճիութիւնից: Պատմում էր պանդան դէպքեր մեր մօտիկ անցեալից, նկարագրում էր իր ուղեւորութիւնները: Ես հիացած ականջ էի դնում նրան, այնքան պերճախօս էր եւ իրապաշտ պատմող:

Նրա խօսքը համեմուած էր ժողովրդական դարձուածքներով եւ առածներով:

Ցիչելով դուարթ դրուագներ իր կեանքից ուրախ ծիծաղում էր, այնպէս հուժկու թափով էր ծիծաղում որ բազմոցը տակին խաղում էր:

Առ հասարակ Հայրիկը չատ էր սիրում խօսել — ղրուցել: Հարց էր տալիս եւ պատասխանի չսպասած ինքը չարունակում էր խօսել, պատմել, ծիծաղել:

Վանքում մնացի մի քանի օր եւս ու գրեթէ ամէն երեկոյ Հայրիկն արժանացնում էր ինձ իր տեսակցութեան: Եւ երբ մի երեկոյ մնաք բարեւի գնացի եւ յայտնեցի որ առաւօտուն մեկնում եմ Էջմիածնից, նա ասաց.

— Տղա՛ս, ամէն անդամ, երբ գաս հոս, Հայրիկին չմոռանաս տեսնել:

×

1902 թ. Յունուարին ես նորից Ս. Էջմիածնի վանքումն էի եւ ինձ համար կրկնում էին նորից դեղեցիկ երեկոյները:

Գնացի տեսնելու Հայրիկին:

— Է՜հ, բարով եկար, կ'երեւի Հայրիկին կարօտցեր ես, վանքի հացն ալ անոյշ է, պատմէ նայիմ, ի՞նչ կայ, ո՞ւր էիր:

Ես պատմեցի ճանապարհորդութիւններիս մասին:

— Ապրիս, ապրիս, հա՛մ կը ճամբորդես, հա՛մ կը գրես: Ես ալ այդպէս եմ ըրեր: Հա՛, լա՛ւ միտքս ինկաւ, ես վերջին տասնեակս չատ բաներ եմ գրած, կարդամ, լսէ՛, բայց ուղիղ եւ ճշմարիտ խօսէ՛, քու անկեղծ կարծիքն ըսէ՛, մի վախնար: Հիմայ դուն պիտի մտածես որ Հայոց կաթողիկոսի գրածները չի կարելի քննադատել կամ անոր չիտակ բան մը ըսել, ինչպէս մեր վարդապետները կ'ընեն, երեսիս մի բան կ'ըսեն, դուրսը ուրիշ: Ու պիտի որ բանաստեղծները միշտ ճշմարիտ պիտի խօսին աչխարհիս տէրերի առաջ: Մեզ ալ աչխարհը տէր չինեց: Քրիստոս տեղ չունէր գլուխը դնելու, առաքեալները անտուն ու բոպիկ մանկտային, բայց հիմա մենք անոնց ժառանգները վեհարաններու մէջ կ'ապրինք: Ասոր վրայ բան մը դրեր եմ:

Եւ նորից կանգնեց իր պարթեւական հասակով, գնաց միւս սենեակը եւ բերեց մի տետր, նստեց բազմոցին, ակնոցները դրեց աչքերին եւ ուժեղ ձայնով սկսեց կարդալ: Բովանդակութիւնը հետեւեալն էր. ինքը գնում է Թադէոս առաքեալի վանքը ուխտի, թակում է վանքի դարպասը եւ ասում. «Բաց, Թադէոս առաքեալ, ես եմ, քու յաջորդը, դահիդ ներկայ տէրը»: Առաքեալը ներսից պատասխանում է որ ինքը գահ չունի, այդ ի՞նչ գահի մասին է խօսքը եւ որ ինքը բռնակալ իշխան չէ որ գահ ունենայ:

Հայրիկը պատասխանում է. «Մի՛թէ չգիտե՞ս որ գահդ Ս. Էջմիածնումն է, չքեղ վեհարանի մէջ! չքեղ գահ, ծառաներ, հարստութիւն»:

—Մեր տէր Յիսուս Քրիստոս, ասում է առաքեալը, անտուն էր ու ինքը ծառայ: Դուք նրա աչակերտները չէք, գնա, չեմ ընդունիր»:

Եւ Հայրիկին չէ ընդունում առաքեալը: Հայրիկը վերջացրեց ու սրտանց ծիծաղեց, այդ ղըրուագքի մէկ երեսում էր Հայրիկն իր բովանդակ դեմոկրատիկ էութեամբ:

Ապա նա տուեց ինձ գրուածքների տետրը, որ տանը կարդամ եւ յաջորդ երեկոյ նկատողութիւններս յայտնեմ իրան:

Դրանք ազատ, անյանգ այն տատանաւորներն էին, որ յետագայում տպուեցին Եգիպտոսում «Վերջալոյսի երգեր» վերնագրով, բխած 82 ամեայ պատկառելի դրչից:

(Շար.) ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԱՐՕՏԻ ԵՐԳ

Կարօտել եմ fo հողին, իմ չքնաղ Մայր Հայաստան,
Հանդերին, լեռ ու ձորին, իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Քո երկնի լազուրին, fo աստղերին աննախանձ,
Հորիզոնիդ այգաբաց՝ իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Եւ լեռներիդ խոլապար՝ երկնի կուրծքը պատռող
Կատարներին ձիւնապատ, իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Աղբիւրներիդ լուսացայտ, ջինջ ջրերիդ կարկաչող,
Կամուրջ հանդող գետերիդ՝ իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Քսենոփոնեան օրերի խրնիթներին հնամեայ,
Նահապետի օջախին, իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Քաղաքներին հարաշէն, փլատակ ու մոխրացած,
Արիւնաներկ որմերին՝ իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Տաճարներիդ հոյակապ, գմբէթները երկնամբարձ
Եւ աւերակ բերդերիդ՝ իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Հազարամեայ վանքերիդ կամարները բուրվառող
Խնկի բոյրին եմ կարօտ, իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Որպէս հրաշք մի փիւնիկ մոխիրներից վեր յառնող
Արիւնավառ վարդերիդ՝ իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Քո այսօրին մշտատեւ, ապատներին նորատեղծ
Եւ գալիքիդ լուսագէս՝ իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:

ԳՈՐԵԱՆ

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱՁՔՈՎ.— 4

Շնորհիւ Ֆրանսական Միսիոնի հաճոյակատար տեղակալ Դափօսին, առանց դժուարութեան կը գտնենք մեծ սպայակոյտին կապուած այն զրաւենեակը՝ որ կը զբաղի զաղթականներով, գերիներով, քաղաքական աքսորեալներով եւ ընդհանրապէս բոլոր տեղափոխուած անձերով, անգլերէնն բառը այդպէս է արդէն,— Displaced persons:

Պատասխանատու պաշտօնեան՝ անգլիացի հազարապետ մը, ոտից ցգլուխ ճէնթըլմէն ու, հազուադէպ երեւոյթ անգլեւսաքսոններու մօտ, դէմքին՝ ժպիտը անպակաս: Բախտէս, լաւ Ֆրանսերէն կը խօսի. որովհետեւ, եթէ մնայինք իմ անգլերէնին (քսանըհինգ տարի է ի վեր չգործածուած եւ զօսացած), չեմ դիտեր թէ, որքանկը յաջողանայինք մեր խօսակցութիւններու ընթացքին: Երկրորդ բախտաւորութիւն՝ բաւական ծանօթ է հայկական թնճուկաւոր հարցին:

Խուսափելու համար զինադադարեան բարդութիւններէ, փոխենք բոլորին անունները եւ մեր հազարապետն ալ անուանենք ձէյմս: Ուրեմն, կը բացատրեմ հրամանատարին, որ եկած եմ արձանագրելու, մարգահամարը կատարելու հայ զաղթականներուն (բացի խորհրդային քաղաքացիներէ) որոնք Գերմանիա բերուած են այլեւս, երկիրներէ՝ բռնի աշխատանքի համար: Զաղթականական մարմիններու կողմէ, Ֆրանսական արտաքին գործերու նախարարութեան եւ Ազգերու Դաչնակցութեան միջոցաւ խնդրագիր մը ներկայացուած է իրենց: Հինգ վայրկեան չանցած՝ կը գտնեն գրուած նամակներու պատճէնները եւ ճըշդելէ վերջ թուղթերու վաւերականութիւնը՝ կը սկսինք մեր ընելիք գործերը դասաւորել:

Հարկ չկայ մանրամասն պատմելու դժուարութիւնները, խոչընդոտները զոր հարթեցինք երկար վիճաբանութենէ մը վերջ: Չէի գիտեր թէ այնքան մեծ ժողովուրդ ենք եղեր, որ 2—3 հազար հայ զաղթականներու իրաւական վիճակի ճշդումը կրնայ միջազգային դժուարութիւններ յարուցանել... Եթէ չըլլար յոյն կալպ սպային միջամտութիւնը, հաւանական է առաքելութիւնս կը սկսէր Ֆրանքֆորթով եւ հոն ալ կը վերջանար, կամ կը սահմանափակուէր բոլորովին անիմաստ գործունէութեան մը մէջ:

Աւելորդ է ըսել, խնդիրը կարգադրուելէն վերջ, սիրալիր ժպիտներով ու խօսքերով կը զատուինք հազարապետ ձէյմսէն, որ կը խոստանայ կատարին հրամանադիրը յաջողցնել քանի մը օրէն:

Արդարեւ, կիրակի առաւօտ կանուխ, հիւրանոցին գործերով զբաղող զինուորը կը յայտնէ թէ կառք մը կը սպասէ դրան առջեւ: Զօր. Այզըն-հաուերի հրահանգով, (անդամ մը եւս բիւր շնորհակալութիւն, Զօրավար) բոլոր օտար առաքելութիւններուն նման, տրամադրութեանս տակ դրուած է քառակուսի դունչով ճիպ մը: Ֆրանսերէն հարցումի մը՝ կառքը քշող զինուորը երեսս կը նայի անմեղունակ ժպիտով, որուն իմաստը հասկնալը դժուար չէր.— «Անգլերէնէն զատ ուրիչ լեզու չեմ գիտեր»:

Երեք, թերեւս չորս օր պիտի ճամբորդէինք միասին: Ուրիչ ճար չկայ, ստիպուած էի բաւան ճիդով մը վերակենդանացնել մեռած անգլիերէնս: Այս կէտին վրայ քիչ դեր չխաղաց Երան բառանը զոր, ի նախատեսութիւն, պայուսակիս մէջ նետած էի մեկնած օրս: Ի հարկէ, վերը Աստուած՝ վարը մենք գիտենք, թէ ի՞նչ վիճակի մէջ դրինք այլեւս Շէյքսփիրի լեզուն: Բայց, կը վըստահեցնեմ ձեզ, իրիկուան դէմ, քանի մը զաղթականներ հանդիպելէ վերջ, առանց համբերու լեզուին դիմելու, կրցայ զոհացնել զինուորին հետաքրքրութիւնը, քանի վայրկեաններու մէջ խտացնելով Հայոց պատմութիւնը: Այսքան կարճ ժամանակի մէջ կարելի չէր մինչեւ Հայկ Նահապետը ելլել, ոչ ալ զանկարանութեան լոյսերուն զիմել, ցոյց տալու համար մեր հին ցեղ մը ըլլալը, բայց գոնէ իմացաւ Հայաստանին ուր գտնուիլը, երկու մեծ պատերազմներուն՝ մեր բռնած դիրքը, Լիւտէնտորֆին կարծիքը՝ Հայերու կատարած դերին մասին եւն.:

Ժամանակ ըսելու, ամսուան մը ընթացքին, առնուազն քանի անդամ սոսկալեցայ կրկնել Հայոց պատմութեան պատասխանատուութիւնը, որովհետեւ, պաշտօնէութեան մեծամասնութիւնը առաջին անգամ բլալով գործ կ'ունենար Հայերու հետ: Երբ լուսահոգի Ուիլսընը Սիլեզիան կը չփոթէր Կիլիկիոյ հետ (Ֆրանսերէնի մէջ համահնչուն բառեր են գրեթէ), չատ պէտք չէ տեսնել միւսներուն խոր տգիտութիւնը մեր մասին: Քանի մը օր վերջը, Շէֆուքկարտ, դեռ աւելի ծիծաղելիին հանդիպեցայ, ինչպէս պիտի տեսնէք չարունակութեանը մէջ:

Հոս՝ փակագիծ մը բանանք:

Չէի գիտեր, որքան աչխատանքս պիտի դիւրանար, եթէ պայուսակիս մէջ՝ ճերմակեղէնի փոխարէն ունենայի Հայերու մասին գրուած 40—50 էջնոց կարճ, պատկերազարդ, մաքուր թուղթի վրայ, բրիթերցանութիւնը հաճելի զարձնելու մրցքով եւ պանդան մանրադէպերով լեցուն գրքոյկներու հաւաքածոյ մը: Չատ մը կը ձգես սեղանին

ՊՈՒՏՄ ՇԻՇՄԱՆ

Երկիր դրախտավար..

Հայաստանէն վերադարձող մեր հայրենակիցներուն պատգամաւորները, Քրիստոսի առաքեալներուն պէս, անձնուրաց, իրենց անձնական դործերը, խանութին ու ընտանիքը երեսի վրայ ձգած՝ հեւ ի հեւ կը շրջին Ֆրանսայի հայաբնակ քաղաքներն ու գիւղերը, քարոզելու համար թէ՝ ունինք հայրենիք մը, ուր զարմանահրաչ յառաջդիմութիւններ կատարուած են: Շինուած են թատրոններ, պետական չէնքեր, Մատենադարաններ, Ջրանցքներ, էլեկտրակայաններ, գպրոցներ ու համալսարաններ եւ մանաւանդ գործարաններ, որոնց ծխնելոյզները՝ մխարձակ անտառի երեւոյթը ունին...

Ձենք գիտեր որքան վաւերական են այս բոլորը, քանի որ, Ֆրանսահայ պատգամաւորապետը յայտարարում է թէ՝ « միմիայն իր տպատրութիւնները պաշտօնական բնոյթ ունեն, իւրն է որ կրնայ ներկայացնել հայկական կեանքը Հայաստանում՝ ինչպէս որ է, ականատեսի դրական փաստերով»... կ'երեւայ, մխիտներուն ականջալուր փաստեր են...

Անշուշտ, վերի երկրէն չի պահանջուիր ամերիկահայ պատգամաւորին, որուն նկարագրութիւնները այլապէս ոգեւորիչ եւ գլխիկ էին՝ Հայաստանի մշակութային եւ շինարարական վերելքի՝ մանաւանդ Երեւանի Օփերայի չէնքին ու անոր բեմադրութիւններու մասին, որ աւելի բարձր է եղեր քան Նիւ Եորքի Օփերայինը... Այս պարագան կրնայ օգտակար ըլլալ Հայաստանի համար, նիւթապէս եւ բարոյապէս, Նիւ Եորքցիներու հետաքրքրութիւնը արթնցնելով՝ դէպի երեւան մղել զանոնք, գեղարուեստական բարձր որակի վայելքի սերոյն ...

Եւ տակաւին: Հայաստանի մէջ, ամերիկահայ պատգամաւորը, գանազան շրջանի երկու հարիւր ակերտներ հարցաքննելով գտած է, որ բոլորն ալ կ'ուզեն իմնիներ, քիմիագէտ, բժիշկ, դերասան եւ այս կարգի մասնագէտներու հետեւիլ՝ բացի մէկէն, որ համեստօրէն կառավար (շոֆէօր) ըլլալու մտադրութիւն յայտնած է... Հայ ըլլալ ու չհպարտանալ:

Ուրեմն, օր մը, Հայաստան պիտի դառնայ, զուտ մտաւորականներու եւ փրոֆէսէօրներու երկիրը: Արդ, այն ատեն կրնանք մտաւորական արտածել եւ փոխադարձաբար հասարակ ժողովուրդ եւ բանուոր ներածել դուրսէն՝ Հայաստանի համար ...

Ամբողջ Ռուսաստանի մէջ, կարեւոր դերքերու հասած հայ գիտնականներու, պետական եւ դինուորական դէմքերու յիշատակութիւնն ալ մեծ յոյսեր ներշնչեց ունկնդիրներուս՝ հայութեան ապագային մասին:

Զարմանալի չէ այս կէտը, քանի որ Հայերը, ժամանակին, նշանաւոր զօրավարներ տուած են Բիւզանդիոնի ինչպէս եւ Թագաւորներ՝ անոր գահուն վրայ, որոնք իրենց անունը, մեղի Հայերուս, իսկ կայսրութիւնն ալ Թուրքերու ժառանգ ձգելով մեկնած են կեանքէն:

Մե՛ղք որ, հայ երիտասարդ ունկնդիրներէ զրկուած էր այս բանախօսութիւնը...

Հայաստանէն դուրս, ամերիկահայ կեանքի մասին տրուած տեղեկութիւններն ալ բաւական յուսադրիչ էին՝ համերաշխ գործունէութեան տեսակէտէն դիտելով: Հոն, բոլոր հատուածները՝ Հնչակեան, Ռամկավար, Բարեգործական, Ճառագիմական, եկեղեցասիրական՝ համահայկական ծաղկեփունջ մը կազմելով՝ Հայ Դատը հետապնդելու ձեռնարկած են, սակայն, Դաշնակցական անունի բացակայութիւնը այդ փունջին մէջէն, մեղի կասկածի հրաւիրեց գոյութիւն ունեցող համերաշխութեան մասին: Այդ պարագային, սոյն միասնականութիւնը, «ճաթած համերաշխութիւն» կարելի է որակել ...

Փարիզահայ մեծ հաւաքոյթին ալ, Պ. Հոեսորը, կ'երեւայ ինքզինքը ամերիկահայ բեմի վրայ կարծելով, մեր նորածին համերաշխութեան ճակատին՝ ճեղք մը փորձելու վրայ էր, երբ փովէն՝ բեմապետին քաղցքաքարշ ազդարարութիւնը սթափեցուց զինք: Այս փէշաքարշ համերաշխութիւնը դնահատանքով պէտք է արձանագրել Ֆրանսահայ տարեգրութեան մէջ:

Կը յուսանք, գոնէ մինչեւ յաջորդ կաթողիկոսի ընտրութիւնը, կր վերաջանայ «վան հայրենասէրաց» շրջելու այս պաշտօնը եւ մեր յոգնավաստակ պատուիրակ - քարոզիչները կը վերադառնան իրենց բոյները՝ ժամանակ տալով ունկնդիրներուն որպէսզի մարսեն իրենց լսածները:

Կ. ՊԵՏՈՒՐ

Ի՞նչ ընել: Ի՞նչպէս Պ. Պռէկէդին խօսք հասկցնել: Աւելի դիւրին է ինծի համար անձնասպան ըլլալ քան թէ Պ. Պռէկէդինի ուսեցած պարտութէս 5 սանթիմ պակաս վճարել: Ահիկա Թող գիտնայ: Հիմա énergique մէջոցներու պիտի դիմեմ այսօր իսկ: Գրքերէս եկած դրամը մաս առ մաս պիտի դրկեմ Պ. Պռէկէդինի: Պարագս բաւերախտաբար 300 ֆրանքի մօտ բան մըն է միայն: Գալով ունեցած հագուստներուս, գրքերուս, Թող պահէ մինչեւ որ պարագս վճարեմ: Այլեւս հօրս հետ ամէն հաշիւ կտրած եմ: Կատաղի նամակ մը գրեցի իրեն: Դրամ ունի, բայց իր Ակնցիի մտածումովը կ'ըսէ թէ «քանի որ տղաս առողջացեր է, Թող դրամ չահի եւ ապրի »:

Գալով քեզի, հազար ներողութիւն պիտի խնդրեմ, քու դրամդ այս tragique պայմանիս մէջ ստիպուած պիտի ըլլամ քիչ մը ուշացնել· կը խնդրեմ որ ներես, պարզապէս ամօթահար եմ քու առջեւս... եթէ դրամ չունիմ· քովս դեռ 80 ֆրանք ունիմ, կրնամ աւտր 20ը կամ 30ը քեզի դրկել:

... Ճառաջիկայ ամիս մաս մը դրամ պիտի դրկեմ Պռէկէդին, եթէ վստահութիւն ունի վրաս Թող ճերմակեղէններս եւ սեղանիս վրայ եղած ձեռագիր թուղթերս, հին ժաքէթս եւ առանց կոճակի giletս valiseիս մէջ դնելով ծրնեւ դրկէ (valiseս Gaujardին քով է կարծեմ): Եթէ վրաս վստահութիւն չունի, Թող բոլորը պահէ: Այս ի՞նչ խայտառակութիւն է որ ըրաւ հայրս: Ես որ Պռէկէդին այնչափ երախտապարտ եմ, պիտի մտածէ որ կամքովս ըրած եմ. կը յուսամ որ դուն loyautéիս վրայ իրեն կը խօսիս եւ կը համոզես որ մէկ սանթիմ պիտի չկորսնցնէ, Թող միայն ներող ըլլայ »:

Նամակը կը վերջանայ քանի մը յանձնարարութիւններով, յետոյ կ'ըսէ Թէ դիրքէն 500 օրինակ պիտի դրկէ Ամերիկա: Եւ կը բացականչէ· — «Ի՞նչ անգութ ճակատագիր է այս»:

ՅՈՐՀՐԴԱԳԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Վերջերս ամփոփ տեսութիւն մը քաղեր էինք «Սովետական Հայաստան»էն, որ կը նկարագրէր Հայաստանի գրական գիծը եւ արտադրութիւնները պատերազմի ընթացքին:

Փարիզի Ծանօթ շաբաթաթերթը, Les Nouvelles Littéraires, վերջերս շարք մը սկսած է,— «Օտար գրականութիւնը պատերազմի ընթացքին»: Ստորեւ կ'ամփոփենք Գ. յօդուածը, որ կը վերաբերի Ռուսիոյ· —

Արեւմտացին կը միտի կարծել Թէ խորհրդային արուեստագէտը կ'աշխատի ապստրանքի վրայ եւ «պրոպագանտ կ'ընէ»: Եւ երբ կ'ըսեն պրոպագանտ՝ լռելեայն կը հասկնան միջակ գործ: Այստեղ կը կայանայ թիւրիմացութիւնը Ռուսիոյն եւ մեր միջեւ: Իսկապէս, անոնց բանաստեղծութիւնները, վէպերը, տոամները մեզի համար գրուած չեն: Անոնք տարամերժօրէն կ'ուղղուին սովետական ժողովուրդներուն եւ մենք կրնանք հասկնալ անոնց հնչականութիւնը եւ դնահատել անոնց արժէքը միայն այն ատեն երբ երեւակայութեամբ կը փոխադրուինք այն միջավայրին մէջ որ ծնունդ տուած է իրենց, այն միջավայրը ուր կերպով մը անխուսափելի է յարմարողականութիւնը (conformisme):

Այս կէտը հղդելէ վերջ, եւ կենալով խորհրդային տեսակէտին վրայ, կրնա՞նք ըսել Թէ վերջին տարիները եւ մանաւանդ պատերազմի եղեռնական շրջանը խնամքէս նոր տաղանդներ երեւան բերի՞ն: Ձենք կարծեր եւ խորհրդային քննադատութիւնն ալ անկեղծօրէն կը խոստովանի այս պարագան: Ալեքսիյ Թոլսթոյ, հին սերունդին ամէնէն մեծերէն մէկը, մեռաւ քանի մը ամիս առաջ: «Մեծն Պետրոս»ի հեղինակին վերջին գործը եղաւ դամբերգակ ոգեկոչում մը «Իվան Ահեղ»ի, որ Մոսկուայի Մալի Թատրոնին մէջ ներկայացուեցաւ 1944ի աշնան: Վերապատուութիւնն է (վերահասատատում վարկի) այս ԺԶ. դարու մեծ ցարին, որուն իշխանութեան տակ Ռուսիոյ հողերը մեծապէս ընդարձակուեցան: Խիստ օժտուած վիպագիր մը, Եուրի Կէրման, հեղինակը «Ալեքսիյ Իմակինի»ի, որ մեծ յաջողութիւնուներ, կարեւոր բան մը գրած չէ պատերազմէն ի վեր, որքան գիտենք: Շոխոլով, որ միջազգային համբաւ մը շահած էր իր «Ժպտող Դոն»ով, վերջին տարիներս հրատարակեց ոտանաւորներու հատաքածոյ մը,— « Առելութեան դիտութիւնը» եւ վէպ մը, «Անոնք կռուեցան հայրենիքին համար», գործ մը ուր հեղինակը յուզումով կը փառաբանէ դիմադրութիւնը, բայց առանց հասնելու իր խազախեան դիւցազներգութեան արուեստին: Վալանտին Կատայեւ, ուրիշ գրագէտ մը որ քաջածանօթ է Արեւմուտքի մէջ, գրած է «Գունդին զաւակը», յուզիչ պատմուածք մը ուր կը նկարագրէ պատմութիւնը մանչուկի մը որ կորսնցուցած է բոլոր իրենները եւ որդեգրուած զինուորներու կողմէ:

Մինչ այս մինչ այն, երիտասարդ գրագէտ մը որ միեւնոյն ատեն զինուոր - բանաստեղծ է, Թատերագիր եւ վիպագիր, երեւի կը կազմէ գրական նոր սերունդին յոյսը: Այդ երիտասարդն է Կոստանդին Սիմոնով, որուն Թատերախաղը, «Արք Ռուսիոյ», վարձատրուած Սթալինի մրցանակով, հանրութեան դնահատութիւնը կը վայելէ 1942էն

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՍԻԱՄԱՆԹՈՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

« Ցուսաբեր »ի գրական յաւելուածը (ամսադիր) 1944 Նոյեմբեր 11ի թիւին մէջ հրատարակած է երկու անտիպ նամակներ ուղղուած՝ իր մտերիմ բարեկամին՝ հանդուցեալ Զենոն Պօղոսեանի, որուն նիւթական աջակցութիւնը վայելած էր:

Առաջին նամակին մէջ, գրուած Ժընեւէն, 1908 Յունիս 2ին, Սիամանթօ յիշելով իր մէկ հրատարակութեան առաքումը, կը շարունակէ·

— «Այո՛, ես ալ կը զարմանամ Թէ ինչպէս կը յամառիմ, ինչպէս կը համարձակիմ դեռ ապրիլ եւ կամ մանաւանդ դեռ... չմեռնիլ: Անցեալ դրքիս (խմբ.— Հաւանաբար «Հայորդիներու» Գ. հատորը) յառաջ բերած աղմուկը հայ պրականութեան մէջ չտեսնուած բան էր: Քանի՜ աւելի յօդուածներ գրուեցան, ամէնէն տաք եւ ամէնէն մեծ élogeներով գրուած, Կովկաս, արտասահման եւ Ամերիկա, բայց, ինչպէս կ'ըսուի, տաղանդ ունենալը պատճառ մը չէ անօթի մնալու համար: Այս գիրքս հրատարակեցի հազարաւոր զոհողութիւններով եւ փոխառութիւնով մը որը վճարելի ... է. ե՞րբ: Շէրիմճեան կարապետ պէյը, Պօղոս փաչային դիմած էր իմ մասիս խօսելու համար Թէ ինդրելու որ ինծի pension մը կապէ, որովհետեւ չատ արժանիք ունեցող եմ եղեր: Մերժեր է: Սկսեցի ես ալ հաւատալ որ արժանիք ունիմ, բայց երբ կատր մը հաց չեմ կրնար գտնել՝ կը սկսիմ ես ինքս ալ ծաղրել, գրականութիւնն ալ, հասարակութիւնն ալ, ո՛վ մեր այնչափ գնահատող հասարակութիւնը :

« Վիճակս չատ դէշ է, սիրելիս, եթէ եղիպտասէն կրնաս քանի մը մարդեր չահագրգռել իմ մասիս եւ քիչ մը, բայց շատ քիչ մը, չափազանց քիչ օգտակար ընծայել ինձ, երախտապարտութիւնս նոյնը պիտի մնայ քեզ համար եթէ ոչ աւելի: Քննադատութիւններ եթէ ուզես կր դրկեմ իմ մասին գրուած, Ահարոնեանէն հրաչալի chapitre մը: Փակելով այս նամակիս մէջ իմ ահաւոր misèreիս արձագանգը, քեզ սիրով եւ մաքուր բարեկամութեամբս կր բարեւեմ:— Ատամ»:

Երկրորդ նամակը թուական չունի·

— Սիրելի Զենոն, — Ահռելի պատմութիւն մը· այս առաւօտ Ժընեւէն Լօզան եկայ Լէյդէն գալու համար եւ Poste Restante հօրմէս նամակ մը գտայ — որ եթէ կրնաս կարդա— եւ 100 Ֆրանք նամակին մէջ· կր դրէ որ այլեւս դրամ չի կրնար դրկել իր հիւանդութեանը պատճառաւ, ու կարդ մը խնդիր ու խելառ խօսքեր: Շուարած եմ եւ սարսափած :

ՀՈԳԻՒՍ

Հոգիիս մէջ աստղեր ծրնան, — ի՞նչ եղան·
Այնքան աստղեր երկնի վրրան դեռ մրնան...
Հոգիս՝ զրկուած իր աստղերէն, տրտմօրէն
Մէկ վեր նայի երկնի անհուն կապոյտին,
Մէկ ալ ապշած՝ իր աստղածին խորանին...
— Հոգի՛ս, այսքան արեւներով, աստղերով,
Ցանկարծ ինչո՞ւ խաւարեցար, մթնեցար,
Այնքան փայլուն արեւներդ հիր ո՞ւր թողիր·
Աստղերդ վառ, կայծերդ ո՞ւր ցանեցիր,
Դո՛ւն, աստղածի՛ն, արեւածի՛ն իմ հոգին:
Աստղերուդ շուրջ պար են բռներ մութ ամպեր,
Երազներուդ թռիչքն ի զուր խափաներ·
Իսկ դո՛ւ կառչած երազ - աստծու հուր - թեւին
Սըլանաս վե՞ր, դէպի տանաբն անհունին,
Նոր տեսիլներով, թռիչքներով թանկագին:

ԳԵՂԱՆ ՇԻՆԻԿՃԵԱՆ - ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Ահելի ՔԱՆ 200.000 ԼԵՀԵՐ որոնք Գերմանիոյ անգլեւամերիկեան ՀՐՋաններէն կը գտնուին, նիոյ անգլեւամերիկեան ՀՐՋաններէն կը գտնուին, իրենց երկիրը պիտի վերադառնան ձմեռէն առաջ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ վերելակներու պաշտօնեաներուն գործադուլը կը շարունակուի, Ջլատելով առեւտրական կեանքը:

ի վեր: Ներշնչուելով Սթալինկրատի դիւցազնամարտէն, Սիմոնով գրած է նաեւ վէպ մը, «Օրեր եւ Գիշերներ», որ անարժան չէ քաղաքին պաշտպաններուն անկորնչելի փառքին: Իր կարդ մը բանաստեղծութիւնները մեծ համբաւ կը վայելեն, ինչպէս այն որ կը սկսի այսպէս.—

Կը յիշե՞ս, Ալեօշա, Սմոլէնսքի ճամբաները,— Եւ չար ու անվերջ անձրեւները, — եւ կիները յոգնաբեկ որ կուժերով կաթ կը բերէին մեզի,— Զանոնք սեղմելով իրենց կուրծքին ինչպէս զաւակները.— կը յիշե՞ս ինչպէս գաղտնօրէն կը սրբէին իրենց արցունքները,— Եւ կր մրմնջէին մեզի յառած իրենց աչքերը,— «Աստուած պահէ մեզ»:

1940էն ի վեր լոյս տեսած վէպերուն մէջ կ'արժէ յիշել նաեւ Վասիլի Կրոսմանի «Ժողովուրդը անմահ է» եւ Բորիս Կորպատովի «Խիզախնե-րը», միշտ ներշնչուած պատերազմէն: Լաւ գիր-քեր են ասոնք եւ այլքան: Կարելի է զաղափար կազմել կարդալով վերջինը, որուն Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը լոյս տեսաւ վերջերս:

Սովետական արդի գրականութեան ուրիշ մէկ յատկանշական գիծն է, պատերազմի մասլկիչ նիւթէն, մարդոց զոհողութիւններէն եւ տառապանքներէն զատ, սէրը պատմական վէպին: Մարդիկ յօժարութեամբ կ'ոգեկոչեն ռուս ժողովուրդին հերոսական անցեալը, անկէ քաղելու համար հաւատքը ապագայի մասին եւ բոցավառելու ոգիները: Սերգէյ Գոլուբով «Բազմիկներուն քաջութիւնը: Սերգէյ Գոլուբով «Բազմիկներուն քաջութիւնը: Սերգէյ Գոլուբով «Բատիոն»ի մէջ կը նկարագրէ ռուս մեծ պետին կեանքին վերջին ամիսները. պետ մը որ կուտուզովի զէնքի ընկերն էր 1812ին: «Լմիլիան Պուկաչեւ»ի մէջ, Շիչկով կր պատմէ կատարինէ Բ.ի չէզոքին գլուխգործոց հնչակաւոր ըմբոստութիւնը, իսկ Սերգէյ Բորոտին Սթալինի 1942ի մրցանակը ստացաւ իր «Դմիտրի Դոնսկոյ» դործին համար, կենդանի պատկերը Մոսկուայի այն իշխանին որ ԺԴ. դարուն Դոնի վրայ ջախջախեց «Ոսկի Հորդայի» թաթարները:

Գալով թատրոնին, Մոսկուայի մէջ ընդհանրապէս կ'ընդունին թէ ոչ մէկ գործ հասած է «մեր ժամանակներու հերոսներուն» բարձրութեան: Աւելի ներողամիտ գտնուելով հանդերձ Լէոնովի «Արշաւանք»ին եւ Սիմոնովի «Այսպէս պիտի ըլլայ» թատերախաղերուն հանդէպ, քննադատները կը խոստովանին թէ խորհրդային թատրոնը տակաւին չէ արտադրած գործ մը որ արժանի ըլլայ 1941էն ի վեր Մ. Միութեան ապրած պատմական տագնապին:

Օր. ԱՐՇԱԼՈՑՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆ եւ Պ. ՎԱԶԳԷՆ ՂԱԶԵՐԵԱՆ ամուսնացած: 16 Սեպտ. 1945, Փարիզ

Օր. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՇՈՒՐԷԼԵԱՆ եւ ընկ. ԳՐԻԳՈՐ ՏԷՐ-ՍԻՄՈՆԵԱՆ ամուսնացած, Փարիզ: 23 Սեպտ. 1945

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Առաջին պաշտօնական մրցումը էր որ տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի: Շնորհիւ մեր նախկին ուսուցչին՝ Պ. Brandtի բարեխոսութեան, մեր քաղաքապետը մեզի տրամադրեց քաղաքիս դաշտը:

Մեր երկրորդ խումբը, որ կը մրցէր Créteilի Բ. խումբին դէմ, լաւ խաղ մը վերջ չտեսաւ մեկի դէմ չորսով: Օդր շատ անյարմար էր, երբ Ա. խումբը դաշտ ելաւ: Առաջին վայրկեաններուն մէջ Créteilի Ա. խումբը վտանգաւոր յարձակումներ գործեց: Բուռն պայքարէ մը վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ականները քիչ մնաց որ երկու կէտ եւս չտեսնէին: Սակայն վերջին պահուն դատաւորը «փէնալթի» մը սուլեց, ինչ որ շատ ծանր էր գործուած յանցանքին համար եւ Créteil նշանակեց իր երկրորդ կէտը: Խաղը լրացաւ 2—2ով:

Շնորհակալութիւն մեր հայրենակիցներուն որոնք եկան եւ քաջալերեցին մեր մարզիկները: Սակայն բազմաթիւ չէին: Եթէ նիւթական օժանդակութիւնը չատ լաւ բան է, բարոյականն ալ իր արժէքն ունի:— Ռ. Ո.

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ.— Վերջապէս նորակազմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը վաւերացուելով Վիճէնի նահանգապետութենէն եւ Ֆութպոլի Ֆրանսական Դաշնակցութենէն, մաս կը կազմէ Լիկ Լիոնէզի Ֆութպոլի ախոյեանական չարքի մրցումներուն: Հակառակ կարճ մը մութ ուժերու խաղերուն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը իր հովանիին տակ առած է դաշտութիւն առողջ տարրը՝ պատանիերիտասարդութիւնը, 30 անդամներ եւ 10 անդամուհիներ եւ անոնց կուտայ Ֆիզիքական դաստիարակութեան հետ նաեւ մտային պաշար:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը որ կը բաղկանայ ընդհանրապէս 18—19 տարեկան պատանիներէ, պիտի մրցէր անցեալ եղանակի Région l'Est-ի Groupe A-ի ախոյեան A. S. Tignieuի դէմ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտը փութացած էր հետաքրքիրներու բազմութիւն մը, հակառակ անձրեւոտ օդին: Հակառակ Ֆրանսացիներուն ֆիզիքականին, տարիքի եւ փորձառութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի նորահաս մարզիկները դաշտ ելան առաջնորդութեամբ իրենց անխոնջ մարզիչին՝ Ագատ Պալեանի, եւ չահեցան 0ի դէմ 4: Այս յաջողութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի արժէքը բարձրացաւ Լիոնի եւ Իզէռ նահանգին մէջ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը իրենց փայլուն խաղերէն մին խաղացին: Կանոնաւորութիւնը եւ կարգապահութիւնը կատարեալ էին:— Մարզիկ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԻՏ. Միութիւնը նախաձեռնութիւնն ստանձնած է կազմելու Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան Երիտ. Ճանճնախումբ մը, որուն նպատակն է ժողովներով եւ այլ հրապարակային ձեռնարկներով ճանչցնել Ֆրանսահայ երիտասարդին իր ազգային եւ պատմական իրաւունքները, որպէսզի ան ալ իր տարէց հայրենակիցներուն հետ պահանջէ Թրքահայաստանի վերադարձը մայր Հայրենիքին: Ճանճնախումբի առաջին ժողովը կը դումարուի երկուշաբթի 1 հոկտ. ժամը 8ին 20ին, Ազգ. Ընդհ. Միութեան կեդրոնը, 9, Փլաս տը լա Մաթրլէն, Փարիզ:

ՄՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 25ԱՄԵԱԿ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ.— Դեկտ. 1ի չաբաթ օրը կէսօրէ վերջ Սալ Փլէյէլի մէջ մեծ շուքով պիտի տօնուի Մ. Հայաստանի 25ամեայ տարեդարձը: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆր. Կ. Խաչի Պուլվառ Օտտոյի մասնաճիւղին հոկտ. 7ի հոգեհանգիստը յետաձգուած է հոկտ. 14ին:

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ» ԵՐԻտ. Միութեան Բաֆֆի խումբին դասախօսութիւնը՝ Զորեքշաբթի, 3 Հոկտեմբեր, ժամը 8.30ին, Studio Alemchah, 19 rue Caumartin, métro Madeleine: Դասախօս՝ Հրանտ Սամուէլ, նիւթ՝ Ակնարկ մը Հայոց պատմութեան վրայ: Կը հրաւիրուի Փարիզահայ երիտասարդութիւնը:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ.— Կազմակերպուած Փոնտը-Շէրիւիի Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ, 6 հոկտ., չաբաթ իրիկուն ժամը 9ին մինչեւ առաւօտեան 2ը, Ճոյներու չքեղ սրահին մէջ, Au Réveil, Salle Constantinidis— մասնակցութեամբ հանրածանօթ Orchestre Jazz Giolittiի: Առատ եւ ընտիր ըմպելիներ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ Գ. ՏԷՕՎՇԷՔի նոր երկը, ՋԼԵԹՈՒՆ, պատմութիւն 1895ի պատերազմնեբուն, տեղական բարքերով եւ հին դէպքերով ճոխացած: Ընտիր ատոր մը պատկերազարդ: Դիմել Տէր - Ճակոբեան տպարան:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

բու քննութեան յանձնուած են: Գալով իտալական դաղթավայրերու հարցին, յանձնարարուած է քննել հաւաքական խնամակալութեան ամերիկեան ծրագիրը, բայց ահա նոր անակնկալ մը,— Ազգամիջ., Արաբական Դաշնակցութեան Ընդհ. քարտուղարը, Լոնտոն հասնելով յայտարարած է թէ Արաբները բոլորովին հակառակ են ո եւ է ծրագրի որ կը ձգտի Լիբիան հաւաքական խնամակալութեան յանձնել կամ բաժան բաժան ընել: Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը երկար նիստ մը դումարեց, մասնաւորապէս քննելու համար հեռաձագութիւնը, թէ առ այժմ լուծիւն պահել:

Լուրի մը համաձայն, Հինգերու Խորհուրդին երկրորդ նստաշրջանը տեղի պիտի ունենայ Մոսկուայի մէջ:

× *Կ'բսուի թէ Մ. Նահանգները եւ Անգլիա տրամադիր են առժամապէս ճանչնալու հունդարական կառավարութիւնը: — Փոքր ազգերը, առաջնորդութեամբ Աւստրալիոյ արտաքին նախարարին, նորէն պահանջեցին որ իրենց ալ հաւասար իրաւունքներ տրուին մասնակցելու խորհրդակցութեանց: — Առջի օրուան նիստին մէջ Անգլիացի-ները բաժին պահանջեցին Ռումանիոյ նաւթահանքերու կապմածներէն: Ռուսերը պատասխանեցին թէ առնոք Մ. Միութեան օրինաւոր իրաւունքն են, քանի որ Գերմանիա զանոնք բռնագրաւած էր դործածելու համար Բագուի մէջ դոր կր յուսար դրաւել: Քննուեցաւ նաեւ Աւստրիոյ քարիւղի խնդիրը, որու մասին համաձայնութիւն կնքած էր Մոսկուա: Աւստրիա պէտք ունի այդ քարիւղին, ձմեռը տաքնալու համար:*

Ընկերային ապահովագրութիւնը կ'ընդարձակուի

—o—

Բոլոր անոնք որ աշխատավարձ կը ստանան անխտիր ենթակայ են ընկերային ապահովագրութեան, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց տարիքը եւ վաստակը: Այսպէս որոշեց նախարարական խորհուրդը: Որ եւ է տուրք պիտի չառնուի տարեկան 120.000, այսինքն ամսական 10.000 Ֆրանքէն աւելի եղած կտորակին համար: Ընկերային ապահովագրութենէն պիտի օգտուին նաեւ արհեստաւորները (artisans), մանր առեւտրականները եւ ազատ ասպարէզներու հետեւողները: Բժշկական սակերը պիտի ճշդուին բժիշկներու սէնտիքային հետ խորհրդակցելէ վերջը: Այն ապահովագրեալները որ կը տառապին երկարատեւ հիւանդութենէ, իրաւունք պիտի ստանան հաւասարում ստանալու երեք տարուան առաջին ժամանակաշրջանի մը համար: Ներացած աշխատաւորներու համար նոր հրամանագրերը անփոփոխ կը պահէ 60տարեկանին գործէ դադրելու սկզբունքը եւ նպաստ մը կը նախատեսէ այն ապահովագրեալներուն համար որ հանդստեան կը կոչուին 65 տարեկանին:

Նոր օրէնքը կը բաղկանայ 127 յօդուածներէ: 1936ին Ընկերային Ապահովագրութենէն Անտուկը իր ձեռքին տակ ունէր երկու միլիառ 220 միլիոն Ֆրանք, որ կը համապատասխաներ աշխատավարձերու ամբողջ դումարի 4.21 առ հարիւրին: Այսուհետեւ Անտուկը պիտի մատակարարէ 32 միլիառ Ֆրանք, այսինքն աշխատավարձերու 75.80 առ հարիւրը:

ԱՐԹԱՆԹինի ՄԷՋ պաշարման վիճակ յայտարարուած ըլլալով, նախագահ Թրումըն պաշտօնապէս ազդարարեց թէ այս կարգադրութիւնը կրնայ «ողբալի ազդեցութիւն» գործել Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքին վրայ: Այս առթիւ խորհրդակցութեան հրաւիրեցնախարարները, կառավարութեան դիրքը որոշելու համար: Վերջին լուրերու համաձայն հարիւրաւոր ընդդիմադիրներ ձերբակալուած են Պուէնոս Այրէսի մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՆԴԿԱԶԻՆի կացութիւնը միշտ ծանր է: Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները կը ջանան զսպել ըմբոստները: Դաշնակիցները ձերբակալեցին Ճափոնցի մտաւորական թէրաուչին, այդ չբջանին նախկին հրամանատարը, ամբաստանելով թէ Ճափոնցիները մաս ունին ըմբոստութեան մէջ: Ճափոնցիները իրենց միջնորդութիւնը առաջարկեցին, կռիւները դադրեցնելու համար: Անոնք ամերիկեցին անկախութիւն կը պահանջեն:

ՃԱՓՈՆԸ պիտի կղզիացուի, զրկուելով ամէն հաղորդակցութենէ արտաքին աշխարհին հետ: Զօր. Մէք Արթըր այս որոշումը տուած է, երկիրը մաքրելու համար բոլոր այն հաստատութիւններէն եւ անհատներէն որոնք սարքեցին կամ քաջալերեցին պատերազմը: Ճափոնական ամէն զործատնութիւն պիտի կատարուի Դաշնակիցներու հսկողութեան տակ: Ճափոնի անթելը պիտի կրնայ գործել միայն տեղական լուրեր հաղորդելու համար Դաշնակիցներու անօրինութեանց մասին: Արդէն իսկ բանտարկուած են 30է աւելի Ճափոնցի երեւելիներ, իբրեւ պատերազմի ոճրագործ:

ՍԻՆՏԻՔԱՆԵՐՈՒ համագումարին մէջ, Ամերիկացիները պահանջեցին որ կազմակերպուած աշխատաւորներու պատուիրակները մասնակցին հաշտութեան եւ միջազգային խնդիրներու կարգադրութեան վերաբերեալ բոլոր խորհրդակցութեանց: Անոնք անհրաժեշտ կը զտնեն նաեւ որ Սէնտիքաներու Համաշխարհային Դաշնակցութիւնը իր տեղն ունենայ Ատլանտեանի Դաշինքով նախատեսուած բոլոր կազմակերպութեանց մէջ:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ 700 միլիոն անգլ. ոսկի հատուցում կը պահանջէ Իտալիայէն:

ՊԻԼՋԷՆի ԴԱՀԻՃՆԵՐՈՒ դատավարութեան Սեպտեմբեր 28ի նիստին մէջ զերման բժիշկ մը, Ֆրից Լէօ, որ վերջին տասը տարիները անցուցած է զանազան արգելարաններու մէջ, վկայեց թէ «մարդակերութիւնը կը ճարակէր այրերու թիւ 2 տաղաւարին մէջ: Ես ինքս ականատես եղայ առնուազն 200—300 դէպքերու: Մարդակերութիւն կար նաեւ թիւ 10 չէնքին մէջ: S. S. պահակները կը հրամայէին զնդակահարել կամ ցմահ ձեձել մարդակերները»: Վկան յուզումով պատմեց թէ անօթութիւնը այնքան սարսափելի էր որ չի կրնար նկարագրել:

ՆԱՀԱՆԳԱՑԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պիտի վերջանան այսօր, կիրակի: Վերջին պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, ամբողջ երկրին մէջ ընկերվարականները չահած են 3.423.573 ձայն (23.3 առ հարիւր), համայնավարները՝ 3.083.405 (21.6 առ հարիւր), արմատականները՝ 2.054.566 (14 առ հարիւր), Հանրապետական Ժողովրդական Շարժումը՝ 1.809.220 (12.3 առ հարիւր) եւն.:

60—70.000 ՆԱՅԻՆԵՐ ձերբակալուած են Գերմանիոյ ամերիկեան չրջանին մէջ: Շատ չանցած ընդհ. քիւր պիտի հասնի 100.000ի, համաձայն դինուորական հրամանատարին յայտարարութեան:

ԱՐԴԷՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ՄԻԼԻՈՆ զինուորներ արձակուած են կարմիր բանակէն, ստանալով դրամական պարգեւ մը, հագուստ, կօշիկ եւ ձրի փոխադրութիւն:

ՍՈՒՐ ԳՐՋԱՄԱՐՏ մը ծագած ըլլալով Անդլիոյ աշխատաւորական օրկանին եւ Մոսկուայի «Իզվեստիա» պաշտօնաթերթին միջեւ, առաջինը առաջարկեց խմբագրապետին մէկ յօդուածը հրատարակել եւ անոր դիմաց՝ անդլիական պատասխանը:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կարտանի եւ չբջանի նահանգային ժողովի ընտրութեանց 965 քուէի առաւելութեամբ ընտրուեցաւ ընկերվարական թեկնածուն, քաղաքապետ Savine Victor, Président du Comité Local de Libération:

Կը չնորհաւորենք եւ յաջողութիւն կը մաղթենք:— Լ.